Αντωνίας Π. Παπαϊωάννου

¤

Η κατ᾽ ήχον ενότητα χερουβικών Αντωνίου ιερέως και Οικονόμου: συγκριτική βυζαντινομουσικολογική εξέταση

¤

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

επιβλέπων καθηγητής

Αχιλλεύς Γ. Χαλδαιάκης

& οι καθηγητές: *Δημήτριος Μπαλαγεώργος & Θωμάς Αποστολόπουλος*

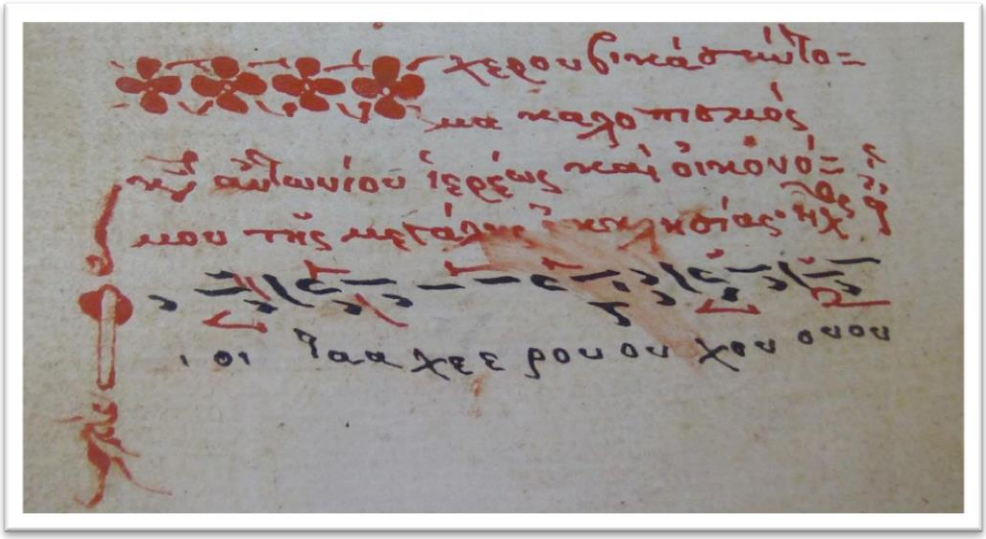

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών

Βυζαντινή Μουσικολογία

ΑΘΗΝΑ 2018

Στους γονείς μου,

Πανουργιά Παπαϊωάννου
&
Ευαγγελία Θεολογίδου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

¤

Π ρ ό λ ο γ ο ς 7

Ευχαριστίες 9

Βραχυγραφίες κωδίκων 10

Συντομογραφίες 12

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αντώνιος ιερέας και μέγας οικονόμος της του Χριστού Μεγάλης Εκκλησίας.

Βιο-εργογραφικές αναφορές 15

Οι αυτόγραφοι κώδικες του Αντωνίου ιερέως 20

Σύντομος εργογραφικός πίνακας Αντωνίου ιερέως 21

Αντί επιμέτρου 25

Κεφάλαιο Α΄

Η κατ΄ ήχον ενότητα χερουβικών Αντωνίου ιερέως και Οικονόμου.

Το μουσικο- ιστορικό πλαίσιο 27

Το συντμητικό- καλλωπιστικό έργο του Αντωνίου 28

Η σχέση της ενότητας χερουβικών του Αντωνίου με την αντίστοιχη ενότητα χερουβικών του Παναγιώτη Χρυσάφη 32

Οι ανθολογήσεις των χερουβικών του Αντωνίου ιερέα 33

1. Επώνυμες ανθολογήσεις των χερουβικών του Αντωνίου 33

2. Ανώνυμες ανθολογήσεις των χερουβικών του Αντωνίου 42

Κεφάλαιο Β΄

Η μουσικολογική εξέταση των χερουβικών του Παναγιώτη Χρυσάφη και του Αντωνίου ιερέως.

Η κατ' ήχον ενότητα χερουβικών του Παναγιώτη Χρυσάφη 56
Η κατ' ήχον ενότητα χερουβικών του Αντωνίου ιερέα 57
Επεξηγήσεις 59

ΠΙΝΑΚΕΣ 61

Ήχος Α΄ 62
Εξήγηση α΄ ήχου (Π. Χρυσάφη – Χουρμουζίου) 63
Σύγκριση α΄ ήχου (Π. Χρυσάφη- Αντωνίου- Χουρμουζίου) 70
Εξήγηση α΄ ήχου (Αντωνίου- Χουρμουζίου) 79
Ήχος α΄- σχολιασμός 84

Ήχος Β΄ 92
Εξήγηση β΄ ήχου (Π. Χρυσάφη – Χουρμουζίου) 93
Σύγκριση β΄ ήχου (Π. Χρυσάφη- Αντωνίου- Χουρμουζίου) 101
Εξήγηση β΄ ήχου (Αντωνίου- Χουρμουζίου) 111
Ήχος β΄- σχολιασμός 118

Ήχος Γ΄ 130
Εξήγηση γ΄ ήχου (Π. Χρυσάφη – Χουρμουζίου) 131
Σύγκριση γ΄ ήχου (Π. Χρυσάφη- Αντωνίου- Χουρμουζίου) 140
Εξήγηση γ΄ ήχου (Αντωνίου- Χουρμουζίου) 152
Ήχος γ΄ - σχολιασμός 159

Ήχος Δ΄ 168
Εξήγηση δ΄ ήχου (Π. Χρυσάφη – Χουρμουζίου) 169
Σύγκριση δ΄ ήχου (Π. Χρυσάφη- Αντωνίου- Χουρμουζίου) 179

Εξήγηση δ′ ήχου (Αντωνίου- Χουρμουζίου)..... 191
Ήχος δ′ –σχολιασμός 197

Ήχος ΠΛ.Α′ 1..... 205
Εξήγηση πλ.α′ ήχου (Π. Χρυσάφη – Χουρμουζίου)..... 206
Σύγκριση πλ.α′ ήχου (Π. Χρυσάφη- Αντωνίου- Χουρμουζίου)..... 213
Εξήγηση πλ.α′ ήχου (Αντωνίου- Χουρμουζίου)..... 224
Ήχος πλ.α′ – σχολιασμός 1..... 231

Ήχος ΠΛ.Α′ 2..... 238
Η περίπτωση του «καλλωπισμένου» χερουβικού σε πλ. α′ ήχο από τον Αντώνιο ιερέα..... 239
Σύγκριση χερουβικών Αντωνίου σε πλ. α′ ήχο..... 240
Εξήγηση πλ.α′ ήχου (το «καλλωπισμένο» του Αντωνίου)..... 247
Ήχος πλ.α′– σχολιασμός 2..... 251

Ήχος ΠΛ.Β′ 257
Εξήγηση πλ.β′ ήχου (Π. Χρυσάφη – Χουρμουζίου)..... 258
Σύγκριση πλ.β′ ήχου (Π. Χρυσάφη- Αντωνίου- Χουρμουζίου)..... 266
Εξήγηση πλ.β′ ήχου (Αντωνίου- Χουρμουζίου)..... 276
Ήχος πλ.β′ -σχολιασμός..... 282

Ήχος ΒΑΡΥΣ..... 292
Εξήγηση βαρέος ήχου (Π. Χρυσάφη – Χουρμουζίου)..... 293
Σύγκριση βαρέος ήχου (Π. Χρυσάφη- Αντωνίου- Χουρμουζίου)..... 303
Εξήγηση βαρέος ήχου (Αντωνίου- Χουρμουζίου)..... 314
Ήχος βαρύς- σχολιασμός..... 321

Ήχος ΠΛ.Δ′ 331
Εξήγηση πλ.δ′ ήχου (Π. Χρυσάφη – Χουρμουζίου)..... 332

Σύγκριση πλ.δ′ ήχου (Π. Χρυσάφη- Αντωνίου- Χουρμουζίου) 342

Εξήγηση πλ.δ′ ήχου (Αντωνίου- Χουρμουζίου)..... 352

Ήχος πλ.δ′ –σχολιασμός 358

Το εφύμνιο «αλληλούια» στα χερουβικά του Αντωνίου ιερέα Σχολιασμός – ομοιότητες και διαφορές 370

Παρατηρήσεις για την εξήγηση των χερουβικών του Αντωνίου ιερέα ... 374

Συμπεράσματα από την συγκριτική μουσικολογική εξέταση των κατ′ ήχο χερουβικών των Π. Χρυσάφη και Αντωνίου ιερέα 382

ΕΠΙΛΟΓΟΣ 385

Β ι β λ ι ο γ ρ α φ ί α

Α. Πηγές..... 386

Β. Βοηθήματα..... 399

¤¤¤

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

¤

Η ενασχόληση μου με την προσωπικότητα του Αντωνίου ιερέα και οικονόμου της μεγάλης εκκλησίας άρχισε λίγο πριν την ολοκλήρωση των προπτυχιακών μου σπουδών. Ξεκινώντας μια πρώτη μελέτη για το βίο και το έργο του, διαπίστωσα από μέρους μου μια σταθερά αυξανόμενη διάθεση να μάθω ποια ήταν εντέλει η συμβολή του συγκεκριμένου μελουργού στην εξέλιξη των ψαλτικών πραγμάτων του καιρού του. Δεν ξέρω αν αυτή μου την περιέργεια ενίσχυσε ένα προσωπικό βίωμα που ίσως κάποιος θα το απέδιδε στη σφαίρα του μεταφυσικού ή κάποιος άλλος στις πολλές ανεξερεύνητες ακόμη δυνατότητες του ασυνειδήτου.

Εντούτοις, η προοπτική της ουσιαστικότερης μελέτης του έργου του Αντωνίου βρήκε πρόσφορο έδαφος όταν ο καθηγητής μου κ. *Αχιλλέας Χαλδαιάκης*, μου πρότεινε να μελετήσω την κατ' ήχο σειρά των σύντομων χερουβικών του Αντωνίου. Ο αρχικός μου ενθουσιασμός μετριάστηκε φτάνοντας στα όρια του πανικού όταν με τον καιρό άρχισα να συνειδητοποιώ την περιπέτεια στην οποία έμπαινα κάνοντας τα πρώτα μου διστακτικά βήματα στον τομέα μιας συγκριτικής και πολυδιάστατης, όπως αποδείχτηκε, ερευνητικής διαδικασίας.

Απαραίτητη προϋπόθεση για τη μελέτη της ενότητας των χερουβικών του Αντωνίου αποτελεί η συγκριτική εξέταση τους σε σχέση με την αντίστοιχη σειρά χερουβικών του μεγάλου διδασκάλου Π. Χρυσάφη (αφού αποτελούν τη σύντμηση της εν λόγω σειράς) και με την εξήγηση τους από τον Χουρμούζιο Χαρτοφύλακα. Για την όσο το δυνατόν ικανοποιητικότερη αυτή εξέταση η επεξεργασία του ογκωδέστατου υλικού στο παρόν πόνημα οργανώθηκε ως εξής: Με τη μορφή εισαγωγής εκτίθεται συνοπτικά το βιοεργογραφικό διαθέσιμο από τις μουσικές πηγές υλικό για τον Αντώνιο. Σε αυτό περιλαμβάνονται και οι αυτόγραφοι κώδικες του μαζί με ένα σύντομο εργογραφικό πίνακα.

Ακολούθως, το πρώτο μέρος της εργασίας είναι αφιερωμένο στη μελέτη των χερουβικών του Αντωνίου από μουσικολογικής – ιστορικής άποψης. Εξετάζεται η θέση τους στη χειρόγραφη παράδοση και η σχέση τους με την αντίστοιχη σειρά χερουβικών του Π. Χρυσάφη. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με τις επώνυμες και ανώνυμες ανθολογήσεις των χερουβικών του ιερέα.

Η καθαρά μουσικολογική εξέταση των συνθέσεων του Αντωνίου ξεκινά με την αναφορά στους κώδικες από όπου αντλήθηκε τόσο το μέλος των χερουβικών των Π. Χρυσάφη και Αντωνίου ιερέα όσο και η εξήγηση των χερουβικών του Π. Χρυσάφη από τον Χουρμούζιο Χαρτοφύλακα. Μετά τις σχετικές επεξηγήσεις, έπονται τρεις πίνακες για κάθε ήχο.

Στον πρώτο πίνακα, απεικονίζεται το μέλος του χερουβικού του Π. Χρυσάφη και η αντίστοιχη εξήγηση του από τον Χουρμούζιο. Στον δεύτερο πίνακα, απεικονίζεται η σύγκριση του μέλους των χερουβικών του Π. Χρυσάφη και Αντωνίου σε σχέση με την εξήγηση του Χουρμουζίου (πάντα για το χερουβικό του Π. Χρυσάφη). Ταυτόχρονα, μαρκάρονται τα σημεία της εξήγησής του Χουρμουζίου που μπορούν να χρησιμοποιηθούν και για την εξήγηση των χερουβικών του Αντωνίου και διαφαίνεται σε μεγάλο βαθμό, η δια της επαγωγής λανθάνουσα εξήγηση της ενότητας του Αντωνίου. Στον τρίτο και τελευταίο πίνακα, απεικονίζεται το μέλος των χερουβικών του Αντωνίου και μια προτεινόμενη εξήγηση τους με βάση τα δεδομένα της σύγκρισης του δευτέρου πίνακα μαζί με επεξηγηματικές διευκρινήσεις για την εξήγηση που προτείνεται σε συγκεκριμένα σημεία. Η εξέταση του εκάστοτε ήχου ολοκληρώνεται με ένα μορφολογικό σχολιασμό με έμφαση στη δομή του μέλους (εντοπίζονται ομοιότητες και διαφορές των θέσεων πριν και μετά τη σύντμηση, ανιχνεύονται τυχόν κοινές μελοποιητικές τεχνικές, γίνονται παρατηρήσεις για το πως επηρεάζεται η εξήγηση από τη σύντμηση, κ.α.)

Μετά την ολοκλήρωση των πινάκων των εννέα ήχων (αφού εξετάζεται κατά παρόμοιο τρόπο και το επιπλέον χερουβικό σε πλ. α' που παραδίδει ο ιερέας) ακολουθούν δύο ακόμη σύντομοι σχολιασμοί, ο πρώτος για το εφύμνιο αλληλούια για όλους τους ήχους και ένας δεύτερος με γενικές παρατηρήσεις για την εξήγηση των χερουβικών του Αντωνίου. Η εργασία ολοκληρώνεται με τα γενικά συμπεράσματα της σύγκρισης και τον επίλογο στον οποίο αναφέρονται τα ανοιχτά ζητήματα που προκύπτουν ως απόρροια των όσων εξετάστηκαν.

Έχοντας κατά νου ότι πάντα υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης, ευελπιστώ πως το περιεχόμενο αυτών των σελίδων θα φανεί έστω και ελάχιστα χρήσιμο σε όποιον/α αγαπά ή/ και μελετά την ψαλτική τέχνη.

¤

Ευχαριστίες

Ευχαριστίες οφείλω,

- στον σεβαστό γέροντα Πατάπιο Καυσοκαλυβίτη της Ιεράς και Αγιοτόκου Καλύβης Αγίου Ακακίου Καυσοκαλυβίων, για την λήψη και αποστολή φωτογραφιών από κώδικα της βιβλιοθήκης του Κυριακού,
- στις κ.κ. Άννα Λυσικάτου και Ιωάννα Ζαΐρη του Πατριαρχικού Ιδρύματος Πατερικών Μελετών της μονής Βλατάδων, για τη βοήθεια τους, τόσο κατά το διάστημα της αυτοψίας σε κώδικες της μονής και της μελέτης έτερων κωδίκων από μικροφίλμ, όσο και για την αποστολή ψηφιοποιημένων αρχείων,
- στον κ. Γεώργιο Παρλαβάντζα, υπεύθυνο ψηφιοποίησης και μικροφωτογράφησης της Ε.Β.Ε., που μερίμνησε για την όσο το δυνατόν ταχύτερη αποστολή των φωτογραφιών των κωδίκων,
- στον καθηγητή μου κ. Δημήτριο Μπαλαγεώργο, όχι μόνο επειδή μεσίτευσε για τη λήψη και αποστολή φωτογραφιών κωδίκων της μονής Αγ. Στεφάνου Μετεώρων, αλλά και γιατί μου ανέθεσε να ασχοληθώ για πρώτη φορά με τον Αντώνιο ιερέα, στα πλαίσια του προπτυχιακού σεμιναρίου «Προσωπογραφίες μελουργών»,
- στους σεβαστούς καθηγητές της τριμελούς συμβουλευτικής επιτροπής κ. κ. Θ. Αποστολόπουλο, Δ. Μπαλαγεώργο, Α. Χαλδαιάκη και στην κ. Φ. Κρητικού που με περισσή σοφία μου δίδαξαν τα περί της επιστήμης της Ψαλτικής Τέχνης,
- στην οικογένειά μου που κατά το χρονικό διάστημα της έρευνας και συγγραφής του παρόντος πονήματος ανέχτηκε την παρούσα απουσία μου και σε όλους όσους με βοήθησαν με οποιονδήποτε τρόπο σε ό,τι αφορά την εργασία αυτή.

Κλείνοντας, θα ήθελα να επισημάνω ένα αδιαμφισβήτητο γεγονός:
η χρονοβόρα και επίπονη διαδικασία συγγραφής αυτής της διπλωματικής εργασίας, ιδιαίτερα επιβαρυμένη από τις δύσκολες οικογενειακές συγκυρίες και μέριμνες, δεν θα είχε ολοκληρωθεί
χωρίς την αμέριστη και συνεχή αρωγή, καθοδήγηση, υποστήριξη και κατανόηση του επιβλέποντα καθηγητή μου,
κ. *Αχιλλέα Χαλδαιάκη*,
τον οποίο ευχαριστώ από καρδιάς.

Α.Π.Π.

¤

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

Κωδίκων

- ***Ιερές μονές Αγίου Όρους***

Αγ. Ορ.	Αγίου Όρους
Αγ. Παυλ.	Αγίου Παύλου
Βατ.	Βατοπεδίου
Γρηγ.	Γρηγορίου
Διον.	Διονυσίου
Δοχ.	Δοχειαρίου
Ιβηρ.	Ιβήρων
Καρ.	Καρακάλλου
Κουτλ.	Κουτλουμουσίου
Κωνστ.	Κωνσταμονίτου
Μεγ. Λαυρ.	Μεγίστης Λαύρας
Ξεν.	Ξενοφώντος
Ξηρ.	Ξηροποτάμου
Παντ.	Παντελεήμονος
Σταυρ.	Σταυρονικήτα
Φιλ.	Φιλοθέου
Σκ. Αγ. Τριαδ. Καυσ.	Σκήτη Αγίας Τριάδας Καυσοκαλυβίων

- ***Ιερές μονές Μετεώρων***

Αγ. Στεφ.	Αγίου Στεφάνου
Λειμ.	Λειμώνος

Μεταμ. Μεταμορφώσεως

❖ ***Έτερες ιερές μονές***

Βλατ. Βλατάδων

Ολυμπ. Ολυμπιώτισσας

Προφ. Ηλ. Προφήτου Ηλίου

❖ ***Συλλογές χειρογράφων***

Αβρ. Ιερ. Αβραάμ Ιεροσολύμων

ΑΠΘ Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΒΚΨ Βιβλιοθήκη Κωνσταντίνου Ψάχου

ΒΒΛ Βρετανική Βιβλιοθήκη Λονδίνου

Γριτσ. Γριτσάνη

ΕΒΕ Εθνική Βιβλιοθήκη Ελλάδος

ΜΠΤ Μετόχι Παναγίου Τάφου Κωνσταντινουπόλεως

Παναγ.Ταφ. Παναγίου Τάφου Ιεροσολύμων

ΡΑΕ Ρωσική Ακαδημία Επιστημών

PsGrec Paris supplement Grec

Συντομογραφίες

Αγ.	Άγιος/ Αγία
Αντώνιος	Αντώνιος ιερέας και οικονόμος της ΜΧΕ
Α. Ραψανιώτης	Αναστάσιος Ραψανιώτης
αι.	αιώνας
αρ.	αριθμός
βλ.	βλέπε
δηλ.	δηλαδή
ήχ.	ήχος
Ι. Μ.	Ιερά Μονή
κ.α.	και άλλα
κ.ε.	και εξής
κ. λ. π.	και τα λοιπά
κωδ.	κώδικας
Μ.Χ.Ε	Μεγάλη του Χριστού Εκκλησία
ο. π.	όπου παραπάνω
π. α. σ.	προηγούμενη αριθμημένη σελίδα
π. α .φ.	προηγούμενο αριθμημένο φύλλο
Π. Χρυσάφης	Παναγιώτης Χρυσάφης
π.χ.	παραδείγματος χάρη
Πέτρος Πελοποννήσιος	Π. Πελ/σιος
σ. χ. α	σελίδα χωρίς αρίθμηση
σ./ σσ.	σελίδα/ σελίδες
Τομ./τομ.	Τόμος/ τόμος

υπ. αρ.	υπό αριθμό
υποσ.	υποσημείωση
φ. / φφ.	φύλλο/ φύλλα
χ. α.	χωρίς αρίθμηση
χβκ./χβκκ.	χερουβικό/ χερουβικά
χφ./ χφφ.	χειρόγραφο/ χειρόγραφα
φ. χ. α.	φύλλο χωρίς αρίθμηση
1α ή 1r	1 recto
1β ή 1v	1 verso

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αντώνιος ιερέας
και μέγας οικονόμος της του Χριστού Μεγάλης Εκκλησίας

¤

Βιοεργογραφικές αναφορές

Ο Αντώνιος *ιερέας* και *οικονόμος* της Μεγάλης Εκκλησίας, με την πολυδιάστατη προσωπικότητα του που σκιαγραφείται έμμεσα μέσω των διαθέσιμων χειρόγραφων πηγών, δρα δύο αιώνες μετά την Άλωση της Πόλης, υπηρετώντας ποικιλοτρόπως την ψαλτική παράδοση, τόσο ως μελοποιός[1] και καλλωπιστής-συντμητής[2], όσο και ως αντιγραφέας μουσικών κωδίκων[3]. Η περίοδος ακμής του Αντωνίου ιερέως εκτείνεται από το τρίτο τέταρτο του ΙΖ' αι. ως και τις πρώτες τρεις περίπου δεκαετίες του ΙΗ' αι.[4], δηλαδή περί τα έτη 1675 ως 1728 -1734[5].

Επαρκείς πληροφορίες για τον βίο του και ακριβείς χρονολογίες γέννησης και θανάτου του δεν προκύπτουν από την ως τώρα μουσικολογική έρευνα· ωστόσο, σύμφωνα με τα μέχρι τώρα δεδομένα, ο τελευταίος αυτόγραφος κώδικάς του, είναι ο Add. 36744 της Βρετανικής

[1] Πέρα από τα γνωστά χερουβικά και κοινωνικά του, συνθέτει και κεκραγάρια, πασαπνοάρια, οίκους του Ακαθίστου και μαθήματα. Άλλα μέλη στους κώδικές του, όπως απολυτίκια, υπακοές, κοντάκια, καθίσματα, εξαποστειλάρια κ.α., φέρουν συνήθως την ένδειξη «*ημέτερα*» (βλ. στο Στάθης 1993: 711 & Καραγκούνης 2003: 425).

[2] Ευρείας διάδοσης έτυχαν τα σύντομα χερουβικά και κοινωνικά του. Για αυτή τη δράση του Αντωνίου γίνεται εκτενής αναφορά στην συνέχεια του παρόντος πονήματος.

[3] Ως επί το πλείστον του Στιχηραρίου και Αναστασιματαρίου του Χρυσάφη του νέου, του Ειρμολογίου του Μπαλάση και μελών από το Ειρμολόγιο του Γερμανού Νέων Πατρών (στο Γιαννόπουλος 2008:91). Στις Ανθολογίες του περιλαμβάνει μέλη παλαιότερων συνθετών, όπως ο Ξένος Κορώνης, ο Μανουήλ Χρυσάφης ή ο Ιωάννης ο Κλαδάς αλλά και άλλων, όπως ο Δαμιανός ο Βατοπαιδινός, ο Μελέτιος Σιναΐτης, κ.λπ.

[4] Ιστορικά, αυτό το χρονικό διάστημα αντιστοιχεί στην πρώτη μεγάλη περίοδο ακμής της εκκλησιαστικής ελληνικής μουσικής (1650-1720) και στην πρώτη δεκαετία της μεταβατικής περιόδου (1720-1770) που προηγήθηκε της δεύτερης μεγάλης ακμής της. Βλ σχετικά στο Χατζηγιακουμής 1975: 33, 42.

[5] Σύμφωνα με τον Γρ. Στάθη, που αποδίδει στον Αντώνιο τον κωδ. Ιβηρ.1104 του 1675, & τον Εμ. Γιαννόπουλο, που τοποθετεί χρονολογικά τη σύνταξή του χφ. της Βρετ. Βιβλ/κης του Λονδίνου Add. 36744 μέσα στην εξαετία 1728-1734.

Βιβλιοθήκης (των ετών 1728-1734[6]) και το πιθανότερο είναι ότι δεν είναι εν ζωή στην αυγή του β' μισού του ΙΗ' αι[7].

Ο Αντώνιος ήταν σύγχρονος του Πέτρου Μπερεκέτη και του Παναγιώτη Χαλάτζογλου[8] και υπήρξε μαθητής του Χαλκηδόνος Ιερεμία[9] αλλά μάλλον και του Παναγιώτη Χρυσάφη, από τον οποίο επηρεάζεται και του οποίου τους κώδικες αντιγράφει, αναγνωρίζοντας έτσι τη συμβολή του στην εξέλιξη των ψαλτικών πραγμάτων του καιρού του[10].

---

[6] Υπολογίζοντας και την εκτίμηση του Γρ. Στάθη, πως ο σύγχρονός του Μπερεκέτης το 1699 ήταν 33-35 ετών (βλ. στο Στάθης 2008β: 178), ο Αντώνιος κατά τα χρόνια εκείνα πιθανόν να διένυε την έβδομη δεκαετία της ζωής του.

[7] Ο Αντώνιος αναφέρεται ως «*μακαρίτης οικονόμος*» στους κώδικες Παναγ.Τάφ.494 στο φ. 87r (βλ. στο Μπαλαγεώργος 2014α: 184), Γρ. 39 [46] στο φ. 34r και Ξηρ. 291 στο φ.158r (βλ. στο Στάθης 1976: 660 & *στο ίδιο* 1975: 65), αμφότεροι στο α' μισό του ΙΗ', στον Κουτ.434 (φ.98α) κατά το γ' τετάρτο του ΙΗ' (βλ. στο Καραγκούνης 2003: 422[601]) και Ξηρ. 309 του έτους 1789 στο φ. 263v (βλ. στο Στάθης 1975: 119). Ειδικά για τον Ξηρ. 291, παρότι άδηλος ο γραφέας του, ο Γρ. Στάθης τον αποδίδει με μεγάλη πιθανότητα στον Ιωάννη Παπαδόπουλο, γραφέα του Ξηρ. 268 (1746), πιθανολογώντας τη γραφή του κοντά σε αυτή τη χρονολογία και επακόλουθα ενισχύοντας την υπόθεση ότι ο Αντώνιος δεν είναι εν ζωή το β' μισό του ΙΗ' αι.

[8] Στάθης 2008: 132, ή «κατά τι νεώτερος» αυτών, στο Καραγκούνης 2003: 422.

[9] Στον κολοφώνα του αυτόγραφου κώδικα του Αντωνίου Ιβηρ.1257 (Νοέμβριος 1683,) η ιδιαίτερη μνεία για την συνδρομή του Χαλκηδόνος Ιερεμία στην ολοκλήρωση του χειρογράφου [: «*διά συνδρομής του πανιερω//τατου, και λογιωτάτου και μουσικωτάτου μ(ητ)ροπο/λίτου, της αγιοτάτης μητροπόλεως χαλκηδόνος/ κυρίου, κυρίου, ιερεμίου,…*»] συνηγορεί υπέρ της μαθητείας του κοντά στον μητροπολίτη (βλ. σχετικά στο Στάθης 2015: 720). Συν τοις άλλοις, ο Εμ. Γιαννόπουλος αναφέρει πως ο Αντώνιος δηλώνει ρητά τη μαθητεία του κοντά στον Ιερεμία στο φ.289α του αυτόγραφου κώδικα του PAE59 (1684), όντας σε νεαρή ηλικία (βλ. στο Γιαννόπουλος 2004: 16). Άλλωστε, σύμφωνα και με τους κώδικες Ξηρ.318 & Βατ.1427 του Νικηφόρου του Χίου (περί τα 1810-1815) που περιέχουν τον ίδιο κατάλογο «των όσων κατά διαφόρους καιρούς ήκμασαν εν τη εκκλησιαστική Μουσική», ο Αντώνιος αναφέρεται ως «*μαθητής Ιερεμίου Χαλκηδόνος μητροπολίτου ἐν τῷ τέλει τοῦ ις' αἰῶνος*». Ωστόσο, η συγκεκριμένη χρονολογική αναφορά δύναται να προκαλέσει σύγχυση για την περίοδο δράσης του Αντωνίου καθόσον ο Νικηφόρος αποδίδει τις εκατονταετίες του καταλόγου λανθασμένα, δηλ. π.χ. θεωρεί τα έτη 1600-1699 ως ις' αι. κλπ. Αυτή η σύγχυση επεκτείνεται, καθώς με βάση την χρονολόγηση του καταλόγου αυτού συντάσσονται οι αναφορές για τον Αντώνιο τόσο στην *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαιδεία*, τομ. Β', σ. 999, όσο και στο *Επίτιμο εγκυκλοπαιδικό λεξικό της Βυζαντινής Μουσικής*, σ. 42, σύμφωνα με τις οποίες έζησε κατά τον 16ο αι.

[10] Ο Αντώνιος θεωρείται μαθητής του Π. Χρυσάφη (βλ. στο Στάθης 2015: 273). Το γεγονός ότι ο Αντώνιος αντιγράφει από το πρωτόγραφο Στιχηράριο του νέου Χρυσάφη, συντάσσοντας τον Ιβηρ.1257 του 1673 (βλ. Στάθης 2015: 719-720) ή από τον κωδ. Ιβ.1097, ιδιόγραφο Τριώδιο – Πεντηκοστάριο του Χρυσάφη, παραδίδοντας τον δικό του κώδικα Ιβ.1104 (1675), υπονοεί μια κοντινή σχέση με τον εισηγητή των «καινοφανών θέσεων». Ο βαθμός επηρεασμού του μαθητή από τον δάσκαλο προκύπτει και από την ομοιότητα των

Καθώς υπάρχει ο αυτοπροσδιορισμός του Αντωνίου ως «*πρεσβύτου ιερέως*»[11] στον αυτόγραφο κώδικά του Ιβήρων 968 (του έτους 1724), όπου μάλιστα αυτομαρτυρείται και με το ανώτερο οφφίκιο του, ως «*μέγας οικονόμος τε της Εκκλησίης*», οι περισσότεροι κωδικογράφοι αναφέρουν εφεξής τον Αντώνιο ως *οικονόμο και ιερέα*[12] ή μόνο ως ιερέα[13]. Λιγότερο συχνά αναφέρεται ως *νομοφύλακας*[14], οφίκιο που συνάδει με τη βαθειά του γνώση για το τυπικό και την ασματική παράδοση της ορθόδοξης εκκλησίας»[15]. Ως επακόλουθο αυτής της γνώσης, συμπεριλαμβάνει στους κώδικές του πλήθος οδηγιών για το τυπικό, λεπτομερείς καταγραφές υμνογράφων και στοιχεία για τον χωρισμό του εκκλησιαστικού έτους, όπως στον αυτόγραφο του κώδ. Add. 36744[16]. Τέλος, σε κάποιους κώδικες

κωδικολογικών σημειωμάτων του Αντωνίου με τα αντίστοιχα του Π. Χρυσάφη (βλ. τον αντίστοιχο πίνακα στις σσ. 40-1). Επίσης, οι συντμήσεις των χερουβικών του Π. Χρυσάφη από τον Αντώνιο συνηγορούν υπέρ μιας τέτοιας σχέσης (βλ. και στο Μπαλαγεώργος 2014α: 271).

[11] Προφανώς ο Αντώνιος είναι σε μεγάλη ηλικία. Στον ίδιο κώδικα μαρτυρείται ο Μπαλάσης ως ιερέας και νομοφύλακας (σ. 117), παρόλο που δεν είναι εν ζωή το 1724, ο Παναγιώτης Χαλάτζογλου ως λαμπαδάριος (σ. 485) και ο Δημήτριος ως δομέστικος. Επίσης, στον Add. 36744 (1728-1734) της Βρετ. Βιβλ/κης, η μνεία του Ιωάννη Τραπεζούντιου ως λαμπαδαρίου υποδεικνύει πως ο Αντώνιος μάλλον είναι εν ζωή περίπου ως το 1730.

[12] Ο Αντώνιος αναφέρεται ως «*ιερέας και οικονόμος της Μεγάλης Εκκλησίας*» και στην μεταγενέστερη συμπλήρωση του αυτόγραφου κώδικα του Μπαλάση ιερέα και νομοφύλακα, Ιβηρ.1250 (περί τα 1675-1685), στο φ.262v, από δεύτερο άδηλο γραφέα γύρω στο α' τέταρτο του ΙΗ' αι. Με το ίδιο οφφίκιο συναντάται π.χ. και στον κώδ. Ξηροποτάμου 373 (φ.135r), στον ΒΚΨ 58 (φ.214β) ή και στον Hirch III 695 (φ.141α) κ.α.˙ ακόμη, ως «*ο κυρ Αντωνάκης ιερεύς και μέγας οικονόμος της του Χριστού Μεγάλης Εκκλησίας*» μνημονεύεται στον Αγ. Στεφ. 62 (φ.209β), ως «*αιδεσιμώτατος μέγας οικονόμος*» στον Ιβηρ. 967 (φ.240r) και ως «*ιερέας και οικονόμος*» στον Δοχ. 410 (φ.136r) & στον Ιβηρ.1289 (φ.89r).

[13] Όπως π.χ. στον κώδ. ΒΚΨ 8 (φ. 232β), στον ΒΚΨ 41 (φ.114β), κ.α. Αξιοπρόσεκτη η αναγραφή στον κώδικα Ξηρ. 371 (φ. 184v) ως «*Παπαντώνι*» *(sic)*, ή στον Ιβηρ.1091 (φ. 194r) ως «*Παπα Αντόνι*». Επίσης η αναγραφή «*κυρού παπά Αντωνίου του οικονόμου*» στην σ. 133 του κώδικα ΒΚΨ 101 (1733), που θα μπορούσε να στηρίξει την εικασία πως ο Αντώνιος δεν ζει μετά το 1733.

[14] Ως *Ιερέας & Νομοφύλακας* χαρακτηρίζεται στους κώδικες Διον.632 (φ.59v), Καρ.230 (φ.42r), Ξεν.106 (φ.63v) κ.α.

[15] Γιαννόπουλος 2008: 90-93.

[16] *Στο ίδιο:* 90. Ενδεικτικά, αντιγράφεται εδώ η ακόλουθη επιγραφή από τον ίδιο κώδικα (φ.11α κ.ε.): «*Μην Οκτώβριος, Κυριακή μετά την ενδεκάτη του παρόντος μηνός. Μνήμην επιτελούμεν των Αγίων Πατέρων της εβδόμης και Αγίας Οικουμενικής Συνόδου των εν Νικαία συνελθόντων το δεύτερον επί καθαιρέσει και ανατροπή των αθέων δογμάτων των μισοχρίστων και Χριστιανοκατηγόρων εικονομάχων, του τε Κοπρωνύμου και των αυτώ συμφωνούντων αθλίων επισκόπων και ανιέρων αρχιερέων του αυτών αθέσμου και … (;) συνεδρίου. Εις τον Εσπερινόν…*». Επίσης, στον σπουδαίο αυτόγραφο του κωδ. Ιβηρ. 968, χαρακτηριστική είναι και η λεπτομερής παράθεση τόσο ολόκληρης της Ακολουθίας της

ο Αντώνιος αναφέρεται μόνο με το μικρό του όνομα[17], ενώ και σε μεμονωμένες περιπτώσεις ως *σακελλίων*[18], *πρωτοψάλτης*[19], *Αντώνιος ιερομόναχος*[20] ή ως *αιδεσιμώτατος*[21].

Σύμφωνα με την έως σήμερα έρευνα, ο Αντώνιος «ιερέας και μέγας οικονόμος» μας παρέδωσε συνολικά έντεκα αυτόγραφους κώδικες[22], ενώ συνέθεσε και ένα σημαντικό αριθμό μελών που έτυχαν ευρείας διάδοσης[23], με αποτέλεσμα να ανθολογούνται σε μεγάλο αριθμό

Μεγάλης Εβδομάδος όσο και των τυπικών διατάξεων με ενδείξεις όπως «μετ' ευλαβείας και φόβου Θεού», «ευρύθμως» ή «αργώς και μετά μέλους» κ.α. Βλ. στο Στάθης 1993: 711, 715.

[17] Π.χ. στον κώδικα Γρηγ.30, β' μισό ΙΗ' αι., (φ.144r) ή στον Παντ. 985 (β' μισό ΙΗ' αι.) στο φ. 28v, ή «*του κυρ Αντωνίου*» στον Βλατ.2 (φ.174α).

[18] Πρόκειται για τον Ιβηρ.1164. (α' τέταρτο ΙΗ' αι.), στο φ.201v.

[19] Ο λόγος για τον κώδικα Αγ. Στεφ.55 (1733) στα φφ. 174β-233 καθώς υπάρχουν 3-4 αναγραφές που αναφέρουν τον Αντώνιο ως *πρωτοψάλτη* (βλ. στο Στάθης 2006: 382).

[20] Στον κώδικα Γρηγ.30, β' μισό ΙΗ' αι., (φ.151v.)

[21] Στον κώδικα Ιβηρ.967, α' μισό ΙΗ' αι., (φ.240r.)

[22] Αρχικά, η έρευνα είχε αποκαλύψει συνολικά οκτώ αυτόγραφα χειρόγραφα του Αντωνίου, τους κώδικες Ιβήρ.968, 1104 & 1257 (με αρ.1, 2 & 4 στην παρούσα αρίθμηση), με αμφισβητούμενη όμως την πατρότητα αρχικά των 1& 2 και αργότερα μόνο του υπ. αρ. 2, λόγω του ότι η μόνη αναγραφή σε αυτούς ήταν το όνομα *Αντώνιος* χωρίς έτερο προσδιορισμό (οφίκιο ή άλλη ένδειξη που να δηλώνει ρητά πως πρόκειται για τον γνωστό μας Αντώνιο), και τους πέντε τελευταίους κώδικες με τους αρ. 7 ως & 11 (βλ. στο Χατζηγιακουμής 1975:266 & 1980:142-3 &146, Καραγκούνης 2003: 423[605]). Στον αντίποδα, νεώτερη μελέτη αποδίδει χωρίς αμφιβολία τον συγκεκριμένο κώδικα υπ. αρ. 2 στον Αντώνιο, επικαλούμενη την «λίαν επιμελημένη, σχετικώς πυκνή, γνωστή» γραφή του (βλ. Στάθης: 2015:720). Επίσης, ενισχυτικά προς την νεώτερη άποψη συνυπολογίζεται η ομοιότητα του κωδικογραφικού σημειώματος του κώδ. Ιβήρ.1104 με τα αντίστοιχα στους αυτόγραφους κώδικες του Αντωνίου Ιβήρ.1257 & Παναγ.Τάφ.548 και με εκείνο στον αυτόγραφο κώδικα του νέου Χρυσάφη, Ξεν.128 (1671), (βλ. τον πίνακα στις σσ. 40-1 του παρόντος). Ακόμη και το γεγονός πως σε αρκετούς κώδικες ο μελουργός μας αναφέρεται μόνο με το όνομα του ή ως «ο γνωστός Αντώνιος», φανερώνει αφ' ενός το ότι ήταν δημοφιλής στην εποχή του και αφ' ετέρου την ευρεία διάδοση του έργου του. Αποδίδοντας λοιπόν τους παραπάνω κώδικες στον Αντώνιο και προσθέτοντας τους Ιβήρ. 1195, Μεταμ.282 & Add.36744 με αρ. 3,5 & 6 αντίστοιχα στην παρούσα αρίθμηση, τα αυτόγραφα του Αντωνίου αυξάνονται σε έντεκα.

[23] Ιδιαίτερης σημασίας τυγχάνει ο κώδικας Ιβήρ.1289 (α' μισό ΙΗ') με μέλη επεξεργασμένα σε τετραφωνία κατά την Κρητική ή Χιακή παράδοση, όπου ανθολογείται το μάθημα του Αντωνίου «*Ψαλμοίς και ύμνοις σε υμνώ*» σε πλ. δ', πιθανόν προοριζόμενο για τετράφωνη μεταχείριση έχοντας και το αναφώνημα ''Ευχαριστώ'' (βλ. στο Στάθης 2015: 795). Ιδιαίτερη είναι και η καταγραφή του χερουβικού σε δ' ήχο του Αντωνίου στην σλαβική γλώσσα στον κώδ. Δοχ. 410 (1729 & περί το 1780), στο φ. 173v (βλ. στο Στάθης 1975: 597-8 & Καραγκούνης: 423[604]). Το γεγονός πως συνθέσεις του περιλαμβάνονται σε χειρόγραφα με τετράφωνη επεξεργασία και/ή σλαβικές αναφορές ή Σλαβόφωνους γραφείς (όπως ο Φιλόθεος ιερομόναχος εκ Βλαχίας του κώδ. Ιβήρ.1160 στο τέλος του α' μισού του ΙΗ' αι., βλ. στο Στάθης 2015: 451), οδηγεί στην υπόθεση πως κάποιες συνθέσεις του χρησιμοποιήθηκαν στη λατρευτική πράξη σλαβόφωνων ορθόδοξων κέντρων.

χειρογράφων ως και τα μέσα του ΙΘ' αι.[24], τόσο από επώνυμους όσο και από ανώνυμους κωδικογράφους. Στις ακόλουθες σελίδες του παρόντος πονήματος καταγράφονται οι αυτόγραφοι κώδικες και το μελοποιητικό έργο του Αντωνίου. Ας σημειωθεί πως στον σύντομο εργογραφικό πίνακα δεν περιλαμβάνονται τα χερουβικά του που θα εξεταστούν αναλυτικά στη συνέχεια.

[24] Καραγκούνης 2003: 422[604].

ΟΙ ΑΥΤΟΓΡΑΦΟΙ ΚΩΔΙΚΕΣ ΤΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΙΕΡΕΩΣ

1. **Ιβήρων 1104** αι. ΙΖ' (1675) Τριώδιο - Πεντηκοστάριον Χρυσάφη του νέου, κανόνες Μ. Εβδομάδος· καλλωπισμοί.
2. **Ιβήρων 1257** αι. ΙΖ'(1683) Στιχηράριο Χρυσάφη του νέου· καλλωπισμοί, κώδικας ακέφαλος.
3. **Βιβλιοθήκη Ακαδημίας Επιστημών της ΕΣΣΔ ή ΡΑΕ 59** αι. ΙΖ'(1684) Στιχηράριο.
4. **Πατριαρχική Βιβλιοθήκη Ιεροσολύμων, Παναγίου Τάφου 548** αι. ΙΖ' (1685) Στιχηράριο Μηνολογίου Χρυσάφη του νέου.
5. **Μεταμορφώσεως 282** αι. ΙΗ' (αρχές) Αναστασιματάριο - Ανθολογία Χρυσάφη του νέου· καλλωπισμοί, κώδικας ακέφαλος.
6. **Πατριαρχική Βιβλιοθήκη Ιεροσολύμων 95**· συλλογή μονής Αβραάμ αι. ΙΗ' (1714) Αναστασιματάριο (Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, Ιεροσολυμιτική Βιβλιοθήκη, τόμος Ε, σσ. 439-40).
7. **Πατριαρχική Βιβλιοθήκη Ιεροσολύμων 129**· συλλογή μονής Αβραάμ αι. ΙΗ' (1719) Αναστασιματάριο (Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, Ιεροσολυμιτική Βιβλιοθήκη, τόμος Ε, σσ. 452-56).
8. **Πατριαρχική Βιβλιοθήκη Ιεροσολύμων 58**· συλλογή μονής Αβραάμ, αι. ΙΗ' (1720) Αναστασιματάριο (Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, Ιεροσολυμιτική Βιβλιοθήκη, τόμος Ε, σσ. 424-25).
9. **Ιβήρων 968** αι. ΙΖ' (1724) Αναστασιματάριο Χρυσάφη του νέου – Ανθολογία - Ειρμολόγιο Μπαλάση ιερέα, Διατριβή περί Περσικής μουσικής του Παναγιώτου Χαλάτζογλου· προθεωρία, καλλωπισμοί,
10. **Ιβήρων 1195** αι. ΙΗ' (~1725) Αναστασιματάριο - Ανθολογία Χρυσάφη του νέου· κώδικας κολοβός.
11. **Add. 36744 Λονδίνο - Βρεταννική βιβλιοθήκη** αι. ΙΗ' (1728-1734) Ανθολόγιο Δοξαστικών Ενιαυτού – Τριωδίου - Πεντηκοσταρίου· προσθήκη καλοφωνικών στιχηρών και καταβασιών σε κάθε γιορτή.

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΙΕΡΕΩΣ

(πλην των Χερουβικών του)

ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ

ΣΥΝΘΕΣΗ	ΚΩΔΙΚΕΣ

Κεκραγάρια

πλήρης κατ' ήχον σειρά	**Αγ. Παυλ. 132** (φ.57), **Δοχ. 338** (φ.16r), 384 (χ.α.)

Πασαπνοάρια

ήχος α'	**Δοχ. 407** (φ.12r),
ήχος γ'	**Ξεν. 153** (φ.67r),
ήχος δ'	**Αγ. Παυλ. 37** (σ.197), **132** (σ.226), **Αγ. Στεφ.19** (φ.192β), **127** (φ.117α), **Κουτλ. 405** (σ.70v), **434** (φ.40v), **Παντ. 1002** (φ.133r), **Σταυρ. 168** (φ.164r) **Δοχ. 338** (φ.78r), **Ιβηρ. 1195** (φ.166v), **Ξηρ. 291** (φ.158r), **320** (201v)
Πεντηκοστάρια Τριωδίου· *Τα πλήθη των πεπραγμένων μοι δεινών*, ηχ πλ. β'	**Αγ. Στεφ. 127** (φ.χ.α., π.α.φ. 126β.)

Θ. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Αλληλούια, ηχ. πρωτόβαρυς	**Μεγ. Λαυρ. 1024** (φ.35α)

Κοινωνικά σύντομα της εβδομάδος·

Δευτέρας, ηχ α' Τρίτης, ηχ βαρύς Τετάρτης, ηχ δ' Πέμπτης, ηχ πλ.δ' Παρασκευής, ηχ πλ. α' Σαββάτου, ηχ πλ. α'	**Πλήρης η κατ' ήχον σειρά στους κώδικες:** **Hirch III 695** (φφ. 145β- 148α), **Gr. Liturg. f.5** (φ.136α κ.ε.), **Ιβηρ. 968** (σ.226 κ.ε.), **Δοχ. 335**(φφ.154r-159v), **Ξηρ. 370** (φφ.42r-44v), **Σινά 1267** (φφ.161r- 164r), **1289** (φφ.27r- 30r), **1441** (φφ.325v- 326v), **1485** (φ.203v κ.ε.), **1525** (φ. 107v κ.ε.).

Η ίδια σειρά ανθολογείται, επίσης, και στους παρακάτω κώδικες:
Αγ. Παυλ. 36 (σ.466 κ.ε.), **42** (σ.393 κ.ε.), **98** (σ.529 κ.ε.), **132** (σ.692 κ.ε.), **Αγ. Στεφ. 19** (φ.378β κ.ε.), **ΒΚΨ 8** (φφ.238β- 241β), **24** (φφ.159α-167β), **36** (φφ.388α- 389α), **50** (φφ. 12α– 16β) **51** (φφ.165β- 169α), **101** (σσ.145- 151), **103** (φφ.188β- 191α), **105** (φφ. 62α– 64β), **110** (φφ. 103α – 106β), **138** (φφ. 51β – 55β), **Γρηγ. 17** (φφ.18v- 21r), **19** (φ.263r κ.ε.), **31** (φ.194v κ.ε.), **37** (φ. 1r κ.ε.), **Διον. 571** (φ.299r κ.ε.), **578** (φφ.224r- 227r), **579** (φ.192v κ.ε.), **632** (φ.59v κ.ε.), **Δοχ. 338** (φφ.279v- 280v), **376** (φ.254r κ.ε.), **Ιβηρ. 983** (φ.661r κ.ε), **987** (φ.461v κ.ε.), **997** (φ.116v κ.ε.), **1026** (φ.58v κ.ε.), **1118** (φ.99v κ.ε.), **1140** (φ.255r κ.ε.), **1147** (φ.29v κ.ε.), **1160** (φφ.153r-v), **1268** (σ. 12 κ.ε.), **Καρ. 230** (φ.42r κ.ε.), **Κουτλ. 405** (φ.105r κ.ε.), **434** (φ.130v κ.ε.), **437** (φ.246r κ.ε.), **Κωνστ. 95** (φ.342r κ.ε.), **Μεταμ. 92** (φφ.129α, 131α, 134β, 136α, 136β, 138β), **340** (φφ.190α-194α), **363** (φ.φ.132-137), **Ξεν. 106** (φφ.63v- 68v), **123** (σσ.550- 553), **144** (φ.210v κ.ε.), **153** (φ.103v κ.ε.), **156** (φφ.230v- 241r), **Ξηρ. 291** (φ.158r κ.ε.) **362** (φφ.160v, 216v), **373** (φ.139r κ.ε.), **Παντ. 954** (φφ.87v- 89v), **958** (σσ.289- 297), **972** (φ.313r κ.ε.), **984** (φφ.171v- 174v), **994** (φφ.117v- 120r), **996** (σ.378 κ.ε.), **1012** (φ.228v κ.ε.), **1019** (φφ.273r- 276v), **Σινά 1266** (φ.292v κ.ε.), **1267** (φ.161r κ.ε.), **1305** (φφ.298r-300v), **1307** (φφ.61r- 62v), **1458** (φ.57r κ.ε.), **Σκ. Αγ. Τριαδ. Καυσ. 59** (φφ. 267α, 268β, 273β, 276α, 276β - πλην του κοινωνικού της Τετάρτης), **Σταυρ. 164** (φ.254v κ.ε.), **234** (φ.273v κ.ε.).
Μεμονωμένα κοινωνικά του Αντωνίου ανθολογούνται στους κώδικες:
Αγ. Παυλ. 42 (σ.393 κ.ε.) Δευτέρας, Παρασκευής & Σαββάτου· **Ιβηρ. 1236** (φφ.98r, 98v) Δευτέρας & Τρίτης· **Διον. 739** (φ.25r) μόνο της Πέμπτης· **Γρηγ. 22** φ.χ.α. (π.α.φ. 147r), **Δοχ.** 363 (φ.172v), **Σινά 1279** (σ.95), **1289** (φ.27r-v) μόνο της Δευτέρας.
Περιέχουν κοινωνικά του ιδίου και οι κώδικες: Γρηγ. 24 φ.χ.α. (π.α.φ. 101r), **Δοχ. 348** (χ.α.), **Ξηρ. 278** (φ.38v κ.ε.), **Ιβηρ. 1252** (φ.244v κ.ε.)

Εις την εορτήν των Χριστουγέννων· Λύτρωσιν απέστειλε Κύριος τω λαώ αυτού, ηχ. δ’ — **ΒΚΨ 101** (σσ. 151-152)

Εις την λαμπροφόρον Ανάστασιν· Σώμα Χριστού μεταλάβετε — **ΒΚΨ 101** (σσ. 153-155)

Θεία Λειτουργία Προηγιασμένων

Κατευθυνθήτω, ηχ πλ. β’ — **Γρηγ. 30** (φ.151v), **Δοχ. 376** (φ.319v, 331v), **Ιβηρ. 1028** (φ.50v), **1035** (φ. 67r), **1244** (σ.372), **1252** (φ.275r), **Ξεν. 123** (σ.583), **Ξηρ. 366** (φ.1r στο β’χφ), **Παντ. 969** (φ.203v), **985** (φ.79r),

Νυν αι δυνάμεις, ηχ πλ. β’ — **Αγ. Παυλ. 25** (σ.216), **132** σ.χ.α. (π.α.σ. 765), **Γρηγ. 39[46]** (φ.34r), **Δοχ. 368** (φ.156v), **401** (φ.182r), **Ιβηρ. 1082** (φ.448), **1236** (φ.78r), **Ξεν. 140** (φ.141v), **Παντ. 952** φ.χ.α. (π.α.φ 165v), **985** (φ.50v- 51r)

Η ίδια ενότητα ανθολογείται επίσης και στους παρακάτω κώδικες: Διον. 571 (φ.344r-v), **Δοχ. 353** (φ.313r-v), **356** (φ.345r), **363** (φ.261r), **Δοχ. 578** (φ.φ.248v, 250r), **Ιβηρ. 1132** (φ.395r-v), **1147** (φ.51r κ.ε.), **1262** (φ. 141r), **Καρ**. **216** (φ.325v), **Κουτλ. 435** (φ.194v), **Ξεν. 123** (σ.583), **144** (φ. 216v), **150** (φ.257r), **153** (φ.121r-v), **154** (φ.356r), **Ξηρ**. **288** (φ.213r), **373** (φ.189r)**, Σταυρ. 234** (φ.149v)

ΜΑΘΗΜΑΤΑΡΙΟ

Μάθημα Θεοτοκίο · *Ψαλμοίς και ύμνοις σε υμνώ*, ηχ πλ. δ′ — **Ιβηρ. 1289** (φ.89r),

Γενική μνεία σε μαθήματα βλ. και στους κώδικες: Ιβηρ. 1076 (φ. 270r κ.ε.), **Ξηρ. 291** (φ.161r)

ΚΡΑΤΗΜΑΤΑΡΙΟ

Εθνικό κράτημα· εκ του Ακαθίστου
Οίκος: *Ζάλην ένδοθεν έχων*, ηχ δ′ — **Αγ. Στεφ. 23** (φ.209β), **127** (φ.505α), **Δοχ. 339** (φ.213v), **Ιβηρ. 960** (φ.206r), **967** (φ.240r), **1117** (φ.220r), **Μεταμ. 92** (φ.227α), **479** (φ.52β), **Παντ. 1271** (φ.28r)

ΕΙΡΜΟΛΟΓΙΟ

Καταβασίαι· τη Κυριακή προ της Χριστού Γεννήσεως· ημετέρα·
ήχος α′ : ωδαί α′- θ′. — **Ιβηρ. 968** (σ.263)

Την φωτοφόρον νεφέλην, ήχος α′ — **Μεταμ.118** (180α)

ΔΟΞΑΣΤΑΡΙΟ

Ενιαυτού

Μηνί Σεπτεμβρίου ιδ΄· εις την Ύψωση του Τιμίου Σταυρού·
[Το μέλος των ενδιάμεσων καθισμάτων, κοντακίων, εξαποστειλαρίων, κλπ.] — **Add.36744** (φ.237β κ.ε)

Μηνί Οκτωβρίου· ιδιόμελο της Αγίας Ευφημίας,
Δεύτε πάντες οι πιστοί, ηχ α′ — **Add.36744** (φ.284α)

Τριωδίου	*Τη Κυριακή των Βαίων·*	**Add.36744** (φ. 131α)
	Την κοινήν ανάστασιν, ηχ α'	
	Τη Μ. Παρασκευή·	(φ.179β)
	Εξηγόρασας, ηχ δ'	
	Κοντάκιο του Μ. Σαββάτου·	(φ.193β)
	Την άβυσσον ο κλείσας, ηχ πλ. β'	
Πεντηκοσταρίου	Η υπακοή του Πάσχα	**Add.36744** (φ.201β)
	Το Κοντάκιο του Πάσχα	(φ.203)

Γενική μνεία σε ομοειδείς συνθέσεις του Αντωνίου [απολυτίκια, κοντάκια, υπακοές, καθίσματα κ.α.], και υπό την ένδειξη «ημέτερα», βλ. και στους εξής κώδικες: ΒΚΨ 41,Γρηγ. 43[47], Ιβηρ. 968, Ξεν. 104 ,137, ΠΒΙ. 146, 324, 395.

Αντί επιμέτρου

Συγκριτική παράθεση των κολοφώνων τεσσάρων χειρογράφων: του αυτόγραφου κώδικα του Π. Χρυσάφη, Ξενοφώντος 128 του έτους 1671, με τους τρείς αυτόγραφους κώδικες του Αντωνίου ιερέως, Ιβήρων 1104 & 1257 των ετών 1675 & 1683 αντίστοιχα και του Παναγίου Τάφου Ιεροσολύμων 548 του έτους 1685[25]· (αφορά στις υποσημειώσεις 10 & 22).

Ξεν. 128, (1671) χφ. Χρυσάφη του νέου	Ιβηρ. 1104, (1675) χφ. Αντωνίου ιερέως
Είληφε τέλος, *η* ***παρ****ούσα* ***ασματομεληρρυτό/ φθόγγ****ος* ***βίβλ****ος,* ***έτει****, από μεν της κοσμο/ποιΐας, ,ζροθ', αποδέ της ενσάσκου οικονομίας, του Κυ' και Θυ, και σωτήρος ημών Ι[ησού] Χριστού,/,αχοα', μηνί μαΐω, ινδικτίωνος θ'. Γραφή/σα ουν και εκπονηθείσα δια δαπάνης* ***εξόδου****/ τε* ***και μείζωνος επιμελείας****,* *του πανευγενεστάτου ,/[…].* ***Εγράφη δε, και παρ' εμού, του ευτελούς/ ελαχίστου*** *τε* ***και*** *αμαθούς,* ***αμαρτωλού****τε υπέρ πάν/ τας, Χρυσάφου,* *δήθεν και πρωτοψάλτου της με/ γάλης του Χ[ριστού] Εκκλησίας […].* ***Τούτο τοίνυν, όσον το/ κατεμέ εφικτόν*** *παρ' ε/ μαυτού* ***γέγονε.*** *[…],* ***τοις δε τελειοτέροις τε και πολυμαθε/ στέροις, εκκείσθω, των μεν αποδεομένων/ εις ανα/ πλήρωσιν, των δε ουκ ορθώς προβάν/των, εις επανόρθωσιν, όσοι δε των ευσεβών*** *(δι' άλλης, νεωτέρας χειρός)* ***και ορθοδόξων χριστιανών του γένους των Γραι/ κών, και της αφ' ελλάδος, ριζουχί[ας], εντυγχάνον/τες*** *τω μικρώ πονήματι […και ψάλλοντες, αινείτε Θεόν […]της τριση/ λίου και τρισακτίνου αυτού θεότητος …]* ***μέμνησθε/ καμού του ευτελούς συγγραφεως και αμαρ/ τωλού/ δια τον Κύ', όπως έξωμεν άμα πα/ ρά θ[εού] τον μισθόν, υπέρ της αλλήλων προς/ αυτόν εντεύξεως/ και αξιωθειομεν εν*** *τη δευτέρα παρουσία […] Αμήν […] της κρίσεως, αμήν: - ,αωκα' Φεβρουαρίου κγ'.* *Και […] Ξενοφώντος.*	***Είληφε τέλος*** *το* ***παρ****όν* ***ασματομεληρρητό/ φθόγγ****ων/* ***βιβλ****ίον, εν* ***έτει*** *,αχοε ω μηνί, ιουνίου, ιβ'/ ινδ(ικτίωνος) ιγ'* ***δια εξόδου και μίζονος επιμελείας,****/* *του εντιμοτάτου και λωγιωτάτου κ(υρίο)υ κ(υρίο)υ,/ _____* ***Εγράφη δε και/ παρ εμού του ευτελούς, ελαχίστου και αμαρτω/λού*** *αντωνίου όπεραντέγραψα εκ τουστηχε/ραρίου του κυρ χρυσάφου και πρωτοψάλτου της/ του χρ(ιστο)υ μεγάλης εκκλησίας* ***τούτο τοίνυν όσον το/*** *κατ' αυτού* ***εφικτόν παρ'εαυτού γέγονεν. τοις/ δετελειοτέροις εμπειροτέροιστε, και πολυμαθεστέ/ ροις, εκκείσθω, των μεν αποδεομένων εις ανα/ πλήρωσιν, των δε ουκ ορθώς προβάντων, εις επα/ νόρθωσιν. όσοι δε των ευσεβών και ορθοδόξων χριστιανών˙/ του γένους των γραικών, και της αφελάδος εντυγχάνον/τες*** *και άδωντες τον εντριάδι υμνούμενωνθ(εο)ν,* ***μέμνησθε/ καμού του ευτελούς και αμαρτωλούσυγγραφεως/ δια τον Κύριον, όπως έξωμεν άμα παρά θ(εο)ού τον μισθόν/ υπέρ της υπεραλλήλων προς αυτόν εντεύξεως/ και αξιωθείομεν εν*** *χω Ιυ τω θω ημών:~/ τέλος και τω θω δόξα: ~*

[25] Οι ομοιότητες που παρατηρούνται κατά την σύγκριση των κολοφώνων τονίζονται με μαύρο χρώμα.

Ιβηρ.1257, (1683) χφ. Αντωνίου ιερέως	Παναγίου Τάφου 548, (1685) χφ. Αντωνίου ιερέως
Είληφε τέλος, *η παρούσα* ***ασματομελιτυρό/ φθόγγος βίβλος****, εν* ***έτει*** *-, αχπγ^{ω} - / μηνί νοεμβρίου- ιβ^{ης} ημέρα- Β^{α} – ινδικτιώνος - ζ^{ης} –* ***δια συνδρομής*** *του πανιερω//* (φ. 239v) *τάτου, και λογιωτάτου,* ***και μουσικωτάτου*** *μ(ητ)ροπο/λίτου, της αγιοτάτης μητροπόλεως χαλκηδόνος/* ***κυρίου, κυρίου****, ιερεμίου.* ***Εγράφη δε και παρ' εμού του/ ευτελούς και ελαχίστου*** *τε* ***και αμαρτωλού*** *αντωνίου,/* ***όπερ αντέγραψα εκτουστιχιραρίου του κυρ χρυ/σάφου και πρωτοψάλτου της του χριστου μεγάλης εκ/κλησίας,*** ***όσοι δε των ευσεβών χριστιανών του/ γένους των γραικών, και της αφελάδος, ριζουχίας/ εντυγχάνοντες, και άδοντες, τον εντριάδι υ/μνούμενον θ(εόν)ν, μέμνησθε/ καμού του*** *γράψαν/τος* ***δια τον κ(ύρι)ον, όπως έξωμεν άμα παρά θ(εο)ύ/ τον μισθόν, υπέρ της υπερ αλλήλων προς αυ/τόν εντεύξεως, και αξοιωθείημεν της/ δεξιάς αυτού*** *παραστάσεως, εν χ(ριστ)ω Ι(ησο)υ τω θ(ε)ω ημών αμήν,* ***αμήν, αμήν.***	***Είληφε τέλος*** *η παρούσα* ***ασματομεληρρυτόφθόγγος βίβλος /*** *εν* ***έτει από αδάμ*** *– ζρ'7γω – από δε της εν σάρκου οι/κονομίας του κυ ημών ιυ χυ – αχπε^{ω} - ινδικτιώ /νος η^{ης} ιουλλίου γ^{ης} ημέρα Παρασκευή* ***δια συνδρομής****/ και δαπάνης του τιμιωτάτου* ***και μουσικωτάτου κυ κυ****, / κυρ σάββα υιού χατζή Γρηγόρη.* ***Εγράφη δε και παρεμου / του ευτελούς και αμαρτωλού τε και αμαθούς*** *αντωνίου* ***ιερέ / ως.*** ***όσοι δε των ευσεβών και ορθοδόξων χριστιανών εν / τυγχάνοντες*** *την βίβλον ταύτην,* ***μέμνησθε καμού του γράψαντος δια τον κν, όπως έξωμεν άμα τον μισθόν / εκ Θεού,*** *μυριοπλάσιον* ***και αξιοθώμεν της δεξιάς / αυτού εν τη Δευτέρα αυτού παρουσία. αμήν αμήν.***

Κεφάλαιο Α'
Η κατ' ήχον ενότητα χερουβικών Αντωνίου ιερέως και Οικονόμου

¤

Το μουσικο- ιστορικό πλαίσιο

Η παρουσία του Αντωνίου συμπίπτει χρονικά με την πρώτη μεγάλη μεταβυζαντινή άνθηση της εκκλησιαστικής μουσικής τέχνης κατά την περίοδο 1650 - 1720 και την αυγή της ακόλουθης περιόδου συντήρησης και στασιμότητας των ετών 1720 - 1770.

Ήδη στα 1650 κυριαρχούν μεγάλοι συνθέτες, όπως ο Χρυσάφης ο νέος με την εκ νέου «καλλωπισμένη» μελοποίηση του Στιχηραρίου και του Αναστασιματαρίου ή ο Μπαλάσης ιερέας με την μελοποίηση του Ειρμολογίου σύμφωνα με τις νέες «καινοφανείς» θέσεις που επιζητούν διαφορετική πλοκή των σημαδιών, και ήδη αποτελούν μέρος της προφορικής ψαλτικής παράδοση της Κων/λης[26].

Στο πέρασμα του χρόνου, η χρήση μεγάλων υποστάσεων σταδιακά ατονεί, οι συνθέσεις καταγράφονται με περισσότερα σημάδια, γίνονται εκτενέστερες, οδηγώντας λίγο αργότερα, παρά την πλούσια προσωπική μελοποιητική σφραγίδα πολλών επώνυμων δημιουργών[27], στην ανάγκη για συντόμευση του μέλους των ακολουθιών μέσω των συντμήσεων[28]. Οι συντμήσεις αυτές, προσδιορίζονται από περικοπές κάποιων εκ των θέσεων του μέλους, χωρίς όμως την αλλοίωση των θέσεων που διατηρούνται ή του ήθους και ύφους της αρχικής σύνθεσης[29].

Παράλληλα, η προσπάθεια απλοποίησης της συνοπτικής σημειογραφίας, με την έναρξη των εξηγήσεων από τον Μπαλάση ιερέα περί τα 1670, οριοθετεί και την γ' περίοδο εξέλιξης της σημειογραφίας, τη λεγόμενη «μεταβατική εξηγητική»[30]. Από το 1680 περίπου δε, αυξάνεται και το φαινόμενο της συστηματικής αντιγραφής κωδίκων με μεγάλο αριθμό επώνυμων συνθέσεων και ενισχύεται η εξάπλωση της μουσικής

[26] Χατζηγιακουμής 1980: 33,41,42 46.
[27] Όπως ο Νέων Πατρών Γερμανός και έτερος «ανανεωτής» του Στιχηραρίου, ή ο Πέτρος Μπερεκέτης, «πατήρ των καλοφωνικών ειρμών».
[28] Στάθης 2008α: 54 & 2008β: 68-69.
[29] Καραγκούνης 2003: 696.
[30] Στάθης 2008α: 48, 53 & 2008β: 65.

παιδείας και κατά την περίοδο 1720 – 1770. Κατά τα έτη αυτά, αρχίζει η διαμόρφωση του Πατριαρχικού ύφους ψαλμώδησης μέσω της διδασκαλίας του πρωτοψάλτη της Μεγάλης Εκκλησίας Παναγιώτη Χαλάτζογλου, ο οποίος εμφανίζεται ήδη κατά την προηγούμενη περίοδο και ενδιαφέρεται για την εξωτερική μουσική, ενώ οι εξηγητικές προσπάθειες απλοποίησης της σημειογραφίας συνεχίζονται[31].

Το συντμητικό – καλλωπιστικό έργο του Αντωνίου

Εντός του παραπάνω πλούσιου μουσικο-ιστορικού πλαισίου δραστηριοποιείται ο μελουργός μας˙ ακολουθώντας τις επιταγές του καιρού του ασχολείται με τον καλλωπισμό αλλά κυρίως και με τις συντμήσεις, ικανοποιώντας την ανάγκη για συντομότερα μέλη στην λατρεία[32]. Ειδικά για τα χερουβικά, η τάση σύντμησης παλαιότερων διαδεδομένων χερουβικών μελών εμφανίζεται από το τέλος του ΙΖ' ως το β' τέταρτο του ΙΗ' αιώνα[33]. Ο Αντώνιος ως σπουδαίος εκπρόσωπος αυτής της τάσης πρωτοπορεί και συντέμνει τα χερουβικά του νέου Χρυσάφη, επηρεάζοντας τις μελοποιήσεις των μεταγενέστερων χρόνων[34].

Τα χερουβικά του ανθολογούνται σε πάνω από εκατόν πενήντα κώδικες, περίπου πριν τα τέλη του ΙΖ' αι[35]. έως και τις αρχές του ΙΘ' αι. Από αυτούς, τουλάχιστον οι τριάντα τρεις είναι χρονολογημένοι, παρέχοντας ασφαλή χρονικό προσδιορισμό της παρουσίας τους στη χειρόγραφη παράδοση και σε συνδυασμό με την κατά προσέγγιση χρονολόγηση των υπολοίπων συμπεραίνονται τα εξής:

> Παρότι εντοπίζονται σε κώδικες άδηλων γραφέων ήδη από τα τέλη του ΙΖ' αι.- αρχές του ΙΗ' αι. (όπως π.χ. στον κώδικα Ιβήρων 949[36]), αξιομνημόνευτη είναι η πρώτη επώνυμη ανθολόγησή τους, έστω στο συμπλήρωμα του αυτόγραφου κώδικα του Μπαλάση ιερέα και

[31] Χατζηγιακουμης 1980: 42, 46.
[32] Καραγκούνης 2003: 687.
[33] Πρόκειται για την πέμπτη περίοδο εξέλιξης του χερουβικού ύμνου, σύμφωνα με την διαίρεση του Κ. Καραγκούνη, την έναρξη της οποίας οριοθετεί η συντμητική δράση του Αντωνίου. Βλ. σχετικά στο Καραγκούνης 2003: 160-1, 420-1, 496-7.
[34] Χατζηγιακουμης 1980: 161, 419-20.
[35]Χερουβικά του Αντωνίου ανθολογούνται και σε κάποιους κώδικες που τοποθετούνται γενικά στον ΙΖ' αι., και επισημαίνονται στους πίνακες των χερουβικών του Αντωνίου στις σσ. 48-70 του παρόντος πονήματος.
[36] Τέτοιοι κώδικες είναι και οι: Παναγ.Ταφ.501 (τέλη ΙΖ' αι. – αρχές ΙΗ' αι.), 619 (τέλη ΙΖ' αι.), ΕΒΕ925 (τέλη ΙΖ' αι. – αρχές ΙΗ' αι.).

νομοφύλακα[37], Ιβήρων 1250 (περί τα 1675 –1685), από έτερο άδηλο γραφέα, σύγχρονο του Μπαλάση, που εκτιμάται ότι έγραψε κατά το α' τέταρτο του ΙΗ' αι[38]. Ήδη από την αυγή του ΙΗ' αι., παρατηρείται η σταθερή αύξηση αντιγραφής τους που κορυφώθηκε το β' μισό του ΙΗ' αι[39] ακολουθούμενη από μια ομαλώς φθίνουσα πορεία μέχρι την τελευταία ως τώρα ευρεθείσα χρονολογημένη καταγραφή τους[40], στον κώδικα Ξενοφώντος 144 του έτους 1808 (χφ. Αναστασίου Κωνσταντίνου). Αυτή η σταθερή ανθολόγηση των χερουβικών του Αντωνίου στο «χερουβικό ρεπερτόριο» συμπορεύεται με συνθέσεις μιας πλειάδας αντιπροσώπων διαφορετικών χρονικών περιόδων του ύμνου, από τον Ιωάννη Κλαδά, τον Μανουήλ Χρυσάφη, τον νέο Χρυσάφη και τους συγχρόνους του, ως τους μεταγενέστερούς του, όπως ο Π. Πελοποννήσιος, ο Π. Βυζάντιος ή ο Δημήτριος Λώτος. Το ταξίδι των χερουβικών του μελουργού μας στα χειρόγραφα, καθίσταται σαφέστερο από τον τρόπο ταξιθεσίας τους στους κώδικες

[37] Η κατά προσέγγιση χρονολόγηση του κώδικα επιτυγχάνεται λόγω του αυτοπροσδιορισμού του Μπαλάση ιερέα ως *νομοφύλακα*, οφίκιο που μαρτυρείται από το 1680 και έπειτα. Βλ. στο Στάθης 2015: 705.

[38] Ο Μπαλάσης ολοκληρώνει την ανθολόγηση και της σειράς χερουβικών του πλ.β' ήχου διαφόρων συνθετών και ο έτερος γραφέας συνεχίζοντας από το φ.254r ολοκληρώνει τις σειρές του βαρέος & πλ.δ' ηχ. και ακολούθως ανθολογεί τα χερουβικά του Αντωνίου από το φ.262v κ.ε. Βλ. στο Στάθης 2015: 699, 705. Πρόκειται για το φαινόμενο της εκ των υστέρων συμπλήρωσης κωδίκων με νεώτερες συνθέσεις από έτερους γραφείς, φαινόμενο υπαρκτό, αναφορικά με τα χβκ. του Αντωνίου.

[39]Συνυπολογίζοντας τόσο τα κατά προσέγγιση χρονολογημένα (περί τα 21 χφφ. το α' μισό & περί τα 29 χφφ. το β' μισό του ΙΗ' αι. και ακόμα, περί τα 22 χφφ. στα μέσα & περί τα 16 χφφ. στα τέλη του ΙΗ' αι. ˙ επίσης, περί τα 9 χφφ. στις αρχές του ΙΘ' αι.) όσο και τα χρονολογημένα χειρόγραφα. Ειδικότερα, όσον αφορά τα χρονολογημένα, εντοπίστηκαν **3** κώδικες κατά την δεκαετία 1720-29 (Ιβήρ.968 έτους *1724*, Ξηρ. 362 έτους *1725*, Δοχ.410 έτους *1729*), **4** κώδικες την δεκαετία 1730–39 (Αγ.Στεφ.55 & ΒΚΨ 101 έτους *1733*, ΕΒΕ 2222 έτους *1736*, Ιβήρ.1297 έτους *1739*), **9** κώδικες την δεκαετία 1740-49 (Μεγ.Λαυρ.590 έτους *1741*, Διον.579 έτους *1742*, Αγ.Στεφ.65 έτους *1744*, ΕΒΕ 2220 έτους *1745*, Ιβήρ.1118 έτους *1746*, ΕΒΕ 893 έτους *1747*, Ιβήρ.1039 & Βλατ.4 έτους *1748*, Σταυρ.164 έτους *1749*), **6** κώδικες την δεκαετία 1750–59 (Σινά 1446 έτους *1756*, Κουτλ.437, 446 & Σινά *1310* έτους *1757*, Ξηρ. 370 έτους *1758*, Ξηρ. 380 έτους *1759*), **8** κώδικες την δεκαετία 1760-69 (Ιβήρ.983 έτους *1762*, Βατ. 1437 έτους *1763*, Διον. 575 έτους *1764*, Δοχ. 338, Παντ. 958 & Προφ. Ηλ.628 έτους *1767*, Σινά 1307 & Παντ. 1012 έτους *1768*, **5** κώδικες την δεκαετία 1770-79 (Βατ. 1436 έτους *1771*, Μεταμ.92 έτους *1772*, Αγ.Παύλ.132 & Δοχ.385 έτους *1774*, Μεγ.Λαυρ.1455 έτους *1777*), **3** κώδικες κατά την δεκαετία 1780-89 (PsGrec 1333 έτους *1783*, Μεγ.Λαύρ.1024 έτους *1788*, Ξηρ. 309 έτους *1789*), **1** κώδικας κατά τη δεκαετία 1790-99, (Ξηρ.313 έτους 1794), & **3** κώδικες κατά την δεκαετία 1800-09 (Ιβήρ.1252 έτους *1801*, Διον.571 έτους *1807*, Ξεν.144 έτους *1808*).

[40] Με βάση τους καταλόγους που παρατίθενται στην παρούσα συγγραφή.

που διαφοροποιείται ανάλογα με την εκάστοτε χρονική περίοδο και επιτρέπει κάποιες μορφές κατηγοριοποιήσεως[41].

Με αυτό το σκεπτικό, εντοπίστηκαν α) κώδικες που περιέχουν μόνο την κατ' ήχον σειρά των σύντομων χερουβικών του Αντωνίου[42], ενώ είναι πιθανό να παρεμβάλλονται σε αυτή μεμονωμένα χερουβικά άλλων μελοποιών ή να υπάρχουν άλλα μεμονωμένα πριν ή μετά τη σειρά[43], β) κώδικες όπου η πλήρης σειρά των χερουβικών του ιερέως ανθολογείται ξεχωριστά είτε στο τέλος της ενότητας των χερουβικών ή προς το τέλος του κώδικα, με πιθανές ενδιάμεσες παρεμβολές άλλων υμνολογικών ειδών, είτε ενσωματώνεται συνηθέστερα στο τέλος της κατ᾽ ήχον ενότητας χερουβικών διαφόρων ποιητών[44], γ) κώδικες όπου προηγούνται

[41] Κατηγοριοποιήσεις κωδίκων που περιέχουν και χερουβικά του Αντωνίου εμπεριέχονται στο Καραγκούνης 2003: 130-4, 136-8 & 140-2. Κατά την έρευνα στα χειρόγραφα, επιχειρήθηκε από την γράφουσα η ενδεικτική εύρεση ομοιοτήτων με αυτές τις κατηγορίες.

[42] Πρόκειται για την κατηγορία ΙΑ', κατά την ταξινόμηση του Κ.. Καραγκούνη. Από έρευνα της γράφουσας στους καταλόγους, κώδικες που περιέχουν μόνο την σειρά του Αντωνίου είναι οι Γρηγ.37[41], Δοχ.385, Ιβήρ.1032, 1039, 1236, 1268, Κουτλ.407 (το μόνο χρβκ. που περιέχει ο κωδ.), Ξηρ.291, Προφ.Ηλ.628, αλλά και οι Βατ. 1312, 1379, 1521, 1524, ΕΒΕ 925, 953, 972, 2225, Μεγ.Λαυρ.512, 1440, 1648, Παναγ.Ταφ.619, 632 που καταγράφονται στο Καραγκούνης 2003: 140. Ας σημειωθεί ότι ο Καραγκούνης στοιχειοθετεί την κατηγορία ΙΑ' από την ύπαρξη της πλήρους σειράς των χβκκ. του Αντωνίου, έστω κι αν παρεμβάλλονται και μεμονωμένα χβκκ. άλλων ποιητών.

[43] Αναφέρεται ως παράδειγμα ο κώδικας Κουτλ.405, όπου ανθολογούνται πρωτίστως τρία χβκκ. του Π. Χρυσάφη σε α', δ' & πλ.δ', ακολούθως η σειρά του Αντωνίου και έπονται ένα χερουβικό του Παύλου ιερέως σε ήχο α' και ένα σε ήχο βαρύ του Ιωακείμ Βιζύης. Επίσης ο Παντ.958 με πλήρη την σειρά του Αντωνίου και παρεμβολή χερουβικών των Θ. Καρύκη σε ήχους πλ.α' & πλ.β' και Ι. Βυζύη σε ήχο βαρύ. Έτεροι παρόμοιοι κώδικες είναι οι Γρηγ.30, ΒΚΨ 41, 108, Καρ.217, Μεταμ.340, Σινά 1266, 1319, κ.α.

[44] Αυτή η κατηγορία περιλαμβάνει κώδικες με κατ' ήχον παράθεση των χβκκ. διαφόρων συνθετών παλαιών και νέων και συναντάται σε μεγάλο αριθμό χφφ. του ΙΖ'- ΙΗ' αι. Η συγκεκριμένη πρακτική ταξινόμησης ακολουθείται επί μακρόν από τους κωδικογράφους, αυξάνοντας κατά πολύ τον όγκο της ενότητας του χερουβικού ύμνου. Σε τέτοιου είδους κώδικες προηγούνται οι παλαιότερες συνθέσεις με συγκεκριμένη και τυποποιημένη τη σειρά αναγραφής και ακολουθούν νεώτερες αλλά και σύγχρονες συνθέσεις της εποχής του γραφέα τους. Έτσι, η τυπική ενότητα του α' ήχου ξεκινά με τις συνθέσεις των Ι. Κλαδά, Μ. Χρυσάφη, Παγκρατίου κ.λ.π., του β' ήχου με αυτές των Ι. Κλαδά, Μ. Αγαλλιανού, Κων/νου εξ Αγχιάλου και ούτω καθ' εξής. Πρόκειται για την κατηγορία κωδίκων ΣΤ' όπως παρουσιάζεται στο Καραγκούνης 2003: 130-3. Ενδεικτικά αναφέρονται οι ΒΨΧ36, Παναγ.Τάφ.146, Αγ. Στεφ.19 & 127, Ιβήρ.949, Μεγ.Λαύρ.1024, Ξεν.114 & Ξηρ.380. Επίσης, εδώ εντάσσονται και κώδικες που περιέχουν τις κατ' ήχον σειρές των χερουβικών των λεγόμενων «νέων διδασκάλων», δηλ. των Γ. Ραιδεστηνού, Π. Χρυσάφη, Γερμανού Ν. Πατρών, Μπαλασίου ιερέως, Π. Μπερεκέτη και Αντωνίου. Οι ενότητες αυτές παρουσιάζονται και σε ποικίλες εκδοχές συνδυασμών κάποιων από αυτών των μελοποιών, ενώ είναι πιθανό να παρεμβάλλονται κατά περίπτωση και μέλη συγχρόνων τους όπως οι Ευαγγελίνος Σκοπελίτης, Ι. Χρυσοβέργης, Δαμιανός Βατοπαιδινός κ.α. Πρόκειται γενικά, για την κατηγορία Η' κατ᾽ ήχον στο Καραγκούνης

σειρές κατ' ήχον χερουβικών ανά μελουργό, με ή χωρίς πιθανές παρεμβολές άλλων συνθέσεων και τελευταία η πλήρης σειρά του Αντωνίου[45]. Βέβαια, υπάρχουν και περιπτώσεις όπου μετά την σειρά του Αντωνίου ακολουθούν άλλα μεμονωμένα χερουβικά[46] ή και σειρές χερουβικών άλλων συνθετών, όπως η προσθήκη αυτών του Π. Πελοποννησίου[47], δ) κώδικες όπου προηγείται η πλήρης σειρά του Αντωνίου και ακολουθούν με ή χωρίς παρεμβολές μελών σειρά/ ες άλλων συνθετών[48] ή / και άλλα μεμονωμένα χερουβικά[49].

Όσο για τους χαρακτηρισμούς/προσδιορισμούς που συνοδεύουν τα χερουβικά του Αντωνίου, ενδεικτικά αναγράφονται εδώ οι εξής: «*σύντομα της εβδομάδος˙ καλλωπισμός κυρ Αντωνίου*» (Αγ. Στεφάνου 65), «*εσύνθεσεν εν συντομία*» (Αγ. Στεφάνου 62), «*χερουβικά συνοπτικά*» (Ολυμπιώτισσας 210), «*εσμικρύνθησαν υπό του οικονόμου […] δια να ψάλλονται καθημερινά*» (Σινά 1458), «*Χερουβικά ωραία*» (Προφήτου Ηλίου

2003: 134,136-8. Παρόμοιοι κώδικες είναι οι Δοχ.321, Παντ.969, 972, Σταυρ.164, Ιβηρ.1286, Αγ.Στεφ.55, ΒΚΨ58, κ.α.

[45] Όπως συμβαίνει στους κώδικες Κουτλ.434, όπου προηγείται μια πλήρης σειρά των Μπαλάση και Μπερεκέτη και έπεται η του Αντωνίου, ή στον Κωνστ.95 με τις πλήρεις σειρές των Π. Χρυσάφη και Μπαλάση να προηγούνται (μοιάζει με την κατηγορία Ε' στο Καραγκούνης: 132). Παρομοίως στους κώδικες ΒΚΨ103, Ξεν.157, Παντ.996, Σινά 1305, PsGrec 1333, Βλατ.4, κ.α.

[46] Όπως ισχύει για τον κώδικα Αγ.Στεφ.62, όπου μετά την κατ' ήχον σειρά του Π. Χρυσάφη και τη σειρά του Αντωνίου ακολουθεί ενότητα χερουβικών με συνθέσεις των Αθανασίου πατριάρχου του Κρητός, Θ. Καρύκη, Κλήμεντος ιερομονάχου, ανώνυμου, Μπαλάση, Καλλίστου ιερομονάχου, Π. Μπερεκέτη, Γερμανού Ν. Πατρών, Δαμιανού Βατοπαιδινού, Ιωακείμ Βιζύης.

[47] Η προσθήκη χβκκ. του Π. Πελ/σίου παρατηρήθηκε στους κώδικες Ιβήρ.1160 και στους Αγ. Παύλ.1118 & Παναγ.Τάφ.494, ενώ ο Παντ. 980 περιέχει μόνο χβκκ. του Αντωνίου και του Π. Πελ/σίου και οι συνθέσεις του δεύτερου ναι μεν αναγράφονται στον πίνακα περιεχομένων, όμως λείπουν από τον κώδικα. Επίσης στους κώδικες Παντελ.984, Ιβηρ.1026 (μόνο χβκκ. Αντων. & Π. Πελ/σίου, κ.α. Βλ. κατηγορία ΙΓ' στο Καραγκούνης 2003: 142.

[48] Π.χ., στον κώδικα ΒΚΨ75 μετά την σειρά του Αντωνίου έπεται πλήθος χερουβικών κατ' ήχον παλαιότερων και σύγχρονών του συνθετών. Επίσης, η περίπτωση του κώδικα Δοχ. 353 με πρώτη τη σειρά του Αντωνίου, παρεμβολή τριών χερουβικών του Δανιήλ και μετά χβκκ. του Π. Πελοποννησίου και τέλος μια πλήρη κατ᾽ ήχον σειρά του ίδιου. Επίσης αυτή των κωδίκων Δοχ.353, Ξηρ.338, Παντ.952 (και στους τρεις κώδικες προηγείται η σειρά του Αντωνίου και ακολουθεί αυτή του Π. Πελ/σίου). Οι περιπτώσεις αυτές παραπέμπουν στην κατηγορία ΙΓ' στο Καραγκούνης 2003: 141-2, όταν τα χερουβικά του Αντωνίου ανθολογούνται μαζί με χερουβικά μεταγενέστερων συνθετών.

[49] Ομοιάζει με την περίπτωση του κώδικα Δοχ.410 που μετά τη σειρά του Αντωνίου υπάρχουν μεμονωμένα χερουβικά των Π. Χρυσάφη, Ι. Βιζύη και άλλα ανώνυμα. Τέτοια διάταξη συναντάται και στους κώδικες Ιβήρ.998, 1147, 1164, 1299, Ξηρ.309, 373 κ.α.

628), «*ψάλλονται καθ' ημέραν. Εκαλλωπίσθησαν παρά Αντωνίου*» (ΒΚΨ 36), «*Έτερα συντομώτερα˙*» (Ιβήρων 1028), κ.λ.π.[50]

Η σχέση της ενότητας χερουβικών του Αντωνίου με την αντίστοιχη ενότητα χερουβικών του Παναγιώτη Χρυσάφη

Στα χειρόγραφα, πέραν των προαναφερθέντων αναγραφών, υπάρχουν και κάποιες, όπως: «*σύντομα εκ των του Χρυσάφου, συντεθέντα παρά Αντωνίου ιερέως*» (Σινά 1307), «*ψαλλόμενα καθ' ημέραν κατ' ήχον, ελαττωνηθέντα εκ των του κυρ Χρυσάφου παρά Αντωνίου ιερέως*» (Παντελεήμονος 972), «*σύντμηση των χερουβικών του Χρυσάφου του νέου*» (Αγίου Παύλου 42), «*Χρυσάφη του νέου εσυντομήθη υπό κυρ Αντωνίου ιερέως*»[51] (Δοχειαρίου 376) που μαρτυρούν τη σχέση των κατ' ήχον σειρών των δύο συνθετών (Αντωνίου & Παναγιώτη Χρυσάφη) και την πιθανολογούμενη μεταξύ τους σχέση δασκάλου και μαθητή.

Η σημαντικότερη από αυτές τις αναγραφές δίδεται από τον ίδιο τον Αντώνιο στον αυτόγραφό του κώδικα, Ιβήρων 968 του έτους 1724, όπου ανθολογούνται από το ίδιο του το χέρι τόσο τα χερουβικά του Χρυσάφη[52],«*Αρχή των χερουβικών ύμνων˙ ποίημα κυρ Χρυσάφου του νέου και πρωτοψάλτου της Μεγίστης Εκκλησίας˙ Οι τα χερουβίμ*», όσο και τα δικά του[53] «*Έτερα χερουβικά σύντομα ψαλλόμενα ημέραν παρ' ήμέραν. Καλλωπισμός ημέτερος˙ Οι τα χερουβιμ*». Προφανώς ο ιερέας, αντιλαμβάνεται την αναγκαιότητα διατήρησης των βασικών αρχών της παλαιότερης παράδοσης και την επιταγή της λειτουργικής πράξης για συντομότερη ψαλμώδηση. Συνεπώς, παραδίδει αυτές τις συνθέσεις, εναρμονισμένες με τον περιορισμό του διαθέσιμου χρόνου της θείας λατρείας.

Από την άλλη, ο Αντώνιος δρώντας στο Πατριαρχικό περιβάλλον, αναμφίβολα γνωρίζει και σέβεται την σπουδαιότητα της προσφοράς του πρωτοψάλτη Π. Χρυσάφη στα μουσικά δρώμενα. Η κίνηση του να συνδέσει το όνομα του με τον σπουδαίο «καλλωπιστή», του οποίου τα χερουβικά ανθολογούνται από τα μέσα του ΙΖ' αι. έως και τον ΙΘ' αι., εξασφαλίζει το ταξίδι στο χρόνο και των δικών του χερουβικών. Η

[50] Όμοιοι προσδιορισμοί συναντώνται σε πληθώρα χειρογράφων. Βλ και στο Καραγκούνης 2003: 425.
[51] Η αναγραφή αφορά όλη την κατ' ήχον σειρά.
[52] Στις σσ.154- 168.
[53] Στις σσ. 178- 183.

συνύπαρξη των συνθέσεων των δύο ανδρών στις ανθολογήσεις του χερουβικού ύμνου σε πολλούς κώδικες είναι γεγονός, ενώ υπάρχουν, μάλιστα, και λίγες περιπτώσεις ανθολόγησης μόνο των χερουβικών των δύο,[54] πιο συχνά όμως με παρεμβολή και χερουβικών άλλων συνθετών.[55] Επίσης, αξίζει να σημειωθεί πως πολλά χειρόγραφα περιέχουν μόνο χερουβικά του Π. Χρυσάφη[56], δείκτης σπουδαιότητας και αποδοχής του έργου του, κάτι που συμβαίνει αρκετές φορές και στην περίπτωση του Αντωνίου, όπως προαναφέρθηκε.

Οι ανθολογήσεις των χερουβικών του Αντωνίου ιερέα

Καθόσον οι σύντομες συνθέσεις του χερουβικού ύμνου του Αντωνίου έτυχαν ευρείας διάδοσης, εύλογα πρέπει να αντιγράφηκαν τόσο από επώνυμους κωδικογράφους, όσο και από ανώνυμους γραφείς. Οι επώνυμες ανθολογήσεις που εντοπίστηκαν ανέρχονται σε περίπου εξήντα, ενώ οι ανώνυμες πλησιάζουν τις εκατό και καταγράφονται στους παρακάτω πίνακες[57]:

1 .ΕΠΩΝΥΜΕΣ ΑΝΘΟΛΟΓΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΧΕΡΟΥΒΙΚΩΝ ΤΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Αγάπιος

1. **Μεγίστης Λαύρας 590** (Ανθολογία, έτους **1741**). *Σύντομον*. Ανθολογείται τουλάχιστον το χβκ. του Αντων. σε ηχ. α'.

Αθανάσιος Θεσσαλονικεύς

1. **Ιβήρων 1286** (Παπαδική, αρχές 18ου αι., και τουλάχιστον άλλοι τέσσερις άδηλοι γραφείς φφ. 268v – 272v: *Χερουβικά Αντωνίου ιερέως*.

[54] Π.χ., στους κώδικες ΒΚΨ24 & ο ΒΚΨ108.

[55] Σε κώδικες όπως οι: Αγ.Παυλ.98, 132, Αγ.Στεφ.19, 55, 62, 65, 127, Βλατ.4, Γρηγ.22, 30, 31, 34, Διον.571, 579, Δοχ.338, 410, Ιβηρ.949, 983, 987, 998, 1003, 1091, 1118, 1140, 1147, 1160, 1244, 1250, 1252, 1273,1276, 1286, Κουτλ.405, 415, 437, 446, , Μετ. 340, Ξεν.114, 123, Ξηρ. 313, 317, 373, 380, Ολυμπ.205, Παντ.967, 969, 972, 985, 996, 1019,. Παναγ.Ταφ.146, 360, 494, Σταυρ.164, Σινά 1305, 1458, ΒΚΨ.36, 58, 75, 103, 105, 110.

[56] Πρόκειται για κώδικες της κατηγορίας Θ' κατά την ταξινόμηση του Καραγκούνη. Βλ. στο Καραγκούνης 2003: 139.

[57] Οι χειρόγραφοι κώδικες που περιέχονται στους δύο αυτούς πίνακες, μελετήθηκαν από αναλυτικούς καταλόγους & άλλα μελετήματα, φωτογραφημένα αντίγραφα, μικροφίλμ, & με επιτόπια αυτοψία (αναφορικά με τους κώδικες της Ι. Μ. Βλατάδων).

Αθανάσιος ιερομόναχος και ηγούμενος της Λαύρας; από την Κρήτη

1. **Αγ. Στεφάνου 55** (Παπαδική, έτους **1733**), μεταξύ φφ. 174β – 223α: *Αρχή συν Θεώ αγίω των οκτωήχων Χερουβικών, ποίημα κυρ Χρυσάφου:- Αντωνίου ιερέως:- α' Οι τα χερουβίμ.*

Ανανίας προηγούμενος Μεγίστης Λαύρας

1. **Μεγίστης Λαύρας 1648** (Παπαδική, έτους **1776**). Περιέχει και χβκκ. του Αντωνίου.

Αναστάσιος Κωνσταντίνου

1. **Ξενοφώντος 144** (Ανθολογία, έτους **1808**), φφ.173r – 176r: *Αρχή συν Θεώ των χερουβικών ύμνων˙ κυρίου Αντωνίου ιερέως Οι τα χερουβίμ* (μόνο στους κύριους ήχους).

Αναστάσιος Ραψανιώτης

1. **ΕΒΕ 2225** (Ανθολογία Παπαδικής, β' μισό 18ου αι.). Ανθολογείται τουλάχιστον το χβκ. του Αντων. σε ηχ. πλ.α'.

Ανατόλιος Θύτης

1. **Βατοπεδίου 1521** (Τριώδιον-Ανθολογία, β' μισό 18ου αι.). Περιέχει και χβκκ. του Αντωνίου.

Άνθιμος ιερομόναχος

1. **Δοχειαρίου 353** (Ανθολογία, αρχές 19ου αι.), φφ. 239r – 244r: *Αρχή συν Θεώ αγίω και των χερουβικών ύμνων, διαφόρων ποιητών, παλαιών τε και νέων. Τα παρόντα κυρ Αντωνίου ιερέως και οικονόμου της Μεγάλης Εκκλησίας* (πλήρης η κατ' ήχον σειρά).
2. **Δοχειαρίου 356** (Ανθολογία, αρχές 19ου αι.), μεταξύ φφ. 221v – 272r: *Αρχή των χερουβικών ύμνων* (περιέχονται και συνθέσεις του Αντωνίου).

Απόστολος Κώνστας ο Χίος

1. **Δοχειαρίου 350** (Ανθολογία, τέλη 18ου αι.), φφ. 136-9v: *Έτερα χερουβικά, συντεθέντα παρά του κυρ Αντωνίου ιερέως κατ' ήχον* (πλήρης η σειρά).

Γαβριήλος

1. **Βατοπεδίου 1436** (Παπαδική, έτους **1771**). *Συστολή. Καλλωπισμός.* Ανθολογείται τουλάχιστον το χβκ. του Αντων. σε ηχ. α'.

Γαβριήλ ιεροδιάκονος εξ Αθηνών

1. **Μεταμορφώσεως 92** (Ανθολογία Παπαδικής, έτους **1772**), φ. 90β κ.ε.: *Κυρ Μπαλασίου ιερέως˙ ήχος α' Οι τα χερουβίμ* (ανθολογούνται και τα του Αντωνίου στο φ.93α: ήχος α', φ.94β κ.ε.: ήχος β', φ. 96β κ.ε.: ήχος γ', φ. 99α κ.ε.: ήχος δ', φ. 102β: ήχος πλ.α', φ. 103β κ.ε.: ήχος πλ.β', φ. 105β κ.ε.: ήχος βαρύς, φ. 108β: ήχος πλ.δ)'.

Γερμανός ιερομόναχος Ι. Μ Αγ. Τριάδας Ολύμπου

1. **Αγ. Στεφάνου 65** (Αναστασιματάριο Χρυσάφου του νέου – Ανθολογία, έτους **1744**), φφ. 140β – 145β: *Χερουβικά σύντομα της εβδομάδος˙ καλλωπισμός κυρ Αντωνίου ιερέως και οικονόμου της Μεγάλης Εκκλησίας˙ ήχος α' Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά)
2. **Βλατάδων 4** (Αναστασιματάριο - Ανθολογία Στιχηραρίου Γερμανού Ν. Πατρών – Παπαδική, έτους **1748**), σ. 589: *χερουβικά σύντομα˙ καλλωπισμός κυρου; αντωνίου ιερέως και οικονόμου της μεγάλης εκκλησίας˙ ήχος α'* σσ. 589 - 590: *του αυτού ήχος β'* σσ. 590 – 591: *του αυτού ήχος γ'* σσ. 591 – 592: *του αυτού* (ήχος δ') σ. 592 : *του αυτού ήχος πλ.α'* σ.592 – 593: *του αυτού πλ.β' α'* σ.593 – 594: *του αυτού ήχος βαρύς* σ.594: *του αυτού ήχος πλ.δ'* (πλήρης η σειρά).
3. **ΕΒΕ 2220** (Αναστασιματάριο – Ανθολογία, έτους **1745**). *Καλλωπισμός*. Ανθολογείται τουλάχιστον το χβκ. του Αντων. σε ηχ. α'.
4. **ΕΒΕ 2222** (Ανθολογία Παπαδικής, έτους **1736**). *Καλλωπισμός*. Ανθολογείται τουλάχιστον το χβκ. του Αντων. σε ηχ. α'.

Γρηγόριος ιεροδιάκονος εκ Φουρνά;

1. **ΕΒΕ 2301** (Παπαδική, έτους **1809**). Ανθολογούνται και χβκκ. του Αντωνίου.

Δαβίδ ιερεύς Σκοπελίτης

1. **ΕΒΕ 893** (Ανθολογία, έτους **1747**). *Σύντομον*. Ανθολογείται τουλάχιστον το χβκ. του Αντων. σε ηχ. α'.

Δημήτριος Λώτος ο Χίος

1. **Αγ. Παύλου 132** (Παπαδική – Τόμος Β', έτους **1774**) σσ. 585 – 590 *Έτερα σύντομα, Αντωνίου ιερέως και Οικονόμου στους Μεγάλης Εκκλησίας˙ Οι τα χερουβίμ* (πλήρης σειρά).
2. **Δοχειαρίου 338** (Ανθολογία, έτους **1767**), φφ. 237v – 240r: *Έτερα σύντομα, κυρ Αντωνίου ιερέως˙ Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά˙ δύο σε πλ. α').

3. **Εθνική βιβλιοθήκη Γαλλίας - Paris supplement Grec 1333** (Ανθολογία Παπαδική, έτους **1783**), φφ. 217α – β: *έτερα σύντομα Κυρ Αντωνίου ιερέως και οικονόμου· ήχος α' Οι τα χερουβίμ* φφ.217β – 218α: *του αυτού* φφ. 218α - 219 α: (ήχος γ', του αυτού) φφ 219α – β: *ήχος δ'* (του αυτού) φφ.219β – 220α: *του αυτού, ήχος πλ.α'* φφ. 220α – 220β: *έτερον του αυτού, ήχος πλ.α'* φφ.220β – 221α: *του αυτού, ήχος πλ.β'* φφ.221α – 221β: *του αυτού* (βαρύς) φφ.221β – 222α: *του αυτού, ήχος πλ.δ'.*

Δαμασκηνός Αγραφορενδινιώτης

1. **Διονυσίου 571** (Ανθολογία, έτους **1807**, και έτερος άδηλος γραφέας- πιθανώς ο Ιωάσαφ Διονυσιάτης), μεταξύ φφ. 192r – 200v : *Αρχή συν Θεώ αγίω και των χερουβικών ύμνων· Οι τα χερουβίμ Ήχος α'· […] Αντωνίου ιερέως* μεταξύ φφ. 200v – 209v: *Ήχος β'· […] Αντωνίου* (ακολούθως, ανθολογούνται μεταξύ άλλων χερουβικών και αυτά του Αντωνίου στους υπόλοιπους έξι ήχους ως εξής: φφ. 209v κ.ε. του γ' ήχου, φφ. 216 κ.ε. του δ' ήχου, φ.222r κ.ε. του πλ.α ήχου', φ.227v κ.ε. του πλ. β' ήχου, φ232v κ.ε. του βαρέος ήχου, φ. 238v κ.ε. του πλ.δ' ήχου).
2. **Ιβήρων 1236** (Ανθολογία, τέλη 18ου αι., και άδηλοι γραφείς), φφ.85v – 89r: *Και μερικά χερουβικά σύντομα· κυρ Αντωνίου·* Οι τα χερουβίμ (μόνο στους κύριους ήχους).
3. **Ιβήρων 1252** (Παπαδική, έτους **1801**), φ.169v κ.ε: *Αρχή συν Θεώ και των χερουβικών ύμνων· το δε παρόν ποίημα κυρίου Χρυσάφου του νέου· ήχος α' Οι τα χερουβίμ* (μεταξύ φφ. 169v – 214r ανθολογούνται χερουβικά και του Αντωνίου).
4. **Ξενοφώντος 123** (Ανθολογία, β' μισό 18ου αι.- περί του έτους1780, χφ. Δαμασκηνού Αγραφορενδιώτη;), σσ.433-437: *Κυρ Αντωνίου, κατ' ήχον Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά).
5. **Ξηροποτάμου 309** (Παπαδική, έτους **1789**), μεταξύ φφ. 263v – 284v (ανθολογείται η σειρά του «μακαρίτου οικονόμου»).
6. **Ξηροποτάμου 313** (Ανθολογία, έτους **1794**), φφ. 270 – 274v: *Αντωνίου, κατ' ήχον*.
7. **Παντελεήμονος 927** (Ανθολογία, β' μισό 18ου αι.,), φφ. 121r – 123r: *Χερουβικά σύντομα, Αντωνίου ιερέως.*
8. **Παντελεήμονος 980** (Αναστασιματάριο Γερμανού Νέων Πατρών; – Ανθολογία, β' μισό 18ου αι., γραφείς και δύο άγνωστοι), φφ. 118v – 122v: *Αντωνίου· ήχος α' Οι τα χερουβίμ* (μόνο στους κύριους ήχους,

σύντομα) φφ. 146r κ.ε: *Του αυτού [Αντωνιου;]˙ ήχος πλ.α΄ Οι τα χερουβίμ* (και ένα ελλιπές σε πλ.δ΄).

9. **Παντελεήμονος 985** (Ανθολογία, β΄ μισό 18ου αι., και στους άγνωστος γραφέας), φφ. 44v – 47r: *Αντωνίου˙ Οι τα χερουβίμ* (μόνο στους κύριους ήχους) μεταξύ φφ. 66-117: *Αρχή των χερουβικών ύμνων˙ […] Αντωνίου* (ήχος α΄) *[…] Αντωνίου* (ήχος β΄) μεταξύ φφ. 83r – 97r: *[…] Αντωνίου* (ήχος γ΄) *[…] Αντωνίου* (ήχος δ΄) *[…] Αντωνίου* (ήχος πλ.α΄).
10. **Παντελεήμονος 1007** (Ανθολογία Παπαδικής, μέσα – β΄ μισό 18ου αι., γραφείς άδηλοι – και έτερος άδηλος, φφ. 402r κ.ε.: *Χερουβικά˙ ποίημα κυρ Αντωνίου ιερέως* (λείπει το του πλ.δ΄).

Ευθύμιος ιερομόναχος

1. **ΕΒΕ 926** (Ανθολογία, έτους **1792**). Περιέχει και χβκκ. του Αντωνίου.

Ζαφείρης ψάλτης εξ Ιωαννίνων

1. **Μεγίστης Λαύρας 1455** (Ανθολογία – Στιχηράριον – Μαθηματάριον, έτους **1777**). *Σύντομον*. Ανθολογείται τουλάχιστον το χβκ. του Αντων. σε ηχ. α΄.

Ζαχαρίας ιερομόναχος

1. **Σταυρονικήτα 168** (Αναστασιματάριο Χρυσάφου του νέου – Ανθολογία, 18ου αι., περί των ετών 1700 - 1715) φφ. 212r – 220r: *Χερουβικά σύντομα του κυρ Αντωνίου˙ Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά).

Θεοδόσιος ο Ναύπλιος

1. **Διονυσίου 579** Αναστασιματάριον Χρυσάφου του νέου – Ανθολογία, έτους **1742**), φφ.173v – 181r: *Έτερα χερουβικά σύντομα, καθημερινά, Αντωνίου ιερέως του οικονόμου˙ Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά, δύο σε ήχο βαρύ).

Θεοδόσιος Σμύρνης

1. **Βιβλιοθήκη Ψάχου 101** (Αναστασιματάριο Χρυσάφη του νέου – Ανθολογία, έτους **1733**), σσ.133 – 134: *Χερουβικά σύντομα καθημερινά, κυρού παπά Αντωνίου του Οικονόμου, Οι τα χερουβίμ* σσ.134 – 136: *έτερον του αυτού, ήχος β΄* σσ.136 – 137: *ήχος γ΄* σσ.138 – 139: *του αυτού, ήχος δ΄* σσ.139 – 140: *του αυτού, ήχος πλ.α΄* σσ.140 – 142: *του αυτού, ήχος πλ.β΄* σσ.142 – 143: *του αυτού βαρύς* σσ.143 – 145: *του αυτού πλ.δ΄* (πλήρης η κατ' ήχον σειρά)

Θεόκλητος μοναχός

1. **Ιβήρων 983** (Παπαδική, έτους **1762**), φ.661r κ.ε.: *Έτερα χερουβικά συνοπτικά˙ ποίημα κυρ Αντωνίου ιερέως˙ Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά).
2. **Κουτλουμουσίου 446** (Παπαδική Νέα, έτους **1757**), φ.188r κ.ε.: *του Αντωνίου συνοπτικόν* (σε πλ.α').

Ιγνάτιος Σάμιος ζωγράφος και ιεροψάλτης

1. **Παντελεήμονος 972** (Ανθολογία Παπαδικής, μέσα 18ου αι.), φφ. 278r-v: *Τα παρόντα εισί ποίημα κυρ Αντωνίου ιερέως, σύντομα* (πλήρης η σειρά).

Ιγνάτιος ιερομόναχος

1. **Ιβήρων 1039** (Ανθολογία, έτους **1748**), φφ.454r – 460r: *Χερουβικά σύντομα, κυρ Αντωνίου ιερέως* (πλήρης η σειρά).

Ιωάσαφ Βατοπεδινός

1. **Βατοπεδίου 1437** (Ανθολογία Παπαδικής, έτους **1763**) «*Σύντμηση των του Χρυσάφου Χερουβικών ή εκ των του Χρυσάφου του νέου Χερουβικών*». Ανθολογείται τουλάχιστον το χρβκ. του Αντων. σε ηχ. α'.

Κύριλλος ιερομόναχος

1. **Σουρωτής 22** (Παπαδική, περί του έτους **1770**), φ.385β κ.ε.: *έτερα χερουβικά σύντομα, καλλωπισμός κυρίου Αντωνίου ιερέως και Οικονόμου της του Χριστού μεγάλης εκκλησίας* (πλήρης η σειρά).

Μακάριος Παλαιολόγος Πάτμιος

1. **Παντελεήμονος 958** (Ανθολογία, έτους **1767**), σς.249- 271: *Τα παρόντα χερουβικά ποίημα κυρ Αντωνίου ιερέως.* [πλήρης η σειρά με παρεμβολή δύο χερουβικών των Θεοφάνους (σε ήχους πλ. α', πλ.β') και Ιωακείμ Βιζύη (σε ήχο βαρύ)].

2. **Προφήτου Ηλίου 628** (Αναστασιματάριο Χρυσάφη του νέου – Ανθολογία, έτους **1767**), φ. 115r κ.ε.: *Χερουβικά ωραία. Του κυρ Αντωνίου ιερέως˙ ήχος α' Οι τα χερουβίμ* φφ. 115v – 116r: *ήχος β' Οι τα χερουβίμ* (του αυτού).

Μελχισεδέκ ιεροδιάκονος Παντοκρατορινός

1. **Ιβήρων 1297** (Ανθολογία Εγκόλπιος, έτους **1739**), φ.115v κ.ε.: *Αρχή και των χερουβικών ύμνων. Το παρόν κυρ Μανουήλ λαμπαδαρίου˙ ήχος α΄ Οι τα χερουβίμ* φφ. 175r κ.ε.: *[…] του νέου Χρυσάφου συντομηθέν παρά Αντωνίου ιερέως.*

Μιχαήλ Δράκος εξ Ανδριανουπόλεως

1. **Παντελεήμονος 1012** (Αναστασιματάριο Χρυσάφη του νέου – Ανθολογία, έτους **1768**), φφ. 224v – 228v: *Χερουβικά ψαλλόμενα καθ' ημέραν κατ' ήχον, ελαττωνηθέντα εκ των του κυρ Χρυσάφη παρά Αντωνίου ιερέως και οικονόμου˙ Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά).
2. **Σινά 1307** (Αναστασιματάριο Χρυσάφη του νέου – Ανθολογία, έτους **1768**), φφ. 56v – 61r: *Χερουβικά σύντομα εκ των του Χρυσάφου, συντεθέντα παρά Αντωνίου ιερέως˙ ήχος α' Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η κατ' ήχον σειρά).

Μιχαήλ ιερέας

1. **ΒΚΨ 105** (Αναστασιματάριο Χρυσάφη του νέου – Ανθολογία, τέλη 18ου αι.), φφ.33β – 34β: *κυρ αντωνίου β' Οι τα χερουβίμ* φφ.34β – 35α : *του αυτού ήχος δ'* φ.35β – 36α : *του αυτού πλ.α'* φ.38α – 39α : *πλ.δ' κυρ αντωνίου.*

Μιχαήλ Ψάλτης

1. **Ξηροποτάμου 370** (Ανθολογία, έτους **1758** και ένας άδηλος), φφ. 20v -23v: Ποίημα κυρ *Αντωνίου˙ ήχος τρίτος Οι τα χερουβίμ* (ακολουθούν του ιδίου στους ήχους δ', πλ. β' & πλ.δ'.) & φφ. 83v – 85v: *Αντωνίου ιερέως˙ ήχος α' Οι τα χερουβίμ* (ακολουθούν του ιδίου στους ήχους β', πλ. α' & βαρύ).

Λαυρέντιος ιερομόναχος

1. **Ξηροποτάμου 380** (Παπαδική, έτους **1759**), φφ.320v – 325r: *Του παπά κυρ Αντωνίου* (πλήρης η σειρά).

Μπαλάσης ιερέας

1. **Ιβήρων 1250** (Παπαδική, περί τα **1675 – 1685,** και ένας άδηλος γραφέας), φ. 262v κ.ε. : *Χερουβικά σύντομα˙ εκαλλωπίσθησαν και παρ' Αντωνίου ιερέως και Οικονόμου της Μεγάλης Εκκλησίας˙ ήχος α' Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά ως εξής: φ. 263r κ.ε.: ο β' & γ' ήχος, φ.263v

κ.ε.: δ' ήχος, 264r κ.ε.: πλ.α' & πλ.β' ήχος, φ. 264v κ.ε.: βαρύς, φ.265r κ.ε.: ήχος πλ.δ').

Νικηφόρος Ιερομόναχος εν Αγίω Όρει

1. **Σταυρονικήτα 164** (Αναστασιματάριο Χρυσάφου νέου – Ανθολογία, έτους **1749**), φφ. 226v – 232r: *Έτερα συνοπτικά· κυρ Αντωνίου ιερέως· Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά).

Παΐσιος ιερομόναχος

1. **Δοχειαρίου 385** (Ειρμολόγιο – Ανθολογία, έτους **1774**), φφ. 117r – 121r: *Κυρ Αντωνίου· ήχος α' Οι τα χερουβίμ* (ελλιπής η σειρά ως προς τους ήχους γ' & δ').

Παναγιώτης αναγνώστης

1. **Σινά 1319** (Αναστασιματάριο Χρυσάφη του νέου – Ανθολογία, β' μισό 18ου αι.), φφ. 137 κ.ε.: *Χερουβικά σύντομα, ποίημα κυρ Αντωνίου· ήχος α' Οι τα χερουβίμ.* (πλήρης η σειρά).

Παναγιώτης Δημητρόπουλος

1. **Σινά 1525** (Αναστασιματάριο Χρυσάφη του νέου – Ανθολογία, έτους **1763**), φφ. 101r – 107v: *Χερουβικά σύντομα κυρ Αντωνίου ιερέως· ήχος α' Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά).

Προκόπιος ιερέας εξ Ιωαννίνων

1. **Σινά 1310** (Αναστασιματάριο Χρυσάφη του νέου – Ανθολογία, έτους **1757)**, φφ. 113v – 115r: *Κυρ Αντωνίου· ήχος γ' Οι τα χερουβίμ.*
2. **Σινά 1446** (Αναστασιματάριο Χρυσάφη του νέου – Ανθολογία, έτους **1756**), φφ.115r – 120r: *Αρχή συν Θεώ αγίω των χερουβικών του κυρ παπά Αντωνίου· ήχος α'* (πλήρης η κατ' ήχον σειρά).

Σεραφείμ Προηγούμενος Ι. Μ. Μεγίστης Λαύρας

1. **Μεγίστης Λαύρας 1024** (Παπαδική Θείας Λειτουργίας, έτους **1788**, και έτερος άδηλος γραφέας), φ.38α κ.ε.: *Αρχή συν Θεώ αγίω και των κατ' ήχον Χερουβικών ύμνων· ποιήματα διαφόρων ποιητών παλαιών τε και νέων και το μεν παρόν ένι κυρ Ιωάννου του Κλάδά ήχος α' Οι τα χερουβίμ* (φφ. 71β – 72β: *[…] Έτερον κυρ Αντωνίου ιερέως και Οικονόμου της Μεγάλης Εκκλησίας, α'*) φ.84α: *Αρχή συν Θεώ αγίω και του Δευτέρου ήχου των Χερουβικών ύμνων· και το μεν παρόν ένι ποίημα κυρ Ιωάννου του Κλαδά ήχος β' Οι τα χερουβίμ* (φφ. 106β – 107α: *[…] Κυρ Αντωνίου ιερέως και Οικονόμου της Μεγάλης Εκκλησίας, β'*) φ. 112α κ.ε.: *Αρχή*

συν Θεώ αγίω και του Τρίτου ήχου των Χερουβικών ύμνων˙ και το μεν παρόν εστί ποίημα κυρ Μανουήλ του Χρυσάφου, ήχος γ΄ Οι τα χερουβίμ (φφ. 141α – 142α: *[…] Κυρ Αντωνίου ιερέως, γ΄*) φ. 142α κ.ε.: *Αρχή συν Θεώ αγίω και του Τετάρτου ήχου των Χερουβικών ύμνων˙ και το μεν παρόν ένι ποίημα κυρ Ιωάννου ιερέως του Πλουσιαδηνού, δ΄ Οι τα χερουβίμ* (φφ.176α – 177α: *[…] Κυρ Αντωνίου ιερέως, δ΄*) φ.182α κ.ε.: *Αρχή συν Θεώ αγίω και του Πλαγίου Πρώτου των Χερουβικών ύμνων και το μεν παρόν ένι ποίημα κυρ Γερασίμου, πλ.α΄ Οι τα χερουβίμ* (φφ. 221β – 222α: *[…] Του κυρ Αντωνίου και Οικονόμου, πλ.α΄* & φφ. 222α– 222β: *Κυρ Αντωνίου, πλ.α΄*) φ.229α κ.ε.: *Αρχή συν Θεώ αγίω και του Πλαγίου Δευτέρου ήχου των Χερουβικών ύμνων˙ και το μεν παρόν ένι ποίημα του οσίου και θεοφόρου πατρός ημών Ιωάννου Δαμασκηνού, πλ.β΄ Οι τα χερουβίμ* (φφ. 258 κ.ε.: *[…] Κυρ Αντωνίου ιερέως, πλ.β΄*) φ. 253α κ.ε.: *Αρχή συν Θεώ αγίω και του Βαρέος ήχου των Χερουβικών ύμνων˙ και το μεν παρόν ένι ποίημα κυρ Μανουήλ του Χρυσάφου, βαρύς Οι τα χερουβίμ* (φφ. 279 κ.ε.: *[…] Κυρ Αντωνίου, βαρύς*) φ. 283α κ.ε.: *Αρχή συν Θεώ αγίω και του πλ.δ΄ ήχου των Χερουβικών ύμνων˙ και το μεν παρόν δε κυρ Ιωάννου του Κλαδά, ήχος πλ.δ΄ Οι τα χερουβίμ* (φφ. 321β – 322α: *[…] Κυρ Αντωνίου ιερέως και Οικονόμου, πλ.δ΄*).

Συμεών ιεροδιάκονος

1. **Ιβήρων 1118** (Αναστασιματάριο Χρυσάφου του νέου – Ανθολογία, έτους **1746**), φφ. 87v – 90v: *Αντωνίου ιερέως˙ Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά).

Χριστόδουλος ιερέας

1. **Ξηροποτάμου 362** (Μεγάλη Εβδομάδα - Πεντηκοστάριο, έτους **1725**), φ. 240r κ.ε.: *Αντωνίου ιερέως˙ ήχος βαρύς Οι τα χερουβίμ*.

Χρύσανθος ιερομόναχος

1. **Κουτλουμουσίου 437** (Πανδέκτη εγκόλπιος: Αναστασιματάριο Χρυσάφου του νέου, Ειρμολόγιο Γερμανού Νέων Πατρών, Ανθολογία Στιχηραρίου Γερμανού Νέων Πατρών, έτους **1757**), φφ. 240v - 246r: *Χερουβικά σύντομα Αντωνίου ιερέως.*
2. **ΕΒΕ 3009** (Παπαδική έτους **1761**). Ανθολογείται τουλάχιστον το χβκ. του Αντωνίου σε α΄ ήχο.

2. ΑΝΩΝΥΜΕΣ ΑΝΘΟΛΟΓΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΧΕΡΟΥΒΙΚΩΝ ΤΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΙΕΡΕΣ ΜΟΝΕΣ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ

Αγ. Παύλου 36 (Αναστασιματάριον Χρυσάφου του νέου – Ανθολογία, α' μισό 18ου αι. - περί το 1730, άδηλος γραφέας), σσ. 341 κ.ε.: *Οι τα χερουβίμ* (μια σειρά χερουβικών του Αντωνίου με τα συντετμημένα του Χρυσάφη του νέου).

Αγ. Παύλου 42 (Ανθολογία, μέσα 18ου αι., πιθανότατα χφ. Ανατόλιου), σσ. 364 - 375: *Έτερα κυρ Αντωνίου ιερέως˙ Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά).

Αγ. Παύλου 98 (Ανθολογία – Παπαδική, περί τα μέσα 18ου αι., ετών 1740 – 1750, γραφέας άδηλος), σσ. 821 – 825: *Τα παρόντα χερουβικά˙ σύντομα, κυρ Αντωνίου ιερέως˙ Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά).

Βατοπεδίου 1280 (Ανθολογία, 18ου αι.). *Καλλωπισμός των του νέου Χρυσάφου.* Ανθολογείται τουλάχιστον το χρβκ. του Αντωνίου σε ηχ. α'.

Βατοπεδίου 1287 (Ανθολογία, 18ου αι.) Ανθολογούνται και χερουβικά του Αντωνίου.

Βατοπεδίου 1312 (Ανθολογία, 18ου αι.) Ανθολογούνται και χερουβικά του Αντωνίου.

Βατοπεδίου 1379 (Ειρμολόγιο –Ανθολογία 17ου αι., δεν αναφέρεται ο γραφέας), φ.472 κ.ε.: *2. Αντωνίου οικονόμου της μεγάλης εκκλησίας χερουβικα.*

Βατοπεδίου 1524 (Τριώδιο, 17ου αι., δεν αναφέρεται ο γραφέας), φ.94 κ.ε.: *Συλλογή περιέχουσα χερουβικά Αντωνίου ιερέως.*

Γρηγορίου 22 (Αναστασιματάριον Χρυσάφου του νέου – Ανθολογία, τέλη 18ου αι., γραφείς τρεις άδηλοι), φ. 147r κ.ε.: *Χερουβικά σύντομα, του κυρ Αντωνίου.*

Γρηγορίου 30 (Αναστασιματάριον Χρυσάφου του νέου – Ανθολογία, β' μισό 18ου αι. - περί το 1770, γραφέας άγνωστος), φ. 144r κ.ε.: *Κατ' ήχον σύντομα χερουβικά, Αντωνίου˙ Οι τα χερουβίμ.*

Γρηγορίου 31 (Αναστασιματάριον Χρυσάφου του νέου – Ανθολογία, β' μισό 18ου αι.- περί το 1770 - 1780, άδηλος γραφέας), μεταξύ φφ. 161v – 190r: *Αρχή και των κατ' ήχον χερουβικών˙ Οι τα χερουβίμ* (περιέχονται και χερουβικά του Αντωνίου).

Γρηγορίου 34 (Ανθολογία, τέλη 18ου αι., άδηλος γραφέας), μεταξύ φφ. 25r – 75r: *Χερουβικά σύντομα˙ σύνθεσις κυρ Πέτρου˙ Οι τα χερουβίμ* (περιέχονται και χερουβικά του Αντωνίου).

Γρηγορίου 35 (Αναστασιματάριον Χρυσάφου του νέου – Ανθολογία, περί τα μέσα 18ου αι. – πιθανότατα πριν το 1750, γραφέας άδηλος), φφ. 208r κ.ε.: *Έτερα χερουβικά σύντομα, κυρ Αντωνίου˙ Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά)

Γρηγορίου 37 (Ειρμολόγιο Μπαλασίου ιερέως, αρχές 18ου αι., άδηλος γραφέας), μεταξύ φφ. 1r – 7r: η σειρά των σύντομων χερουβικών του Αντωνίου.

Διονυσίου 575 (Αναστασιματάριον Χρυσάφου του νέου – Ανθολογία, έτους **1764**, χφ. πιθανώς Ιωάννου Πρωτοψάλτου ή Γερασίμου Δομεστίκου της Λαύρας), φ. 173r κ.ε.: μια σειρά χερουβικών του Αντωνίου.

Διονυσίου 578 Αναστασιματάριον Χρυσάφου του νέου – Ανθολογία, β' μισό 18ου αι., γραφέας άγνωστος), φφ. 200v – 207v: *Έτερα χερουβικά σύντομα· κυρίου Αντωνίου οικονόμου* (πλήρης η σειρά).

Δοχειαρίου 321 (Ανθολογία, μέσα 18ου αι., άδηλος γραφέας), φ. 109r κ.ε.: *Αρχή συν Θεώ και των κατ' ήχον χερουβικών ύμνων· Ήχος α' [...] Αντωνίου ιερέως και οικονόμου της Μεγάλης Εκκλησίας* φ. 115r κ.ε.: *Ήχος β'' [...] Αντωνίου ιερέως* φ. 118v κ.ε.: *Ήχος τρίτος·[...] Αντωνίου* φ. 122r κ.ε.: *Ήχος δ'' [...] Αντωνίου ιερέως* φ. 126r κ.ε.: *Ήχος πλ. α' · [...] Αντωνίου ιερέως* φ. 130r κ.ε.: *Ήχος πλ. β'' [...], Αντωνίου* φ. 133r κ.ε.: *Ήχος βαρύς·[...] Αντωνίου* φ. 138r κ.ε.: *Ήχος πλ.δ'' [...] Αντωνίου ιερέως και οικονόμου της Μεγάλης Εκκλησίας.*

Δοχειαρίου 348 (Παπαδική, β' μισό 18ου αι. - περί το 1780, άδηλος γραφέας). (Περιέχει την σειρά των χερουβικών του *Αντωνίου ιερέως και Οικονόμου* χωρίς να αναφέρονται τα φύλλα).

Δοχειαρίου 376 (Ανθολογία, 18ου αι. -περί το 1750, με επιπλέον προσθήκες περί το 1775-, πιθανός γραφέας ο Λαυρέντιος ή Ανατόλιος ο Θεσσαλονικέας), φ. 194r - v: [...] *Αντωνίου ιερέως εις α' ήχον, σύντομον* φφ. 194v κ.ε. *: Ήχος β'' φφ.* 196v-197r *: [...], του νέου Χρυσάφη εσυντομήθη υπό Αντωνίου ιερέως* φ.212v κ.ε.: *Ήχος πλ.α''* φ.217v κ.ε.: *[...] εσυντομήθη υπό Αντωνίου* φφ. 230v-231r: *[...], Χρυσάφη του νέου εσυντομήθη υπό κυρ Αντωνίου ιερέως.* φ. 232v κ.ε.: *Αρχή συν Θεώ αγίω και του πλαγίου τετάρτου ήχου·* φφ. 240r-240v: *[...] Χρυσάφη του νέου, του αυτού και εσυντομήθη υπό κυρ Αντωνίου* (η σειρά ελλιπής ως προς τους ήχους γ', δ', πλ. β').

Δοχειαρίου 380 (Αναστασιματάριο Χρυσάφου του νέου – Ανθολογία, μέσα 18ου αι., άδηλος γραφέας), μεταξύ φφ. 143v – 155v ένα χερουβικό του Αντωνίου.

Δοχειαρίου 410 (Αναστασιματάριο Χρυσάφη του νέου - Ανθολογία, ετών 1729 & περί το 1780, και δύο άδηλοι γραφείς), φφ. 136r – 140v: *Χερουβικά σύντομα, κυρ Αντωνίου ιερέως και οικονόμου* (πλήρης η σειρά).

Ιβήρων 949 (Αναστασιματάριο Χρυσάφου του νέου – Ανθολογία, τέλη 17ου - αρχές 18ου αι., γραφέας άδηλος), φφ. 141v – 143r: *Αντωνίου· Οι τα χερουβίμ* (η σειρά των σύντομων χερουβικών).

Ιβήρων 987 (Παπαδική, μετά το 1731, γραφέας άδηλος), φφ. 360v – 363r: *Ποίημα κυρ παπά Αντωνίου και Οικονόμου˙ ήχος α΄ Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά).

Ιβήρων 997 (Ανθολογία – Ειρμολόγιο Καλοφωνικό, τέλη 18ου αι., περί τα 1790, άδηλος γραφέας, φ.40v κ.ε.*: Χερουβικά έτερα διαφόρων ποιητών σύντομα˙ Οι τα χερουβίμ* (μια σειρά του Αντωνίου αναμίξ με δύο σειρές του Πέτρου Πελοποννησίου.

Ιβήρων 998 (Ανθολογία, μέσα 18ου αι., γραφέας άδηλος), φφ.94r – 96v: *Αρχή συν Θεώ αγίω των κατ΄ ήχον χερουβικών ύμνων και συνοπτικών˙ ποίημα κυρ Αντωνίου ιερέως˙ Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά).

Ιβήρων 1003 (Ανθολογία, α΄ μισό 18ου αι. - περί τα μέσα, γραφέας άδηλος), φ.92r κ.ε.: *Έτερα χερουβικά κατ΄ήχον˙ Οι τα χερουβίμ […] Αντωνίου ιερέως* (σε ήχο πλ.δ΄) φ.279r κ.ε.: *Αντωνίου ιερέως˙ Οι τα χερουβίμ* (η γνωστή σειρά με το του πλ.δ΄ κολοβό).

Ιβήρων 1026 (Ανθολογία, τέλη 18ου αι., γραφέας άδηλος), φφ.45v – 51v: *Αρχή συν Θεώ και των χερουβικών ύμνων. Ποίημα κυρ Αντωνίου ιερέως Οι τα χερουβίμ* (ελλιπής η σειρά ως προς το χερουβικό του πλ.α΄ ήχου).

Ιβήρων 1028 (Ανθολογία, β΄ μισό 18ου αι. περί το 1760- 1770 & τέλος 18ου ή / και αρχές 19ου αι., γραφείς άδηλοι) φ.φ. 114v – 120r: *Έτερα συντομώτερα˙ κυρ Αντωνίου ιερέως˙* (πλήρης η σειρά).

Ιβήρων 1032 (Ανθολογία, β΄ μισό 18ου αι., γραφέας άδηλος), φφ. 10v – 16v: *Χερουβίκά σύντομα˙ κυρ Αντωνίου˙ Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά με δύο χερουβικά σε πλ.α΄).

Ιβήρων 1035 (Ανθολογία, 18ου αι., γραφέας άδηλος και ο Γαβριήλ ιερομόναχος), φφ.242r- 246r: *Του Αντωνίου χερουβικα˙* (ανθολογούνται οι τέσσερις κύριοι ήχοι).

Ιβήρων 1091 (Δοξαστάριο Γερμανού Νέων Πατρών – Ανθολογία, αρχές 18ου αι., περί τα 1700 -1710, γραφέας άδηλος, πιθανώς ο Μανουήλ Γούτας πρωτοψάλτης Θεσσαλονίκης), φ.194r – v: *Παπά Αντόνι˙ πλ.β΄ Οι τα χερουβίμ.*

Ιβήρων 1140 (Ανθολογία, β΄ μισό 18ου αι., γραφέας άδηλος), φφ.184v – 190r: *Έτερα˙ κυρ Αντωνίου ιερέως, σύντομα.*

Ιβήρων 1147 (Ανθολογία, β΄ τέταρτο 18ου αι., φφ. 23v- 29v: *Κατ΄ ήχον σύντομα χερουβικά˙ κυρ Αντωνίου ιερέως και Οικονόμου˙ Οι τα χερουβίμ*

Ιβήρων 1160 (Ανθολογία, τέλος α΄ μισού 18ου αι., ένας άδηλος γραφέας και ο Φιλόθεος ιερομόναχος εκ Βλαχίας), φφ.149r – 153r: *Χερουβικά σύντομα, κυρ Αντωνίου ιερέως και Οικονόμου της Μεγάλης Εκκλησίας˙ Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά).

Ιβήρων 1164 (Ανθολογία Εγκόλπιος, α' τέταρτο 18ου αι., γραφέας άδηλος), φ.201v κ.ε.: *Καλλωπισμός κυρ Αντωνίου και Σακελλίου της Μεγάλης Εκκλησίας, ψαλλόμενα καθ' ημέραν· ήχος α' Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά).

Ιβήρων 1206 (Ανθολογία, μέσα 18ου αι., άδηλος γραφέας) Ο κώδικας περιέχει και χερουβικά του Αντωνίου.

Ιβήρων 1244 (Αναστασιματάριο Χρυσάφη του νέου - Ανθολογία, γ' τέταρτο 18ου αι., γραφέας άδηλος), μεταξύ σσ. 307 – 319: *Αρχή συν Θεώ αγίω και των κατ' ήχον χερουβικά (sic), ποίημα κυρ Χρυσάφου του νέου· ήχος α' Οι τα χερουβίμ* (περιέχονται και χερουβικά του Αντωνίου).

Ιβήρων 1262 (Ανθολογία, τέλη 18ου αι., άδηλος γραφέας, φ. 100r κ.ε.: *Αρχή συν Θεώ αγίω και των χερουβικών ύμνων· το παρόν κυρ Αντωνίου ιερέως· α' Οι τα χερουβίμ* (ως και το φ.108r ανθολογούνται και άλλα χερουβικά του Αντωνίου).

Ιβήρων 1268 (Ανθολογία, γ' τέταρτο 18ου αι., γραφέας άδηλος), σ.17 κ.ε.: *Το παρόν κυρ Αντωνίου ιερέως· ήχος α' Οι τα χερουβίμ* (του αυτού σ.19: ήχος δ' & σ.20: ήχος βαρύς).

Ιβήρων 1271 (Παπαδική, β' τέταρτο 17ου & τέλη 18ου αι., γραφείς άδηλοι), φ. 129r κ.ε.: *Αρχή συν Θεώ αγίω της θείας και ιεράς Λειτουργίας· ψάλλονται ουν εις ήχον βαρύ Οι τα χερουβίμ* (μεταξύ φφ. 129r – 176r ανθολογούνται και μέλη του Άντωνίου).

Ιβήρων 1273 (Ανθολογία, μέσα 18ου αι., άδηλος γραφέας), φ. 158r κ.ε.: *Το παρόν χερουβικόν του Σαλπάσι* (sic) *απάνω εις το νάϊ· πρωτόβαρυς Οι τα χερουβίμ* (μεταξύ φφ. 158r – 163v: χερουβικά και του Αντωνίου) φφ. 290r – 297r: *Χερουβικά Αντωνίου· ήχος α' Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά).

Ιβήρων 1275 (Ανθολογία, τέλη 18ου αι., άδηλοι γραφείς), φ. 61r κ.ε.: *Κυρ Μπαλασίου τετράφωνον· ήχος α' Οι τα χερουβίμ* (φ. 74v κ.ε. : τα χερουβικά του Αντωνίου σε β', πλ.α' & πλ.β' ήχους) φ. 93v κ.ε.: *Χερουβικά σύντομα, κυρ Αντωνίου ιερέως· ήχος α' Οι τα χερουβίμ.*

Ιβήρων 1276 (Ανθολογία – Ειρμολόγιο Μ. Εβδομάδος Πέτρου Πελοποννησίου, γ' τέταρτο 18ου αι., χφ. Πέτρου Πελοποννησίου;), φφ. 65r – 70r*: Χερουβικά καθημερινά καλλωπισθέν(τα) παρά κυρ Αντωνίου ιερέως* .

Ιβήρων 1299 (Ανθολογία, β' τέταρτο 18ου αι., άδηλος γραφέας), φ. 1r κ.ε.: *Χερουβικά καθημερινά, κυρ Αντωνίου ιερέως· ήχος α' Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά).

Ιβήρων 1978 (Παπαδική Εγκόλπιος, β' τέταρτο 18ου αι., άδηλος γραφέας), φφ. 367r – 373r: *Χερουβικά σύντομα, Αντωνίου ιερέως· ήχος α' Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά).

Καρακάλλου 217 (Ανθολογία, β' μισό- τέλη 18ου αι. περί το 1780, γραφείς τρεις άδηλοι), φ.57r – 64r: *Χερουβικά κυρ Αντωνίου˙ Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά˙ το του δ' ήχου στο φ. 60r-v και το του πλ.δ' στο φ.62v – 63v με τις ενδείξεις: εξήγησις του αυτού και του αυτού εξήγησις αντίστοιχα˙ πιθανός εξηγητής ο Αναστάσιος Ραψανιώτης).

Κουτλουμουσίου 405 (Αναστασιματάριο Χρυσάφη του νέου - Ανθολογία, β' τέταρτο 18ου αι., γραφέας άδηλος), φφ.86r – 89r *Κατά ήχον χερουβικά σύντομα, καθημερινά, κυρ Αντωνίου Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά).

Κουτλουμουσίου 407 (Αναστασιματάριο Χρυσάφη του νέου, α' μισό 18ου αι., γραφέας άδηλος, φφ. 85r – v*: Και το παρόν χερουβικόν Αντωνίου˙ ήχος α' Οι Τα χερουβίμ.*

Κουτλουμουσίου 415 (Ανθολογία - Αναστασιματάριο Χρυσάφη του νέου, μέσα 18ου αι., άδηλος γραφέας), φφ. 348r – 349r: *Κυρ Αντωνίου ιερέως˙ ήχος β' Οι τα χερουβίμ.*

Κουτλουμουσίου 434 (Ανθολογία, γ' τέταρτο 18ου αι., γραφέας άδηλος), φφ.98r – 103v: *Έτερα σύντομα κατ' ήχον χερουβικά, του μακαρίτου μέγα οικονόμου˙ Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά).

Κωνσταμονίτου 95 (Ανθολογία – Αναστασιματάριο Γερμανού Νέων Πατρών, μέσα 18ου αι., άδηλος γραφέας), φφ. 338r – 342r: *Τα παρόντα χερουβικά ποίημα κυρού Αντωνίου ιερέως και οικονόμου της Μεγάλης Εκκλησίας Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά).

Μεγίστης Λαύρας 491 (Ανθολογία 18ου αι.) Ανθολογούνται και χερουβικά. του Αντωνίου.

Μεγίστης Λαύρας 509 (Ανθολογία 18ου αι.) Ανθολογούνται και χερουβικά του Αντωνίου.

Μεγίστης Λαύρας 512 (Ανθολογία 18ου αι.) Ανθολογούνται και χερουβικά του Αντωνίου.

Μεγίστης Λαύρας 519 (Ανθολογία, 18ου αι.) Ανθολογούνται και χερουβικά του Αντωνίου.

Μεγίστης Λαύρας 523 (Μουσικόν, 18ου αι.) Ανθολογούνται και χερουβικά του Αντωνίου.

Μεγίστης Λαύρας 589 (Ανθολογία, 18ου αι.) Ανθολογούνται και χερουβικά του Αντωνίου.

Μεγίστης Λαύρας 1015 (Παπαδική, 18ου αι.) Ανθολογούνται και χερουβικά του Αντωνίου.

Μεγίστης Λαύρας 1229 (Παπαδική, 17ου αι.) Ανθολογούνται και χερουβικά του Αντωνίου.

Μεγίστης Λαύρας 1230 (Παπαδική, 18ου αι.) Ανθολογούνται και χερουβικά του Αντωνίου.

Μεγίστης Λαύρας 1440 (Ανθολογία, 18ου αι.) Ανθολογούνται και χερουβικά του Αντωνίου.

Μεγίστης Λαύρας 1442 (Εγκόλπιον Όρθου – Θ. Λειτουργίας, 18ου αι.) Ανθολογούνται και χερουβικά του Αντωνίου.

Μεγίστης Λαύρας 1250 (Ανθολογία, 18ου αι.). «*Συντετμημένον*». Ανθολογείται τουλάχιστον το χερουβικό του Αντων. σε ηχ. α'.

Μεγίστης Λαύρας 1437 (Εγκόλπιον Θείας Λειτουργίας, 18ου αι., άδηλος γραφέας), μεταξύ φφ. 18α – 27β: *[…] Αντωνίου σύντομον* (ήχος α') μεταξύ φφ. 27β – 33α: *[…] Αντωνίου* (ήχος β') μεταξύ φφ. 33α – 37β: *[…] Αντωνίου* (ήχος γ') μεταξύ φφ. 37β – 44α: *[…] Αντωνίου* (ήχος δ') μεταξύ φφ. 44α – 54α: *[…] Αντωνίου* (ήχος πλ.α') μεταξύ φφ. 54α – 58β: *[…] Αντωνίου* (ήχος πλ.β') μεταξύ φφ. 58β – 64α: *[…] Αντωνίου* (ήχος βαρύς) μεταξύ φφ. 64α – 69β: *[…] Αντωνίου* (ήχος πλ.δ') πλήρης η σειρά.

Ξενοφώντος 114 (Ανθολογία, μέσα 18ου αι., άδηλος γραφέας), φφ. 161v – 163v: *Έτερα χερουβικά σύντομα, ποιηθέντα παρά του παπά κυρ Αντωνίου* (πλήρης η σειρά).

Ξενοφώντος 153 (Ανθολογία, τέλη 18ου αι., άδηλος γραφέας), φφ. 92r-97v: *Έτερα χερουβικά σύντομα˙ κυρίου Αντωνίου ιερέως.*

Ξενοφώντος 156 (Ανθολογία, τέλη 18ου αι. – περί τα 1770-1780, άδηλος γραφέας), μεταξύ φφ.189r – 213r: *Αρχή συν Θεώ αγίω των χερουβικών ύμνων Οι τα χερουβίμ* (και συνθέσεις του Αντωνίου).

Ξενοφώντος 157 (Αναστασιματάριο Χρυσάφη του νέου – Ανθολογία, β' μισό 18ου αι., περί τα 1770-1780, άδηλος γραφέας), 120r – 124v: *Κυρ Αντωνίου ιερέως Οι τα χερουβίμ* (ανθολογούνται εννέα χερουβικά, δύο σε α' ήχο).

Ξηροποτάμου 278 (Ανθολογία, α' μισό 18ου αι., άδηλος γραφέας), μεταξύ φφ. 35v - 58v (γενική αναφορά)

Ξηροποτάμου 291 (Μαθηματάριο, α' μισό 18ου αι., άδηλος γραφέας), μεταξύ φφ. 158r – 161r (απλή αναφορά στην ανθολόγηση σύντομων χερουβικών του «*μακαρίτου οικονόμου*»).

Ξηροποτάμου 317 (Ανθολογία, αρχές 18ου αι., άδηλος γραφέας), μεταξύ φφ. 184v - 191r: *ήχος πλ.δ' ˙ του Παπαντώνι.*

Ξηροποτάμου 373 (Ανθολογία, β' μισό 18ου αι., άδηλος γραφέας), μεταξύ φφ. 135r - 139r: *Χερουβικά συντομημένα παρά κυρίου Αντωνίου ιερέως και οικονόμου της Μεγάλης Εκκλησίας* (πλήρης η σειρά˙ δύο σε γ' ήχο).

Ξηροποτάμου 388 (Αναστασιματάριον Χρυσάφου του νέου – Ανθολογία, β' μισό 18ου αι.), φ. 227 - 231r: *Χερουβικά κυρ Αντωνίου ιερέως* (πλήρης η σειρά).

Παντελεήμονος 952 (Ανθολογία, β' μισό 18ου αι.- περί τα 1770 – 1780, άδηλος γραφέας), φφ. 169r – 174r: *Αρχή συν Θεώ αγίω και των χερουβικών ύμνων. Τα δε παρόντα ποίημα κυρίου Αντωνίου πρεσβυτέρου και οικονόμου της Μεγάλης Εκκλησίας˙ ήχος α' Οι τα χερουβίμ* (ελλιπές ως προς τον πλ. α' ήχο).

Παντελεήμονος 967 (Ανθολογία, αρχές 18ου αι. - περί τα 1700 – 1710, γραφείς άγνωστοι), φφ. 300v – 306v: *Τα παρόντα χερουβικά, ψαλλόμενα κάθε ημέραν˙ καλλωπισμός Αντωνίου ιερέως και οικονόμου Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά).

Παντελεήμονος 969 (Ανθολογία Παπαδικής, 18ου αι., περί 1730 – 1750, άγνωστος γραφέας), φφ. 161r – 165r: *Έτερα χερουβικά, κυρ Αντωνίου ιερέως* (πλήρης η σειρά).

Παντελεήμονος 984 (Αναστασιματάριο Χρυσάφη του νέου – Ανθολογία, μέσα 18ου αι. – περί τα 1730 – 1760, άδηλος γραφέας, πιθανώς ο Ανατόλιος), φφ. 161r – 168r: *Χερουβικά συντομηθέντα παρά κυρ Αντωνίου ιερέως* (πλήρης η σειρά).

Παντελεήμονος 994 (Ανθολογία Παπαδικής, μέσα 18ου αι., άδηλος γραφέας), φφ. 112v – 117v: *Εντεύθεν άρχονται τα χερουβικά διαφόρων διδασκάλων, παλαιών τε και νέων. Παπά Αντωνίου˙ Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά).

Παντελεήμονος 996 (Αναστασιματάριο Χρυσάφου του νέου – Ανθολογία, α' μισό 18ου αι - περί το 1730), σσ. 367 – 378: *Χερουβικά, ποίημα Αντωνίου ιερέως˙ Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά).

Παντελεήμονος 1019 (Αναστασιματάριο Χρυσάφη του νέου – Ανθολογία, 18ου αι. περί τα 1720 – 1740, γραφέας άδηλος), φφ. 265r - 273r: *Χερουβικά σύντομα, κυρ παπά Αντωνίου Οικονόμου.*

Σταυρονικήτα 234 (Ανθολογία Εγκόλπιος, μέσα – β' μισό 18ου αι., γραφείς δύο άδηλοι, φ.247r κ.ε.: *[…] Αντωνίου ιερέως* (προηγείται στο φ.245v η αναγραφή: Κυρ Μπαλασίου˙ ήχος α' δ'φωνος *Οι τα χερουβίμ*).

ΙΕΡΕΣ ΣΚΗΤΕΣ

Αγίου Δημητρίου 42 (Ανθολογία, 17ου - 18ου αι.) Ανθολογούνται και χερουβικά του Αντωνίου.

Αγίας Τριάδος Καυσοκαλυβίων 59 (Ανθολογία Παπαδικής, 18ου αι., άδηλος γραφέας), Χερουβικα φ. 210 κ.ε.: *ήχος α' […] κυρ Αντωνίου* φ. 214β κ.ε.: *ήχος β' […] κυρ Αντωνίου* φ. 219α κ.ε.: *ήχος γ' […]κυρ Αντωνίου* φ.223α κ.ε.: *ήχος δ' […] κυρ Αντωνίου* φ.227β κ.ε.: *ήχος πλ.α' […] κυρ Αντωνίου* φ.231α κ.ε.: *ήχος πλ.β' […] κυρ Αντωνίου* φ.235 κ.ε.: *Χερουβικά εις ήχον*

βαρύ […] κυρ Αντωνίου φ.239 κ.ε.: *Χερουβικά εις ήχον πλ.δ΄ […] κυρ Αντωνίου.*

ΙΕΡΕΣ ΜΟΝΕΣ ΜΕΤΕΩΡΩΝ

Αγ. Στεφάνου 19 (Παπαδική, α΄ μισό 18ου αι., άδηλος γραφέας), φ. 280α κ.ε.: *Αρχή συν Θεώ αγίω και των κατ΄ ήχον Χερουβικών ύμνων, ποιηθέντων υπό διαφόρων ποιητών, παλαιών τε και νέων. Το παρόν υπάρχει κυρ Ιωάννου του λαμπαδαρίου˙ ήχος α΄ Οι τα χερουβίμ* (φ.288β: *[…] Αντωνίου ιερέως*) φ.288β κ.ε.: *Αρχή και του δευτέρου ήχου […] Και των ποιητών˙* (φ. 294α (sic): *[…] Αντωνίου ιερέως*) φ.293α κ.ε.: *Αρχή και του τρίτου ήχου Χερουβικών, παλαιών τε και νέων. Το παρόν εστί ποίημα κυρ Μανουήλ Χρυσάφη˙ ήχος τρίτος Οι τα χερουβίμ […] Και των˙* (φ.300α κ.ε.: *[…] Αντωνίου ιερέως*) φ. 307α *Αρχή των του πλαγίου πρώτου ήχου Χερουβικών, παλαιών τε και νέων. Το παρόν ποίημα κυρ Γερασίμου˙ ήχος πλ.α΄ Οι τα χερουβίμ* (φ.314α: *[…] Αντωνίου ιερέως*) φ.314α κ.ε.: *Αρχή και των του πλαγίου δευτέρου ήχου Χερουβικών, παλαιών τε και νέων. Το παρόν εστί ποίημα κυρ Ιωάννου του Δαμασκηνού˙ ήχος πλ.β΄ Οι τα χερουβίμ* (φ. 391β: *[…] Αντωνίου ιερέως*) φ.319β *Αρχή συν Θεώ των Χερουβικών του βαρέος ήχου, παλαιών τε και νέων. Το παρόν εστι ποίημα κυρ Μανουήλ του Χρυσάφου˙ βαρύς Οι τα χερουβίμ* (φ. 325β: *[…] Αντωνίου ιερέως*) φ.325β *Αρχή και των του πλαγίου τετάρτου ήχου Χερουβικών, παλαιών τε και νέων. Το παρόν εστι ποίημα κυρ Ιωάννου του Κλαδά˙ ήχος πλ.δ΄ Οι τα χερουβίμ* (φ.334α: *[…] Αντωνίου*).

Αγ. Στεφάνου 62 (Αναστασιματάριο Χρυσάφου του νέου – Ανθολογία, μέσα 18ου αι., άδηλος γραφέας), φφ.209β – 216β: *Έτερα, τα αυτά άπερ εσύνθεσεν εν συντομία ο κυρ Αντωνάκης ιερεύς και μέγας οικονόμος της του Χριστού Μεγάλης Εκκλησίας˙ α΄ Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά με δύο χερουβικά στον πλ.α΄ ήχο).

Αγ. Στεφάνου 127 (Πανδέκτη, γ΄ τέταρτο 18ου αι., έτερος γραφέας άδηλος – χφ. Δανιήλ πρωτοψάλτη;), φ.198β κ.ε.: *Αρχή συν Θεώ αγίω και των κατ΄ ήχον Χερουβικών ύμνων, ποιηθέντων υπό διαφόρων ποιητών, παλαιών τε και νέων. Το παρόν εστι Ιωάννου του Κλαδά˙ ήχος α΄ Οι τα χερουβίμ* (φ.196α κ.ε.: *[…] το παρόν κυρ Αντωνίου ιερέως και νομοφύλακος)* φ. 196β κ.ε.: *Αρχή συν Θεώ αγίω και του β΄ ήχου των Χερουβικών, παλαιών τε και νέων. Το παρόν κυρ Ιωάννου του Κλαδά˙ ήχος β΄ Οι τα χερουβίμ* (φ. 201α κ.ε.: *[…] σύντομον κυρ Αντωνίου ιερέως*) φ. 201β κ.ε.: *Αρχή συν Θεώ αγίω και των του τρίτου ήχου Χερουβικών, παλαιών τε και νέων. Το παρόν κυρ Μανουήλ Χρυσάφου˙ ήχος γ΄ Οι τα χερουβίμ* (φ. 206β κ.ε.: *[…] Αντωνίου ιερέως*) φ.207α κ.ε.: *Αρχή συν Θεώ*

και του τετάρτου ήχου Χερουβικών, παλαιών τε και νέων. Το παρόν κυρ Πλουσιαδηνού ιερέως˙ ήχος δ' Οι τα χερουβίμ (φ. 212β κ.ε.: *[…] Αντωνίου ιερέως)* φ. 214β κ.ε.: Αρχή *συν Θεώ και των πλ.α' ήχου Χερουβικών ύμνων, παλαιών τε και νέων. Το παρόν ποίημα κυρ Γερασίμου ιερομονάχου˙ ήχος πλ.α' Οι τα χερουβίμ* (φ. 222α κ.ε.: *[…] Αντωνίου ιερέως*) φ. 222β κ.ε.: *Αρχή και των του πλ.β' ήχου των Χερουβικών, παλαιών τε και νέων. Το παρόν ποίημα του Ιωάννου του Δαμασκηνού˙ ήχος πλ.β' Οι τα χερουβίμ* (φ.227α κ.ε.: *[…] Αντωνίου ιερέως*) φ. 228α κ.ε.: *Αρχή και του βαρέος ήχου παλαιών τε και νέων. Το παρόν ποίημα κυρ Μανουήλ λαμπαδαρίου του Χρυσάφου˙ ήχος βαρύς Οι τα χερουβίμ* (φ.232β κ.ε.: *[…] κυρ Αντωνίου ιερέως*), λείπει το χρβκ του πλ.δ'.

Μεταμορφώσεως 340 (Αναστασιματάριο, Ανθολογία Χρυσάφου του νέου, περί του έτους 1775, άδηλος γραφέας), φφ.198α – 190α: *Κυρ Αντωνίου˙ ήχος α' Οι τα χερουβίμ.*

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΟΛΥΜΠΙΩΤΙΣΣΑΣ

Ολυμπιώτισσας 205 (Παλαιά Παπαδική, 18ου αι., γραφέας άδηλος), σσ. 341 – 343: *Αντωνίου ιερέως, ήχ. β'* σσ.365 – 366: *Αντωνίου ιερέως, ηχ. πλ.δ'.*

Ολυμπιώτισσας 208 (Παλαιά Παπαδική, 17ου αι., γραφέας άδηλος), φφ.150r – v: *Αντωνίου ιερέως, Χερουβικόν, ήχος α'* (κολοβό) φφ. 216 - 222: *Αντωνίου Οικονόμου της Μ. Εκκλησίας˙ Χερουβικά σύντομα κατ' ήχον.*

Ολυμπιώτισσας 210 (Παλαιά και Νέα Παπαδική, 18ου αι., γραφέας άδηλος), φφ.331 - 335: *Αντωνίου ιερέως, Χερουβικά συνοπτικά κατ᾽ ήχον* φ.430v κ.ε.*: Αντωνίου ιερέως, Χερουβικόν, ήχος α'.*

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΣΙΝΑ

Σινά 1266 (Αναστασιματάριο, Ανθολογία Χρυσάφη του νέου, μέσα 18ου αι., άδηλοι γραφείς), φφ. 296r – 301v: *Τα παρόντα κυρ Αντωνίου˙ ήχος α' Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η σειρά).

Σινά 1305 (Αναστασιματάριο Χρυσάφη του νέου – Ανθολογία, α᾽μισό 18ου αι., γραφείς τρεις άδηλοι και άδηλος μαθητής Πέτρου Μπερεκέτη), *291r - 298r: Τα παρόντα χερουβικά ψάλλονται καθημέρας* (sic)˙ *κυρ Αντωνίου ιερέως˙ ήχος α' Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η κατ' ήχον σειρά).

Σινά 1458 (Ανθολογία Εγκόλπιος, αρχές 18ου αι., άδηλος γραφέας), φφ. 49r – 57r: *Τα παρόντα χερουβικά εσμικρύνθησαν υπό του οικονόμου της του Χριστού Μεγάλης Εκκλησίας κυρίου κυρίου Αντωνίου, δια να ψάλλονται καθημερινά˙ ήχος α' Οι τα χερουβίμ* (πλήρης η κατ' ήχον σειρά).

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΒΛΑΤΑΔΩΝ

Βλατάδων 2 (Ανθολογία Όρθρου – Θ. Λειτουργίας, μέσα 18ου αι., άδηλος γραφέας), φφ.174α – β: *Αρχή συν θεώ αγίω και των κατ' ήχον χερουβικών ύμνων· το παρόν κυρ αντωνίου, ήχος α' Οι τα χερουβίμ* φφ. 177α – β: *ήχος β' αντωνίου* φφ. 179β - 180α: *αντωνίου ήχος γ'* φφ.181β - 182α: *ήχος δ'* φφ.188α - β: *ήχος πλ.β'* φφ. 190β - 191β: *κυρ αντωνίου ήχος πλ.δ'* (ελλιπής η σειρά ως προς το του πλ.α' και βαρέως ήχου).

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΛΕΙΜΩΝΟΣ

Λειμώνος 251 (Ανθολογία Παπαδικής, μέσα 18ου αι.) Ανθολογούνται και χερουβικά του Αντωνίου.

ΙΕΡΑ ΣΚΗΤΗ ΜΟΝΗΣ ΤΙΜΙΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ

Τιμίου Προδρόμου 6 (Ανθολογία, β' μισό – τέλη 18ου αι.) Ανθολογούνται και χερουβικά του Αντωνίου.

Τιμίου Προδρόμου 7 (Ανθολογία - Αναστασιματάριον 18ου αι.) Ανθολογούνται και χερουβικά του Αντωνίου.

❖ ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Συλλογή Παναγιώτη Γριτσάνη 34 (Ανθολογία, 17ου - 18ου αι., άδηλος γραφέας). Ανθολογούνται και χερουβικά του Αντωνίου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΨΑΧΟΥ (ΒΚΨ)

ΒΚΨ 8 (Αναστασιματάριο Χρυσάφη του νέου – Ανθολογία, 18ου αι., ο γραφέας μαθητής του Πέτρου Βυζαντίου), φφ.232β – 233α: *έτερα χερουβικά της εβδομάδος κυρ αντωνίου ιερέως ήχος α'* φφ. 233α – 234α: *ήχος β'* φφ. 234α – 235α: *ήχος γ'* φφ. 235α – β: *ήχος δ'* φφ. 235β – 236α: *ήχος πλ.α'* φφ.236β – 237α: *ήχος βαρύς* (κολοβό, λείπουν τα φφ.237β & 238α) φφ. – 238β (σώζεται μόνο το τέλος του πλ.δ' ήχου).

ΒΚΨ 24 (Αναστασιματάριο Χρυσάφη του νέου – Ανθολογία, τέλη 18ου αι., άδηλος γραφέας, μαθητής Καλλίστου ιερομονάχου και Π. Χαλάτζογλου), φφ.123α κ.ε.: *Αρχή συν θεώ αγίω και των χερουβικών ύμνων· ποίημα κυρ χρυσάφου του νέου· ήχος α'* φφ. 125β – 126α: *έτερον σύντομον αντωνίου ιερέως και οικονόμου της μεγάλης εκκλησίας· ήχος α'* φφ.129α – 130α:

αντωνίου ιερέως˙ ήχος β΄ φφ.132α – 133α: *αντωνίου ιερέως ήχος γ΄* φφ.135α – 136α: *αντωνίου ιερέως: ήχος δ΄* φφ.138α – β: *αντωνίου ιερέως˙πλ.α΄* φ.141α- β: *αντωνίου ιερέως˙πλ.β΄* φφ.144α – 145α: *αντωνίου ιερέως και οικονόμου˙ ήχος βαρύς* φφ.147α – 148α : *αντωνίου ιερέως πλ.δ΄* (πλήρης η κατ' ήχον σειρά).

ΒΚΨ 36 (Παπαδική, τέλη 18ου αι., άδηλος γραφέας) φφ.273β – 274α: *Τα παρόντα χερουβικά ψάλλονται καθ' ημέραν. Εκαλλωπίσθησαν παρά Αντωνίου ιερέως και οικονόμου, ήχος α΄* φφ.274α – β: *ήχος β΄* φφ.274β: *ήχος γ΄* φφ.274β - 275α: *ήχος δ΄* φφ.275α – 275β: *ήχος πλ.α΄* φ.275β: *ήχος πλ.β΄* φφ.275β – 276α: *ήχος βαρύς* φφ.276α κ.ε.: *ήχος πλ.δ΄* (κολοβό αφού λείπουν τα φφ. 276β – 277α).

ΒΚΨ 41 (Αναστασιματάριο Χρυσάφη του νέου – Ανθολογία, τέλη 18ου αι., άδηλος γραφέας), φφ.114β – 115α: *αρχή των χερουβικών ύμνων κυρ Αντωνίου ιερέως˙ ήχος α΄ Οι τα χερουβίμ* φφ. 115α – 116α: *ήχος β΄* φφ.116α – β: *ήχος γ΄* φφ. 116β – 117β: *ήχος δ΄* φφ.118β – 119α: *κυρ αντωνίου ήχος πλ.α΄* φφ.120α – 121β: *κυρ αντωνίου ήχος πλ.β΄* φφ.121β – 122α: *βαρύς* (δυσανάγνωστη αναγραφή) φφ.122α - β: *ήχος πλ.δ΄* (πλήρης η σειρά, όλα χερουβικά του Αντωνίου).

ΒΚΨ 50 (Εγκόλπιος Ανθολογία, 18ου αι., άδηλος γραφέας), φ.3α – 4β: *Αρχή συν θεώ αγίω των χερουβικών ποιηθέντα παρά αντωνίου, ιερέως ήχος α΄ Οι τα χερουβίμ* φφ.5α – 6α: *ήχος γ΄* φφ.6α – 7β: *ήχος δ΄* φφ.7β: *ήχος πλ.α΄* (κολοβό) φφ.8α – 9α: *ήχος πλ.β΄* φφ.9α – 10β: *Του αυτού βαρύς* φφ.10β – 12α: *Του αυτού˙ ήχος πλ.δ΄* (όλα του Αντωνίου, λείπει το του β' ήχου).

ΒΚΨ 58 (Παπαδική, μέσα 18ου αι., άδηλος γραφέας), φφ. 214β – 215α*: Τα παρόντα χερουβικά ψαλλόμενα κάθε ημέρα, καλλωπισμός αντωνίου ιερέως και οικονόμου της του χριστού μεγάλης εκκλησίας, Οι τα χερουβίμ* (α' ήχος˙ τα φφ.215β – 216α λείπουν) φφ.216β – 217α: *πλ.α΄* φφ.217α – β: *πλ.β΄* φφ.271β – 218α: *βαρύς* φφ.218α κ.ε.: *πλ.δ΄* (κολοβό, αφού λείπουν τα φφ.218β – 219α).

ΒΚΨ 77 (Παπαδική, μέσα 18ου αι., άδηλος γραφέας), φ.388α: *έτερα σύντομα κυρ αντωνίου, α΄ Οι τα χερουβίμ* στο ίδιο φ.: *β΄* φφ.388β - 389α: *γ΄* φ.389α: *δ΄* φ. 389α - β: *ήχος πλ.α΄* φ.389β – 390α: *πλ.β΄* φ. 390α: *βαρύς* φ. 390α - β: *πλ.δ΄* (πλήρης η κατ' ήχον σειρά).

ΒΚΨ 103 (Αναστασιματάριο Χρυσάφη του νέου – Ανθολογία, α' μισό 18ου αι., άδηλος γραφέας), φφ.183α – β: *χερουβικά˙ ποίημα αντωνίου οικονόμου της μεγάλης εκκλησίας* (ήχος α') φφ.183β – 184α: *ήχος β΄* φφ.184α – 185α: *ήχος γ΄* φφ.185α – β: *ήχος δ΄* φφ.185β – 186β: *ήχος πλ.α΄* φφ.186β – 187α: *πλ.β΄* φφ.187α – 188α: *βαρύς* φφ.188α – β: *πλ.δ΄* (πλήρης η κατ' ήχον σειρά).

ΒΚΨ 108 (Αναστασιματάριο – Ανθολογία, μέσα 18ου αι., γραφέας άδηλος), φφ.142α – 143β: *εκαλλωπίσθη δε παρά κυρ αντωνίου ιερέως και οικονόμου ήχος α΄ Οι τα χερουβίμ* φφ.143β – 145α: *β΄* φφ.145α – 147α: *ήχος γ΄* φφ.147α – 148β: *ήχος δ΄* φφ.148β – 149β: *πλ.α΄* φφ.149β – 151α: *πλ.β΄* φφ.151α – 152β: *βαρύς* φφ.152β – 154α: *πλ.δ΄* (πλήρης η κατ' ήχον σειρά).

ΒΚΨ 110 (Αναστασιματάριο Χρυσάφη του νέου – Ανθολογία, μέσα 18ου αι., γραφείς τουλάχιστον δύο, άδηλοι) φφ.97α – β: *τα παρόντα χερουβικά· σύντομα καλλωπισμός αντωνίου ιερέως ήχος α΄ Οι τα χερουβίμ* φφ.97β – 98β: *ήχος β΄* φφ.98β – 99β: *του αυτού ήχος γ΄* φφ.99β – 100α: *ήχος δ΄* φφ.100α – 101α: *του αυτού ήχος πλ.α΄* (έτερος γραφέας από το φ.101 κ.ε.) φφ.101α – 102α: *του αυτού πλ.β΄* φφ.102α – 102αα: *του αυτού ήχος βαρύς* (το μη αριθμημένο φ. είναι το φ.102αα) φφ.102αα – 103α: *πλ.δ΄* (πλήρης η κατ' ήχον σειρά).

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

Βιβλιοθήκης Ρεθύμνου 6 (Αναστασιματάριο Χρυσάφη του νέου – Ανθολογία, τέλη 18ου αι., άδηλος γραφέας), φφ.205α – 205β: *έτερα χερουβικά σύντομα κυρ Αντωνίου Οικονόμου, ήχος α΄ Οι τα χερουβίμ* φφ. 205β – 206β: *του αυτού, ήχος δ΄ Οι τα χερουβίμ* φφ.206β – 207β: *του αυτού, ήχος βαρύς Οι τα χερουβίμ* φφ.207β – 208β: *του αυτού, ήχος πλ.δ΄ Οι τα χερουβίμ.*

ΕΘΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (ΕΒΕ)

ΕΒΕ 921 (Ανθολογία, 18ου αι.). Ανθολογούνται και χερουβικά του Αντωνίου.

ΕΒΕ 925 (Ανθολογία, 17ου - 18ου αι.) Ανθολογούνται και χερουβικά του Αντωνίου.

ΕΒΕ 931 (Ανθολογία, 18ου αι.) Ανθολογείται τουλάχιστον το χερουβικό του Αντωνίου σε ηχ. πλ.α΄.

ΕΒΕ 936 (Ανθολογία, 18ου αι.) Ανθολογούνται και χερουβικά του Αντωνίου.

ΕΒΕ 953 (Ανθολογία, 18ου αι.) Ανθολογούνται και χερουβικά του Αντωνίου.

ΕΒΕ 972 (Παπαδική, έτους **1786**). *Καλλωπισμός*. Ανθολογείται τουλάχιστον το χερουβικό του Αντωνίου σε ηχ. α΄.

ΕΒΕ 2175 (Ανθολογία, τέλη 18ου αι.) Ανθολογείται τουλάχιστον το χερουβικό του Αντων. σε ηχ. πλ.α΄ στα φφ. 380α – β.

ΕΒΕ 2216 (Ανθολογία Παπαδικής, β΄ μισό 18ου αι.) Ανθολογούνται και χερουβικά του Αντωνίου.

ΕΒΕ 2217 (Παπαδική, α΄ μισό 18ου αι.) Ανθολογούνται και χερουβικά του Αντωνίου.

ΕΒΕ 2577 (Παπαδική, 18ου αι.) Ανθολογείται τουλάχιστον το χερουβικό του Αντωνίου σε ηχ. πλ.α΄.

ΕΒΕ 2619 (Ανθολογία – Άπαντα Μπερεκέτου, 18ου αι.) Ανθολογούνται και χερουβικά. του Αντωνίου.

ΕΒΕ 2839 (Ανθολογία, α' μισό 18ου αι.) Ανθολογείται τουλάχιστον το χερουβικό του Αντων. σε ηχ. πλ.α' στο φ. 348 κ.ε.

ΕΒΕ–ΜΠΤ 802 (Ανθολογία, τέλη 18ου αι.) Ανθολογούνται και χερουβικά του Αντωνίου.

ΕΒΕ–ΜΠΤ 804 (Ανθολογία, τέλη 18ου αι.) *Σύντομον της εβδομάδος*. Ανθολογείται τουλάχιστον το χερουβικό του Αντωνίου σε ηχ. γ'.

ΕΒΕ–ΜΠΤ 822 (Μουσικόν Εγκόλπιον, 18ου αι.) Ανθολογούνται και χερουβικά του Αντωνίου.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

Ιερά μονή Αβραάμ 99 (Ανθολογία – Αναστασιματάριον, 18ου αι.). Ανθολογούνται και χερουβικά του Αντωνίου.

Παναγίου Τάφου 146 (Παπαδική, β'μισό 18ου αι., γραφείς δύο άδηλοι), φ. 126r κ.ε.: *Αρχή συν Θεώ αγίω και των κατ' ήχον χερουβικών ύμνων, ποιηθέντων υπό πολλών ποιητών, παλαιών τε και νέων· το δε παρόν εστί ποίημα του Κλαδά· α' Οι τα χερουβίμ* φ.130v κ.ε.: *[…] Αντωνίου ιερέως* φ. 131v κ.ε.: *Αρχή συν Θεώ αγίω και του β' ήχου, κυρ Ιωάννου του Κλαδά· ήχος β' Οι τα χερουβίμ* φ. 134v κ.ε.: *Αντωνίου ιερέως* φ. 136r κ.ε.: *Αρχή συν Θεώ αγίω και του γ' ήχου, κυρ Μανουήλ του Χρυσάφη· ήχος γ' Οι τα χερουβίμ* φ. 139r κ.ε.: *Αντωνίου ιερέως* φ.140v κ.ε.: *Αρχή συν Θεώ αγίω και του δ' ήχου, κυρ Πλουσιαδηνού· ήχος δ' Οι τα χερουβίμ* φ. 145v κ.ε.: *Αντωνίου ιερέως* φ.146r κ.ε.: *Αρχή συν Θεώ αγίω και του πλ.α' ήχου, κυρ Γερασίμου· ήχος πλ.α' Οι τα χερουβίμ* φ. 149v κ.ε.: *Αντωνίου ιερέως* φ. 145v κ.ε.: *Αντωνίου ιερέως* φ.152r κ.ε.: *Αρχή συν Θεώ αγίω και του πλ.β' ήχου· ποίημα του εν αγίοις κσι οσίου πατρός ημών Ιωάννου του Δαμασκηνού· ήχος πλ.β' Οι τα χερουβίμ* φ. 155r κ.ε.: *Αντωνίου ιερέως* φ.155v κ.ε.: *Αρχή συν Θεώ αγίω και του βαρέος ήχου, κυρ Μανουήλ του Χρυσάφη· ήχος βαρύς Οι τα χερουβίμ* φ. 158v κ.ε.: *Αντωνίου ιερέως* (δεν ανθολογείται το χερουβικό του Αντωνίου σε ήχο πλ.δ').

Παναγίου Τάφου 360 (Ανθολογία, μέσα 18ου αι., γραφείς τρεις άδηλοι), φφ.29v – 30r: *Ποίημα κυρ Αντωνίου ιερέως μέγα* (sic) *οικονόμου· ήχος γ' Οι τα χερουβίμ* φφ. 30r - 31v : *Του αυτού· ήχος δ' Οι τα χερουβίμ* φφ.38r – 39v: *Ποίημα κυρ Αντωνίου ιερέως μέγα* (sic) *οικονόμου· ήχος α' Οι τα χερουβίμ*.

Παναγίου Τάφου 494 (Αναστασιματάριο – Ανθολογία, τέλη 18ου αι., γραφείς δύο άδηλοι), φφ.86v – 90r: *Έτερα σύντομα χερουβικά και κατ' ήχον*

καλλωπισμοί του μακαρίτου οικονόμου· ήχος α' (87r κ.ε.) Οι τα χερουβίμ (πλήρης η κατ' ήχον σειρά).

Παναγίου Τάφου 501 (Ανθολόγιο Στιχηραρίου Γερμανού Νέων Πατρών, τέλη 17ου αι. – αρχές 18ου αι., τρεις γραφείς άδηλοι), φ.158v: *Χερουβικόν σύντομον, κυρίου Αντωνίου· ήχος α' Οι τα χερουβίμ* στο ίδιο φ.: *Του αυτού· ήχος α' Οι τα χερουβίμ*.

Παναγίου Τάφου 586 (Ανθολογία, αρχές 18ου αι.) *Σύντομα χερουβικά Αντωνίου ιερέως*. Απλώς επισημαίνεται.

Παναγίου Τάφου 619 (Ανθολογία, τέλη 17ου αι.) *Συνοπτικον*. Ανθολογείται τουλάχιστον το χερουβικό του Αντωνίου σε ηχ. α'.

Παναγίου Τάφου 632 (Χερουβικα, 18ου αι.) *Αρχή συν θεώ αγίω χερουβικών· ωραία του μ[ουσ]ικώτατου κυρ Αντωνίου*. Απλώς επισημαίνεται.

ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΡΙΟΥ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΠΘ 61 (Ανθολογία, 18ου αι.) «*Εκκλησιαστικόν*». Ανθολογείται τουλάχιστον το χερουβικό του Αντωνίου σε ηχ. α'.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ PRINCETON

Princeton Greek MS 5 (Ανθολογία, μετά το 1736, τουλάχιστον δύο γραφείς), φφ.233v κ.ε.: *Αρχή συν Θεώ αγίω και μερικών χερουβικών ύμνων· το παρόν κυρ μπαλασίου ήχος α'* (στα φφ. 241r & 247v περιέχονται *χερουβικά Αντωνίου ιερέως*).

Κεφάλαιο Β′
Η μουσικολογική εξέταση των χερουβικών του Παναγιώτη Χρυσάφη και του Αντωνίου ιερέως.

¤

Η κατ᾽ ήχον ενότητα χερουβικών του Π. Χρυσάφη

Τα χερουβικά της εμβληματικής προσωπικότητας του επονομαζόμενου Χρυσάφη του νέου, υπήρξαν από τις πλέον διαδεδομένες συνθέσεις στην χειρόγραφη παράδοση από την εμφάνιση τους στα μέσα του ΙΖ′ αι. ως και τον ΙΘ′ αι,[58] οπότε και εξηγήθηκαν στην νέα μέθοδο από τον Χουρμούζιο Χαρτοφύλακα στους κώδικες ΜΠΤ 704[59] και 705[60].

Σε αυτά, εντοπίζονται τυπικά χαρακτηριστικά της πιο παραγωγικής περιόδου εξέλιξης του χερουβικού ύμνου (τέλη ΙΣΤ′ – τέλη ΙΖ′ αι.)[61], όπως η χρήση επαναλαμβανόμενων αλληλουχιών θέσεων, ο καλλωπισμός του μέλους με διάθεση ισορροπίας των δύο μερών του ύμνου (το πρώτο «*Οι τα χερουβίμ… μέριμναν*» και το δεύτερο «*ως τον Βασιλέα … αλληλούϊα*») μέσω ευφωνικών συμφώνων (κυρίως του *χ*), αναδιπλώσεων συλλαβών ή λέξεων του ποιητικού κειμένου, η παρεμβολή κρατήματος στη φράση «*ως τον βασιλέα*», η τριπλή μελοποίηση του εφυμνίου «*αλληλούϊα*», και οι μεταθέσεις της τονικότητας ή μεταβολές γένους[62].

Συγχρόνως, ο Π. Χρυσάφης εγκαινιάζει την τάση μελοποίησης όχι μόνο εκτενών χερουβικών «προσωπικής δημιουργίας»[63], αλλά και συντομότερων λόγω των λατρευτικών αναγκών, παραδίδοντας δύο χερουβικά σε α′ ήχο, ένα «*μέγιστον*» και ένα «*σύντομον*». Επιπλέον, παραδίδει δύο χερουβικά, ένα πιο εκτενές σε πρωτόβαρυ, και ένα συντομότερο σε βαρύ ήχο αντίστοιχα. Η σειρά των χερουβικών του Π. Χρυσάφη, λοιπόν, απαρτίζεται από δέκα μελοποιήσεις οι οποίες έχουν

[58] Καραγκούνης 2003: 341. Για περαιτέρω πληροφορίες σε σχέση με τον Π. Χρυσάφη και την ανθολόγηση των χερουβικών του, βλ. στα γνωστά εργογραφικά του.
[59] Στάθης 2016: 53. Μεταξύ των φφ. 315β ως & 342β.
[60] *Στο ίδιο*: 54-5. Μεταξύ των φφ. 9β ως & φ.66α.
[61] Σύμφωνα με την ταξινόμηση Καραγκούνη. Βλ. στο Καραγκούνης:
[62] Καραγκούνης 2003: 409- 414.
[63] Στάθης 2008γ: 69. Οι μελουργοί της περιόδου αγγίζουν σε γενικές γραμμές τα όρια της δημιουργίας τέχνης για την τέχνη.

εξηγηθεί και στο πεντάγραμμο, στον κωδ. Αγ. Αικατερίνης Σινά 1477 του ΙΖ' αι[64].

Η κατ' ήχον ενότητα των χερουβικών του Αντωνίου ιερέα

Ο Αντώνιος στον κώδικά του, Ιβήρων 968, αντιγράφει και τα δέκα χερουβικά του Π. Χρυσάφη. Ωστόσο, συντέμνει μόνο τα συντομότερα από τα διπλά, δηλ. το σύντομο του α' ήχου και το σύντομο σε βαρύ ήχο. Ιδιαίτερης σημασίας είναι η παρουσία δύο συντετμημένων χερουβικών σε ήχο πλ. α'· το πρώτο προέρχεται εκ των του Χρυσάφη, ενώ το δεύτερο αποτελεί κατά πάσα πιθανότητα προσωπική δημιουργία του ιερέως. Αυτό το συμπέρασμα ενισχύεται και από το γεγονός πως είναι το μοναδικό σύντομο χερουβικό που περιέχει ένα πολύ μικρό κράτημα, παραπέμποντας μάλλον σε ανάλογο χαρακτηρισμό του Αντωνίου «*καλλωπισμός ημέτερος*». Ας σημειωθεί πως αυτή είναι η μοναδική περίπτωση καλλωπισμού, μαζί με την περίπτωση προσθήκης της συλλαβής «*νε*» στην αναδίπλωση της λέξης «*τριάδι*» στο χερουβικό του πλ.β'[65].

Το κύριο χαρακτηριστικό της επεξεργασίας των χερουβικών του Π. Χρυσάφη από τον Αντώνιο είναι η επιλεκτική περικοπή ή /και αντικατάσταση μιας ή / και περισσότερων θέσεων που συγκροτούν εκτενείς πολλές φορές αλληλουχίες θέσεων, ή κατά τον Απόστολο Κώνστα τις «γραμμές», και την επαναχρησιμοποίηση τους για την δημιουργία συντομότερων «γραμμών»[66].

Δεδομένου ότι η τάση της περιόδου που εκτείνεται από το τέλος του ΙΖ' ως το β' τέταρτο του ΙΗ' αιώνα αναφορικά με την εξέλιξη του χερουβικού ύμνου (οπότε και ακμάζει ο Αντώνιος) είναι η συντήρηση και επεξεργασία (σύντμηση ή καλλωπισμός) της υπάρχουσας ψαλτικής παράδοσης[67], γίνεται αντιληπτό από την σύγκριση αυτών των δύο σειρών

[64] Στάθης 2008γ: 340-8.

[65] Πρβλ. : 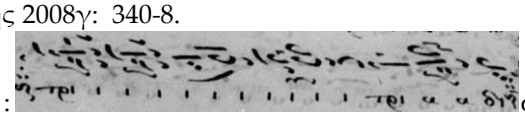 στο χβκ. Π. Χρυσάφη, & 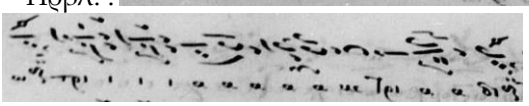 στο χβκ. του Αντωνίου, ενώ η «γραμμή» παραμένει ίδια.

[66] Αποστολόπουλος 2002: 234- 236. Στην παρούσα συγγραφή, ο όρος «γραμμή» χρησιμοποιείται μέσα σε εισαγωγικά.

[67] Καραγκούνης 2003: 419.

χερουβικών πως ως καλλωπισμός ίσως θα μπορούσε να νοείται για την περίοδο δράσης του Αντωνίου, η επιλογή των αρμοδίων θέσεων που διατηρούν τον μελωδικό πυρήνα και τη δομή του μέλους και το «απαλλάσσουν» από τον καλλωπισμό των προηγούμενων περιόδων.

Στα πλαίσια αυτής της διαφοροποίησης του ορισμού του καλλωπισμού εντάσσεται η μονή και συντομότερη μελοποίηση του «αλληλούϊα» που εισήγαγε πρώτος ο Αντώνιος, καθώς και η απουσία οποιασδήποτε αναδίπλωσης ή επανάληψης του ποιητικού κειμένου, εξαιρουμένης πάντα της περίπτωσης του χερουβικού σε πλ. α' ήχο που αποδίδεται στον ιερέα και οικονόμο.

Η σειρά χερουβικών του Αντωνίου δεν έχει εξηγηθεί στη νέα μέθοδο, ωστόσο, μεμονωμένες εξηγητικές προτάσεις[68] για τα χερουβικά του Αντωνίου σε δ' και πλ. δ' ήχο, ανθολογούνται στον κώδικα Καρακάλλου 217 (β' μισό - τέλη ΙΗ' αι.)[69]. Ως εξηγητής τους, πιθανολογείται ο Αναστάσιος Ραψανιώτης, πρωτοψάλτης Λαρίσης, αφού στον κώδικα ανθολογούνται πολλά μέλη του Α. Ραψανιώτη και οι γραφείς συμπεριλαμβάνουν συνθέσεις της τοπικής Θεσσαλικής ψαλτικής παράδοσης, γράφοντας περί το 1780[70].

[68]Στις μέρες μας, ο πρωτοψάλτης του ιερού ναού Αγ. Κοσμά του Αιτωλού Αμαρουσίου, Κωνσταντίνος Φωτόπουλος, καταθέτει τη δική του εξηγητική πρόταση για τα χερουβικά του Αντωνίου σε α' και πλ. α' ήχο. Βλ. σχετικά, στην ηλεκτρονική βιβλιογραφία του παρόντος.

[69] Μεταξύ των φφ. 57r- 64r. Βλ. στο Στάθης 1993: 414.

[70] Στάθης 1993: 414, 416.

Επεξηγήσεις

Για την εξέταση των χερουβικών των δύο μελουργών χρησιμοποιήθηκε ο αυτόγραφος κώδικας του Αντωνίου, Ιβήρων 968 του έτους 1724 όπου ανθολογούνται από το χέρι του Αντωνίου τόσο τα χερουβικά του ιδίου (σσ. 178- 183), όσο και αυτά του Π. Χρυσάφη (σσ. 154- 168)[71]. Επιπλέον, για τη διευκόλυνση της συγκρίσεως των ομοειδών συνθέσεων επιλέχτηκαν,

α) η διαίρεση του χερουβικού ύμνου σε οκτώ στίχους, με υποδιαιρέσεις ανά περίπτωση[72], που διαμορφώνεται ως εξής:

1. Οι τα χερουβίμ
2. [α] μυστικώς [β] εικονίζοντες
3. α) και τη ζωοποιώ β) τριάδι
4. [α] τον τρισάγιον ύμνον [β] προσάδοντες
5. α) πάσαν την βιωτικήν β) αποθώμεθα μέριμναν
6. α) ως τον βασιλέα β) τον βασιλε- τετετε- τον βασιλέα γ)[i] των όλων, [ii] υποδεξόμενοι
7. α) ταις αγγελικαίς β) αοράτως γ) δορυφορούμενον τάξεσιν
8. α) αλληλούια β) αλληλούια γ) αλληλούια,

β) η χρήση χρωμάτων για την καλύτερη οπτικοποίηση και κωδικοποίηση της σύγκρισης των μελουργημάτων Π. Χρυσάφη & Αντωνίου:

i. γκρι : ίδιο μέλος και ίδιο ποιητικό κείμενο
ii. γαλάζιο: ίδιο ποιητικό κείμενο και διαφορετικό μέλος
iii. καφέ: ίδιο μέλος αλλά διαφορετικό ποιητικό κείμενο
iv. κίτρινο: αποκοπή ή / και αντικατάσταση ή /και παρεμβολή μέλους
v. η χρήση πράσινων αγκυλών για την υπόδειξη της εξήγησης του Χουρμουζίου που θεωρείται κατάλληλη για την έμμεση εξήγηση των χερουβικών του Αντωνίου[73],

[71] Αυτή η καταγραφή θεωρήθηκε ως η πλέον αξιόπιστη για την έρευνά μας, λαμβάνοντας υπόψη και το γεγονός ότι υπάρχουν περιπτώσεις αντιγραφής των χερουβικών του Αντωνίου όπου το μέλος παρουσιάζεται ελαφρώς παραλλαγμένο και ως εκ τούτου όχι τόσο κατάλληλο για την επεξεργασία που διενεργείται εδώ. Π.χ., τέτοια είναι η περίπτωση προσθήκης ενός ολίγου στο χβκ. του Αντωνίου σε α' ήχο, στο κωδ. Αγ. Στεφ.62 (φ. 210β, στο «υποδεξόμενοι») ή αυτή του κωδ. ΒΚΨ 8 (φ. 234α, στο «ζωοποιώ») όπου λείπει το κλάσμα, κ.λ.π.

[72] Με βάση μουσικολογικά κριτήρια όπως καταλήξεις, μαρτυρίες ή το εύρος της εξήγησης του Χουρμουζίου). Οι αγκύλες [ ] υποδηλώνουν πιθανό επιπλέον χωρισμό του μέλους. Βλ. σχετικά στο Χαλδαιάκης 2014: 471 & Καραγκούνης 2003: 58.

και γ) για την εξήγηση των συντετμημένων χερουβικών του Αντωνίου η χρήση
i. μωβ αγκυλών στο μέλος του Αντωνίου όταν αυτό δεν δύναται να δικαιολογηθεί σύμφωνα με την εξήγηση του Χουρμουζίου,
ii. μαύρων γραμμών στις περιπτώσεις αποκοπής ή αντικατάστασης του ποιητικού κειμένου,
iii. κόκκινων γραμμών όταν η επιλεγμένη εξήγηση του Χουρμουζίου δεν είναι συνεχής και μέρος αυτής αποκόβεται.

Τέλος, για το σχολιασμό κάθε ήχου επιλέχτηκαν διάφοροι χρωματισμοί ή/ και αγκύλες διαφόρων χρωματικών τόνων με στόχο τη διάκριση και τον καλύτερο εντοπισμό των ομοιοτήτων και διαφορών των θέσεων/ γραμμών. Διευκρινίζεται ότι οι εν λόγω χρωματισμοί δεν σχετίζονται με τα χρώματα που έχουν χρησιμοποιηθεί για τη σύγκριση των κατ᾽ ήχον χερουβικών του Π. Χρυσάφη και Αντωνίου ιερέως και εκτέθηκαν παραπάνω, στην περίπτωση β) των επεξηγήσεων αυτών.

[73] Τα χρώματα της σύγκρισης παραμένουν ίδια στην παρούσα συγγραφή για να υπενθυμίζουν τον τρόπο διαχείρισης του υλικού από τον οικονόμο της μεγάλης εκκλησίας.

ΠΙΝΑΚΕΣ

ΗΧΟΣ Α΄

¤

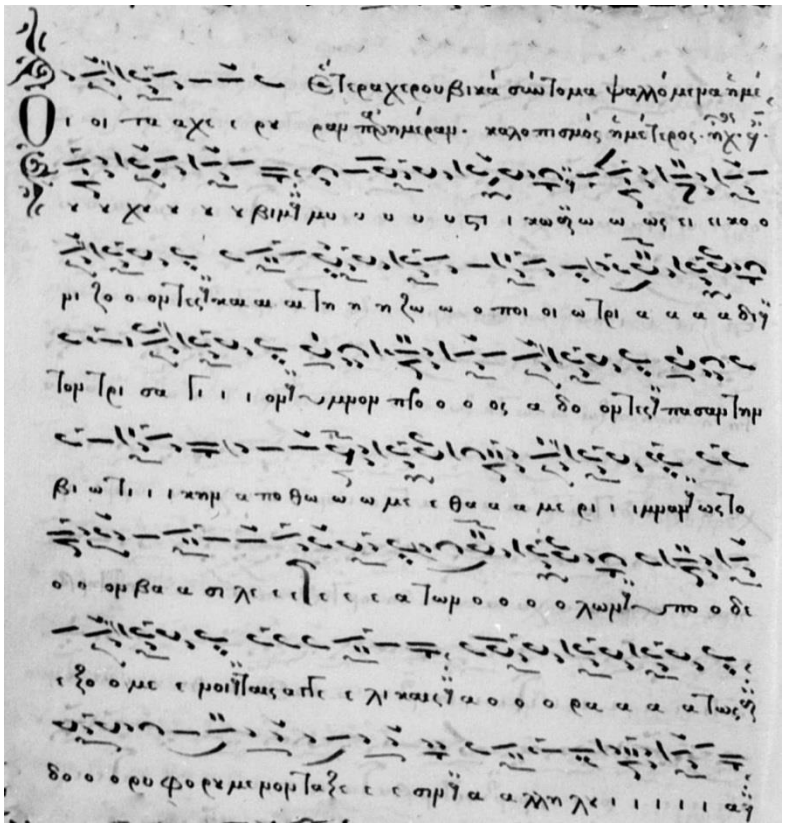

Εξήγηση α΄ ήχου

Π. Χρυσάφη

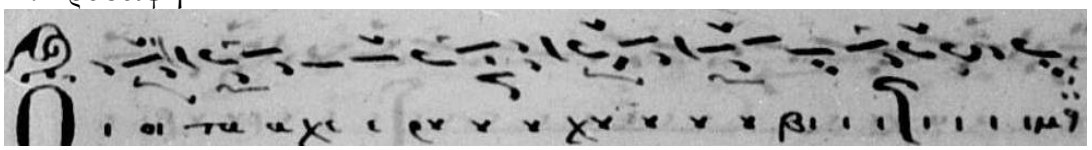

Χουρμούζιος

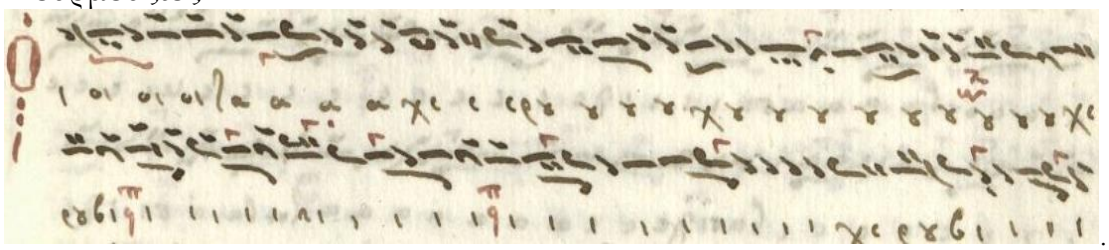

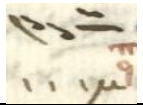

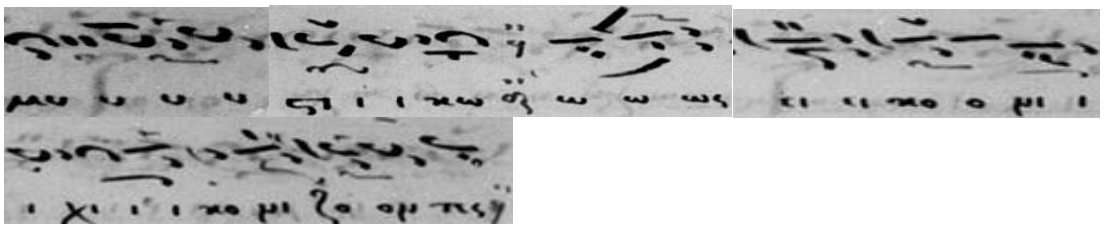

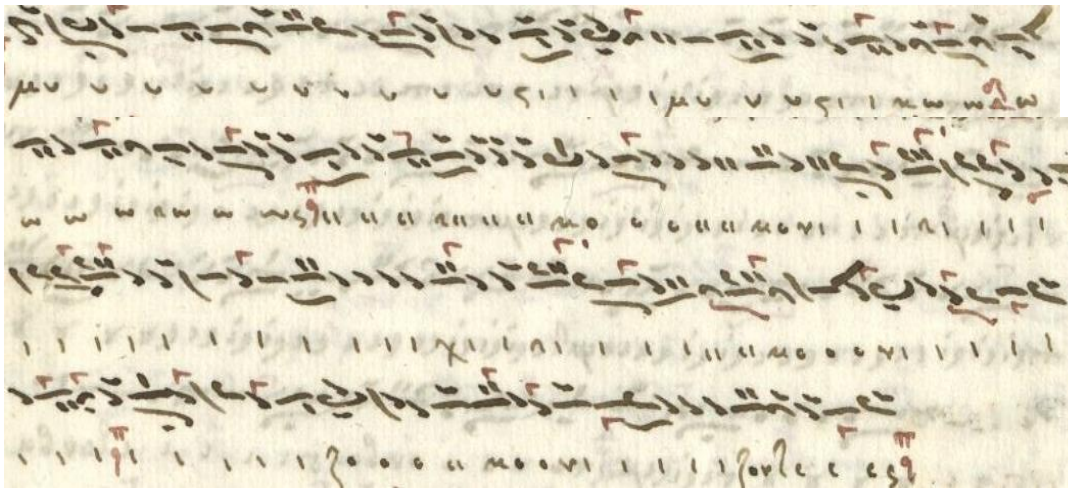

εξήγηση α′ ήχου

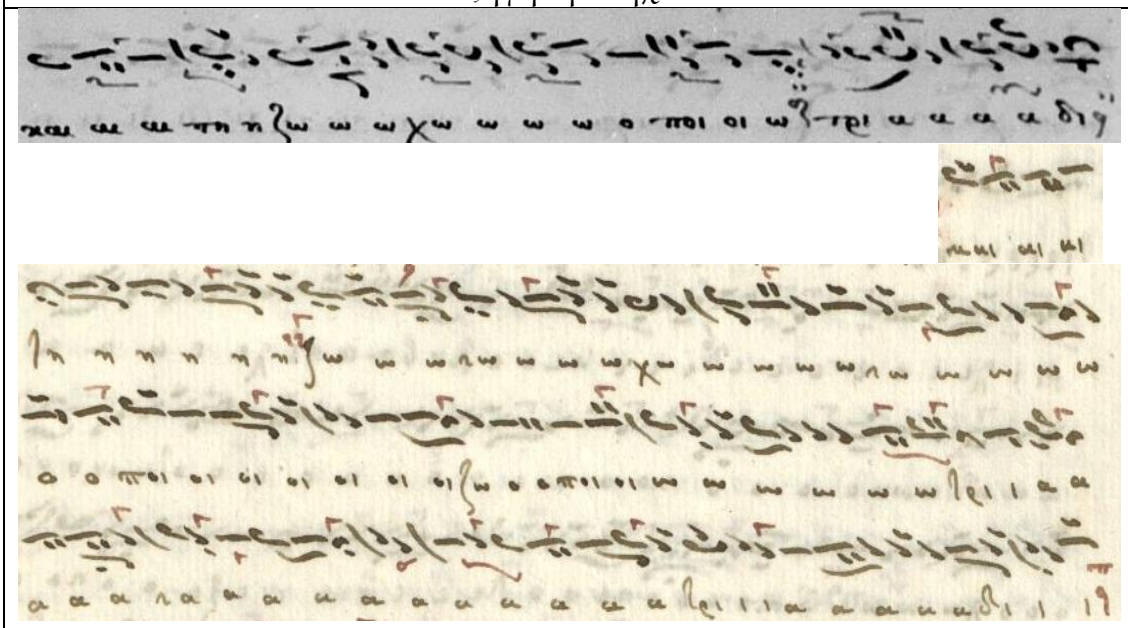

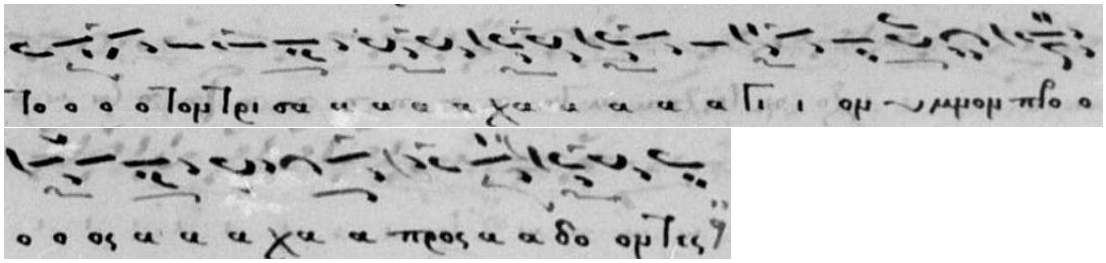

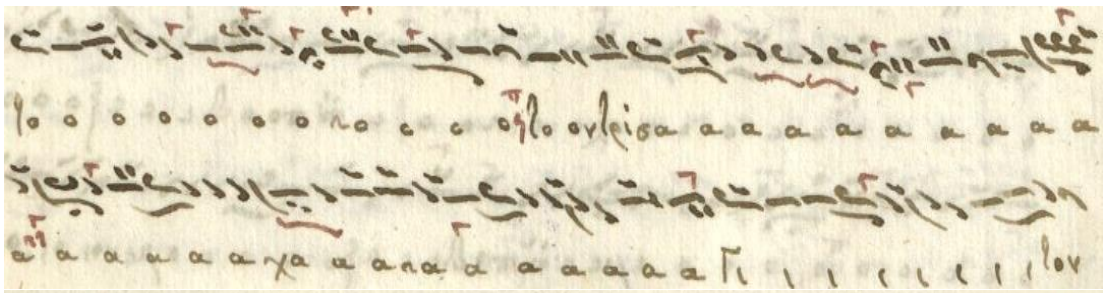

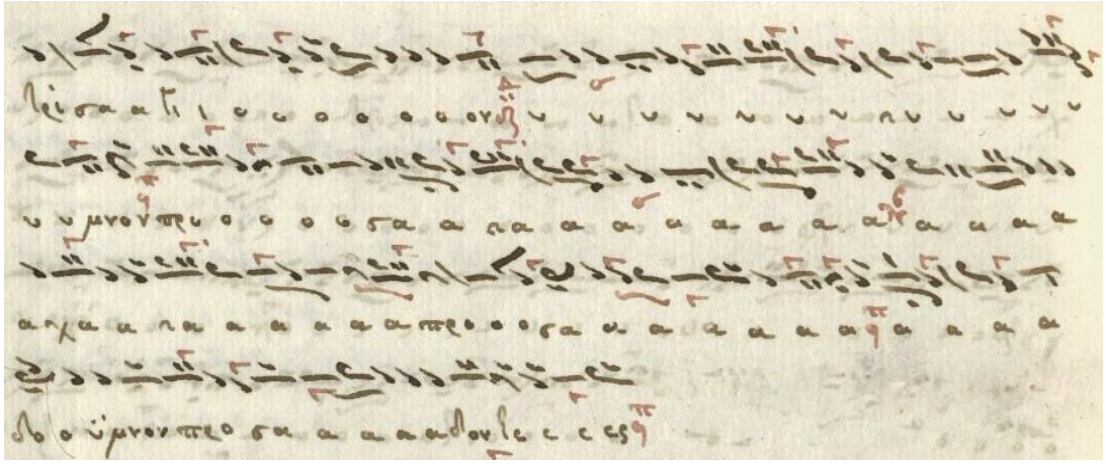

εξήγηση α΄ ήχου

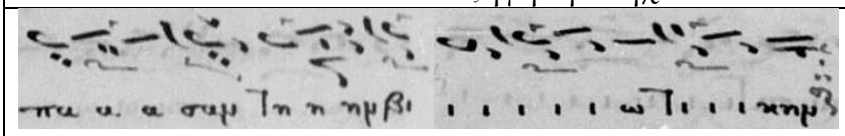

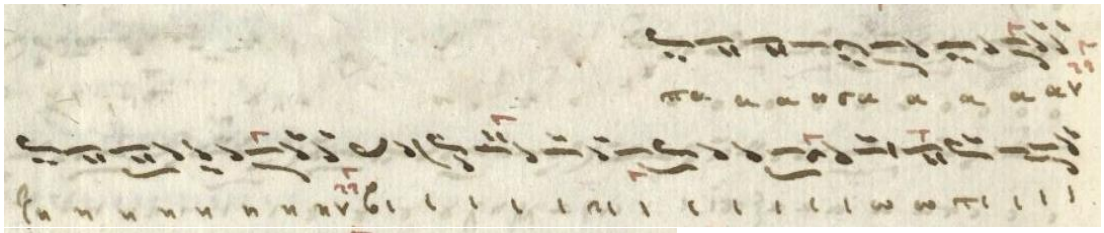

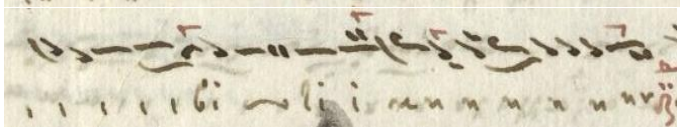

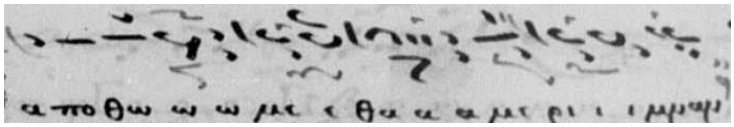

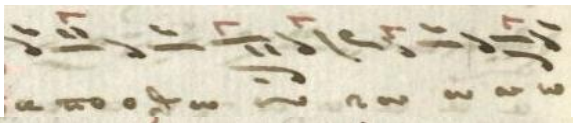

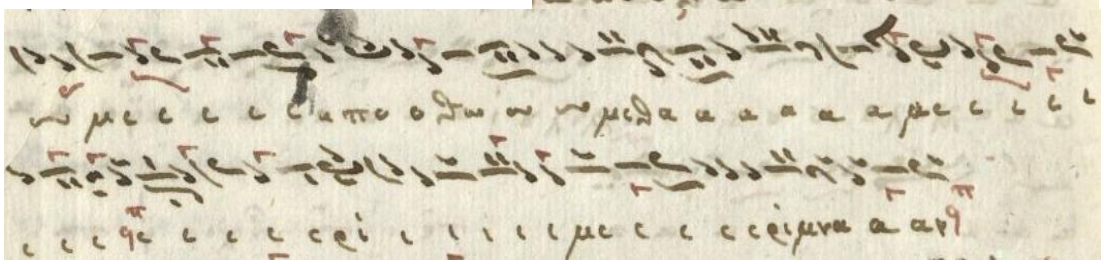

εξήγηση α΄ ήχου

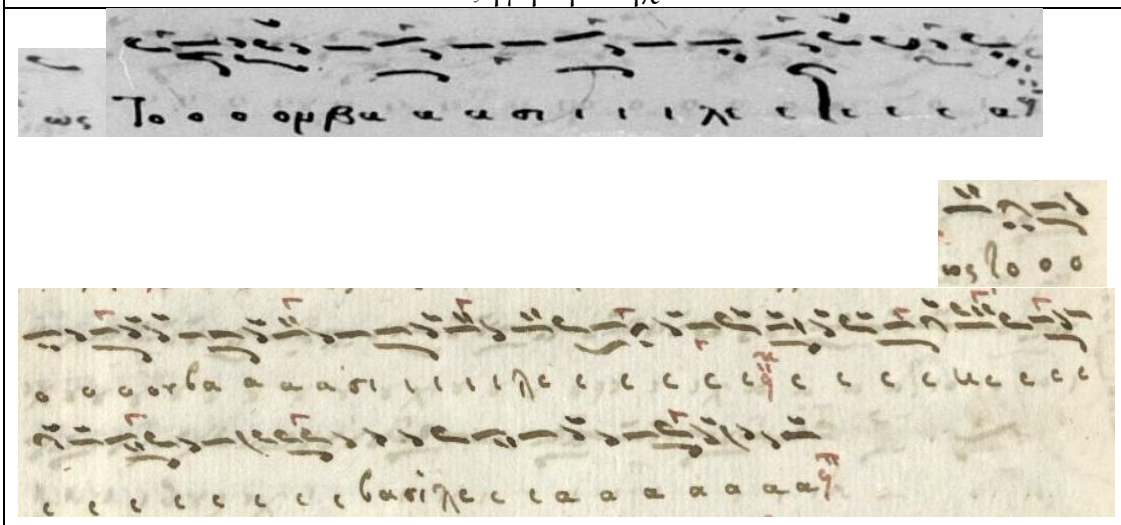

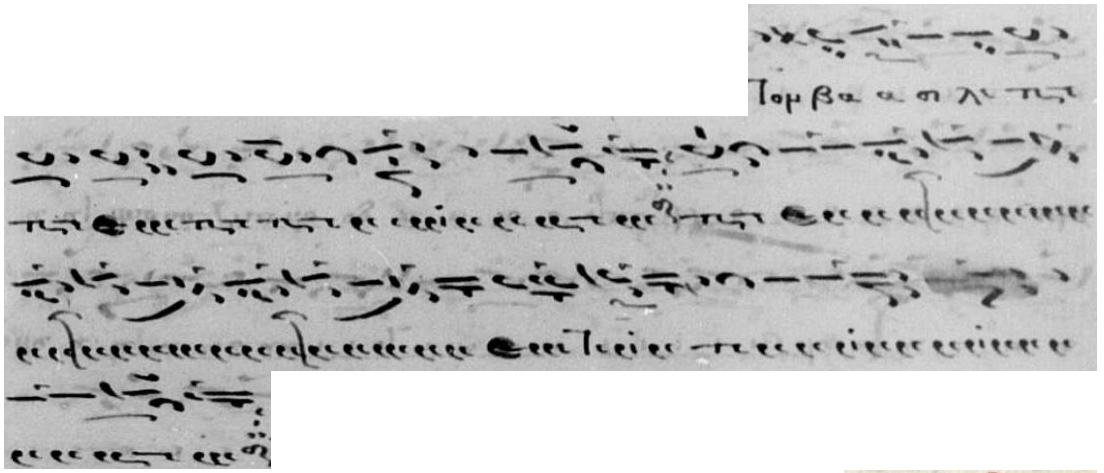

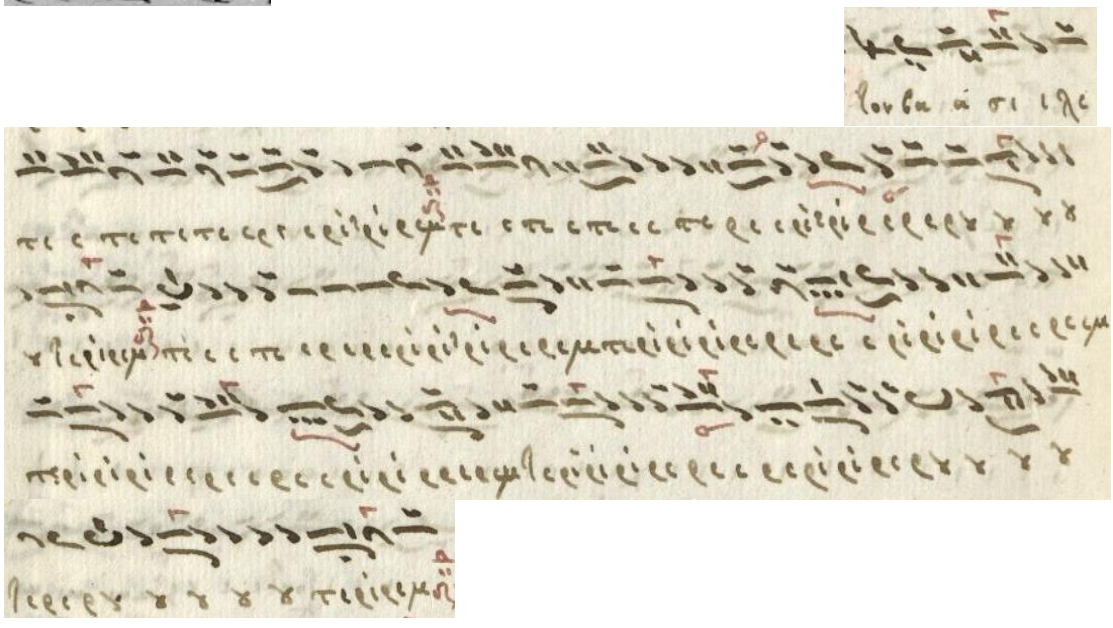

εξήγηση α΄ ήχου

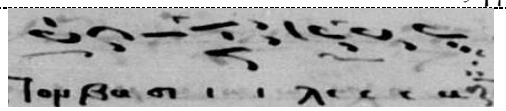

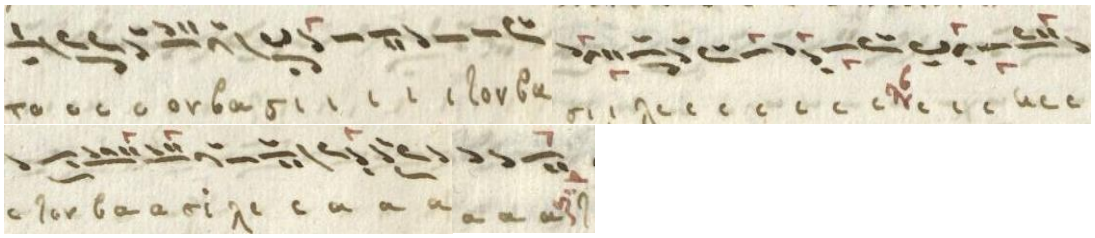

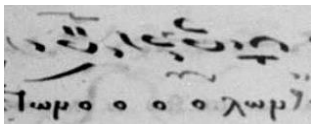

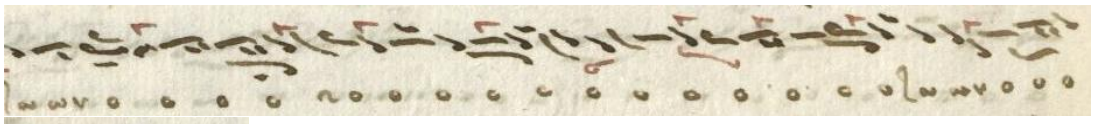

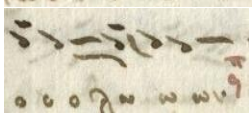

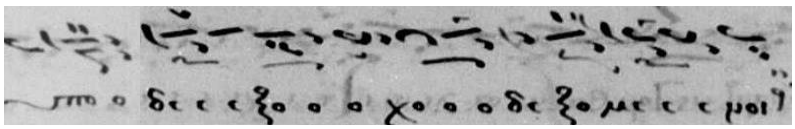

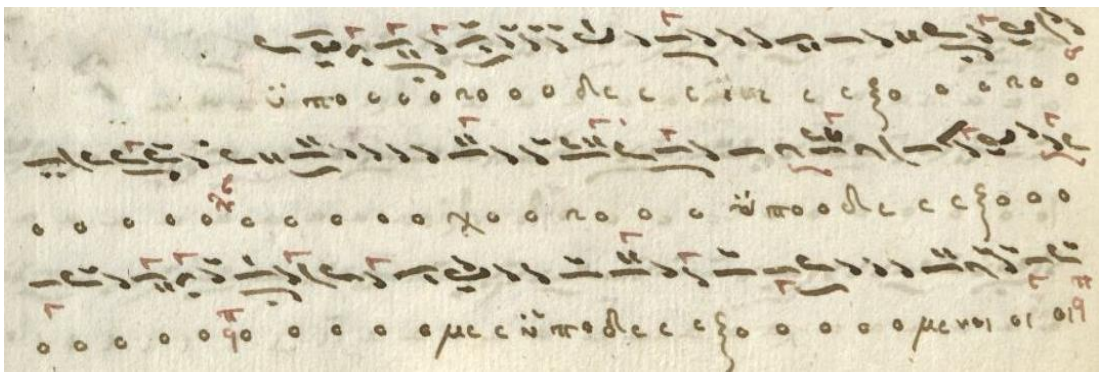

εξήγηση α΄ ήχου

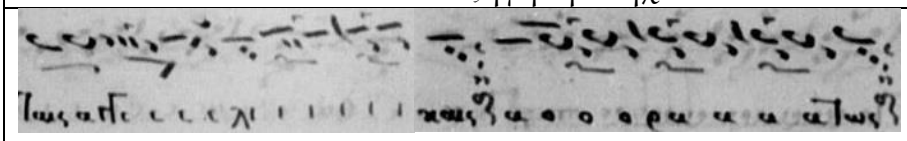

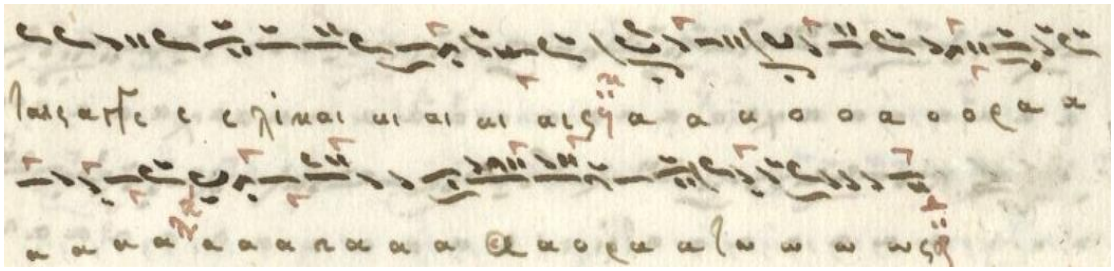

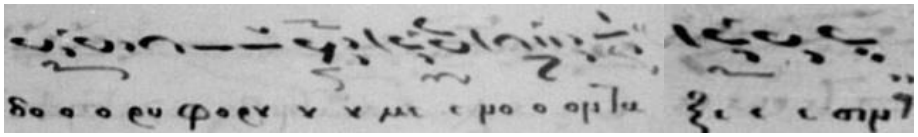

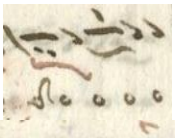

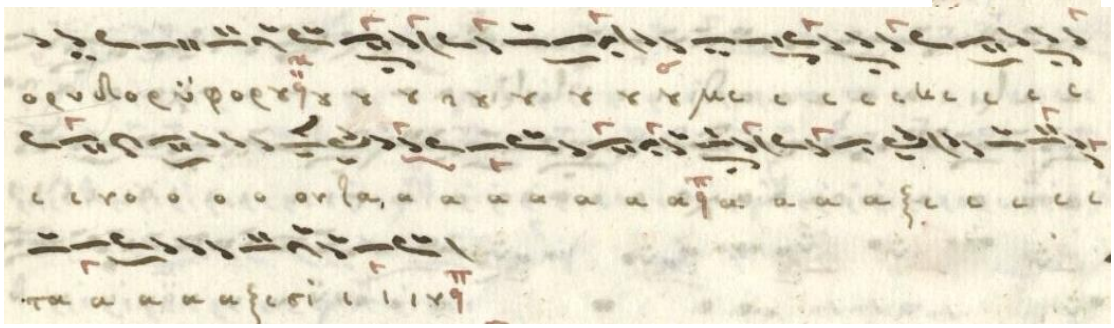

εξήγηση α΄ ήχου

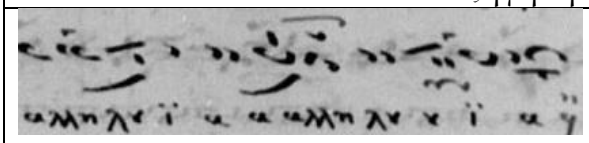

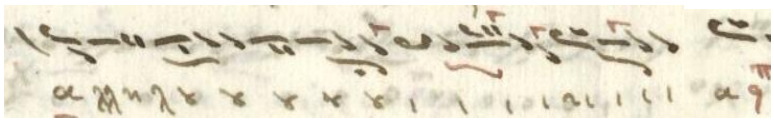

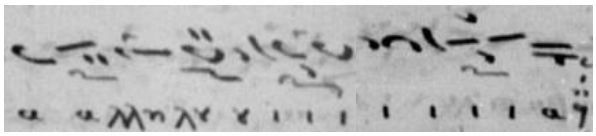

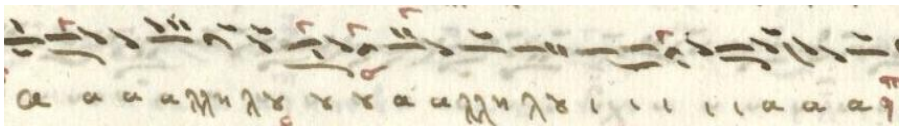

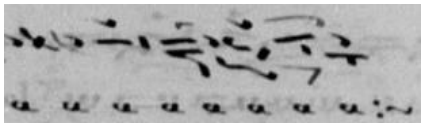

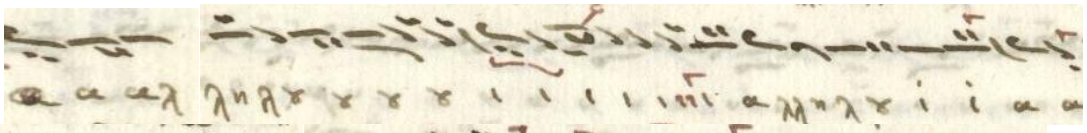

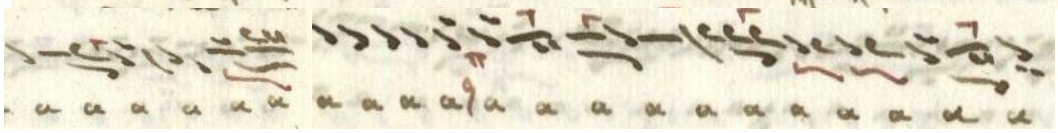

Σύγκριση α΄ ήχου

Π. Χρυσάφης	Αντώνιος ιερέας
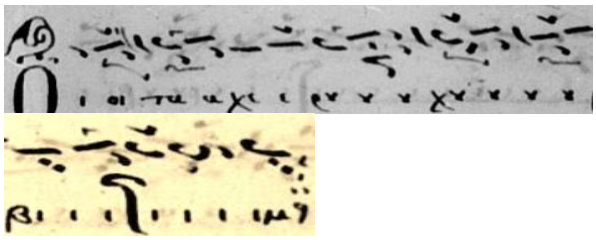	C D C C B C B C D D F E D 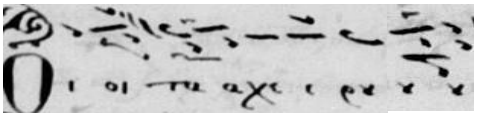 D C B C B C B C D 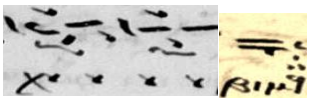

Χουρμούζιος

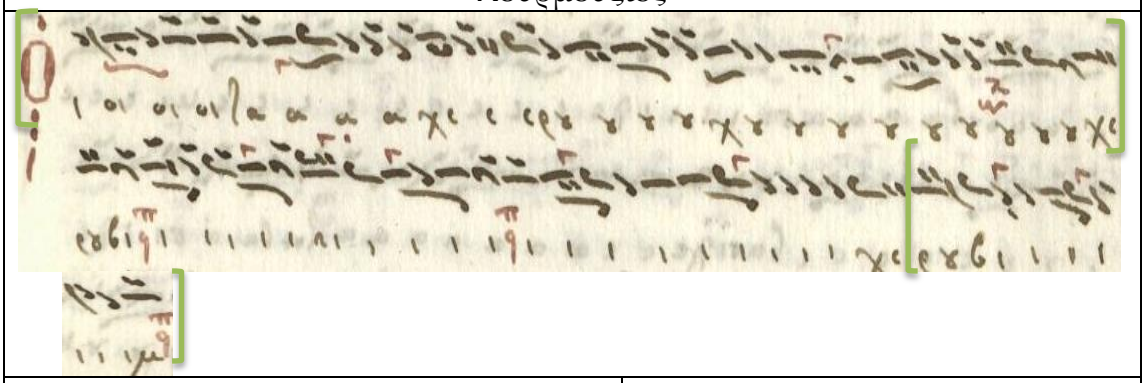

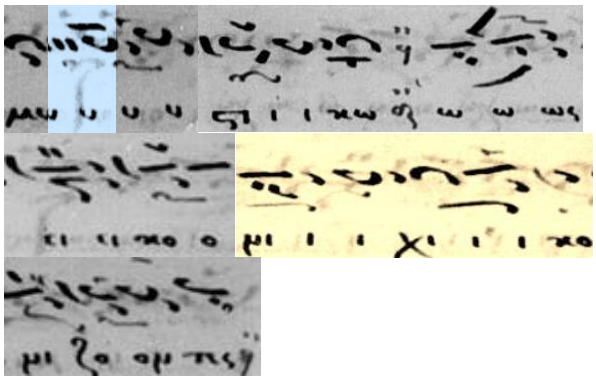	A B D C D C C B A B G 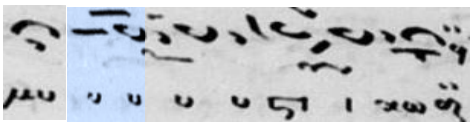 D F E D E F E D E D E F E E D E D D 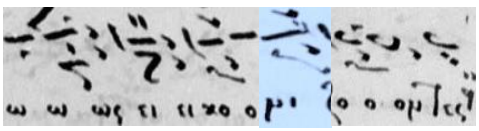

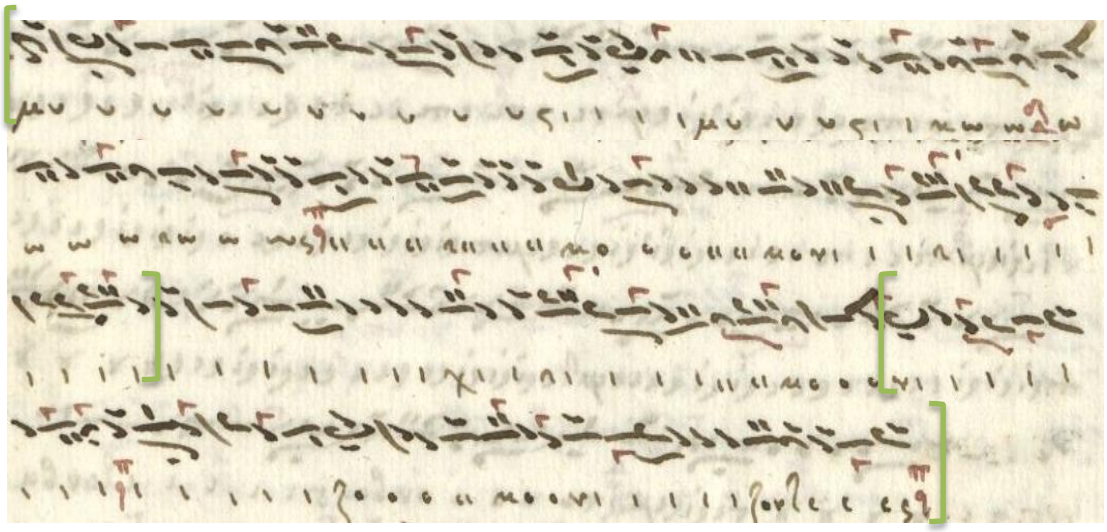

σύγκριση α΄ ήχου

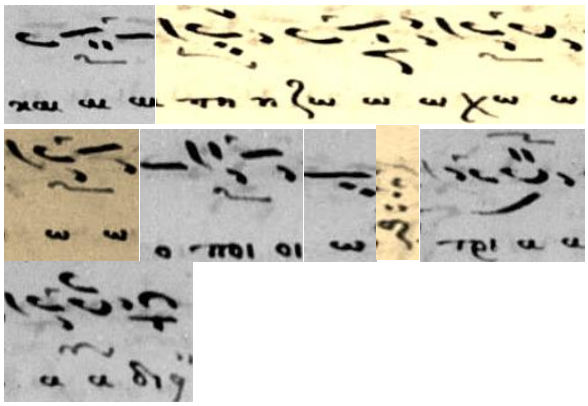

D EF G F E F E E D E D

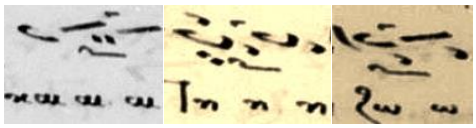

E GFGF G F F Ga G GF F

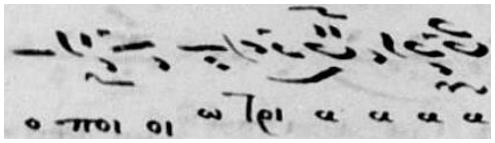

D

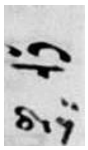

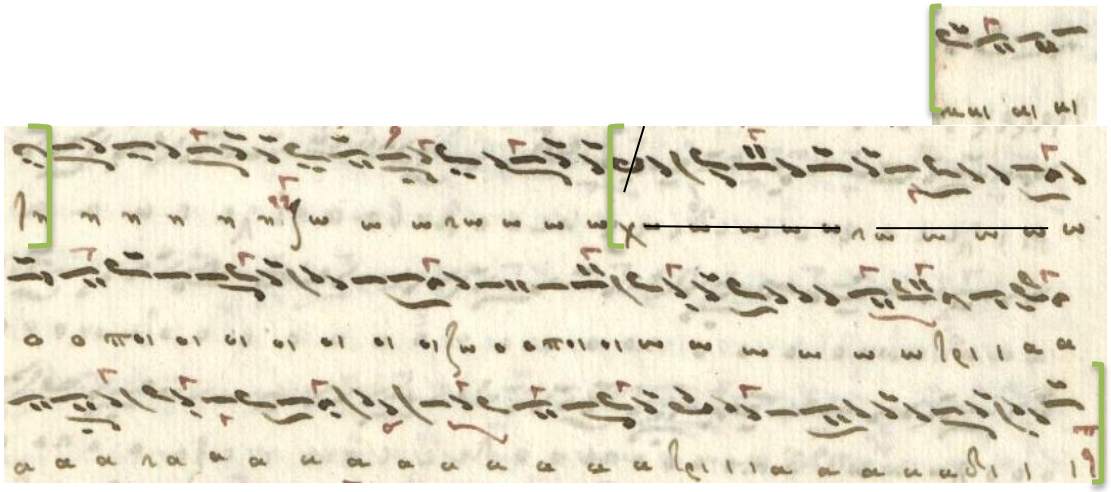

σύγκριση α′ ήχου

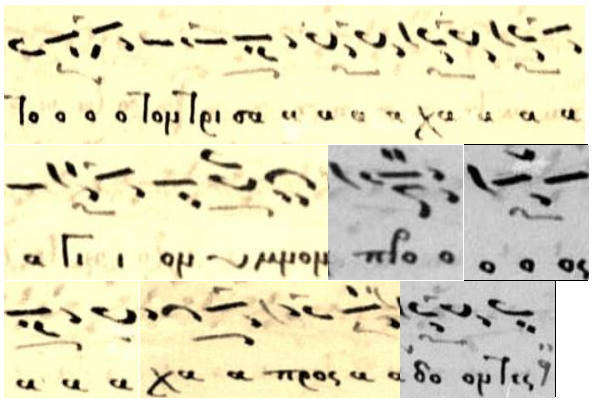

D F F E E D E D D G D

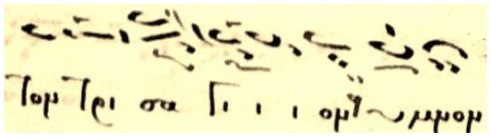

D E F E D E D E F E E D E D D

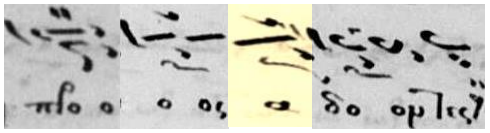

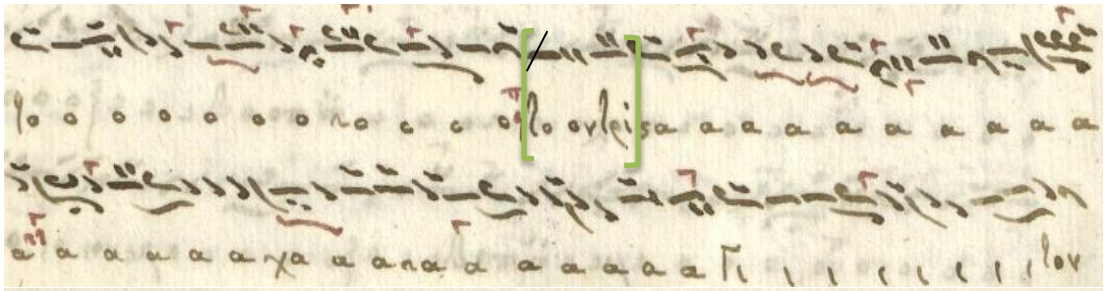

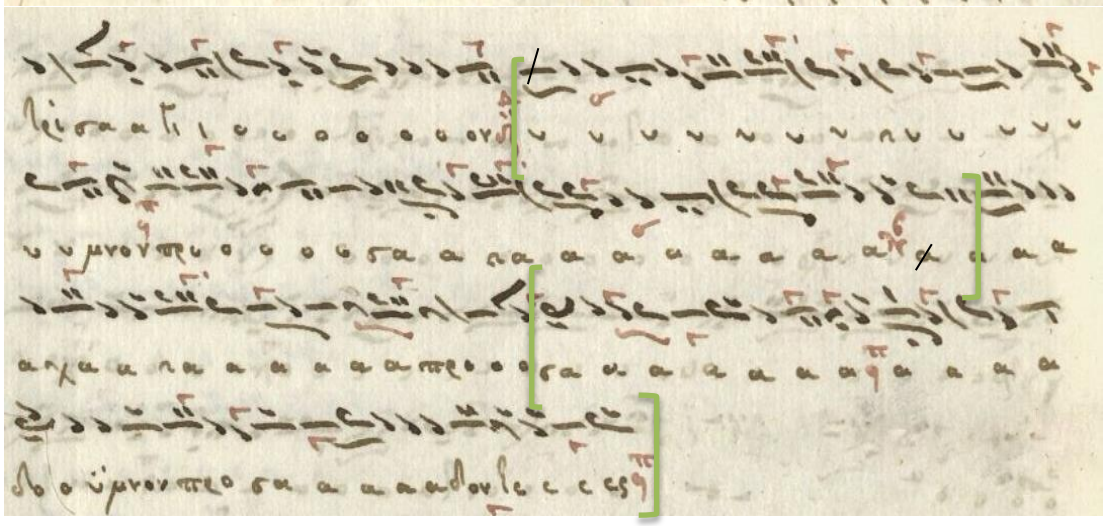

σύγκριση α′ ήχου

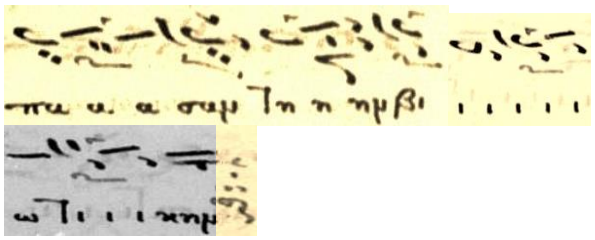

G D D D E GFGF G

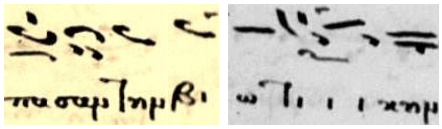

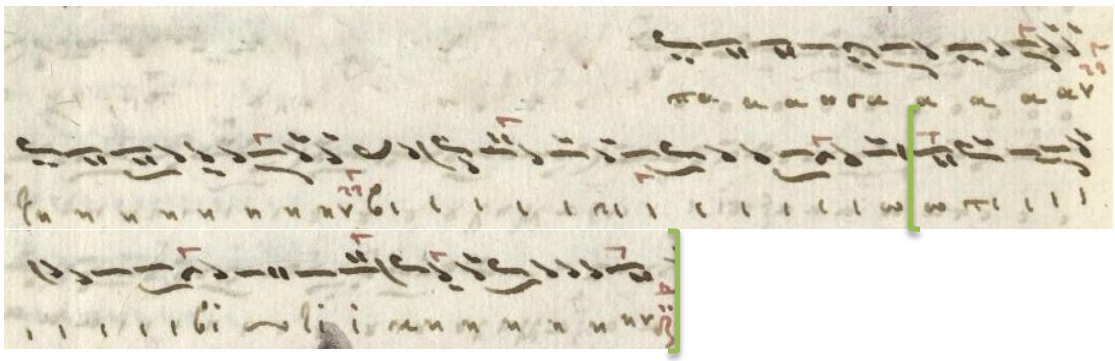

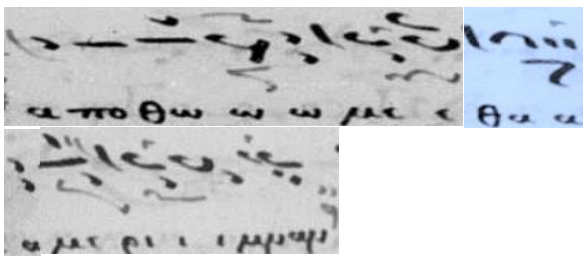

F G A b AG GF F D E

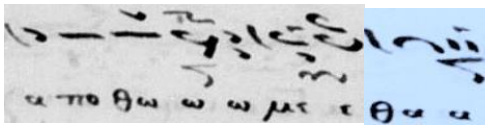

DC FE EDE D D

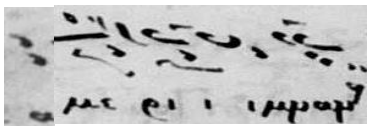

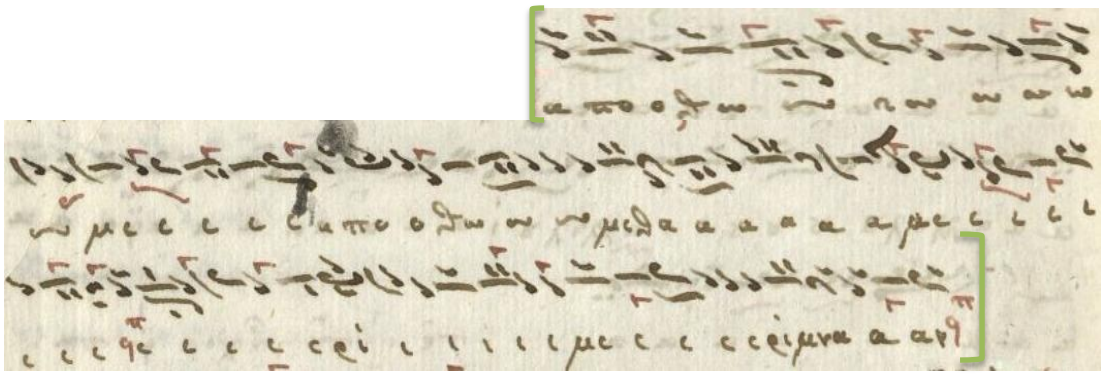

σύγκριση α′ ήχου

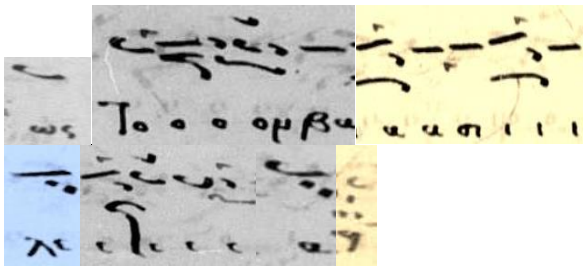

D D E D D C D E F G a

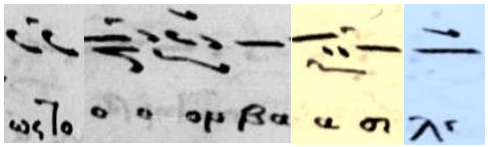

b a a b a a

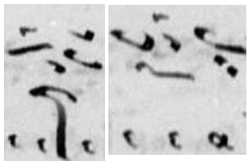

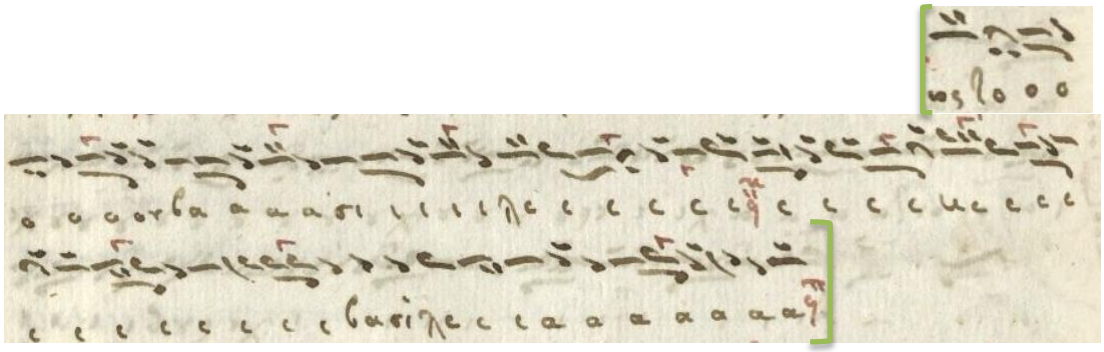

σύγκριση α′ ήχου

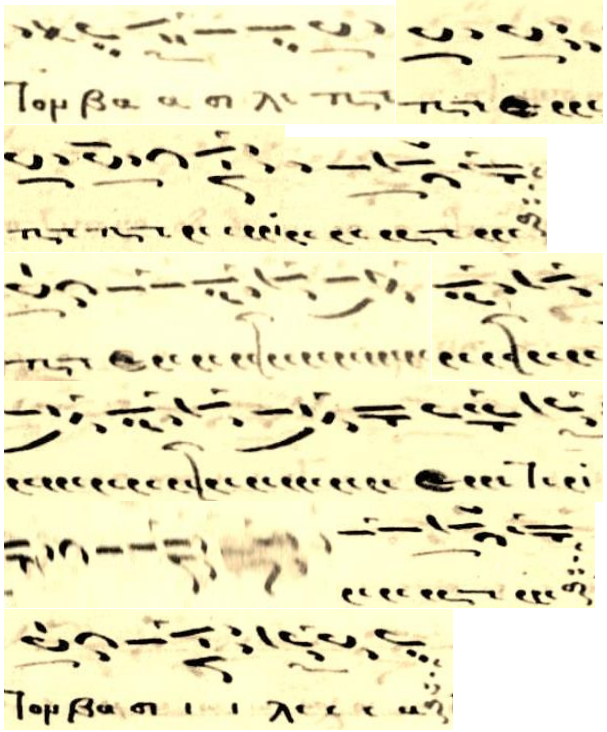

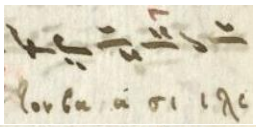

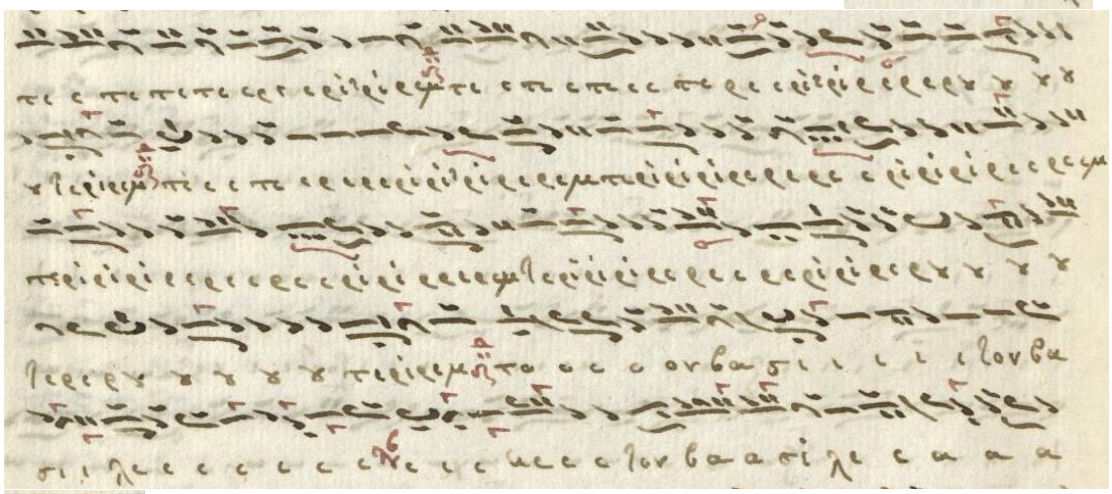

σύγκριση α′ ήχου

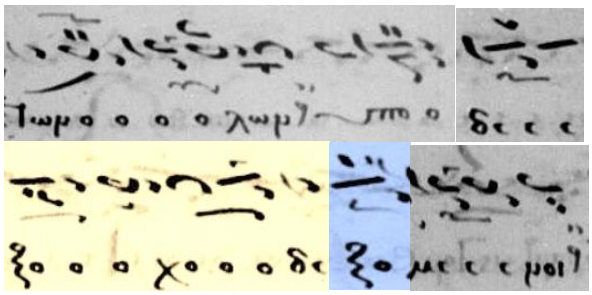

F Ga G G F F D D EF ED E D

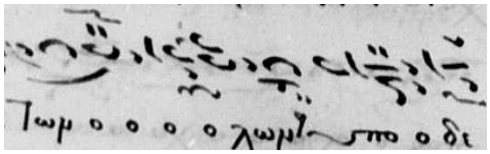

E F E E D E D D

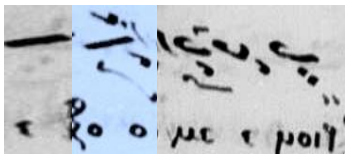

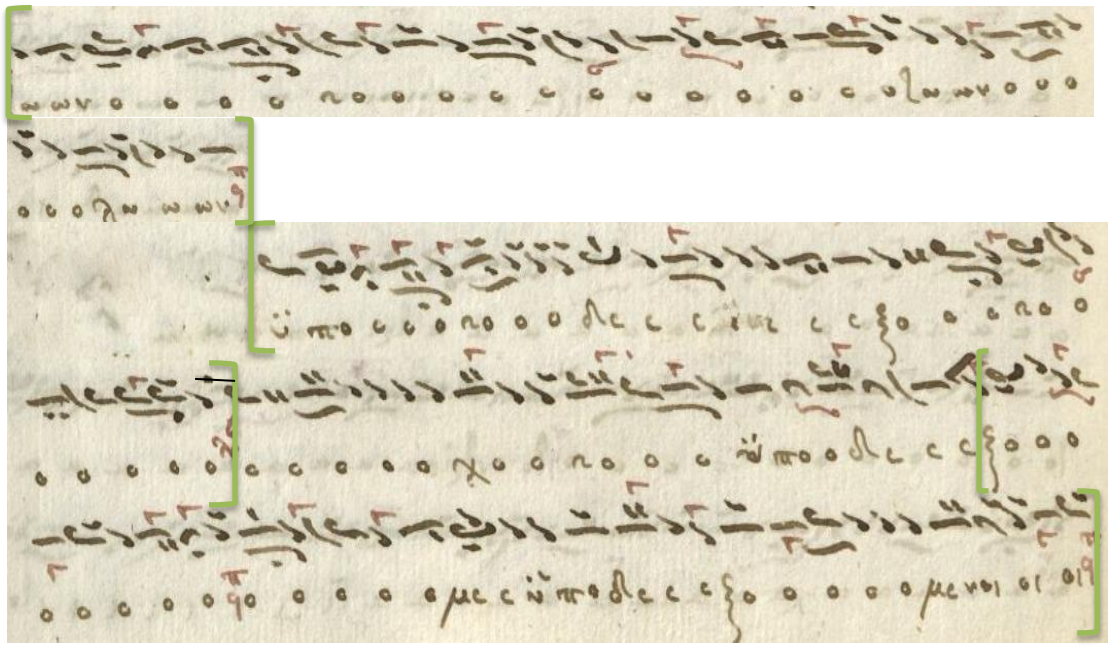

σύγκριση α′ ήχου

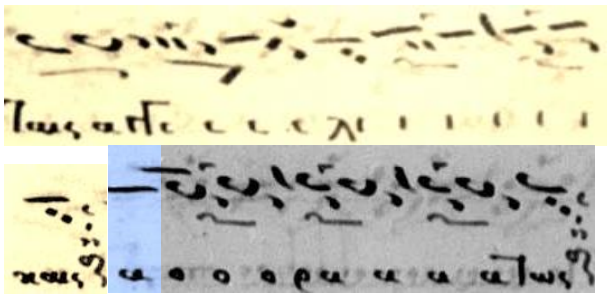

D D D EF G a

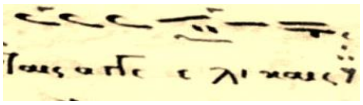

a c b c b b a b a

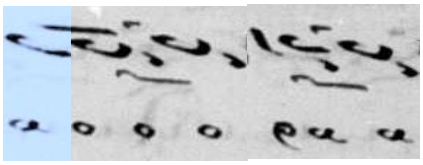

a G a G G

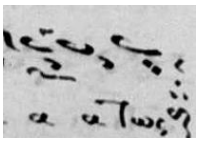

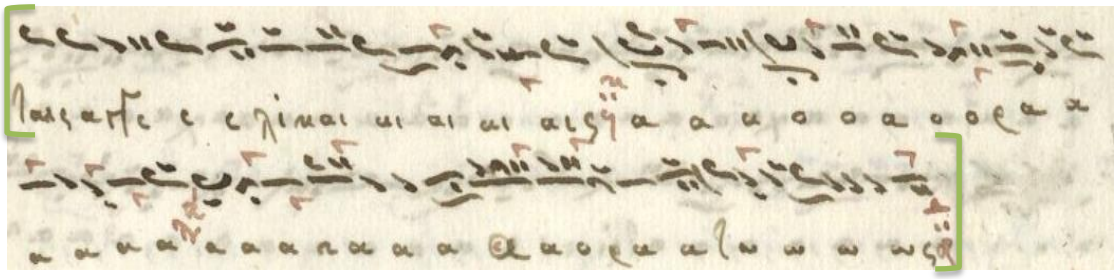

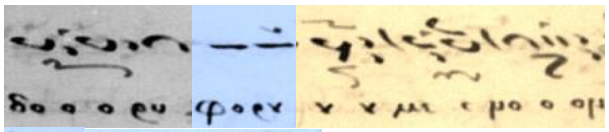

a G a F G ab a G

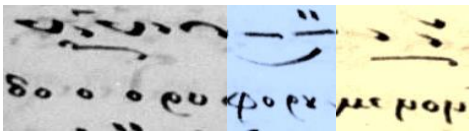

F G F E D

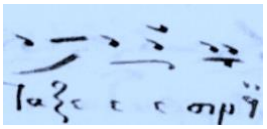

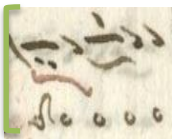

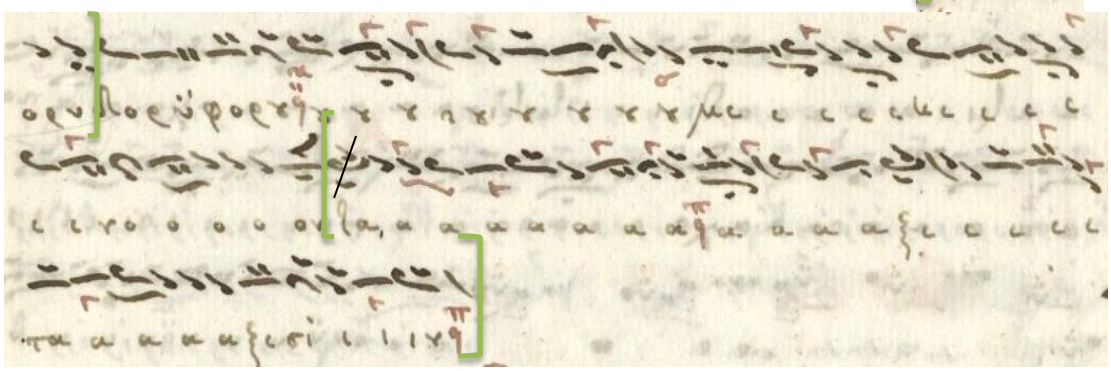

σύγκριση α′ ήχου

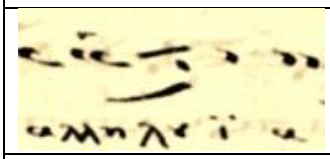

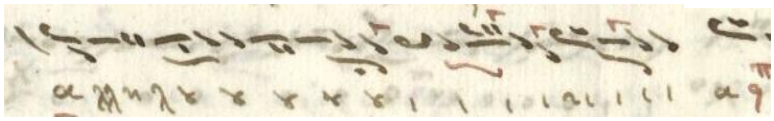

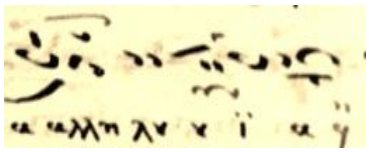

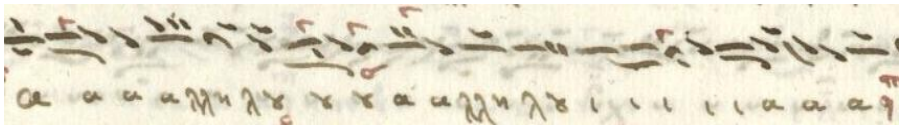

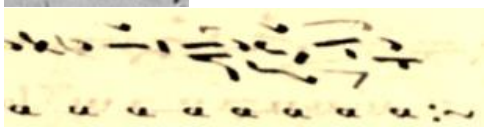

D EF G a G a G F

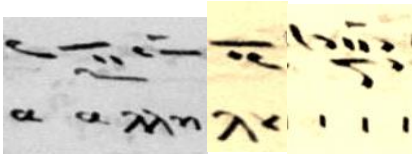

G F G a D C D

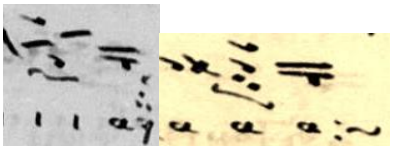

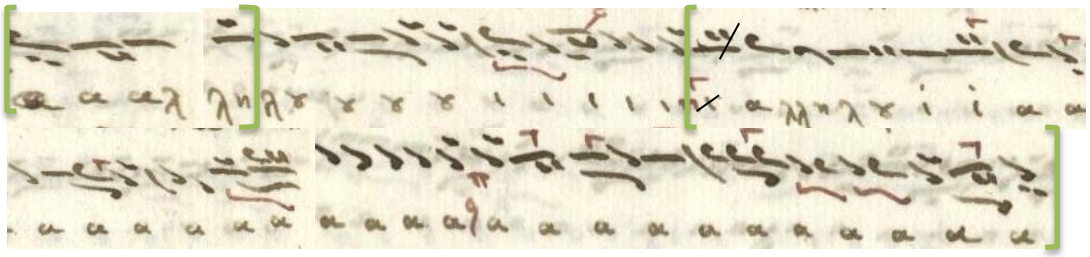

Εξήγηση α΄ ήχου

Αντώνιος

C D C C B CB C D D F E D DCBCB C B C D

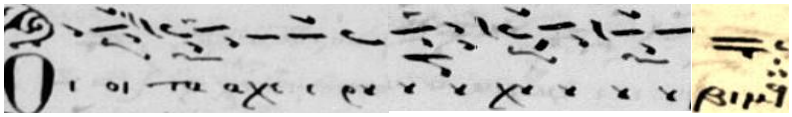

Χουρμούζιος

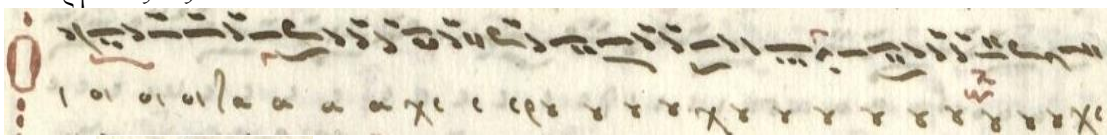

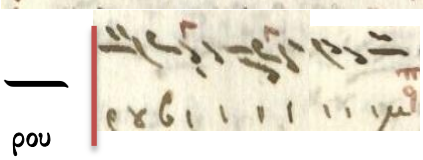

A B D C D C C B A B A G D F E D E F E D E D E F E E D E D D

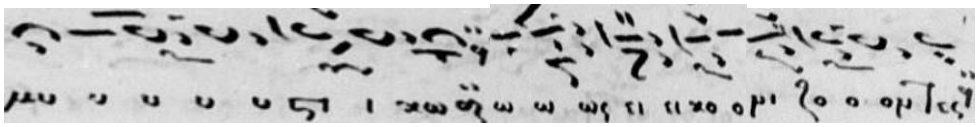

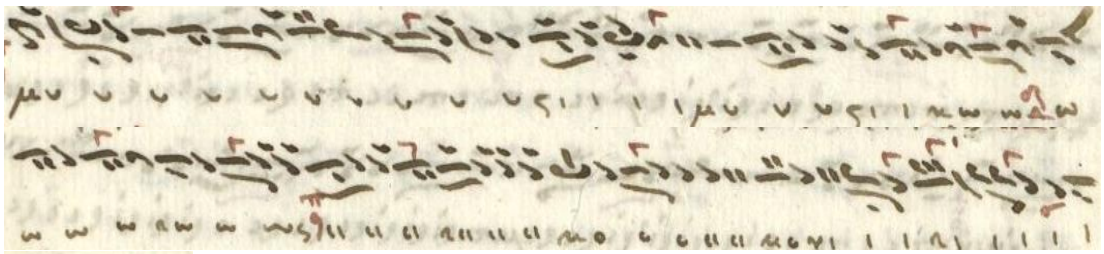

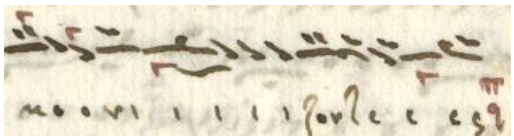

εξήγηση α′ ήχου

D EF G F E F E ED ED E GFGF G F F Ga G GFF D

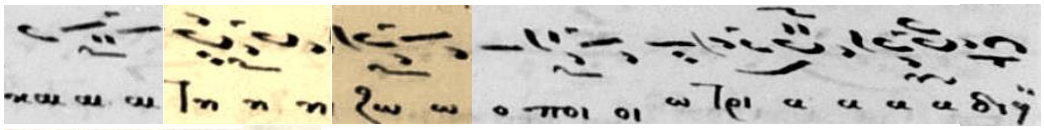

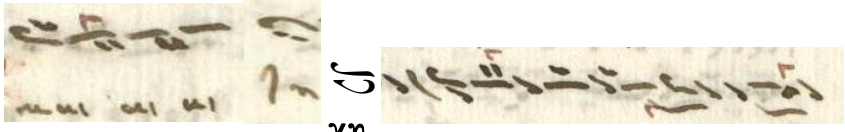

χη

η η η η η η η η η ζω

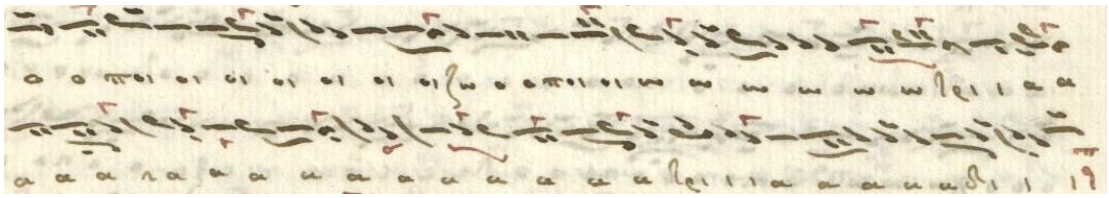

D F F E E D E D D G D E F E D E D E F E E D E D D

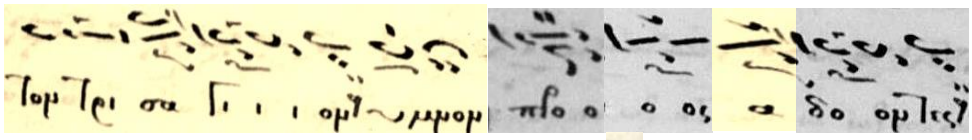

τον τρι σα

α α α α α α α α α α α α γι ι ι τον[74]

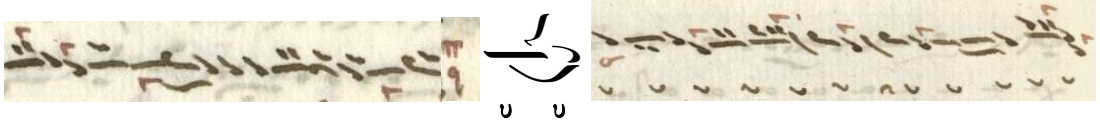

τρι ι σα α α α α α γι ο ο ο ον

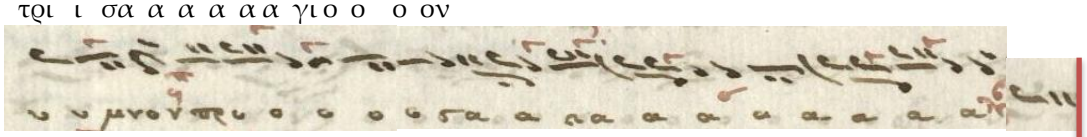

προ

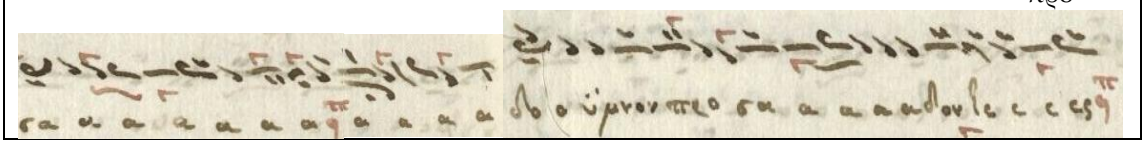

---

[74] Σύμφωνα με τμήμα της σχεδόν όμοιας εξήγησης του 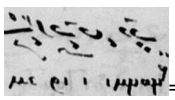 = 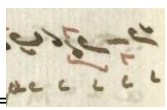

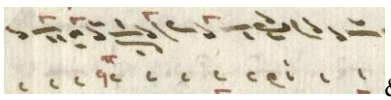 & του 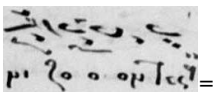 = 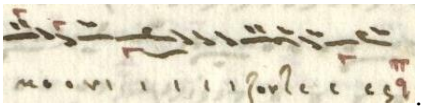 .

εξήγηση α′ ήχου

G D D D E GFGF G

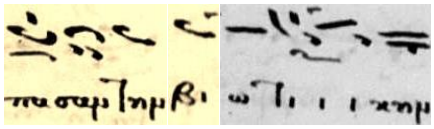

7 5

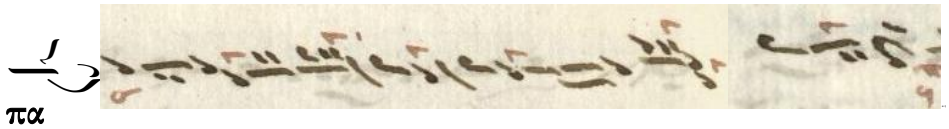

πα

α α α α α α α α α α α α σαν

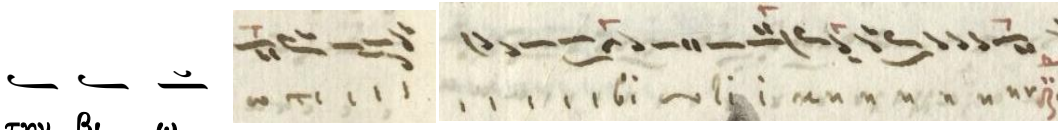

την βι ω

F G A b AG GF F D E DC F E ED ED D

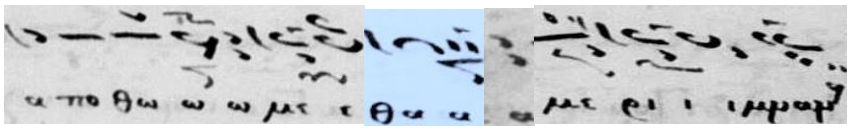

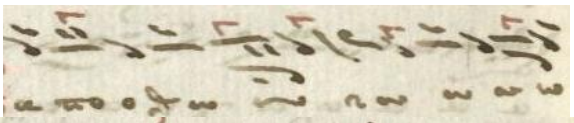

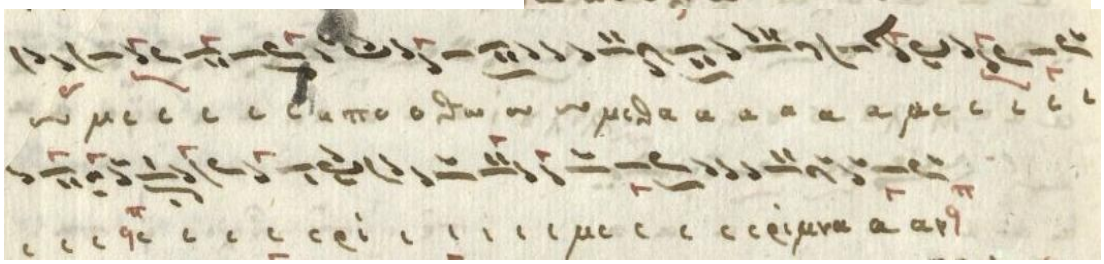

[75] Χρησιμοποιείται η ίδια εξήγηση όπως παραπάνω για τη λέξη *προσάδοντες*.

εξήγηση α΄ ήχου

D D E D D C D E F G a b a a b a a

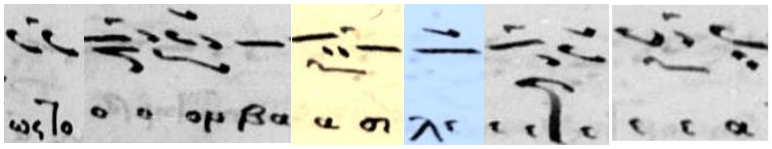

F Ga G G F F D D E F E D E D E F E E D E D D

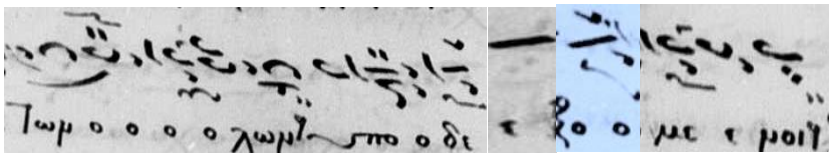

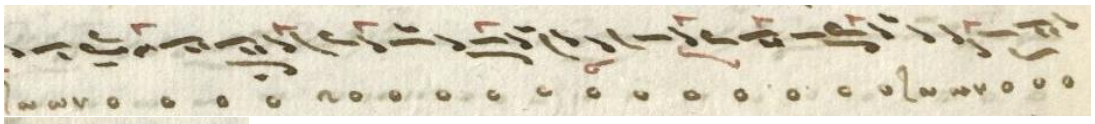

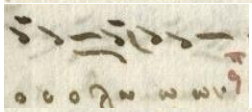

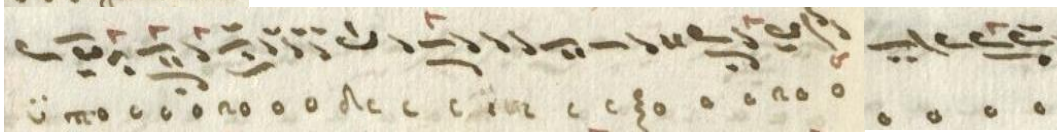

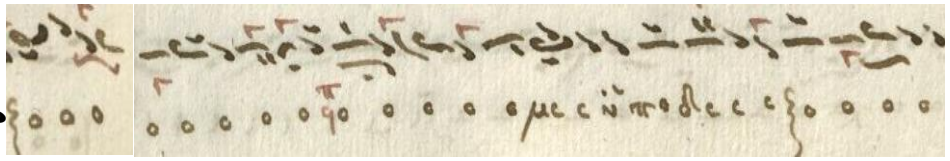

ο δε ε

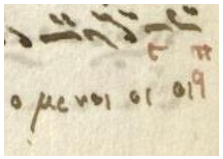

εξήγηση α′ ήχου

D D D EF G A a c b c b b a b a aG a G G

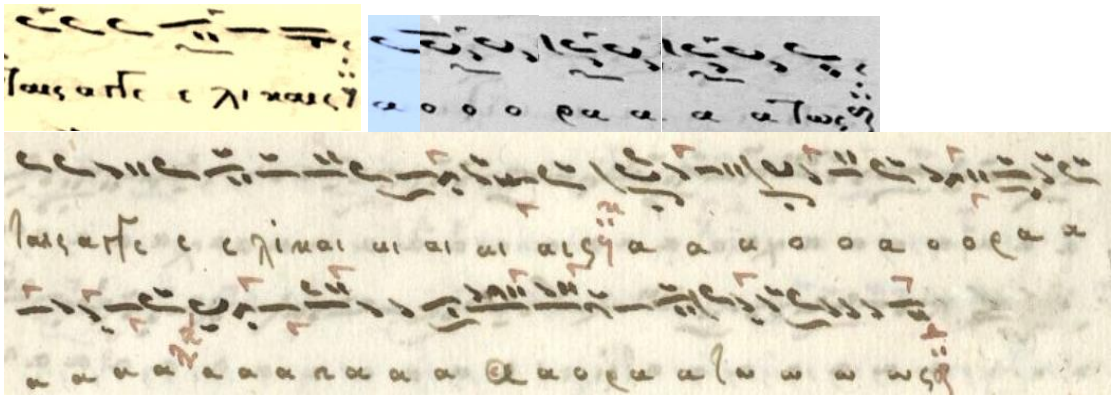

a G a F G ab a G F G F E D

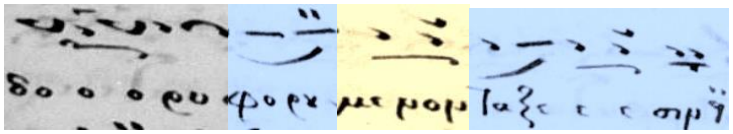

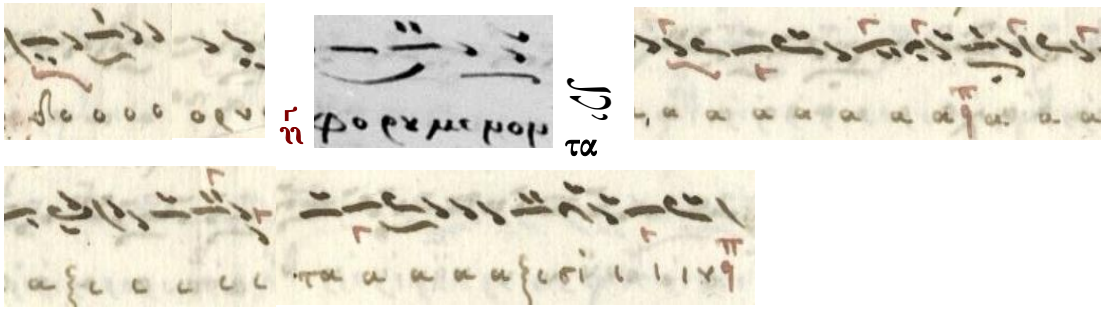

D EF G a GaGF GF G a D C D

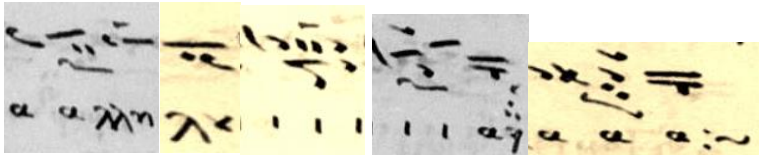

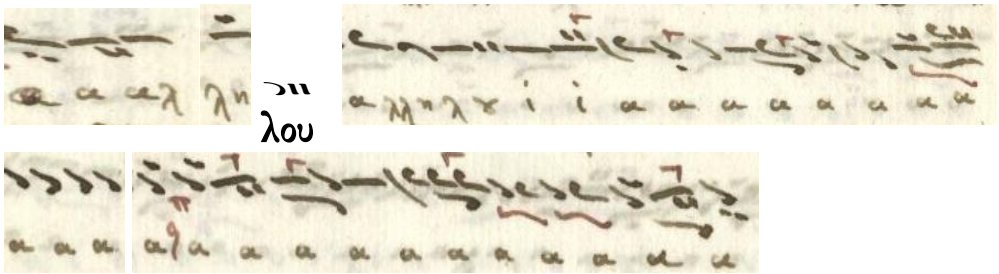

Ήχος α' - σχολιασμός

- Περιπτώσεις χρήσης όμοιων/ παρόμοιων «γραμμών»[76] στο χερουβικό του Π. Χρυσάφη και η ενδεχόμενη διαφοροποίηση τους στη σύντμηση του Αντωνίου ιερέα:

1. τρομικού, βαρείας, λυγίσματος, αντικενώματος με κράτημα, αντικενώματος, βαρείας, έτερου παρακαλέσματος με πίασμα και καταληκτικού λυγίσματος[77].

α) 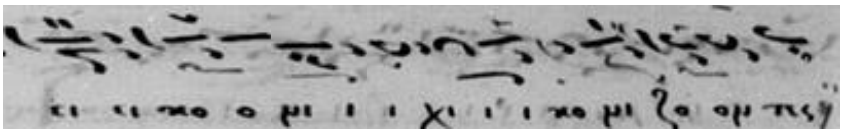

β) 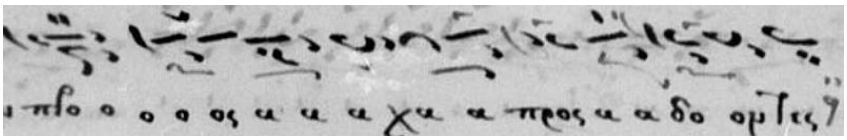

γ) 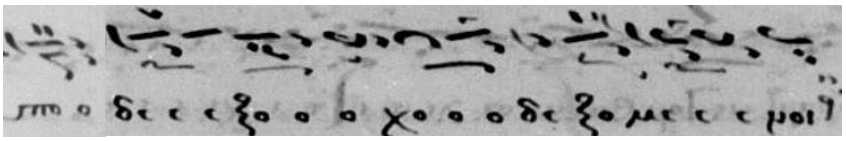

Ο Αντώνιος, σεβόμενος την τριπλή όμοια μελοποίηση του ποιητικού κειμένου μικραίνει και τις τρεις «γραμμές» αφαιρώντας τις δύο θέσεις του αντικενώματος και τη βαρεία που αντιστοιχούν στα ηχήματα και στον πλατυσμό των συγκεκριμένων συλλαβών. Επίσης, αντικαθιστά την τρίφωνη ανάβαση του συνδυασμού θέσεων έτερου παρακαλέσματος και πιάσματος με ανάβαση μιας φωνής στη συλλαβή *νι*.

α) 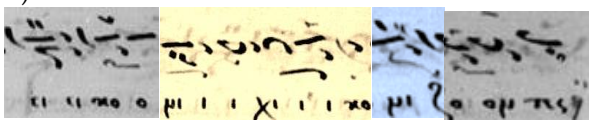

EFED E D E F E E DE D D 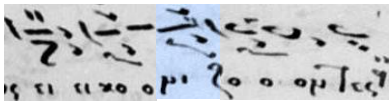

β) 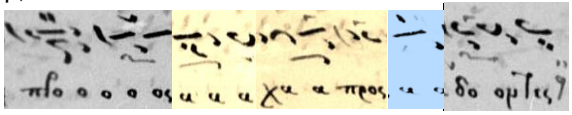

EF ED E D E F E E D E D D 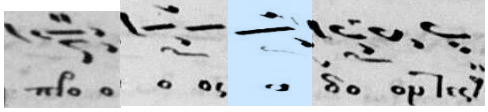

[76] Στο εξής, «γραμμές» θα θεωρούνται οι αλληλουχίες θέσεων επαναλαμβανόμενες ή μη, με σκοπό τη διευκόλυνση της διατύπωσης.

[77] Θα μπορούσε κάποιος να εικάσει πως η όμοια αυτή μελοποίηση των τριών μετοχών πέρα από την όποια θεολογική της ερμηνεία, ίσως να εξυπηρετούσε την οικειοποίηση και εξ' ακοής μάθηση της ερμηνείας των «γραμμών» αυτών από το εκκλησίασμα.

γ)

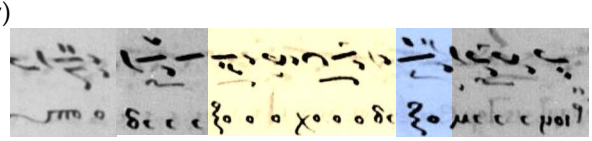

D EFEDED E F E EDED D

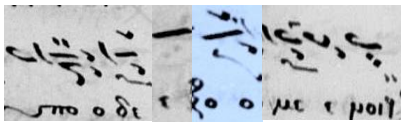

2. λυγίσματος, βαρείας, έτερου παρακαλέσματος, τρομικού, βαρείας και λυγίσματος σε τριπλή εκδοχή (η τελευταία καταληκτική σε άγια).

α)

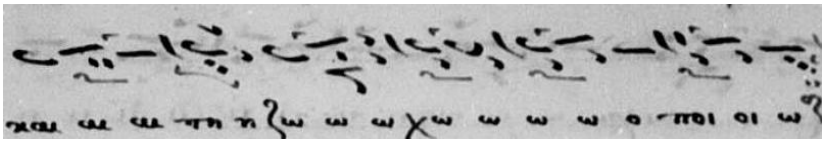

β)

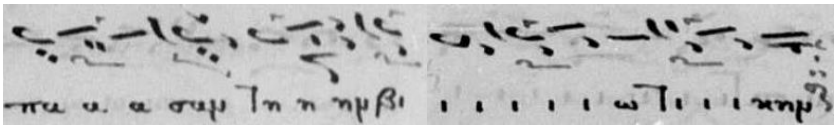

Ο Αντώνιος και εδώ προχωρά σε α) περικοπή του πλατυσμού της συλλαβής ζω και αντικατάσταση της «γραμμής» βαρείας, έτερου παρακαλέσματος, τρομικού, βαρείας και λυγίσματος από βαρεία και θέση λυγίσματος και ανακατάστρωση του ποιητικού κειμένου προς το συντομότερο.

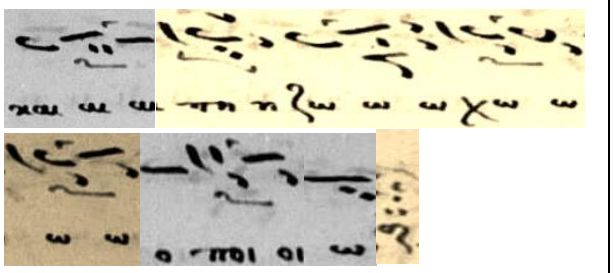

D EF G F E F E E D E D

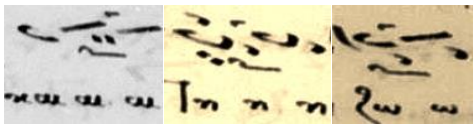

E GF G F G

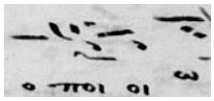

β) σε περικοπή σχεδόν όλης της «γραμμής», εκτός της βαρείας και της καταληκτικής θέσης λυγίσματος στην τριφωνία, στον Δι της μέσης και την αντικατάσταση της από θέση αντικενώματος με τρίφωνη υπερβατή ανεβοκατάβαση.

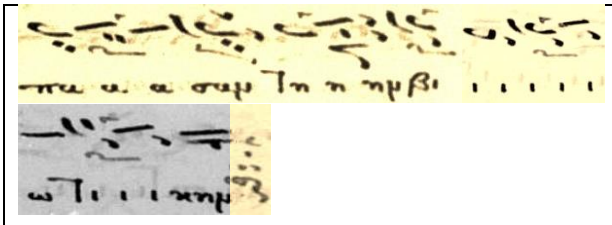

G D D D E GF GF G

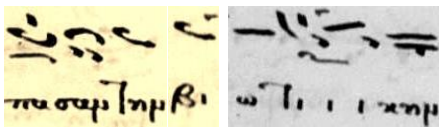

3. θέση βαρείας, πελαστό σε συνδυασμό θέσεων παρακλητικής και τρομικού, βαρείας, παρεμβολή κυλίσματος, βαρείας, εκστρεπτού, πιάσματος με έτερο παρακάλεσμα, βαρείας και καταληκτικού λυγίσματος στη βάση του ήχου, τον φθόγγο Πα της μέσης. Στη β) περίπτωση, αντί της βαρείας, προηγείται του πελαστού θέση αντικενωκυλίσματος.

α) 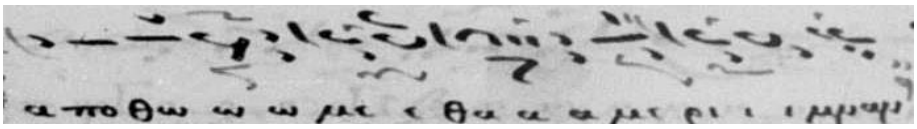

β) 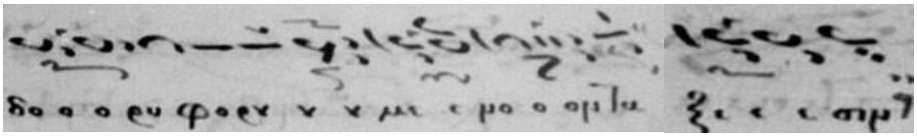

Εδώ, ο Αντώνιος α) διατηρεί αυτούσια την «γραμμή» αλλάζοντας μόνο το εκστρεπτό σε τρομικό.

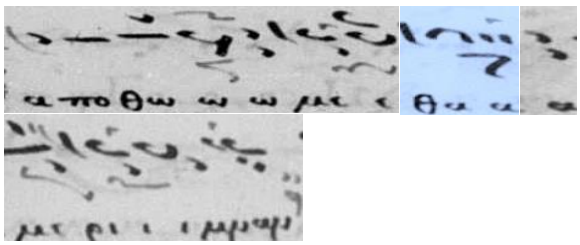

F G A b A G G F F D E

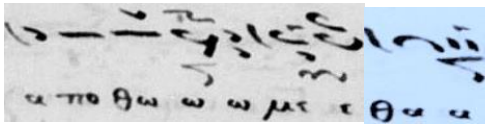

DC F E E D E D D

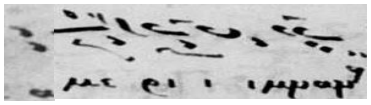

β) διατηρεί την πρώτη θέση αντικενωκυλίσματος με διπλοπέταστο και αντικαθιστά την υπόλοιπη «γραμμή» με διπλή αλληλουχία θέσεων ψηφιστού και αντικενώματος για να καταλήξει στην βάση του ήχου με απόδερμα στους δύο συνδέσμους.

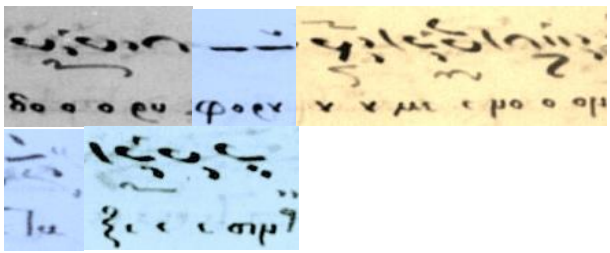

a G a F G ab a G

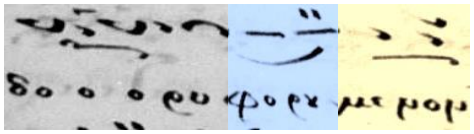

F G F E D

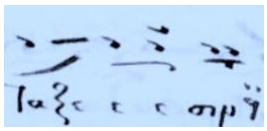

Άλλοι συνδυασμοί θέσεων:

1. α) βαρείας, λυγίσματος, παρακαλέσματος στη βάση του ήχου[78] και β) διπλής συναπτής παράθεσης αντικενώματος (ηχάδι), παρακαλέσματος και καταληκτικής θέσης λυγίσματος στην πενταφωνία του, στο φθόγγο Κε της μέσης.

α) 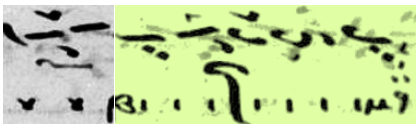 β) 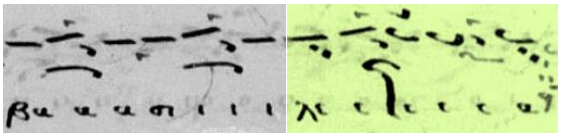

Ο ιερέας, στην περίπτωση α) αποκόπτει την θέση παρακαλέσματος και συμπληρώνει την καταληκτική θέση λυγίσματος με ολίγο και απόδερμα ως μεγαλύτερη αργία[79].

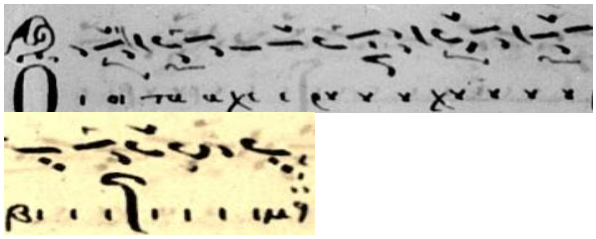

C D C C B C B C D D F E D

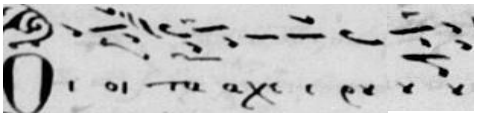

D C B C B C B C D

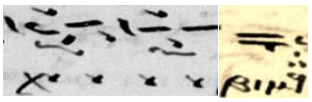

Στη β) περίπτωση, αντικαθιστά την διπλή συναπτή παράθεση του αντικενώματος (ηχάδι), τοποθετώντας το λύγισμα κάτω από τη συμπλοκή των κεντημάτων με το ολίγο. Το υπόλοιπο μέλος διατηρείται ως έχει με μόνη διαφορά την αντικατάσταση της διπλής στη συλλαβή *λε* με κλάσμα και την παράλειψη της μαρτυρίας στον φθόγγο Κε της μέσης.

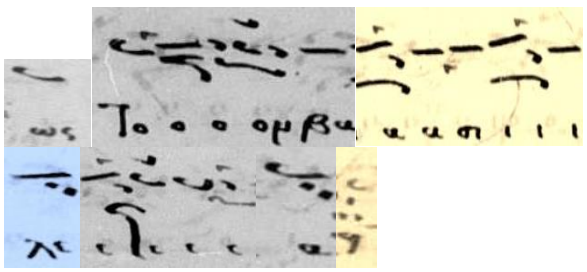

D D E D D C D E F G a

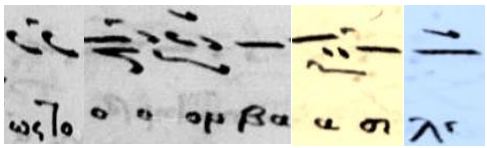

b a a b a a

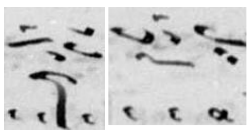

[78] Παρατηρείται η παράλειψη του σημαδιού του λυγίσματος που έχει προστεθεί στη περίπτωση β).

[79] Στάθης 2008δ: 51 & Μπαλαγεώργος 2003: 51.

2. βαρείας, παρακλητικής σε συνδυασμό με θέση ψηφιστού και καταληκτική θέση κυλίσματος με απόδερμα στην βάση του ήχου, στον φθόγγο Πα της μέσης.

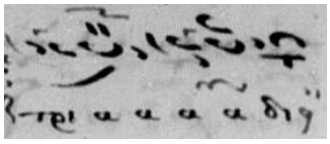
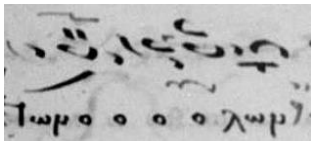

Και στις δύο περιπτώσεις, ο Αντώνιος απλώς αντιγράφει το μέλος του Π. Χρυσάφη.

3. ενδιάμεσες θέσεις λυγίσματος, η πρώτη με διπλοπέταστο.

α) 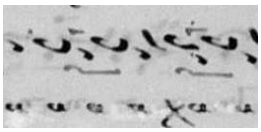
β) 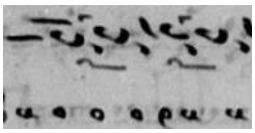

Στην α) περίπτωση ο Αντώνιος αντικαθιστά τις δύο θέσεις λυγίσματος με τον συνδυασμό της θέσης <u>έτερου</u> παρακαλέσματος και πιάσματος πάνω στο ίσο και στη θέση αντικενώματος που έπεται, στο φωνήεν *υ* της λέξης *ύμνον*, η ισότητα αντικαθίσταται από τρίφωνη ανάβαση:

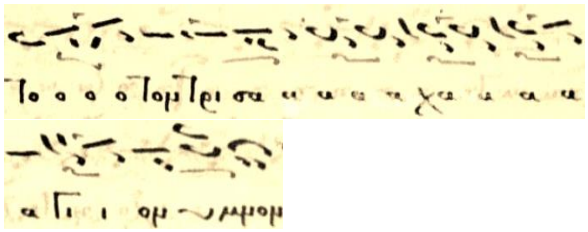
D F F E EDED D G D
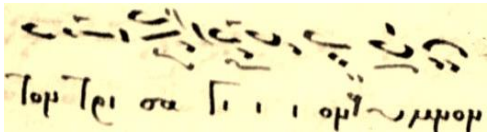

ενώ στην β) διατηρεί το μέλος ως έχει αντικαθιστώντας απλώς το πρώτο ολίγο με ίσο λόγω της μετροφωνίας.

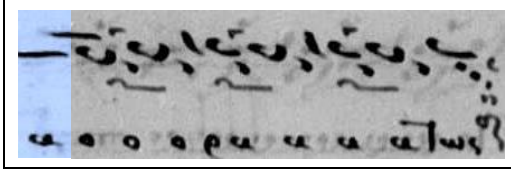
a c b c b b a b a a G a G G
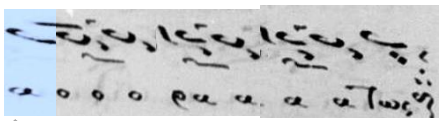

Συνοπτικά, στο συντετμημένο χερουβικού του Αντωνίου παρατηρούνται τα εξής:

- Όμοιες «γραμμές»

1. για τις μετοχές *εικονίζοντες, προσάδοντες, υποδεξόμενοι*. Με κατάληξη στη βάση του ήχου, το φθόγγο Πα της μέσης, χωρίς καμία διαφορά σε σχέση με τις καταλήξεις στο χερουβικό του Π. Χρυσάφη

E F E D E D E F E E D E D D

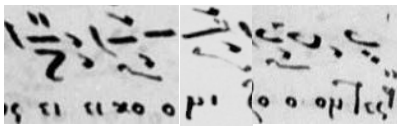

E F E D E D E F E E D E D D

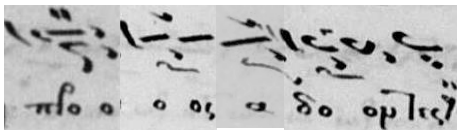

D E F E D E D E F E E D E D D

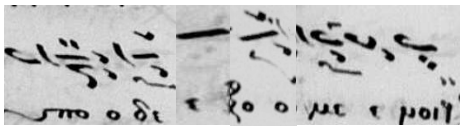

2. Ακριβής αντιγραφή της «γραμμής» του Π. Χρυσάφη.

F F Ga G G F F D

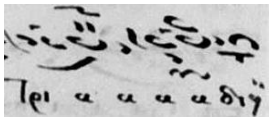

F Ga G GF F D

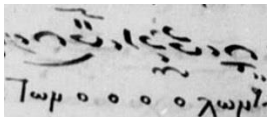

- Διαφοροποιημένες «γραμμές»[80]

G D

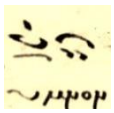

G D

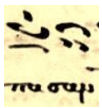

D D D E F G a

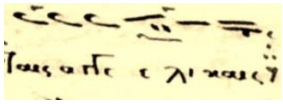

G ab a G F G F E D

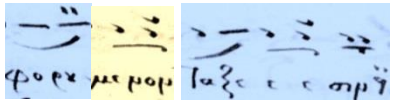

- Όμοιες/ παρόμοιες «γραμμές» με το χερουβικό του Π. Χρυσάφη:

C D C C B C B C D D F E D D C B C B C B C D

α) 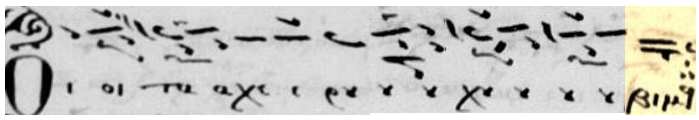

[80] Ύστερα από αντικατάσταση «γραμμών» του Π. Χρυσάφη. Βλ. ο. π.

A B D C D C C B A B G

β) 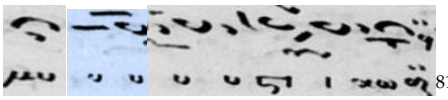 [81]

E G F G F G F F Ga G G F F D

γ) 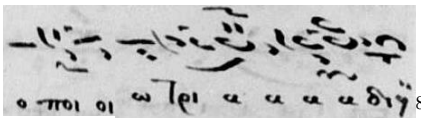 [82]

F G A b A G G F F D E D C F E E D E D D

δ) 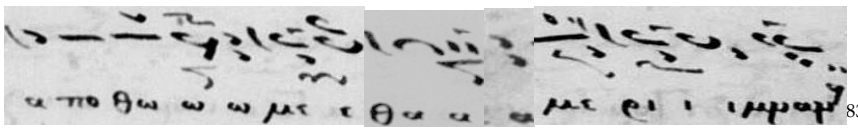 [83]

a c b c b b a b a a G a G G

ε) 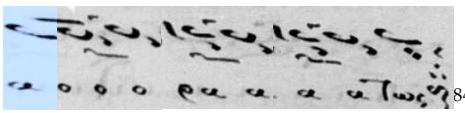 [84]

❖ Περί των καταλήξεων στο χερουβικό του Αντωνίου – Μακροδομική απεικόνιση.

D	G	D	D
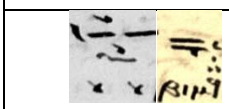	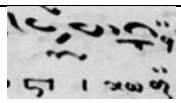	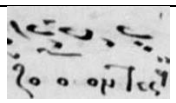	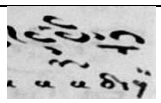

D	D	D	D	D
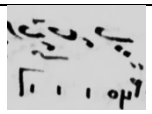	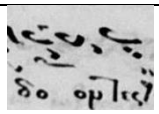	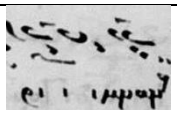	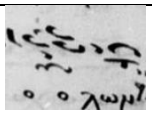	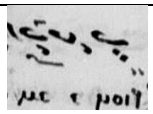

[81] Μετά την τρίφωνη κατάβαση, ο Αντώνιος αντικαθιστά τα κεντήματα με ολίγο. Βλ. στη σ. 90 του παρόντος.

[82] Αφαιρέθηκε μόνο η μαρτυρία του άγια, στο φθόγγο Δι της μέσης. Βλ. στη σ. 91 του παρόντος.

[83] Υπενθυμίζεται εδώ η χρήση από τον Αντώνιο δεύτερου τρομικού αντί του εκστρεπτού στο μέλος του Π. Χρυσάφη. Βλ. ο. π. στη σ. 104.

[84] Ο Αντων. αντικατέστησε το αρχικό ολίγο με ίσο. Βλ. ο. π. στη σ. 106.

a	G	D	D
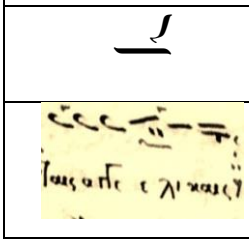	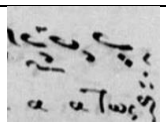	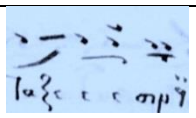	

Η πλέον χρησιμοποιούμενη καταληκτική θέση είναι αυτή του λυγίσματος[85], επτά φορές στο φθόγγο Πα και μία φορά στο φθόγγο Δι της μέσης. Συνήθως με διπλή και μια φορά με απόδερμα, στον πρώτο στίχο του χερουβικού. Την ίδια κατάληξη είχε επιλέξει ο Π. Χρυσάφης και για την λέξη *τάξεσιν* σε αντίθεση με τον Αντώνιο που επέλεξε τον συνδυασμό θέσεων ψηφιστού και αντικενώματος, πιθανώς επιχειρώντας να παραδώσει μια πιο απλοποιημένη «γραμμή». Επίσης, η θέση του λυγίσματος διαφοροποιείται στην κατάληξη στην τετραφωνία του ήχου, στο φθόγγο Κε της παλαιάς βάσης του α' ήχου, λειτουργώντας, σε μακροδομικό επίπεδο, μάλλον ως ποίκιλμα της τέταρτης βαθμίδας του ήχου, αφού εμφανίζεται μια μόνο φορά.

Εκτός της θέσης του λυγίσματος, ο Αντώνιος διατηρεί την καταληκτική θέση κυλίσματος με απόδερμα στο ελαφρό τρεις φορές, μία φορά στο φθόγγο Δι της μέσης και δύο φορές στη βάση του ήχου.

[85] Όπως προκύπτει από τη σύγκριση των δύο χερουβικών, Π. Χρυσάφη και Αντωνίου. Η ίδια θέση είναι, ταυτόχρονα, η πλέον χρησιμοποιημένη ενδιάμεση θέση.

ΗΧΟΣ Β΄

¤

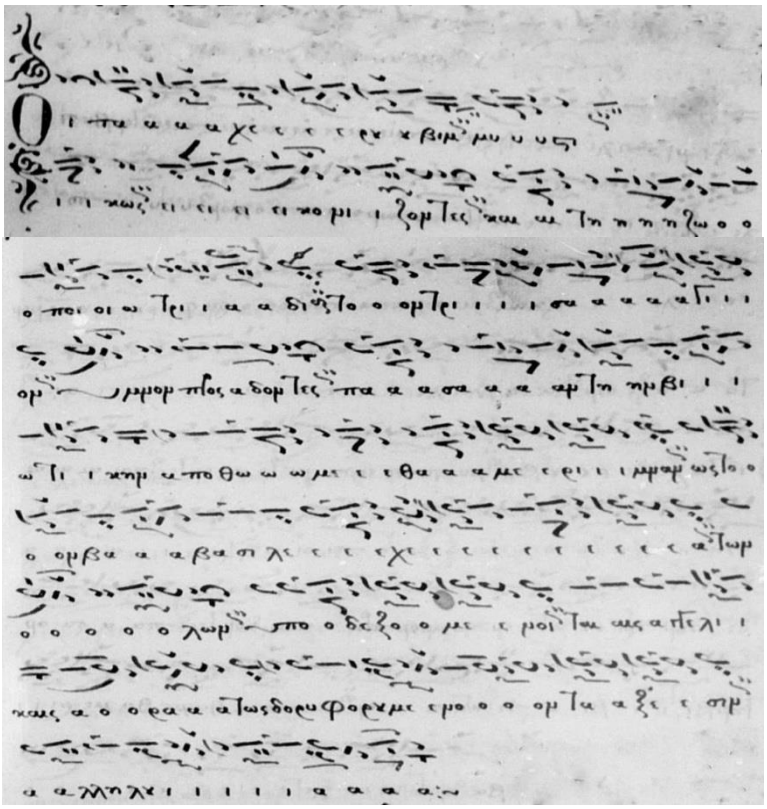

Εξήγηση β΄ ήχου

Π.Χρυσάφης

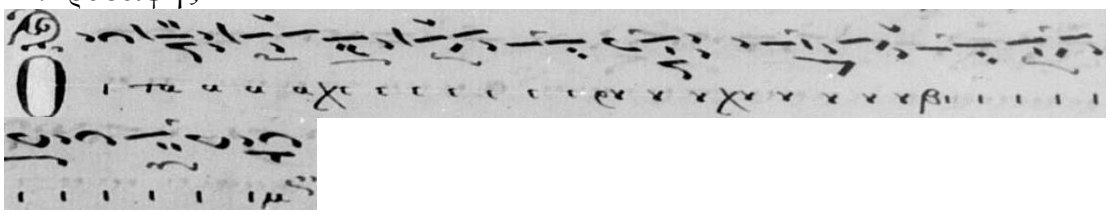

Χουρμούζιος

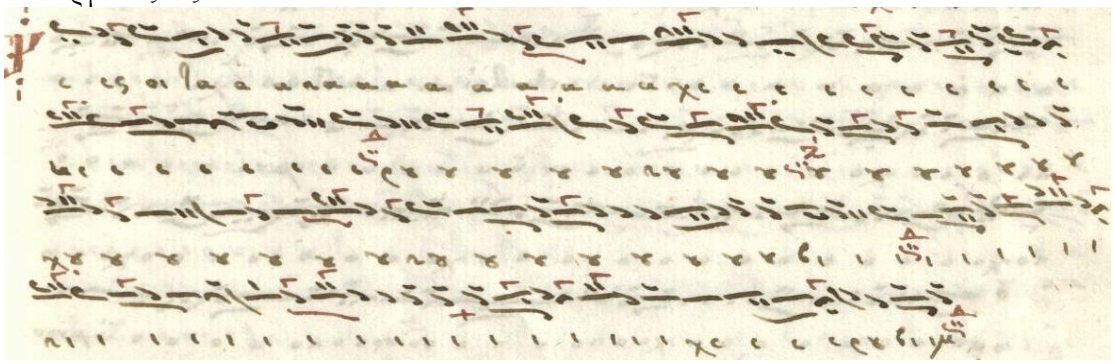

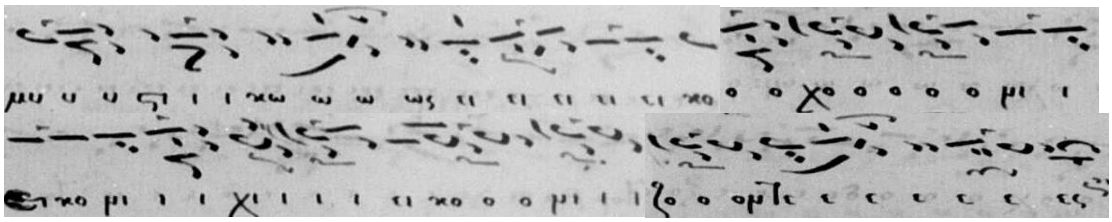

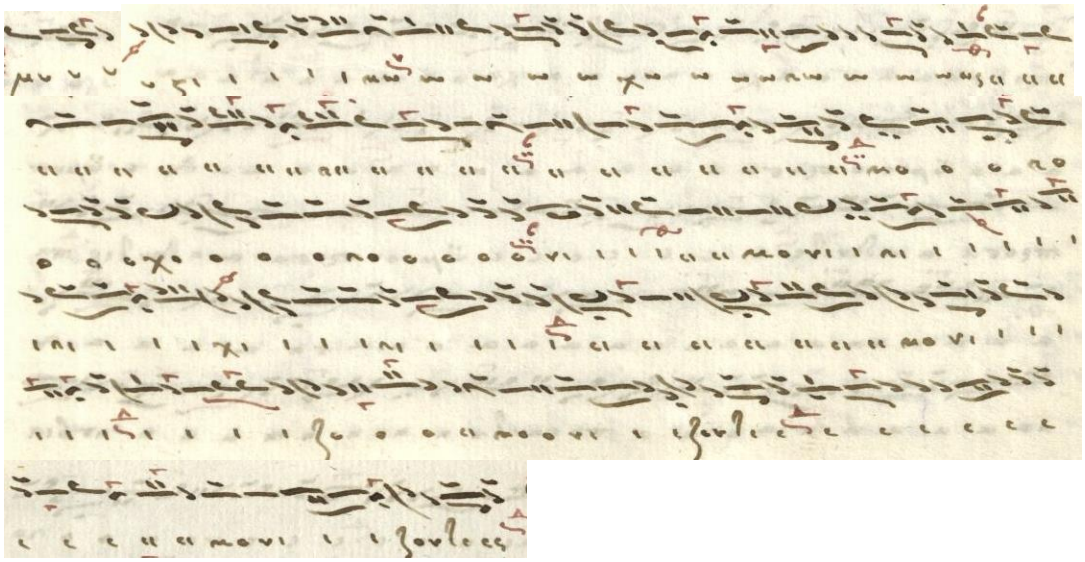

εξήγηση β′ ήχου

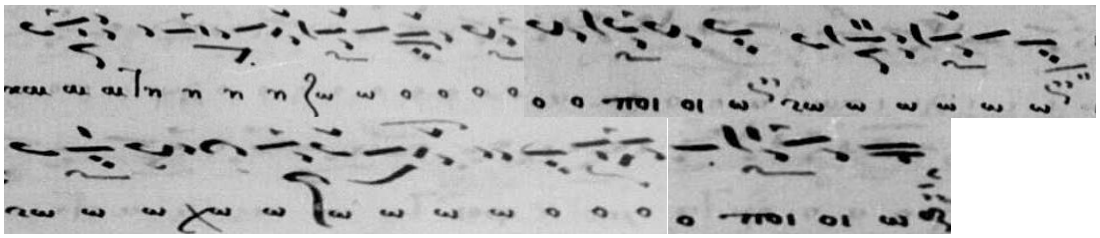

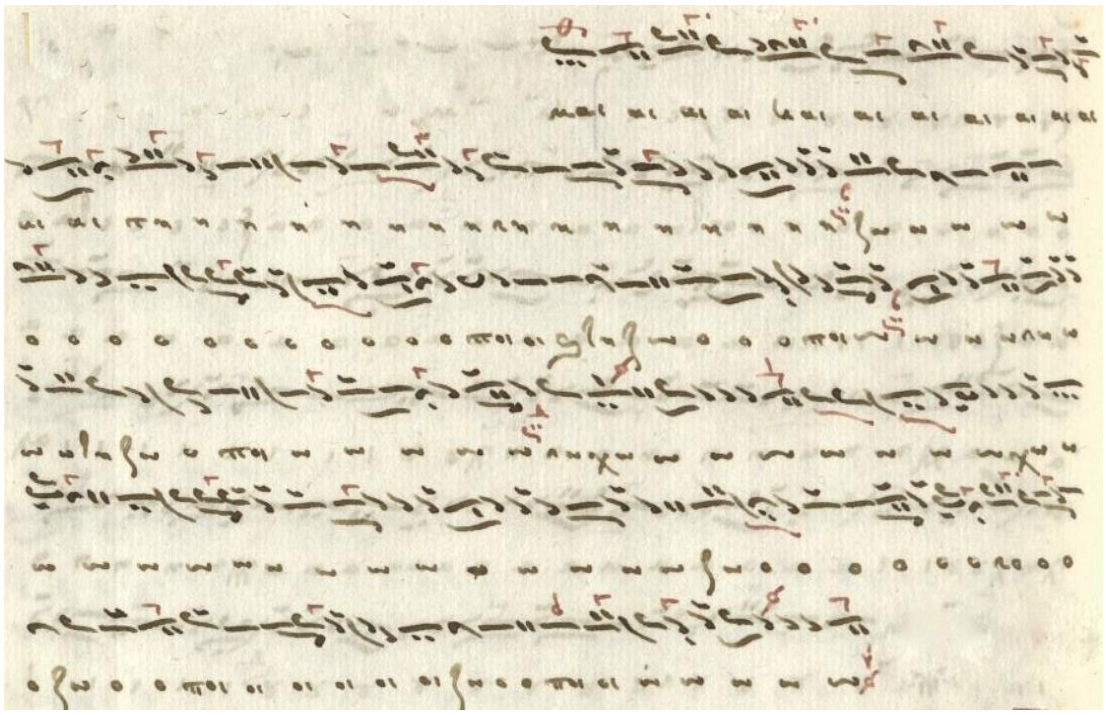

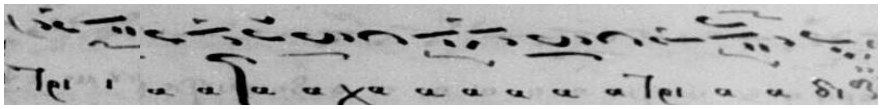

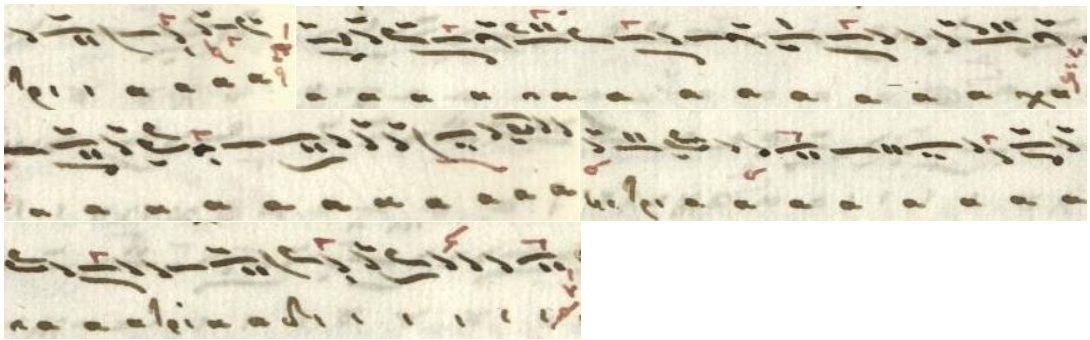

εξήγηση β΄ ήχου

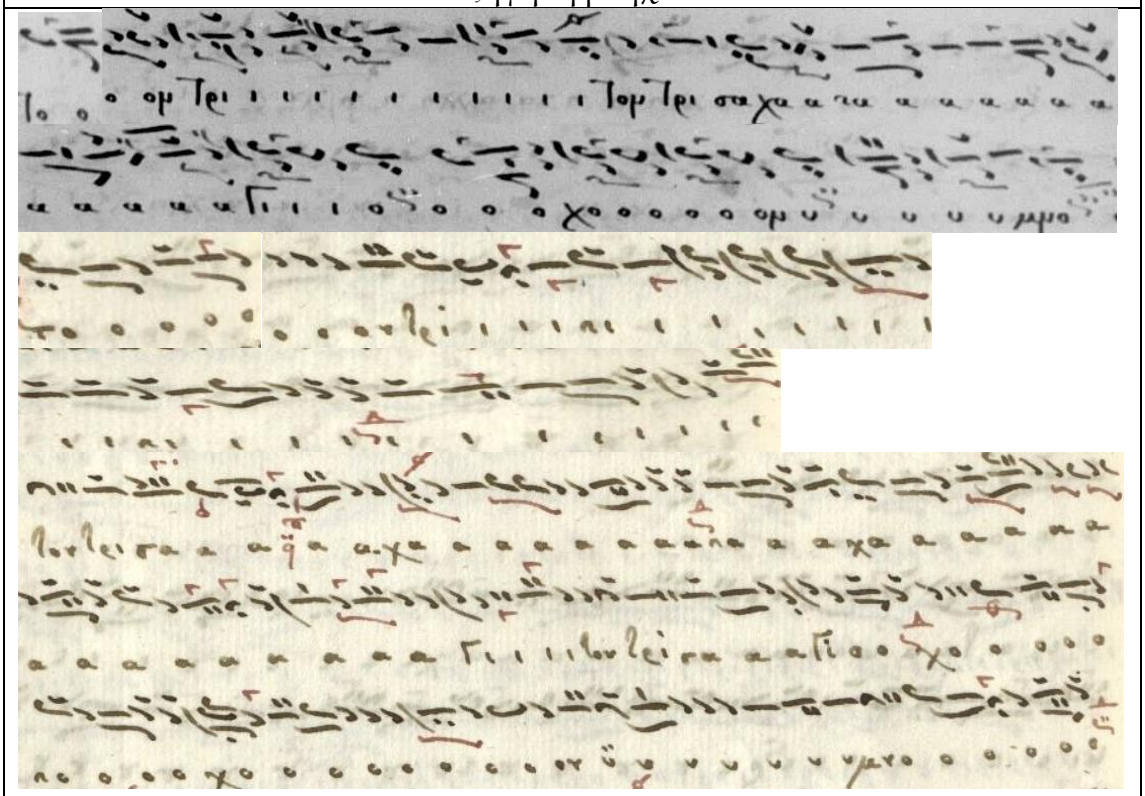

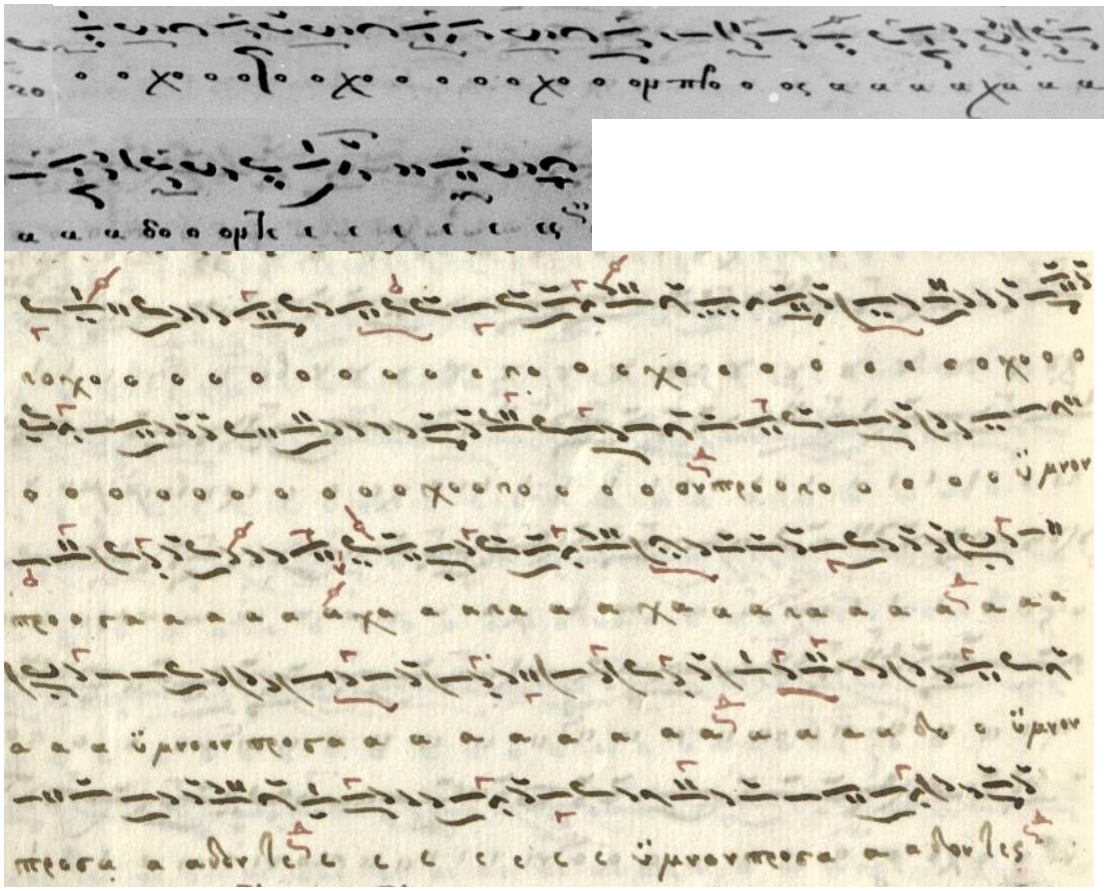

εξήγηση β′ ήχου

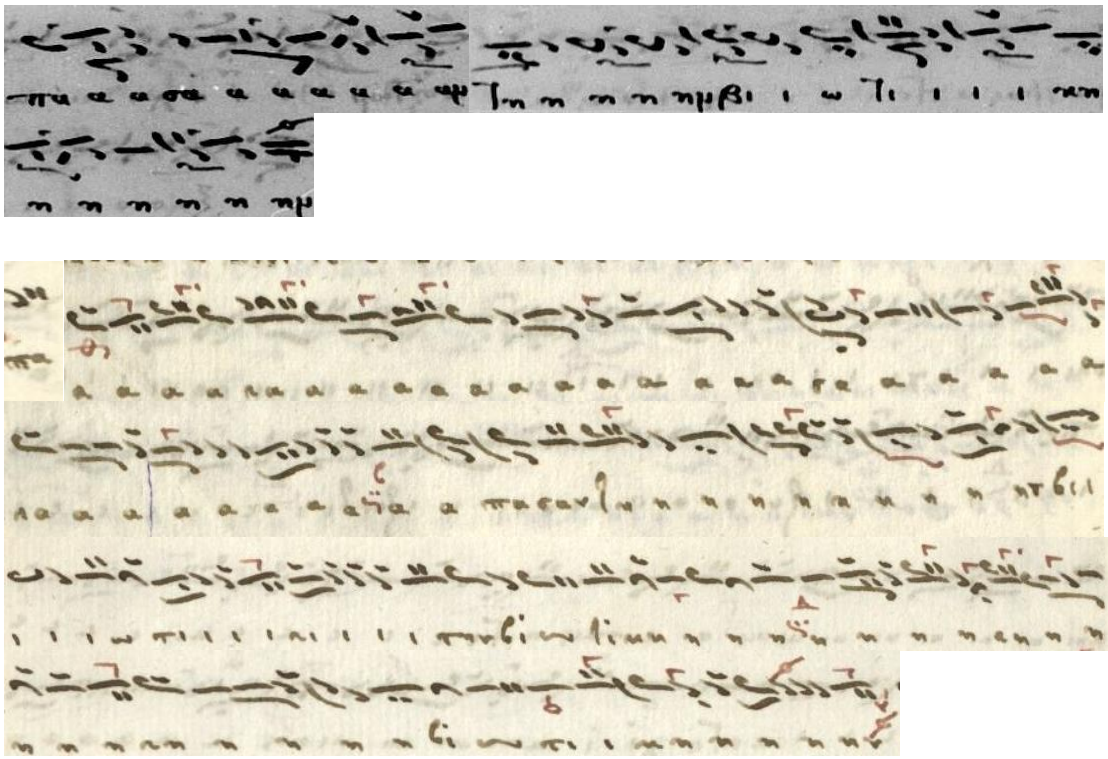

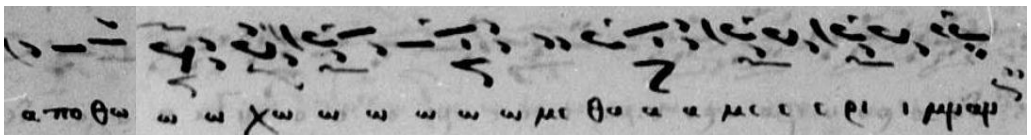

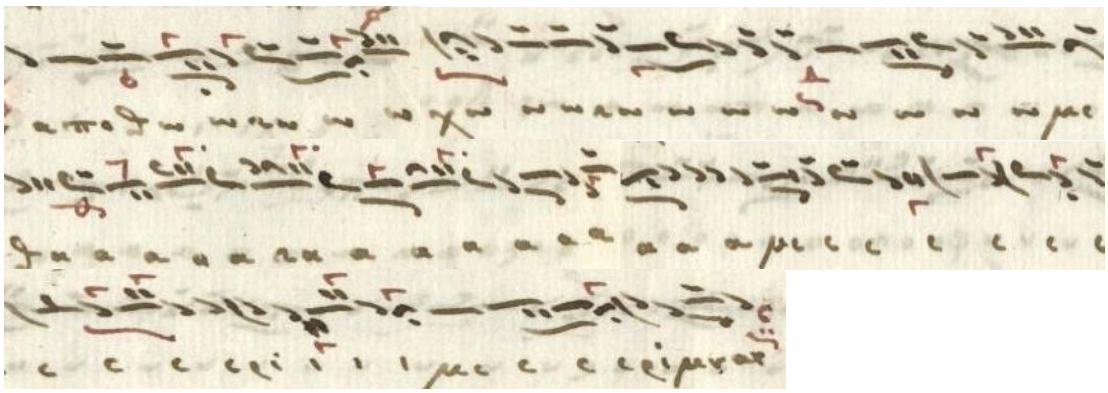

εξήγηση β΄ ήχου

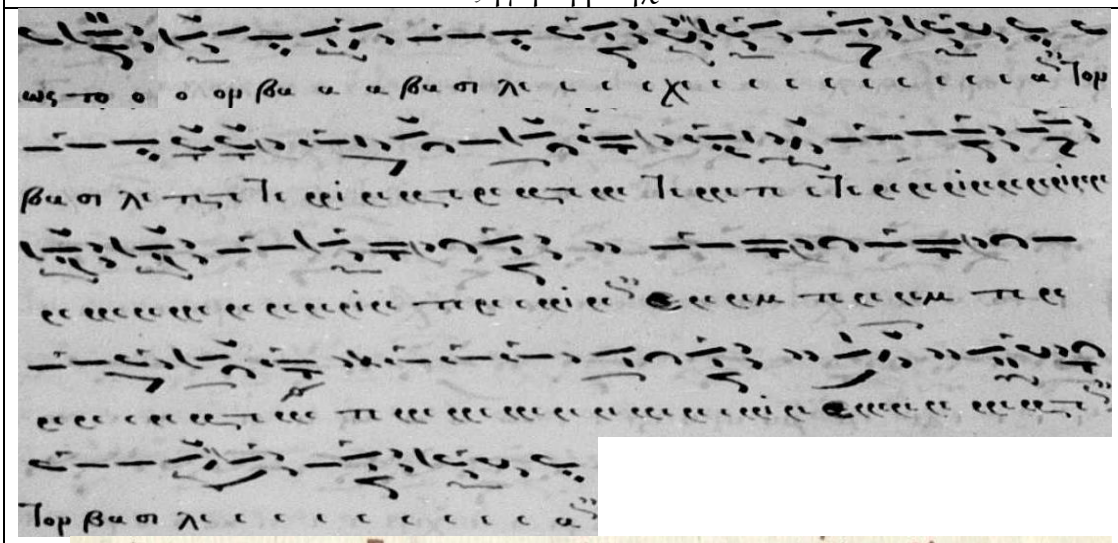

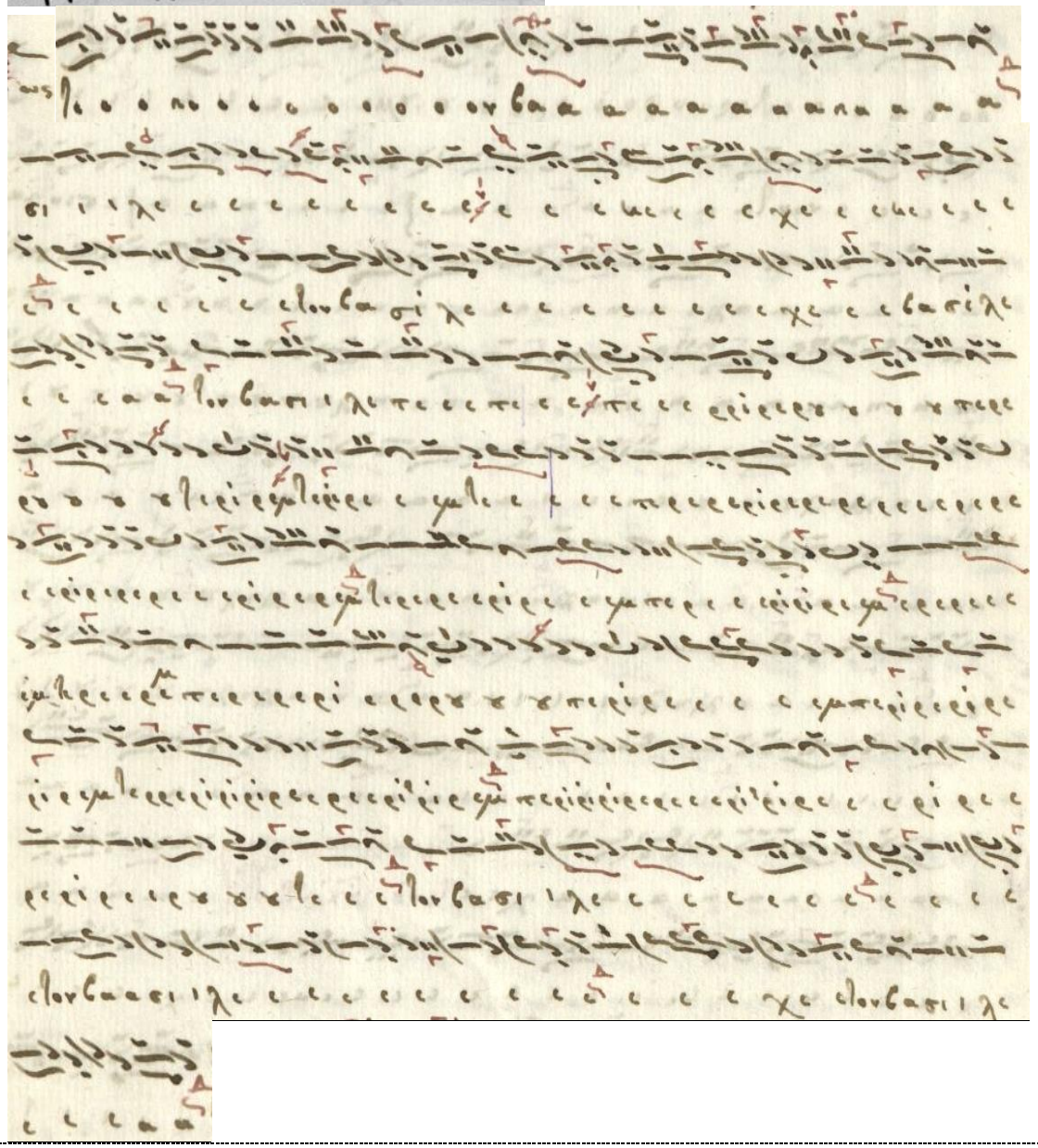

εξήγηση β′ ήχου

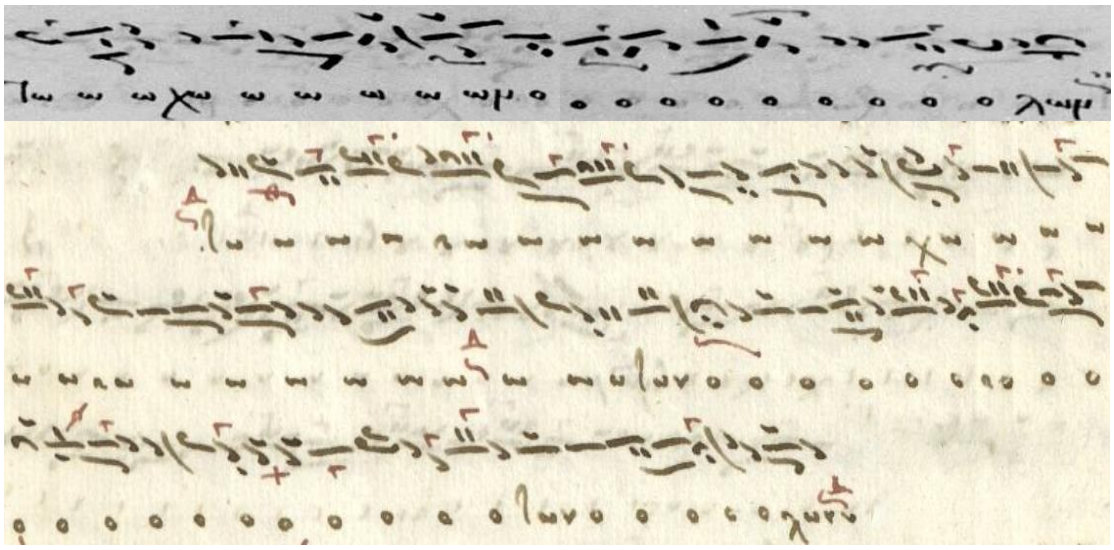

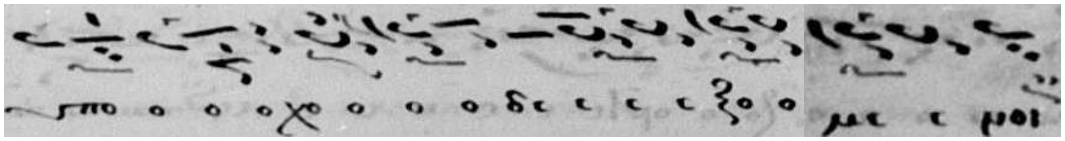

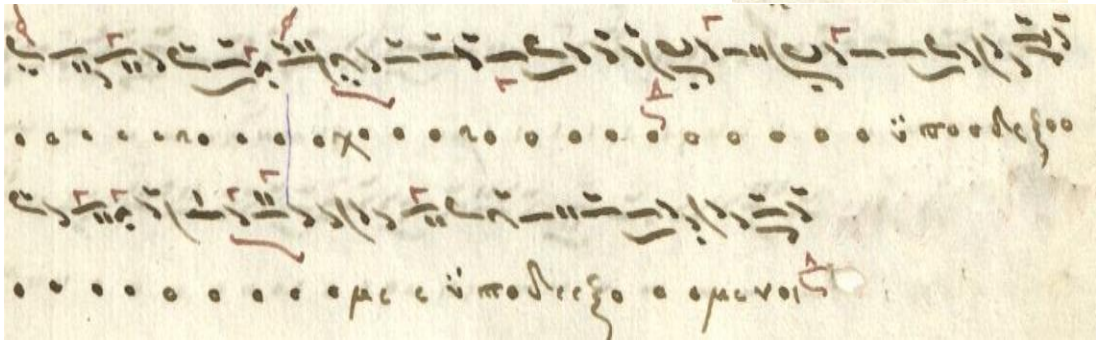

εξήγηση β΄ ήχου

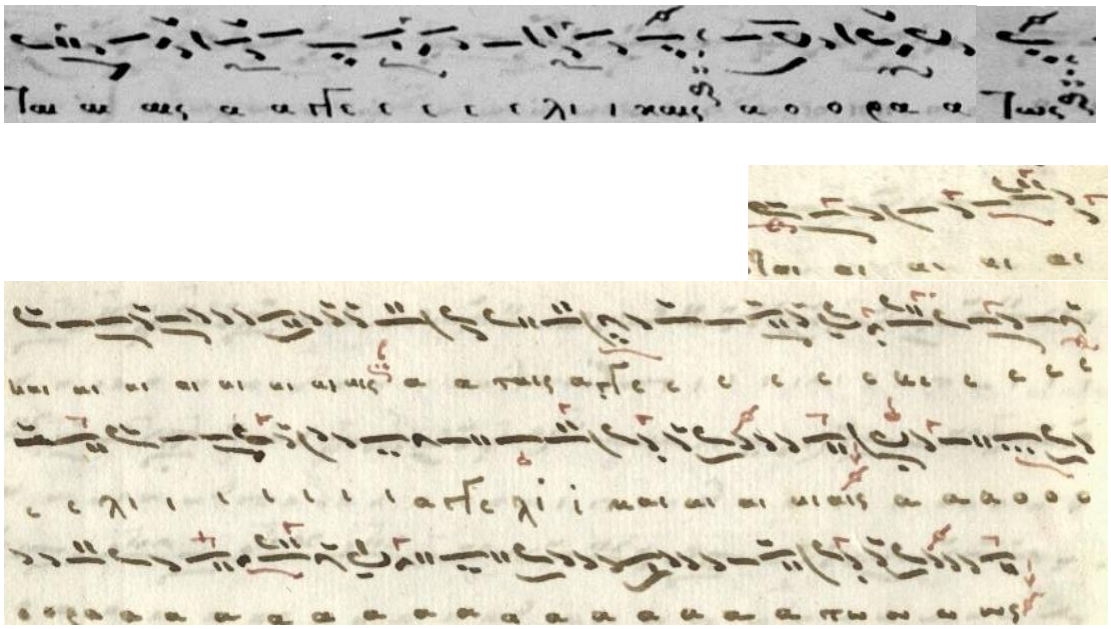

εξήγηση β′ ήχου

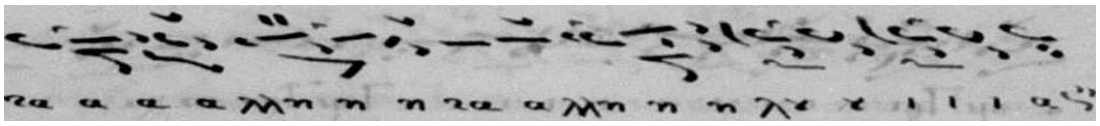

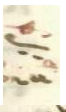

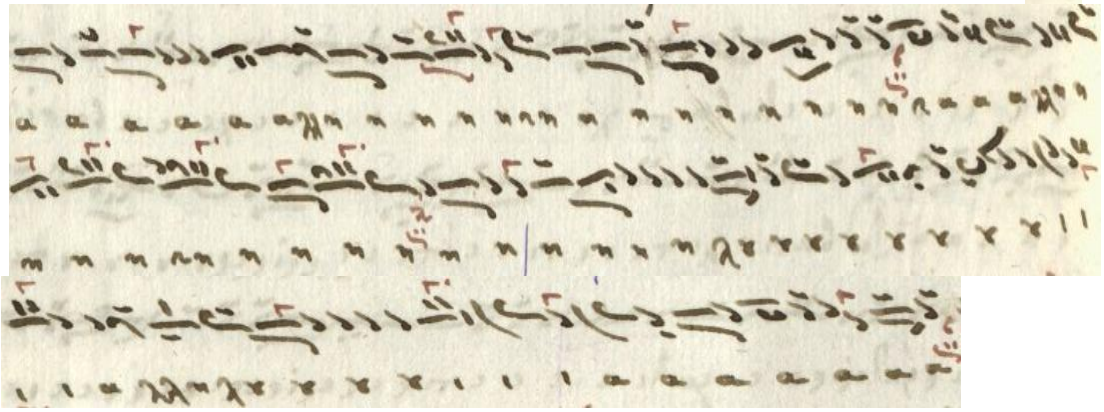

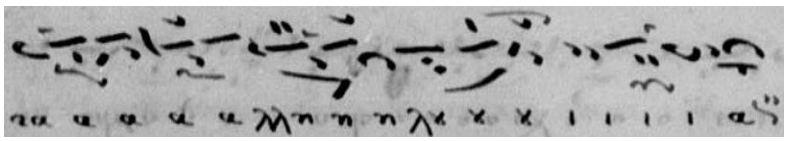

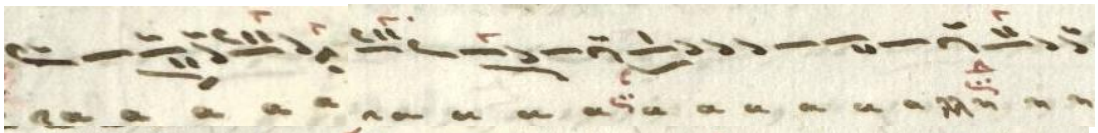

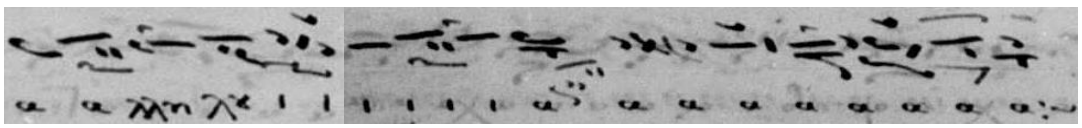

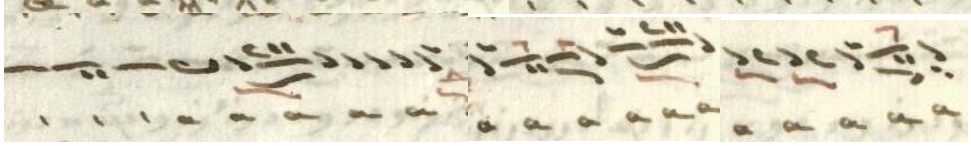

Σύγκριση β΄ ήχου

Π. Χρυσάφης	Αντώνιος ιερέας
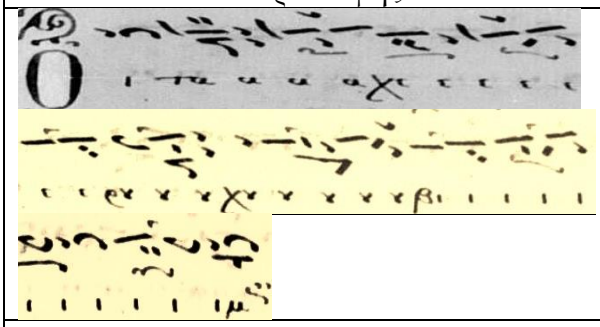	E FG F E F E F G F E F E 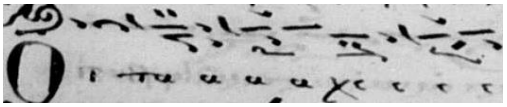 F E F G 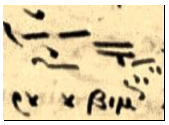

Χουρμούζιος

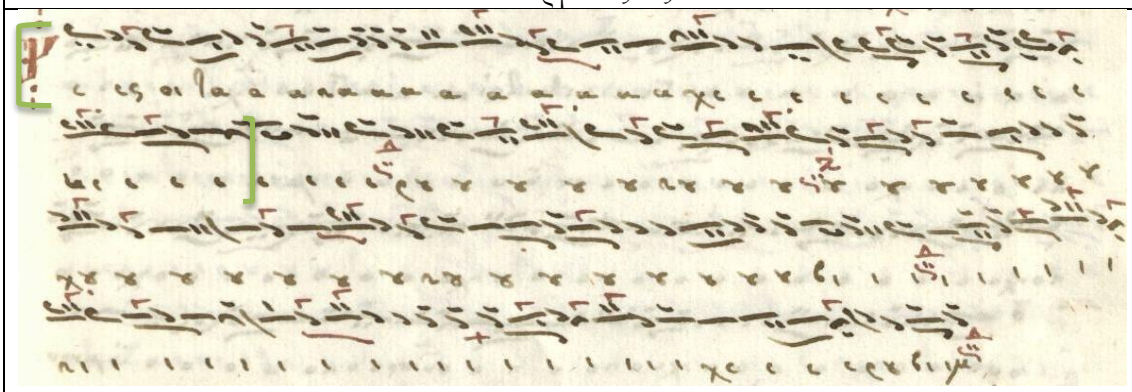

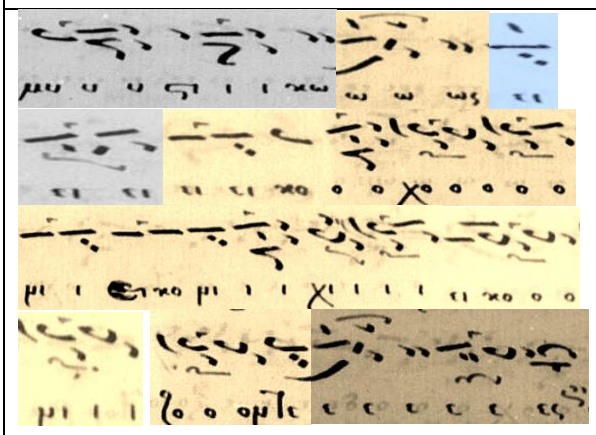

G a G F E F E D C G

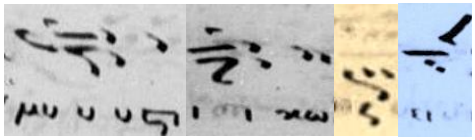

b a G a G c b a G F G a b G

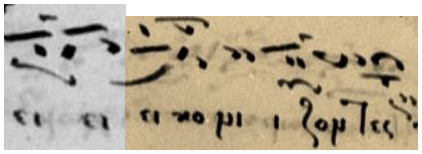

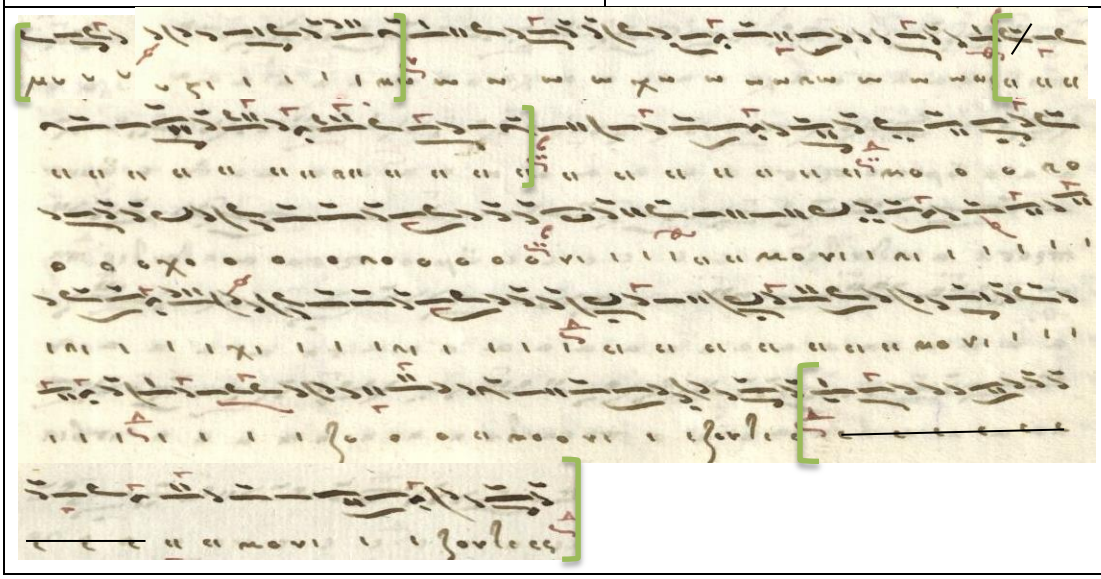

σύγκριση β΄ ήχου

Π. Χρυσάφης	Αντώνιος ιερέας
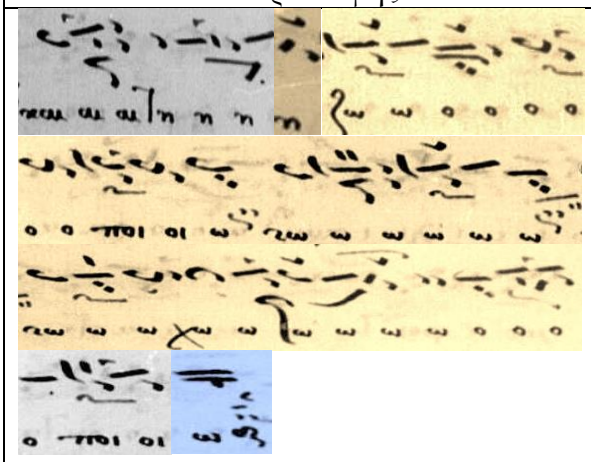	G b AG F a G a GFE F G 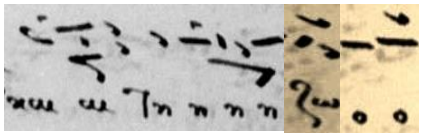 a c b c b c 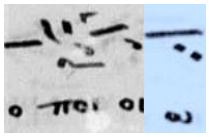
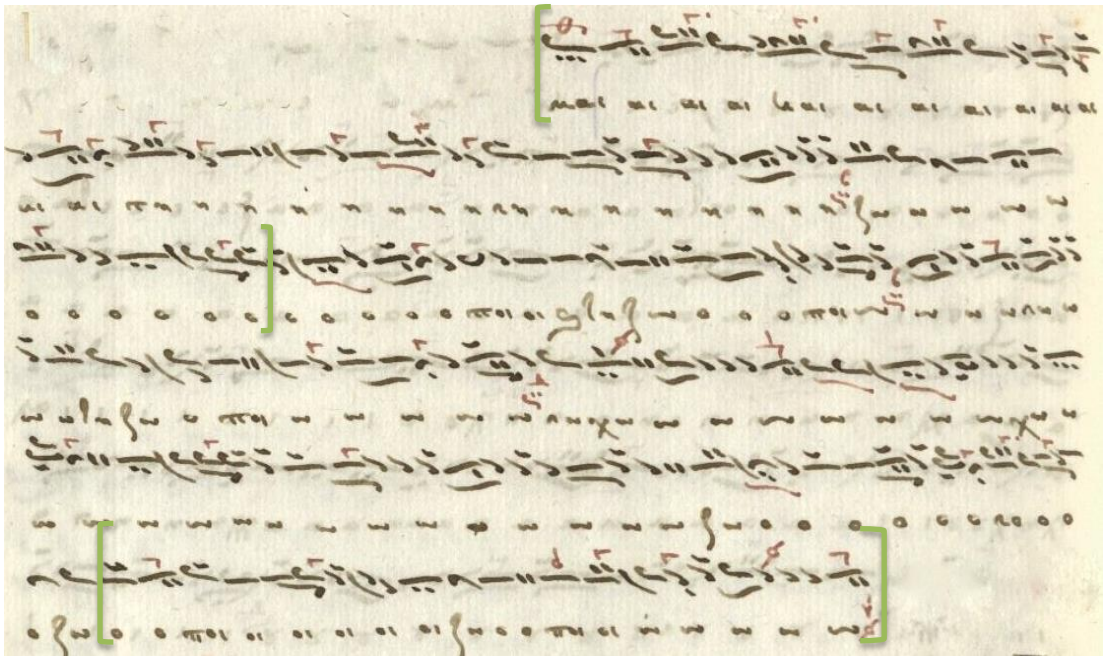	
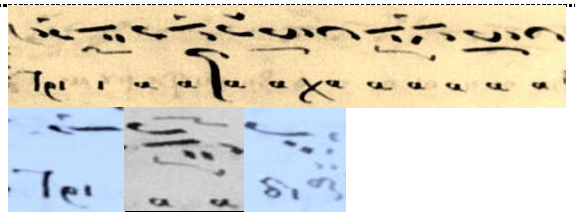	b b c d c c 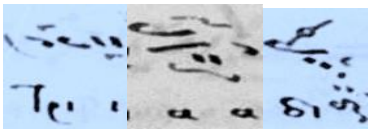
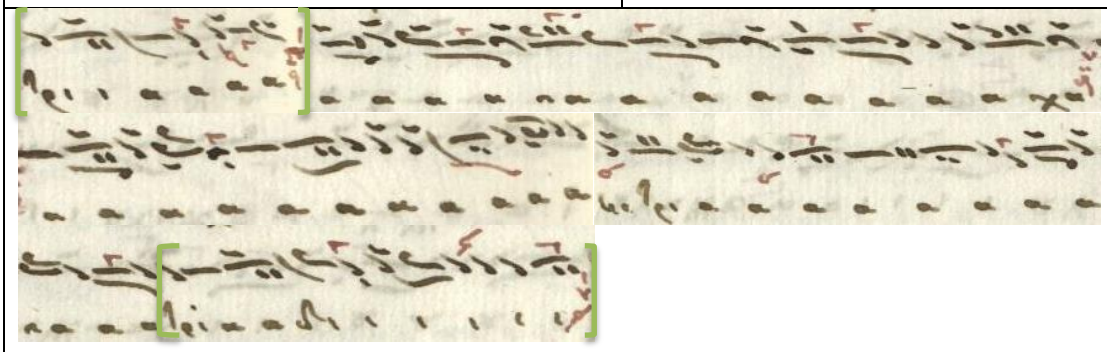	

σύγκριση β′ ήχου

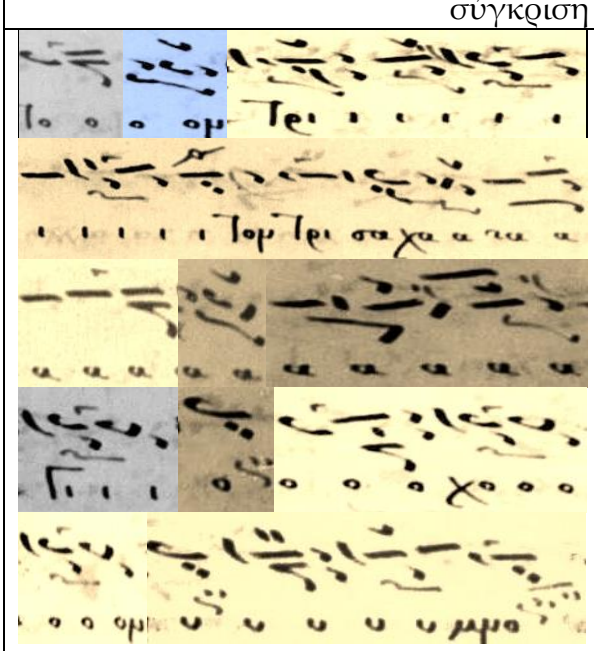

c d c b c d c c b a c b a G a b a

a G a G G c b a G F

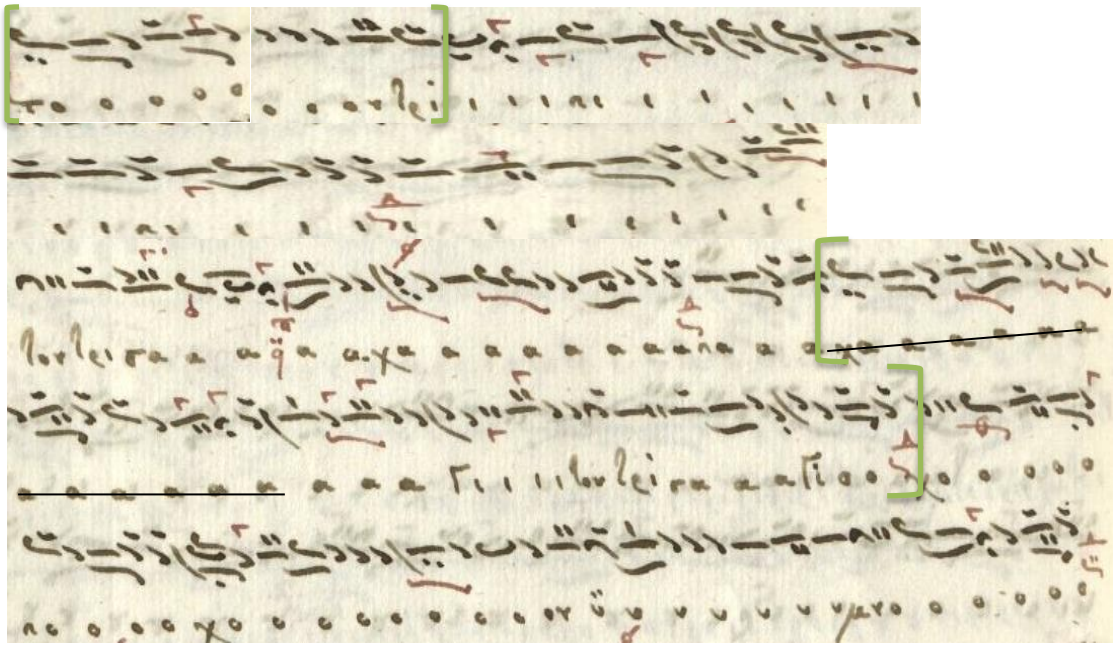

σύγκριση β΄ ήχου

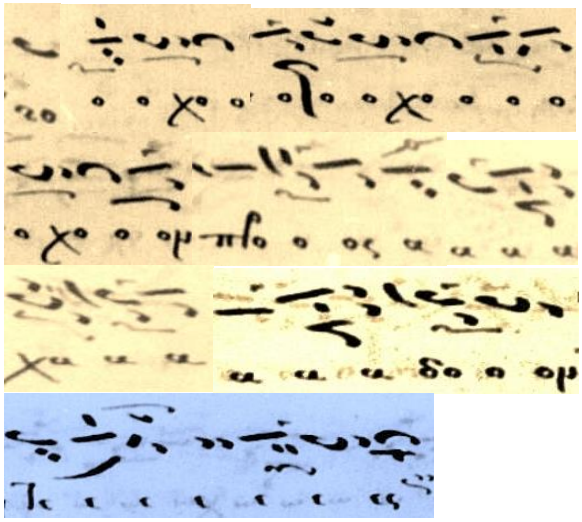

F G a b G

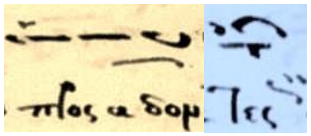

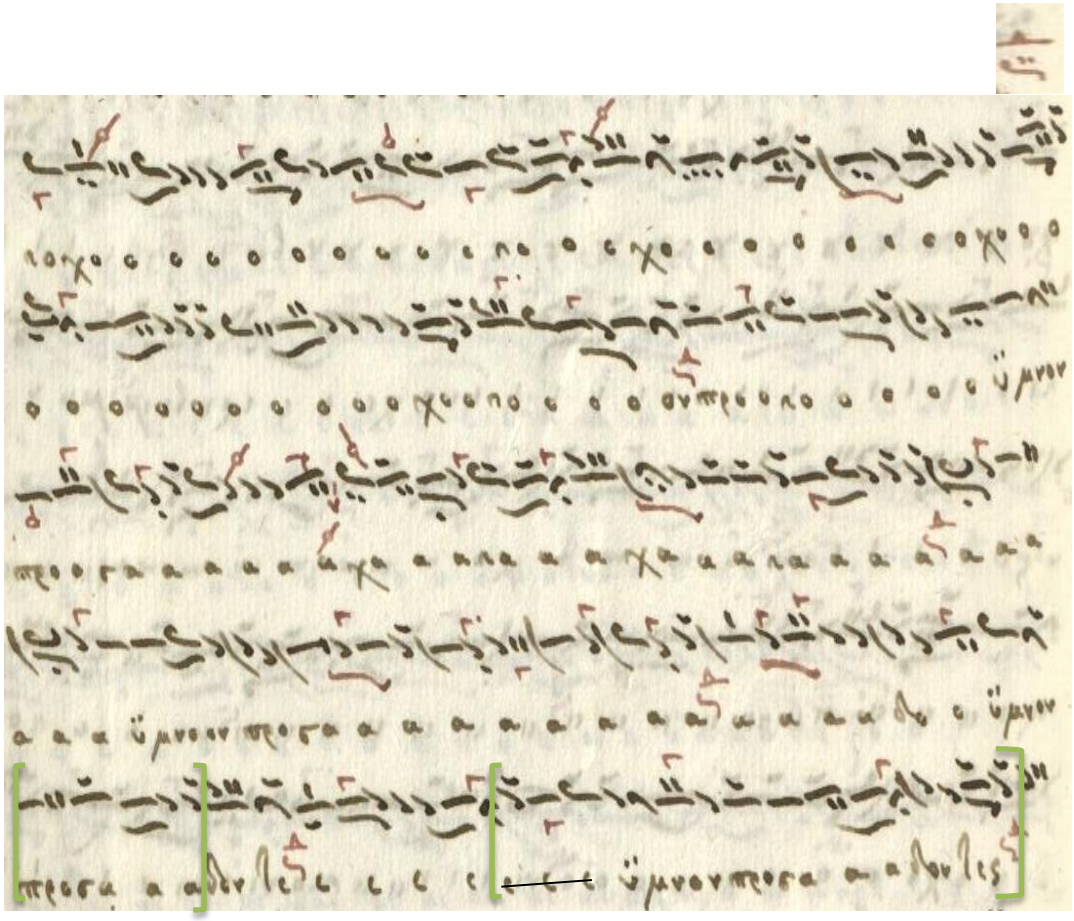

σύγκριση β′ ήχου

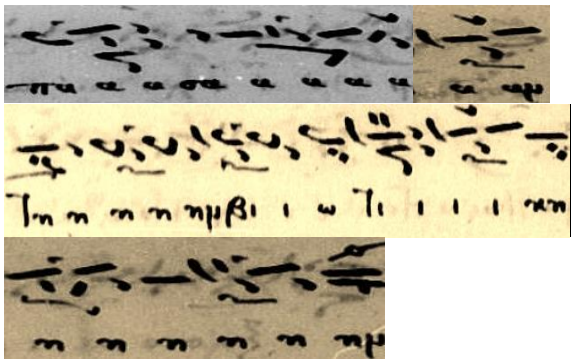

G baG F a G aGFE FE F

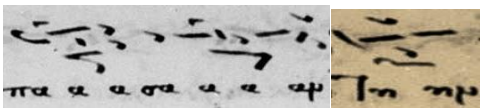

G baGaG a cbcb c

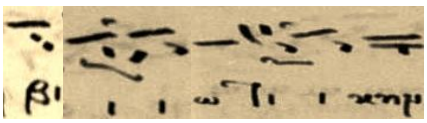

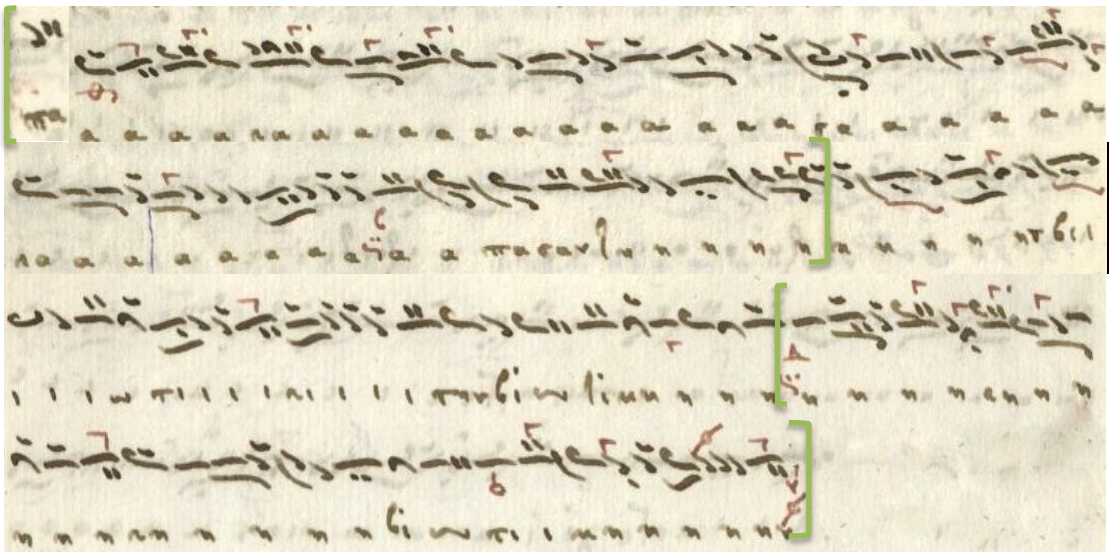

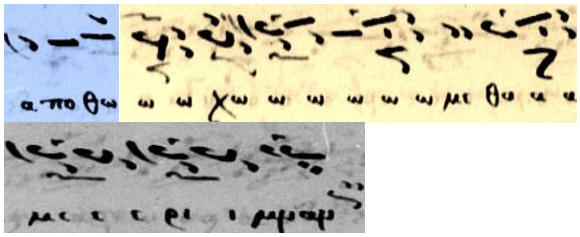

b c d edc b c ba G baG

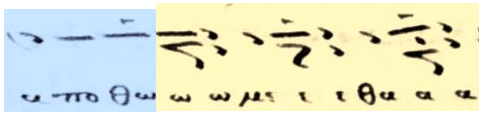

G FGF FE F E E

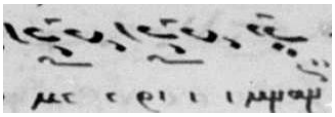

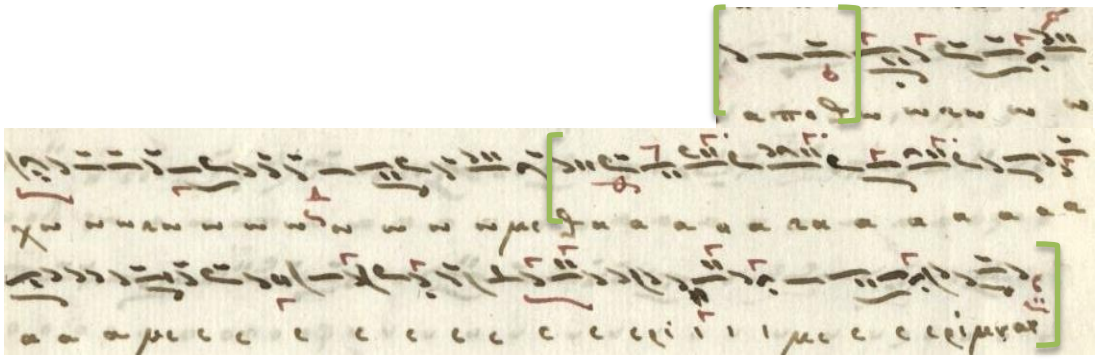

εξήγηση β′ ήχου

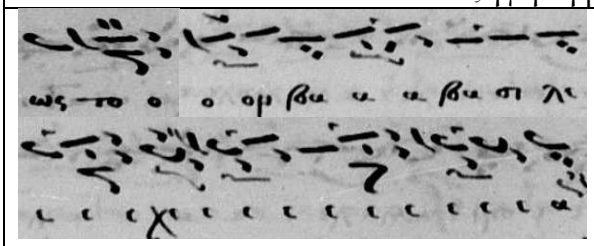

E FG FE F E F G b aG aG a b c

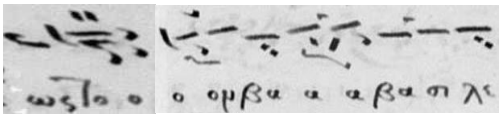

c e dc b a aG aG a c ba aG a G G

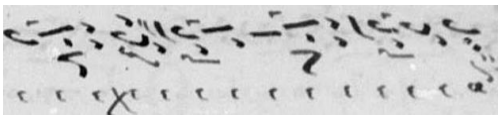

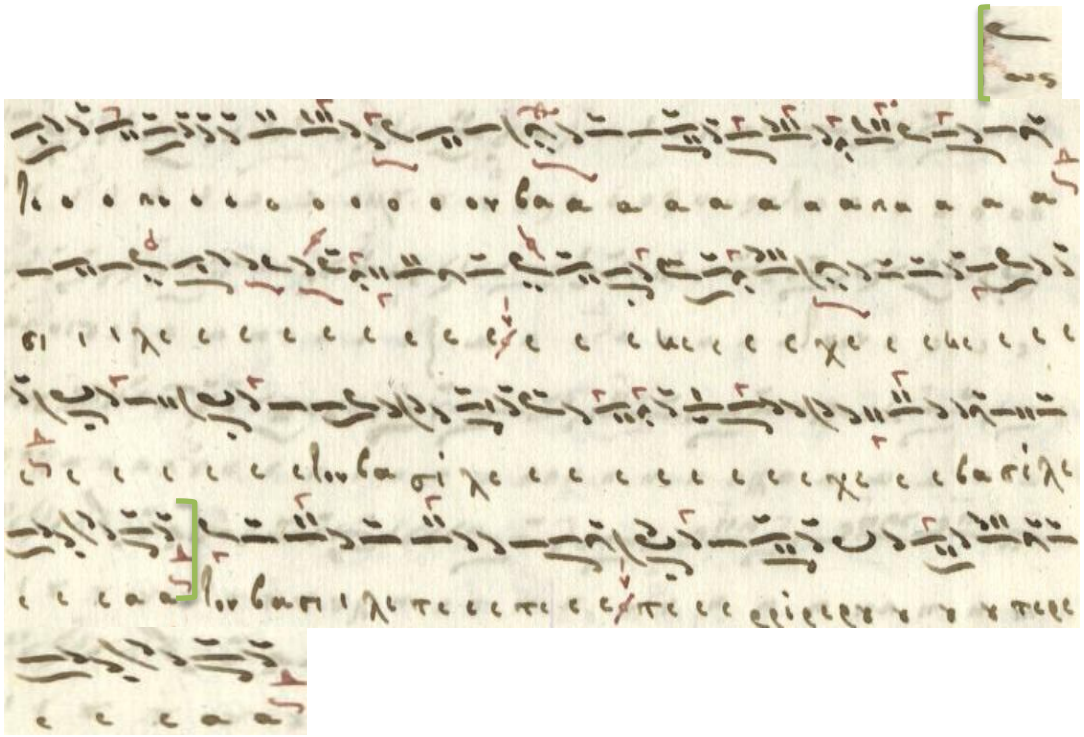

σύγκριση β΄ ήχου

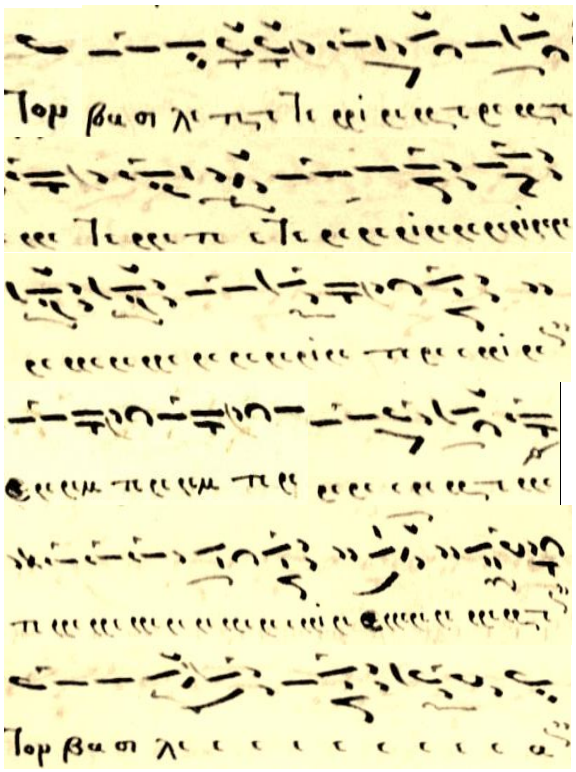

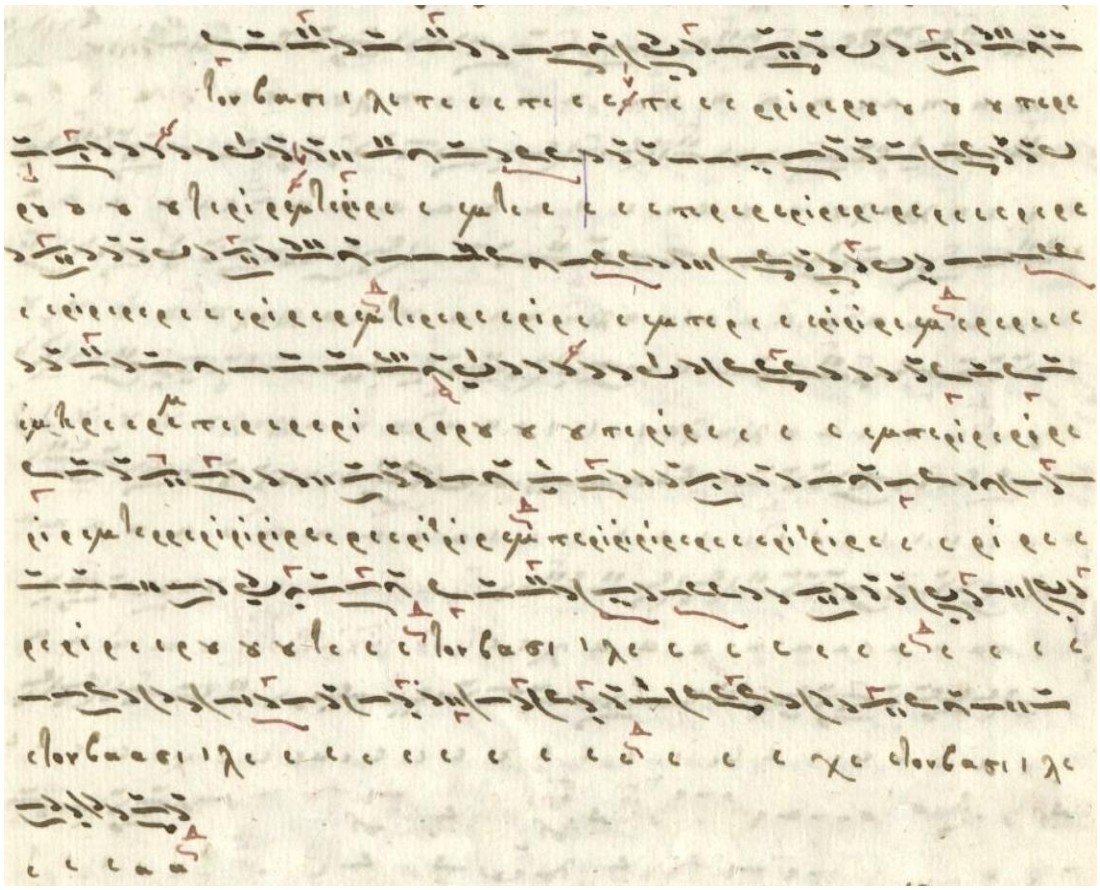

σύγκριση β΄ ήχου

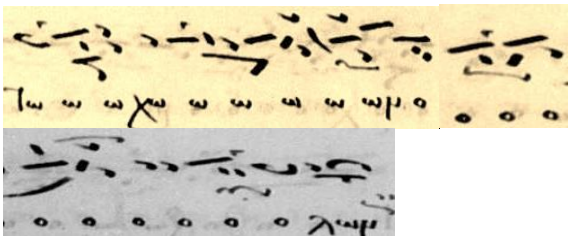

G c ba G F Ga b G

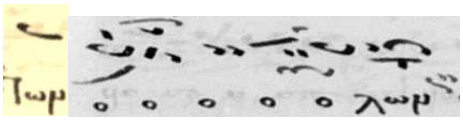

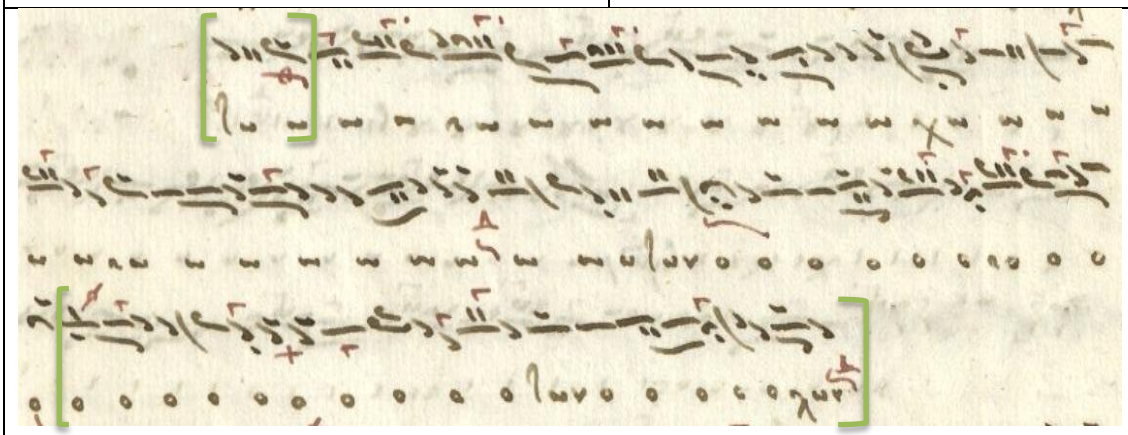

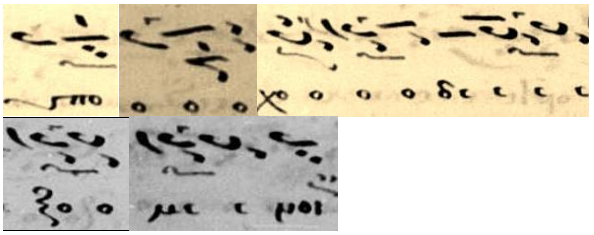

G G b a G G F G F F E F E E

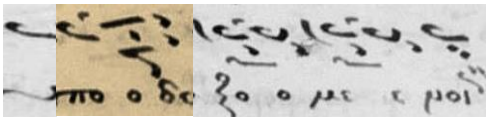

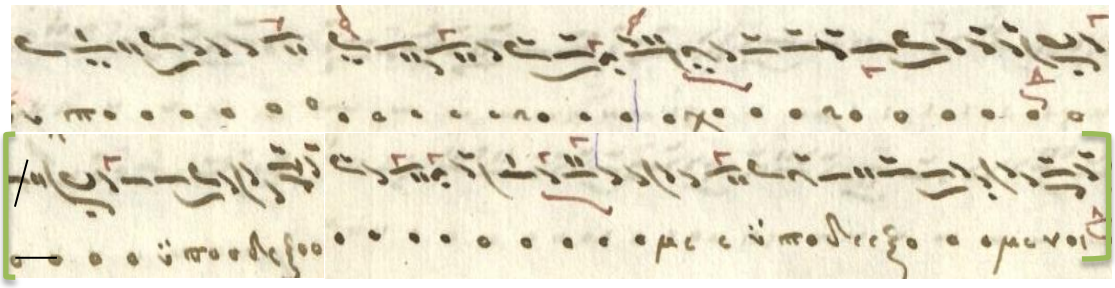

σύγκριση β΄ ήχου

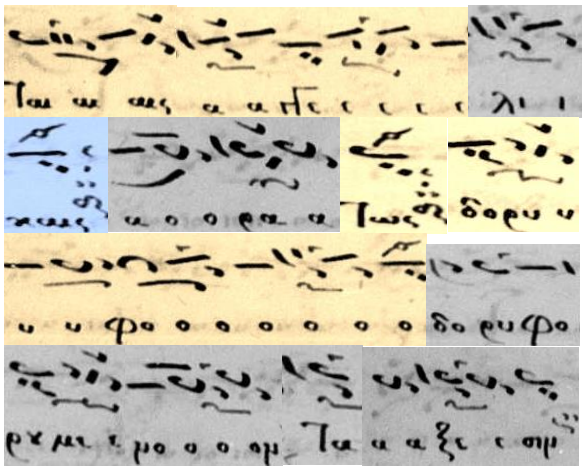

F G G a c b c b c

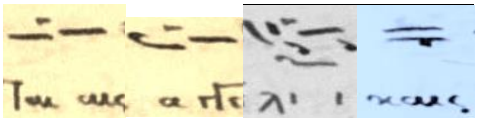

d f e e dc d c c b b d

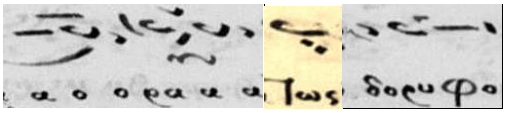

d c ba G a c b c b b a b a a G a G G

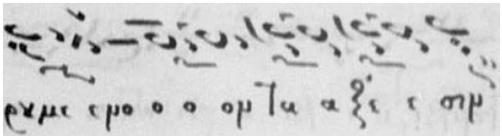

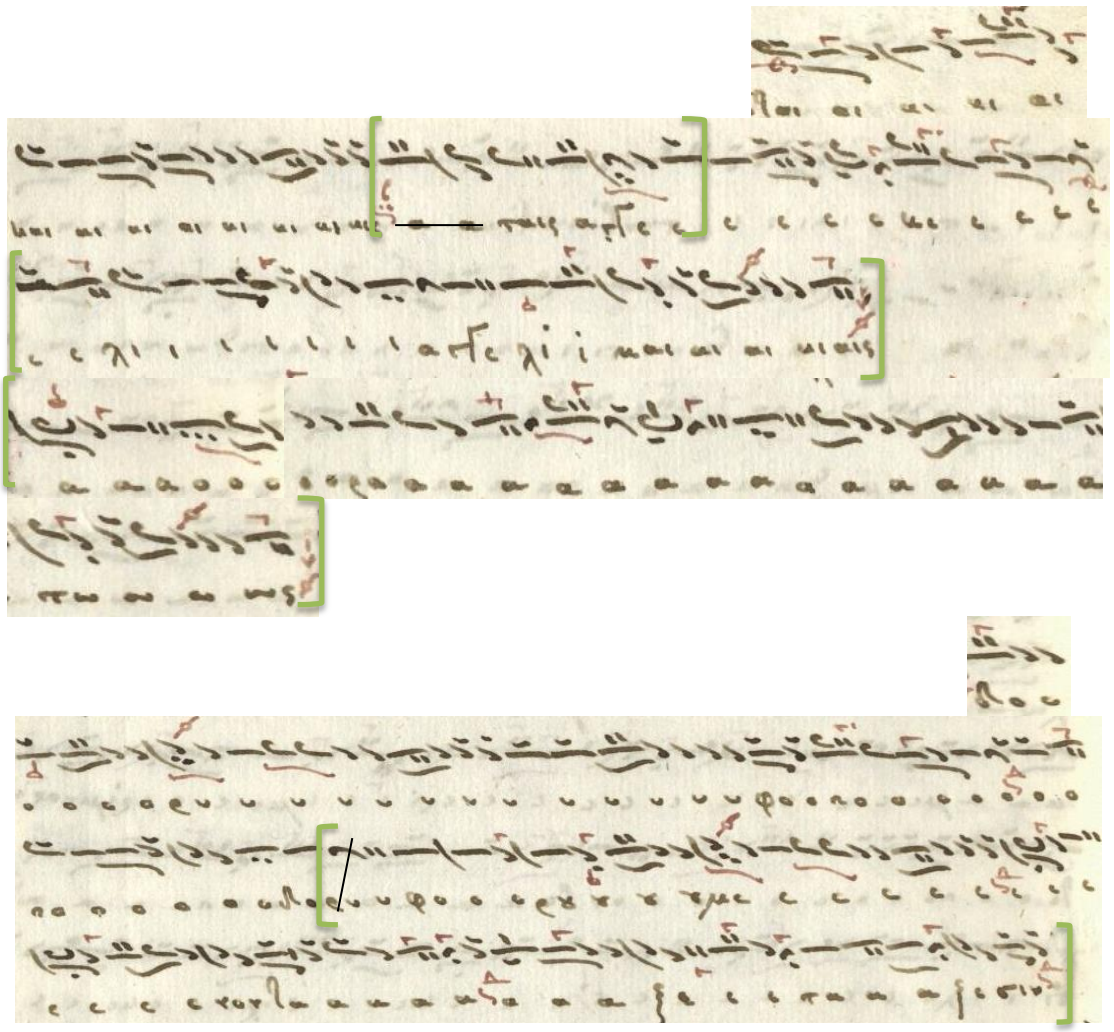

σύγκριση β΄ ήχου

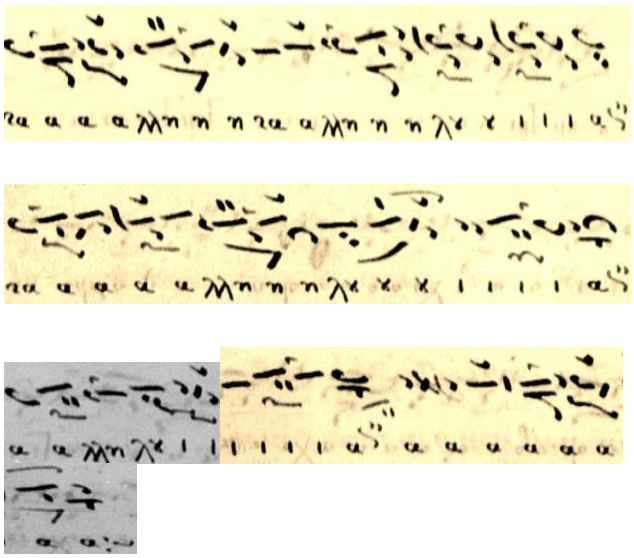

G ab b c d c baG F Ga b b aG F

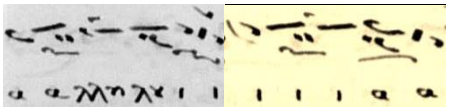

a G

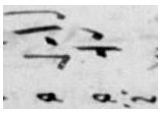

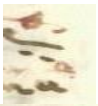

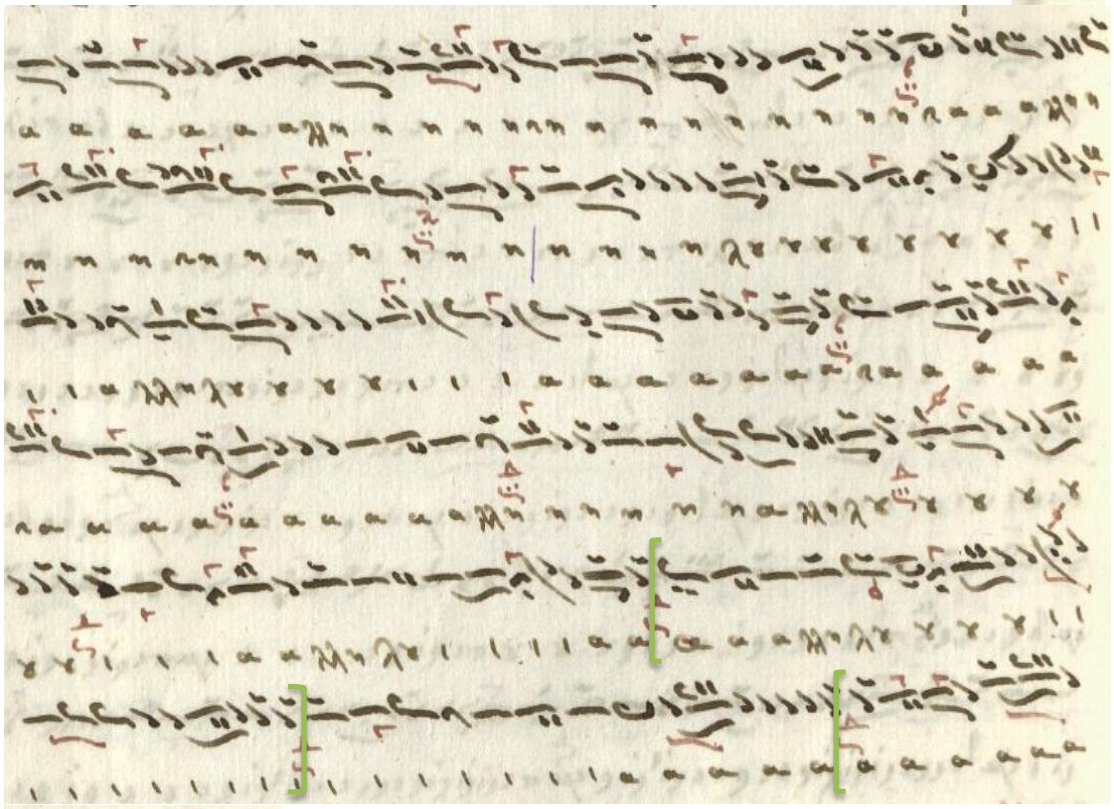

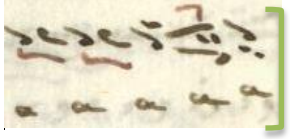

Εξήγηση β΄ ήχου

Αντώνιος

E FG FE F E F G F GFEFE F E F G

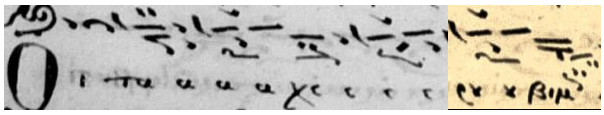

Χουρμούζιος

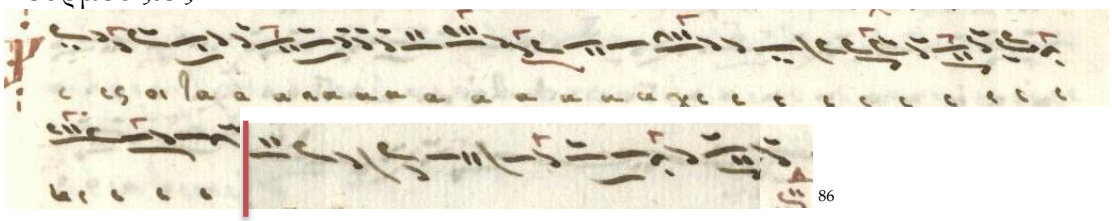

ρου ου ου χε ρου βι ι ι ι ι ι ι ιμ

G a G F E F E D C G baGaG c baG F Ga b G

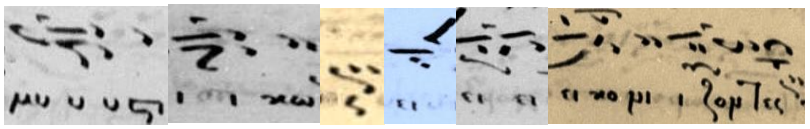

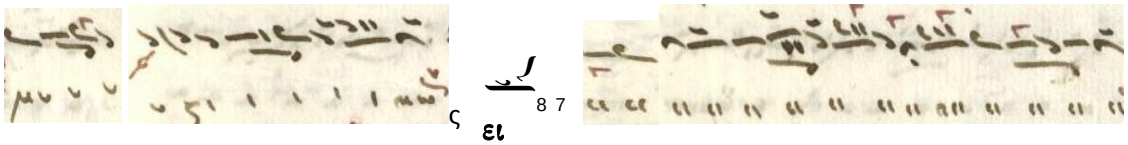

ς ει

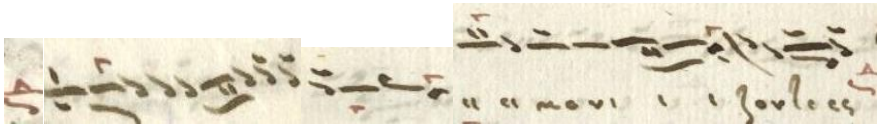

ει ει ει ει κο ο ο ο νι ι ζο ο

[86] Σύμφωνα με την εξήγηση του Χουρμουζίου για αυτή την θέση λυγίσματος:

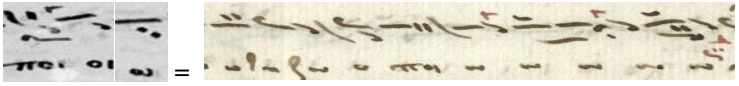

[87] Το ίσον, αντικαταστάθηκε από την τετράφωνη ανάβαση.

εξήγηση β΄ ήχου

G bA G F a Ga GF E F G a c b c b c

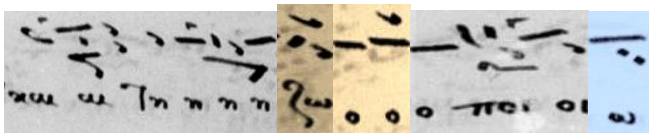

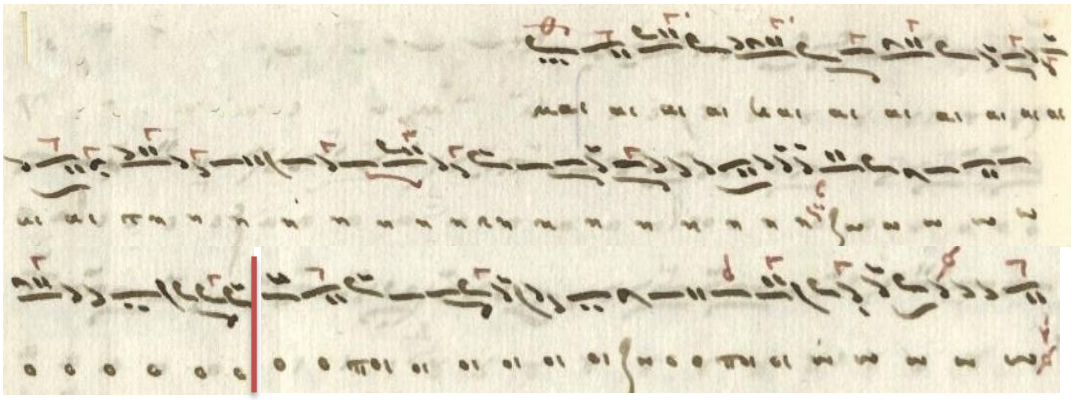

b b c d c c

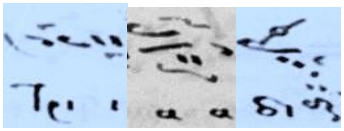

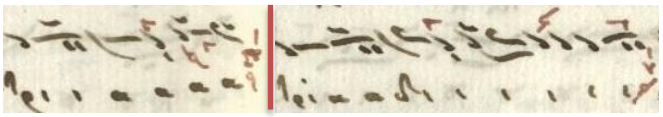

εξήγηση β΄ ήχου

c d c b c d c c b a c b a G a b a a G a G G c b a G F

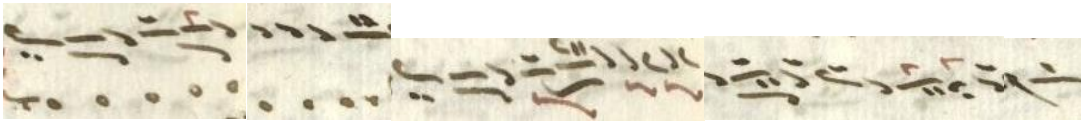

τρι ι ι ι ι ι ι ι ι ι ι ι ι σα

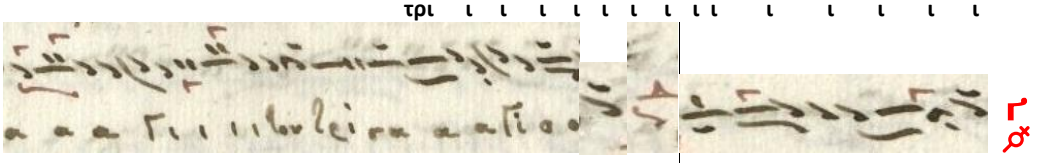

ον υ υ υ υ μνο ο ο ον[88]

F G a b G

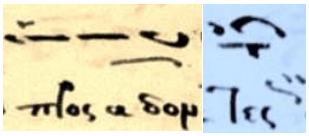

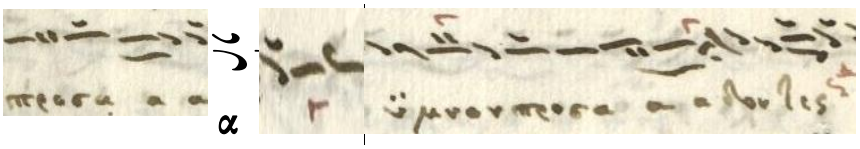

α

δο ο ο

[88] Σύμφωνα με την εξήγηση της θέσης 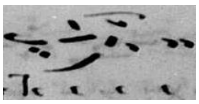 = 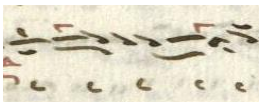

εξήγηση β′ ήχου

G baG F a G aGFE F E F G baGaG a c b c b c

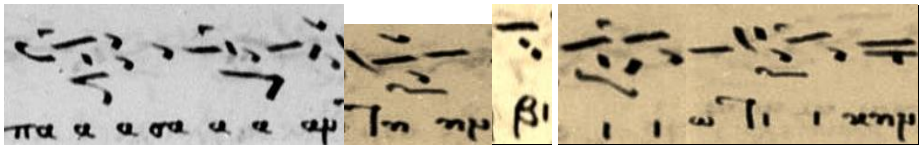

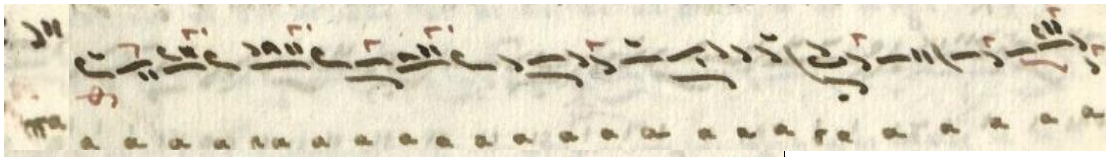

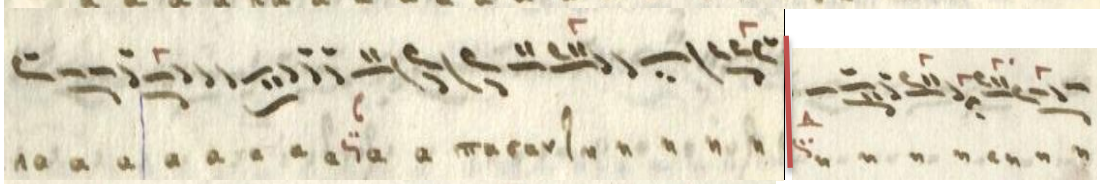

b c d e d c b c b a G b a G G F G F F E F E E

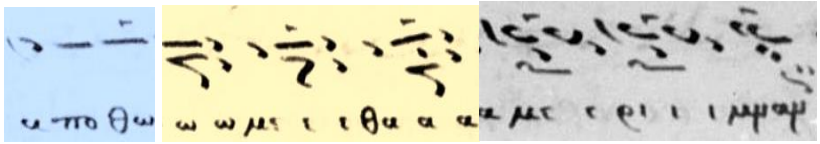

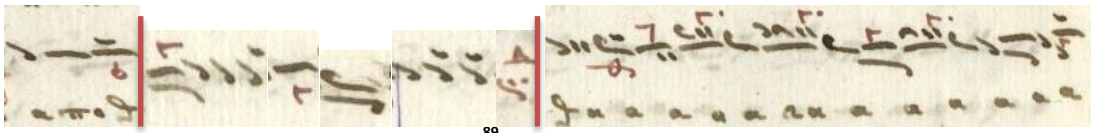

ω ω ω με ε ε ε ε ε[89]

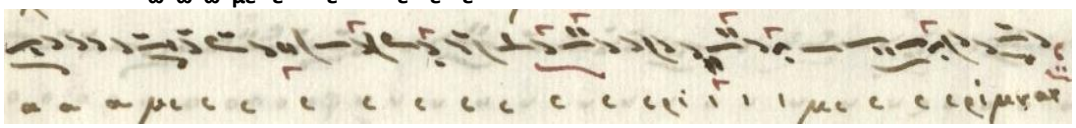

[89] Σύμφωνα με την εξήγηση του 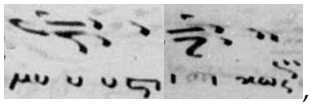 ,βλ. ο. π..

εξήγηση β΄ ήχου

E FGFE F E F G baG aG a b c c e dc b a a GaG a c b a aGaG G

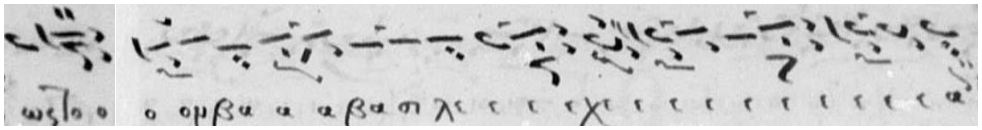

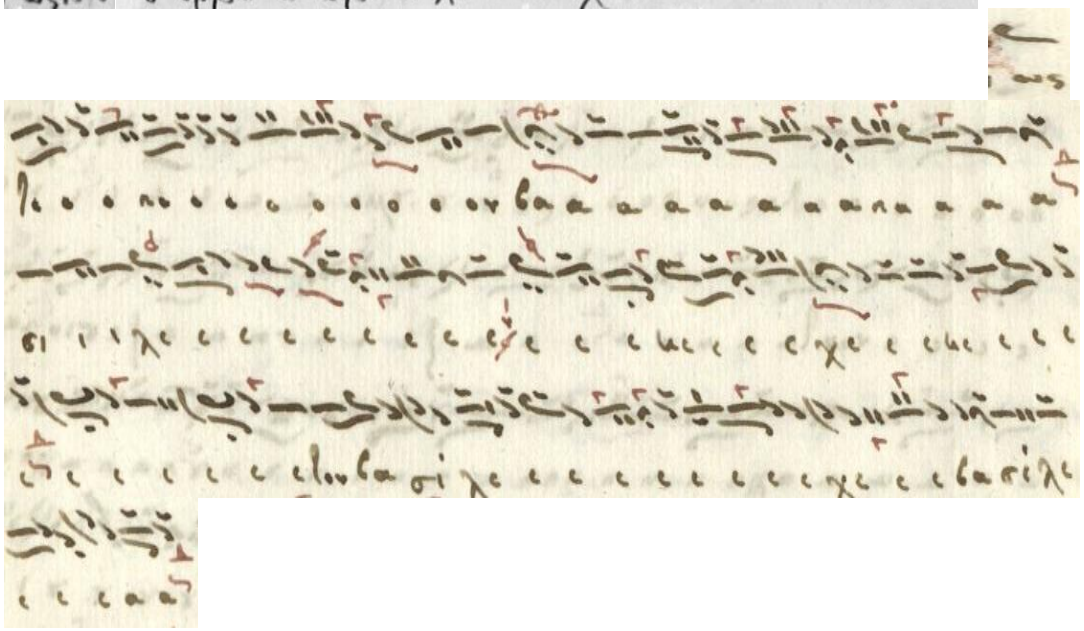

G c baG F Ga b G G G baG GFGF FEFE E

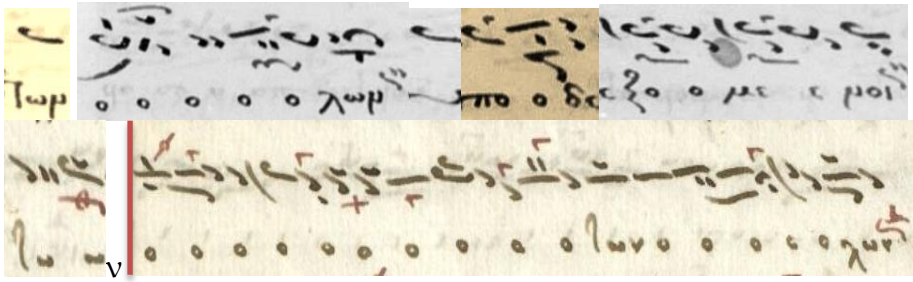

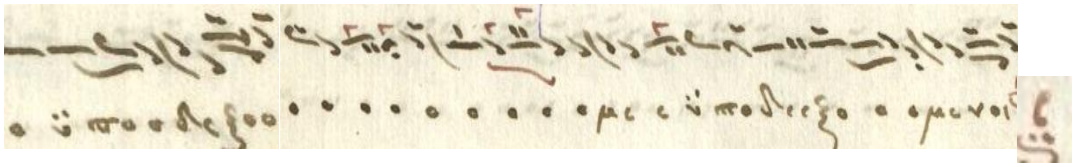

εξήγηση β′ ήχου

F G G a c b c b c

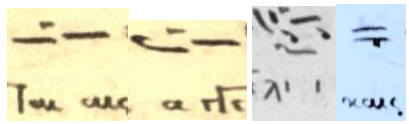

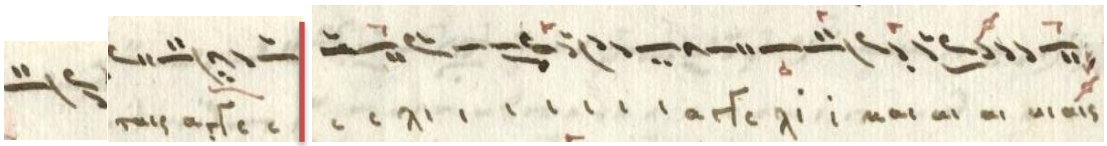

ται αις

d f e e d c d c c

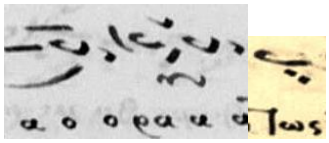

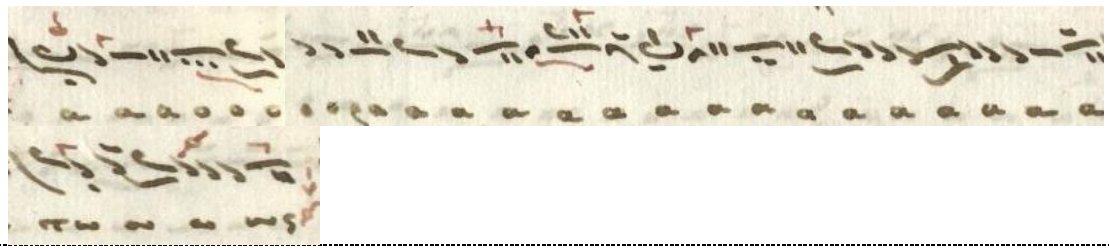

b b d d c b a G a c b c b b a b a a G a G G

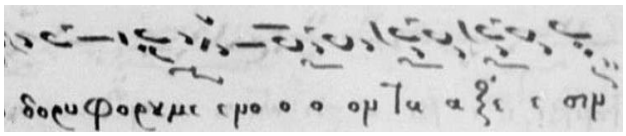

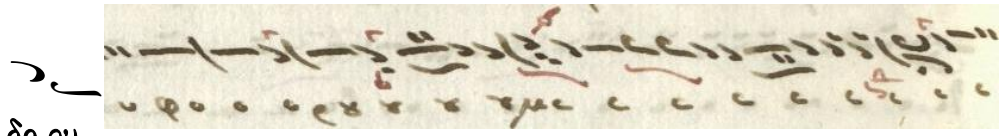

δο ρυ

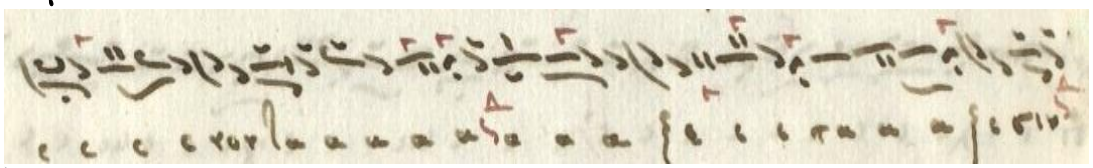

εξήγηση β′ ήχου

G ab b c d cbaG F Ga b b aGF a G

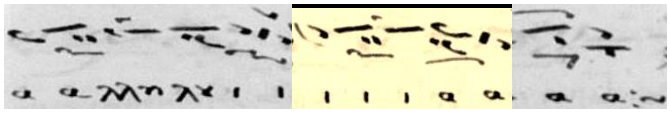

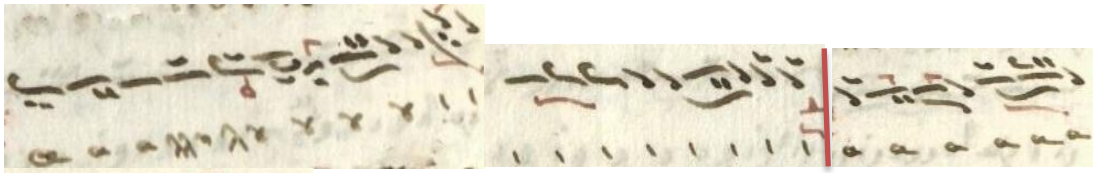

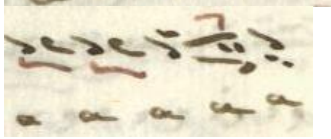

Ήχος β' – σχολιασμός

- Περιπτώσεις χρήσης όμοιων/ παρόμοιων γραμμών στο χερουβικό του Π. Χρυσάφη και η ενδεχόμενη διαφοροποίηση τους στη σύντμηση του Αντωνίου ιερέα.

Σε αυτό το χερουβικό αναδεικνύεται ο τρόπος που ο Π. Χρυσάφης επιλέγει να «χτίσει» ένα «μωσαϊκό» διαδοχής και αλληλουχίας θέσεων, λαμβάνοντας ως βάση συγκεκριμένες θέσεις, όπως τον συνδυασμό θέσεων τρομικού, πιάσματος με έτερο παρακάλεσμα, βαρείας και λυγίσματος ή/ και τη θέση του λυγίσματος και διπλή[90], δημιουργώντας παραλλαγές «γραμμών»:

1) 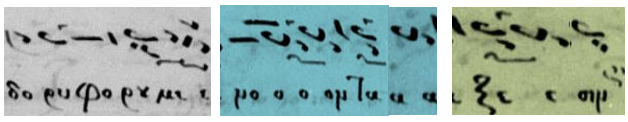

2) 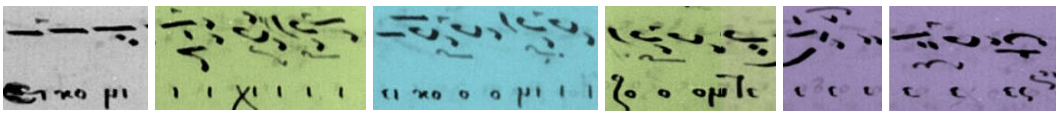

3) 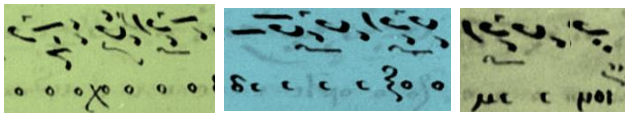

4) 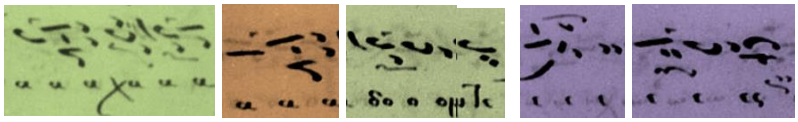

5) 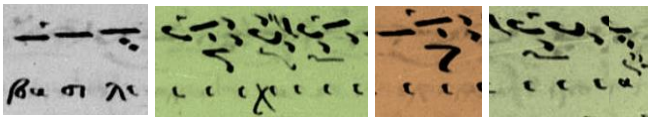

Στην περίπτωση 1, η «γραμμή» διαμορφώνεται από την τριπλή επανάληψη της θέσης του λυγίσματος με παρεμβολές βαρείας, η τελευταία ως καταληκτική στην βάση του ήχου, τον φθόγγο Δι της μέσης στο σκληρό χρώμα, όπως φαίνεται και στην εξήγηση του Χουρμουζίου:

[90] Τονίζονται με πράσινο χρώμα. Ακολούθως, οι θέσεις που επαναχρησιμοποιούνται για την δημιουργία νέων σύνθετων θέσεων τονίζονται με το ίδιο χρώμα προς οπτική διευκόλυνση.

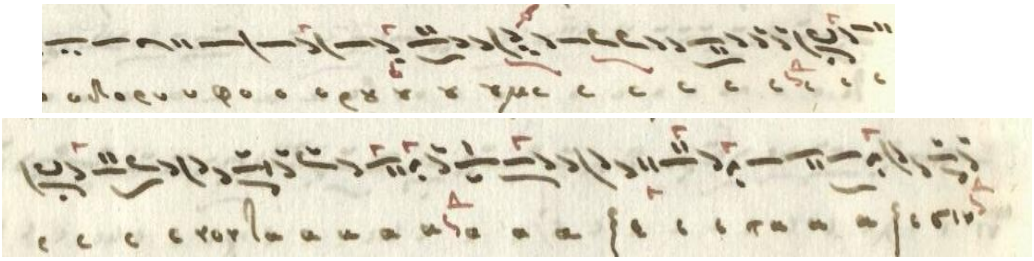

Ο Αντώνιος αντιγράφει την «γραμμή» αυτή χωρίς καμία αλλαγή.

b b d d cbaG a c b c b baba aGaG G

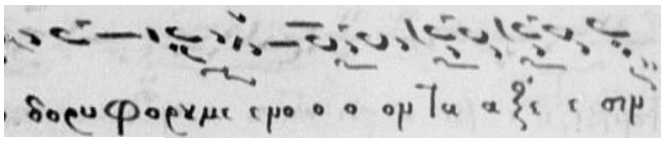

Στην περίπτωση 2, μετά το συνδυασμό θέσεων τρομικού, πιάσματος με έτερο παρακάλεσμα, βαρείας και λυγίσματος ακολουθεί η τριπλή επανάληψη θέσης λυγίσματος, με παρεμβολές βαρείας, έπεται συνδυασμός θέσεων αντικενώματος και ψηφιστου σε τριπλή υπερβατή ανάβαση και καταληκτική θέση κυλίσματος με αποδέρμα πάλι στην βάση του ήχου, στο σκληρό χρώμα όπως και παραπάνω. Ο Αντώνιος επιλέγει να περικόψει όλη την «γραμμή», εκτός από τον προαναφερθέντα συνδυασμό θέσεων_και την καταληκτική θέση του κυλίσματος με το απόδερμα στο ίδιο τονικό ύψος και χρώμα.

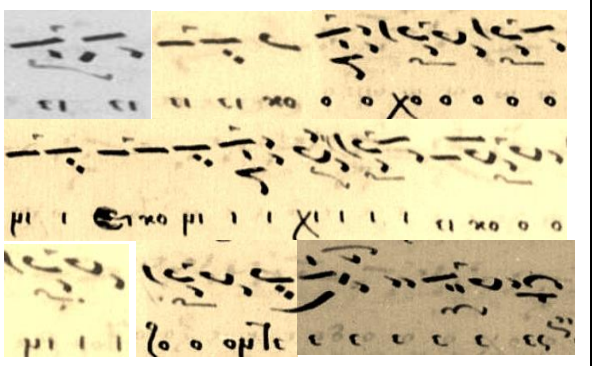

baG a G c baG F Ga b G

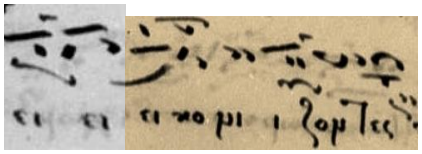

Η περίπτωση 3 αποτελεί μέρος της «γραμμής» 2 καταλήγοντας στη βάση του ήχου, στον φθόγγο Δι της μέσης, ενώ ο Αντώνιος προτιμά την κατάληξη στη μεσότητα του ήχου, δηλ. στον φθόγγο Βου της μέσης. Από πλευράς θέσεων, διατηρεί την θέση του τρομικού και τις δύο θέσεις λυγίσματος με παρεμβολές βαρείας και κόβει την αρχική τρίφωνη ανάβαση που υπάρχει στο μέλος του Π. Χρυσάφη.

[91]	G G baG GFGF FEFE E
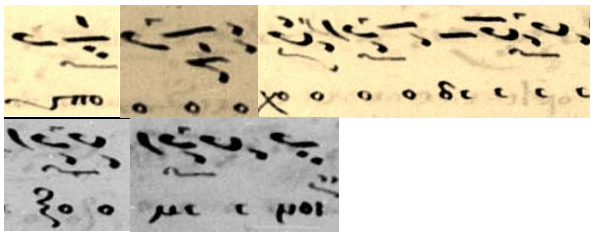	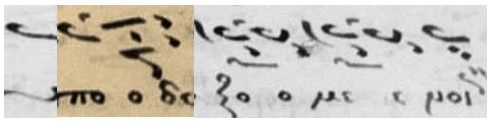

Η περίπτωση 4 διαφοροποείται από την περίπτωση 2[92] λόγω της χρήσης της θέσης του τρομικού αντί των δύο θέσεων λυγίσματος. Η κατάληξη παραμένει στην βάση ήχου, ενώ είναι αξιοπρόσεκτη η περικοπή των ευφωνικών συλλαβών *χο, χα* και της αναδίπλωσης της λέξης *προσάδοντες* η οποία αντικαθίσταται από τη θέση αντικενώματος, ενώ διατηρείται το ελαφρό με το απόδερμα.

	G a b G
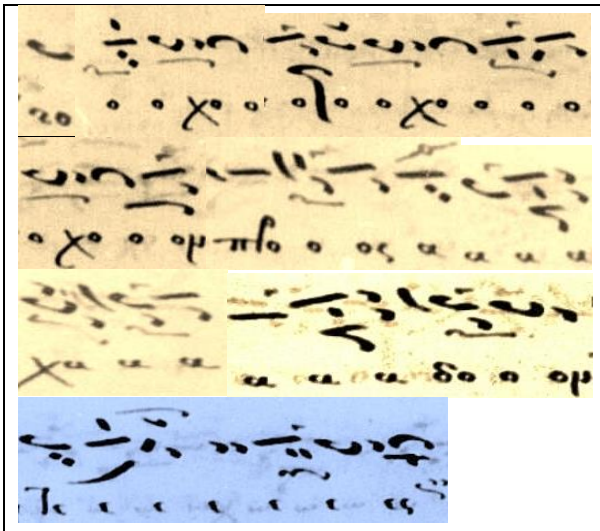	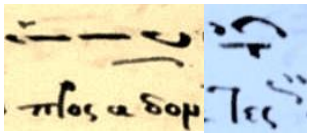

Η περίπτωση 5 μοιάζει με τη «γραμμή» 2 στο ξεκίνημά της και διαφέρει από την 4 αφού το δεύτερο τρομικό αντικαθίσταται από το εκστρεπτό. Η κατάληξη γίνεται πάλι στη βάση του ήχου και ο Αντώνιος απλώς αντιγράφει από τον Π. Χρυσάφη.

[91] Διευκρινίζεται πως οι χρωματικού τόνοι της σύγκρισης των χβκκ. των Π. Χρυσάφη & Αντωνίου δεν έχουν καμία σχέση με τον χρωματικό τονισμό των θέσεων στις παραπάνω περιπτώσεις σχολιασμού των «γραμμών».

[92] Πέρα από την τρίφωνη βηματική ανάβαση στην αρχή της.

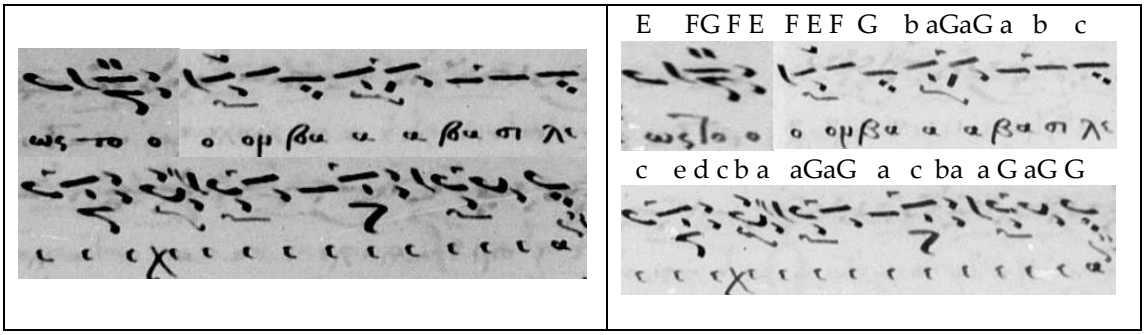

Συνολικά, σύμφωνα με την τεχνική της απόδοσης[93], στο χερουβικό του Π. Χρυσάφη απαντάται η χρήση των ίδιων καταληκτικών θέσεων στις μετοχές *εικονίζοντες*, *προσάδοντες* και στη φράση *των όλων* (θέση κυλίσματος) και στις λέξεις *τάξεσιν*, *υποδεξόμενοι*, *βασιλέα* (θέση λυγίσματος).

Κατά τον ίδιο τρόπο, στις επόμενες περιπτώσεις, τον ρόλο βάσης φαίνεται να κατέχει η θέση του έτερου παρακαλέσματος. Έτσι, δημιουργούνται οι ακόλουθες «γραμμές» από παρεμφερείς συνδυασμούς θέσεων.

α) 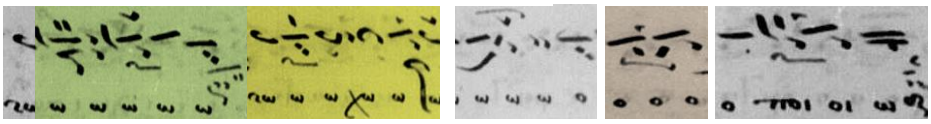

β) 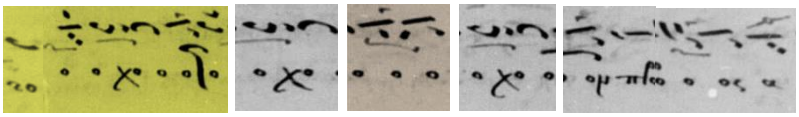

γ) 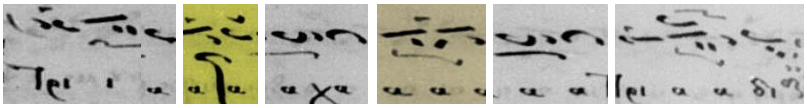

δ) 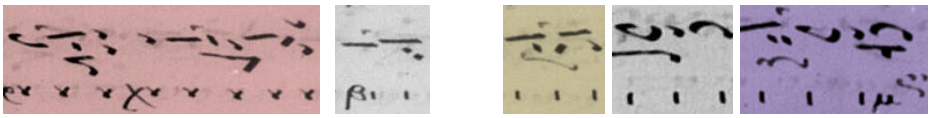

ε) 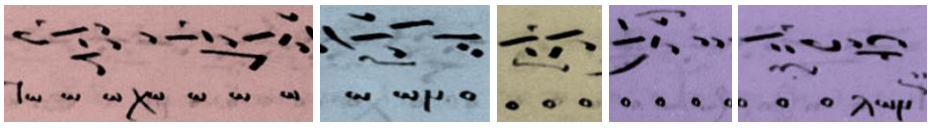

στ) 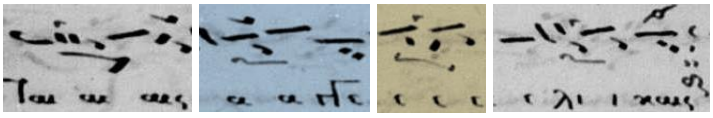

[93] Αναστασίου 2005: 437. Σύμφωνα με τον Χρύσανθο, «απόδοσις είναι, το να μελίζωμεν τα τέλη των περιόδων του κειμένου με μίαν και την αυτήν κατάληξιν».

ζ) 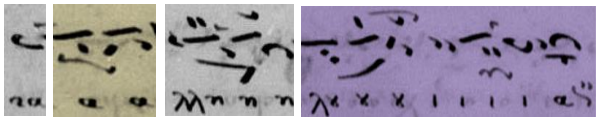 η) [βιωτικ] 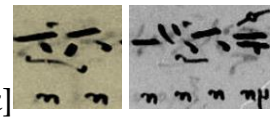

Οι περιπτώσεις β, στ και η[94] με βάση τις καταλήξεις, αφορούν στην μετάβαση στο σκληρό χρώμα με φθορά νενανω. Η περίπτωση α λειτουργεί ως προετοιμασία αυτής της μετάβασης, αφού προηγείται της β. Συγκεκριμένα, στην περίπτωση α, η «γραμμή» συγκροτείται από τις θέσεις: βαρείας, τρομικού, βαρείας, λυγίσματος σε κατάληξη στη βάση του β' ήχου, στον φθόγγο Δι της μέσης, ξανά λυγίσματος, έτερου παρακαλέσματος, αντικενώματος με ψηφιστό, έτερου παρακαλέσματος, βαρείας και καταληκτική θέση λυγίσματος στο φθόγγο Νη της νήτης. Ο Π. Χρυσάφης επιτυγχάνει τον μελικό πλατυσμό της λέξεως *ζωοποιώ* με τη χρήση των συμφώνων *ν* και *χ* [95]. Ο Αντώνιος από την άλλη, κόβει τον μελικό πλατυσμό και διατηρεί τη καταληκτική θέση λυγίσματος, αλλάζοντας το απόδερμα σε διπλή και αφαιρώντας τη μαρτυρία[96].

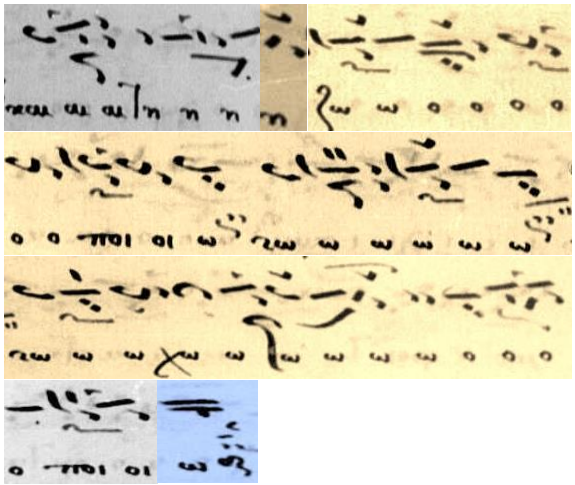

G b A G F a G a G F E F G

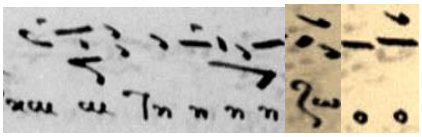

a c b c b c

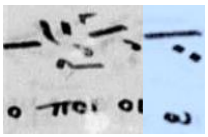

Εικάζεται ότι εδώ ο Αντώνιος ίσως να θεωρεί ως πλεονασμό τη διατήρηση της μαρτυρίας και γι αυτό την τοποθετεί στην επόμενη λέξη *τριάδι* (την περίπτωση της «γραμμής» γ, διευκρινίζοντας όμως με τη φθορά νενανω την κατάληξη στην τριφωνία στο σκληρό πλέον χρώμα και στο φθόγγο

[94] Για την περίπτωση η γίνεται αναφορά στις όμοιες «γραμμές» του χβκ. του Π. Χρυσάφη ακολούθως.
[95] Στάθης: 156.
[96] Τον στίχο αυτό τον συναντάμε και παρακάτω στις όμοιες «γραμμές» του χβκ. του Π. Χρυσάφη.

Νη της νήτης, όπως υποστηρίζεται και από τη θέση της παρακλητικής με το έτερο παρακάλεσμα[97].

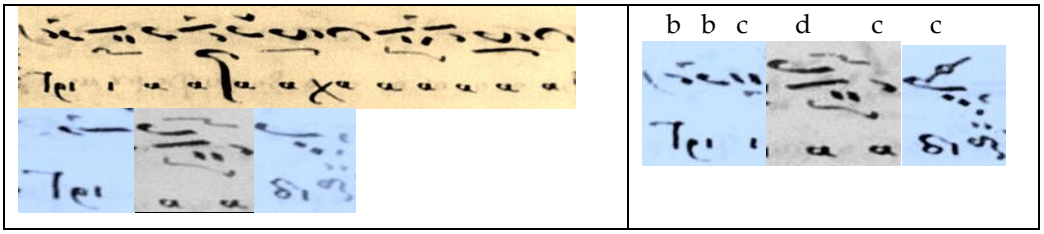

Την φθορά νενανω τοποθετει και ο Χουρμούζιος στην εξήγηση του για τις λέξεις *ζωοποιώ* και *τριάδι*, συμφωνόντας με τον Αντώνιο.

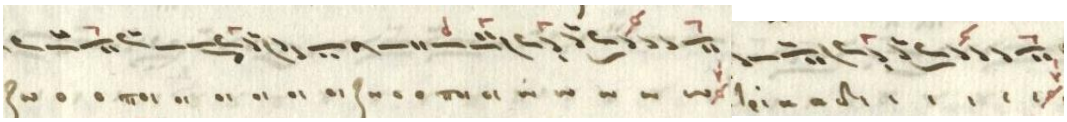

Τα παραπάνω αφορούν όπως ειπώθηκε, στη «γραμμή» της γ περίπτωσης, που είναι παρόμοια με την β. Η τελευταία, επίσης οδηγεί το μέλος στο σκληρό χρώμα με φθορά νενανω στην ίδια βαθμίδα, αλλά κόβεται εξ'ολοκληρου από τον Αντώνιο αφού χρησιμοποιείται από τον Π. Χρυσάφη στον πλατυσμό της λέξης *προσάδοντες*[98]. Όμοια και η λειτουργία της «γραμμής» στην περίπτωση στ που αποτελείται από θέση ομαλού, βαρείας, λυγίσματος, έτερου παρακαλέσματος, βαρείας και την ίδια καταληκτική θέση λυγίσματος. Ο Αντώνιος εδώ παραλείπει τη φθορά νενανω όπως κάνει και στη περίπτωση της λέξης *αοράτως* που ο Π. Χρυσάφη μελοποιεί με τις θέσεις ψηφιστού και κυλίσματος, την οποία ο ιερέας αντιγράφει.

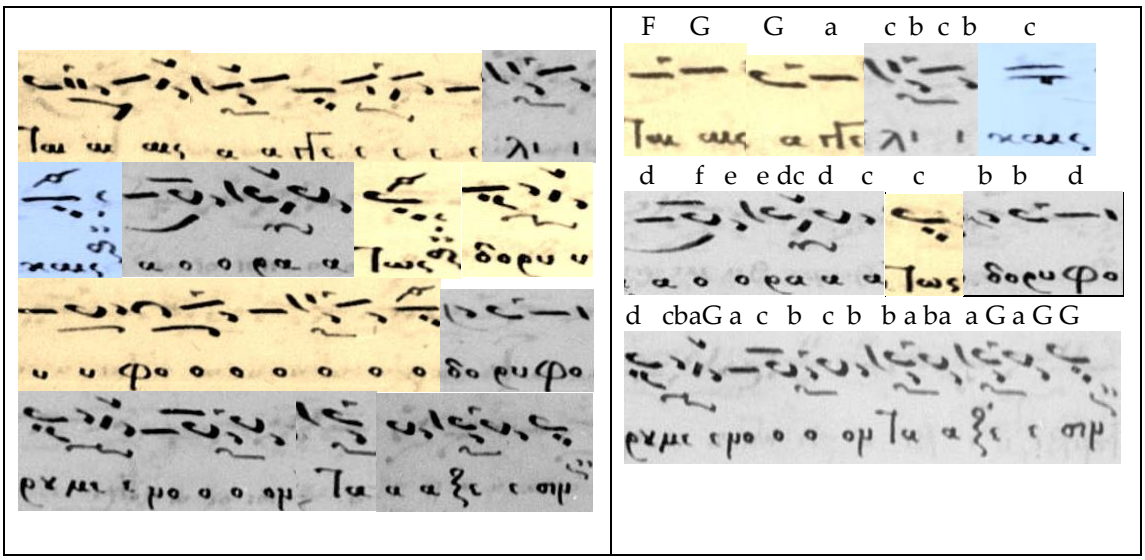

[97] Αυτή η θέση παρακλητικής χρησιμοποιείται και σε ήχο νενανω. Βλ. Κρητικού 2004:304.
[98] Βλ. παραπάνω την περίπτωση της γραμμής 4, στη σ. 138 του παρόντος.

Οι περιπτώσεις των «γραμμών» δ, ε, και ζ χρησιμοποιούν ως καταληκτική την θέση κυλίσματος στο φθόγγο Δι της μέσης στο μαλακό ή στο σκληρό χρώμα. Στην περίπτωση δ, ο Αντώνιος κόβει όλη τη «γραμμή» και την αντικαθιστά με βαρεία και την καταληκτική θέση λυγίσματος στη βάση του β' ήχου.

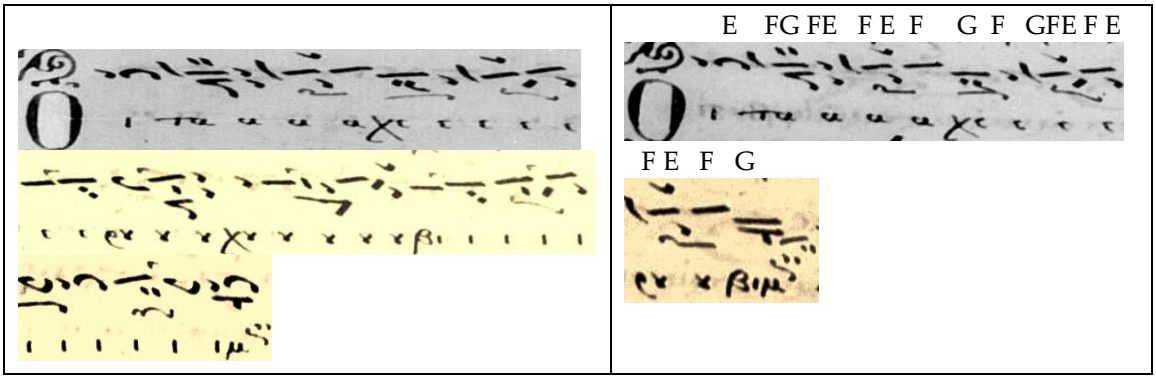

Κατά τον ίδιο τρόπο, από τη «γραμμή» ε, διατηρείται εκτός από την βαρεία και την καταληκτική θέση λυγίσματος και ο προηγούμενος συνδυασμός θέσεων αντικενώματος και ψηφιστού με κατάληξη στο σκληρό χρώμα. Οι υπόλοιπες θέσεις κόβονται κατά την επιταγή της σύντμησης του μέλους.

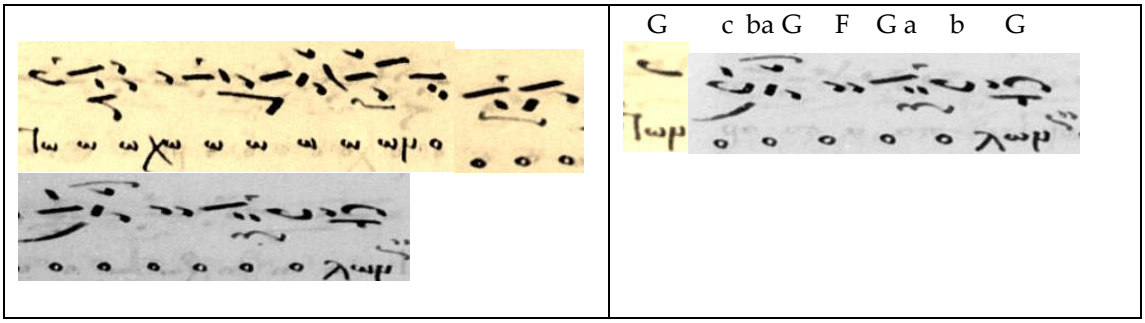

Τέλος, η περίπτωση της γραμμής ζ αφορά το δεύτερο *αλληλούια* στη μελοποίηση του Π. Χρυσάφη που κόβεται από τον Αντώνιο σύμφωνα με τη συνήθη πρακτική μελοποίησης του ενός εφυμνίου.

- Περιπτώσεις όμοιων «γραμμών» στο χερουβικό του Π. Χρυσάφη και η διαφοροποίηση τους στο χερουβικό του Αντωνίου.

1.

2. 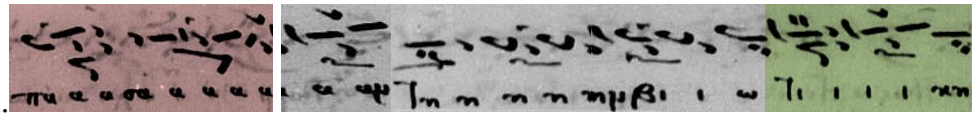

Και στις δύο περιπτώσεις, οι «γραμμές» δημιουργούνται από τις θέσεις τρομικού, ομαλού, βαρείας, τριών θέσεων λυγίσματος, η τελευταία με βαρεία[99], βαρείας, τρομικού[100] βαρείας και πάλι καταληκτικής θέσης λυγίσματος. Ο Αντώνιος διατηρεί τις δύο πρώτες θέσεις τρομικού και ομαλού και αναδιαρθρώνει το ποιητικό κείμενο περικόπτωντας τις λοιπές θέσεις εκτός της τελευταίας θέσης λυγίσματος. Στην περίπτωση 1 ο στίχος ολοκληρώνεται με τις θέσεις έτερου παρακαλέσματος, βαρείας και λυγίσματος με φθορά νενανω στον φθόγγο Νη της νήτης, την περίπτωση η των παραπάνω παρόμοιων «γραμμών».

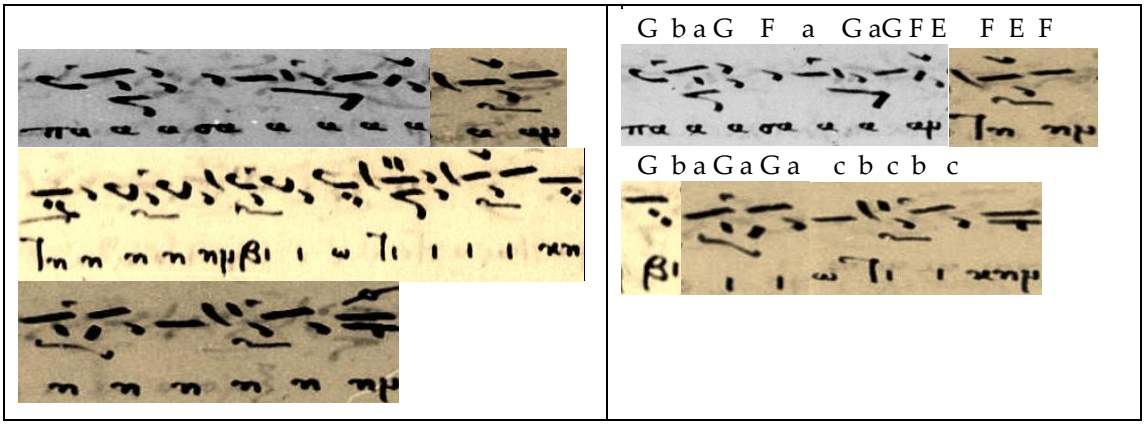

Στην περίπτωση 2, ο Αντώνιος αντικαθιστά το απόδερμα από διπλή και παραλείπει τη μαρτυρία όπως αναφέρθηκε και παραπάνω.

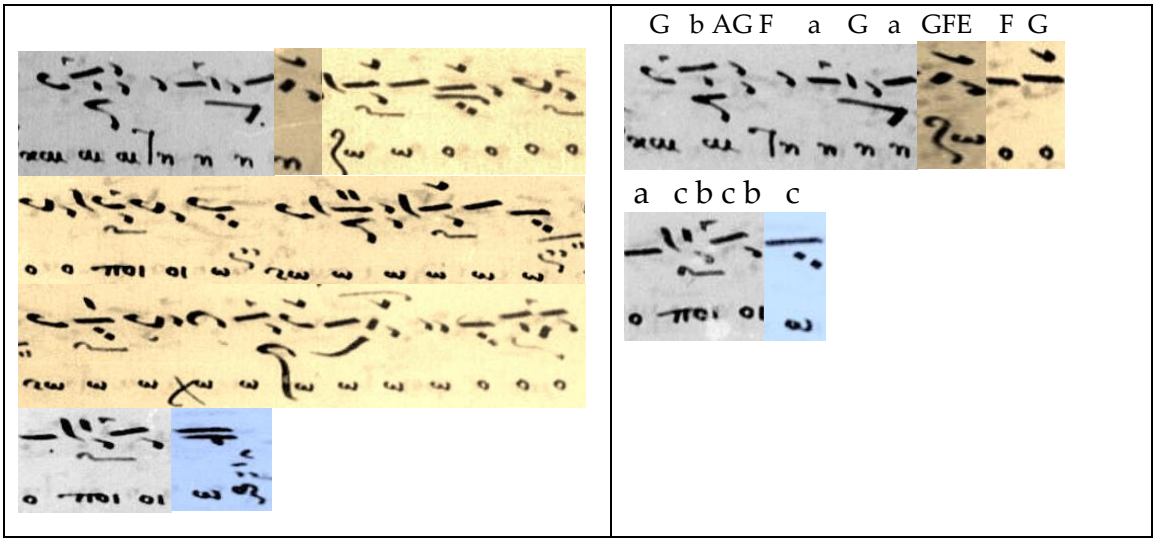

[99] Μετά το πρώτο λύγισμα στην περίπτωση 1 παρεμβάλλεται θέση αντικενώματος με διπλή, ενώ στην περίπτωση 2 παρεμβάλλεται θέση ψηφιστού με κράτημα.
[100] Στην περίπτωση 1 παρεμβάλλεται και ένα ίσο πριν τη θέση του τρομικού.

Άλλες όμοιες «γραμμές» είναι οι ακόλουθοι συνδυασμοί τρομικού, βαρείας και λυγίσματος σε <u>διπλή</u> συναπτη παράθεση. Και <u>οι</u> δύο αυτές «γραμμές» περικόπτονται από τον Αντώνιο.

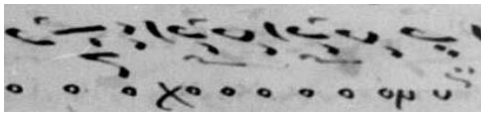

Επίσης, δύο όμοιες γραμμές που χρησιμοποιεί ο Αντώνιος στο χερουβικό του είναι οι ακόλουθες:

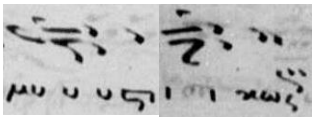
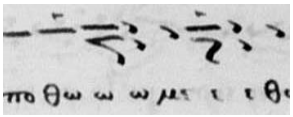

Η περίπτωση συνδυασμού των θέσεων τρομικού - εκστρεπτου στη λέξη *μυστικώς* χρησιμοποιήθηκε από τον Π. Χρυσάφη σύμφωνα με τη *μίμηση προς τα νοούμενα* και αντιγράφηκε στο χερουβικό του Αντωνίου αφού κόπηκε ο συνδυασμός θέσεων ψηφιστού και αντικενώματος που κατέληγε στη βάση του πλαγίου ήχου στο σκληρό χρώμα .

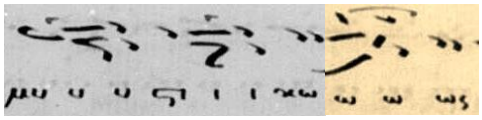

G a G F E F E D C

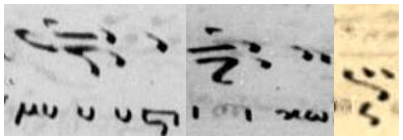

Ο Αντώνιος χρησιμοποιεί το «ζεύγος»τρομικού- εκστρεπτού και για την λέξη *αποθώμεθα* περικόπτοντας τον πλατυσμό της λέξης.

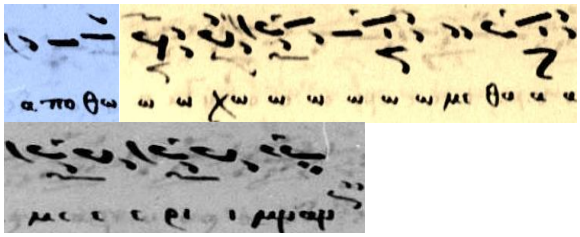

b c d e d c b c b a G b a G

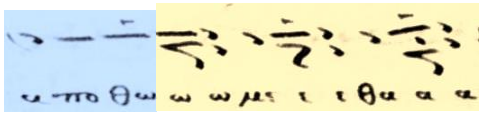

G F G F F E F E E

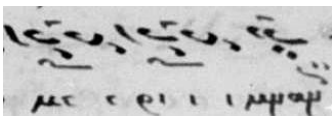

Συνοπτικά, στο συντετμημένο χερουβικού του Αντωνίου παρατηρούνται τα εξής:

- Σχεδόν όμοια «γραμμή» στο συνδυασμό τρομικού - εκστρεπτου στις λέξεις *μυστικώς* και *αποθώμεθα*.

G a GF E F ED C

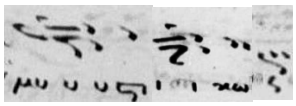

b c d e d c b c b a G

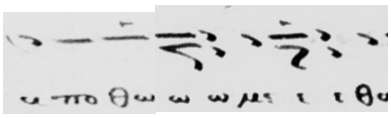

- Ακριβής αντιγραφή της «γραμμής» του Π. Χρυσάφη *ως τον βασιλέα*

E FG F E F E F G baGaG a b c c e d c b a aGaG a c ba a G a G G

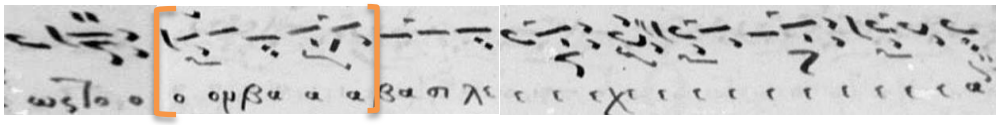

και ταυτόχρονα, τμήμα αυτής της «γραμμής», δηλ. ο συνδυασμός θέσεων βαρείας, λυγίσματος και έτερου παρακαλέσματος, συναντάται στη φράση *την βιωτικήν*[101], αλλά και σε τμήμα του πρώτου στίχου[102] στη σύντμηση του Αντωνίου. Παρατηρείται πως εκτός των θέσεων της βαρείας και του τρομικού, οι παρακάτω φράσεις i και ii είναι παρόμοιες, ενώ η ii μοιάζει και με τμήμα του στίχου *ως τον βασιλέα* 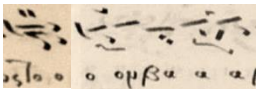

F E F G baGaG a c b c b c

i) 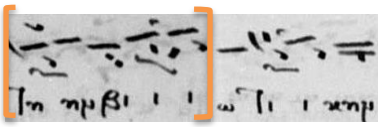

F G F E F E F G F GFEFE F E F G

ii) 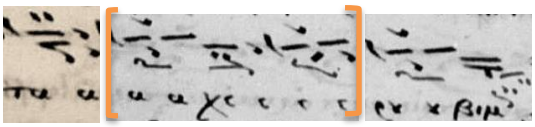

- παρόμοια και η μελοποίηση της λέξης *τριάδι* από τον Αντώνιο ,με προσθήκη αποστρόφου μετά τη βαρεία, αντικατάσταση του ολίγου από κεντήματα και προσθήκη της φθοράς νενανω.

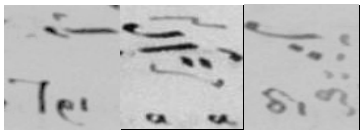

b b c d c c

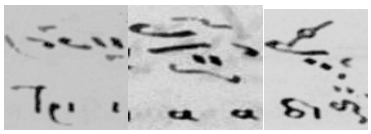

- Περί των καταλήξεων στο χερουβικό του Αντωνίου – Μακροδομική απεικόνιση - Ομοιότητες και διαφοροποιήσεις «γραμμών» [103].

[101] Σημειώνεται ανάμεσα σε αγκύλες.

[102] Η διπλή αντικαθίσταται από κράτημα με αντικένωμα και προστίθεται μια βαρεία πριν το έτερο παρακάλεσμα.

[103] Ύστερα από αντικατάσταση «γραμμών» του Π. Χρυσάφη, όπως παρουσιάστηκαν παραπάνω.

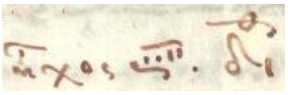

G	C	G	c
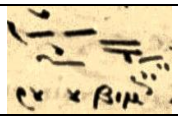	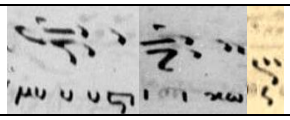	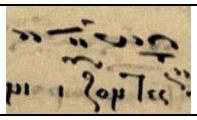	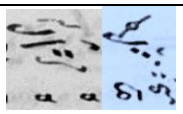

G	G	E	G
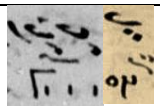	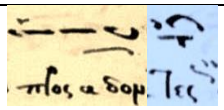	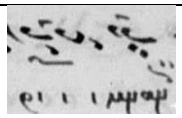	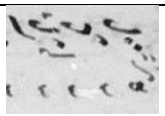

G	E	G	G
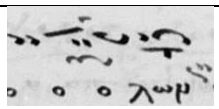	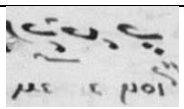	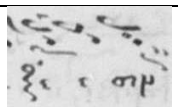	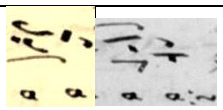

Η θέση λυγίσματος 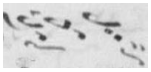 χρησιμοποιείται σε καταλήξεις α) στη βάση του ήχου, στο φθόγγο Δι της μέσης και β) στη μεσότητα του ήχου, στο φθόγγο Βου της μέσης στο συνδυασμό θέσεων τρομικού, βαρείας και λυγίσματος σε διπλή συναπτή παράθεση[104] κατά την τεχνική της επανάληψης[105].

[104] Παρόμοια τριπλή παράθεση συναντάται σε τμήμα της φράσης *δορυφορούμενον τάξεσιν* ως εξής: a c b c b b a b a a G a G G

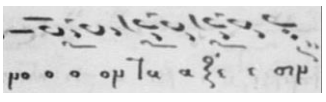

[105] Το να μεταχειριζόμαστε δηλ. «επί των αυτών τόνων εκ δευτέρου μία θέσιν, ή ολόκληρη περίοδον μελωδίας» κατά τον Χρύσανθο. Βλ. στο Αναστασίου 2005: 432.

G baG GFGF FEFE E

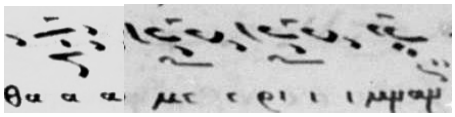

G G baG GFGF FE F E E

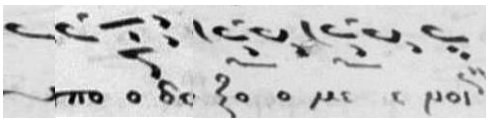

Σε καταλήξεις στη βάση του ήχου χρησιμοποιείται και η θέση κυλίσματος και συγκεκριμένα στη μελοποίηση των λέξεων *εικονίζοντες* και *όλων*[106], σε συνδυασμό με θέσεις ψηφιστού με αντικένωμα σε τρίφωνη ανάβαση (είτε με ολίγο είτε με πεταστή)[107].

c baG F Ga b G

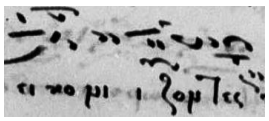

c baG F Ga b G

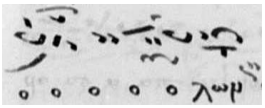

Υπάρχουν και δύο περίπτώσεις αντικατάστασης της συγκεκριμένης καταληκτικής θέσης κυλίσματος από α) θέση αντικενώματος στη λέξη *προσάδοντες*, ίσως με σκοπό μια απλούστερη μελοποίηση (εδώ διατηρείται η μελοποίηση της λέξης *ύμνον* με τις θέσεις ψηφιστού και αντικενώματος κατά την τεχνική της επανάληψης).

c baG F G a b G

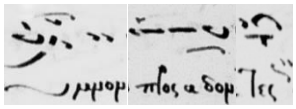

και από β) θέση λυγίσματος στην απόληξη της λέξης *χερουβίμ*

F E F G

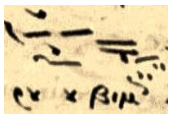

[106] Σύμφωνα με την τεχνική της απόδοσης που ακολούθησε ο Π. Χρυσάφης, στη συγκεκριμένη περίπτωση, και διατήρησε ο Αντώνιος.

[107] Παραλλαγή της θέσης αυτής χρησιμοποιείται και ως απόδοση από τον Π. Πελοποννήσιο στο χβκ. του α' ήχ. στις λέξεις *εικονίζοντες*, *προσάδοντες*, *μέριμναν*, *βασιλέα*. 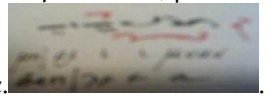 Ωστόσο, η συγκεκριμένη θέση μοιάζει περισσότερο με την συχνή στιχηραρική θέση του α' και πλ. α' ήχ 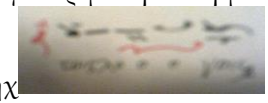 στη λέξη *τοις λόγοις*. Βλ. Στάθης 2008: 115.

ΉΧΟΣ Γ΄

¤

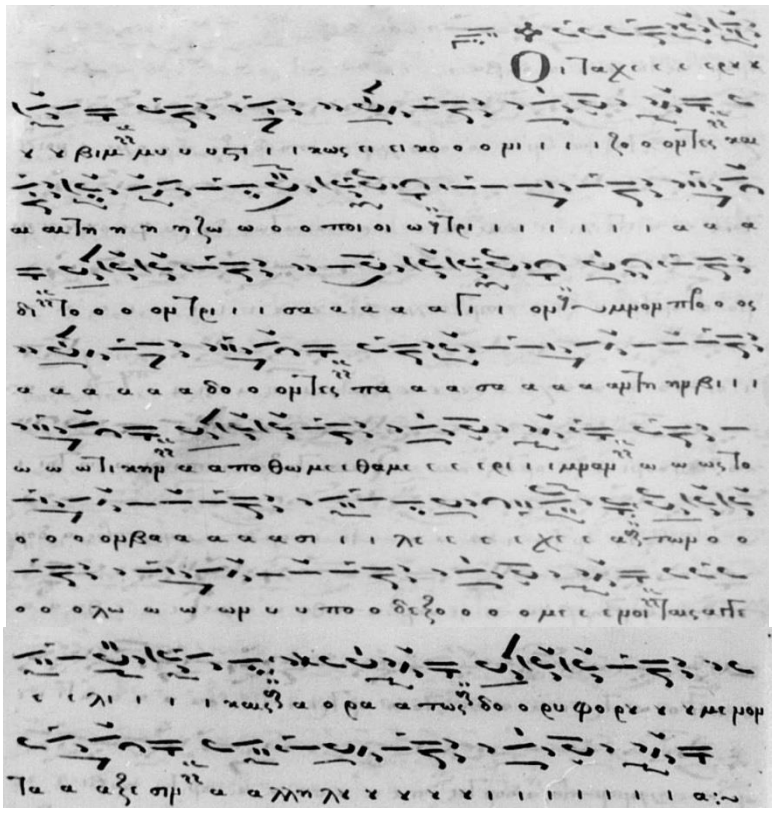

Εξήγηση γ΄ ήχου

Π. Χρυσάφης

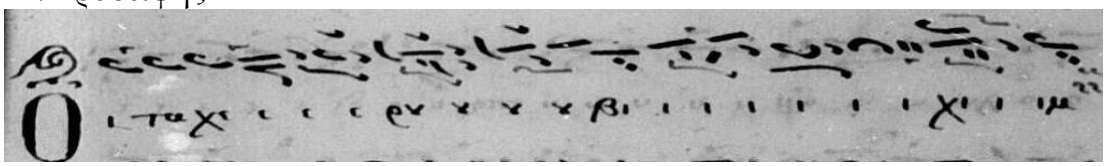

Χουρμούζιος

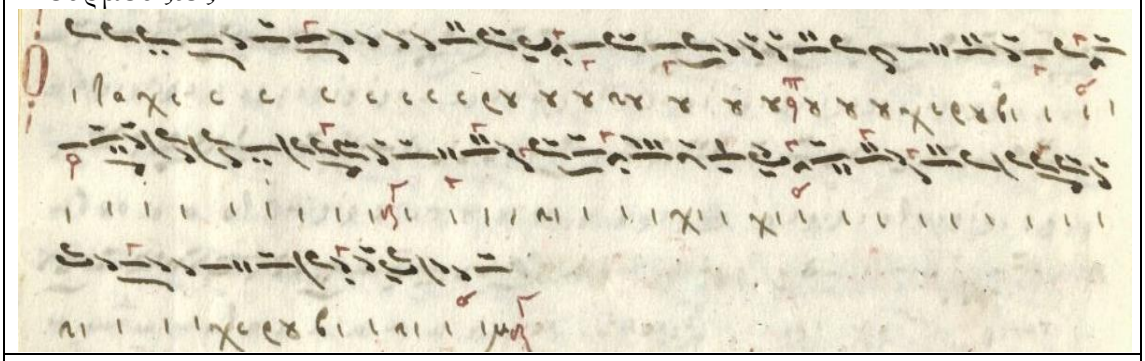

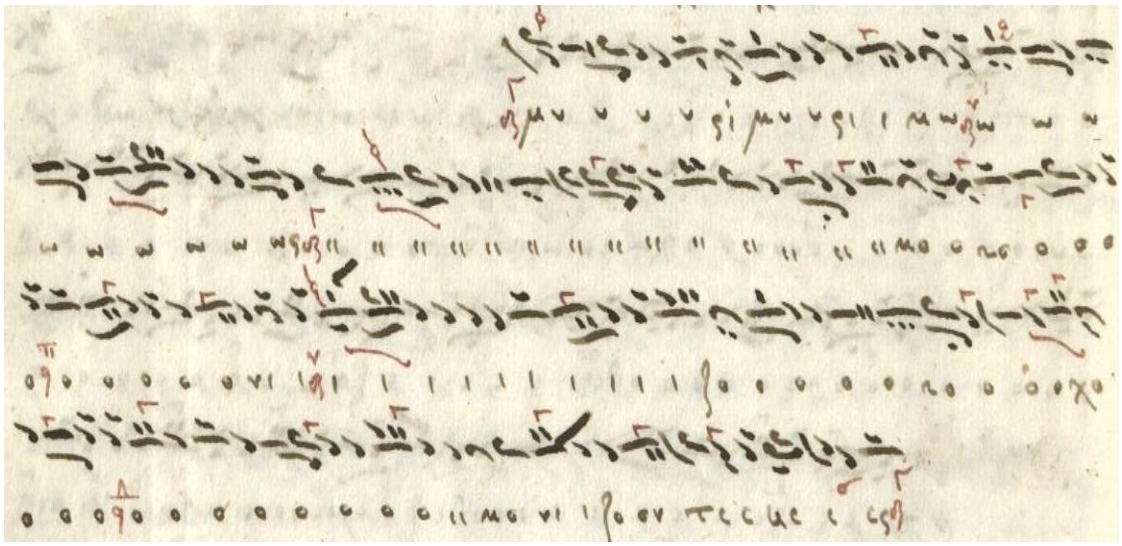

εξήγηση γ′ ήχου

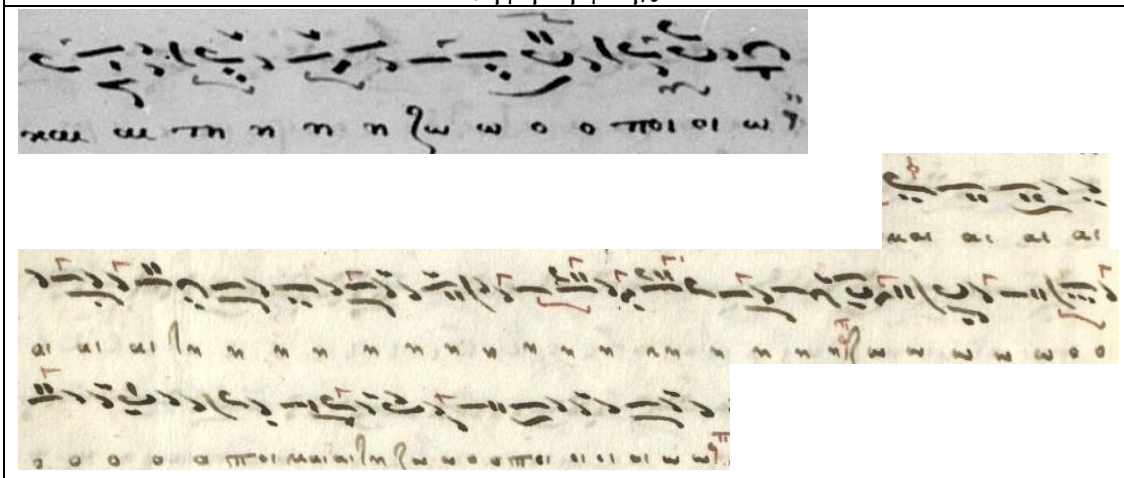

εξήγηση γ΄ ήχου

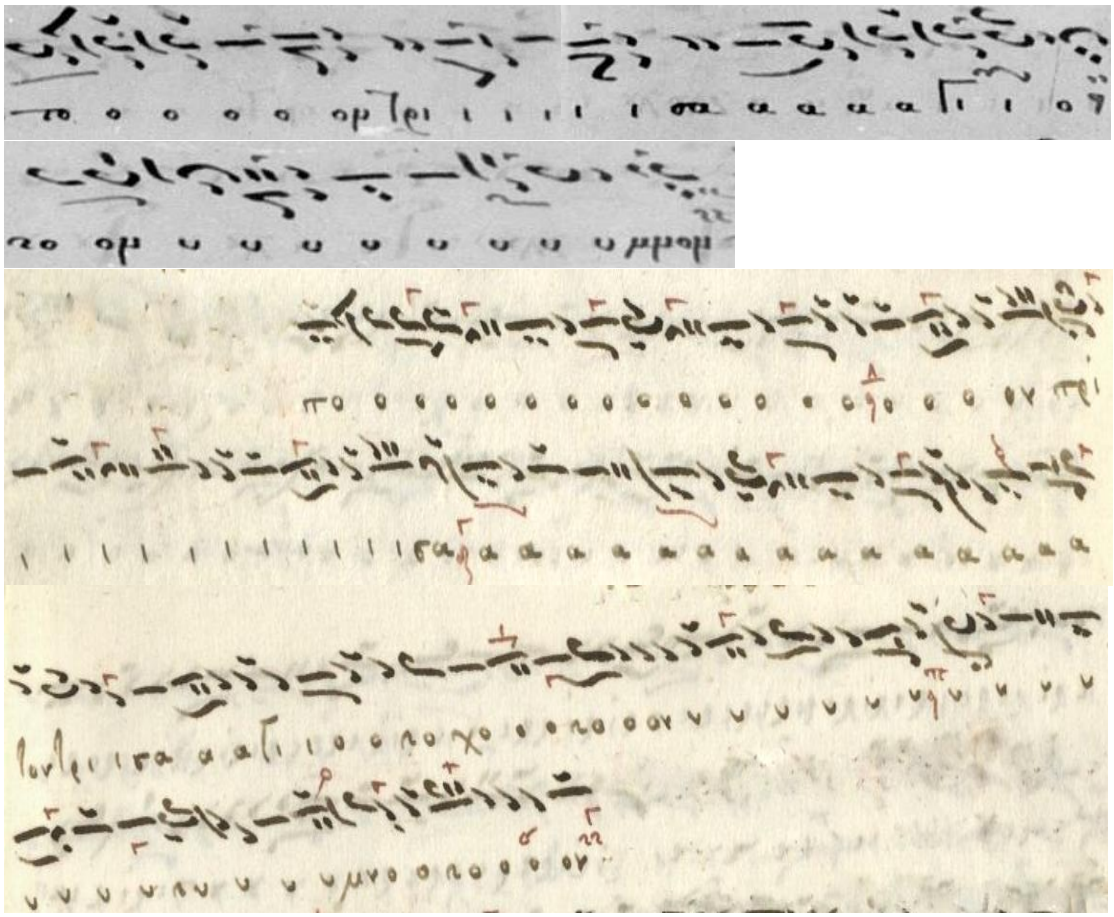

εξήγηση γ΄ ήχου

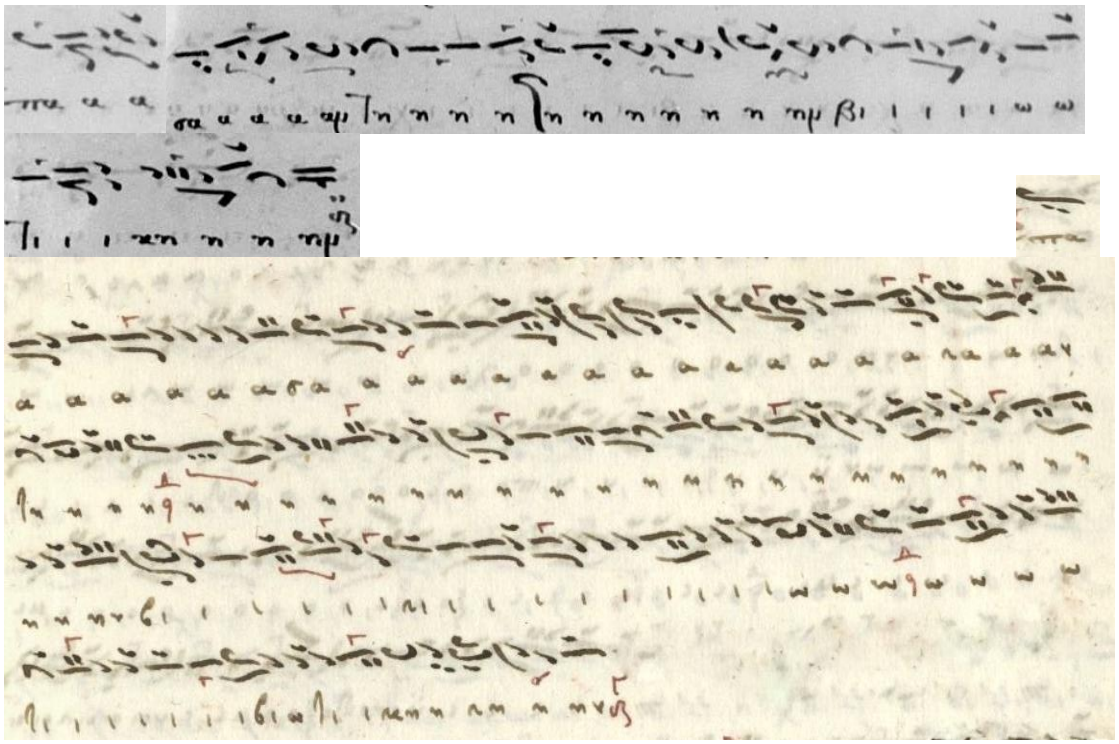

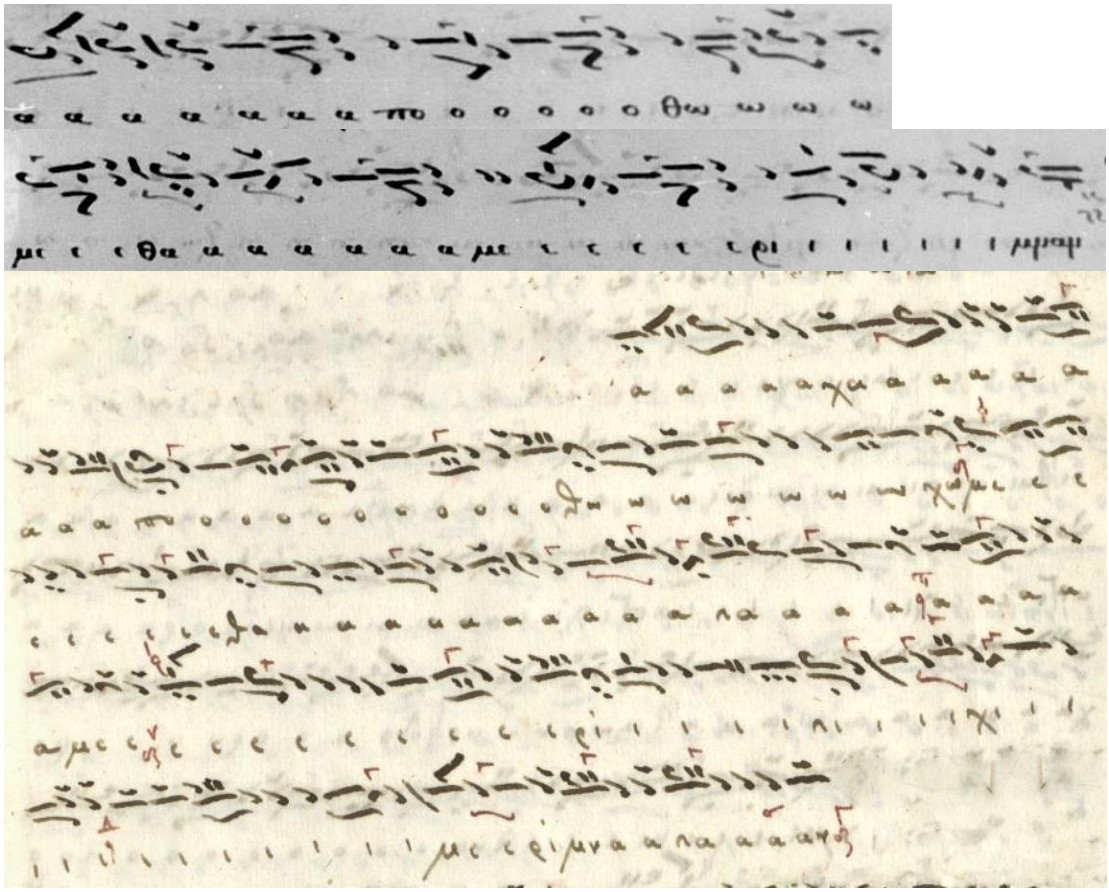

εξήγηση γ′ ήχου

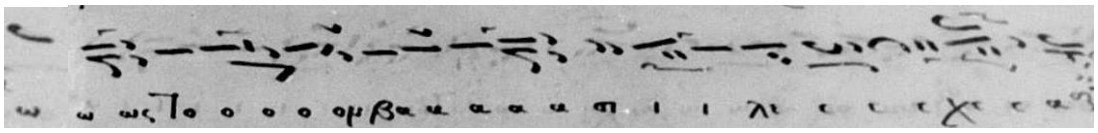

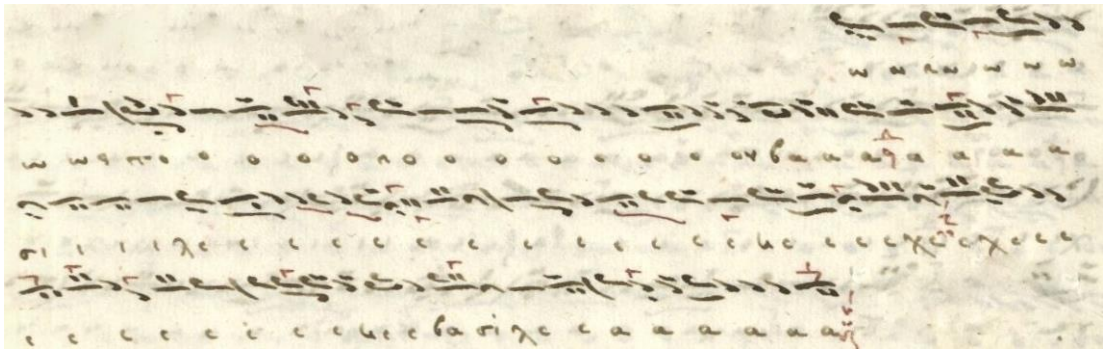

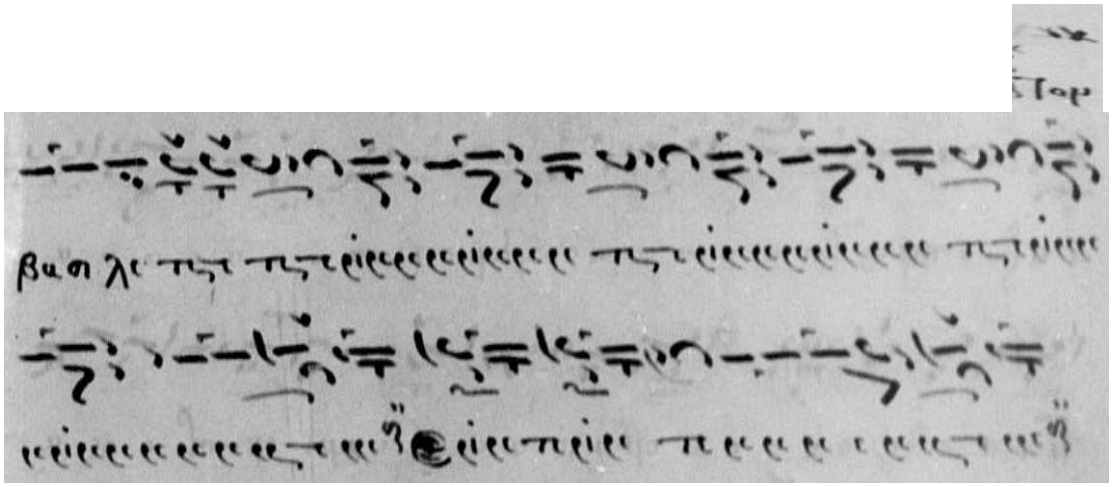

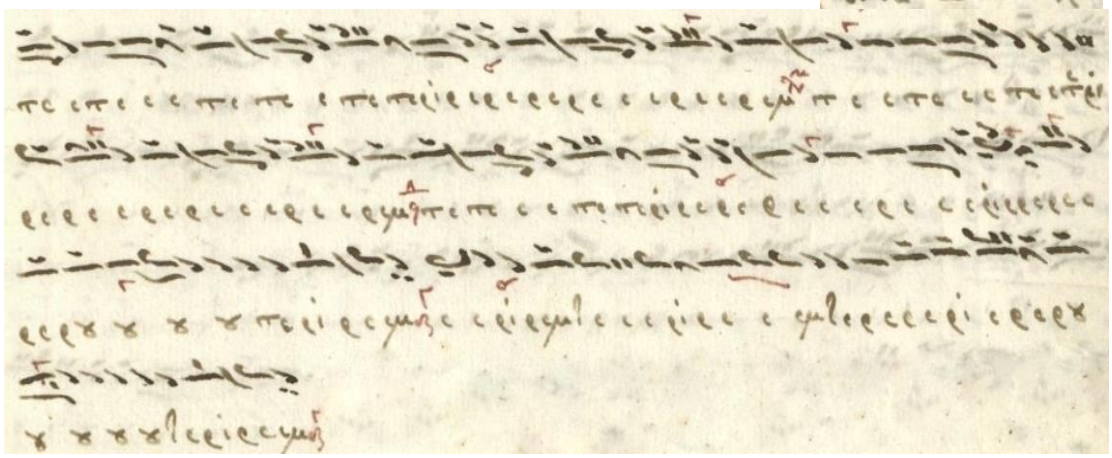

εξήγηση γ΄ ήχου

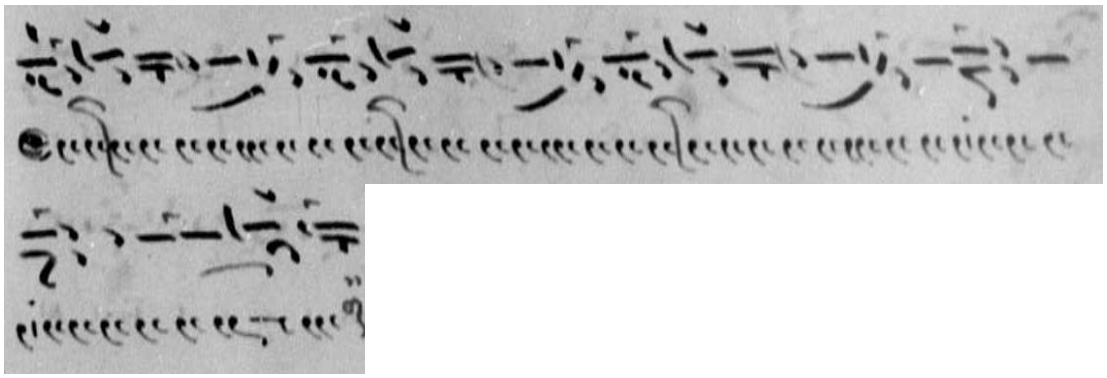

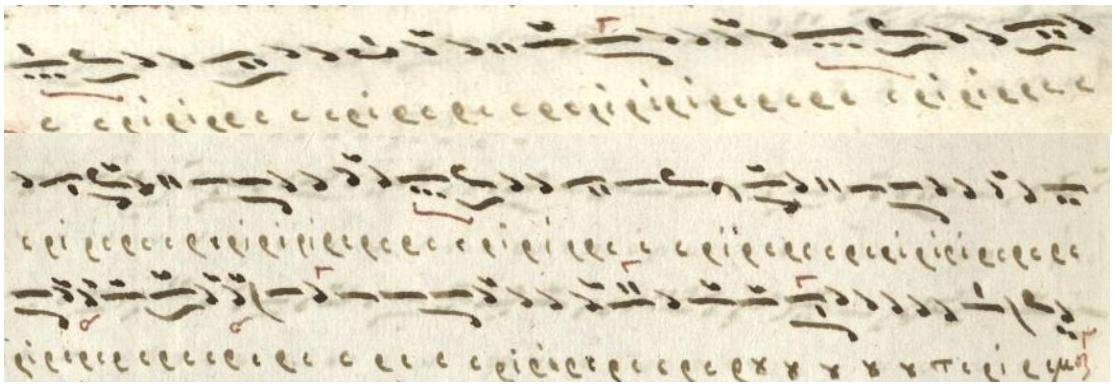

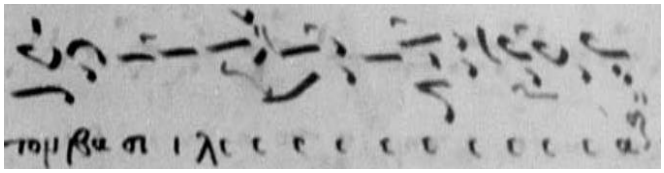

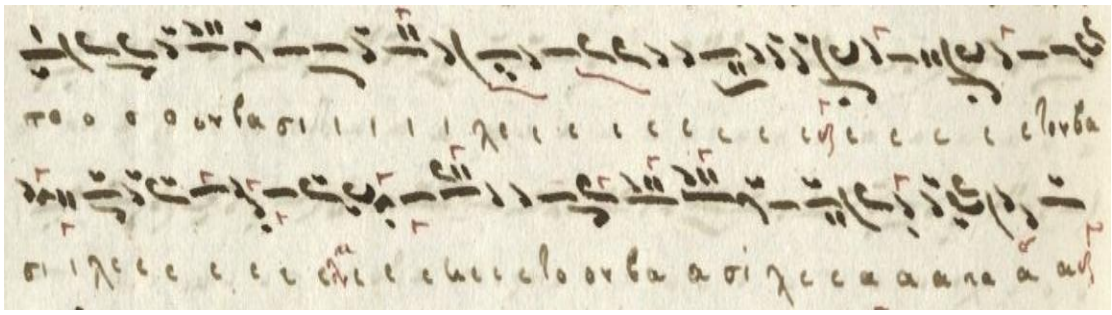

εξήγηση γ΄ ήχου

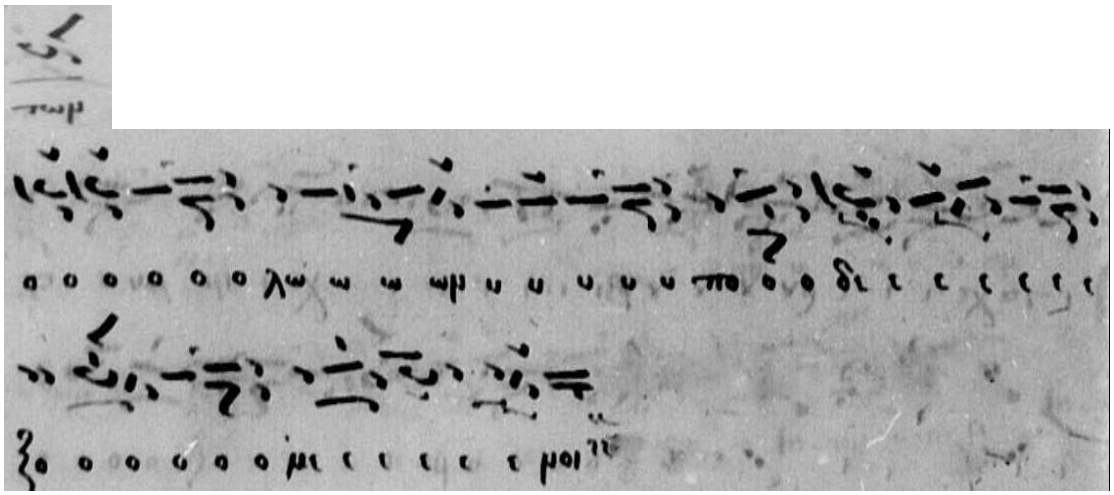

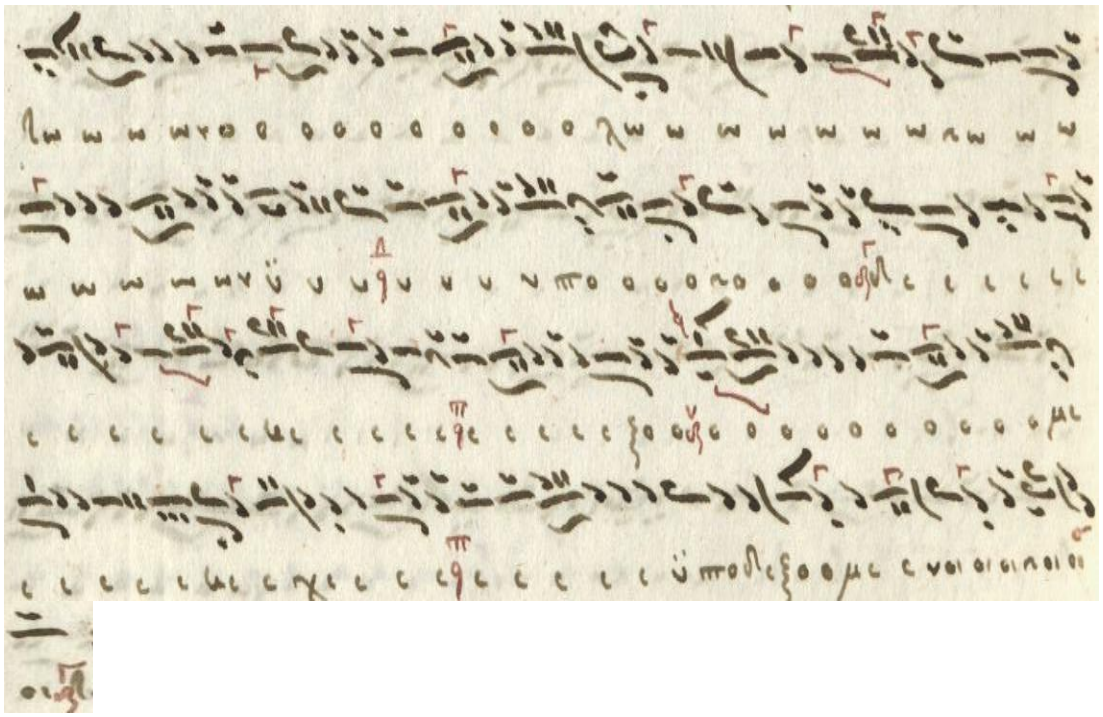

εξήγηση γ΄ ήχου

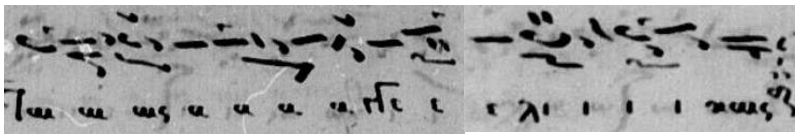

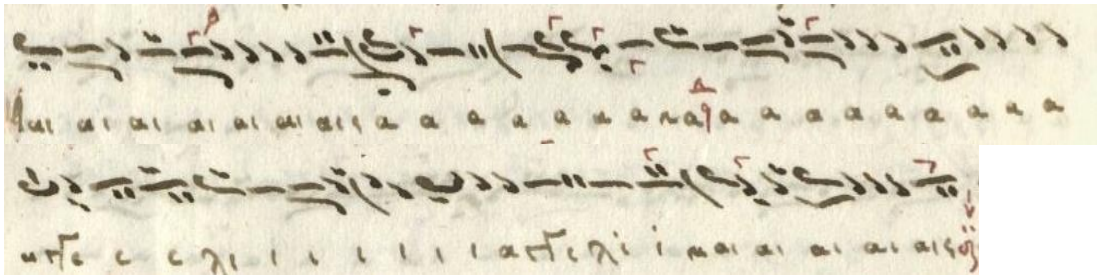

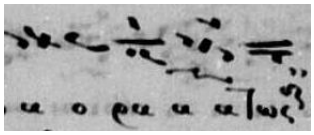

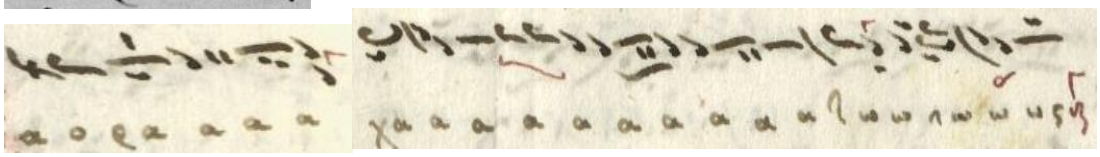

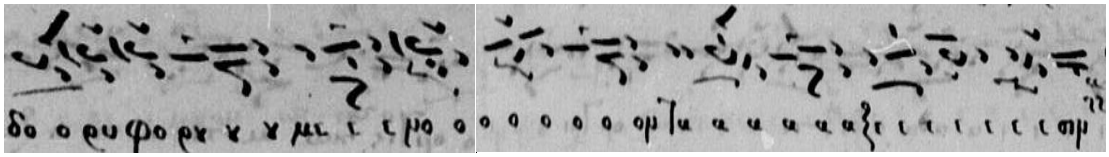

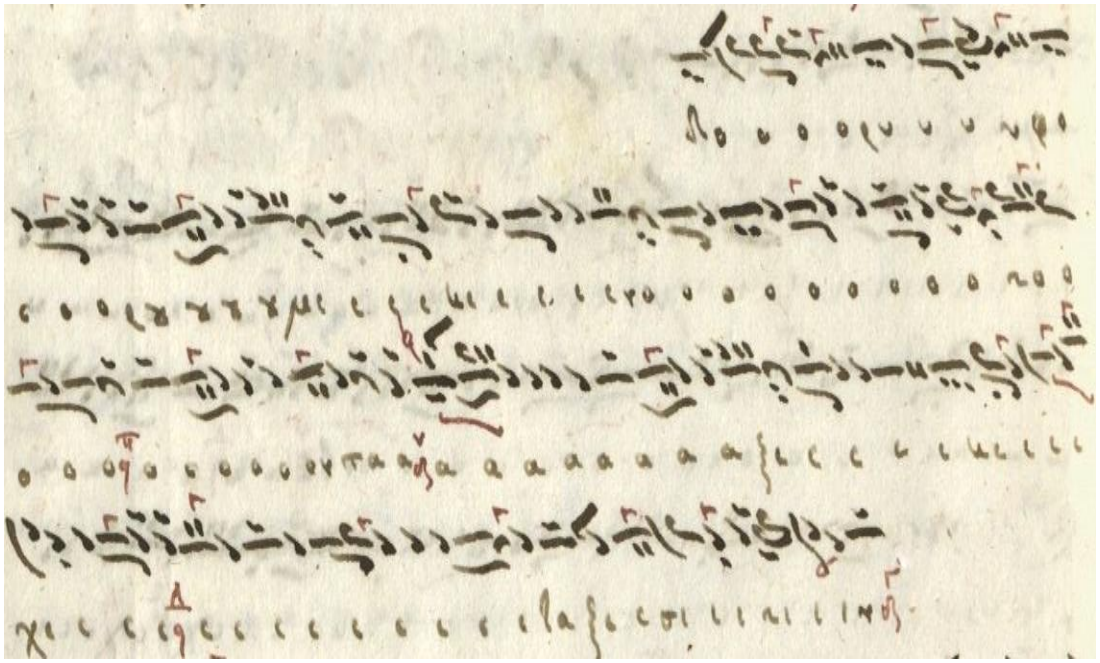

εξήγηση γ′ ήχου

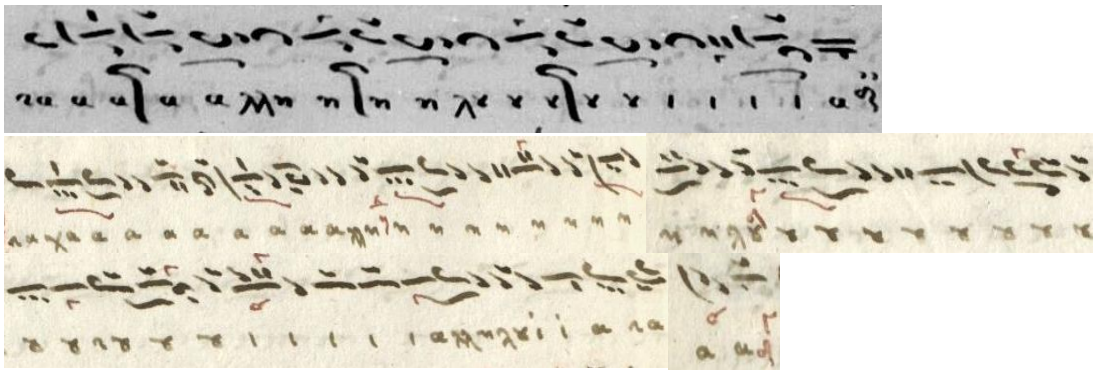

Σύγκριση γ΄ ήχου

Π.Χρυσάφης

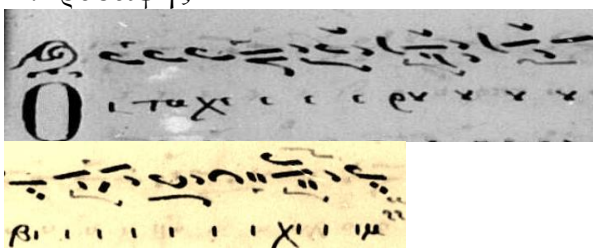

Αντώνιος

F F F G F F E F E D

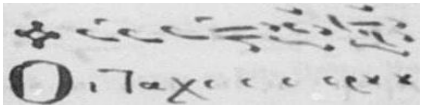

E D E F

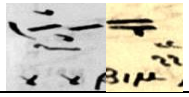

Χουρμούζιος

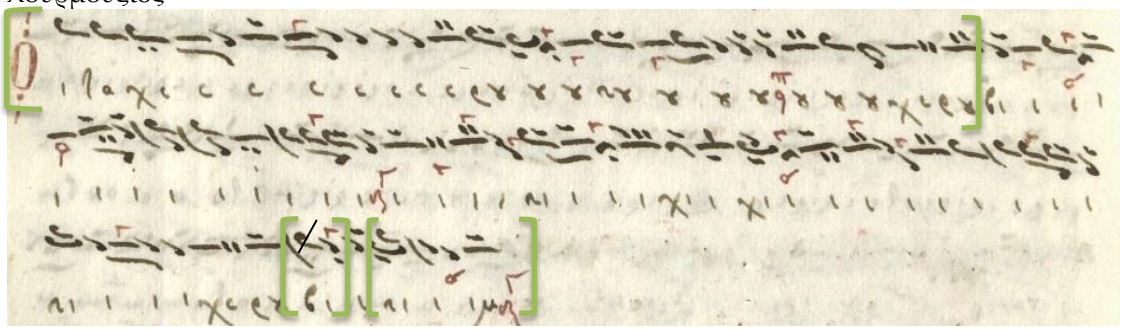

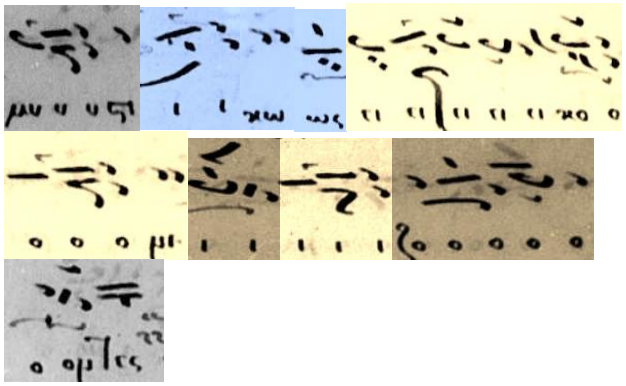

F G F E D F E D C c b a G

a b a G F b a c b

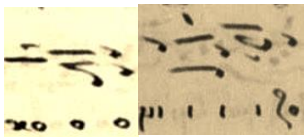

a G F E F

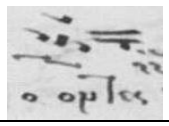

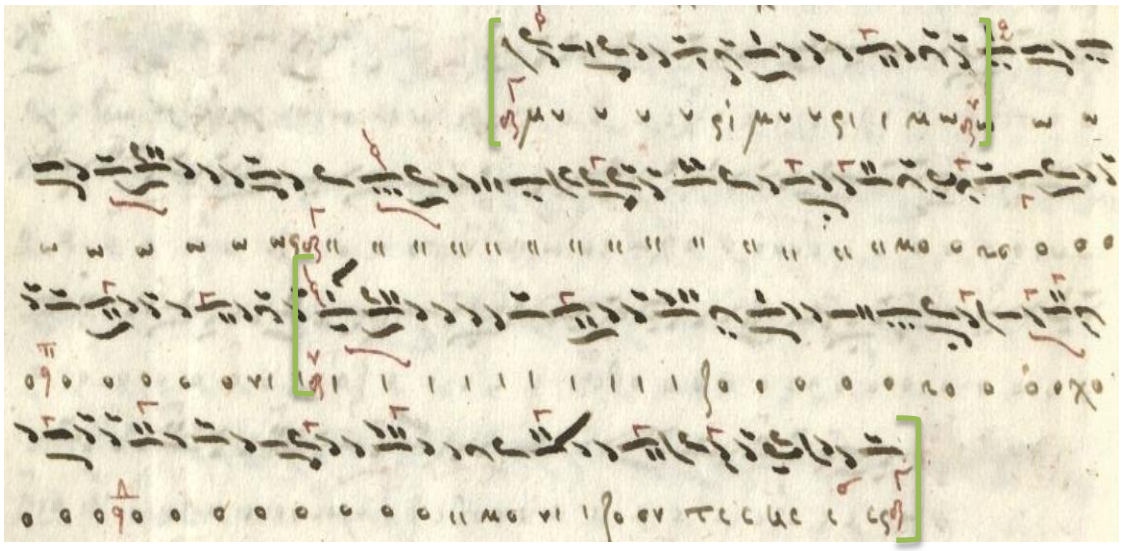

σύγκριση γ′ ήχου

F a GF F E FEDED E F Ga G

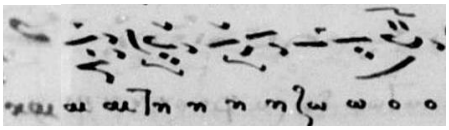

G F F D

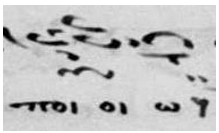

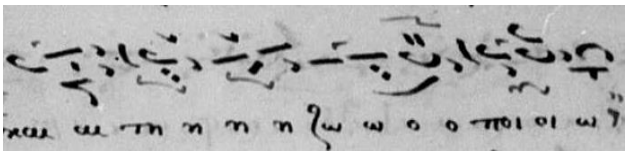

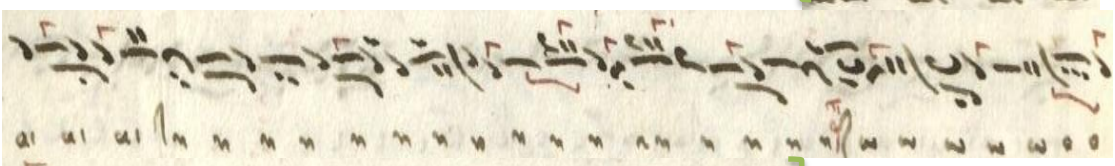

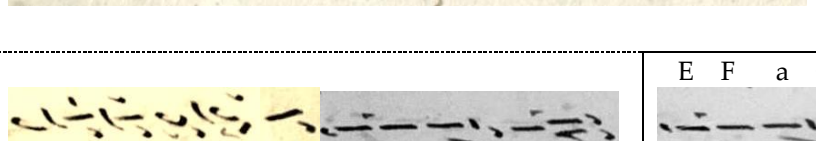

E F a G a b aG F G F G E

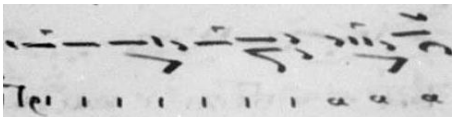

F

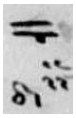

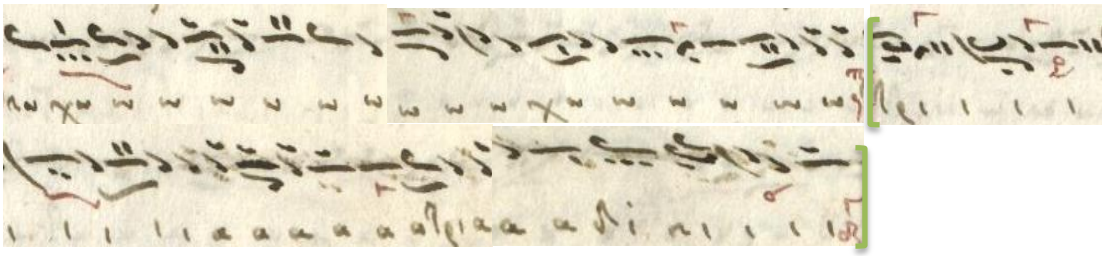

σύγκριση γ′ ήχου

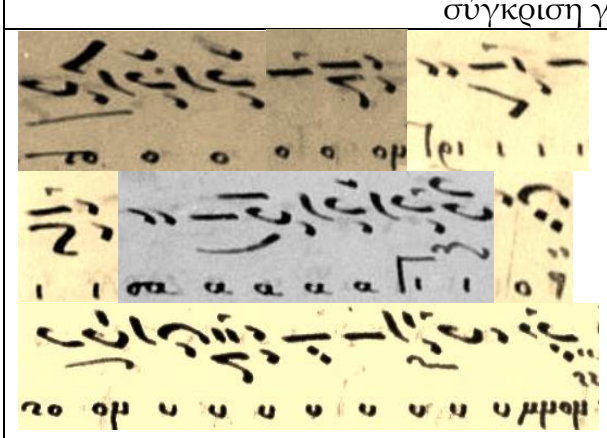

c b b a a G G a b a G

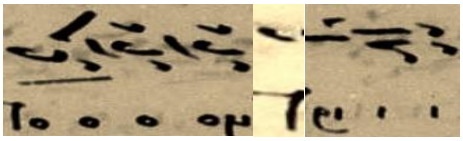

F G b a a G G F F

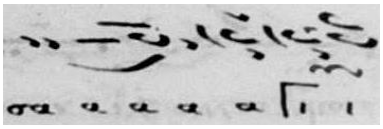

D G D

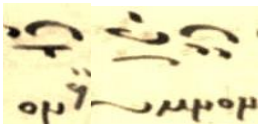

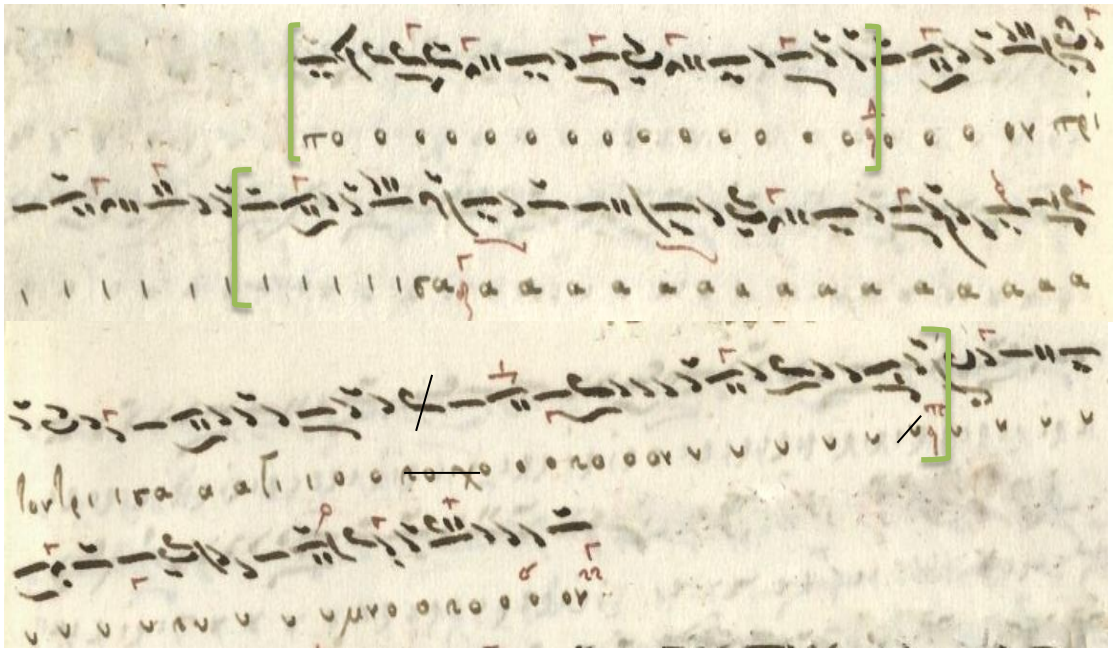

σύγκριση γ′ ήχου

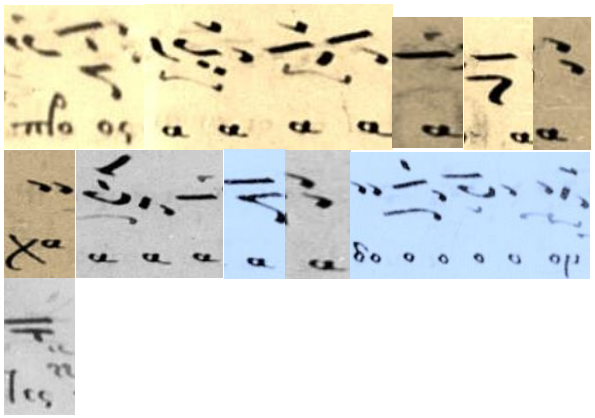

E F E D C c ba G a b

a G F G F G E F

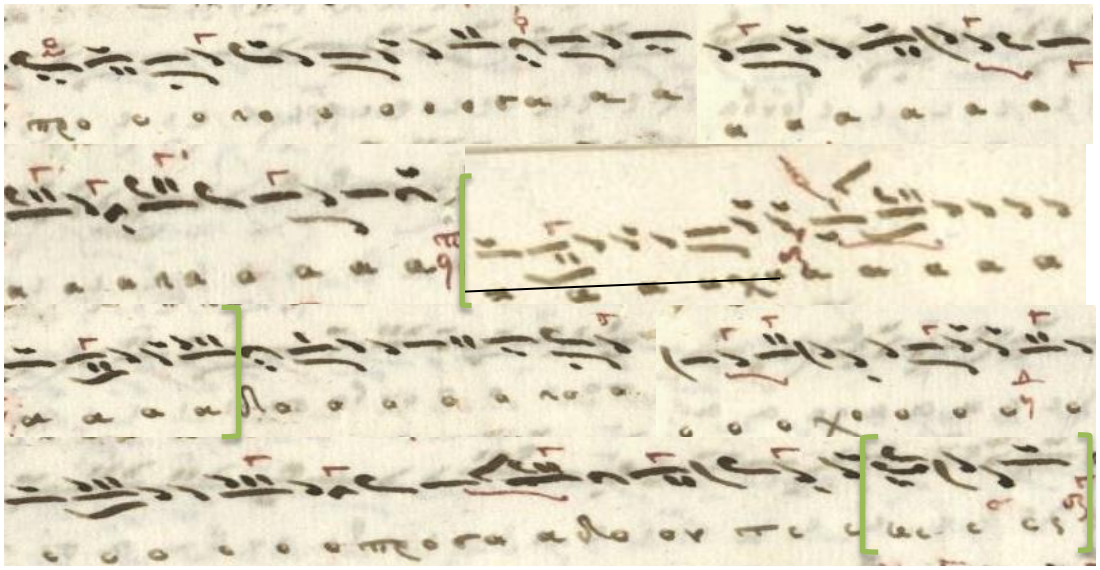

σύγκριση γ′ ήχου

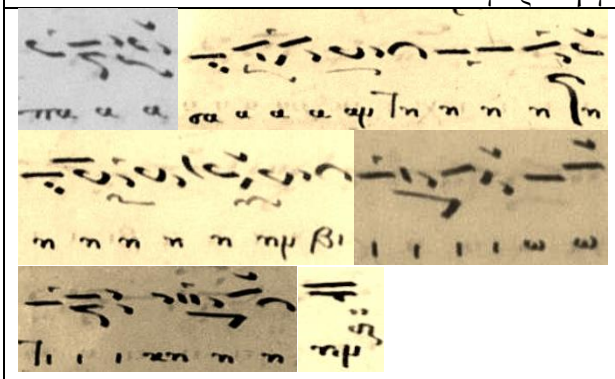

F G F F E F a G aGFE F G a baG

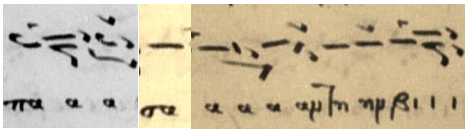

F G F G E F

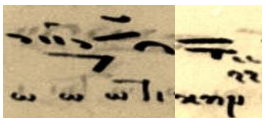

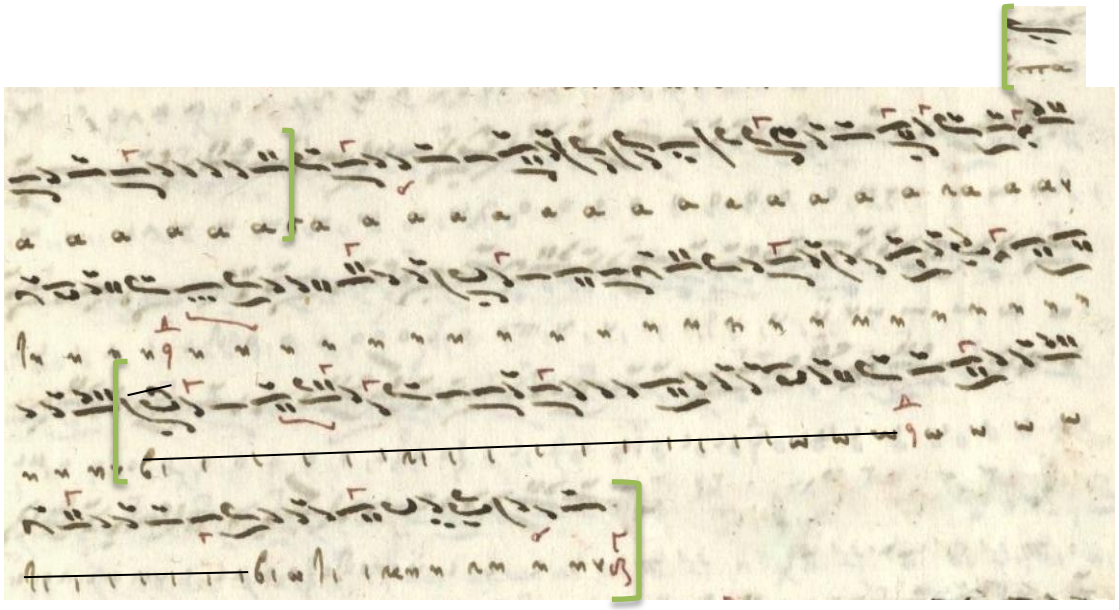

σύγκριση γ′ ήχου

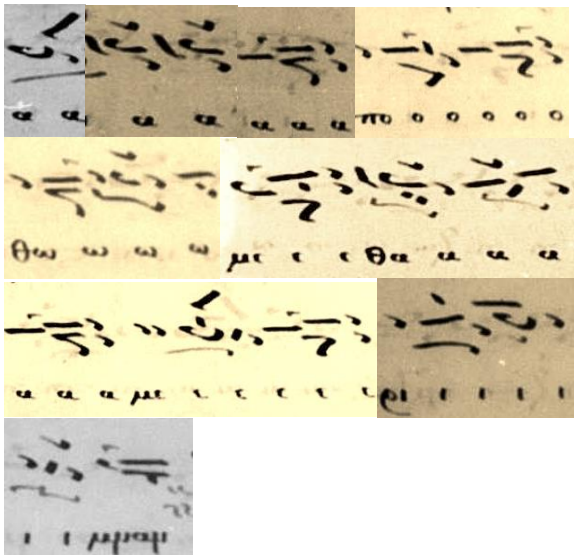

c b ba aG a b aG F b a c b

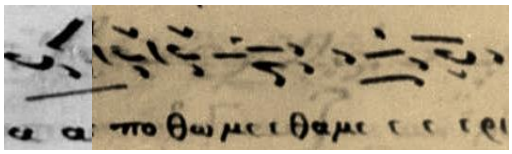

aGFE F

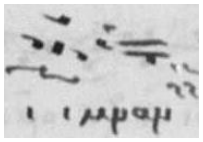

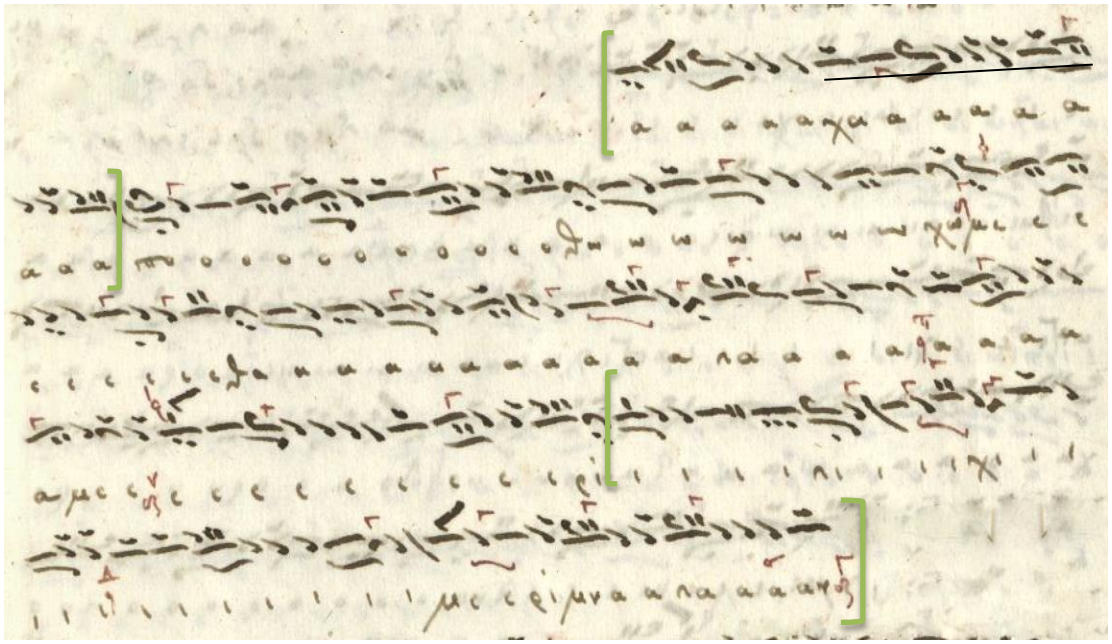

σύγκριση γ′ ήχου

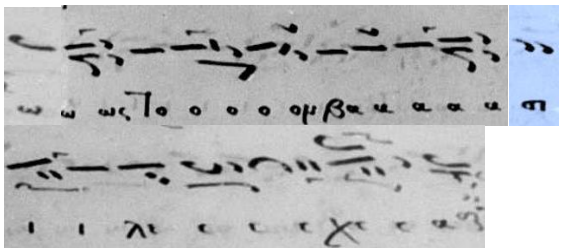

F G F E F a G a G F E F G a b a G

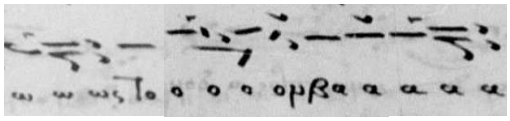

F Ga b c d b c d c c

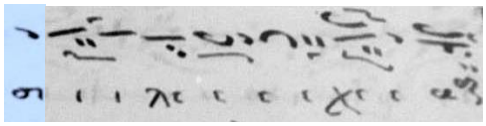

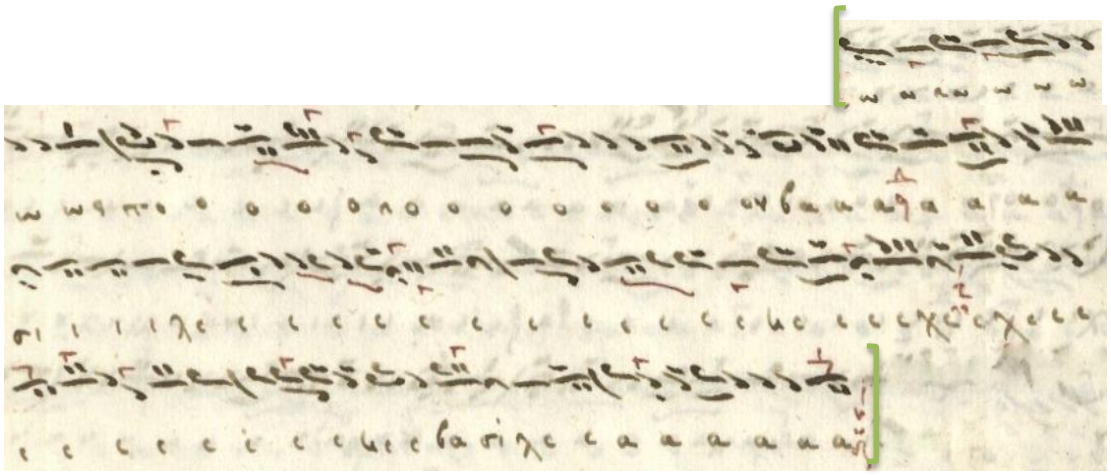

σύγκριση γ′ ήχου

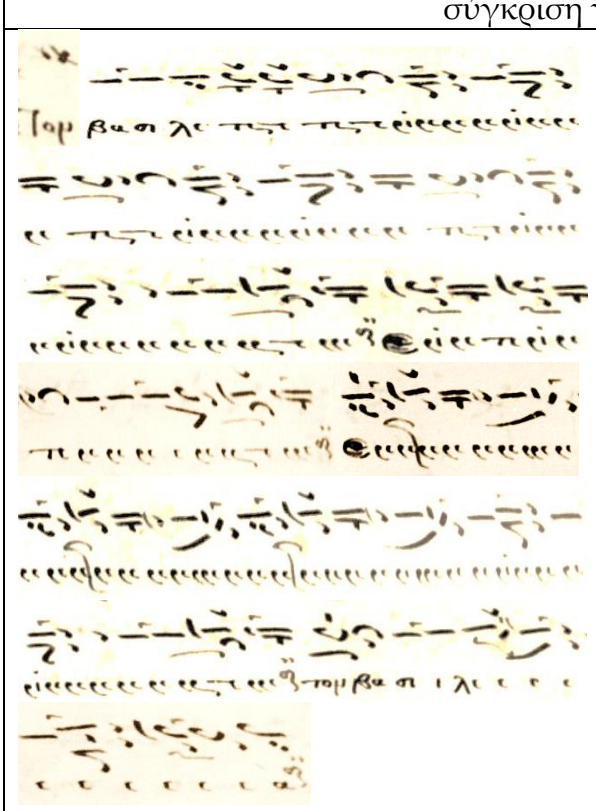

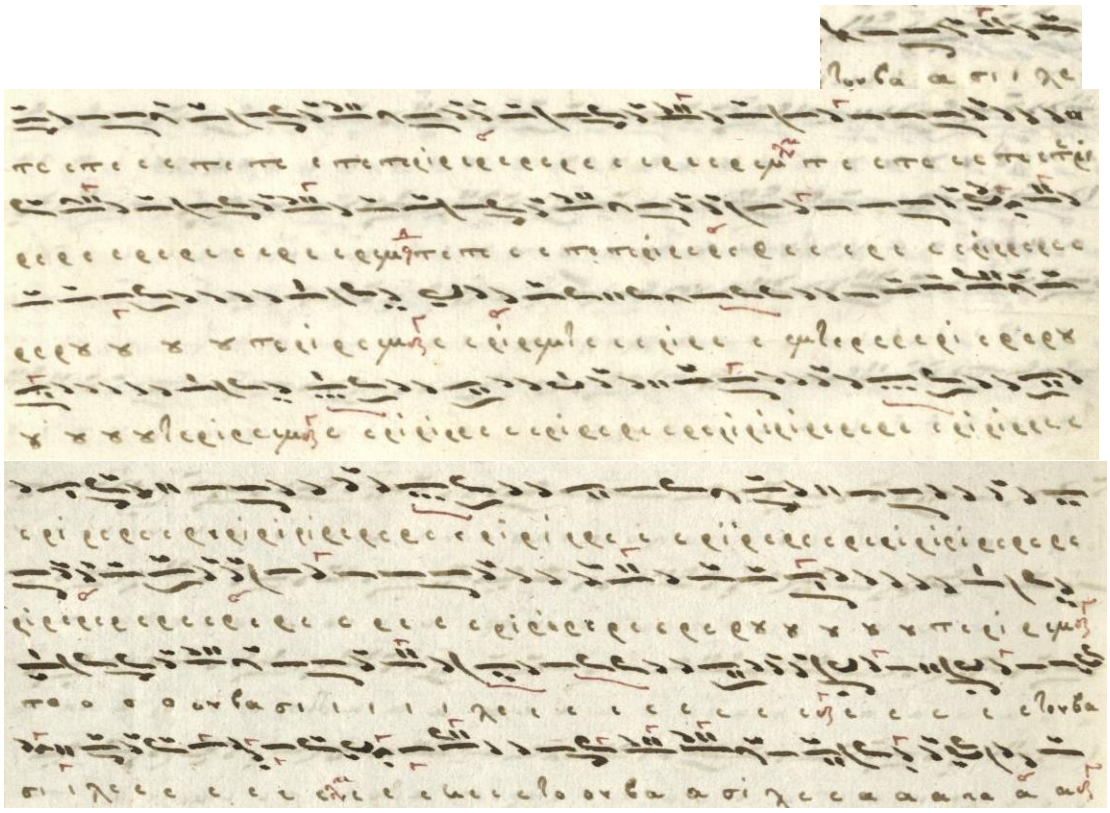

σύγκριση γ′ ήχου

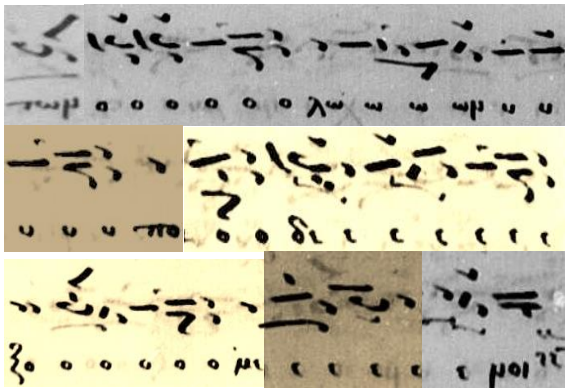

c b b a a G a b a G F a G a G F E F G

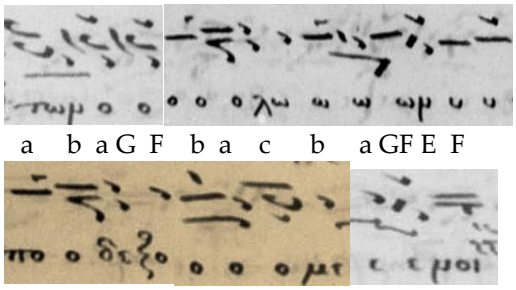

a b a G F b a c b a G F E F

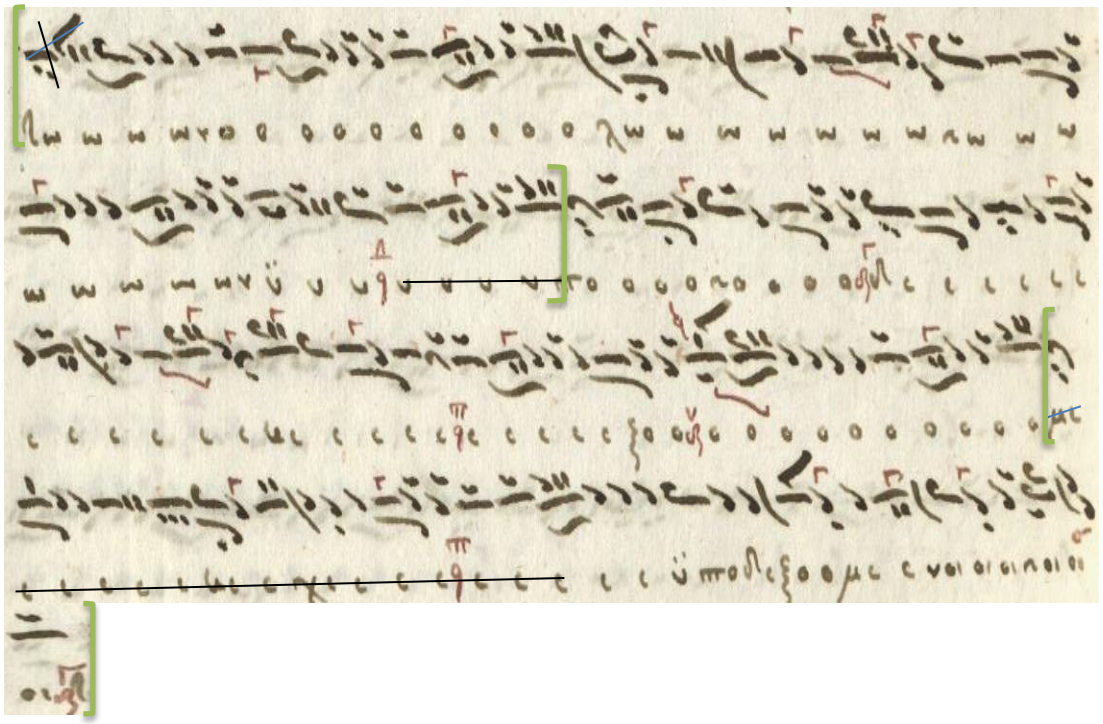

σύγκριση γ′ ήχου

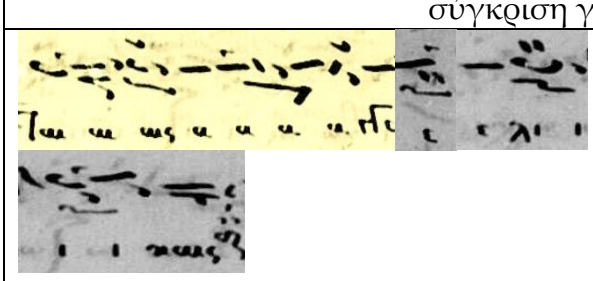

F F F Ga b cd c c b c b

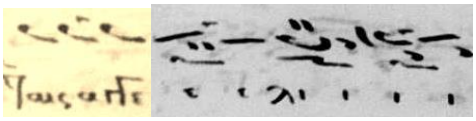

c

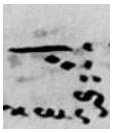

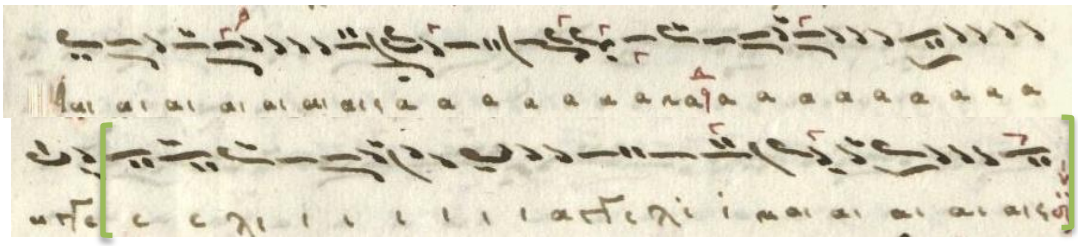

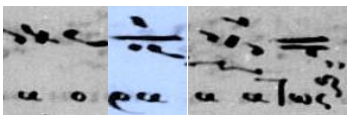

F F b aGFE F

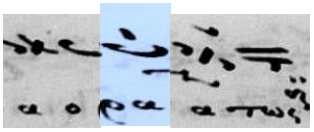

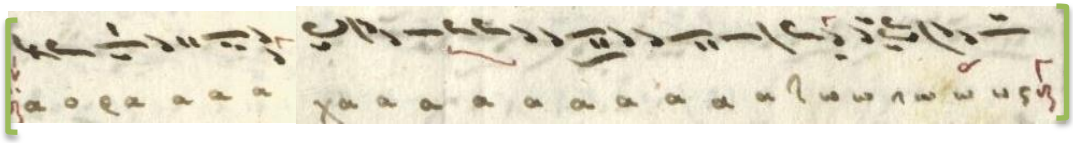

σύγκριση γ′ ήχου

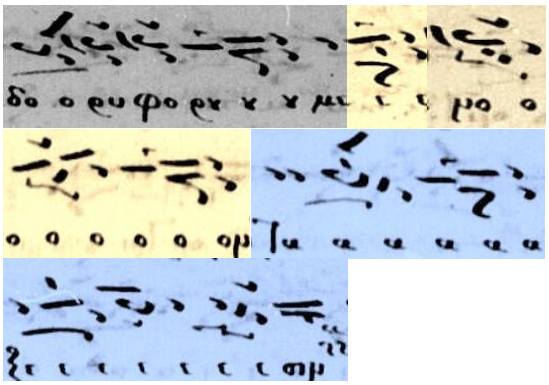

c b ba aG a b aG F F

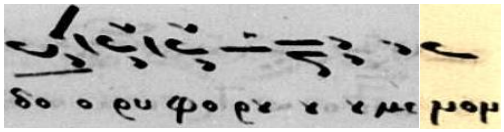

F G F G E F

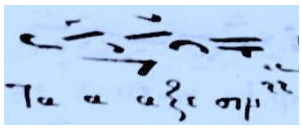

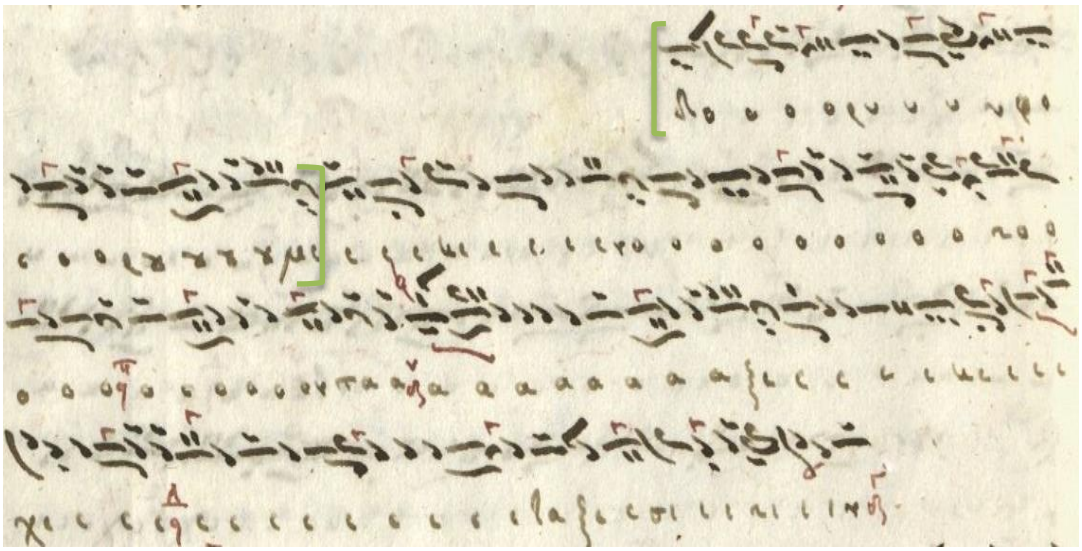

σύγκριση γ′ ήχου

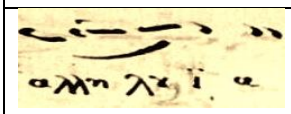

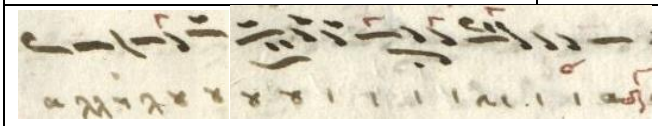

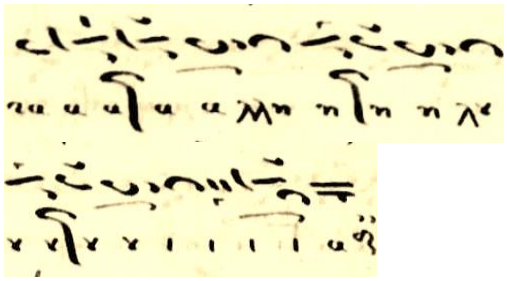

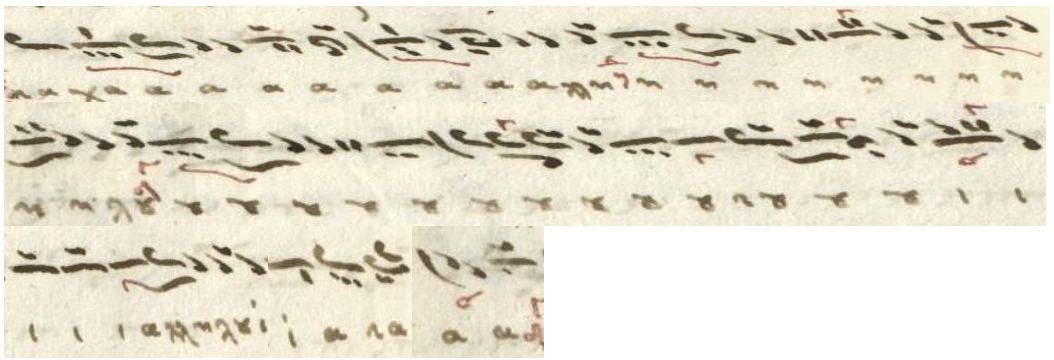

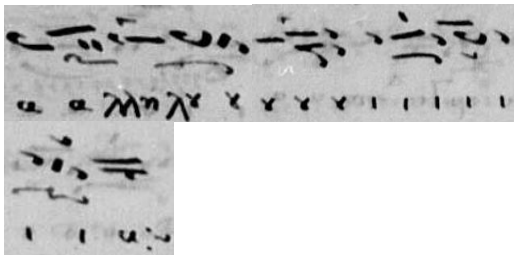

F Ga b c baG a b aG F b a c b

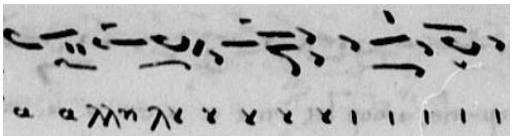

a GFE F

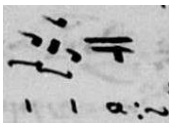

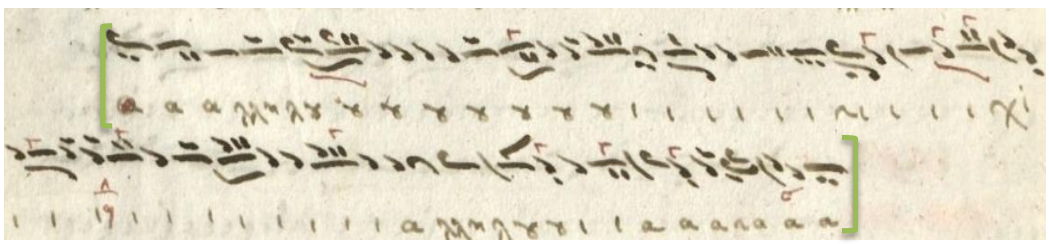

Εξήγηση γ′ ήχου

F F F G F F E F E D E D E F

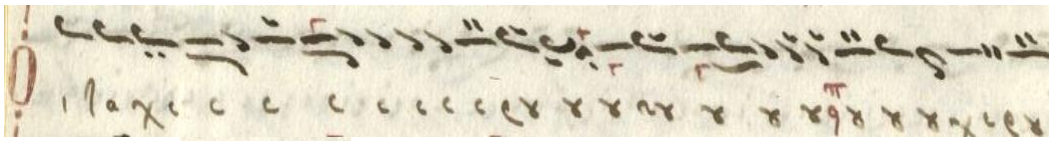

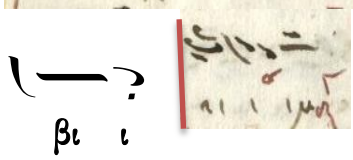

F G F E D F E D C c b a G a b a G F b a c b a G F E F

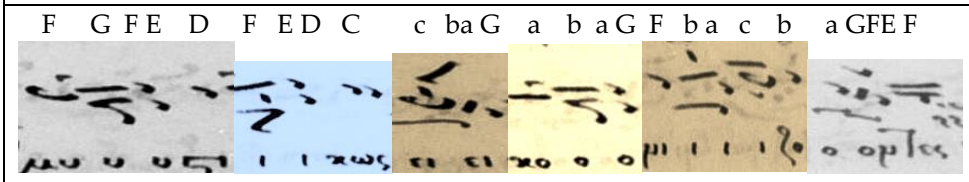

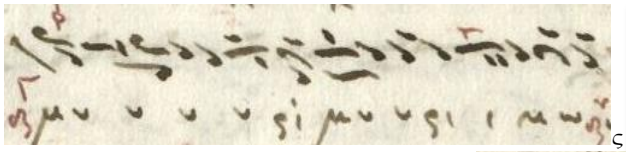

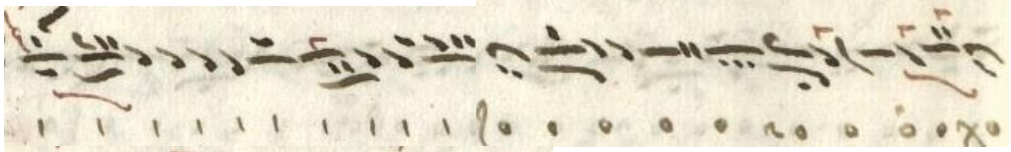

εξήγηση γ′ ήχου

F a GF F E FEDED E F Ga G G F F D

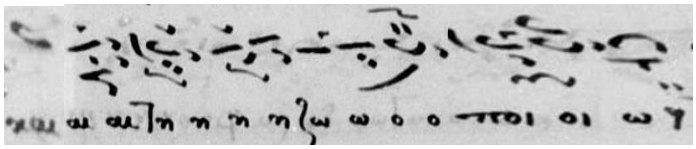

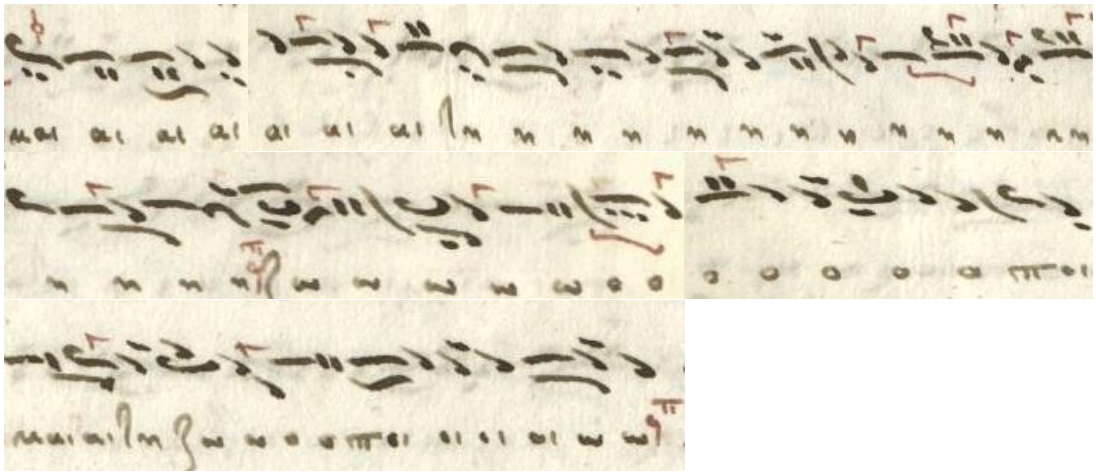

E F a G a b a GF GF GE F

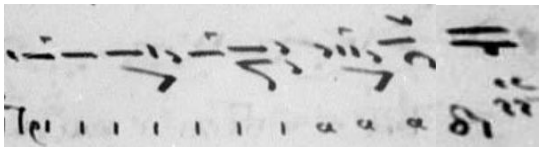

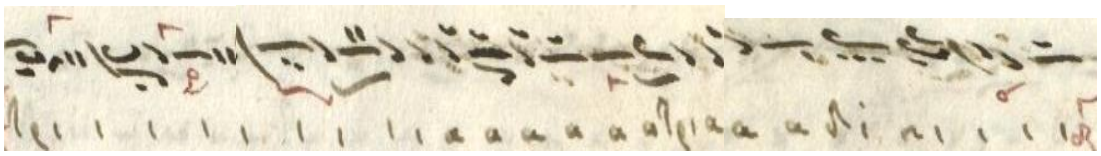

εξήγηση γ΄ ήχου

c b b a aG G a b aG F G b a aGGFF D G D

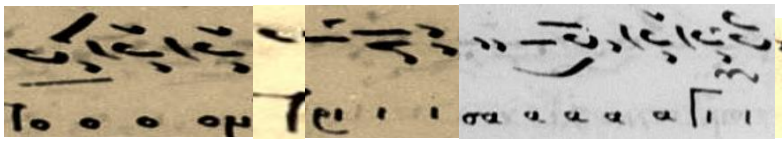

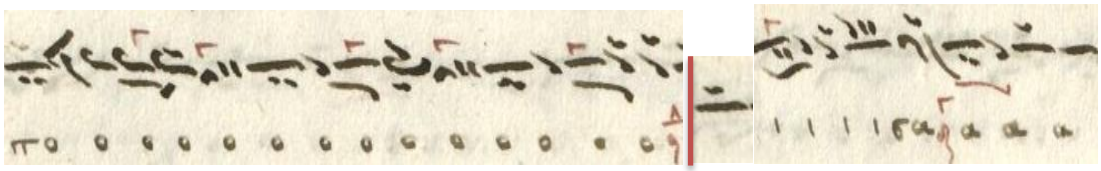

τρι

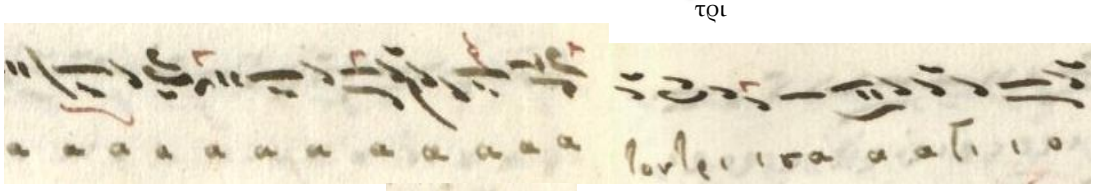

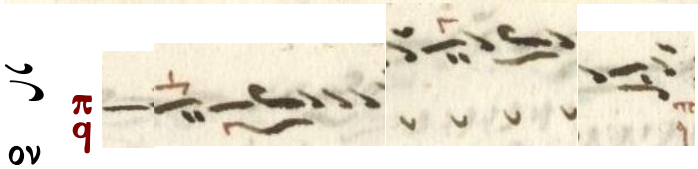

ον

υ υ υ υ υ υ μνο ο ον

E F E D C c baG a b aG FG F G E F

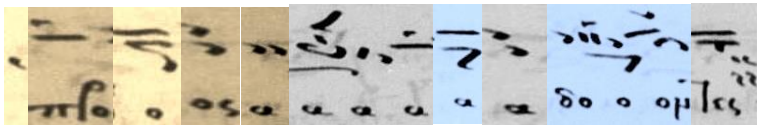

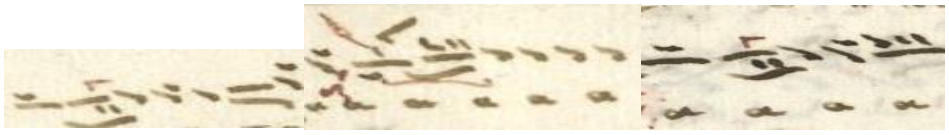

προ ο ο ο ο ο σα

108

δο ο ο ο ο ο προσαδο ον τε ε

---

[108] Ίδια εξήγηση με μέρος της εξήγησης για την θέση 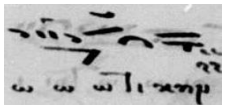 =

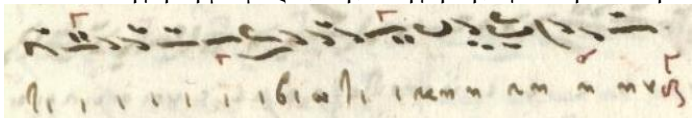

εξήγηση γ΄ ήχου

F GF FE F a GaGFE F G a b aGF G F G E F

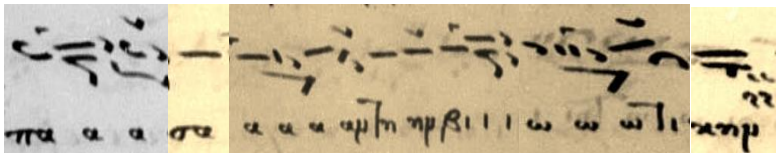

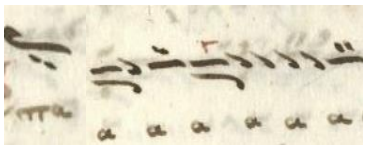

σα α [109]

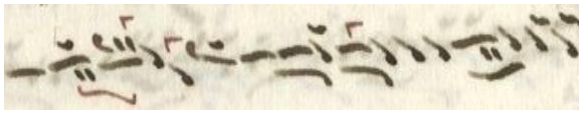

α α α α α α α α α α α α α αν τη

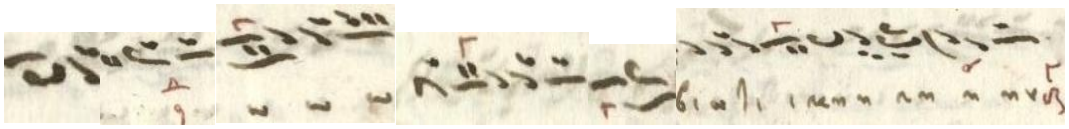

η η ην βι ω ω ω τη η τη

c b ba aG a ba G F b a c b aGFE F

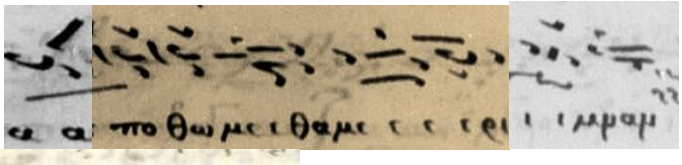

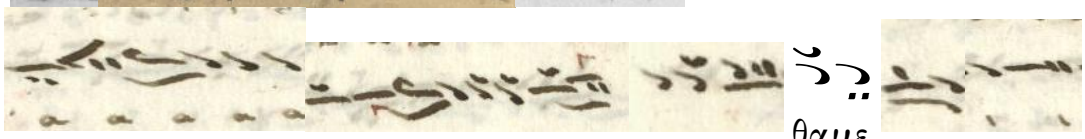

πο ο ο θω ω ω με ε ε ε ε ρι

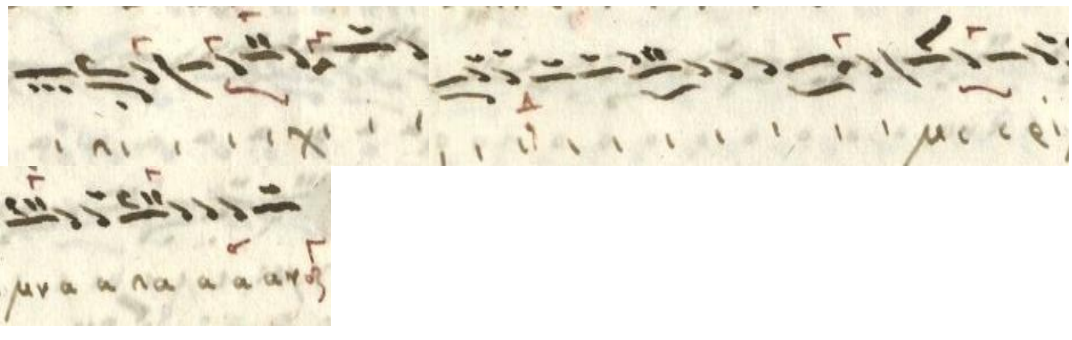

[109] Αντί του 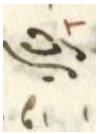

εξήγηση γ΄ ήχου

F G F E F a G a G F E F G a b a G F G a b c d b c d c c

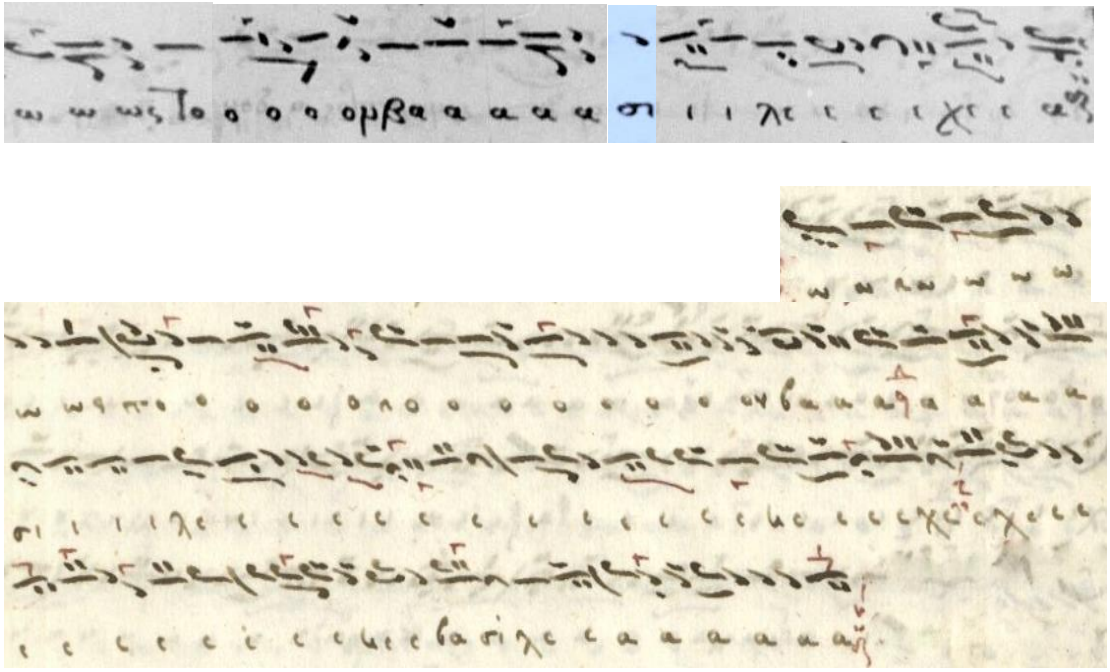

c b b a a G a b a G F a G a G F E F G a b a G F b a c b a G F E F

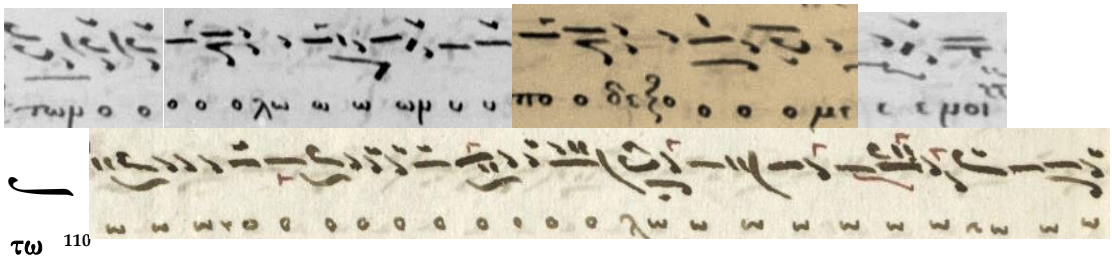

τω [110]

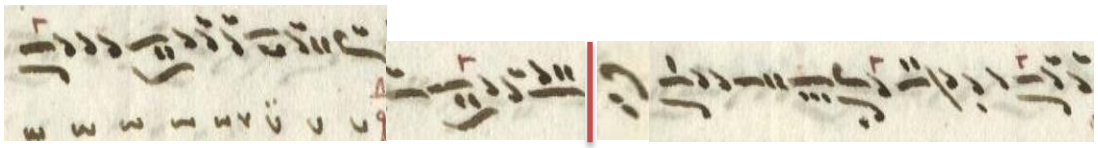

πο ο ο ο δε ξο ο ο ο ο ο ο ο ο ο ο ο ο ο

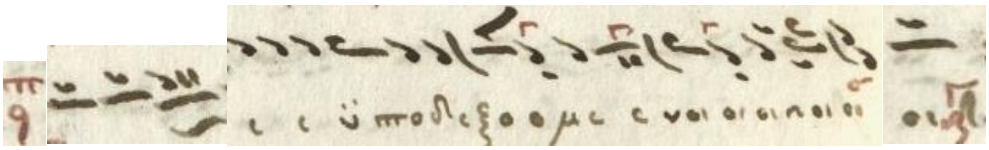

ο ο με

[110] Αντί του

εξήγηση γ΄ ήχου

F F F Ga b cd c c b c b c

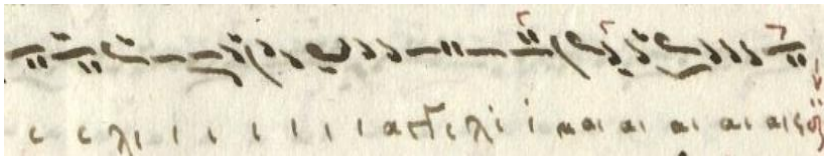

ταις αγ γε

F F b aGFE F

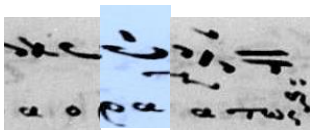

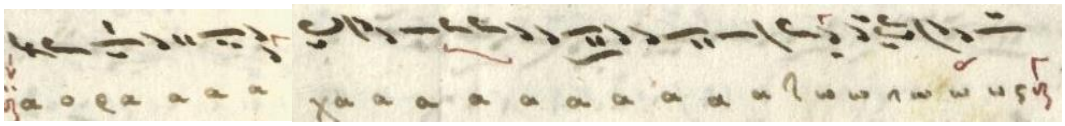

c b b a aG a b aG F F F GF G E F

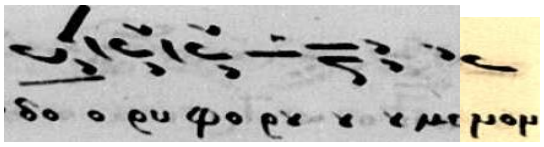

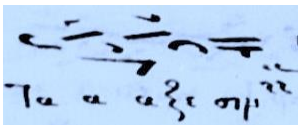

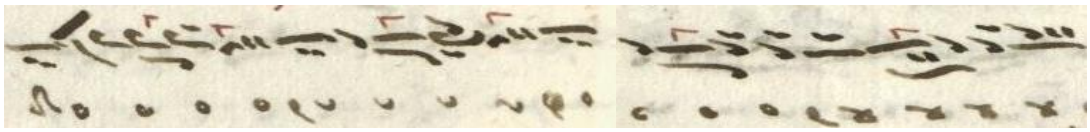

μενον 1 1 1 τα

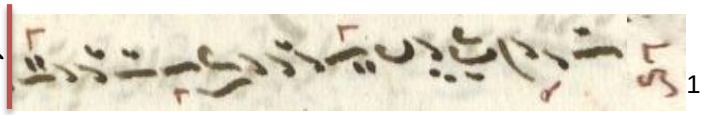

1 1 2

α α α ξε ε ε ε τα ξε ε σι ι νι ι ιν

---

[111] Αντί του

[112] Σύμφωνα με την εξήγηση 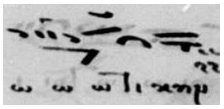 . Βλ. ο.π.

εξήγηση γ′ ήχου
F G a b c baG a b aG F b a c b aGFE F 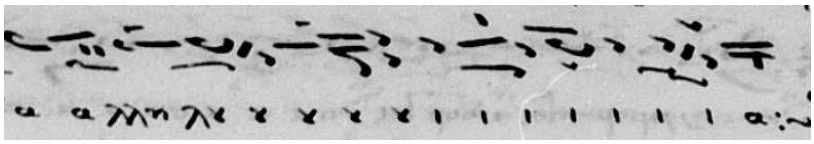   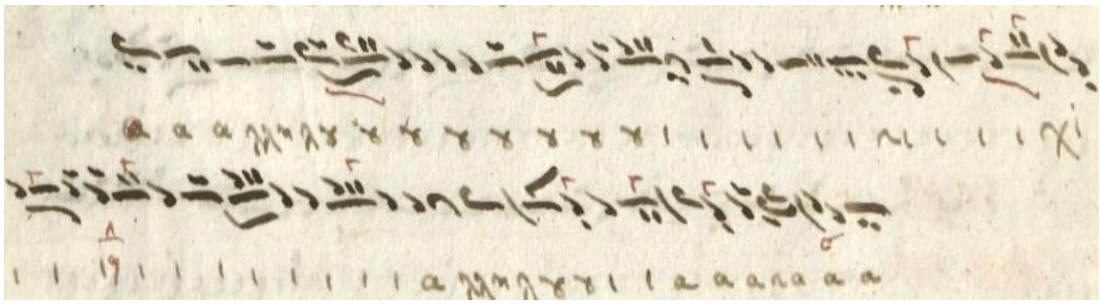

Ήχος γ'- σχολιασμός

- Περιπτώσεις χρήσης όμοιων «γραμμών» στη χερουβικό του Π. Χρυσάφη και η ενδεχόμενη διαφοροποίηση τους στη σύντμηση του Αντωνίου ιερέα.

1.α) 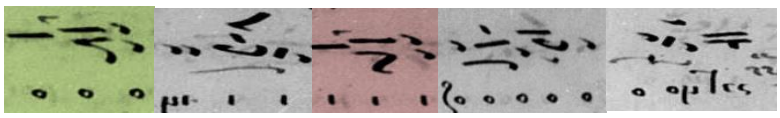

β) 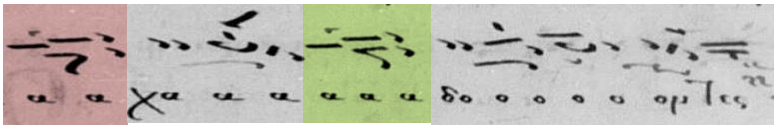

Η γραμμή 1.α αποτελείται από τις θέσεις τρομικού, αντικενώματος[113], εκστρεπτού, αντικενώματος και καταληκτική θέση συνάγματος και απόδερμα, στη βάση του τρίτου ήχου, τον φθόγγο Γα της μέσης. Ο Αντώνιος παραλείπει την αρχική θέση τρομικού[114] αλλά διατηρεί την θέση αντικενώματος στο άνω Νη' της νήτης, στην κορυφή δηλαδή του βασικού πενταχόρδου του ήχου αντικαθιστώντας την θέση εκστρεπτού με θέση τρομικού. Επίσης, διαμορφώνει το ποιητικό κείμενο προς το συντομότερο διατηρώντας τις θέσεις αντικενώματος, συνάγματος και το απόδερμα.

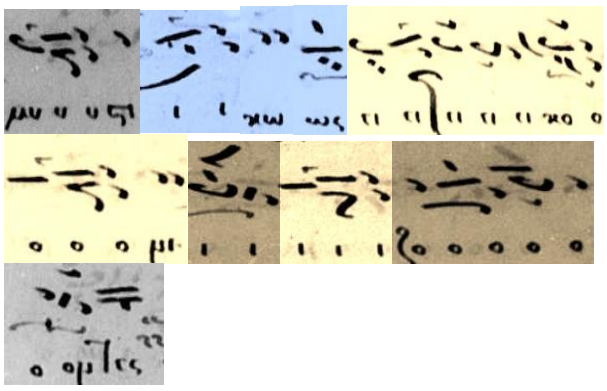

F G F E D F E D C c b a G

a b a G F b a c b

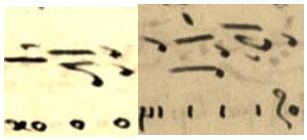

a G F E F

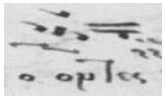

Σε αυτό το σημείο, ιδιαίτερη είναι και η μελοποίηση της λέξης *μυστικώς* κατά τη «μίμηση προς τα νοούμενα» με καθοδική πορεία του μέλους όπως και στο χρκ του β' ήχου. Ο Π. Χρυσάφης οδηγεί το μέλος στο Νη της μέσης, τρεις φωνές κάτω από τη βάση του ήχου, στην αρχή του

[113] Ως παρεμβολή στο ζεύγος θέσεων τρομικού - εκστρεπτού.
[114] Και κόβει και τις προηγούμενες θέσεις παρακαλέσματος και πιάσματος.

συνημμένου τετραχόρδου και έπειτα απευθείας στην αντιφωνία, στο φθόγγο Νη της νήτης. Ο Αντώνιος διατηρεί αυτή την μελοποίηση.

Όσο για την γραμμή 1.β, αυτή αποτελεί μέρος της μελοποίησης της λέξης *προσάδοντες*. Διαφοροποιείται από την 1.α αφού ο συνδυασμός τρομικού - εκστρεπτού, αντιστρέφεται σε συνδυασμό εκστρεπτού – τρομικού. Και εδώ διατηρείται η προαναφερθείσα μελοποίηση με την αντιφωνία Νη της μέσης – Νη της νήτης και την ίδια κατάληξη στη βάση του ήχου Γα της μέσης. Ο Π. Χρυσάφης επαναλαμβάνει την τακτική ίδιας μελοποίησης των μετοχών *εικονίζοντες* και *προσάδοντες* όπως και στον α' ήχο.

2. Αλληλουχία θέσεων: τρομικού, καταληκτική θέση ομαλού και απόδερμα στη βάση του γ' ήχου, θέσεις ψηφιστού, διπλών στραγγισμάτων, τρομικού, ομαλού και εκστρεπτού.

α) 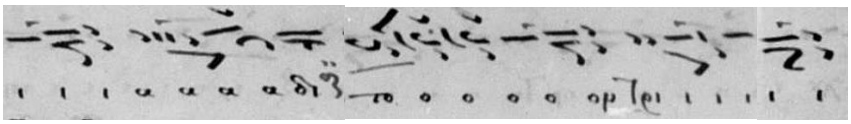

β) 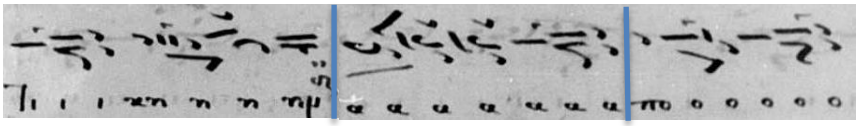

Η περιπτώση 2.α αποτελεί μέρος της μελοποίησης της λέξεως *τριάδι* που ο Αντώνιος διατηρεί και στο δικό του χερουβικό, αποκόπτωντας όμως τον πλατυσμό με τις συλλαβές *νω, χω* που ο Χουρμούζιος εξηγεί με την κατάληξη στη μεσότητα του ήχου, στο φθόγγο Πα της μέσης, στο μαλακό διάτονο. Εν συνεχεία το μέλος οδηγείται στη βάση του ήχου, τον φθόγγο Γα της μέσης, σύμφωνα με το κατά τριφωνία σύστημα.

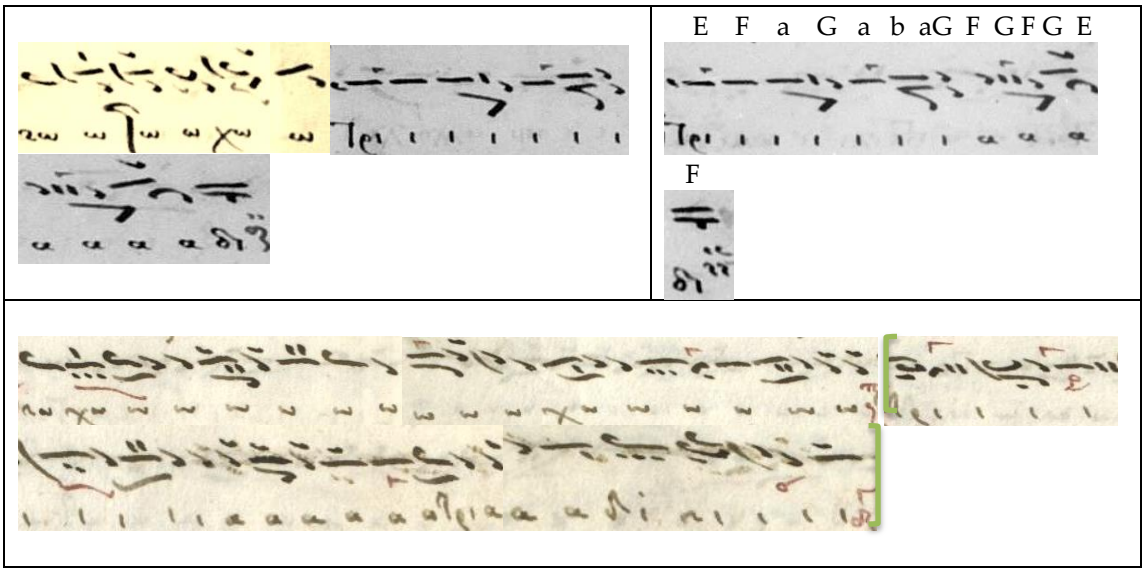

Οι θέσεις ψηφιστού, διπλών στραγγισμάτων, τρομικού, ομαλού και εκστρεπτού αφορούν στη μελοποίηση του στίχου *τον τρισάγιον ύμνον*. Ο Αντώνιος αφήνει ως έχει την «γραμμή» ψηφιστου, στραγγισμάτων, τρομικού και παραλείπει τις θέσεις ομαλού και εκστρεπτού. Στη συνέχεια, αντιγράφει τις θέσεις ψηφιστου, στραγγισμάτων και κυλίσματος και καταλήγει στον μέσο του γ' ήχου, τον α' ήχο στη λέξη *ύμνον* αντικαθιστώντας τη «γραμμή» αντικενώματος, βαρείας, τρομικού και βαρείας, λυγίσματος με θέση αντικενώματος στην υπερβατή κατάβαση.

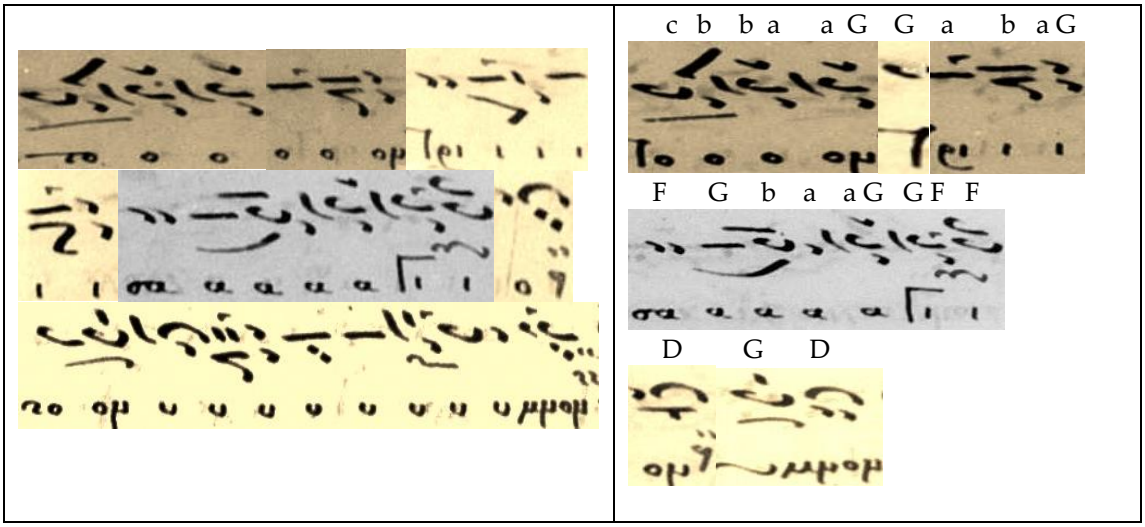

Ό ίδιος τρόπος επεξεργασίας και κίνησης του μέλους ισχύει και για την περίπτωση 2β. Εδώ η γραμμή αφορά τους στίχους *πάσαν την βιωτικήν αποθώμεθα μέριμναν*. Συγκεκριμένα για τον στίχο *πάσαν την βιωτικήν*, ο ιερέας αντιγράφει τις θέσεις τρομικού, ομαλού και αποδέρματος, ως έχουν, προσαρμόζοντας μόνο το ποιητικό κείμενο.

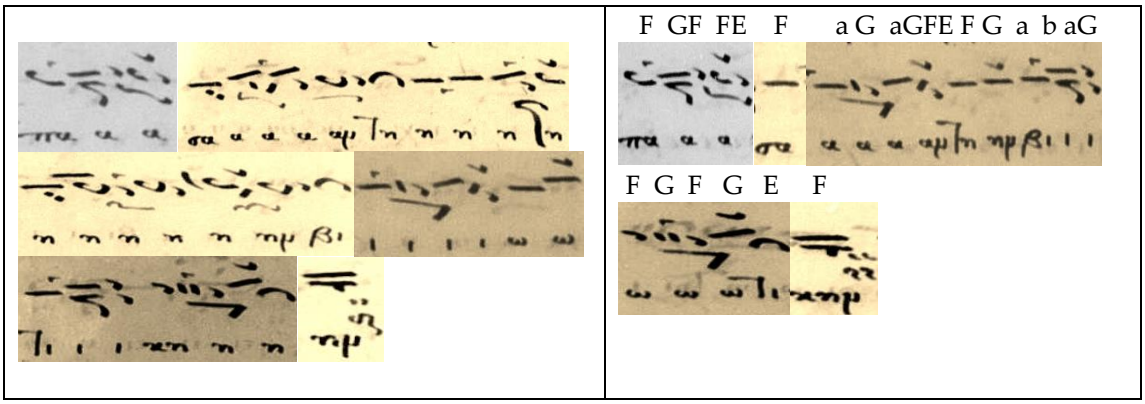

Στο στίχο *αποθώμεθα μέριμναν*, ο Αντώνιος αντιγράφει τη γραμμή ψηφιστου, διπλών στραγγισμάτων και τρομικού με διαφοροποίηση στο ποιητικό κείμενο. Επίσης, κόβει την «γραμμή» των συλλαβών *[από]θώμεθα με[ριμναν]* και κρατάει τις δύο τελευταίες θέσεις αντικενώματος και συνάγματος πάλι αλλάζοντας το ποιητικό κείμενο. Ο

Π. Χρυσάφης επιλέγει για άλλη μια φορά να οδηγήσει το μέλος στην πενταφωνία του ήχου[115], στο φθόγγο Νη της νήτης καταλήγοντας, έπειτα, πάλι στη βάση του ήχου. Ο Αντώνιος επιλέγει να μην «βυθίσει» το μέλος στη βάση Νη του τετραχόρδου Νη- Γα, όπως κάνει ο Π. Χρυσάφης, αλλά να κινηθεί μόνο ως και πέντε φωνές πάνω από τη βάση πριν καταλήξει σε αυτή.

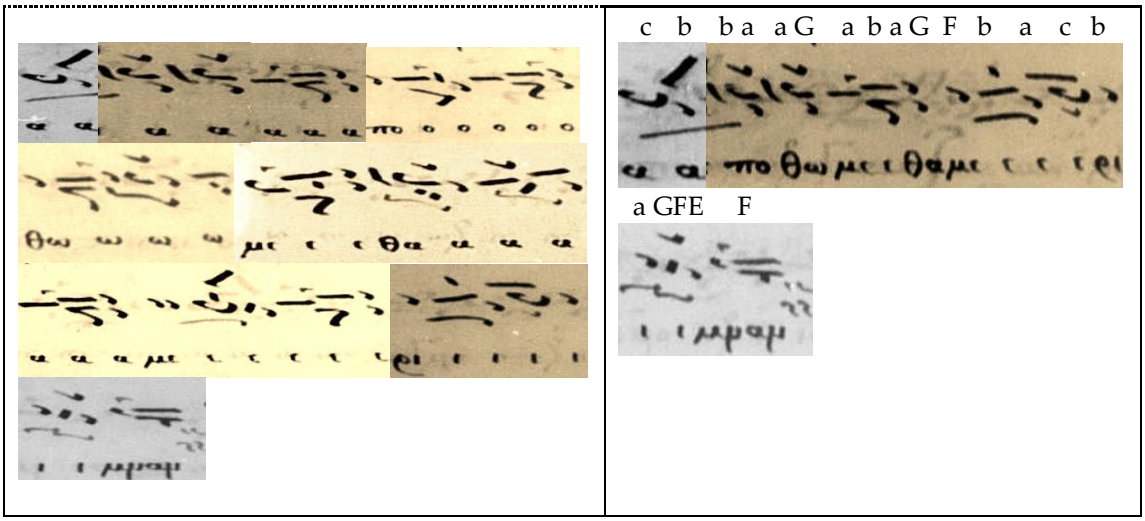

Εξετάζοντας τώρα συνολικά την εκτενή αυτή «γραμμή» του Π. Χρυσάφη, διαπιστώνεται η ομοιότητα της με την παρακάτω «γραμμή» *των όλων υποδεξόμενοι* πλην της αντικατάστασης των θέσεων του εκστρεπτού, του τρομικού και του έτερου παρακαλέσματος[116] από την βηματική δίφωνη ανάβαση και τη θέση τρομικού.

3. α)

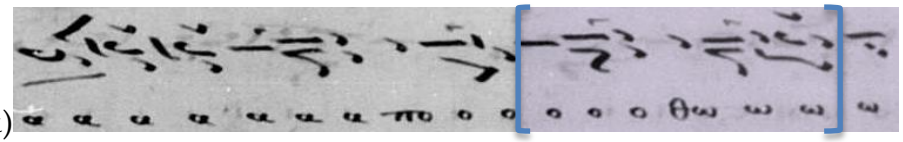

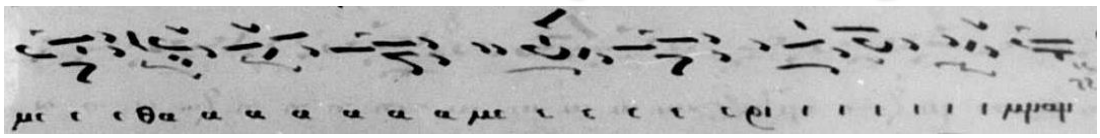

β)

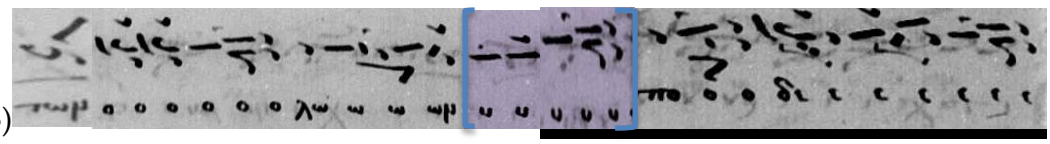

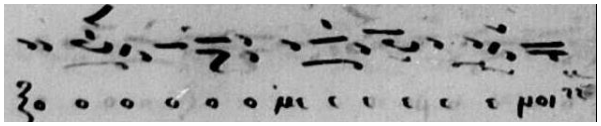

[115] Στη συλλαβή *με [ριμναν]*.
[116] Εντός των μπλε παρενθέσεων.

Όπως φαίνεται παρακάτω, ο Αντώνιος αντιγράφει τη γραμμή μέχρι και τη θέση του τρομικού στη συλλαβη *υπο*. Οι υπόλοιπες θέσεις κόβονται πλην των τελευταίων θέσεων αντικενώματος, συνάγματος και αποδέρματος.

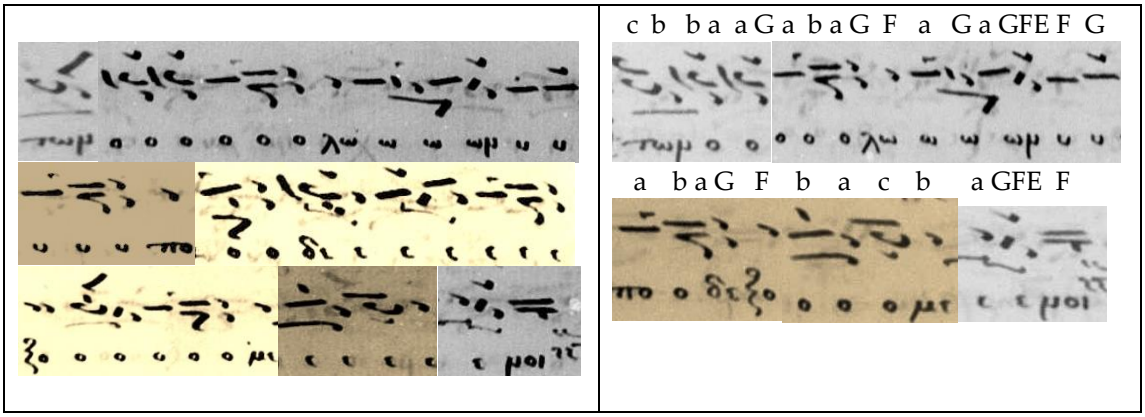

γ)

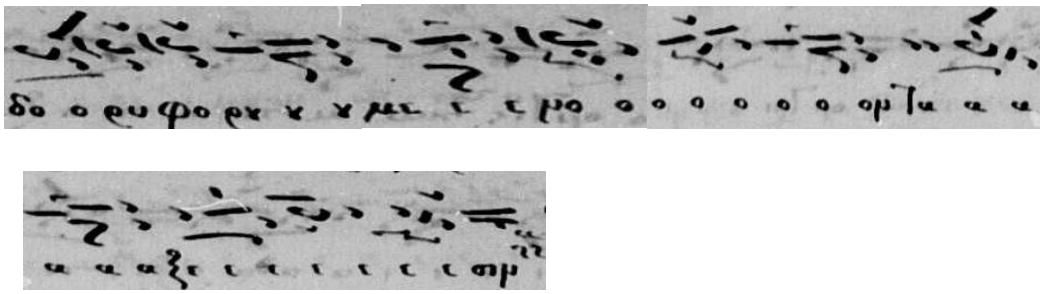

Σε αυτή τη «γραμμή» δεν παρεμβάλλονται οι θέσεις ομαλού και τρομικού στο συνδυασμό τρομικού - εκστρεπτου όπως συμβαίνει στη γραμμή 3.β[117]. Εδώ, ο Αντώνιος διατηρεί τις θέσεις ως το πρώτο τρομικό και μετά αντικαθιστά τις υπόλοιπες θέσεις με ένα ίσο και την καταληκτική θέση ομαλού με απόδερμα που είχε χρησιμοποιήσει και στην μελοποίηση της λέξη *βιωτικήν* στη βάση του γ' ήχου.

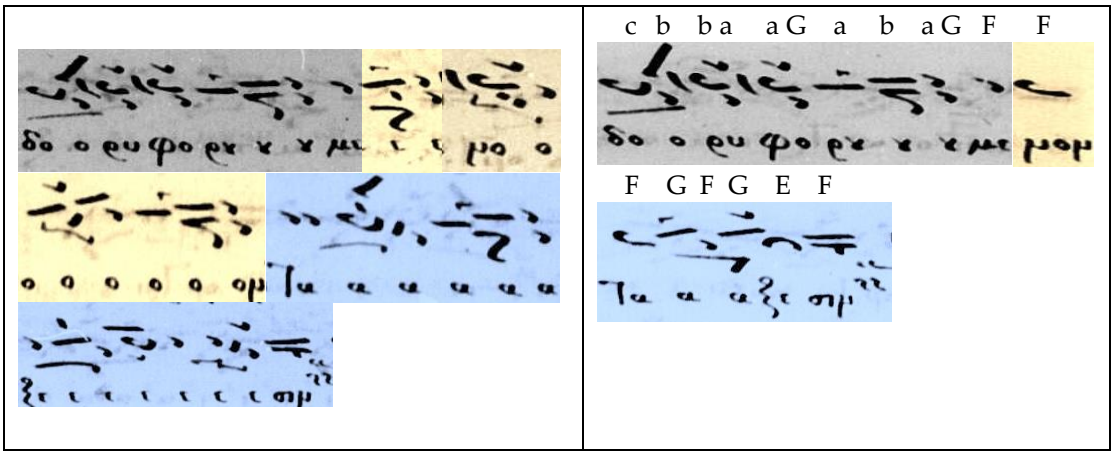

[117] Στη συλλαβή *από[θώμεθα]*.

❖ Άλλες παρατηρήσεις για τις θέσεις.

Συνδυασμός θέσεων αντικένώματος και παρακλητικής με θέση έτερου παρακαλέσματος.

α) 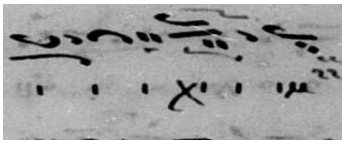

Ο συνδυασμός των παραπάνω θέσεων, όπως και η προηγούμενη θέση του έτερου παρακαλέσματος αντικαθίσταται από βαρεία και την καταληκτική θέση λυγίσματος στη βάση του ήχου, τον φθόγγο Γα της μέσης.

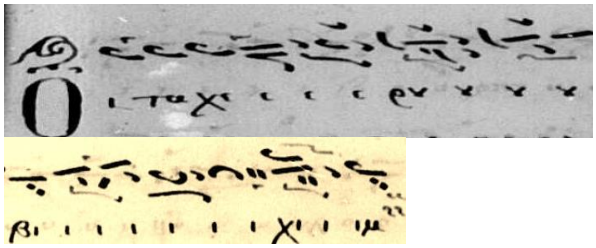

F F F G F F E F ED

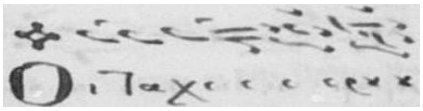

ED E F

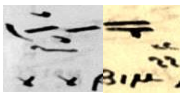

β) 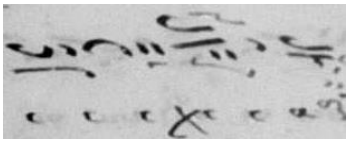

Εδώ η θέση διατηρείται ως έχει και στο χβκ του Αντωνίου, όπως και όλος ο στίχος.

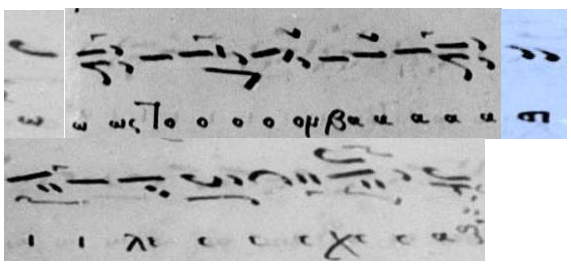

F G F E F a G a G F E F G a b a G

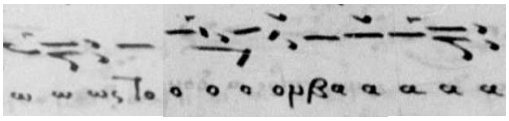

F Ga b c d b c d c c

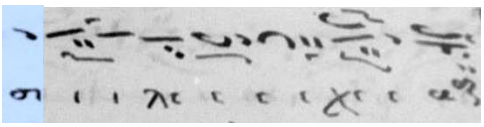

- Περί των καταλήξεων στο χερουβικό του Αντωνίου – Μακροδομική απεικόνιση - Ομοιότητες και διαφοροποιήσεις «γραμμών» [118].

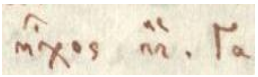

F	F	D	F
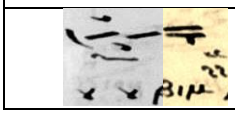	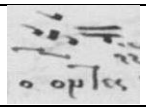	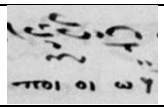	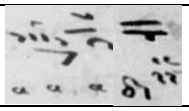

D	F	F	F
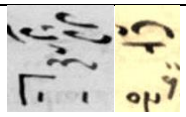	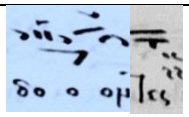	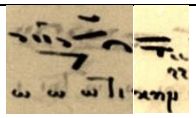	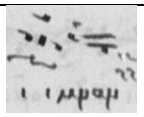

c	F	c	F
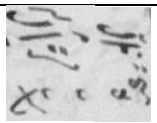	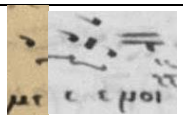	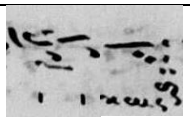	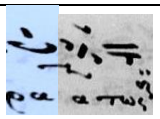

F	F
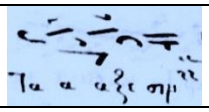	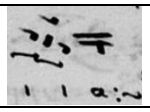

Σε αυτό το χβκ, συχνή είναι η καταληκτική θέση συνάγματος με απόδερμα στη βάση του ήχου, στο φθόγγο Γα της μέσης[119].

[118] Ύστερα από αντικατάσταση «γραμμών» του Π. Χρυσάφη, όπως παρουσιάστηκαν παραπάνω.

[119] Ο Π. Χρυσάφης είχε επιλέξει την ίδια θέση και για τις καταλήξεις *προσάδοντες* και *τάξεσιν* αλλά ο Αντώνιος επέλεξε την αντικατάσταση της από θέση ομαλού και απόδερμα. Βλ. σσ.161, 181.

Επίσης, παρατηρείται πως προηγείται της θέσης συνάγματος[120], και του απόδέρματος, ανά περίπτωση, αλληλουχία θέσεων ψηφιστού, διπλών στραγγισμάτων, τρομικού (με παρεμβολή ενίοτε θέσεων ομαλού και τρομικού[121]) και αντικενώματος.

β) c b b a a G a b a G F b a c b aGFE F

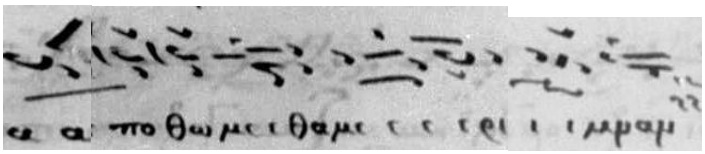

γ) c b b a a G a b a G F a G aGFEF G a b a G F b a c b aGF E F

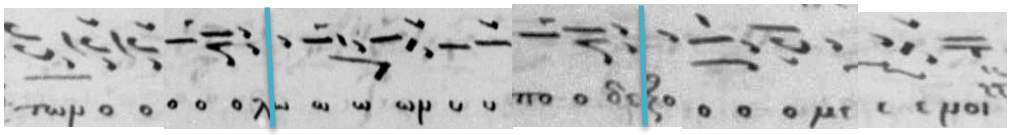

Οι προαναφερθείσες παρεμβαλλόμενες θέσεις ομαλού και τρομικού προηγούνται και της καταληκτικής θέσης ομαλού με απόδερμα στη βάση του ήχου, σε τμήμα της φράσης *πάσαν την βιωτικήν*[122] και στη λέξη *τριάδι* σε μία συντομευμένη εκδοχή.

F G F F E F a G aGFEF G a b a G F G F G E F

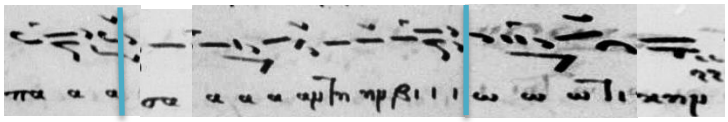

E F a G a b aG F G F G E F

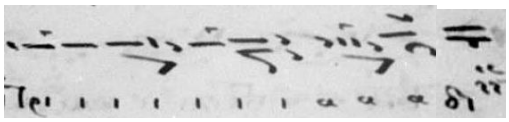

[120] Επισημαίνεται πως μεμονωμένη η θέση συνάγματος με το απόδερμα, χρησιμοποιείται από τον Αντώνιο στη μελοποίηση της λέξης *αοράτως*. Επίσης, χρησιμοποιείται στο καταληκτικό *αλληλούϊα*, παρακάτω, στο σχολιασμό των εφυμνίων.

[121] Στη περίπτωση γ) μεταξύ των μπλε γραμμών. Ας σημειωθεί πως η αλληλουχία της α' περίπτωσης χρησιμοποιήθηκε από τον Π. Χρυσάφη για τη μελοποίηση της λέξης *τάξεσιν* και τμήματος της λέξης *προσάδοντες* αλλά αντικαταστάθηκε από τον ιερέα με την καταληκτική θέση ομαλού με απόδερμα που σχολιάζεται παρακάτω. Πιο αναλυτικά, δες και παραπάνω σε αυτό το σχολιασμό του γ' ήχου.

[122] Και σε τμήμα του στίχου *ως τον βασιλέα* ως εξής: F aG aGFEF G a b aG

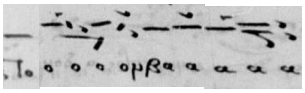

Περιορισμένη είναι η χρήση των θέσεων κυλίσματος και λυγίσματος[123] στις καταλήξεις, σε αντίθεση με το χερουβικό του β’ ήχου.

[123] Συγκεκριμένα, στις λέξεις *ζωοποιώ* και *τρισάγιον* όταν το μέλος προσεγγίζει τη μεσότητα του ήχου και *χερουβίμ* (στη βάση του ήχου) και ταις *αγγελικαίς* (στη πενταφωνία του ήχου) αντίστοιχα.

ΗΧΟΣ Δ΄

¤

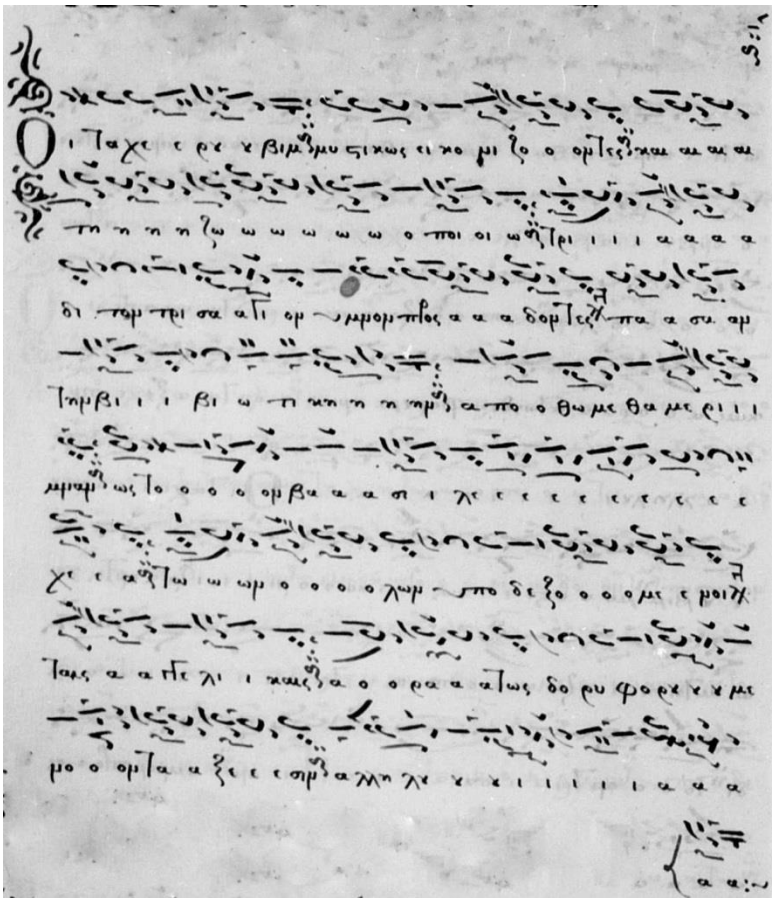

Εξήγηση δ΄ ήχου

Π. Χρυσάφης

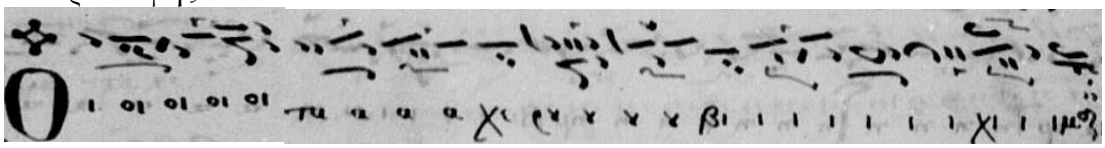

Χουρμούζιος

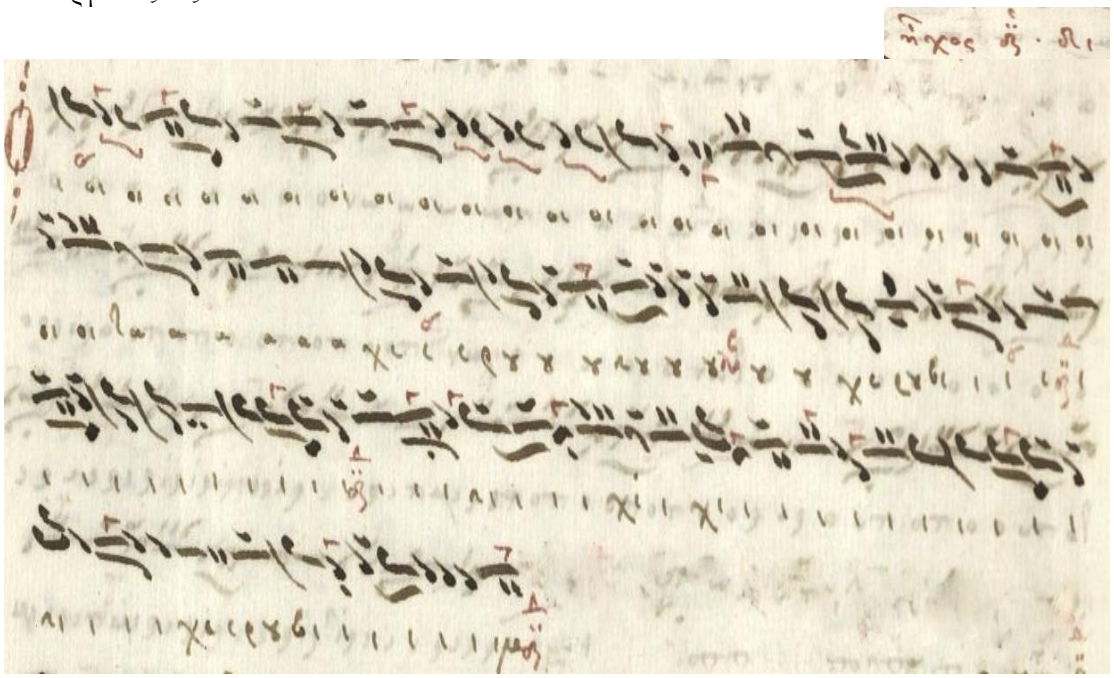

εξήγηση δ΄ ήχου

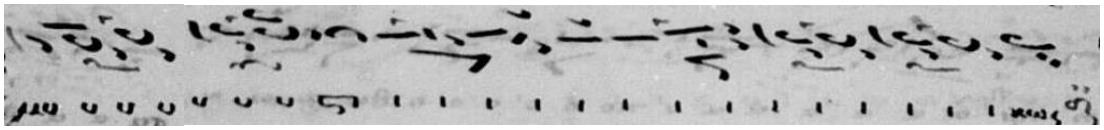

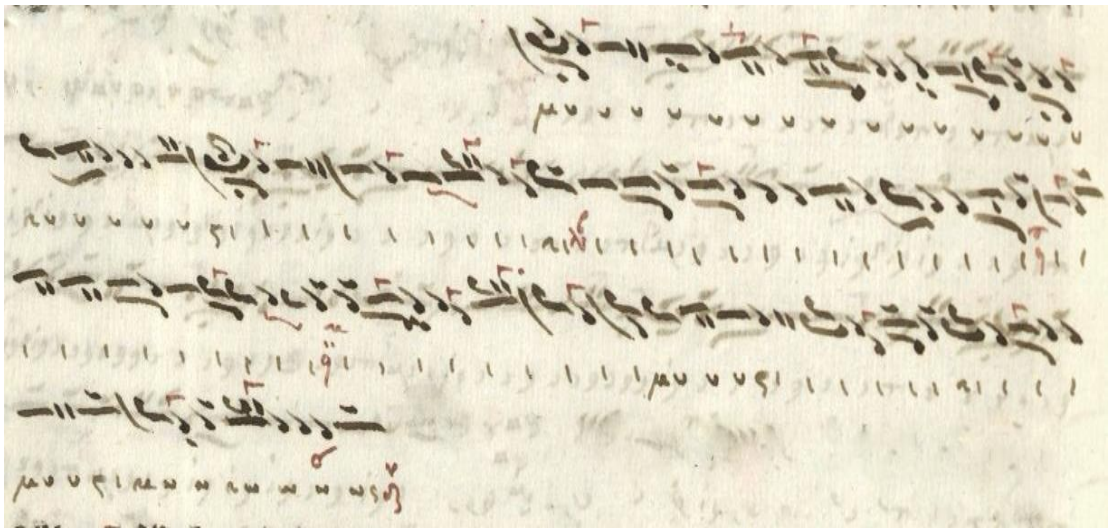

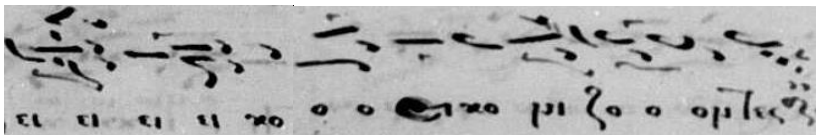

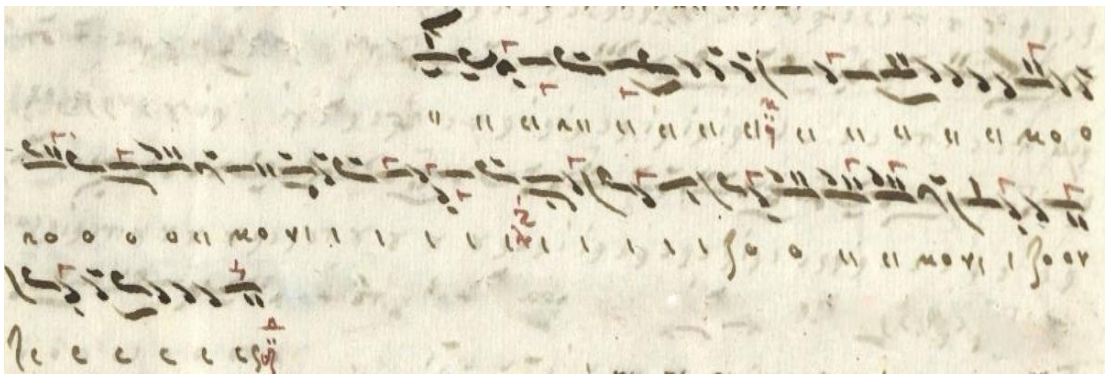

εξήγηση δ΄ ήχου

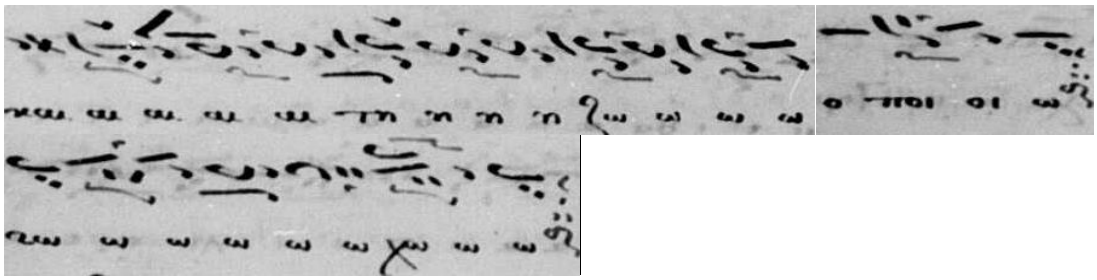

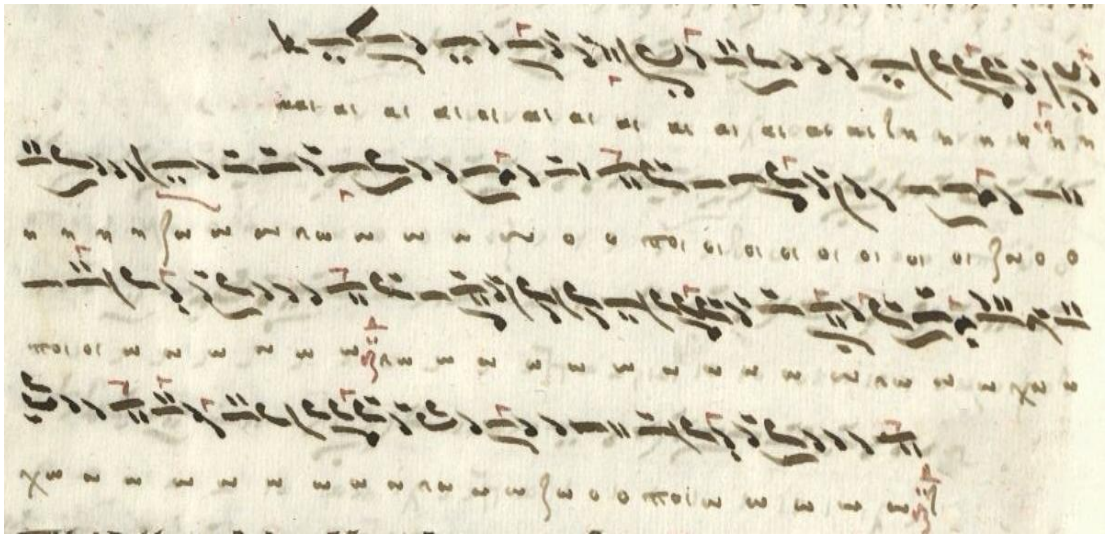

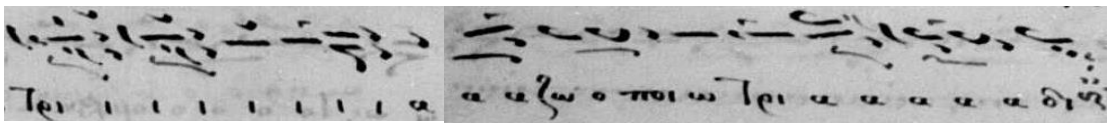

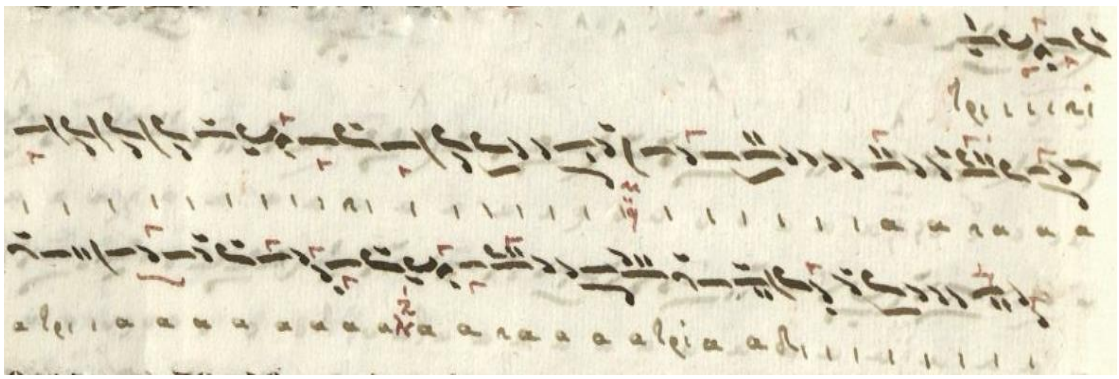

εξήγηση δ΄ ήχου

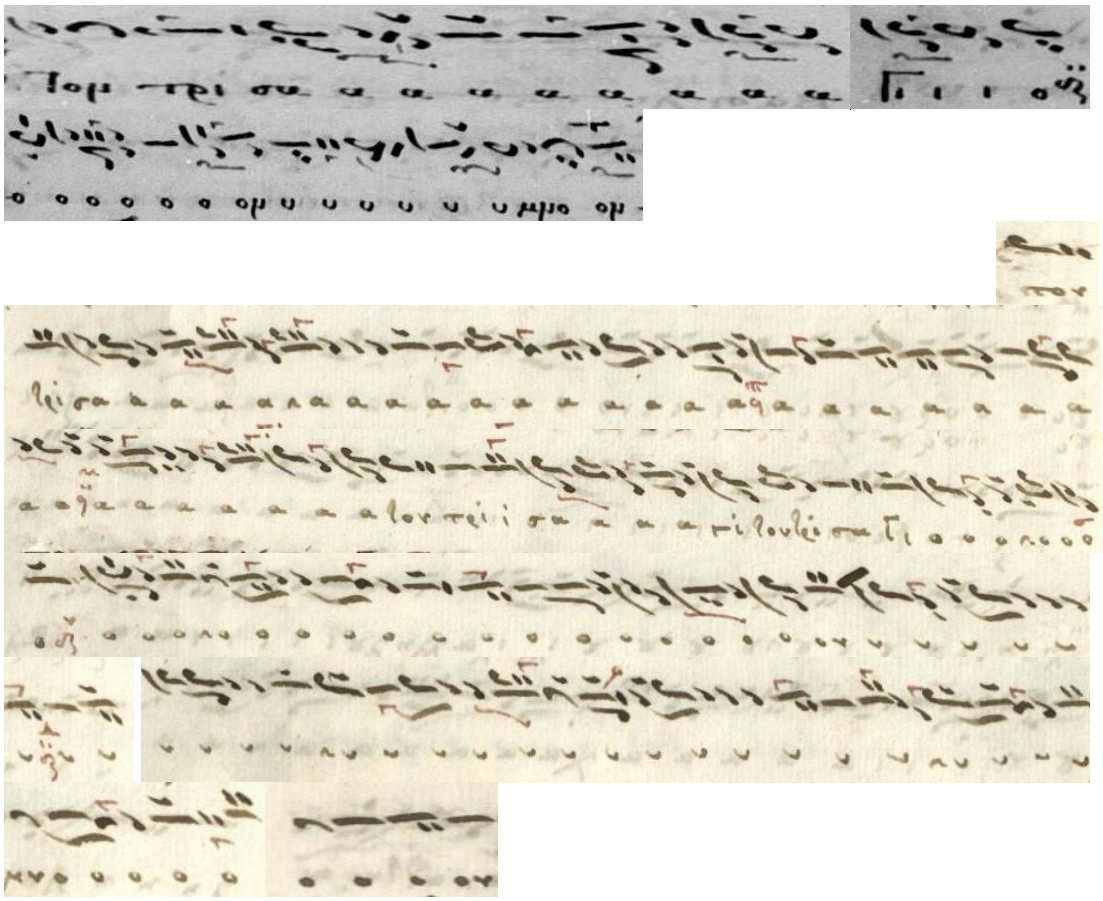

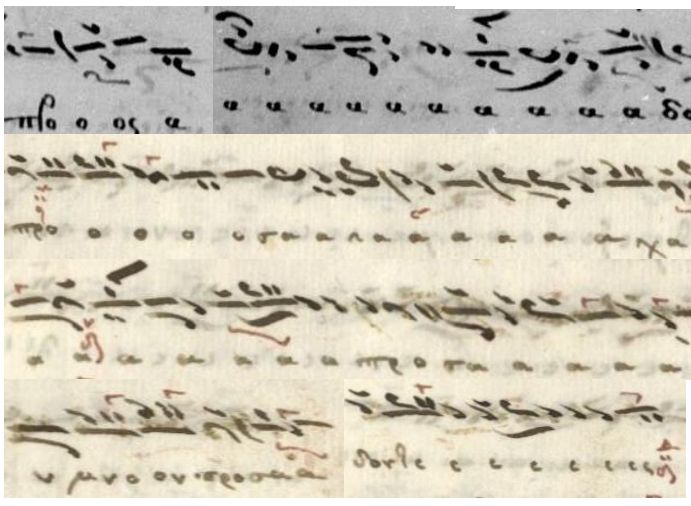

εξήγηση δ΄ ήχου

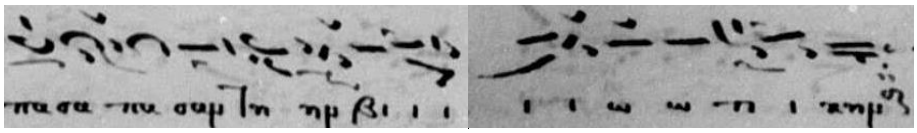

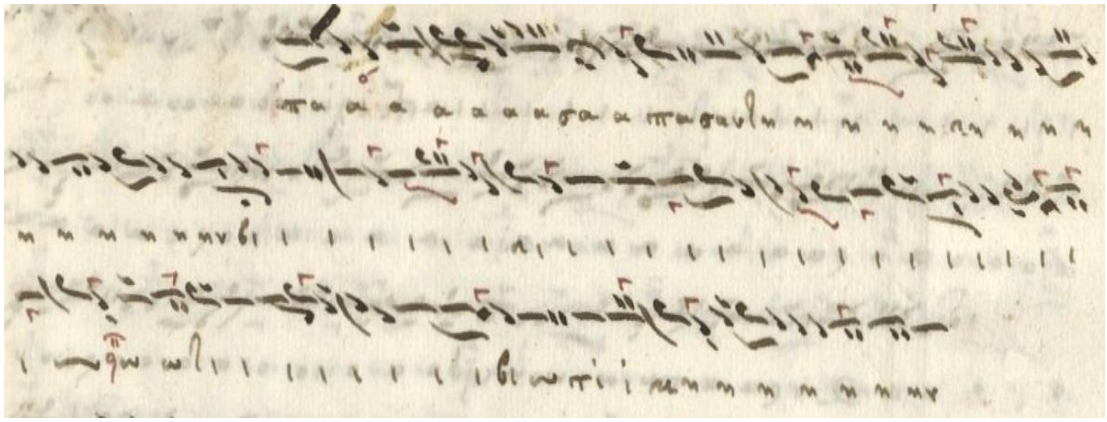

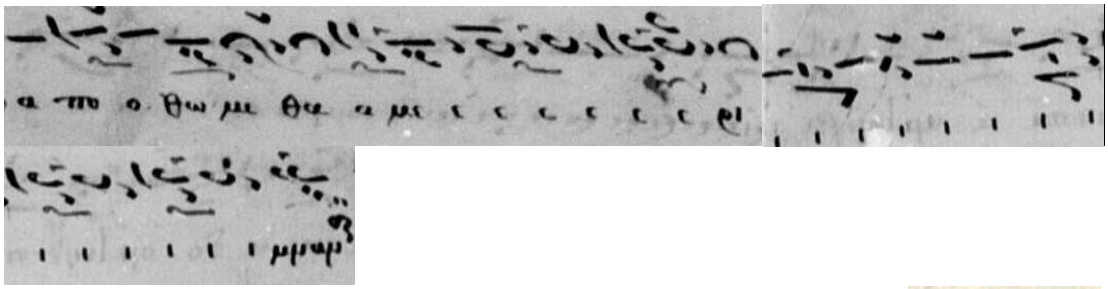

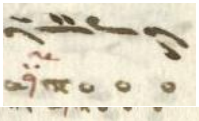

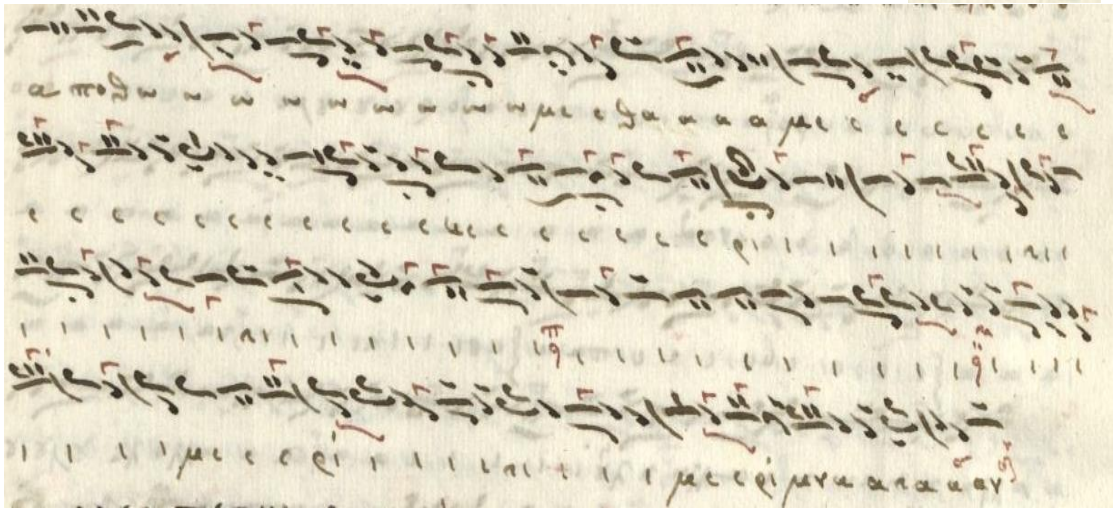

εξήγηση δ΄ ήχου

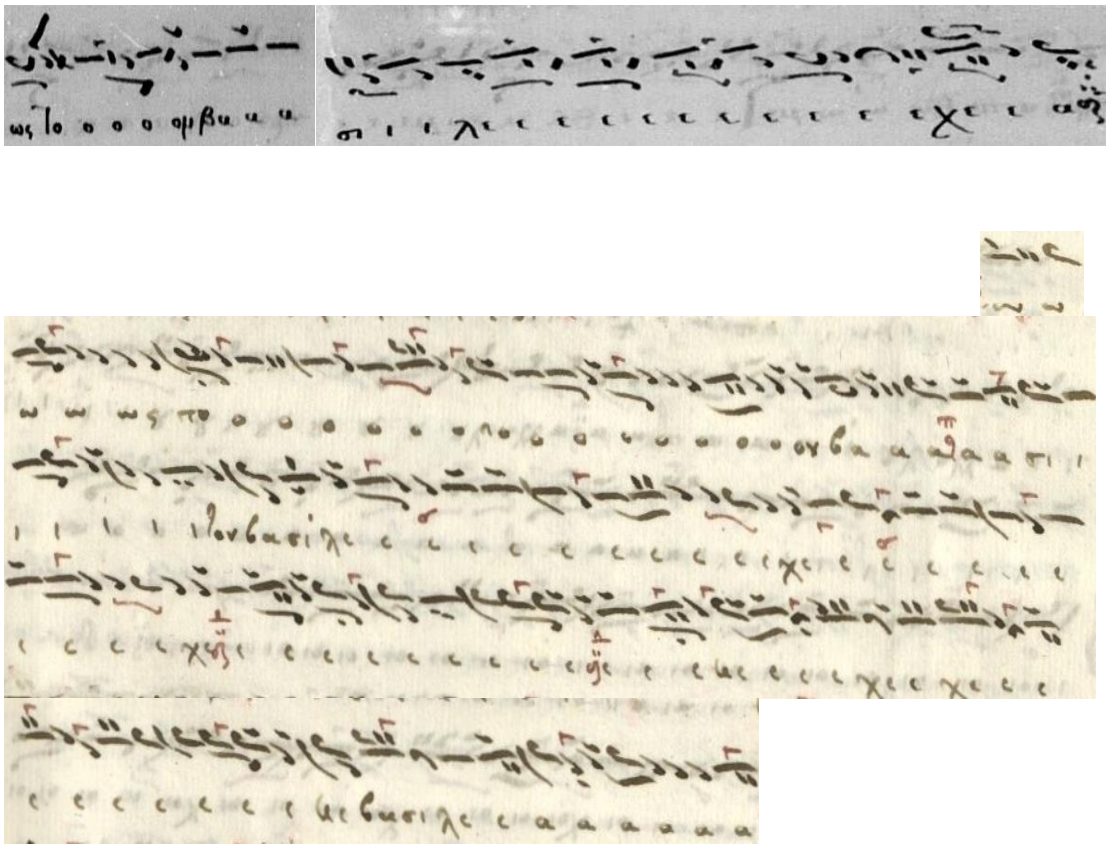

εξήγηση δ' ήχου

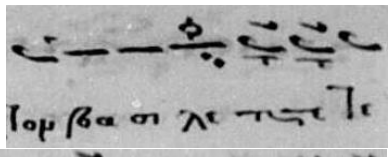

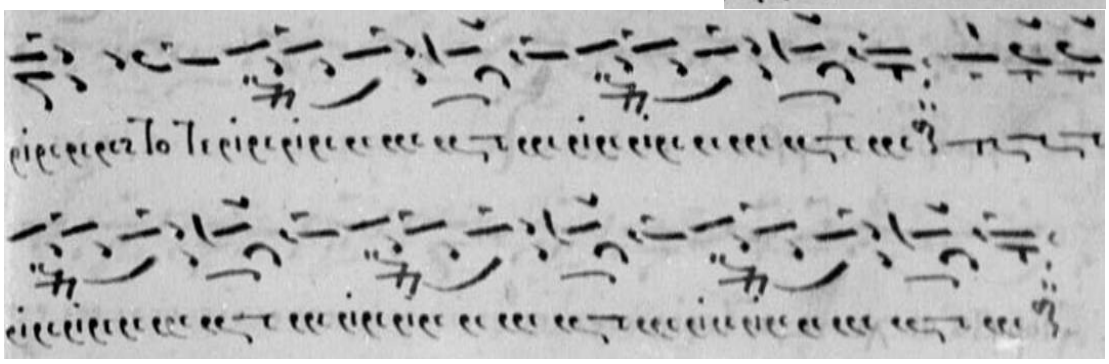

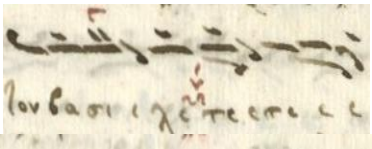

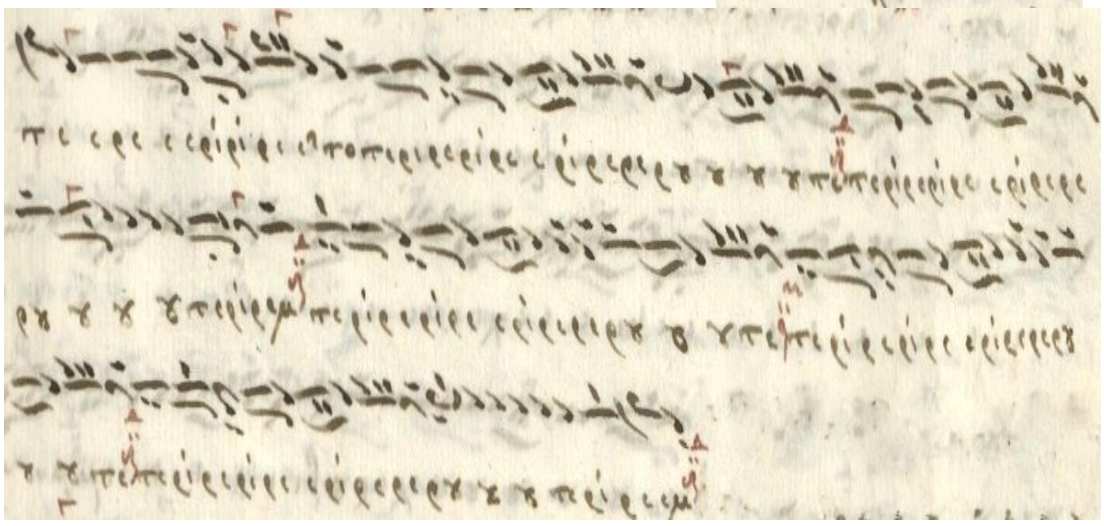

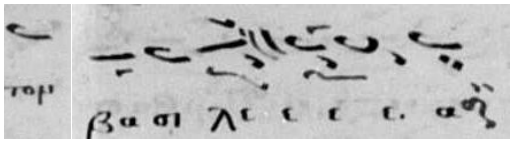

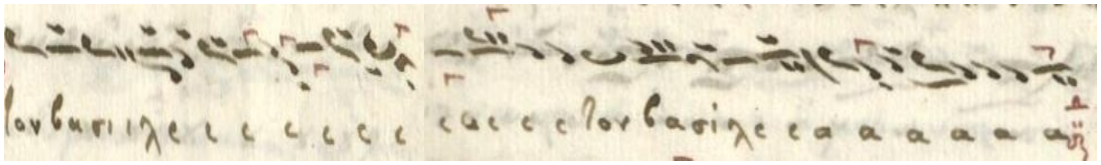

εξήγηση δ΄ ήχου

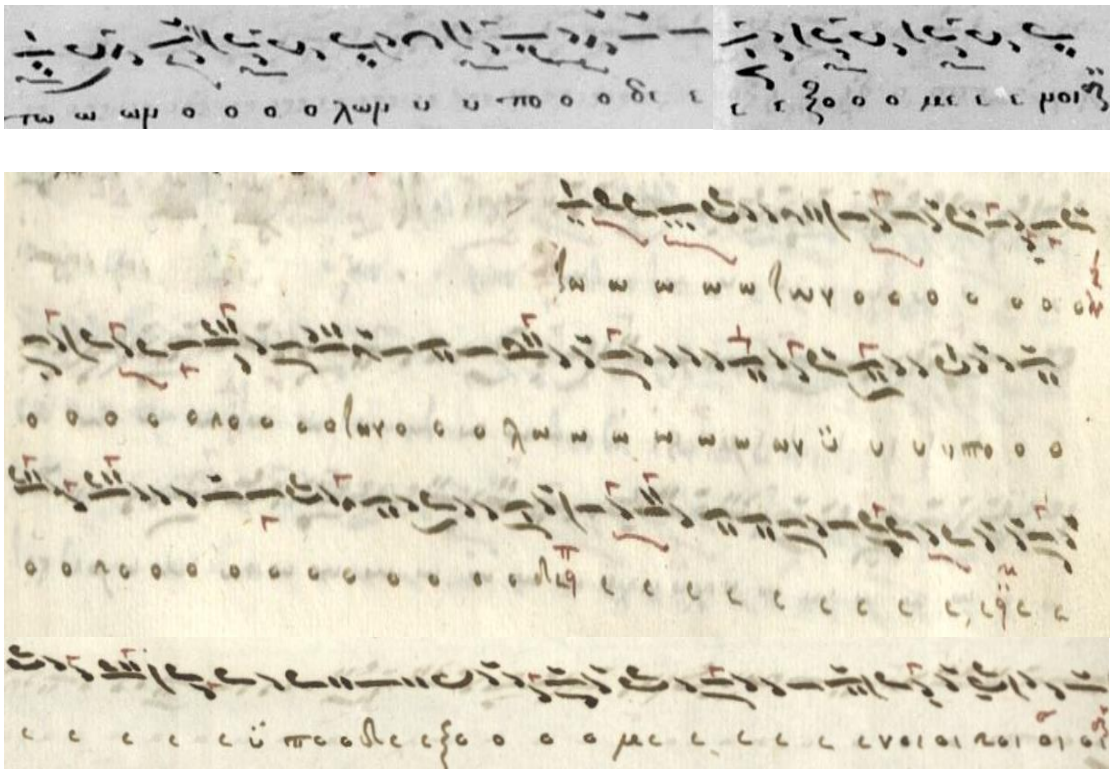

εξήγηση δ΄ ήχου

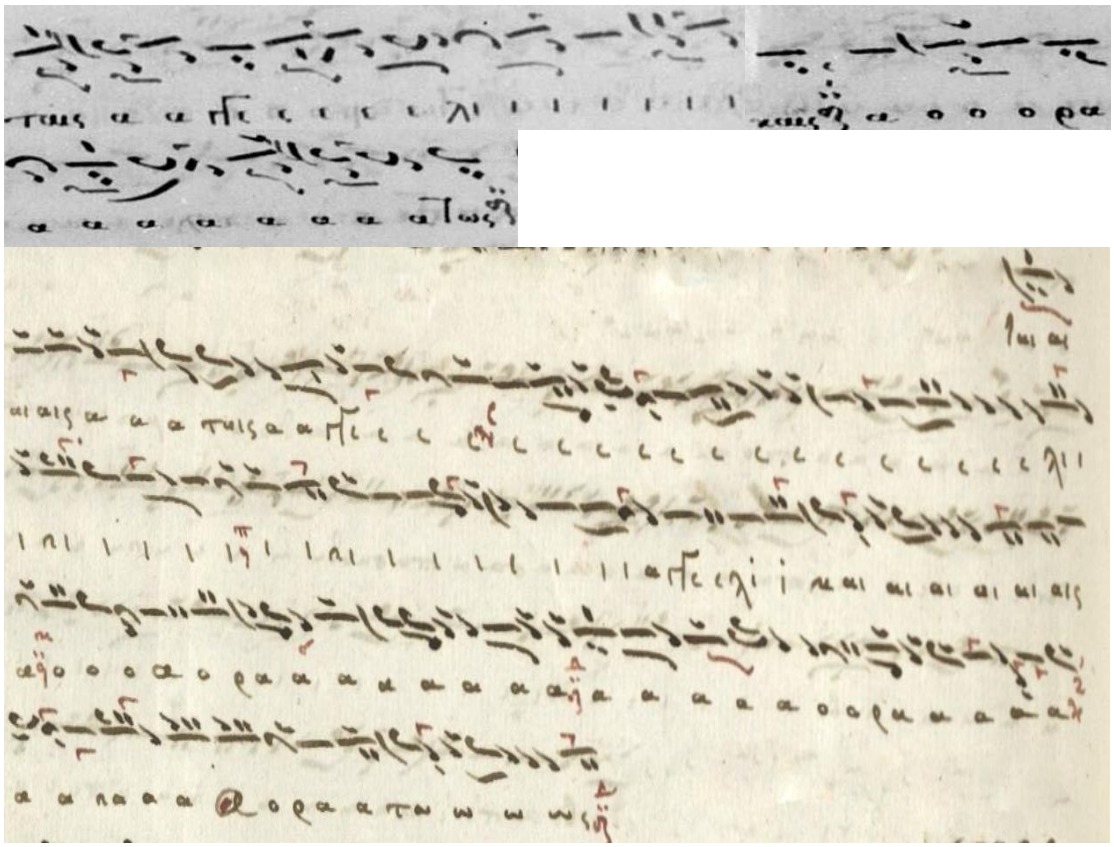

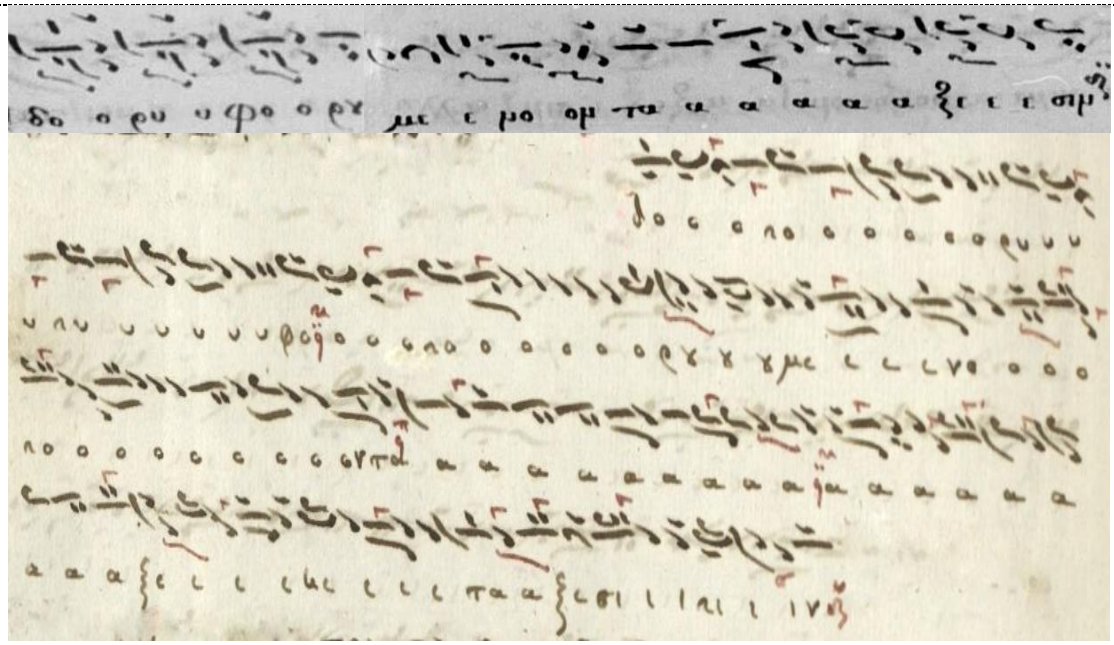

εξήγηση δ΄ ήχου

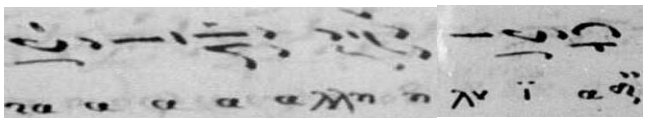

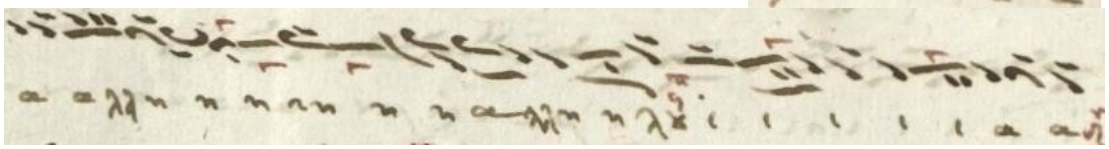

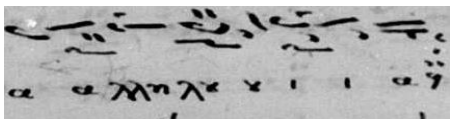

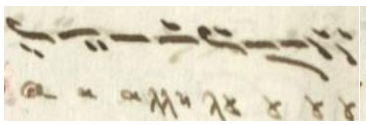

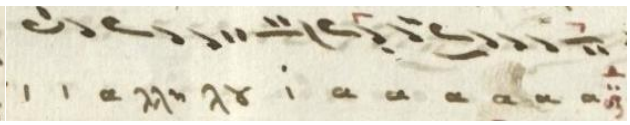

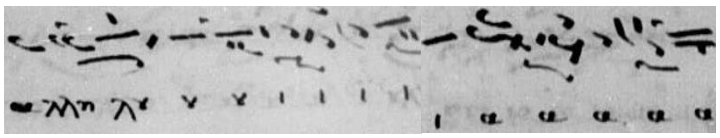

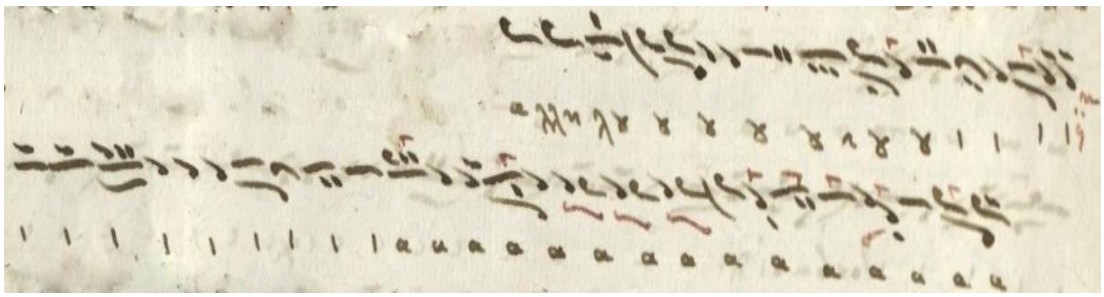

Σύγκριση δ΄ ήχου

Π. Χρυσάφης

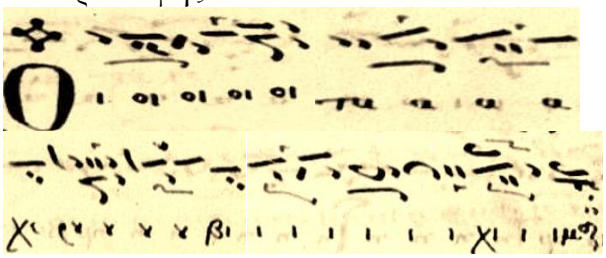

Αντώνιος ιερέας

C C C DE G F G F G

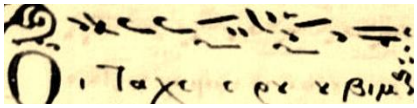

Χουρμούζιος

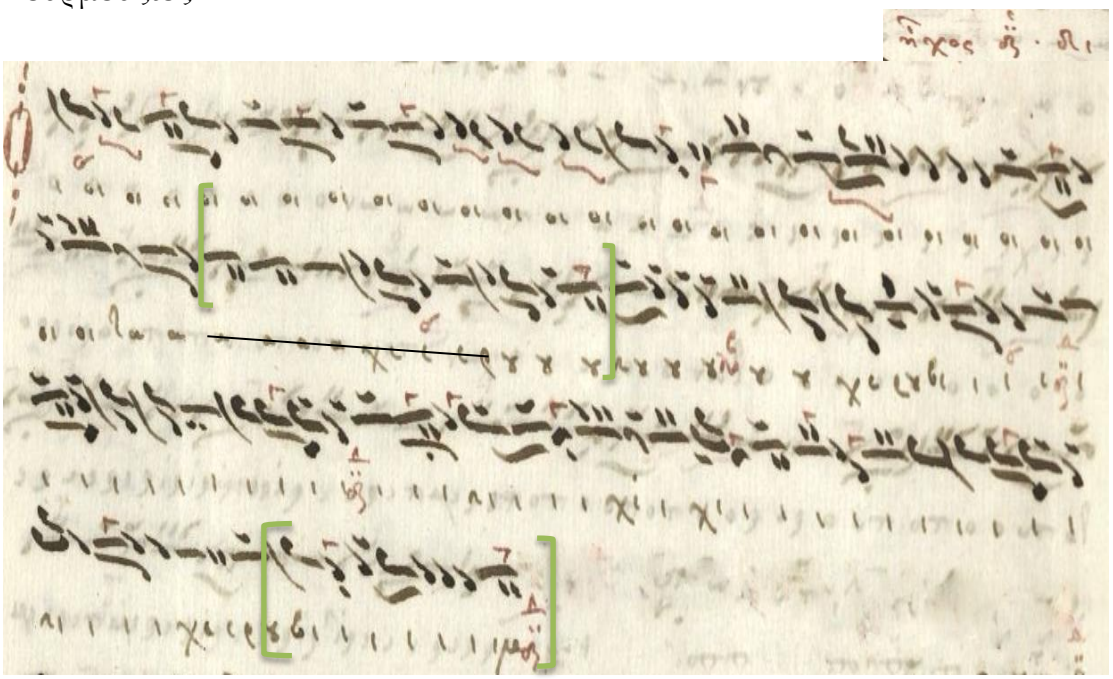

σύγκριση δ′ ήχου

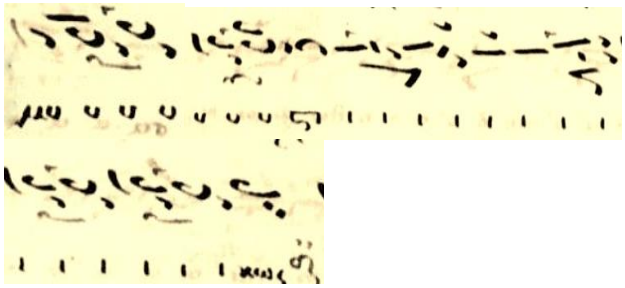

G G a

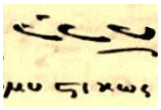

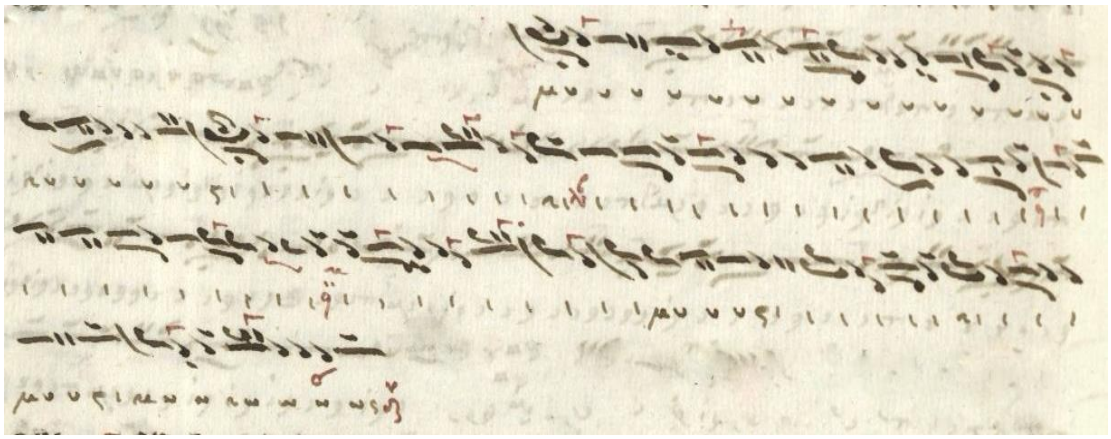

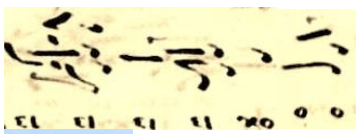

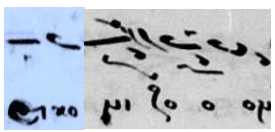

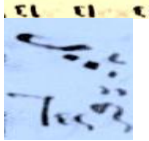

G a ba aG a G G

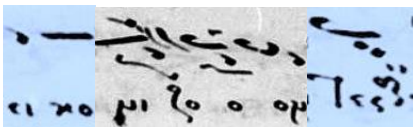

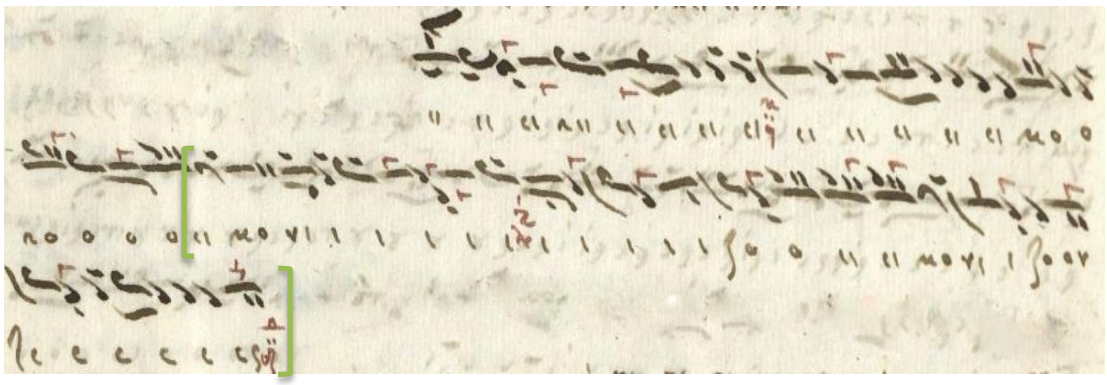

σύγκριση δ′ ήχου

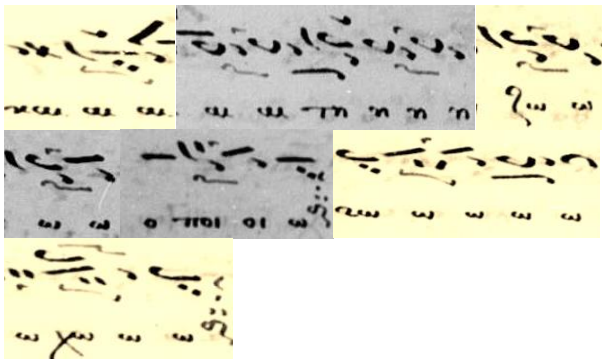

G b a b a aG aG a G

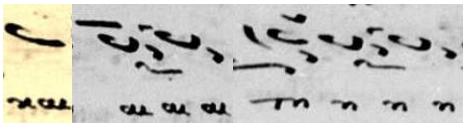

GF F E F E ED ED E GF GF

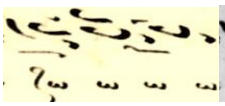

G

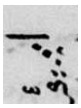

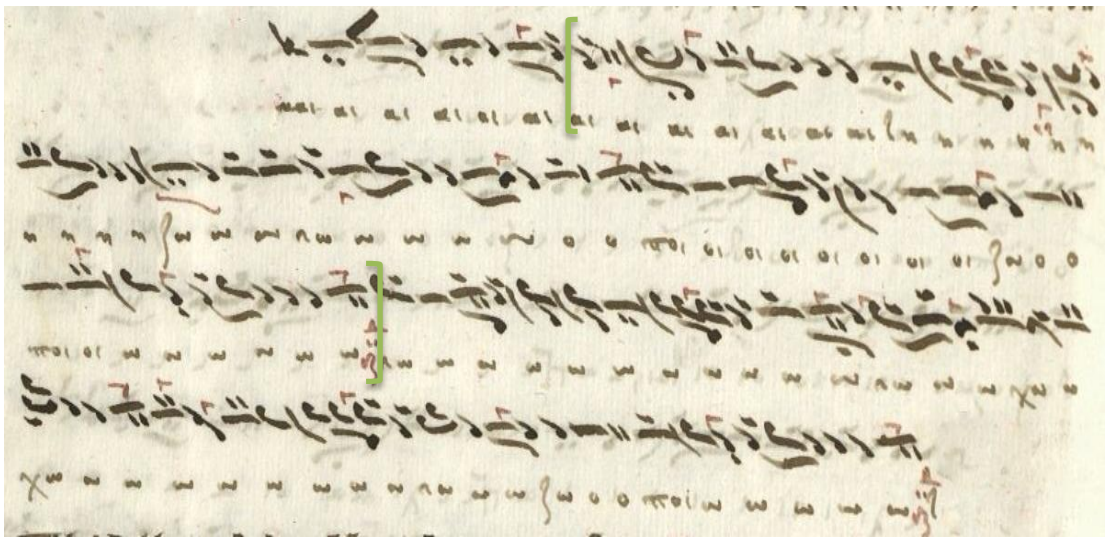

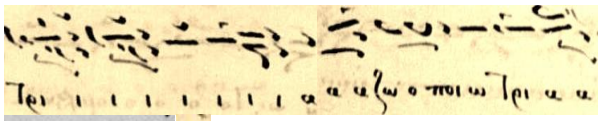

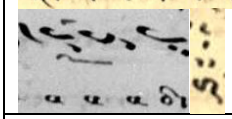

c d cb a b a aG a G G

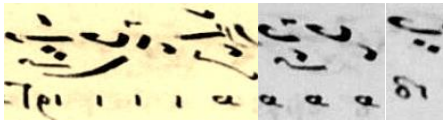

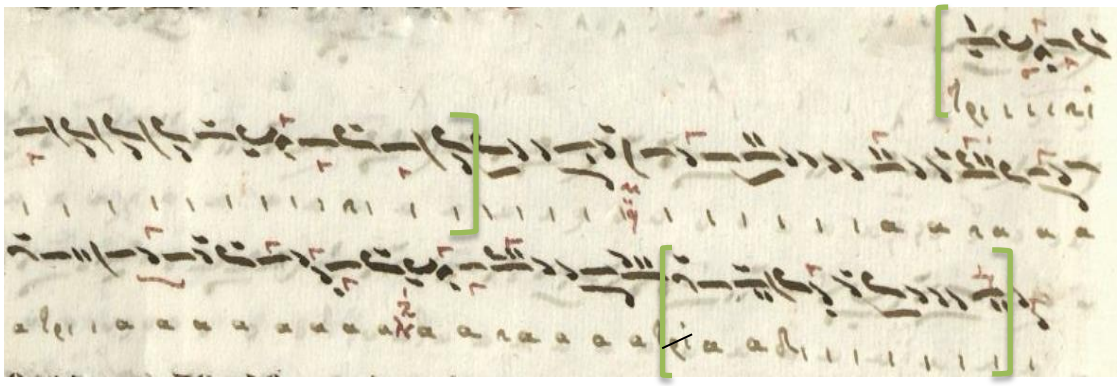

σύγκριση δ′ ήχου

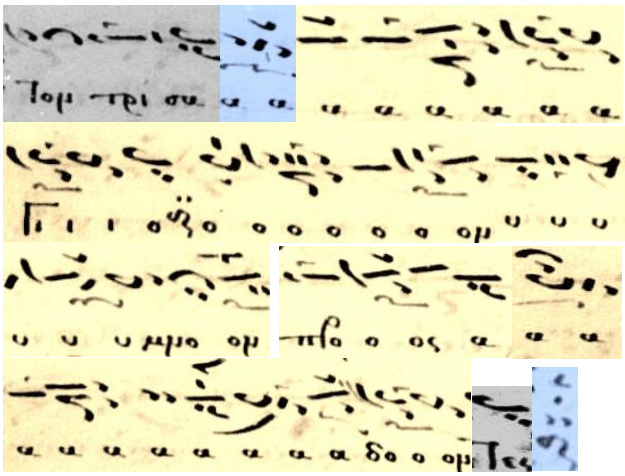

E G G F E D C D E E

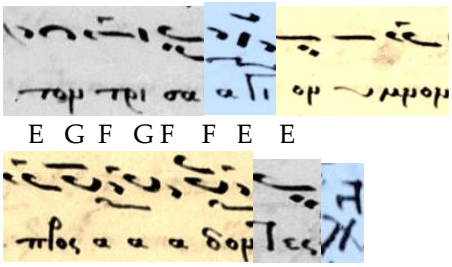

E G F G F F E E

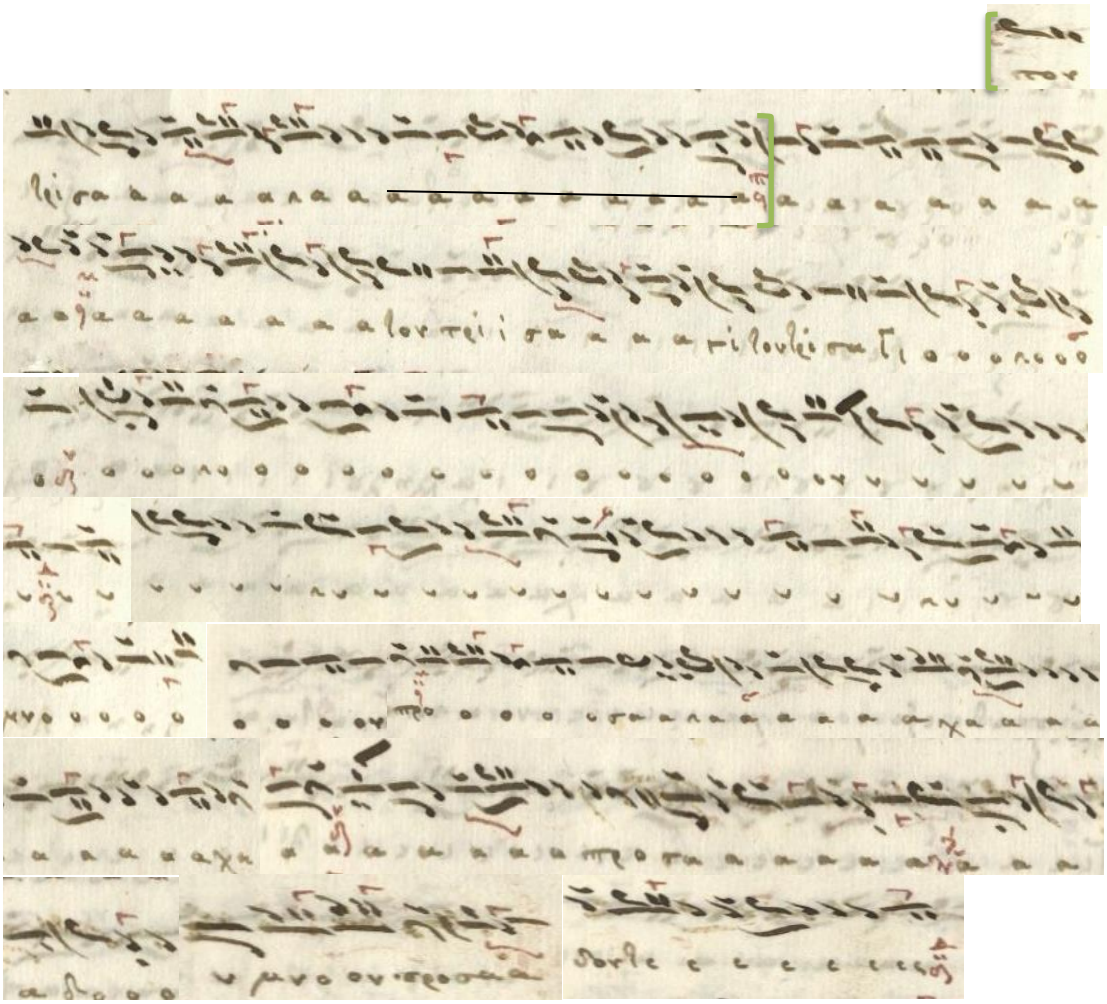

σύγκριση δ′ ήχου

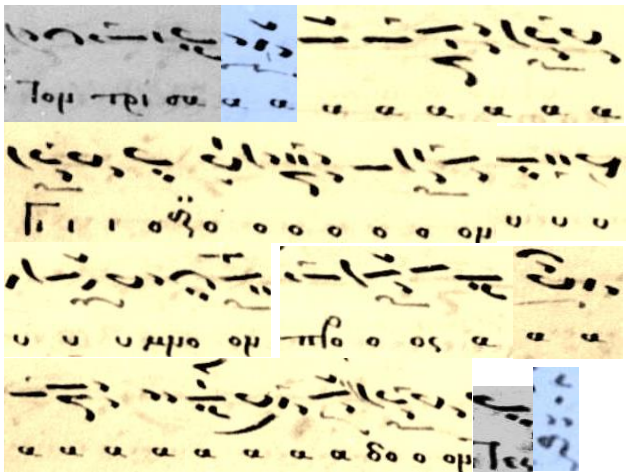

E G G FEDC D E E

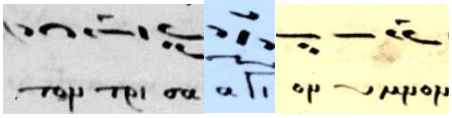

E G F GF F E E

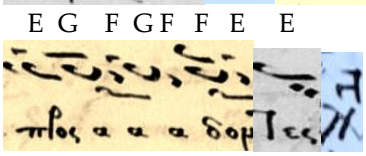

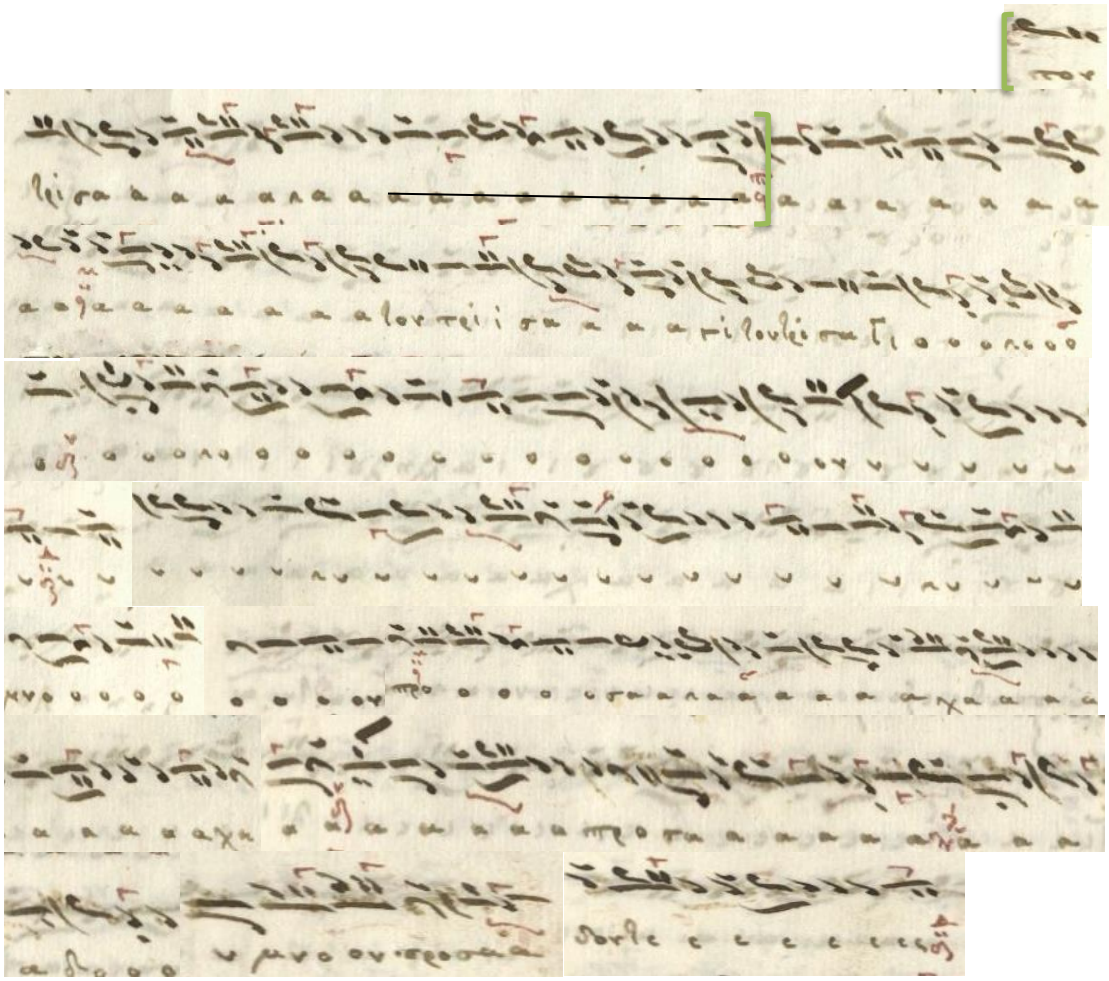

σύγκριση δ′ ήχου

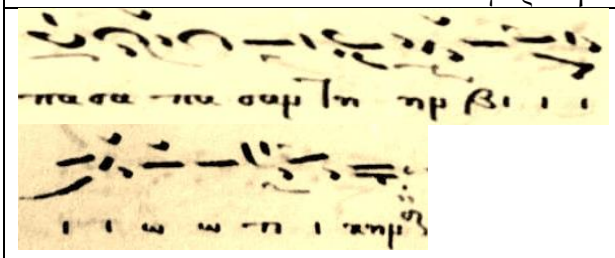

F E FE E D E D E GFGF G E FG

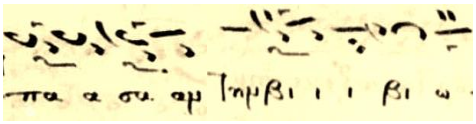

ab b a G F G

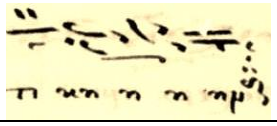

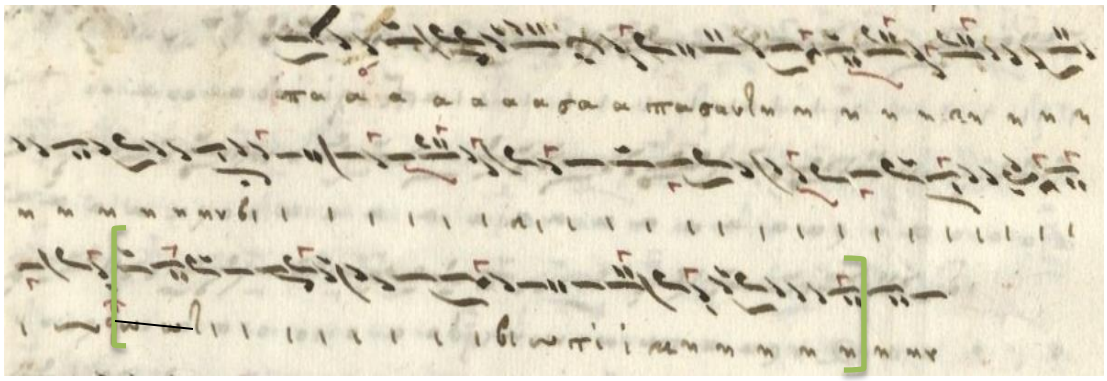

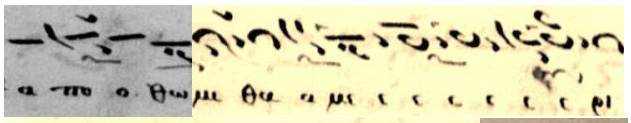

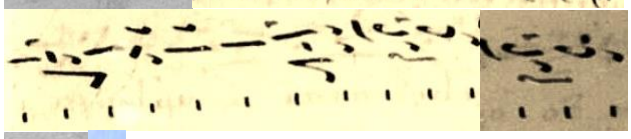

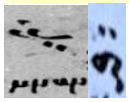

a ba b c G a b a a G a G

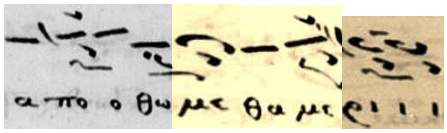

G

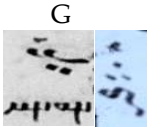

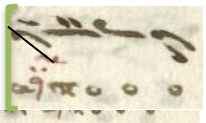

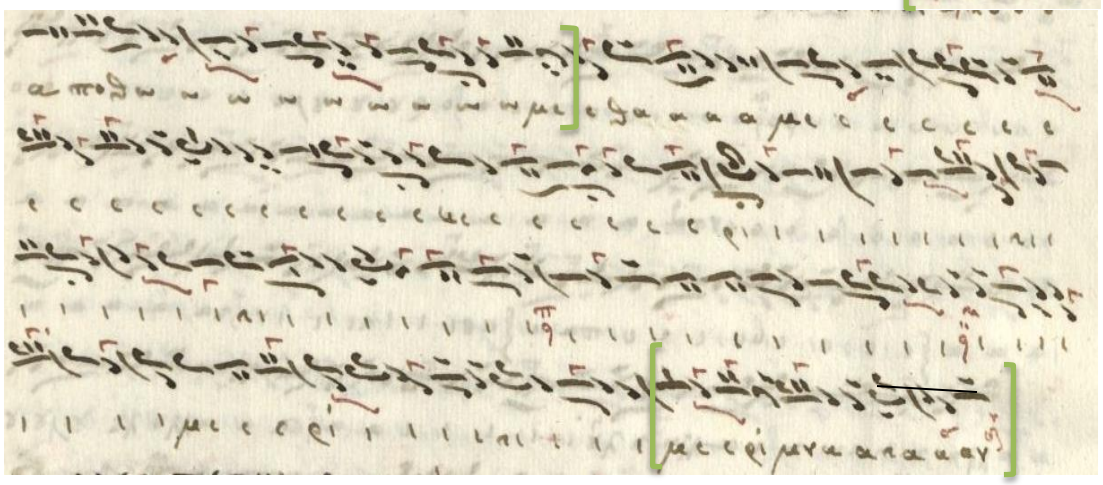

σύγκριση δ′ ήχου

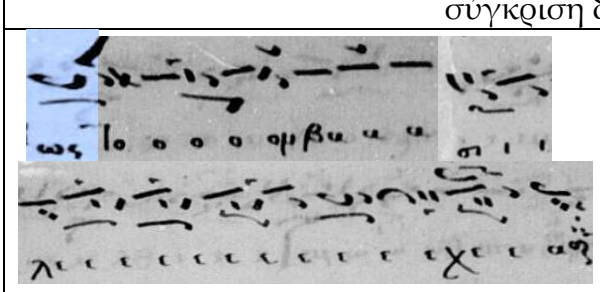

G C E D E D C B C D E G F G F

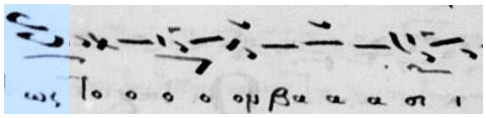

G b a G b a G b a G a G a F G

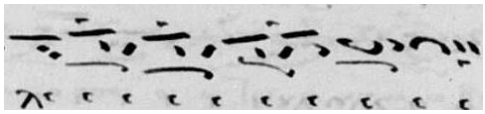

G a G G

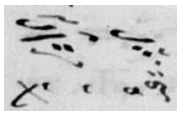

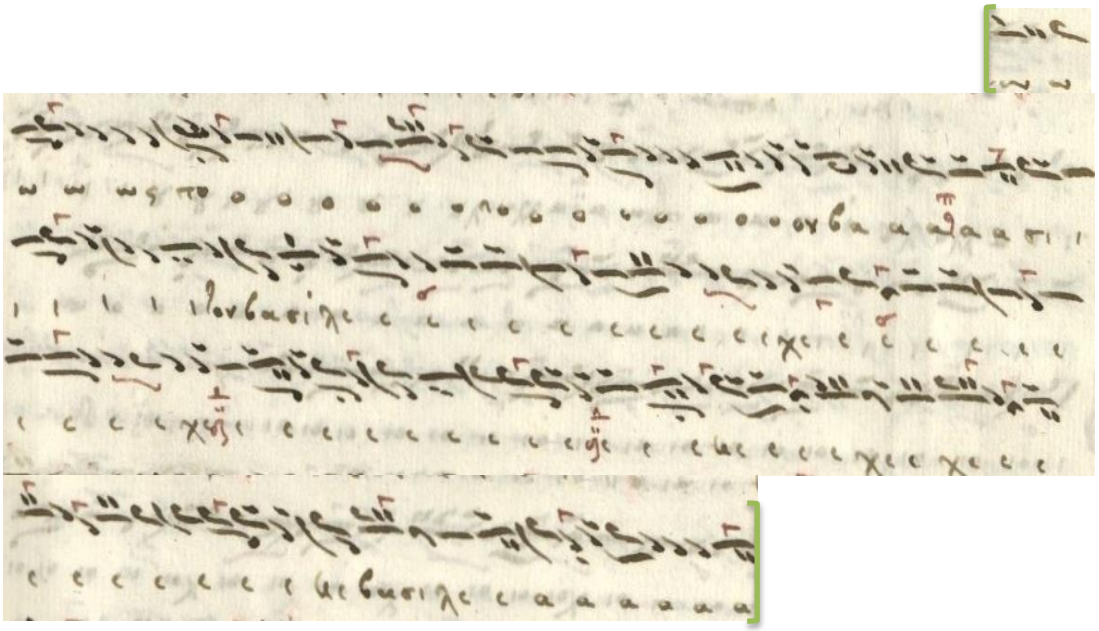

σύγκριση δ′ ήχου

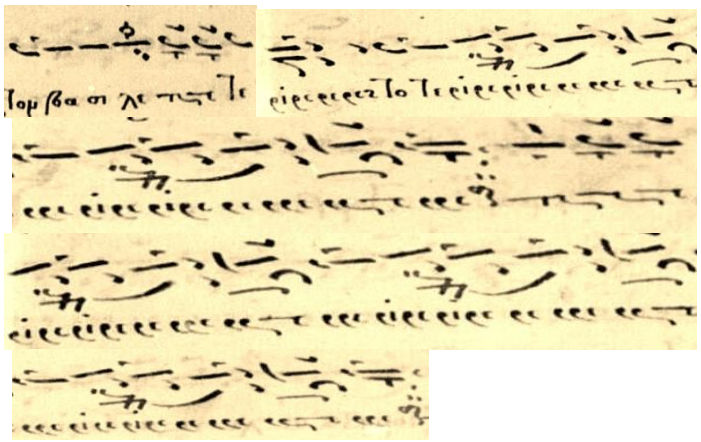

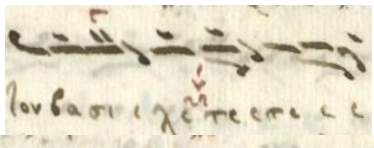

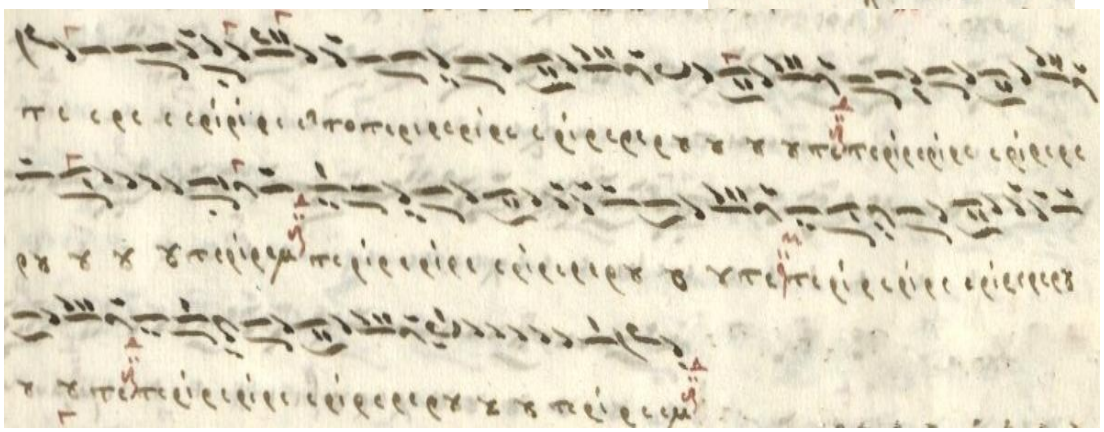

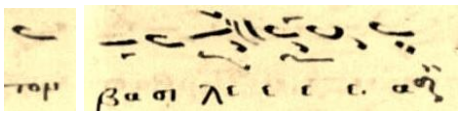

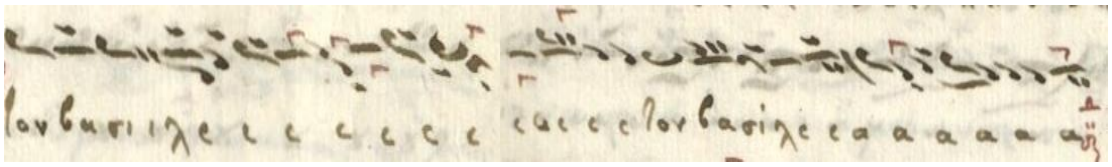

σύγκριση δ′ ήχου

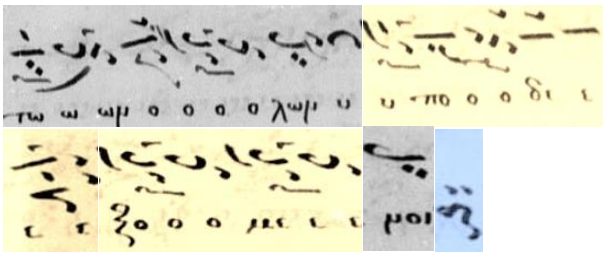

c d cba b a a G a G G E

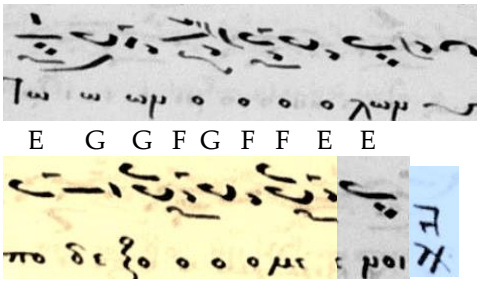

E G G F G F F E E

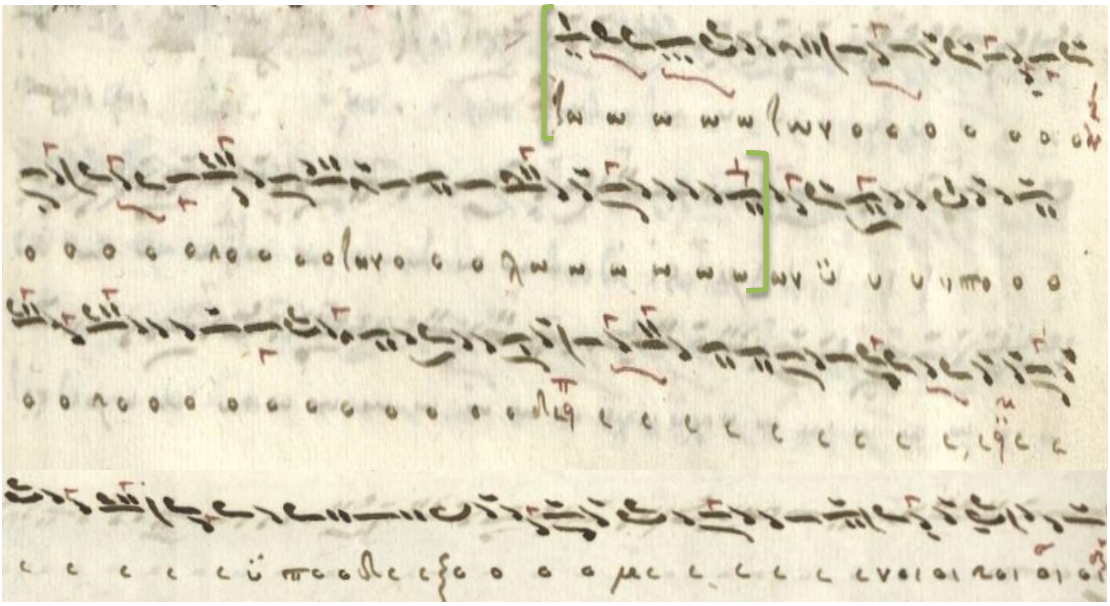

σύγκριση δ′ ήχου

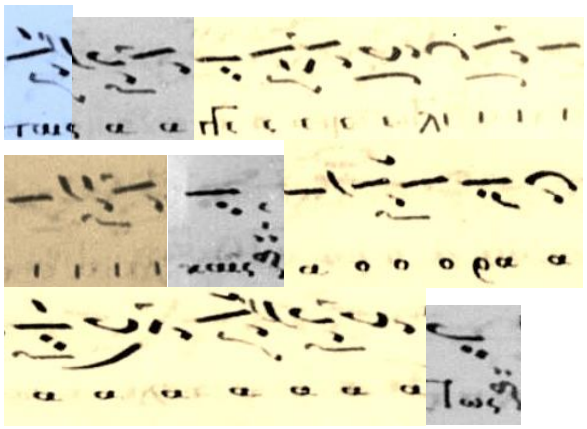

F E E D E D E G F G F G

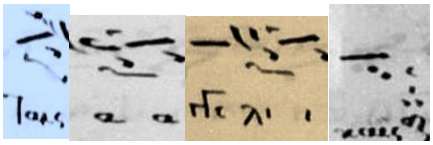

a c b b a G a G G

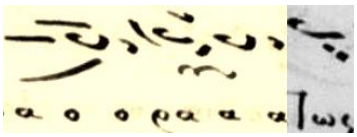

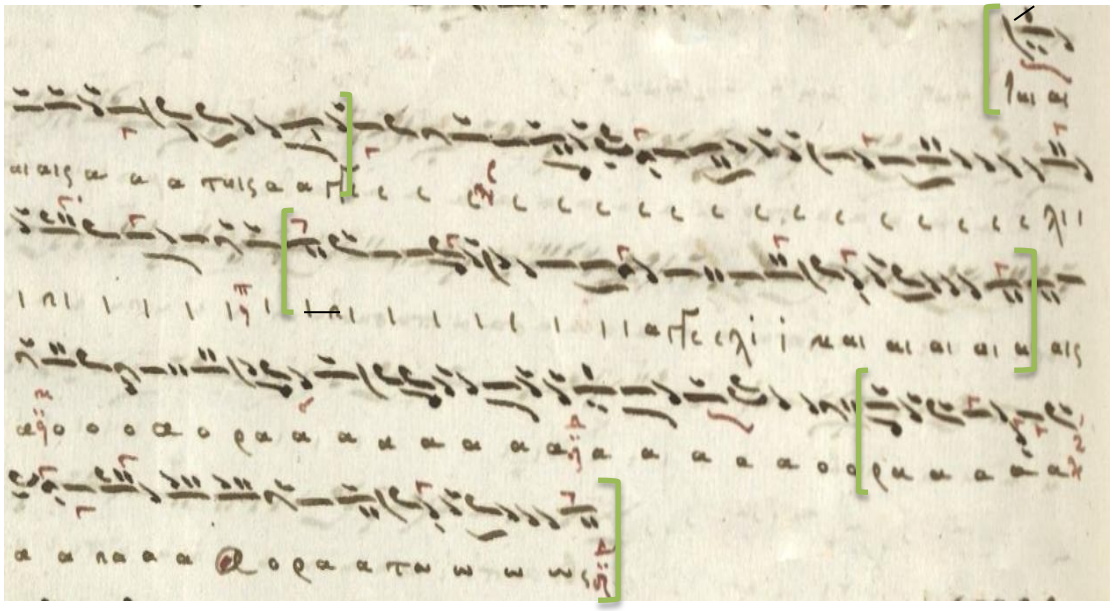

σύγκριση δ′ ήχου

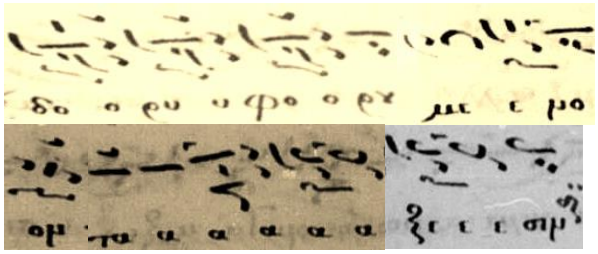

E E G G F EDC D E G FE

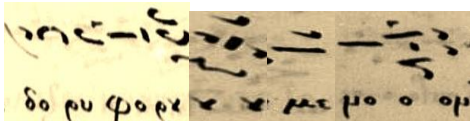

E D ED D C D C C

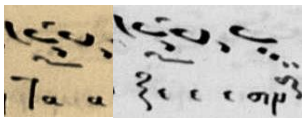

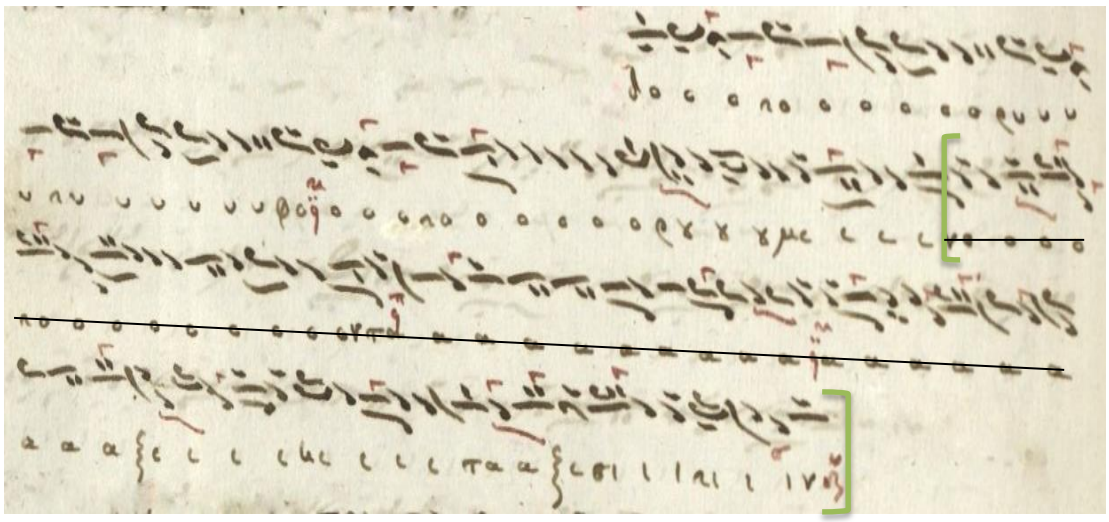

σύγκριση δ′ ήχου	
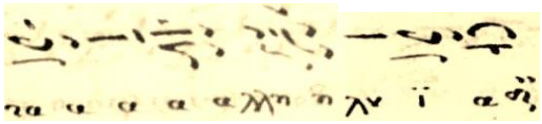	
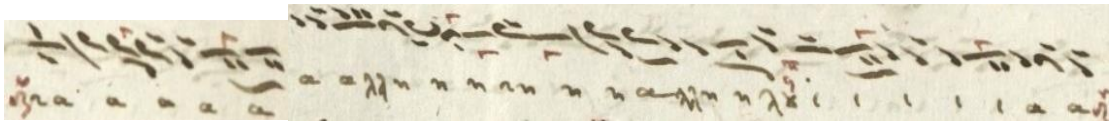	
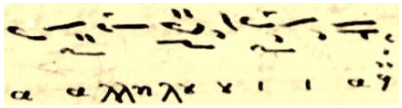	
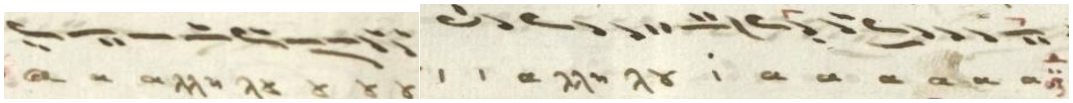	
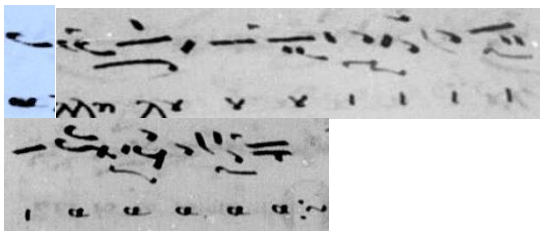	G G c ba b d cbaG F Ga b b F E GFG 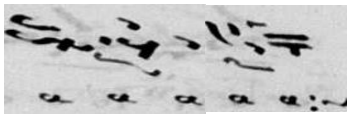
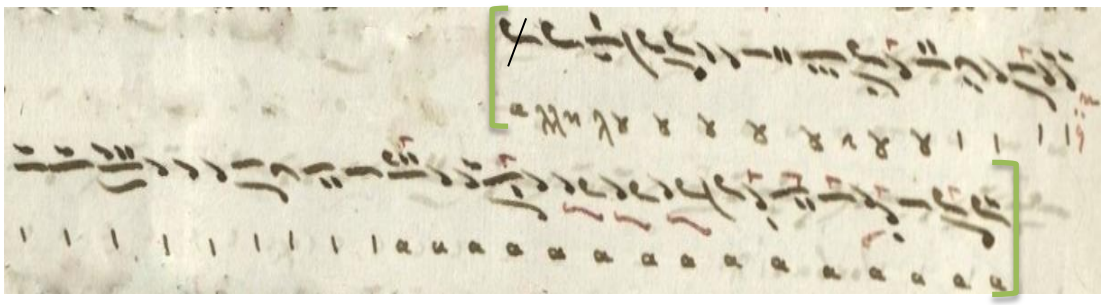	

Εξήγηση δ΄ ήχου

Αντώνιος

C C C DE G F G F G

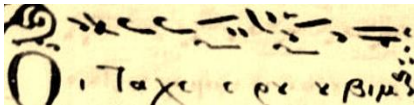

Χουρμούζιος

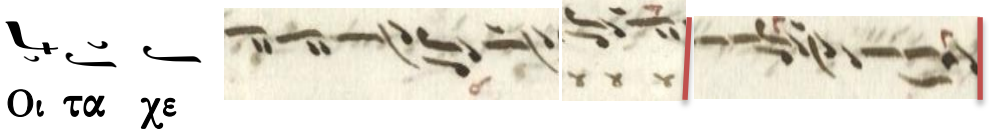

Οι τα χε

ε ε ε ρου ε ε ου ου ου ου ου ου ου ου ου[124]

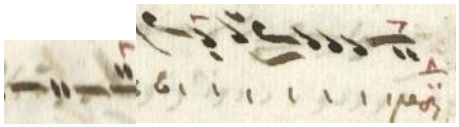

χε ρου ου

G G a

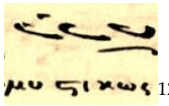

μυ στι κως[125]

μυ στι κω ως

G a b a aG a G G

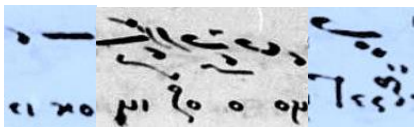

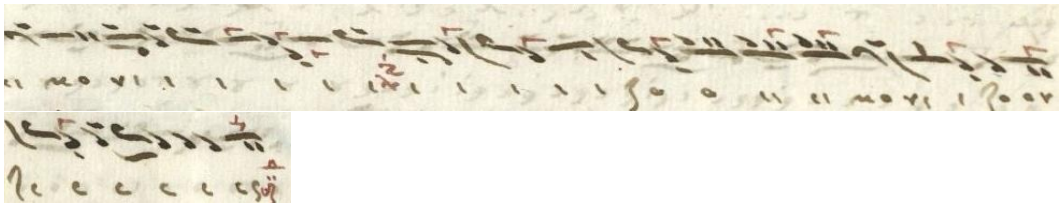

[124] Με βάση μέρος της εξήγησης για τη λέξη *αγγελικαίς* στον ίδιο ήχο: 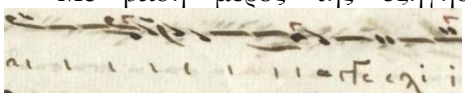

[125] Με αφορμή τη γραφή του Χουρμουζίου 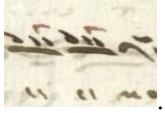 . Βλ. στην εξήγηση του *εικονίζοντες* στον ίδιο ήχο.

εξήγηση δ′ ήχου

G b a b a aG a G a G GF F EF E EDE D E GFGF G

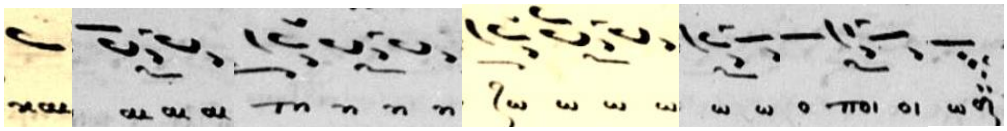

κ

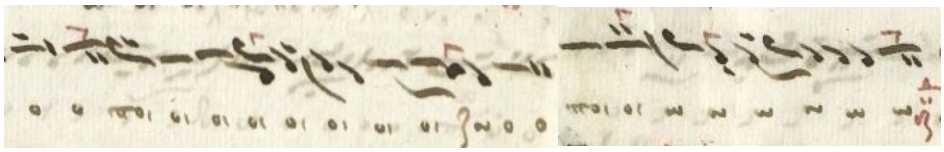

c d cba b a aG aG G

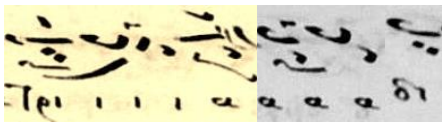

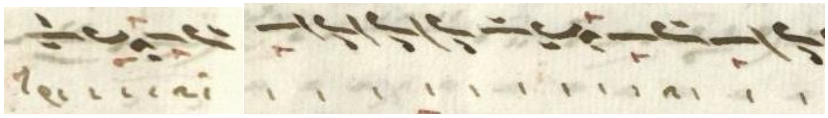

α

α

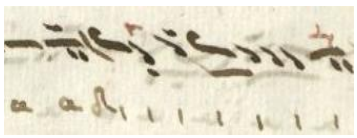

E G GFEDC D E E E GF GF F E E

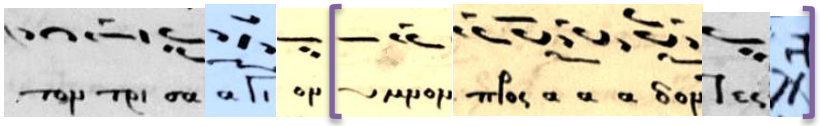

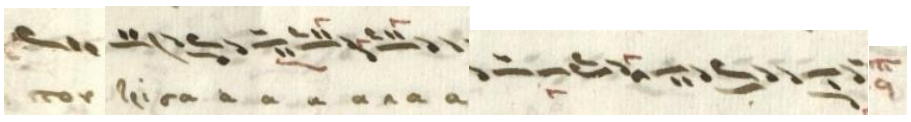

γι ι ι ι ι ι ι ι ον

εξήγηση δ΄ ήχου

F E F E EDED E GFGFG E FG ab b a GF G

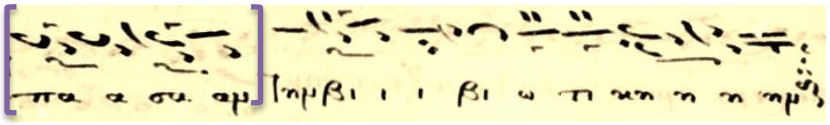

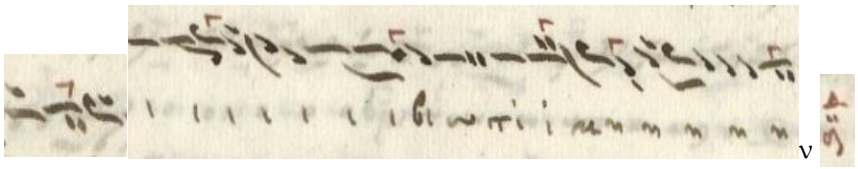

ν

την βι

a b a b c G a b a aGaG G

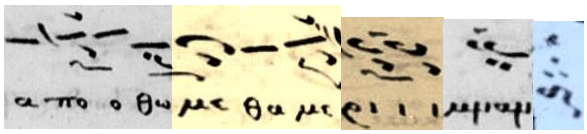

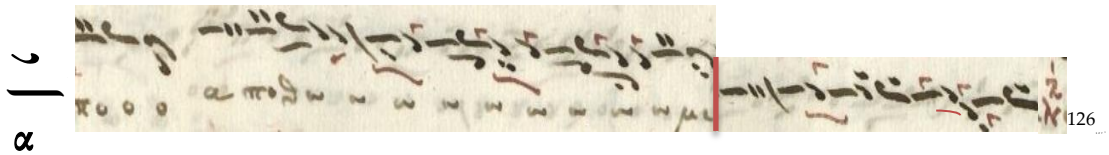

126

θα με ε ε ε ε ε ε

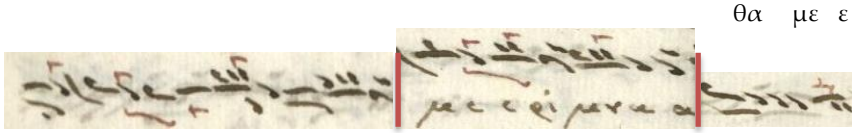

ε ε ε ε ε ρι ι ι ι ι α α α α αν

---

126 Σύμφωνα με την εξήγηση για τα: 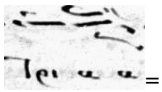 = ,

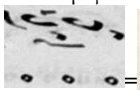 = 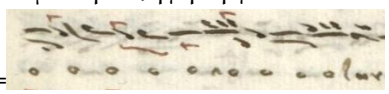 & = 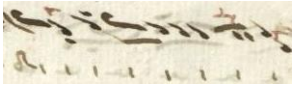 στον ίδιο ήχο.

εξήγηση δ΄ ήχου

G C E D EDCB C D E GFGF G b aG b aG b aGaG a F G a G G

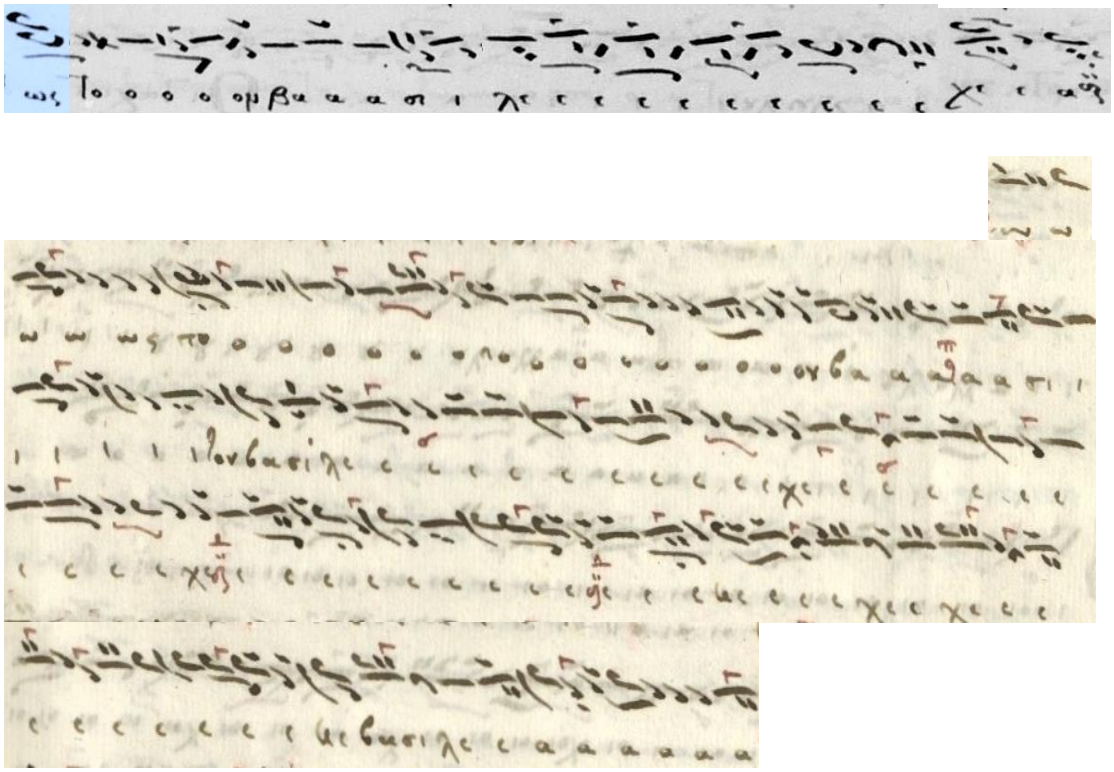

c d cba b a aGaG G E E G G FG F F E E

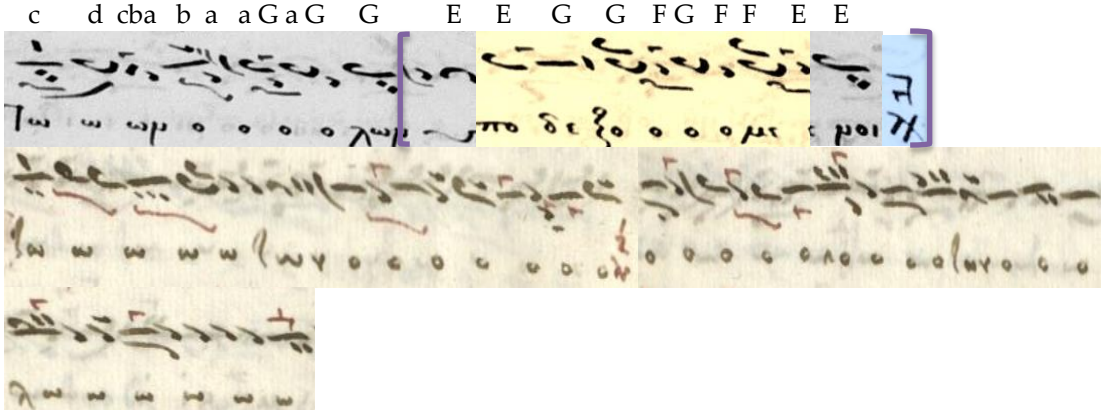

εξήγηση δ΄ ήχου

F E E D E D E G F G F G a c b b a G a G G

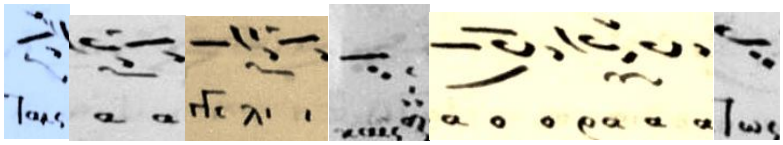

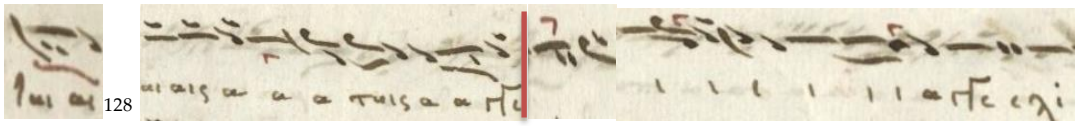

ε λι

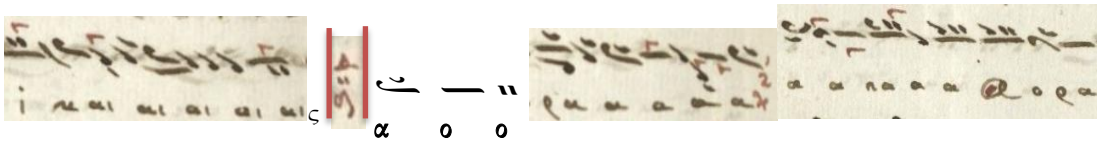

α ο ο

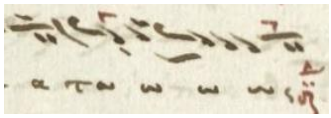

E E G G F E D C D E G F E E D E D D C D C C

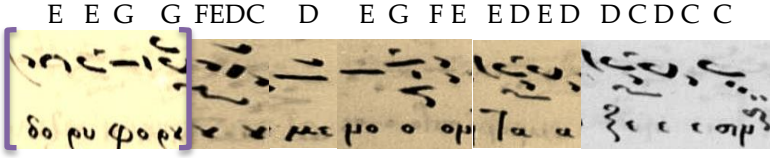

ρου ου ου ου ου ου ου ου ου ου ου ου ου ου με ε ε ε ε ε

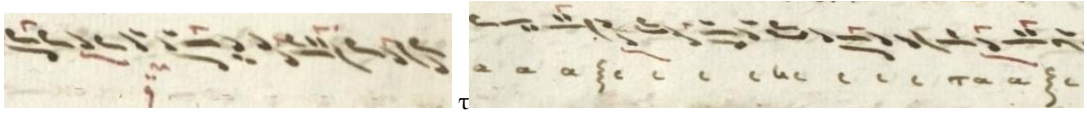

ε ε ε ε νο ο ο ο ον

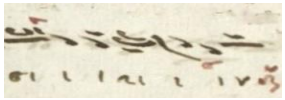

[128] Ολίγο αντί της τρίφωνης ανάβασης: 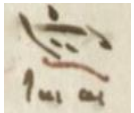
.

εξήγηση δ′ ήχου

G G c ba b d cbaG F Ga b b F E G F G

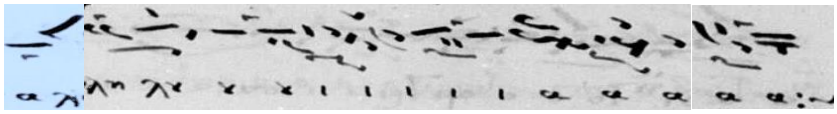

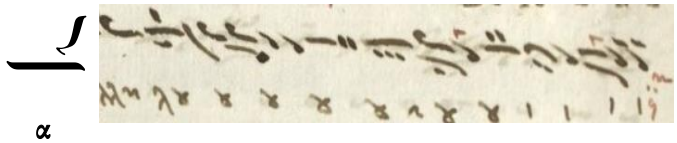

α

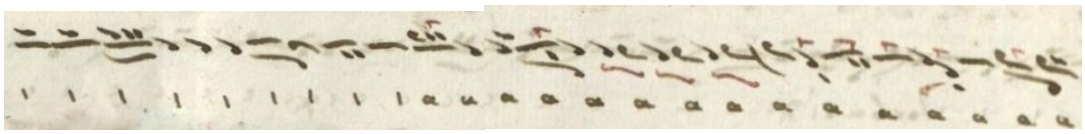

Ήχος δ' – σχολιασμός

- Περιπτώσεις χρήσης όμοιων/ παρόμοιων «γραμμών» στο χερουβικό του Π. Χρυσάφη και η ενδεχόμενη διαφοροποίηση τους στη σύντμηση του Αντωνίου ιερέα.

1. «γραμμές» αποτελούμενες από θέσεις βαρείας, λυγίσματος, έτερου παρακαλέσματος, αντικενώματος, παρακλητικής σε συνδυασμό με θέση έτερου παρακαλέσματος.

α) 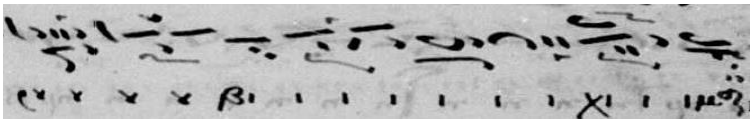

β) 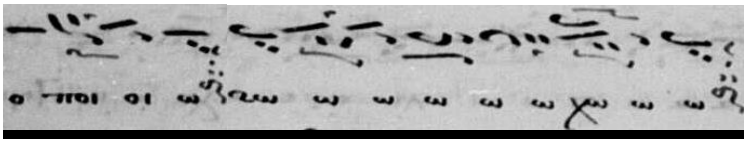

γ) 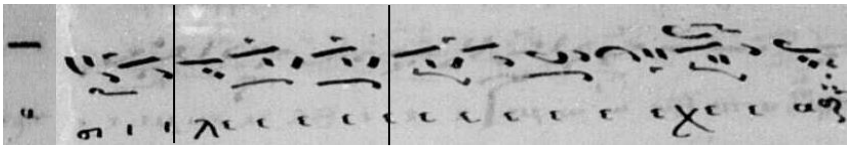

Παρατηρείται πως στην «γραμμή» α προηγείται του λυγίσματος βαρεία, θέση τρομικού, βαρεία σε αντίθεση με τις «γραμμές» β και γ όπου προηγείται ολίγο. Επίσης, το ίσο της κατάληξης στη γραμμή α συνοδεύεται από απόδερμα, ενώ στις «γραμμές» β και γ αντικαθίσταται από διπλή. Συν τοις άλλοις, ο Π. Χρυσάφης προσθέτει μαρτυρία τετάρτου ήχου και ίσο με διπλή στη «γραμμή» β, ενώ στη «γραμμή» γ πριν τη θέση έτερου παρακαλέσματος παρεμβάλλεται θέση αντικενώματος σε διπλή συναπτή παράθεση.

Πιο συγκεκριμένα, η «γραμμή» α απότελεί μέρος του πρώτου στίχου του χερουβικού και είναι η μόνη ως τώρα περίπτωση χερουβικού που ο Αντώνιος αντικαθιστά τη μελοποίηση όλου του στίχου από τετράφωνη κατάβαση και δύο θέσεις λυγίσματος[129] με παρεμβαλόμενη τη βαρεία.

[129] Η περίπτωση της τετράφωνης κατάβασης ακολουθούμενη από λύγισμα κάτω από ολίγο με κεντήματα συναντάται αργότερα στο χβκ. του Π. Πελοποννησίου, σε πλ. α' ήχ. στη λέξη *αποθώμεθα*: 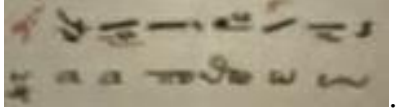 . Βλ. Στάθης 2008δ: 112.

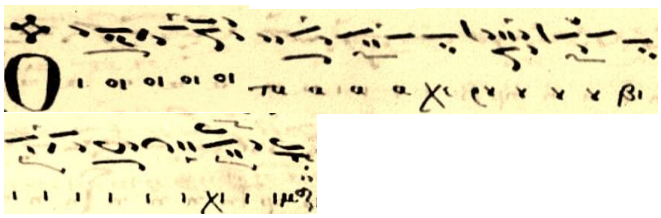

C C C DE GFGF G

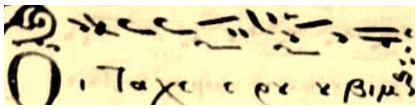

Το πρώτο λύγισμα το αντιγράφει από τον Π. Χρυσάφη, και το οποίο μοιάζει να ζητά σε μικροδομικό επίπεδο την επανάληψη των κεντημάτων με το ολίγο, όπως φαίνεται στην εξήγηση του Χουρμουζίου[130], ενώ η δεύτερη, ως καταληκτική, συνοδευόμενη από αποδέρμα, οδηγεί το μέλος στη βάση του ήχου (άγια), στο φθόγγο Δι της μέσης.

Η β «γραμμή» συναντάται στο στίχο *και τη ζωοποιώ*. Από αυτή τη γραμμή, ο Αντώνιος διατηρεί την καταληκτική θέση λυγίσματος στη βάση του ήχου και κόβει τις υπόλοιπες θέσεις όπου πλατυάζει το μέλος.

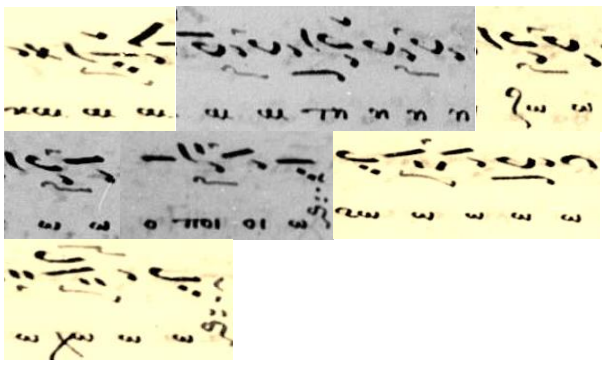

G b a b a aG a G a G

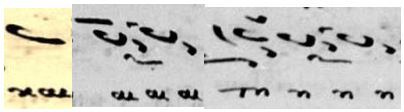

GF F E F E EDED E GFGF

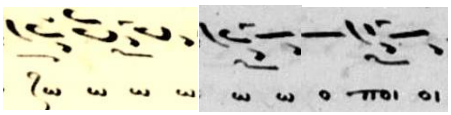

G

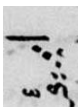

Όσο για τη «γραμμη» γ, ο Αντώνιος όπως κάνει στα περισσότερα χερουβικά, αντιγράφει σχεδόν ως έχει το μέλος στο στίχο *ως τον βασιλέα*, αντικαθιστώντας μόνο την τετράφωνη ανάβαση στη θέση αντικενώματος με ισότητα.

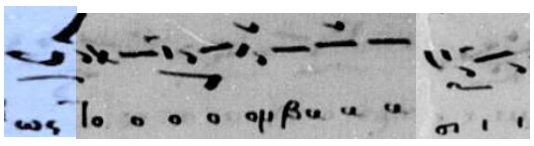

G C E DEDCBC D E GFGF

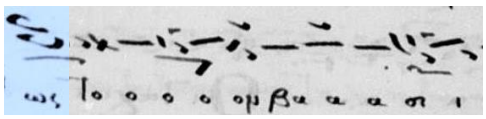

130 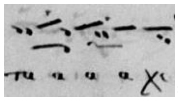 = 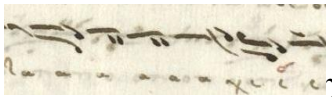 Υπό αυτή την έννοια, το άφωνο σημάδι του λυγίσματος φαίνεται να υποκρύπτει βηματική ανάβαση.

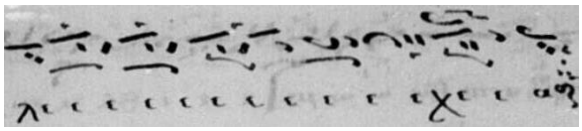

G b aG b aG b aG a G a F G

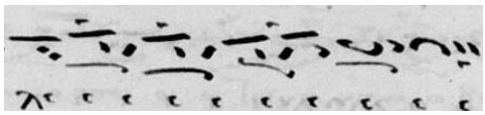

a G G

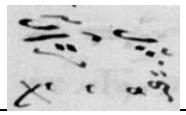

2. «γραμμή» αποτελούμενη από θέσεις κόκκινης βαρείας, λυγίσματος, βαρείας, κυλίσματος, ομαλού, τρομικού, βαρείας και λυγίσματος σε διπλή συναπτή παράθεση, η δεύτερη καταληκτική στη βάση του πλαγίου, στο φθόγγο Νη της μέσης. Η «γραμμή» α ξεκίνα με κόκκινη βαρεία και τελειώνει με ίσο και διπλή πριν τη μαρτυρία του νεάγιε. Στη γραμμή β δεν υπάρχει στην αρχή η κόκκινη βαρεία και προστέθηκε ένα μικρό ίσο λόγω του διπλού συμφώνου στη συλλαβή *[μέρι]μναν*. Το μέλος καταλήγει στον πλάγιο του άγια, στο φθόγγο Νη της μέσης και στις δύο περιπτώσεις.

α)i

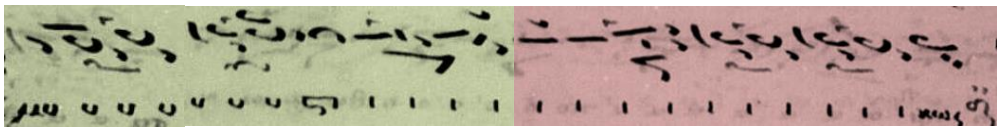

ii

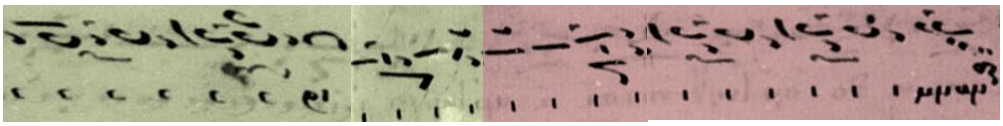

Ο Αντώνιος αντικαθιστά όλη τη «γραμμή» α)i από μία θέση αντικενώματος με ισότητα και πεταστή επιλέγοντας να μην καταλήξει στον πλάγιο του κυρίου ήχου όπως ο Π. Χρυσάφης.

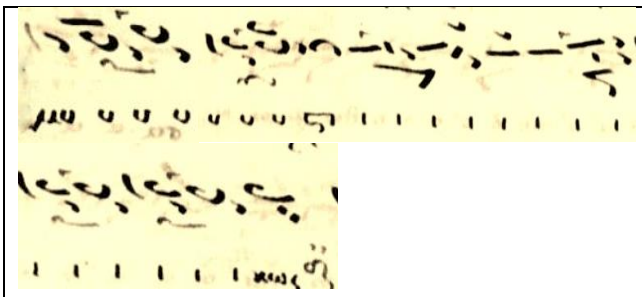

G G a

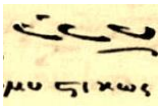

Ως απόρροια αυτής της επιλογής, δεν ακολουθεί την υπερβατή ανάβαση στην αντιφωνία του νεάγιε, δηλ. στο φθόγγο Νη της νήτης, ακολούθως στη λέξη *εικονίζοντες*, αλλά οδηγεί το μέλος συντόμως στο φθόγγο Δι της μέσης, όπως φαίνεται παρακάτω.

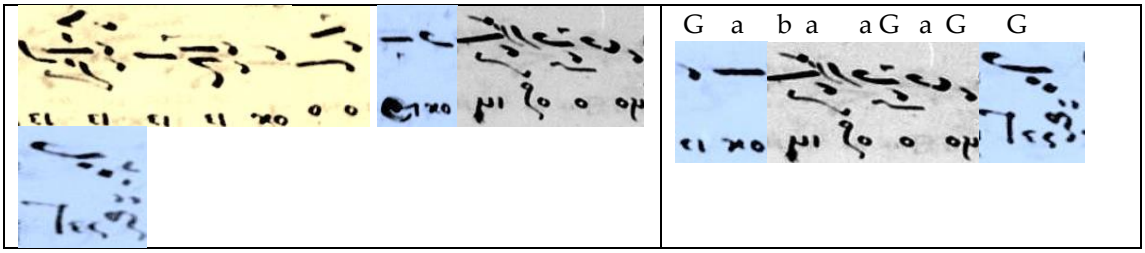

Ως εκ τούτου, ο Αντώνιος συντομεύει την παρακάτω «γραμμή» 2β)i, που αποτελείται από τις θέσεις βαρείας, πιάσματος με έτερο παρακάλεσμα, τρομικού, αντικενώματος, πιάσματος με έτερο παρακαλέσμα, βαρείας και λυγίσματος, διατηρώντας μόνο τις δύο τελευταίες θέσεις.

2.β) i 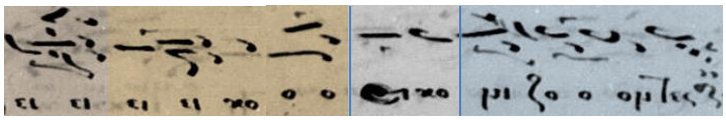

Στην παρακάτω παρόμοια γραμμή 2.β)ii οι θέσεις βαρείας και πιάσματος με έτερο παρακάλεσμα επαναλαμβάνονται και προστίθεται μία ακόμη θέση αντικενώματος.

ii 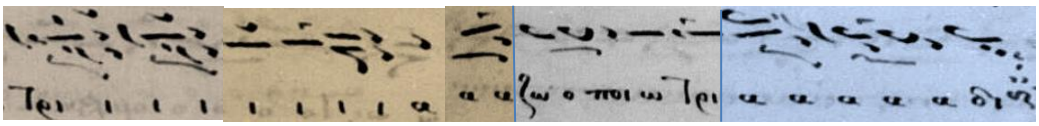

Η γραμμή μικραίνει αφού αφαιρείται η αναδίπλωση της λέξης *τριάδι* με κατάληξη στη βάση του άγια.

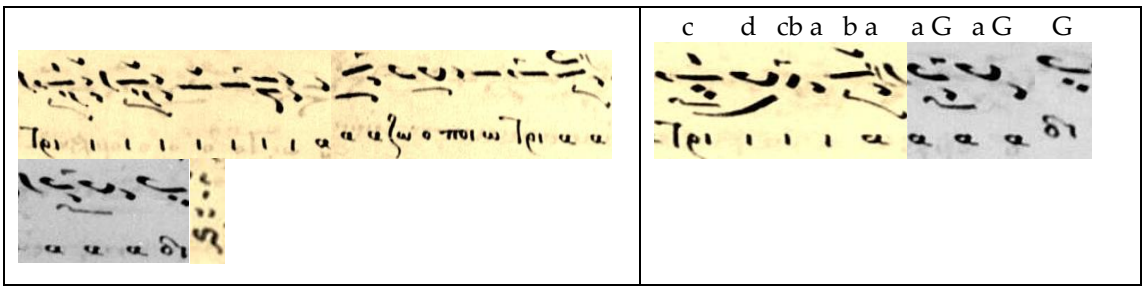

3. Οι επόμενες δύο περιπτώσεις «γραμμών» αποτελούν συρραφές θέσεων από τις γραμμές 2α και β. Συγκεκριμένα, ο συνδυασμός του τρομικού και των λυγισμάτων που εισάγονται με βαρείες, αντλείται από το 2α. Στην περίπτωση 3β, ο συνδυασμός θέσεων πιάσματος με έτερο παρακάλεσμα, βαρείας και λυγίσματος, όπως και ο συνδυασμός θέσων βαρείας, πιάσματος και έτερου παρακαλέσματος σε τριπλή συναπτή παράθεση αντλείται από τη «γραμμή» 2β.

α) 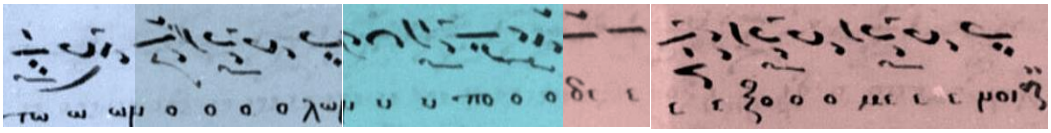

β) 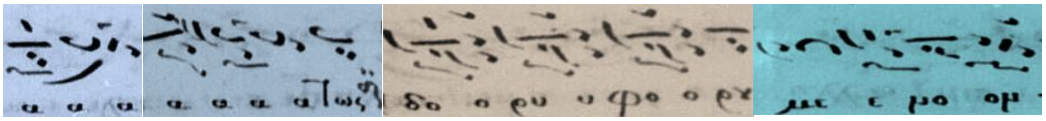

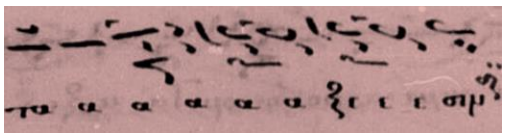

Από τη γραμμή 3α ο Αντώνιος κόβει τις θέσεις βαρείας, λυγίσματος, συνάγματος και τρομικού και ανακαταστρώνει το ποιητικό κείμενο οδηγώντας το μέλος στη μεσότητα του ήχου(λεγέτο), στο φθόγγο Βου της μέσης. Εδώ ο ιερέας, αποφεύγει να καταλήξει στον πλάγιο (νεάγιε) όπως κάνει συχνά ο Π. Χρυσάφης, ακολουθώντας την παρεμφερή μελοποίηση του χερουβικού του σε γ' ήχο[131].

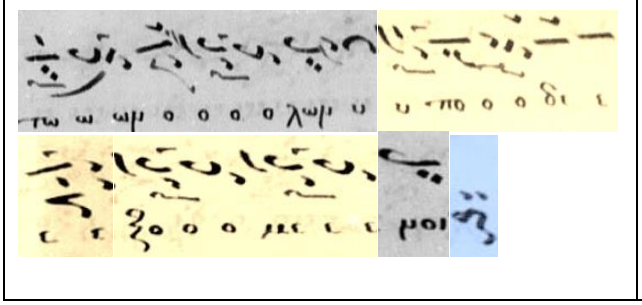

c d cba b a aG a G G E

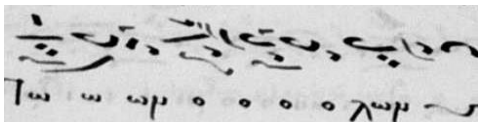

E G G F G F F E E

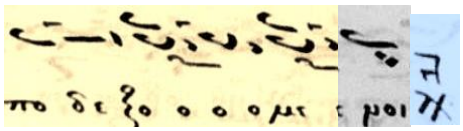

Κατάληξη σε νεάγιε μέσω του λέγετου, συναντάται και στο τέλος του στίχου *αοράτως δορυφορούμενον τάξεσιν*, δηλ. στην «γραμμή» 3β, αυτή τη φορά και στα χερουβικά και των δύο μελοποιών. Ο Αντώνιος παραλείπει τη διατονική μαρτυρία στο *αοράτως* και χρησιμοποιεί μόνο τις θέσεις, βαρείας, αντικενώματος και κυλίσματος. Στις λέξεις *δορυφορούμενον τάξεσιν* συντομεύει το μέλος αφαιρώντας το συνδυασμό θέσεων βαρείας, πιάσματος και έτερου παρακαλέσματος σε τριπλή παράθεση και τη θέση λυγίσματος που ακολουθεί. Διατηρεί μόνο την ίδια καταληκτική θέση λυγίσματος, και βέβαια, διαφοροποιεί το ποιητικό κείμενο.

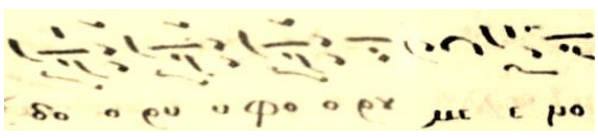

E E G G FEDC D E G F E

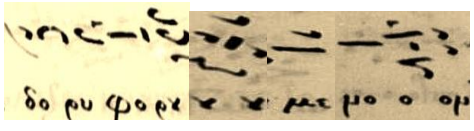

[131] Βλ. τη «γραμμή» 1α στο σχολιασμό του χβκ. σε γ' ήχο.

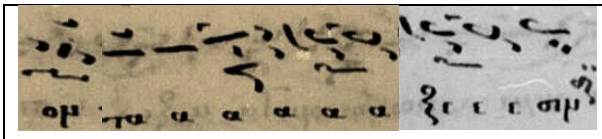	E D E D D C D C C 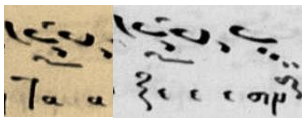

❖ Περί των καταλήξεων στο χερουβικό του Αντωνίου – Μακροδομική απεικόνιση – Παρατηρήσεις επί των «γραμμών» [132].

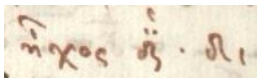

G	G	G	G
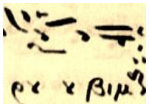	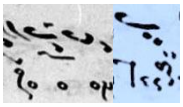	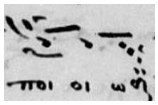	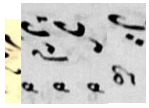

E	G	G	G
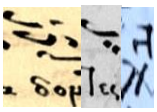	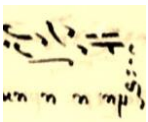	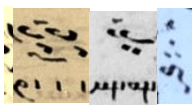	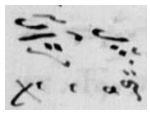

E	G	C	G
	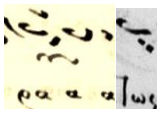	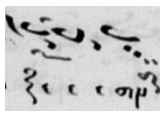	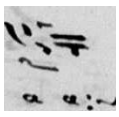

Σε αυτό το χβκ. του Αντωνίου, η πλέον χρησιμοποιούμενη καταληκτική θέση είναι αυτή του λυγίσματος στη βάση του ήχου, το φθόγγο Δι της μέσης[133]. Σχετικά με τις καταλήξεις στη μεσότητα του ήχου, θα πρέπει να

[132] Ύστερα από αντικατάσταση «γραμμών» του Π. Χρυσάφη, όπως παρουσιάστηκαν παραπάνω.

[133] Και μια φορά καταλήγει στον πλάγιο του κυρίου ήχου, στο φθόγγο Νη της μέσης.

σημειωθεί πρωτίστως, πως με βάση το μέλος στο στίχο *τον τρισάγιον ύμνον προσάδοντες*, δομείται και μέρος της λέξης *δορυφορούμενον* και η λέξη *υποδεξόμενοι*, όπως φαίνεται ακολούθως.

E G G FED C D E E E G F GF F E E

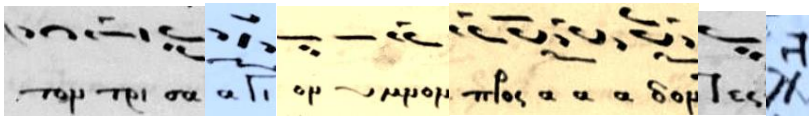

E E G G FED C

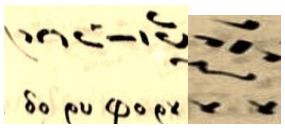

E E G GF G F F E E

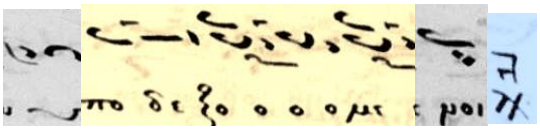

Πιο αναλυτικά, στο στίχο *τον τρισάγιον ύμνον προσάδοντες*, ο Αντώνιος διατηρεί το κράτημα και τη θέση συνάγματος από το μέλος του Π. Χρυσάφη και συντέμνει αρκετά τον υπόλοιπο στίχο. Επιλέγει την κατάληξη σε λέγετο, στο φθόγγο Βου της μέσης, όπως ακριβώς και στο στίχο *των όλων υποδεξόμενοι* που παρουσιάστηκε προηγουμένως. Αυτή του η επιλογή λειτουργεί διττώς: α) επιτρέπει κοινή μελοποίηση στις μετοχές *προσάδοντες* και *υποδεξόμενοι* κατά το πρότυπο του Π. Χρυσάφη, και β) έχει ως αποτέλεσμα να μπορεί να χρησιμοποιηθεί η εξήγηση του Χουρμουζίου για τη λέξη *τρισάγιον*[134], και για μέρος της λέξης *δορυφορούμενον*, αλλά όχι για τη λέξη *προσάδοντες*, ή *υποδεξόμενοι* αφού εξήγηση για τις θέσεις λυγίσματος ειδικά σε κατάληξη στη μεσότητα του δ' ήχου (άγια) δεν παραδίδεται από τον Χουρμούζιο μιάς και δεν συναντάται τέτοια περίπτωση στα χερουβικά του Π. Χρυσάφη.

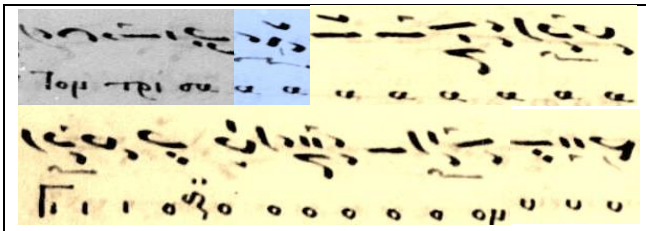

E G G FEDC D E E

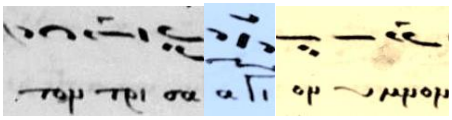

[134] Βλ. εδώ την εξήγηση του Χουρμουζίου: 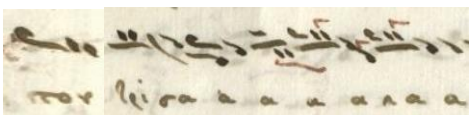

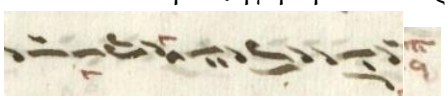

γι ι ι ι ι ι ι ι ον

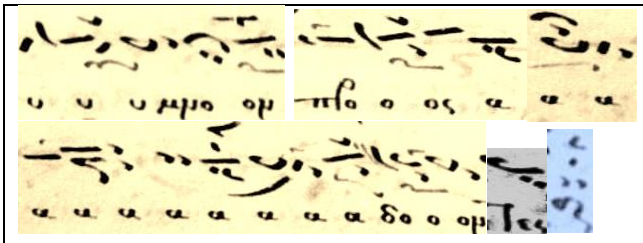	E G F GF F E E 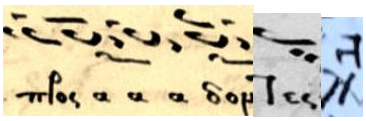

Το ίδιο ισχύει και για τις δύο θέσεις λυγίσματος με ενδιαμεση τη θέση βαρείας που ακολουθεί ο Αντώνιος για τη μελοποίηση της λέξης *πάσαν*

F E F E E D E D

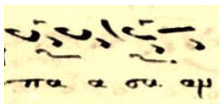 . Περαιτέρω έρευνα, ίσως φωτίσει την εξηγητική οδό που πρέπει να ακολουθηθεί σε αυτές τις δύο περιπτώσεις.

ΗΧΟΣ ΠΛ.Α΄

1

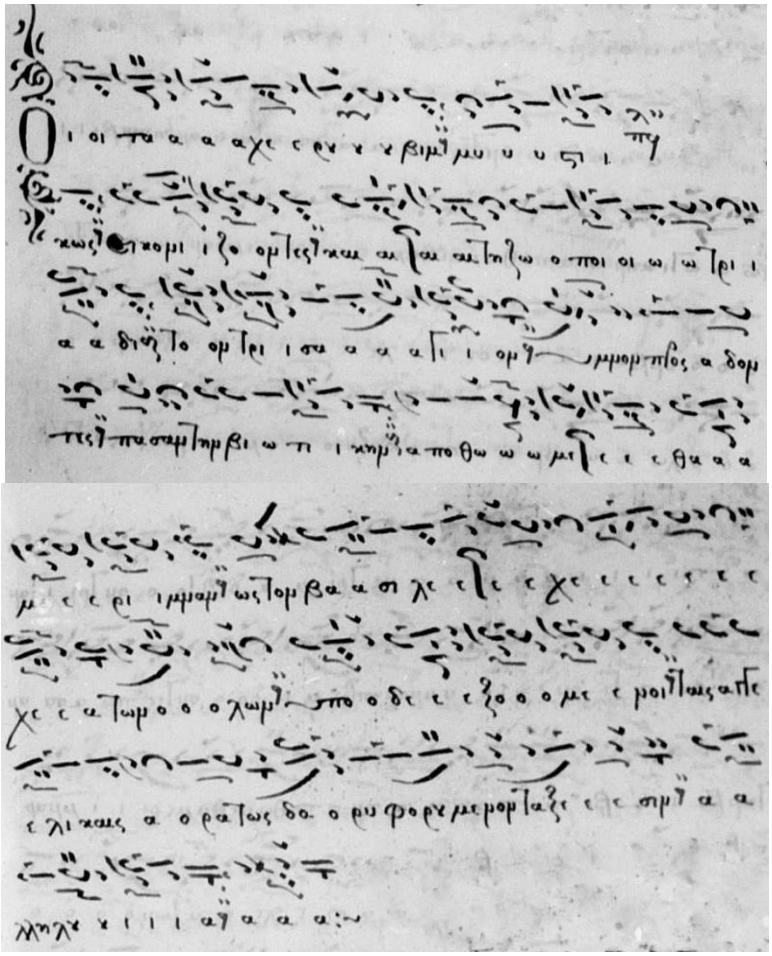

Εξήγηση πλ. α΄ ήχου

Π. Χρυσάφης

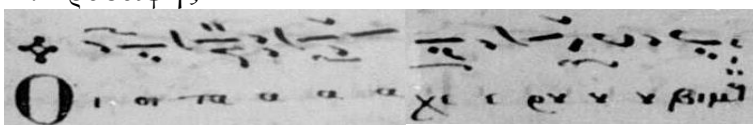

Χουρμούζιος

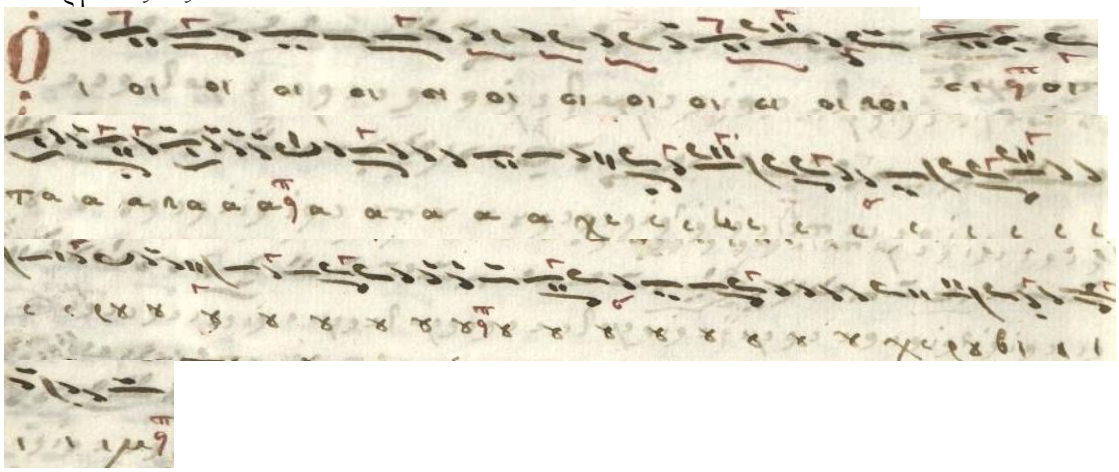

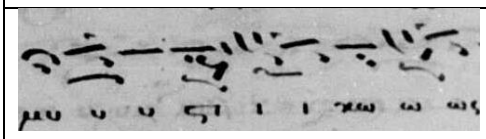

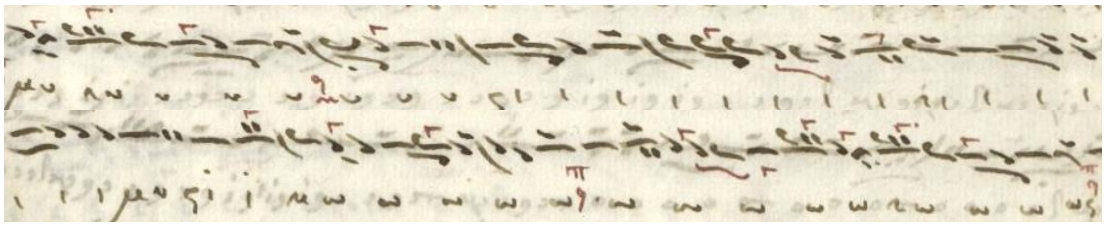

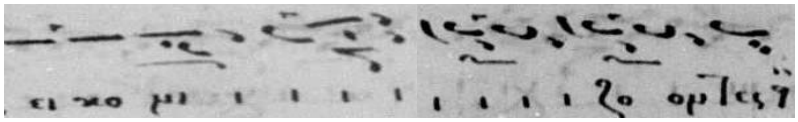

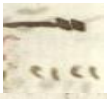

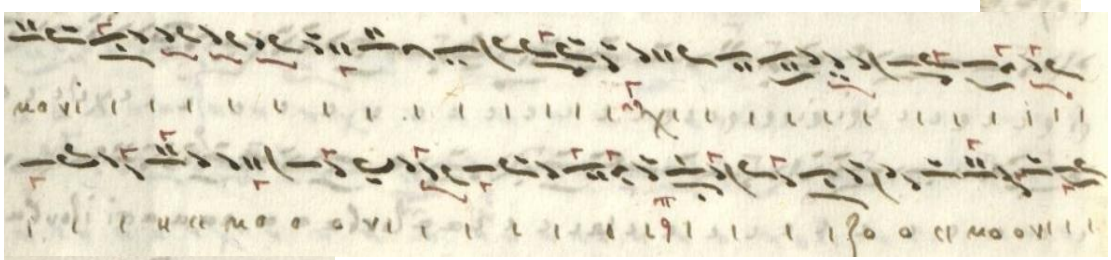

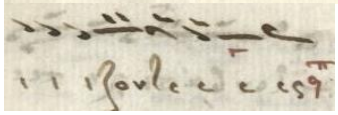

εξήγηση πλ.α΄ ήχου

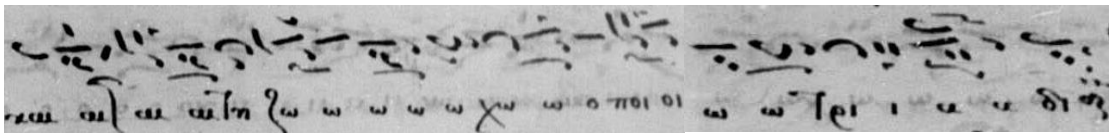

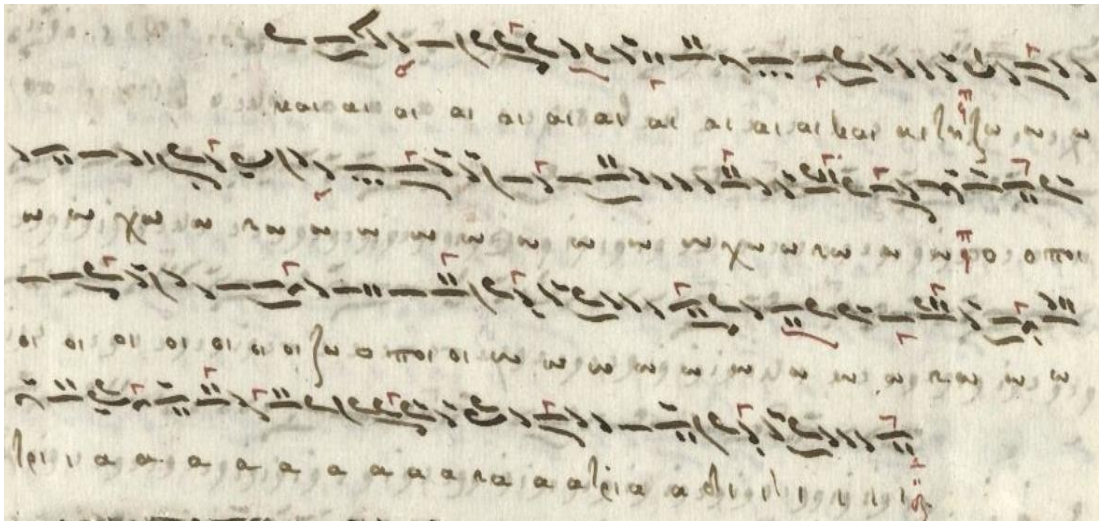

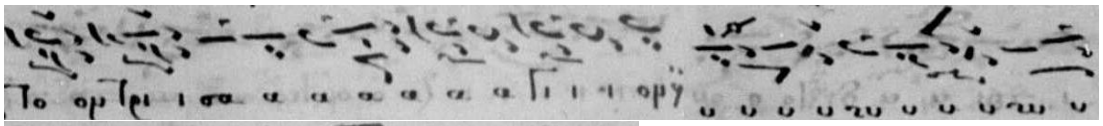

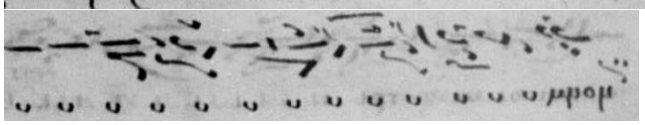

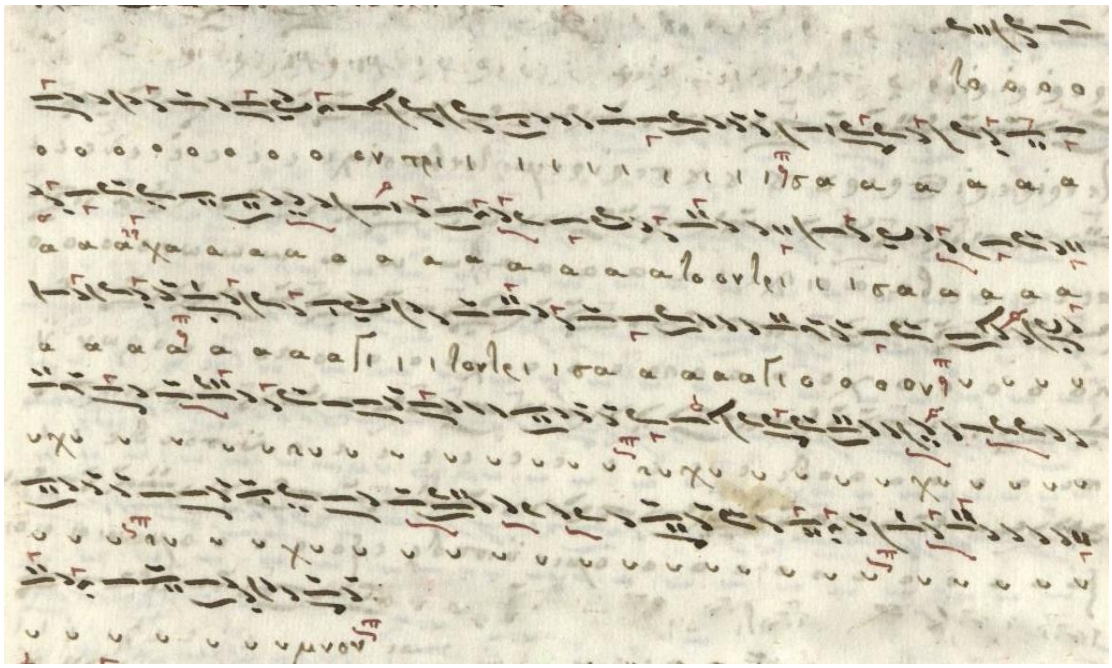

εξήγηση πλ.α΄ ήχου

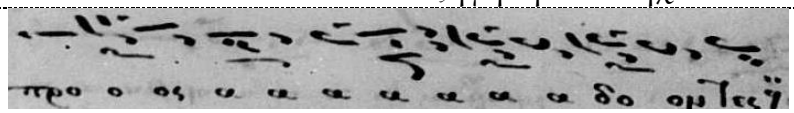

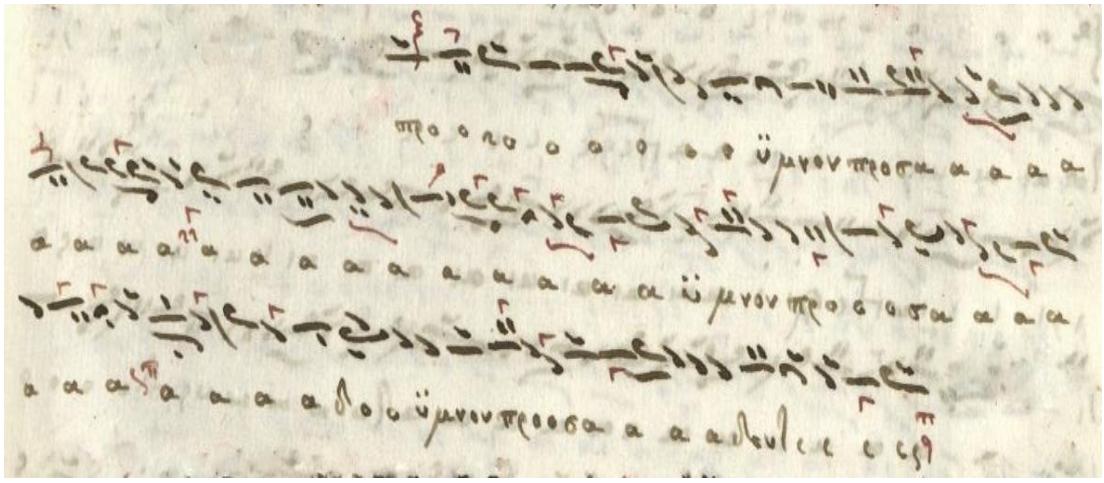

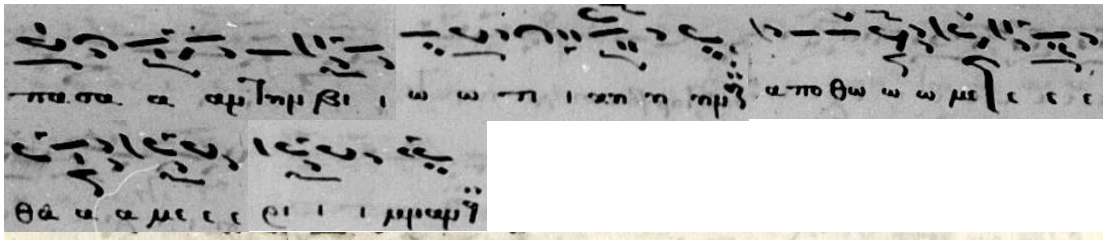

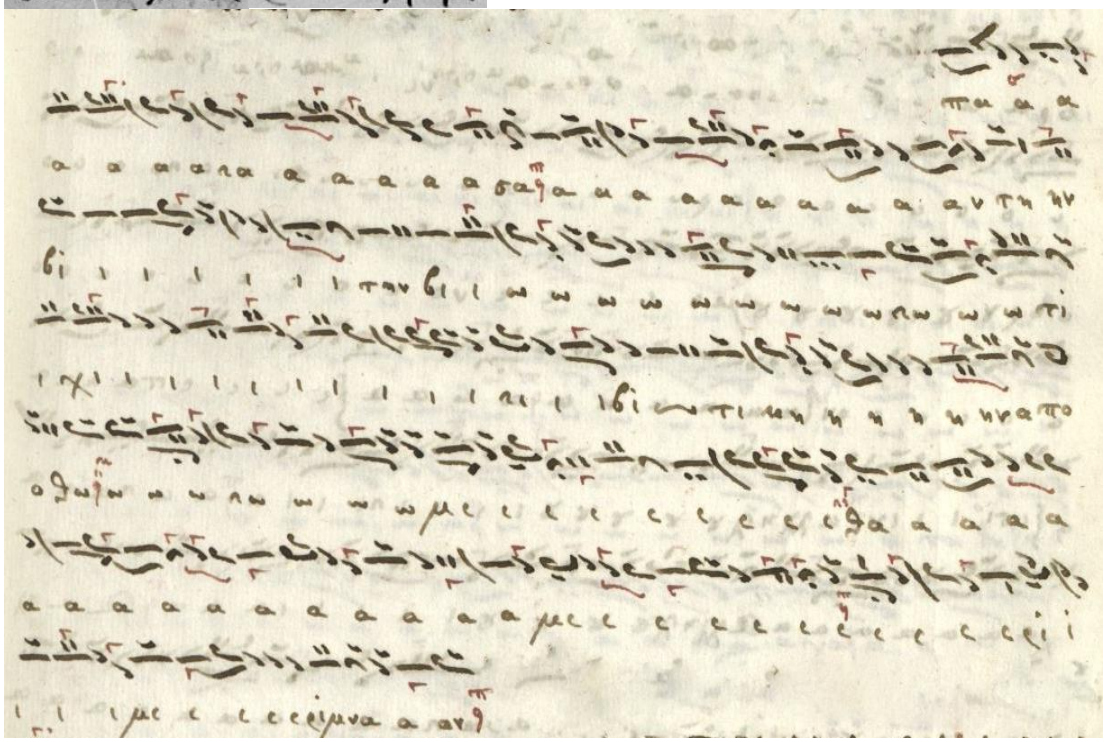

εξήγηση πλ.α΄ ήχου

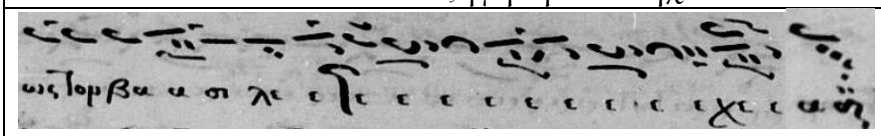

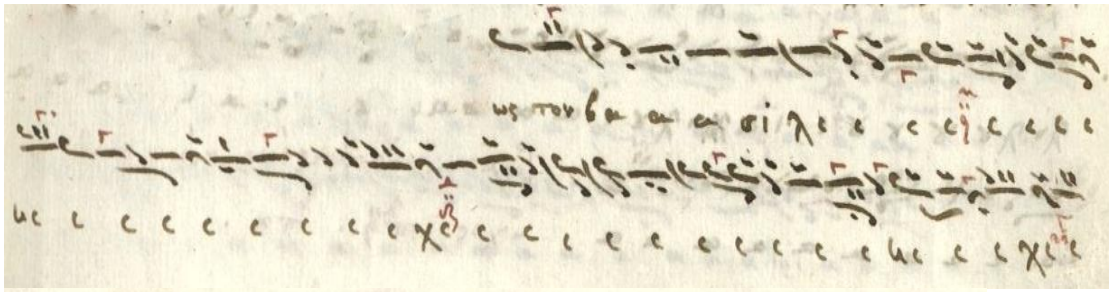

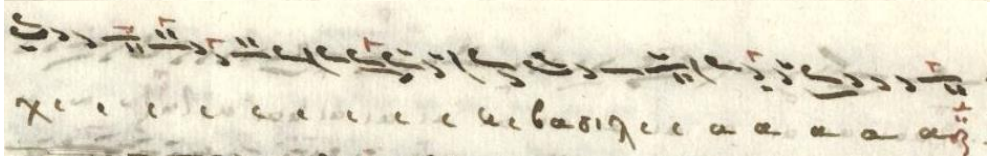

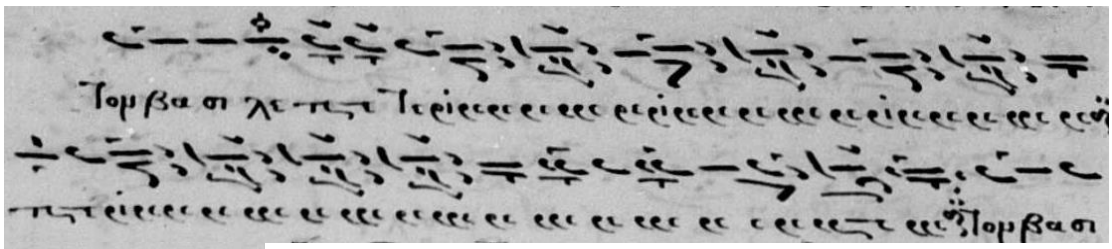

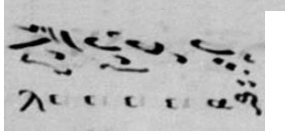

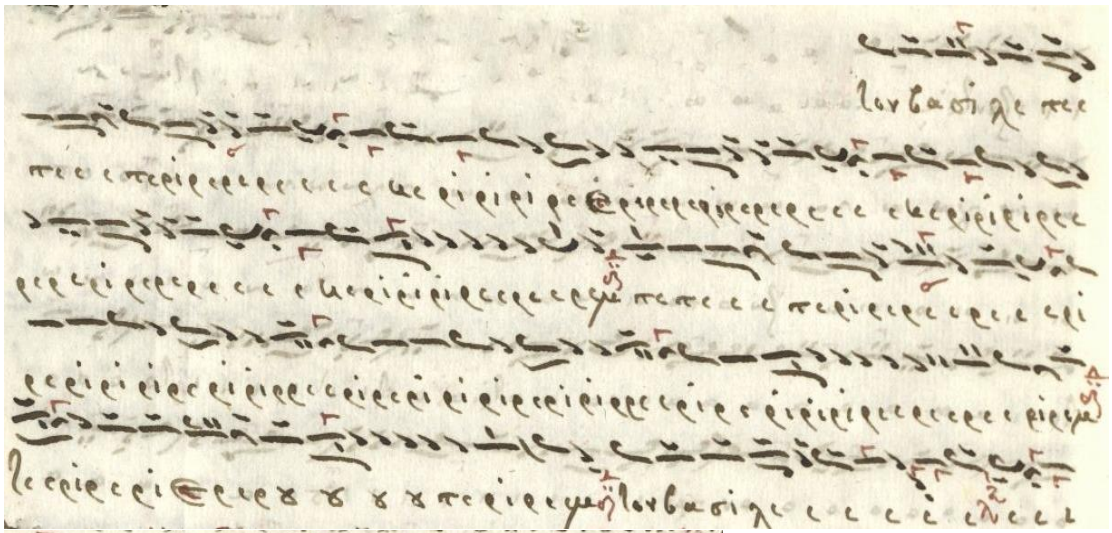

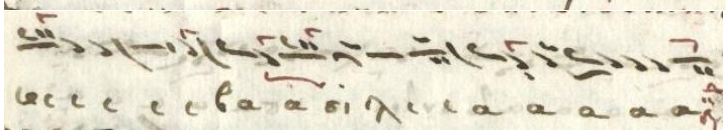

εξήγηση πλ.α΄ ήχου

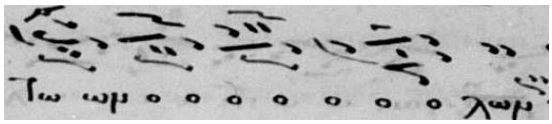

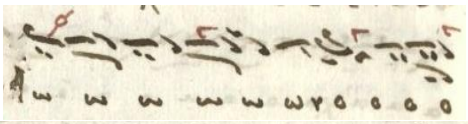

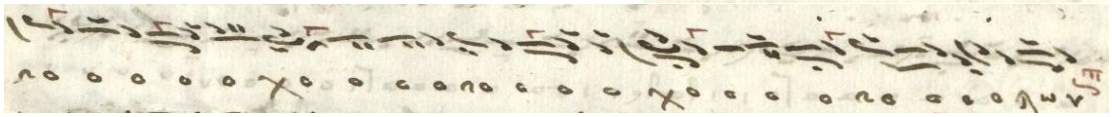

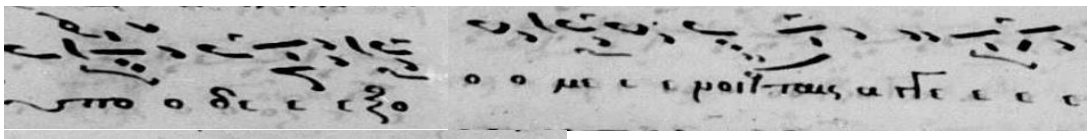

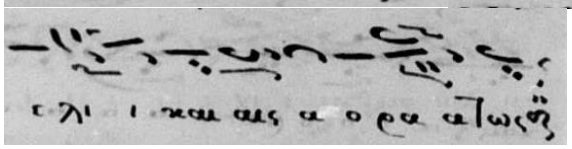

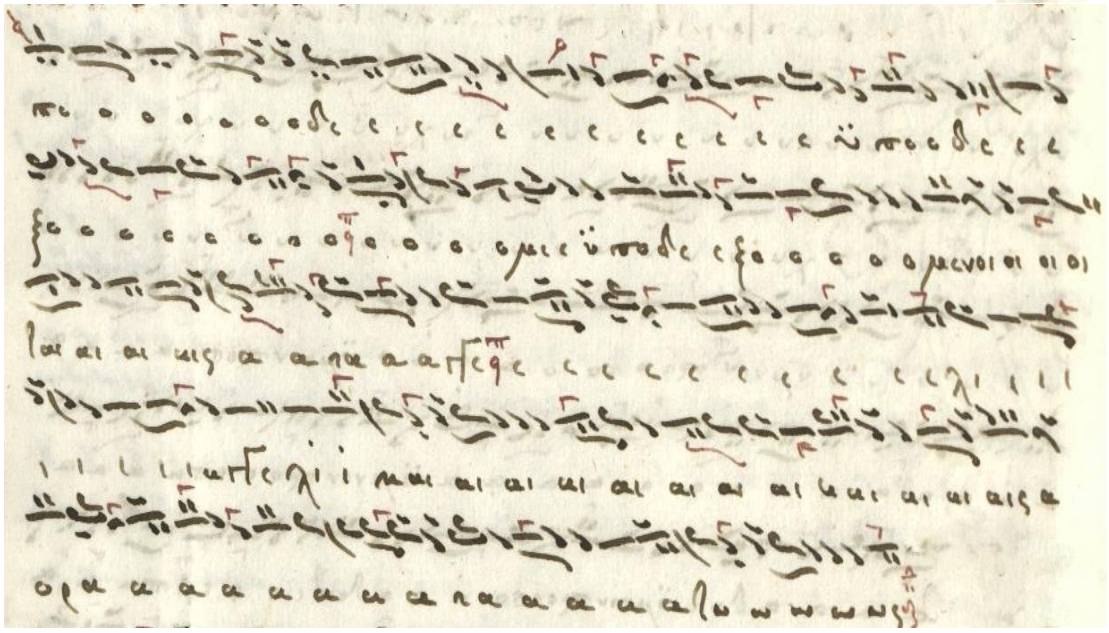

εξήγηση πλ.α΄ ήχου

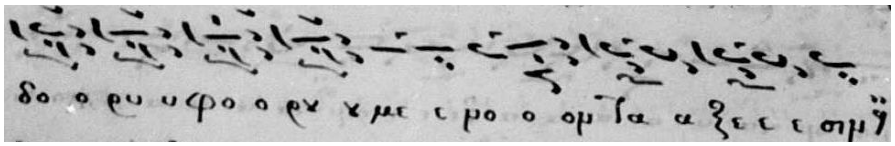

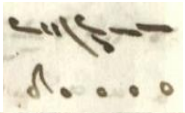

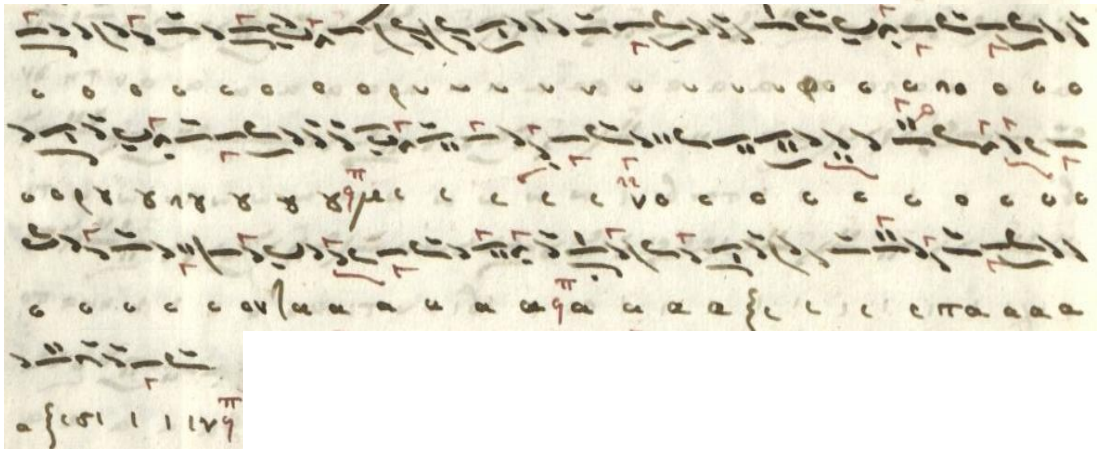

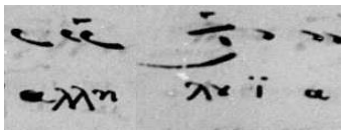

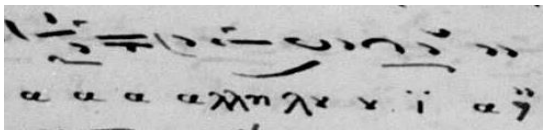

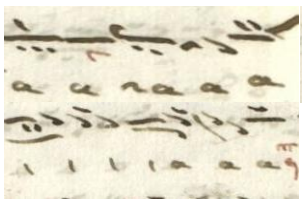

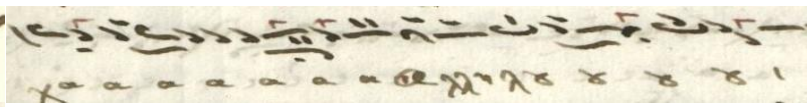

εξήγηση πλ.α΄ ήχου

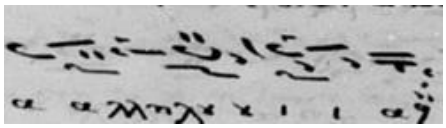

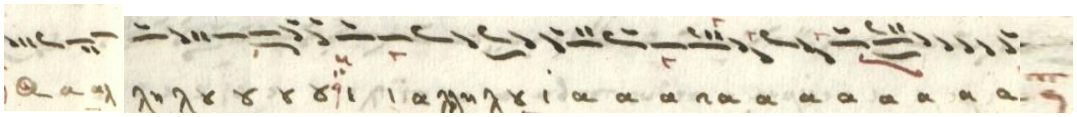

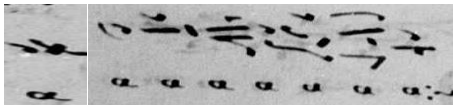

Σύγκριση πλ. α΄ ήχου	
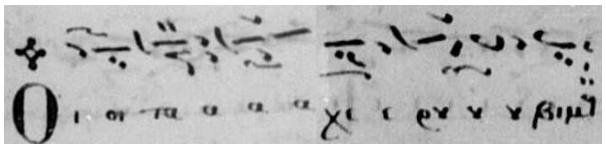	C D EFED E D E F E F ED E D D 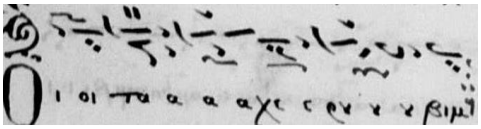
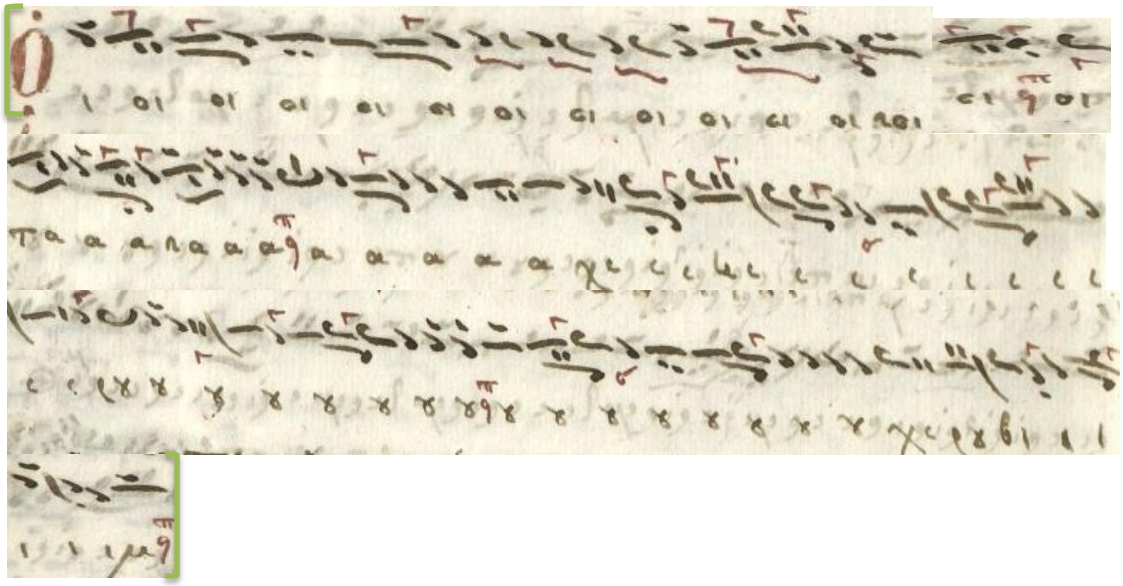	

σύγκριση πλ. α′ ήχου

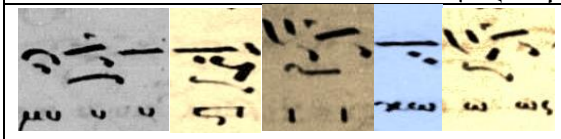

A B A B D C D C D

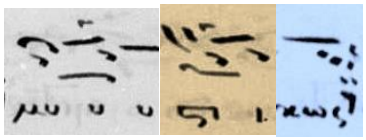

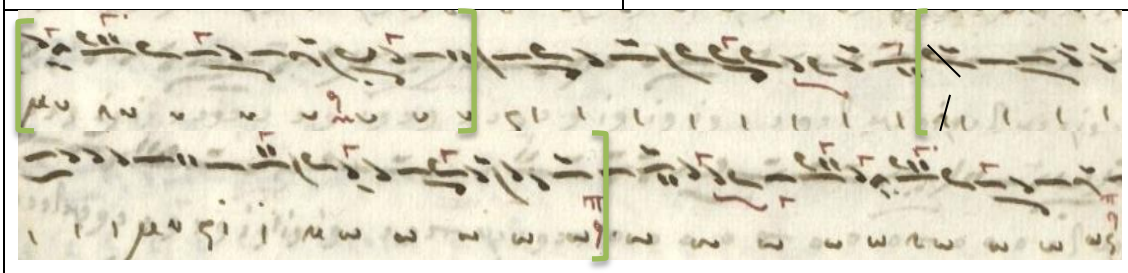

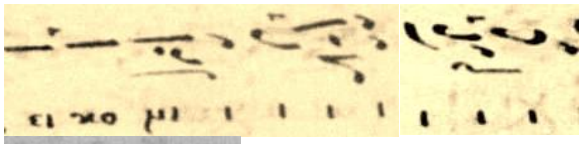

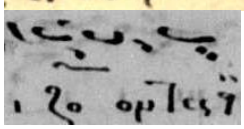

D D E F E E D E D D

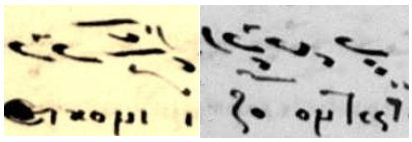

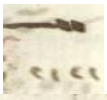

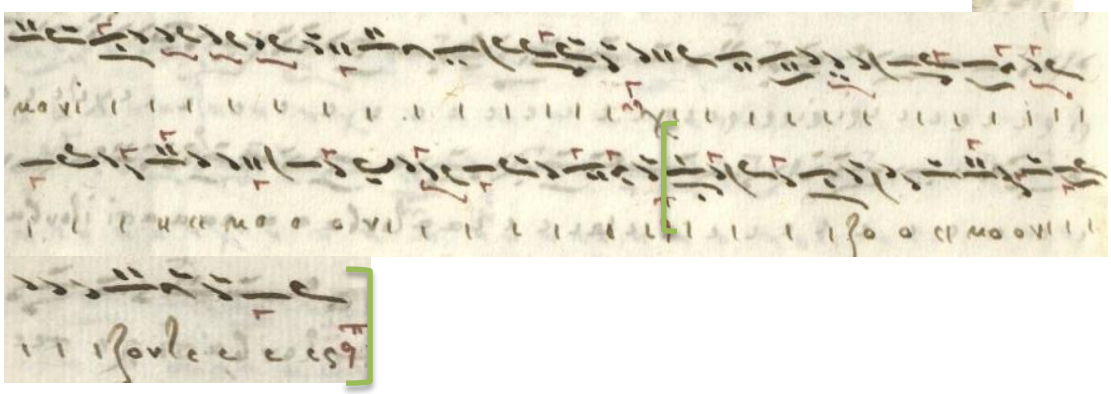

σύγκριση πλ. α΄ ήχου

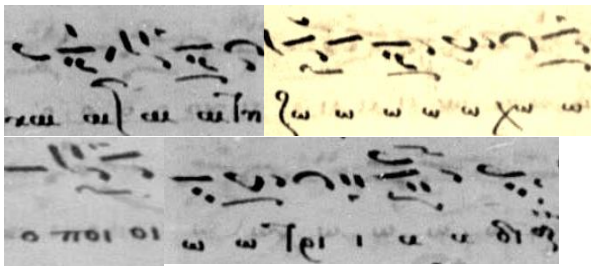

D G F E G F G D D E G F G F G

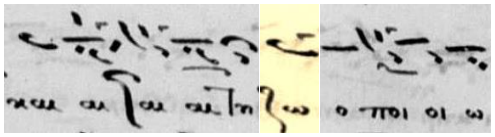

a F G a G G

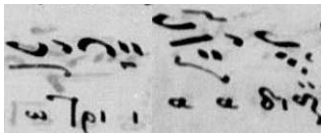

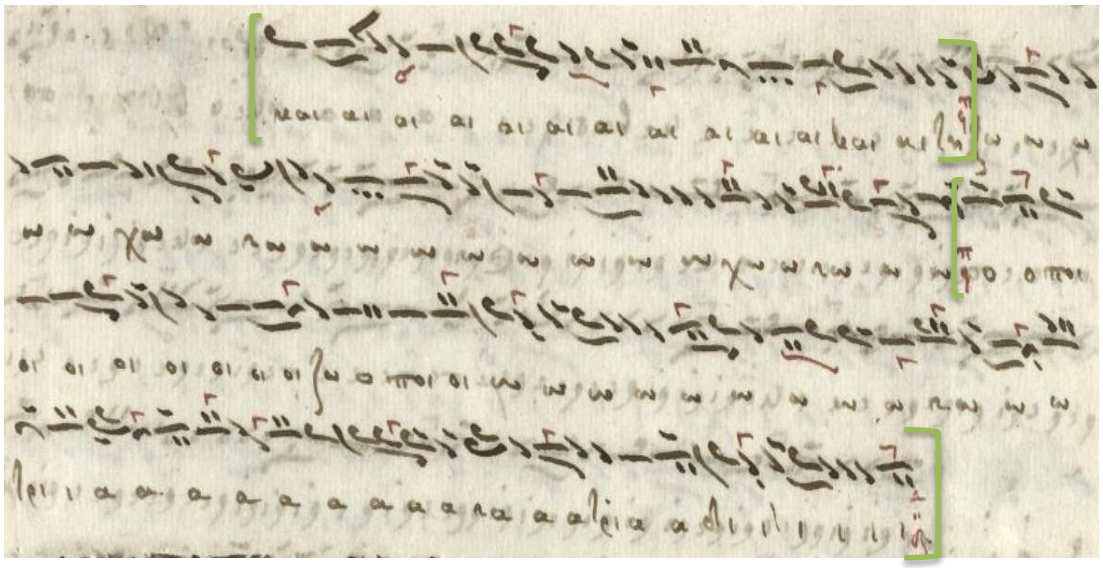

σύγκριση πλ. α΄ ήχου

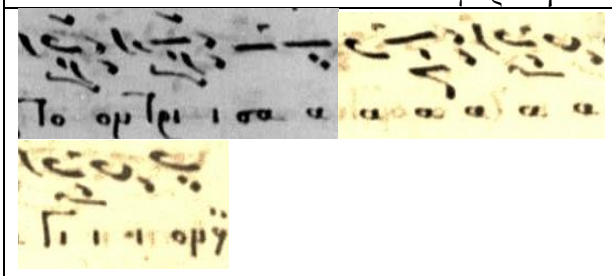

G FE E FED E F Ga

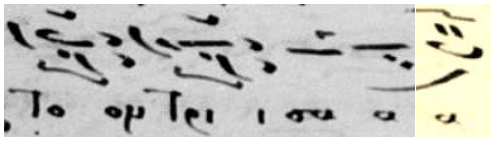

G GF F D

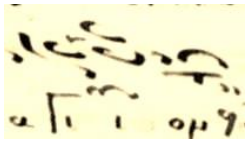

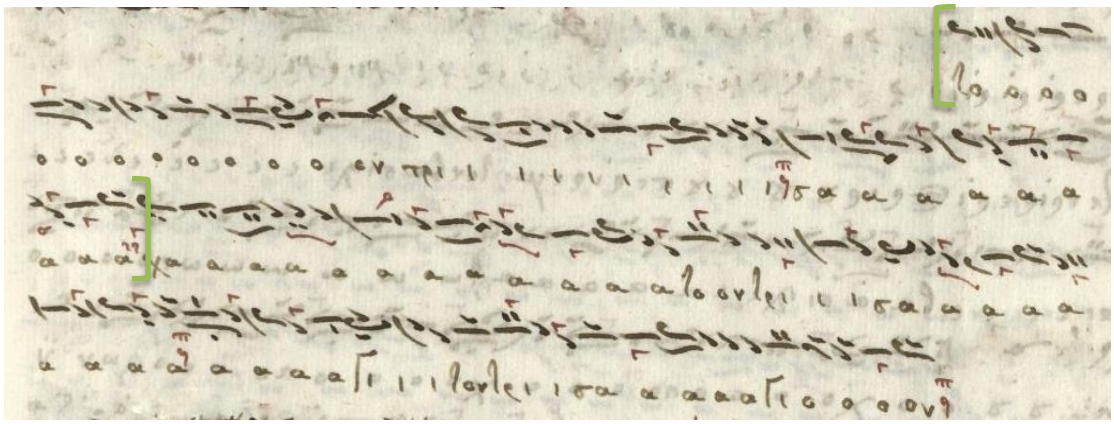

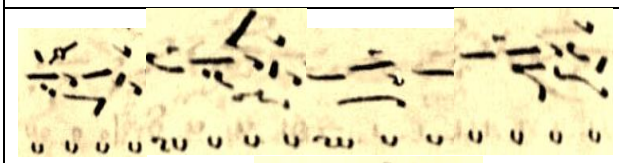

G FED C

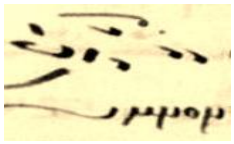

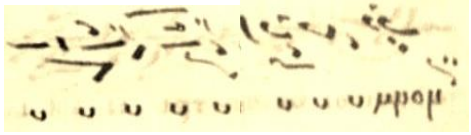

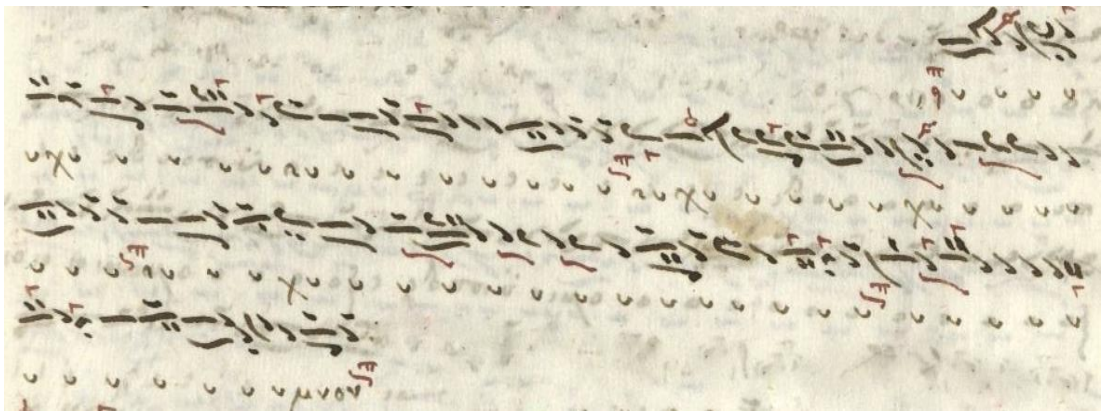

σύγκριση πλ. α΄ ήχου	
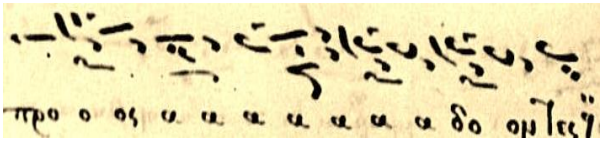	D E F D 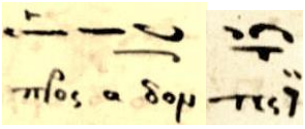
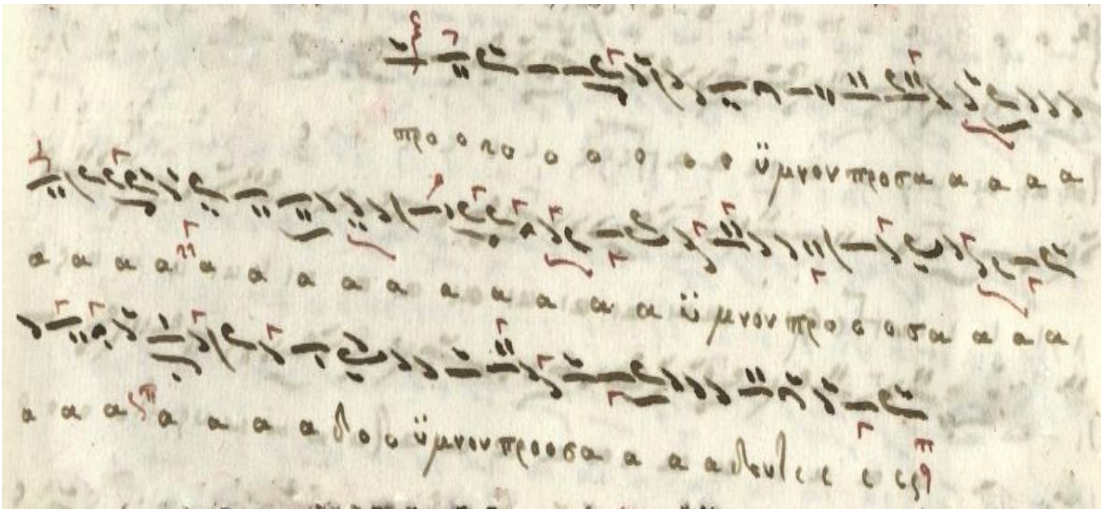	

σύγκριση πλ. α΄ ήχου

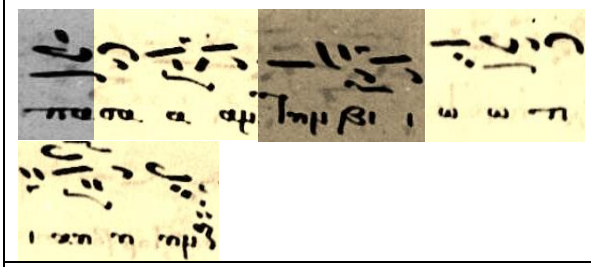

G D D D E GFGF G

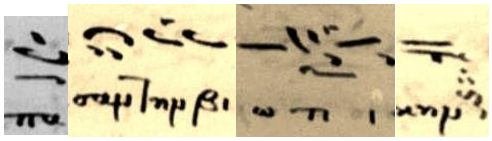

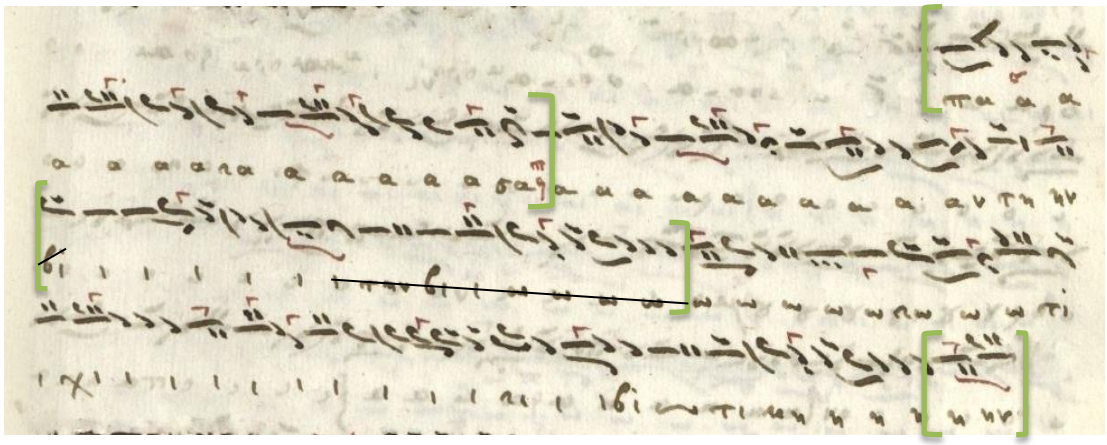

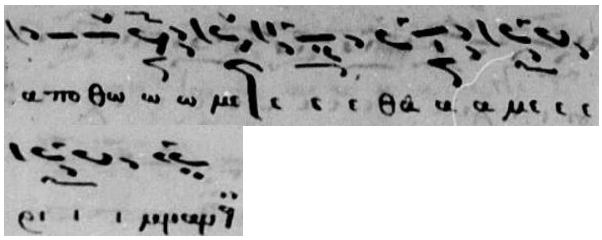

F G a b aG GFE GF G F F a GF

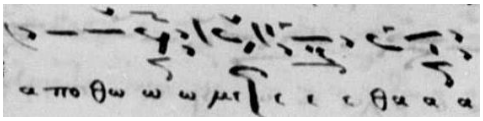

FEFE EDED D

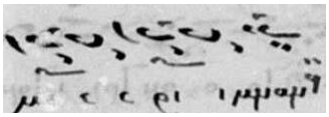

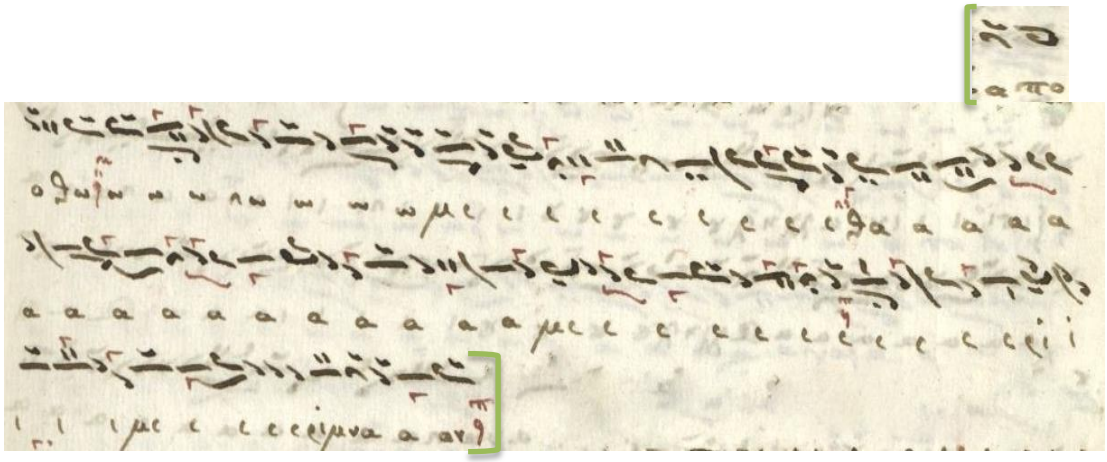

σύγκριση πλ. α΄ ήχου

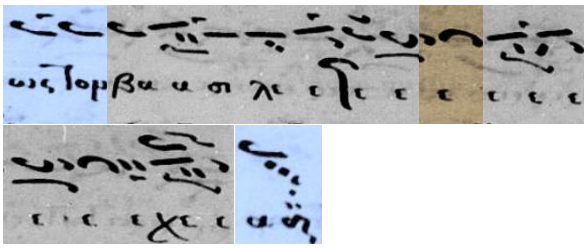

a D D EF G a ba a b

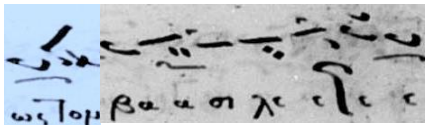

G baG aG a FG a G G

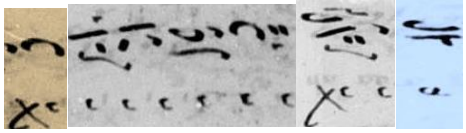

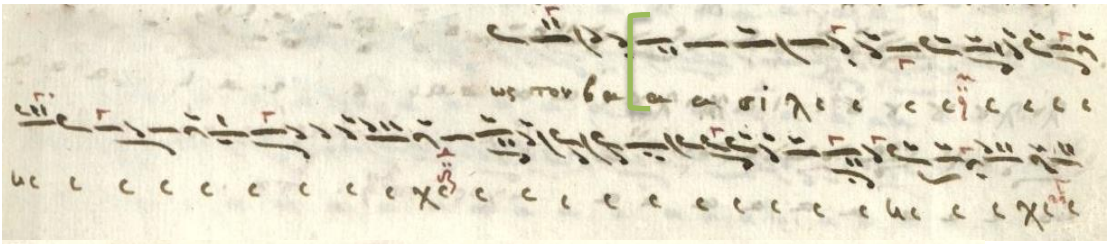

σύγκριση πλ. α΄ ήχου

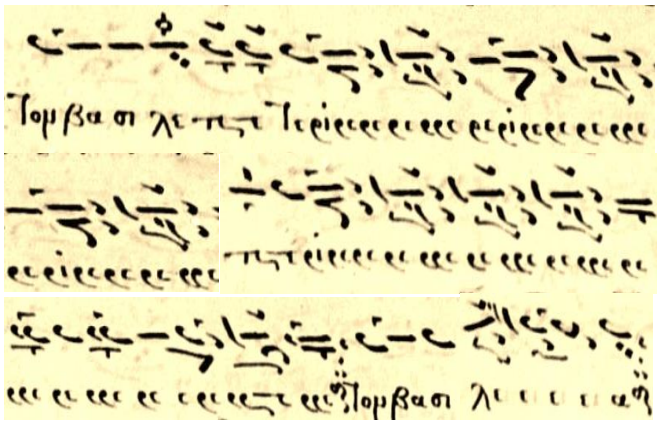

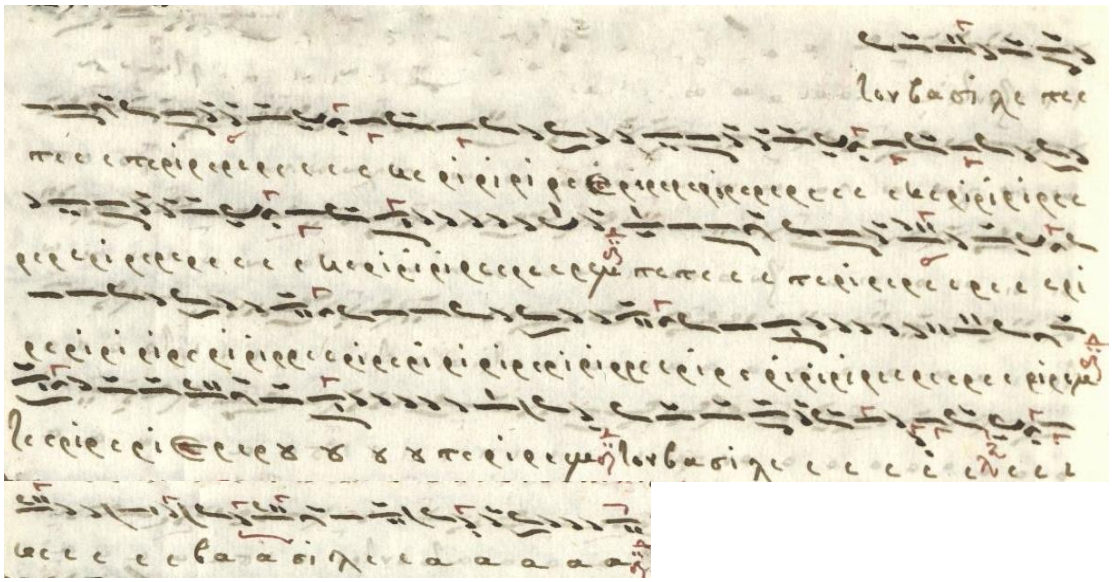

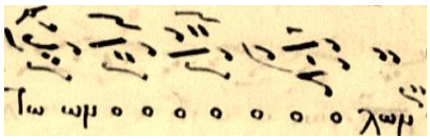

F Ga G F D

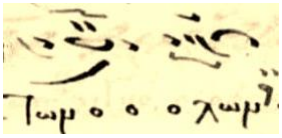

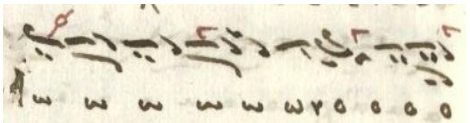

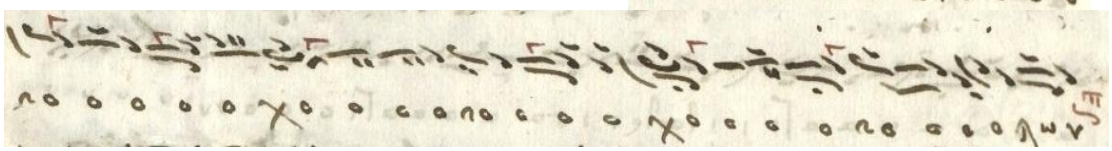

σύγκριση πλ. α΄ ήχου

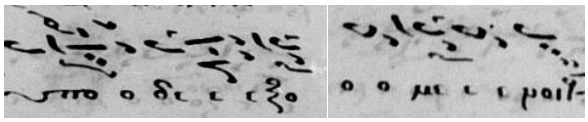

D G F F aGF FEFE EDED D

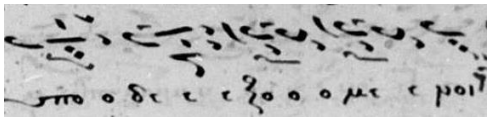

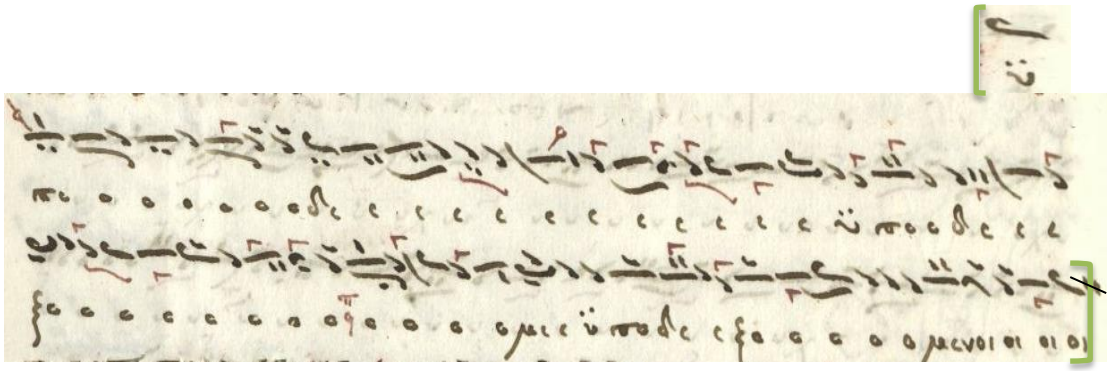

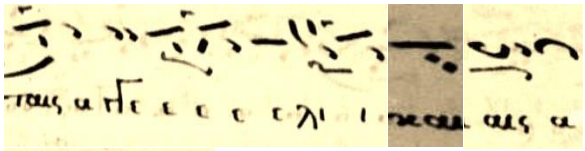

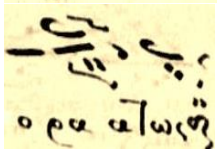

D D D EF G a F

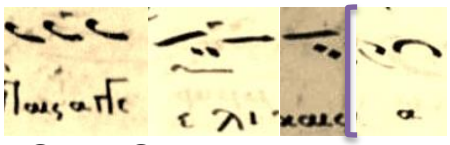

G a G

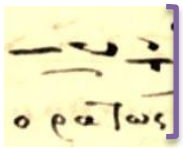

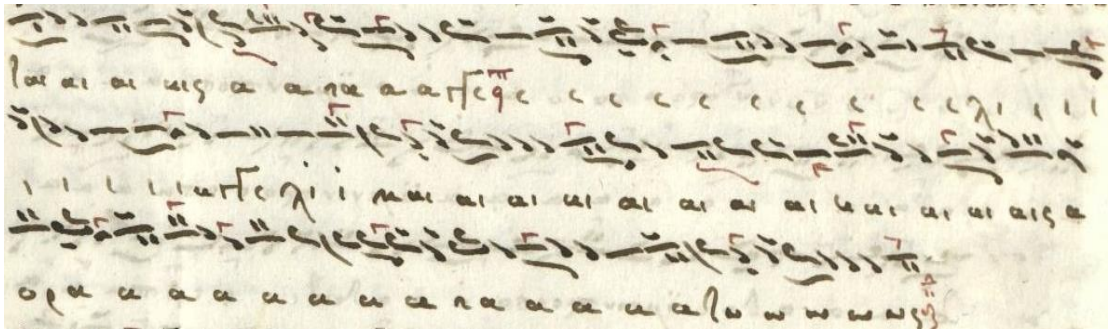

σύγκριση πλ. α΄ ήχου

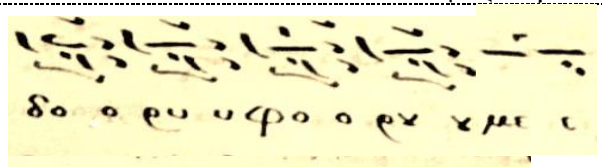

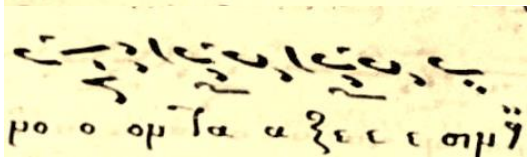

G FE F G a b a G F G

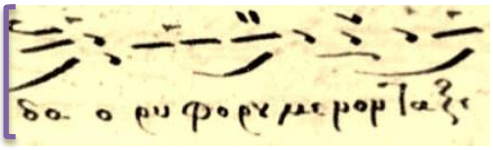

F E D

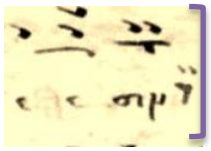

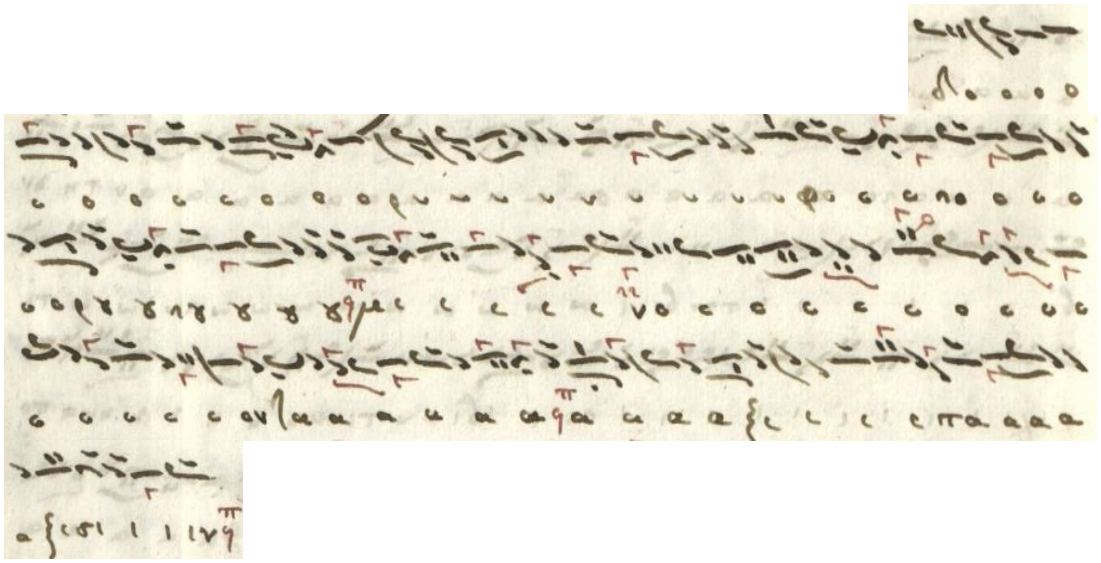

σύγκριση πλ. α΄ ήχου	
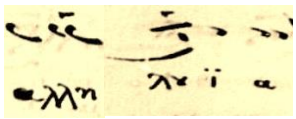	
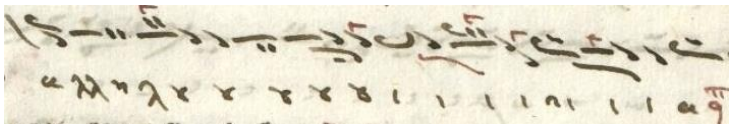	
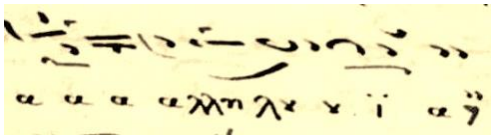	
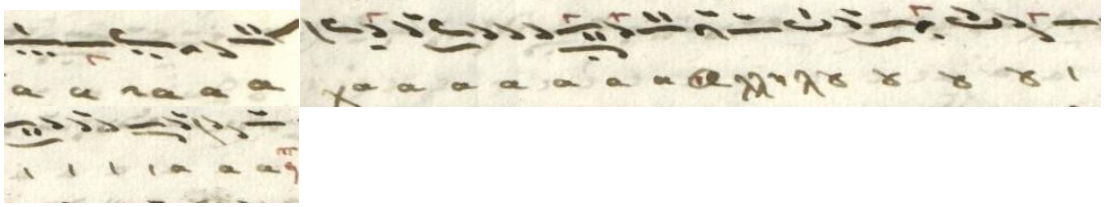	
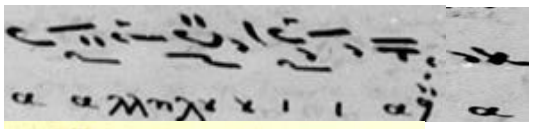 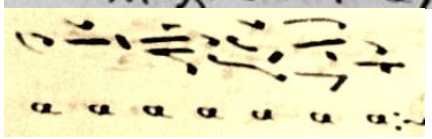	D EF G ab a aGaG G 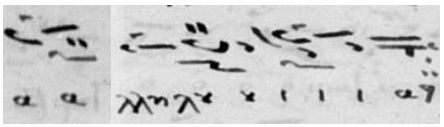 D C D 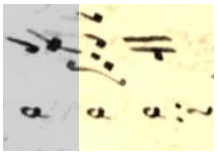
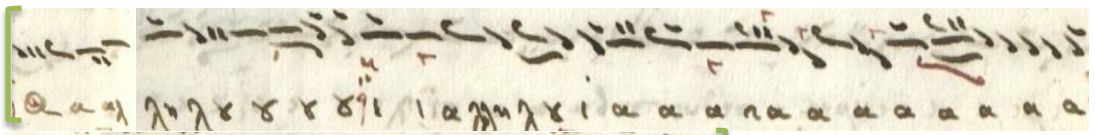 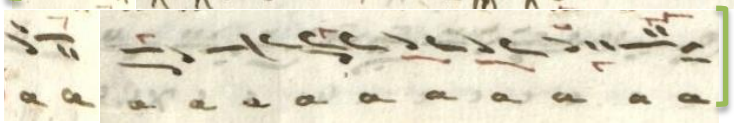	

Εξήγηση πλ. α΄ ήχου

Αντώνιος

C D EF E D E D E F E F E D E D D

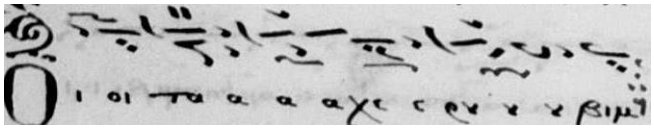

Χουρμούζιος

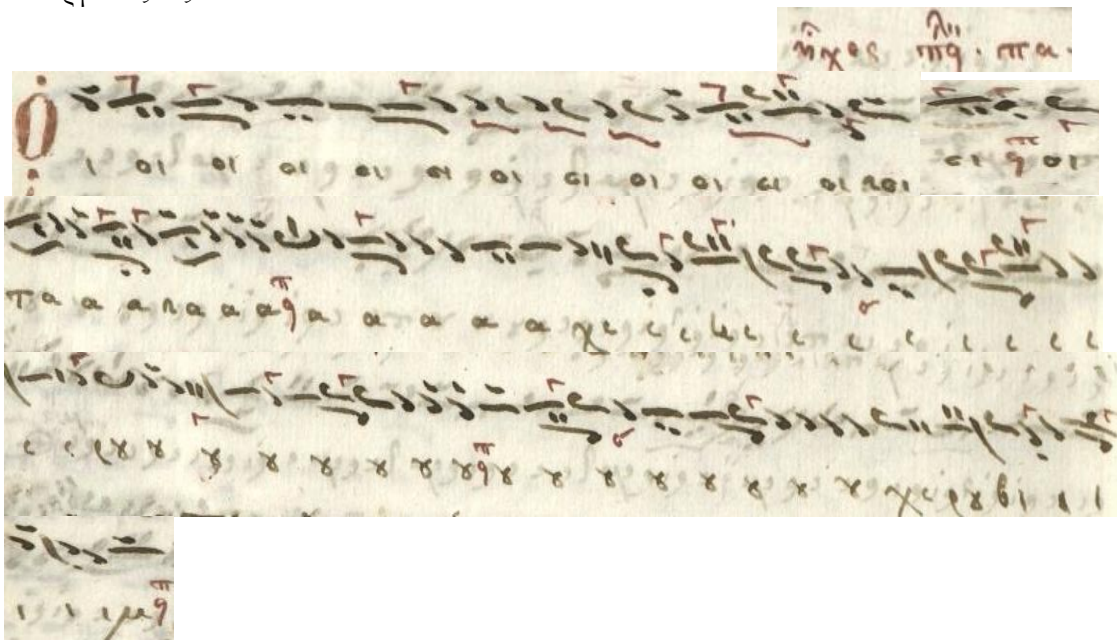

εξήγηση πλ. α΄ ήχου

A B A B D C D C D

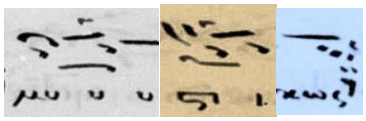

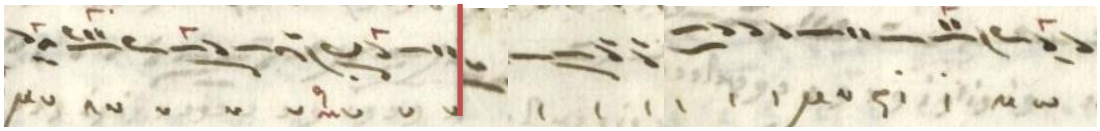

στι

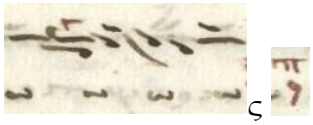

ς

D D E F E E D E D D

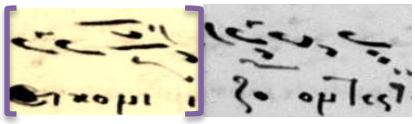

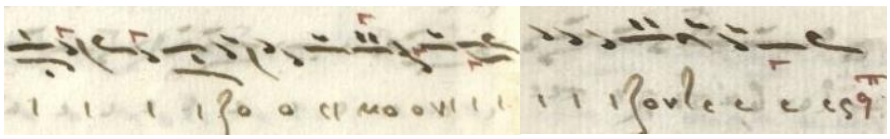

εξήγηση πλ. α΄ ήχου

D G FE G F G D D E G F G F G a F G a G G

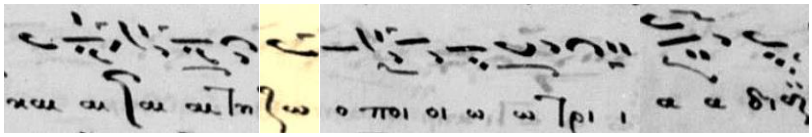

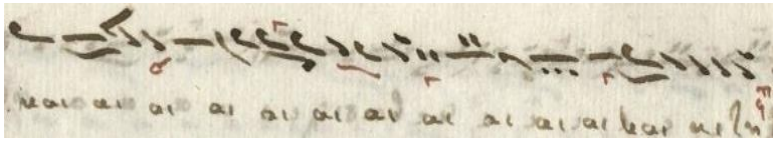

ζω

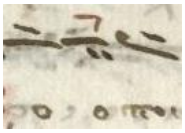

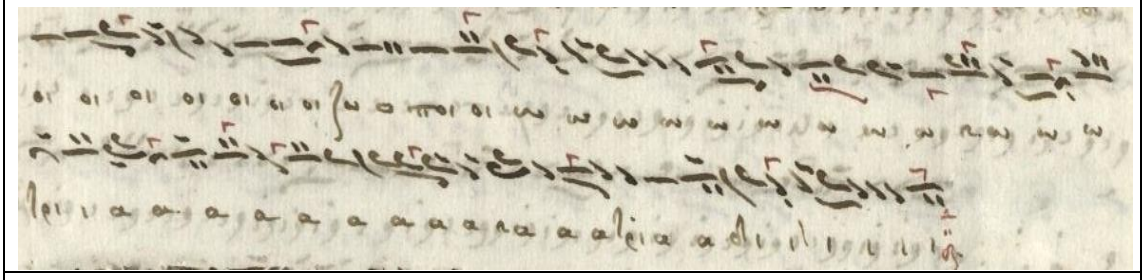

G FE E F ED E F Ga G GF F D

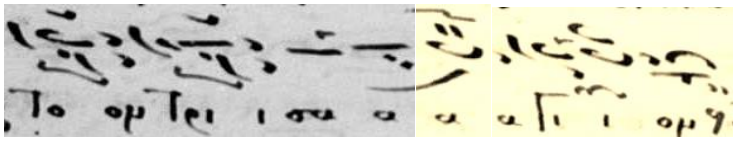

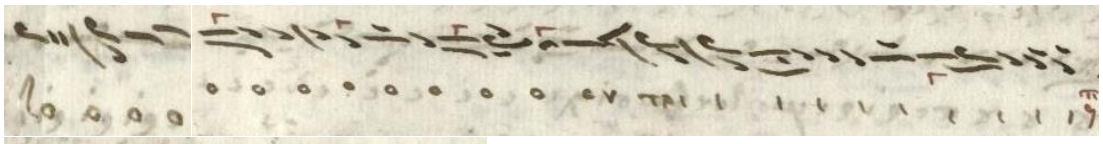

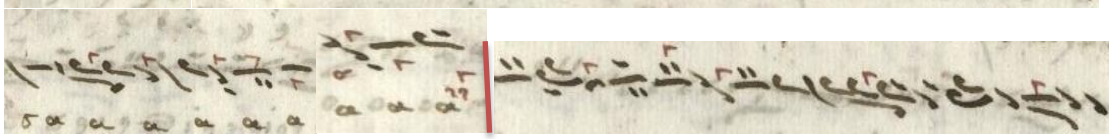

α χα α α α α α α α α α α α α α α

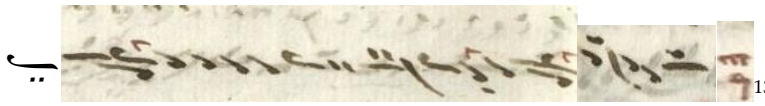

135

γι ι ι ι ι τον τρι σα γι ο ο ο ο ο ον

---

135 Όμοιο με τμήμα της εξήγησης για το 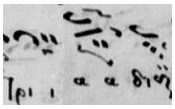 =

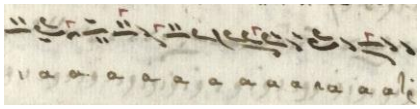

& 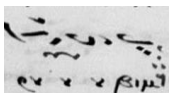 = 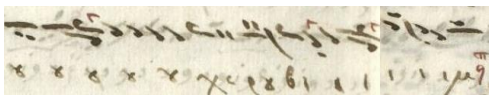 (με ίσον αντί για ολίγο).

εξήγηση πλ. α′ ήχου

G FE D C

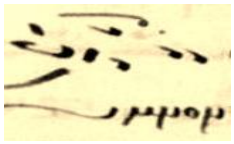

[136]

υ υ υ υ υ υμνο ο ο υ μνο ον

D E F D

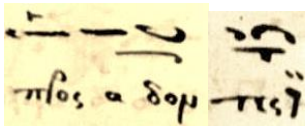

προ σα α α α δο ον τε ε ες

[136]Σύμφωνα με μέρος της εξήγησης του Χουρμουζίου για το δεύτερο *αλληλούια* του πλ. β′ του Π. Χρυσάφη: 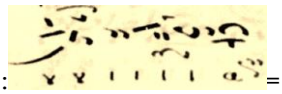 = 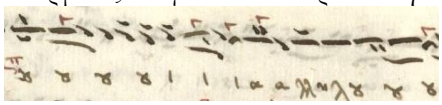 σε διατονικό όμως περιβάλλον, αντί του χρωματικού, με χρήση της εξήγησης του Χουρμουζίου στην απόληξη του δευτέρου *αλληλούια* του πλ. α′ ηχ. για την εξήγηση της λέξης *προσάδοντες* που έπεται: 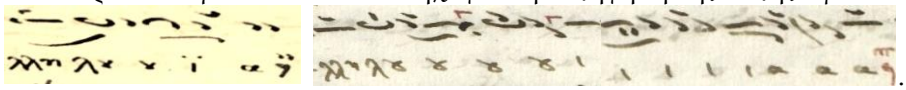 .

εξήγηση πλ. α′ ήχου

G D D D E G F G F G

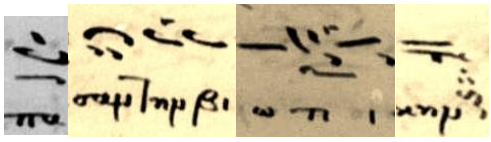

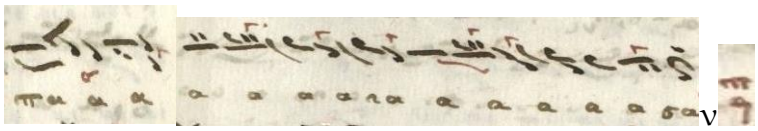

ν

την βι ω ω

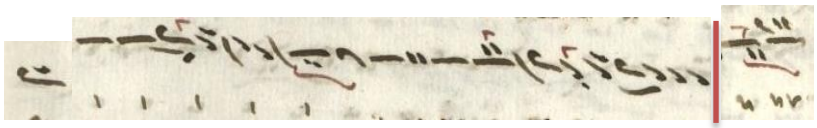

τι βι ω τι ι ικη η η η η

F G a b a G G F E G F G F F a G F F E F E E D E D D

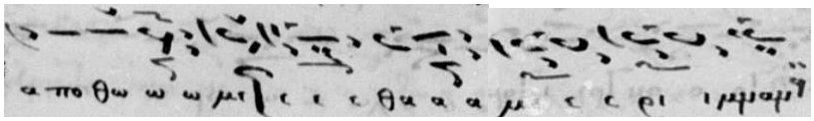

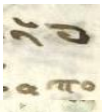

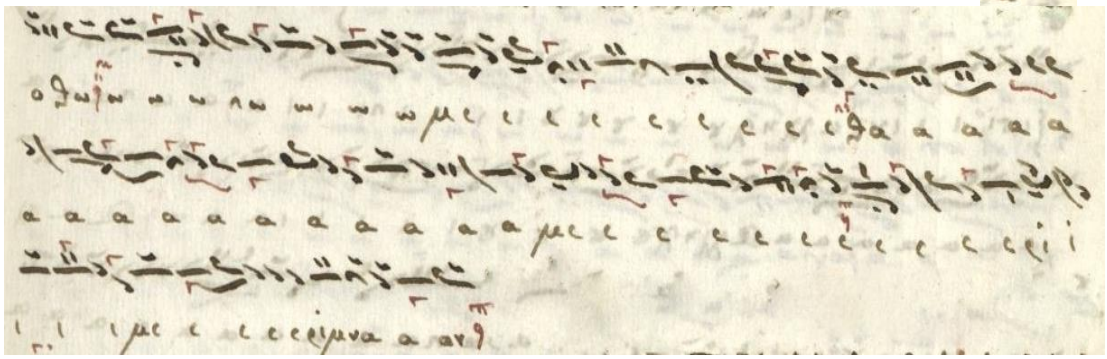

εξήγηση πλ. α′ ήχου

a D D E F G a b a a b G baGaG a F G a G G

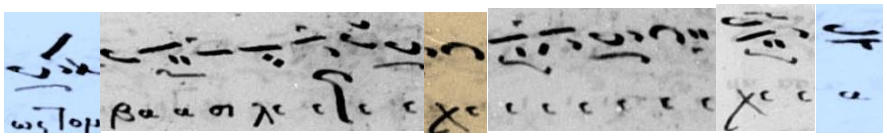

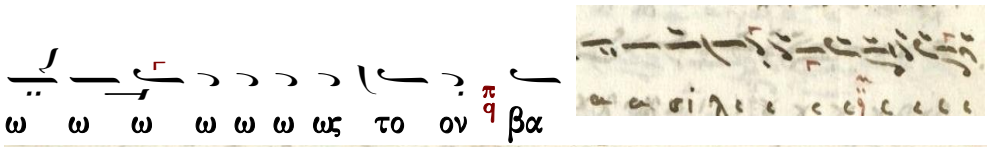

ω ω ω ω ω ω ωξ το ον π q βα

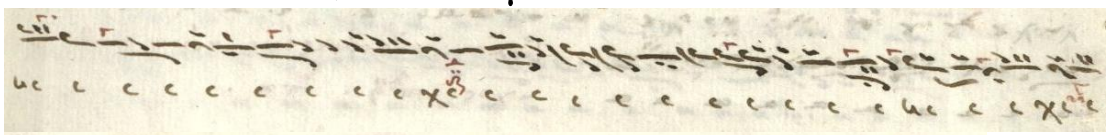

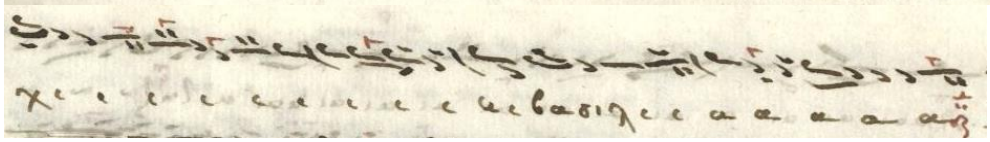

F Ga G F D

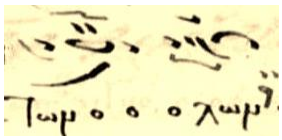

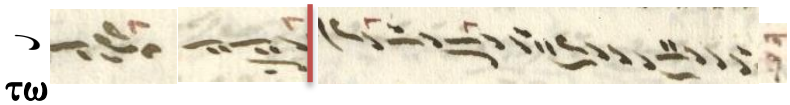

τω

1 3 7

ων ο ο ο ο ο ο ο ο ο οοοο οοο οοολων

D G F F a GF FEFE E DED D

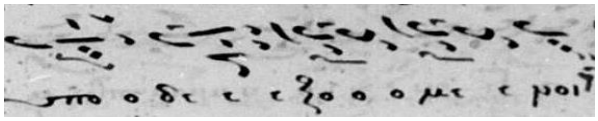

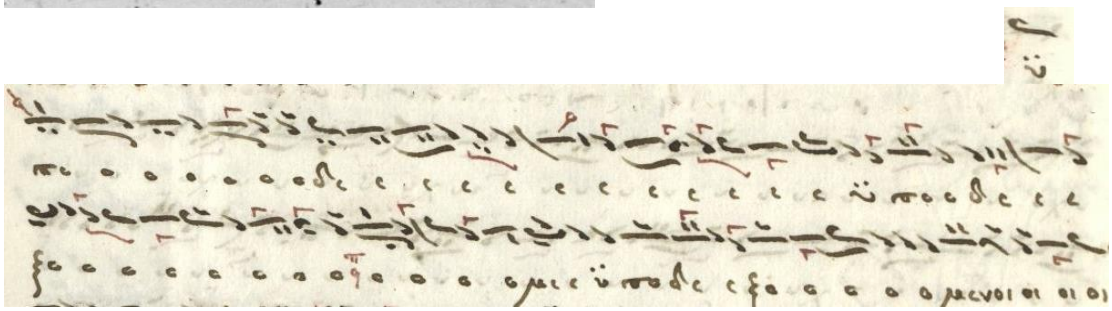

---

[137] Σύμφωνα με μέρος της εξήγησης:1) του α′ ηχ. για το «τριάδι»: 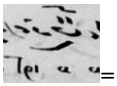 = 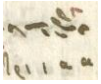 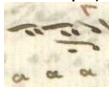 & 2) του πλ. δ′ ήχ. για το «προσάδοντες»: 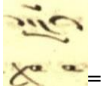 = 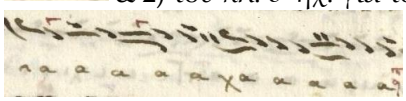

εξήγηση πλ. α′ ήχου

D D D E F G a F G a G

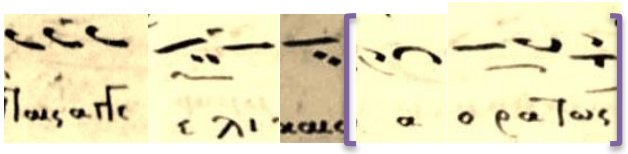

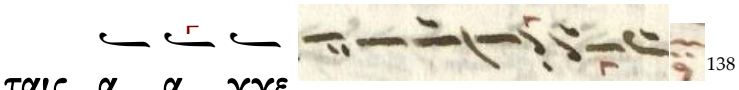

138

G F E F G a b a G F G F E D

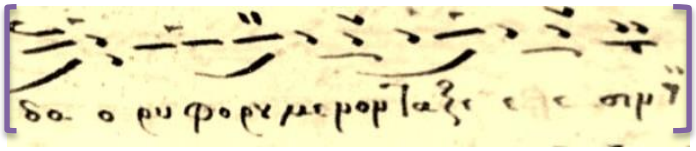

D E F G a b a a G a G G D C D

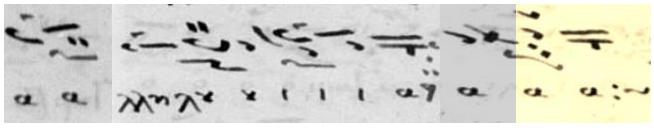

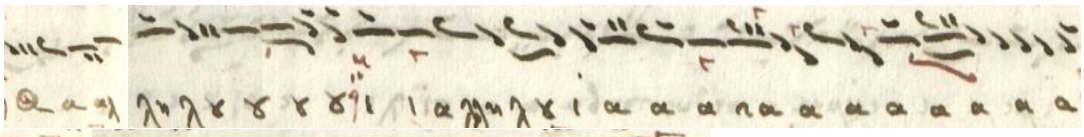

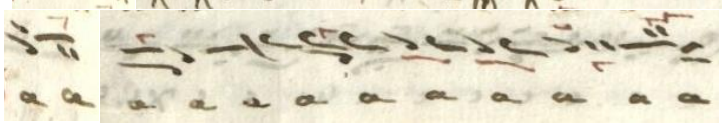

138 Σύμφωνα με μέρος της εξήγησης για το «βασιλέα»: 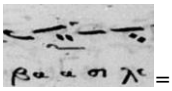 = 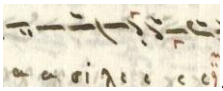 .

Ήχος πλ. α'- σχολιασμός 1

- Περιπτώσεις χρήσης όμοιων/ παρόμοιων «γραμμών» στο χερουβικό του Π. Χρυσάφη και η ενδεχόμενη διαφοροποίηση τους στο συντετμημένο χερουβικό του Αντωνίου ιερέα.

A B

1.α) 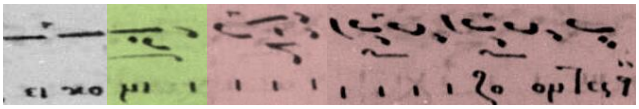

β) 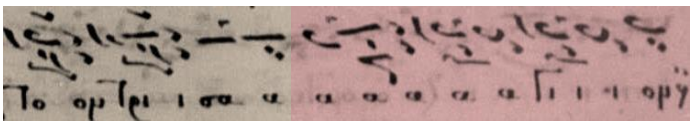

γ) 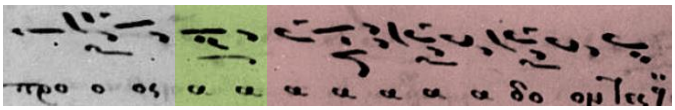

δ) 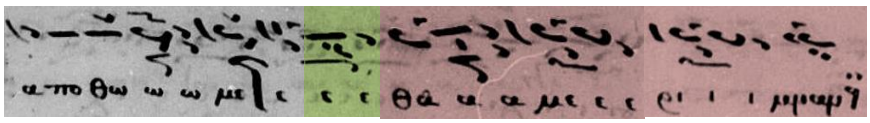

ε) 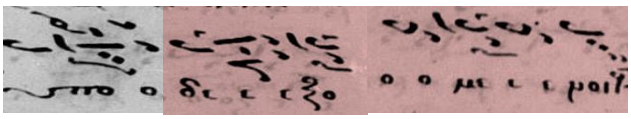

στ) 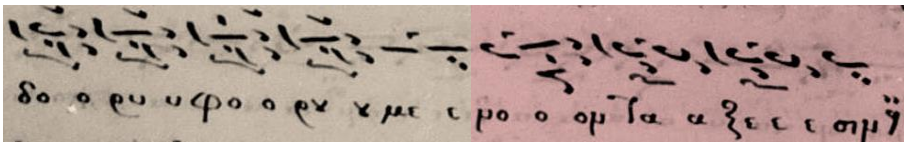

Η κάθε μία από τις παραπάνω «γραμμές» αποτελείται γενικά, από δύο επιμέρους «γραμμές» εκ των οποίων η δεύτερη (Β) είναι σε όλες τις περιπτώσεις η αλληλουχία θέσεων τρομικού και βαρείας, λυγίσματος σε διπλή συναπτή παράθεση. Η πρώτη γραμμή (Α) μπορεί να αποτελείται από μικρότερους συνδυασμούς θέσεων, όμοιους για τις περιπτώσεις β και στ με συναπτή διπλή και τετραπλή, αντίστοιχα, παράθεση θέσεων βαρείας και πιάσματος σύμφωνα με την τεχνική της παλιλλογίας. Στις περιπτώσεις α, γ και δ υπάρχει θέση αντικενώματος με κράτημα και προηγούνται είτε θέσεις βαρείας και λυγίσματος (γ), ή βαρείας, πελαστού με τις θέσεις τρομικού και παρακλητικής και έπονται οι θέσεις βαρείας και παρακαλέσματος είτε βαρείας και έτερου παρακαλέσματος με φθορά τετάρτου ήχου (ε).

Ειδικότερα, στη περίπτωση α, ο Αντώνιος διατηρεί την καταληκτική θέση λυγίσματος στη βάση του ήχου, στο φθόγγο Πα της μέσης και αντικαθιστά τις προηγούμενες θέσεις με θέση πιάσματος συνοδεία έτερου παρακαλέσματος. Πρόκειται ουσιαστικά για προσαρμοσμένη αντιγραφή (αφαιρέθηκε το ολίγο) των θέσεων από το *ως τον βασιλέα*, μετά το κράτημα, στη σύνθεση

του Π. Χρυσάφη 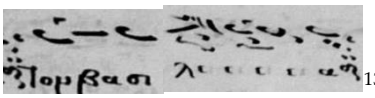 [139].

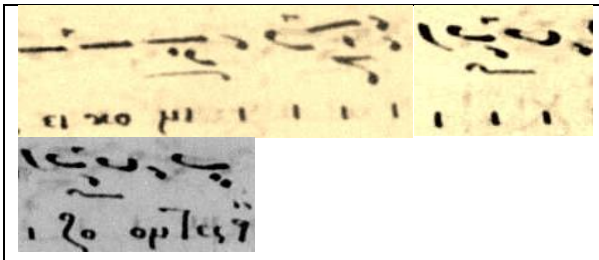

D D E F E E D E D D

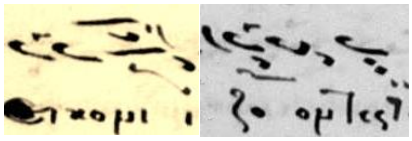

Η ίδια καταληκτική θέση συναντάται από τον ιερέα και στην περίπτωση δ, πάλι στο φθόγγο της βάσης ύστερα από μία κίνηση του μέλους προς τη πενταφωνία και ακολούθως στη διφωνία (νανα) του ήχου. Εδώ, πρόκειται για ακριβή αντιγραφή της μελοποίησης του Π. Χρυσάφη από τον Αντώνιο.

---

[139] Εδώ καθίσταται σαφές πως η σύντμηση του Αντωνίου δεν βασίζεται μόνο στην επιλογή περικοπής συγκεκριμένων θέσεων, αλλά σε κάποιες περιπτώσεις αντικατάστασής τους από άλλες που αποτελούν μέρος άλλων συνδυασμών θέσεων σε άλλα σημεία της σύνθεσης. Ας σημειωθεί ότι ο Π. Χρυσάφης χρησιμοποιεί τον προαναφερθέντα συνδυασμό θέσεων στην απόληξη μιας ευρύτερης αλληλουχιας θέσεων, δηλ. «γραμμής», στο ίδιο χερουβικό, όταν επιλέγει να τονίσει τη λέξη *ύμνον* μεταβαίνοντας στο σκληρό χρώμα 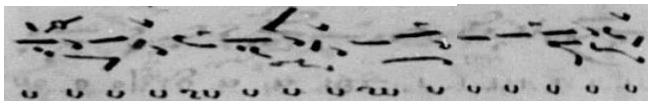
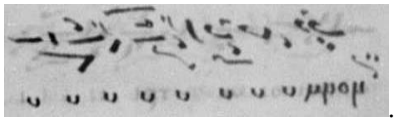 .

Επεκτείνοντας περαιτέρω τη συσχέτιση, αυτή η τελευταία εκτενής «γραμμή» εντοπίζεται ελαφρώς διαφοροποιημένη στο χβκ του Π. Χρυσάφη σε β' ήχ. ως εξής: 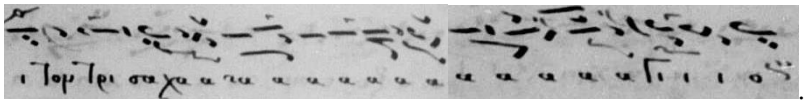 . Βλ. στη σ. 113 του παρόντος.

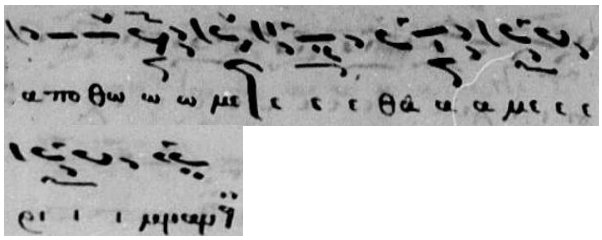

F G a b aG GFE GF G F F a GF

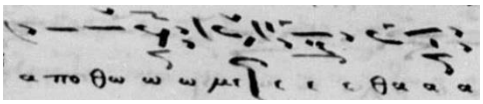

F E F E E D E D D

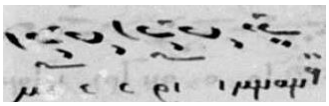

Η ίδια καταληκτική θέση στη βάση του ήχου, στον φθόγγο Πά της μέσης, χρησιμοποιείται και για τη λέξη *υποδεξόμενοι*. Και εδώ ο Αντώνιος δεν αλλάζει τη μελοποίηση του Π. Χρυσάφη, αλλά και δεν αντιγράφει τη φθορά του τετάρτου ήχου καθώς δεν επιλέγει τη μετάβαση στο σκληρό χρώμα στη μελοποίηση της προηγηθείσας φράσης *των όλων*, μένοντας στο διατονικό γένος.

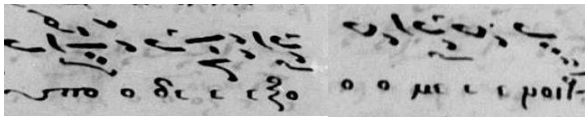

D G F F a G F F E F E E D E D D

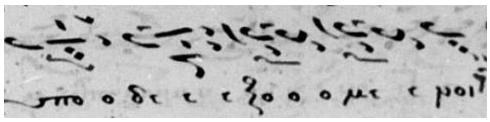

Από άποψη κατάληξης, ακριβώς ίδια είναι και η περίπτωση β, με τον Αντώνιο να αντικαθιστά τη (Β) επιμέρους «γραμμή» του τρομικού, βαρείας και των δύο λυγισμάτων με θέσεις παρακλητικής και αντικενώματος, βαρείας και καταληκτικού κυλίσματος με απόδερμα.

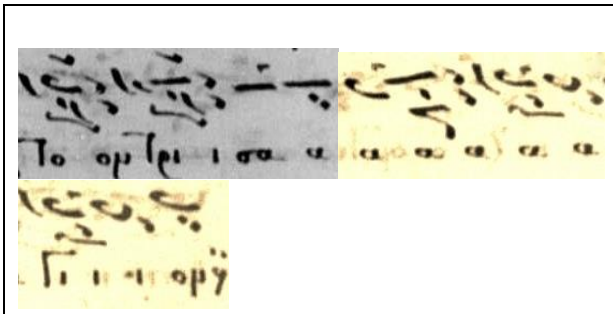

G F E E F E D E F G a

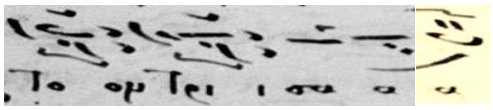

G G F F D

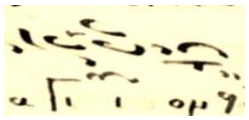

Ο Π. Χρυσάφης μελοποιεί την λέξη *ύμνον* στο σκληρό χρώμα και στην λέξη *προσάδοντες* επανέρχεται στο διατονικό γένος. Ο Αντώνιος αντικαθιστά με φειδώ ολόκληρη την «γραμμή» γ με μια θέση αντικενώματος και ελαφρό με απόδερμα οδηγώντας το μέλος στη βάση του ήχου.

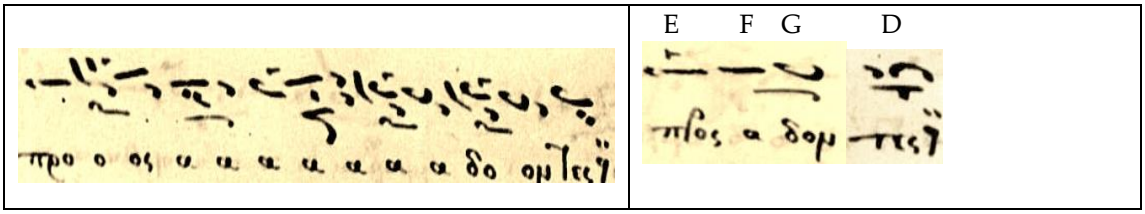

Αναφορικά με την περίπτωση στ, ο Αντώνιος αντικαθιστά ολόκληρη τη «γραμμή» με δύο θέσεις ψηφιστού, μία θέση αντικενώματος, ξανά θέση ψηφιστου και τέλος, θέση αντικενώματος με απόδερμα στους δύο συνδέσμους καταλήγοντας στη βάση του ήχου, στον φθόγγο Πα της μέσης, κατάληξη που επέλεξε ο ιερέας και για την προηγηθείσα περίπτωση γ.

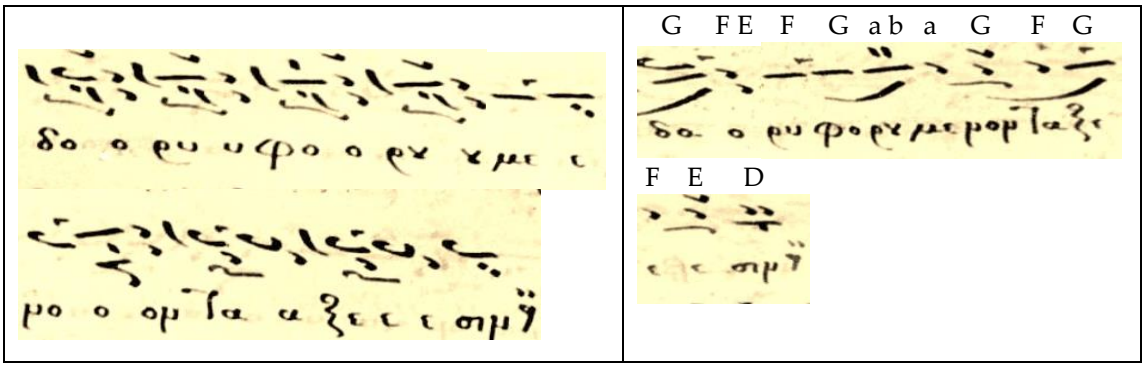

Περιπτώσεις όμοιων «γραμμών» είναι και οι ακόλουθες, με κοινό χαρακτηριστικό την κατάληξη σε άγια, στο φθόγγο Δι της μέσης. Εντοπίζεται η επανάληψη θέσεων βαρείας, λυγίσματος (εξαιρουμένης της περίπτωσης β), αντικενώματος και ο καταληκτικός συνδυασμός θέσεων παρακλητικής και έτερου παρακαλέσματος.

2 α) 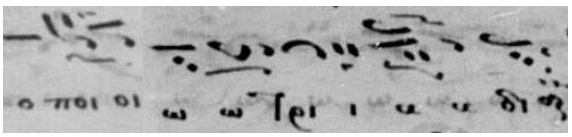 β) 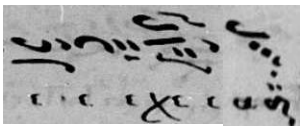

γ) 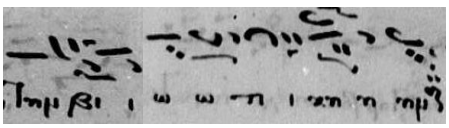 δ) 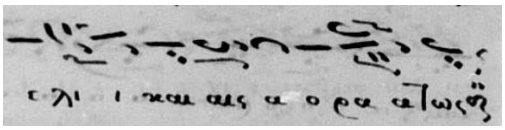

Ο Αντώνιος ακολουθεί την παράδοση της μελοποίησης των στίχων *ως τον βασιλέα* και *τριάδι* σε άγια, σύμφωνη με τη γραφή του Π. Χρυσάφη. Η γραμμή α διατηρείται ίδια, ενώ αναφορικά με όλο το στίχο, παρατηρείται ότι έχει αποκοπεί ο πλατυσμός της συλλαβής ζω που προηγείται.

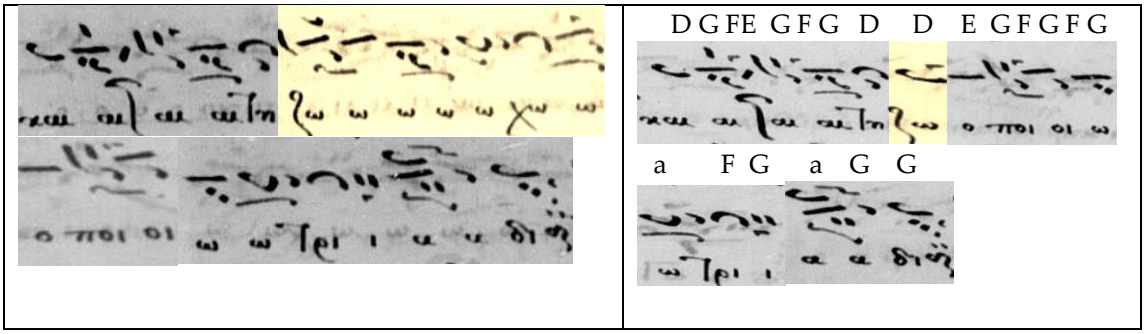

Όσο για την περίπτωση β, η μόνη απόκλιση που υπάρχει είναι η αντικατάσταση της διπλής από απόδερμα και η προσθήκη του συμφώνου *χ* στην επανάληψη του φωνήεντος *ε* για πιο εύηχο αποτέλεσμα.

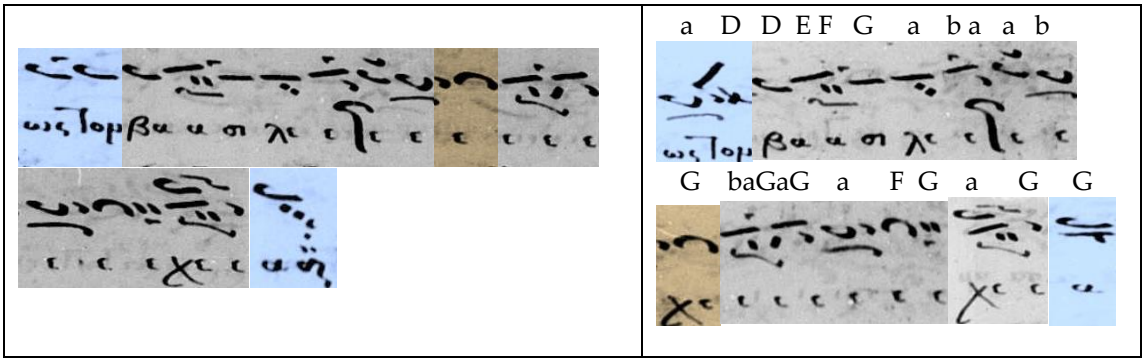

Στο χερουβικό του ιερέα, η κατάληξη σε άγια διατηρείται και στις περιπτώσεις γ και δ. Ωστόσο, στη γραμμή γ, ο Αντώνιος συντομεύει το μέλος αφαιρώντας τις θέσεις αντικενώματος και παρακλητικής με το έτερο παρακάλεσμα χρησιμοποιώντας βαρεία και τη θέση λυγίσματος ως καταληκτική προσθέτοντας ολίγο με απόδερμα.

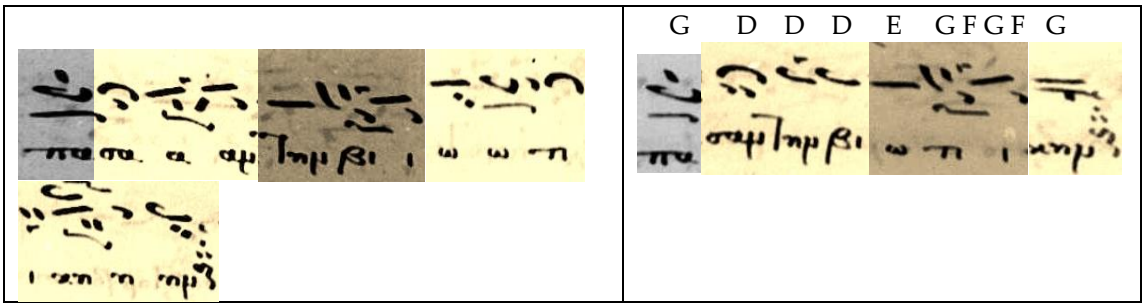

Διαφοροποιημένη παρουσιάζεται και η «γραμμή» δ αφού ο Αντώνιος επιλέγει να διατηρήσει το λύγισμα κάτω όμως από κεντήματα και ολίγο, να προσθέσει βαρεία και θέση αντικενώματος. Επίσης, αντικαθιστά με ισότητα το μέλος των θέσεων αντικενώματος και παρακλητικής με έτερο παρακάλεσμα που προηγούνται. Εδώ, φαίνεται ότι ο Αντώνιος αντιγράφει

ουσιαστικά την θέση λυγίσματος[140] από την φράση *ως τον βασιλέα* 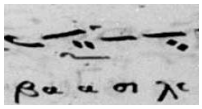 που αναφέρθηκε προηγουμένως και που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την εξήγηση της φράσης *ταις αγγελικαίς*.

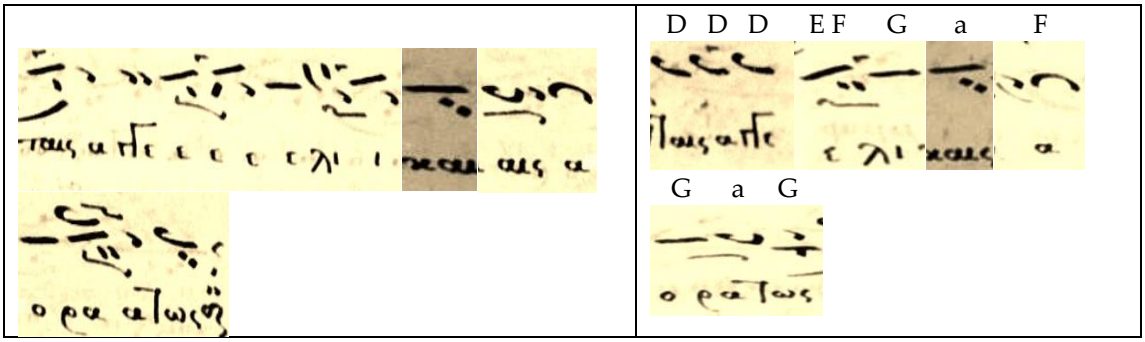

Σε γενικές γραμμές, η τεχνική της απόδοσης χρησιμοποιείται στο μεγαλύτερο μέρος του χερουβικού του Π. Χρυσάφη και παρόλο που ο Αντώνιος την οικειοποιείται αυτόματα μέσω της αντιγραφής των γραμμών του Π. Χρυσάφη, εντούτοις προτείνει τις δικές του μελοποιήσεις στα σημεία *προσάδοντες*, *των όλων*, *ταις αγγελικαίς αοράτως* και *δορυφορούμενον τάξεσιν*. Από αυτά, τα σημεία *προσάδοντες*, *αοράτως*, και *δορυφορούμενον τάξεσιν* επιζητούν περαιτέρω έρευνα για να διατυπωθούν βάσιμες εξηγητικές προτάσεις, ωστόσο, μπορούν να αποδοθούν ικανοποιητικά και ως έχουν, σύμφωνα με τη νέα μέθοδο.

Πρόκειται ίσως, για το χερουβικό του Αντωνίου με τις περισσότερες προσωπικές παρεμβάσεις, όπως φαίνεται παρακάτω στο συνοπτικό πίνακα της μακροδομικής απεικόνισης της πορείας του μέλους.

[140] Βλ. για τη συγκεκριμένη περίπτωση λυγίσματος στα σχόλια του δ' ήχ. στις σσ. 215-6.

- Περί των καταλήξεων στο συντετμημένο χερουβικό του Αντωνίου – Μακροδομική απεικόνιση .

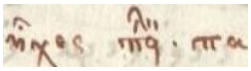

D	D	D	G
⌐	⌐	⌐	⌐
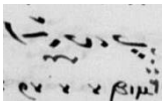	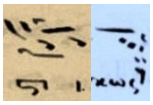	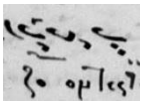	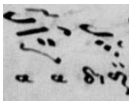

D	D	G	D
ↄ	⌐	⌐	ↄ
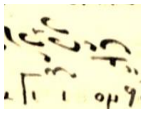	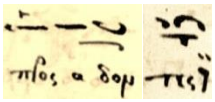	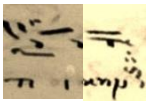	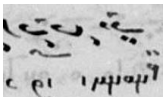

D	D	D	D
⌐	⌐	⌐	⌐
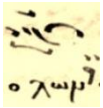	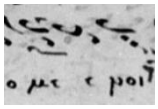	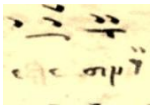	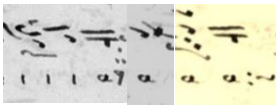

ΗΧΟΣ ΠΛ. Α΄

2

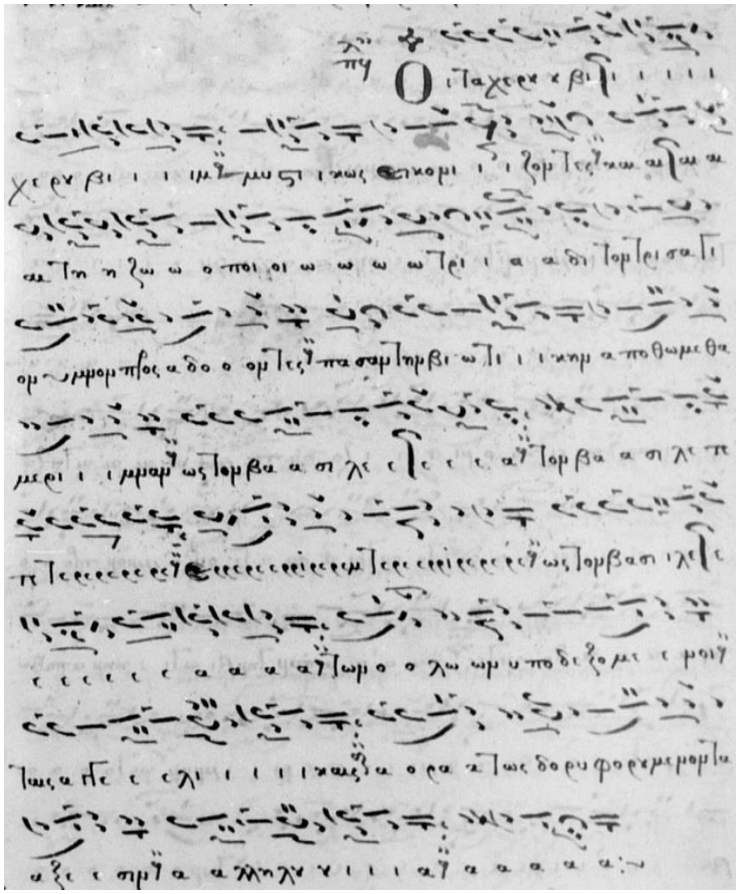

- **Η περίπτωση του «καλλωπισμένου» χερουβικού σε πλ. α' ήχο από τον Αντώνιο ιερέα.**

Μετά την ανθολόγηση του συντετμημένου χερουβικού του Αντωνίου ακολουθεί άλλο ένα χερουβικό σε πλ. α' ήχο[141] που κατά πάσα πιθανότητα είναι σύνθεση του ιδίου του ιερέα, αφού ο Π. Χρυσάφης παρέδωσε ένα χερουβικό σε πλ.α' ήχο[142]. Εκτός αυτού, ο Αντώνιος συμπληρώνει την αναγραφή «Έτερα χερουβικά σύντομα ψαλλόμενα ημέραν παρ' ημέραν.» με τη φράση του «καλοπισμός (sic) ημέτερος.» Η επισήμανση αυτή, μάλλον αναφέρεται στο συγκεκριμένο δεύτερο χερουβικό σε πλ. α', αφού σε κανένα άλλο από τα συντετμημένα του χερουβικά, παρά μόνο σε αυτό υπάρχει και ένα πολύ μικρό κράτημα. Ακολούθως παρουσιάζεται μια συγκριτική εξέταση των δύο χερουβικών του Αντωνίου σε πλ.α' ήχο[143].

[141] Στη σ. 181 του κωδ. Ιβηρ. 968.
[142] Καραγκούνης 2003: 425.
[143] Στο εξής, το πρώτο από αυτά θα καλείται για συντομία «συντετμημένο» ενώ το δεύτερο «καλλωπισμένο».

Σύγκριση χερουβικών Αντωνίου σε πλ.α΄ ήχο

Το συντετμημένο του Π. Χρυσάφη

C D EFED ED E F E F EDED D

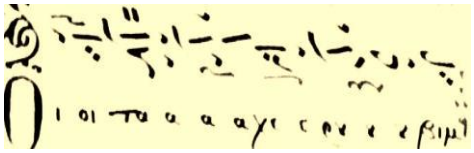

Το καλλωπισμένο του Αντωνίου ιερέα

D D D D E F E E G F GFE D

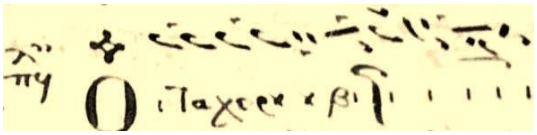

D F FE E DC D

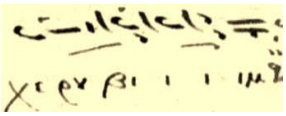

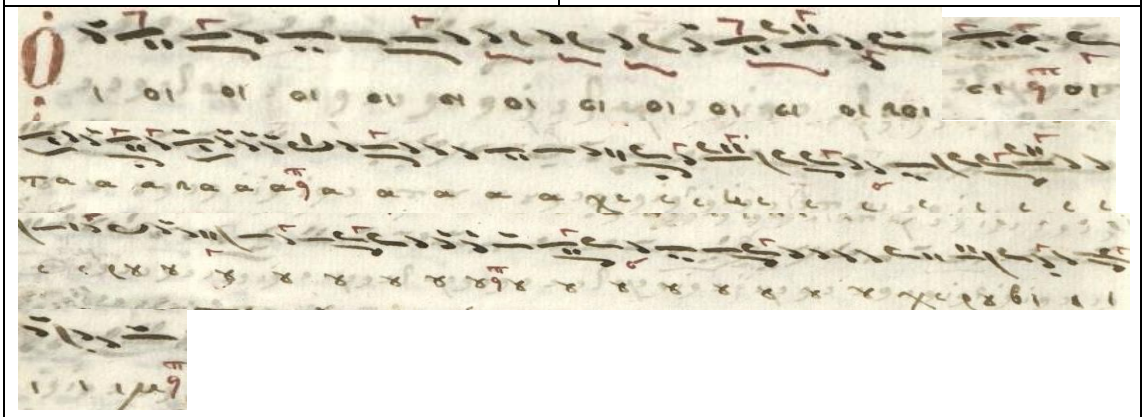

A B A B D C D C D

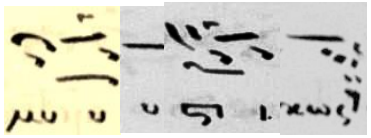

E G F G F G

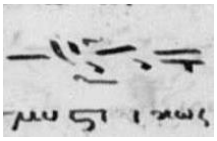

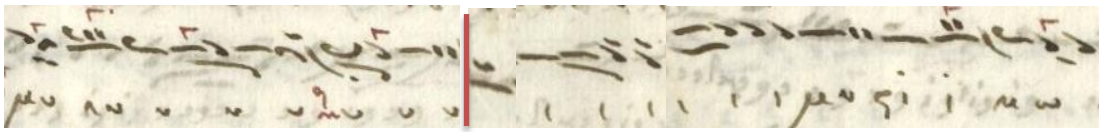

στι

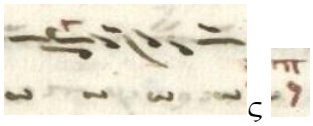

ς

D D E F E E D E D D

F G a b a G F D

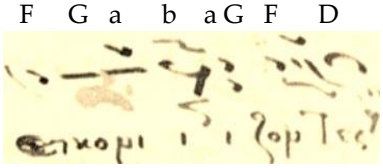

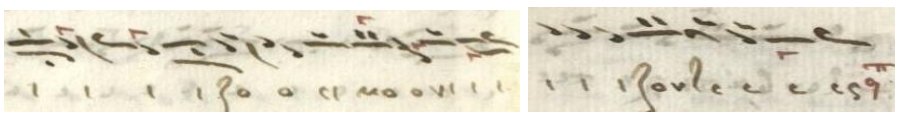

σύγκριση χερουβικών Αντωνίου σε πλ.α΄ ήχο

D GFE GFG D D E GFGFG

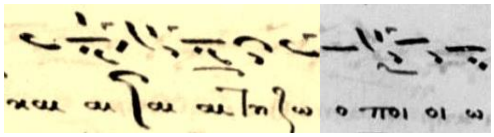

a F G a G G

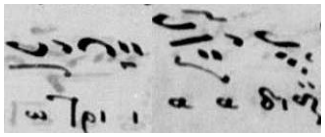

D G FGF G F G F FE FE EDED

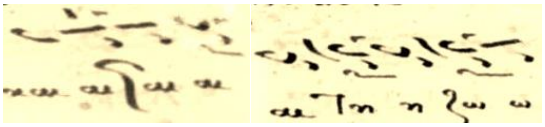

E GFGF G baGaG a FG a G G

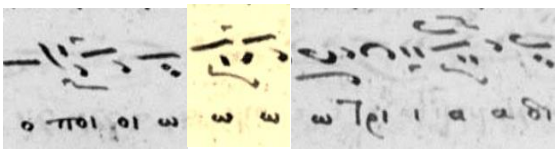

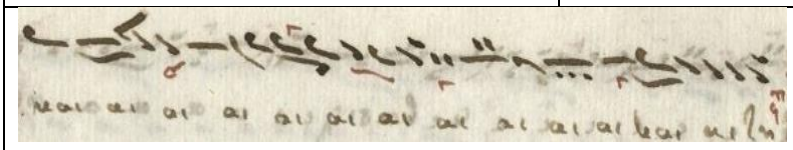

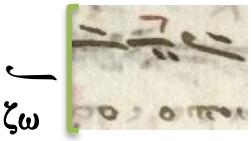

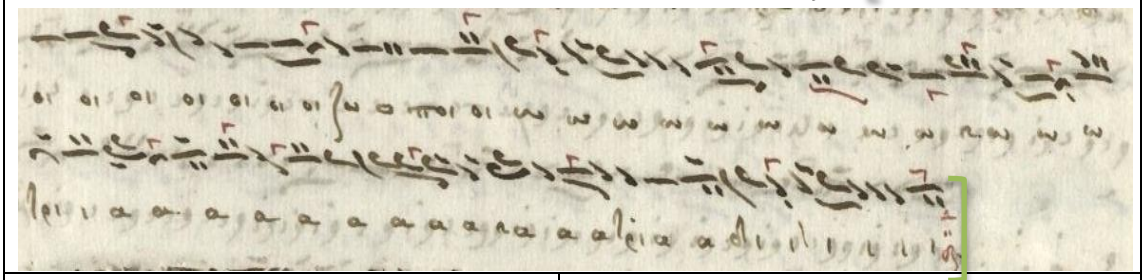

G FE FEDE F GaG GFF D

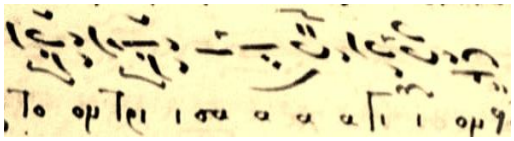

F F G a G G ab a a G G

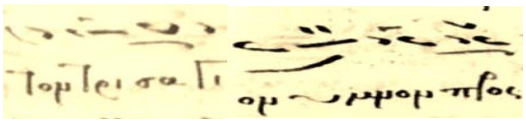

F G F E D

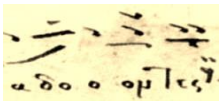

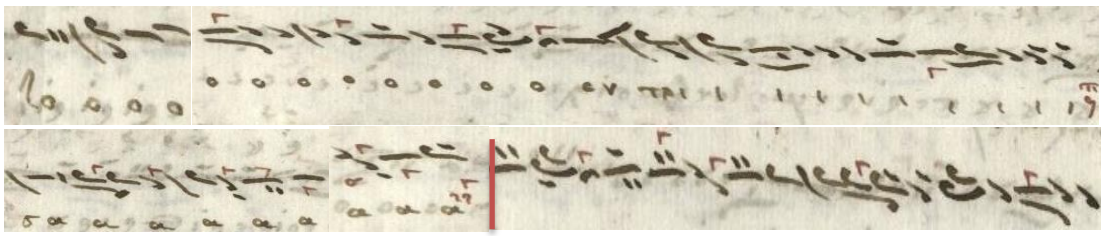

α χα α α α α α α α α α α α α α α

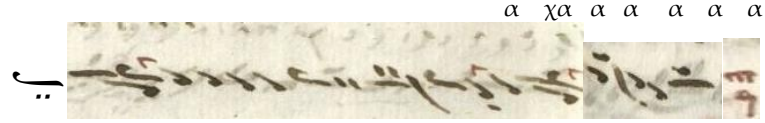

γι ι ι ι ι τον τρι σα γι ο ο ο ο ο ον

σύγκριση χερουβικών Αντωνίου σε πλ.α΄ ήχο

G FE D C

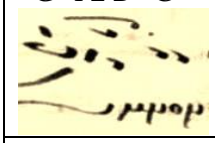

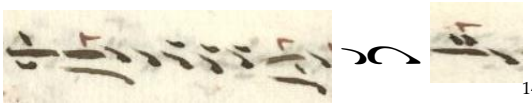

144

υ υ υ υ υ υμνο ο ο υ μνο ον

D E F D

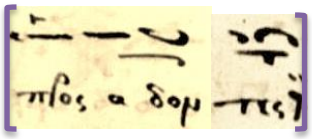

προ σα α α α δο ον τε ε ες

G D D D E GFGF G

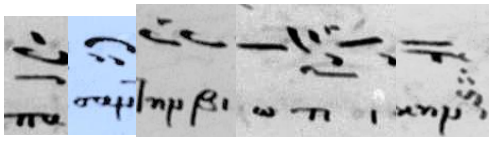

G D D D E GFGF G

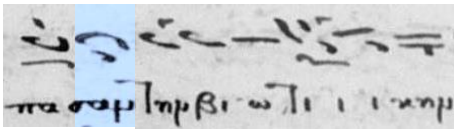

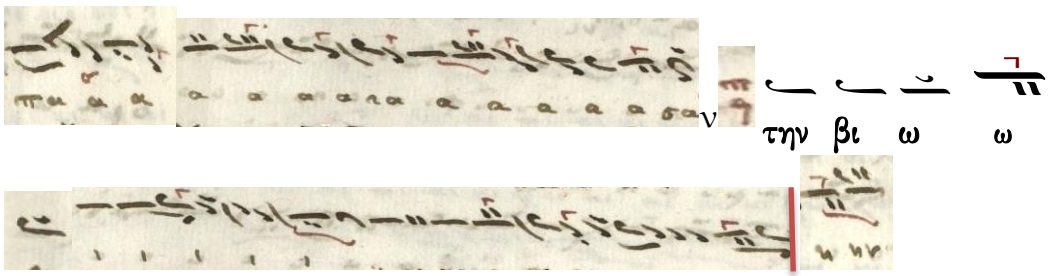

την βι ω ω

τι

βι ω τι ι ικη η η η η η η

---

[144]Σύμφωνα με μέρος της εξήγησης του Χουρμουζίου για το δεύτερο *αλληλούια* του πλ. β΄ του Π. Χρυσάφη: 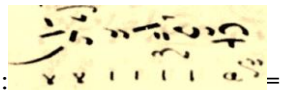 = 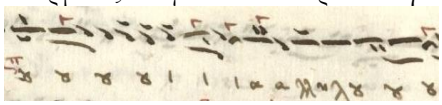 σε διατονικό όμως περιβάλλον, αντί του χρωματικού, με χρήση της εξήγησης του Χουρμουζίου στην απόληξη του δευτέρου *αλληλούια* του πλ. α΄ ηχ. για την εξήγηση της λέξης *προσάδοντες* που έπεται: 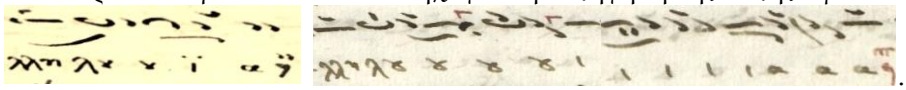 .

σύγκριση χερουβικών Αντωνίου σε πλ.α΄ ήχο

F G a baG GFE GFG F F aGF

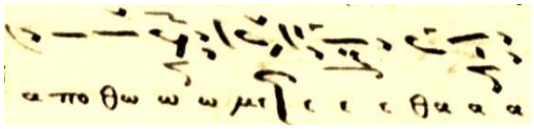

FEFE EDED D

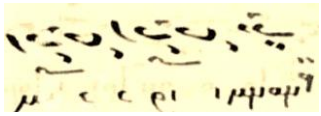

F G ab a G F G F E D

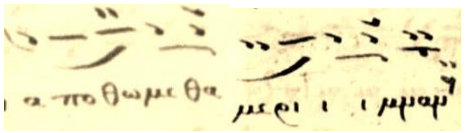

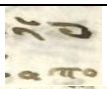

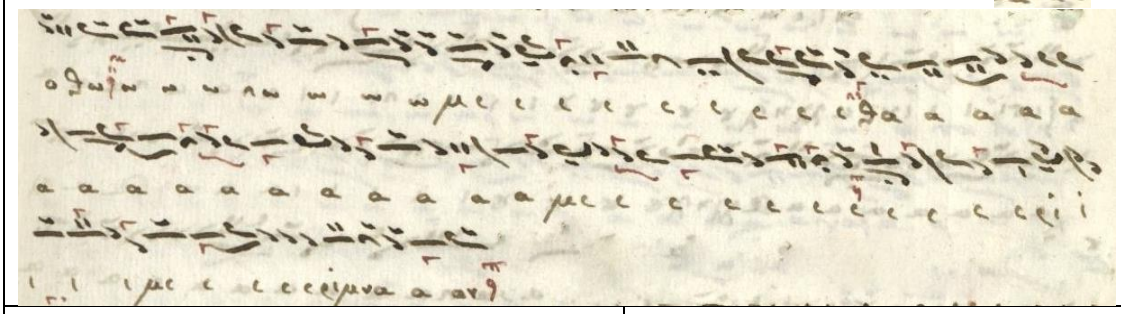

a D D EF G a b a a b

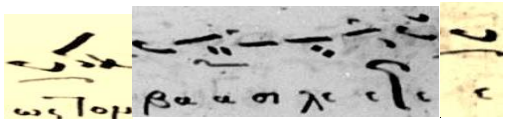

D D D EF G a ba a b a a

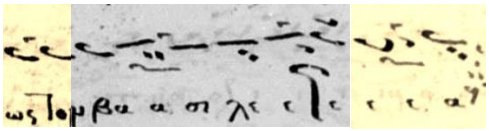

G baGaG a F G a G G

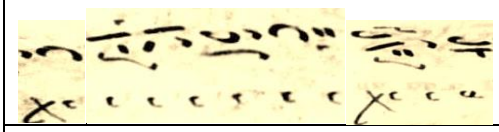

ω ω ω ω ω ω ως το ον πρ βα

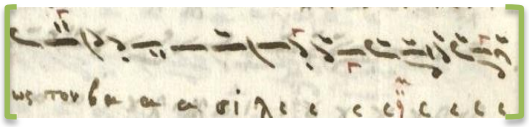

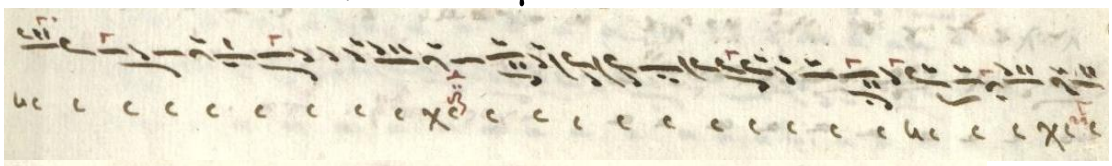

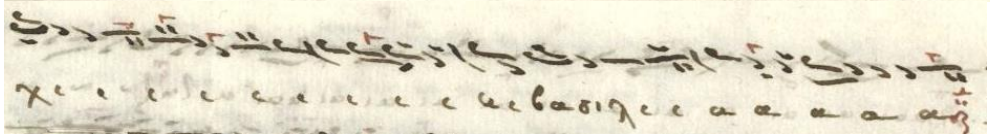

<table>
<tr><td colspan="2">σύγκριση χερουβικών Αντωνίου σε πλ.α΄ ήχο</td></tr>
<tr><td></td><td>D D E F G a a a a a a a
 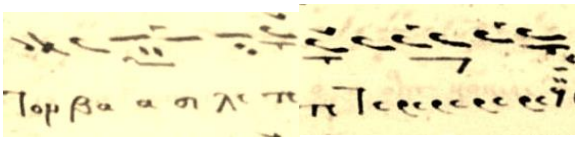
b aG b a G F E F G FE D C D
 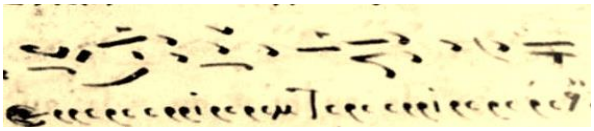
D D D D E FE E GFGFED D EF FE E DC D
 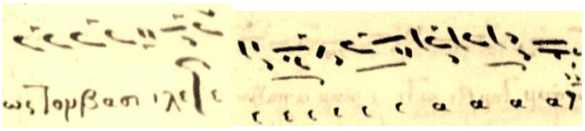 </td></tr>
<tr><td>F Ga G F D
 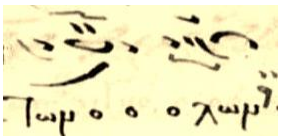 </td><td>D G FED C D CB C D E G FE D
 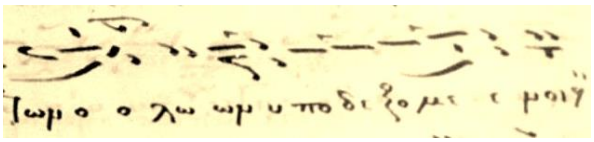 </td></tr>
<tr><td colspan="2"> 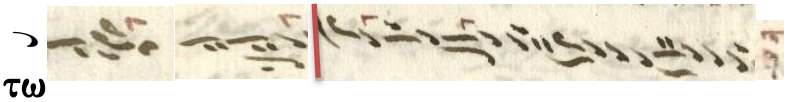 145
τω

ων ο ο ο ο ο ο ο ο ο οοοο ooo οοολων</td></tr>
</table>

[145] Σύμφωνα με την εξήγηση της παρακλητικής με αντικένωμα στον α΄ ήχ. με την αντικατάσταση του ελαφρού από απόστροφο: 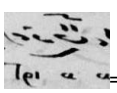 = 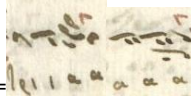 , παρόμοια εξήγηση για το *τριάδι* στο συντετμημένο χβκ σε πλ. α΄ ηχ. του Αντωνίου. Ακολούθως, για την εξήγηση της λέξης *όλων* χρησιμοποιήθηκε η αντίστοιχη εξήγηση ρου πλ. δ΄: 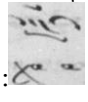 = 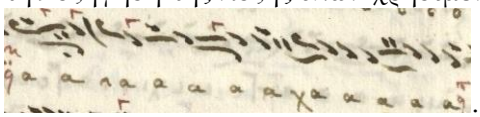 .

σύγκριση χερουβικών Αντωνίου σε πλ.α΄ ήχο

D G F F a G F F E F E E D E D D

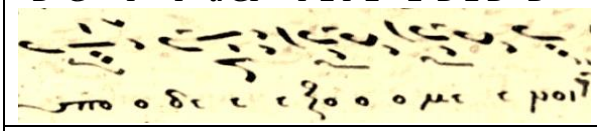

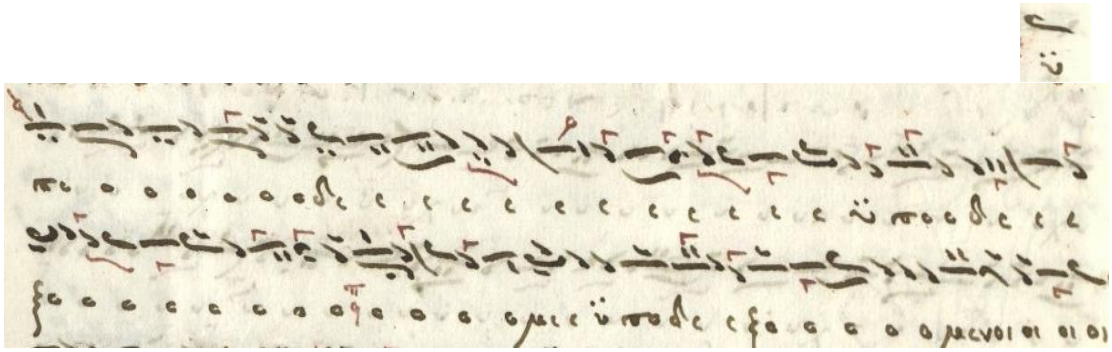

D D D E F G a F G a G

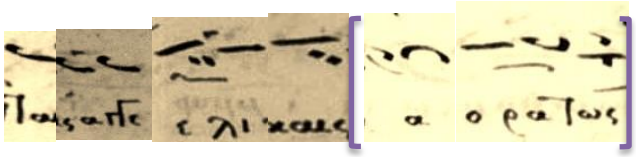

D D E F G a G a G G F G F G

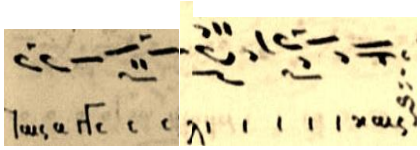

ταις α α γγε 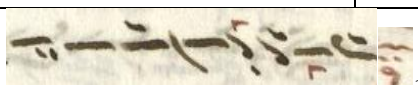 [146]

ε ε λι και αι αι αι αις

G F E F G a b a G F G

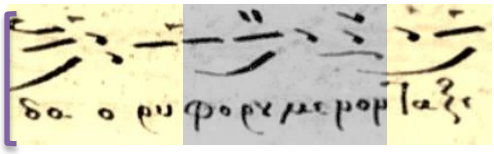

E F D

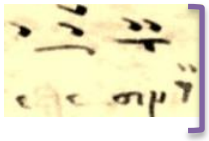

G G c b a G G F G a b a G F

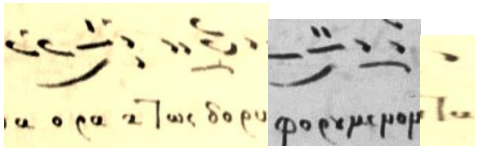

E G F E D

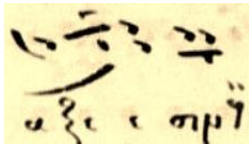

[146] Σύμφωνα με μέρος της εξήγησης *ως τον βασιλέα*: π q βα 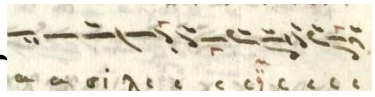

Βλ. οπ. π.

σύγκριση χερουβικών Αντωνίου σε πλ.α΄ ήχο

D EF G ab a aG aG a D C D

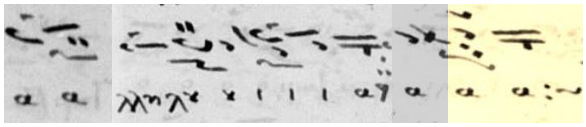

D EF G ab a a G a G a D

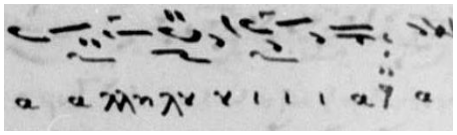

C E C D

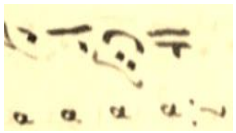

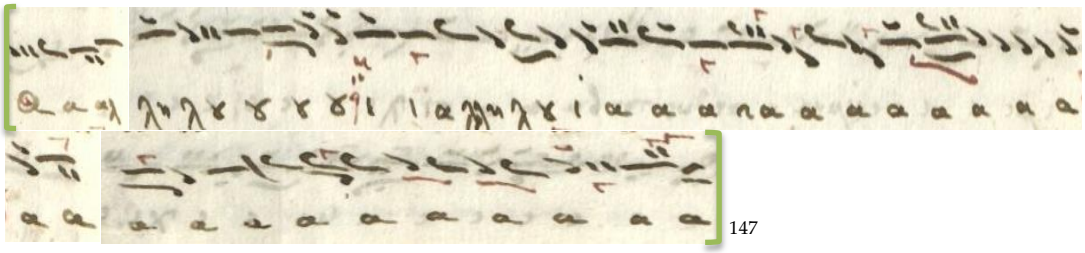

147

[147] Για την οριστική κατάληξη του χερουβικού, στην περίπτωση και των δύο συνθέσεων του Αντωνίου που αποτελούν μάλλον δύο συντομότερες εκδοχές της οριστικής κατάληξης του χερουβικού του Π. Χρυσάφη, χρησιμοποιήθηκε η εξήγηση του Χουρμουζίου ως περιεκτική και αρκετά συνοπτική.

Εξήγηση πλ. α′ ήχου (το «καλλωπισμένο» του Αντωνίου)
D D D D E F E E G F G F E D D F F E E D C D 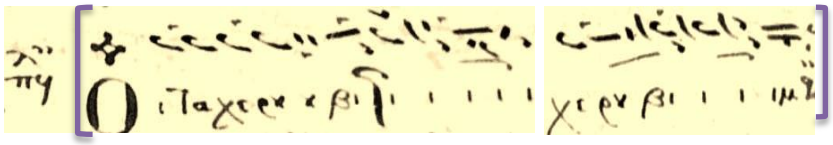
E G F G F G 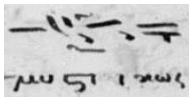   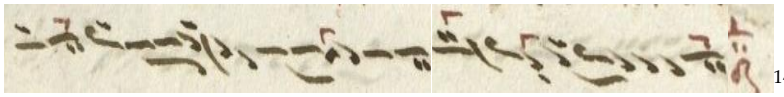 148 μυ υ στι ι ι ι ι ι ι μυ υ στι ι κ ω ω ω ω ω ω ς
F G a b a G F D 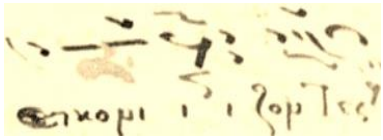
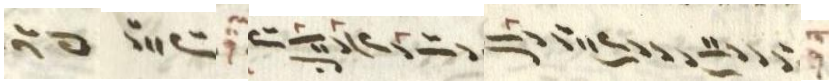 149 ει κο νι ι ι ι ι ι ι ι ζο ο ο ο ο ο ντες

[148] Σύμφωνα με μέρος της εξήγησης για τη φράση *ταις αγγελικάις* του πλ. δ′ ήχου: 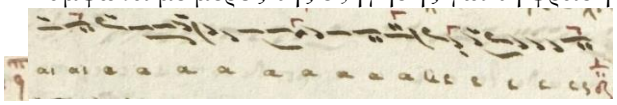
Επιλέχτηκε αυτή η εξήγηση αντί της εξήγησης του πλ. α′ ή της σχεδόν όμοιας του α′ ήχου, καθώς πριν το ολίγο της συλλαβής *μυ* δεν προηγείται ισότητα όπως στην εξήγηση του πλ. α′ (στο συντετμημένο χβκ του Αντων.), ώστε να διαφοροποιείται ελαφρώς η εξήγηση: 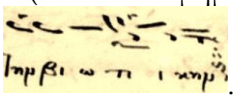 . (Πιο αναλυτικά βλ. στην εξήγηση του Αντων. για τον πλ. α′ ηχ. ή/ και τον α′ ήχο).
Εκτός αυτού, στην εξήγηση του πλ. δ′ προηγείται κατάληξη και μαρτυρία στο φθόγγο Πα της μέσης που εξυπηρετεί την ομαλή μετάβαση από τον στίχο *Οι τα χερουβίμ* στο *στίχο μυστικώς*. 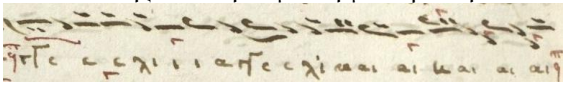

[149] Σύμφωνα με μέρος της εξήγησης του *αποθώμεθα* στο χβκ του Π. Χρυσάφη & το συντετμημένο χβκ του Αντωνίου στον πλ.α′ ήχ. 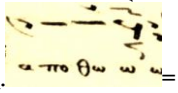 = 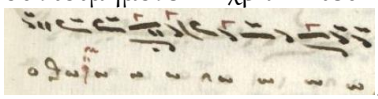 . Επίσης, σύμφωνα με την εξήγηση της λέξης *όλων* στο ίδιο χβκ. Βλ. οπ. π. Παρατηρείται πως η μία εξήγηση μπλέκεται μέσα στην άλλη, φαινόμενο όχι ασυνήθιστο.

εξήγηση πλ. α′ ήχου (το «καλλωπισμένο» του Αντωνίου)

D G F GFG F G F F E F E E D E D E G F G F G b a G a G a F G a G G

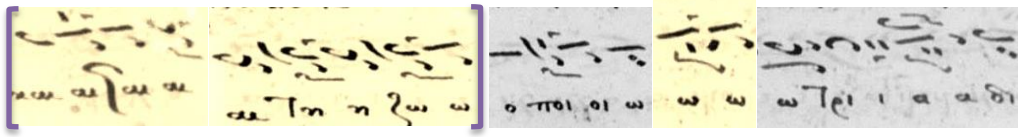

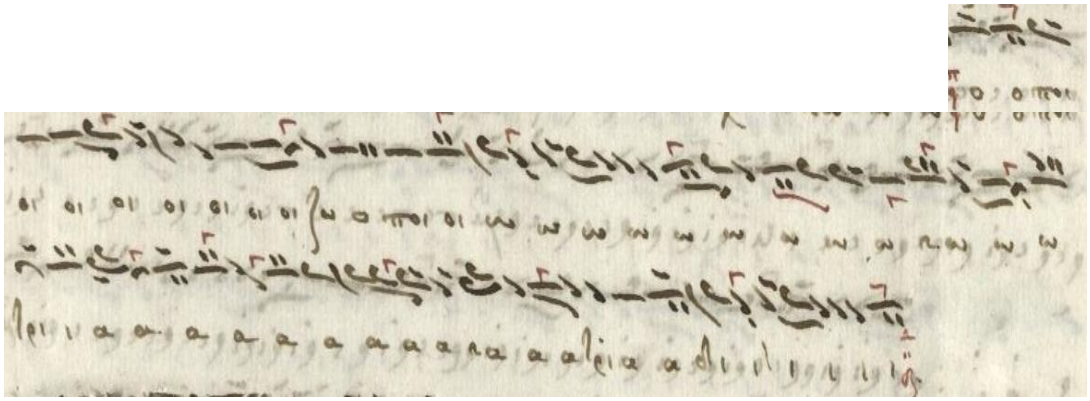

150

F F G a G G ab a a G G F G F E D

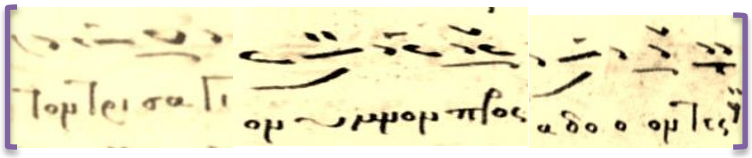

G D D D E G F G F G

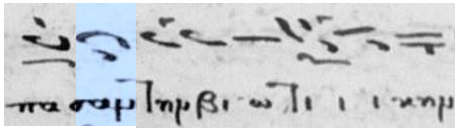

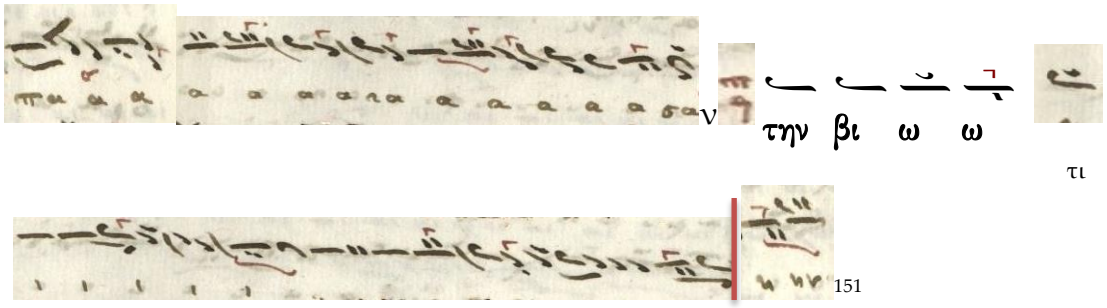

151

βι ω τι ι ικη η η η η η η

[150]Πρόκειται για την ίδια εξήγηση του χβκ του Π. Χρυσάφη σε πλ. α′ ήχ. που χρησιμοποιήθηκε και στο συντετμημένου χβκ του Αντων. στον ίδιο ήχο.

[151] Σύμφωνα με την εξήγηση στο συντετμημένο χβκ του Αντωνίου. Βλ. οπ. π.

εξήγηση πλ. α΄ ήχου (το «καλλωπισμένο» του Αντωνίου)

F G ab a G F G F E D

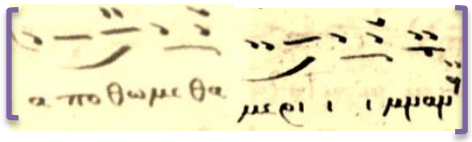

D D D EF G a b a a b a a

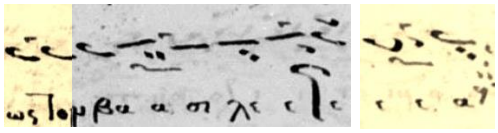

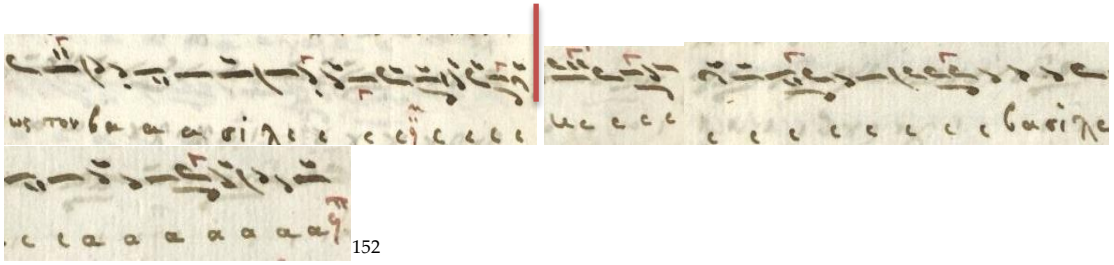 [152]

D D EF G a a a a a a a

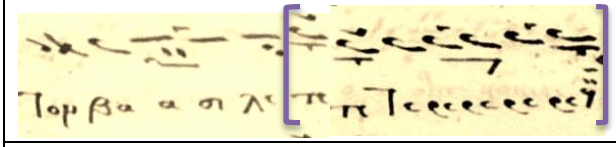

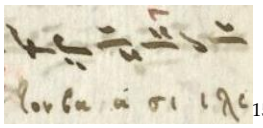 [153]

b aG b a G F E F G FE D C D

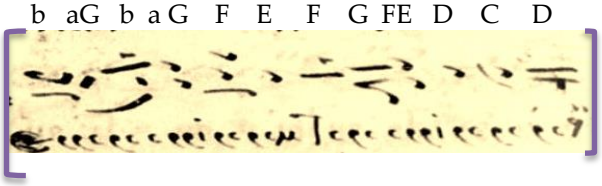

D D D D E FE E G F GFED D EF FE E DC D

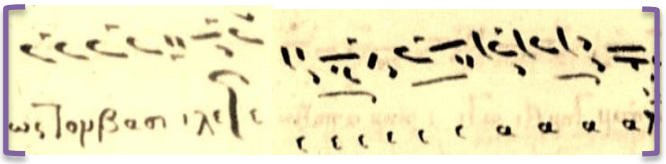

[152] Συνδυασμός τμήματος της εξήγησης *ως τον βασιλέα* του συντετμημένου χβκ του Ατων. σε πλ. α΄ ήχ. με τμήμα της εξήγησης του ίδιου στίχου στο χβκ του Π. Χρυσάφη σε α΄ ήχο. Βλ. και τη σύγκριση του α΄ ήχου.

[153] Ίδιο μέλος & ίδια εξήγηση με την αρχή του κρατήματος στον α΄ ήχ. του χβκ του Π. Χρυσάφη.

εξήγηση πλ.α΄ ήχου (το «καλλωπισμένο» του Αντωνίου)

D G FED C D CB C D E G F E D

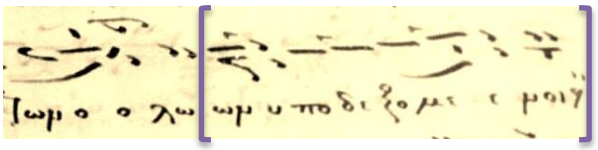

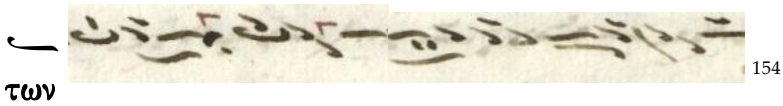

154

ο ο ο ο ο ο ο ο ο ο ο ο λω ω ων

D D E FG a Ga G G FG F G

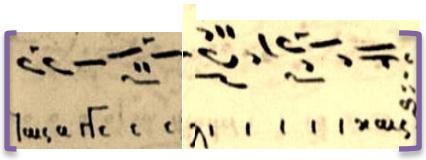

G G c b a G G F G ab a G F E G F E D

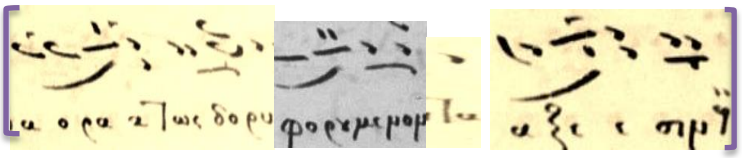

D EF G ab a a G a G a D C E C D

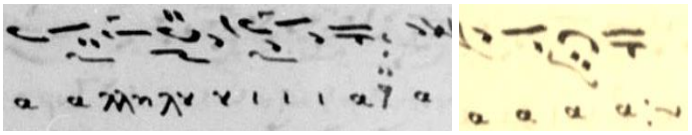

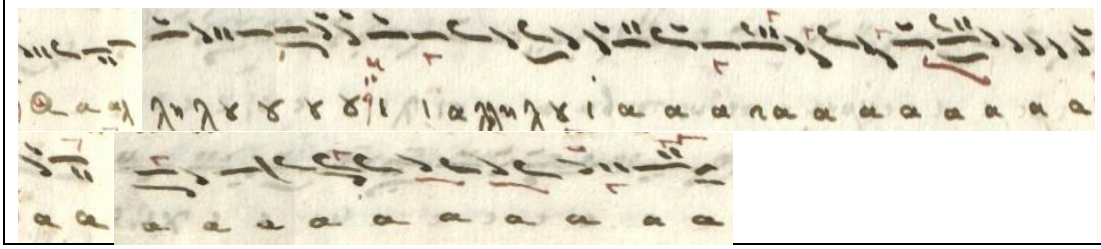

[154] Με βάση την εξήγηση της λέξης *ύμνον* στο συντετμημένο χβκ του Αντωνίου: 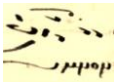

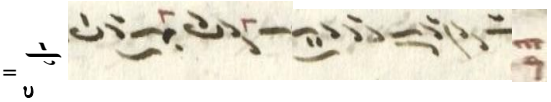

υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ μνο ο ον

Ήχος πλ. α' – σχολιασμός 2

- Όμοιες/ παρόμοιες «γραμμές» στο «καλλωπισμένο» χερουβικό του Αντωνίου σε πλ.α' ήχο.

1. «γραμμή» παρακαλέσματος, βαρείας, αντικενώματος, ψηφιστού, στραγγισμάτων[155], αντικενώματος και απόδερμα[156] στη βάση του ήχου, στο φθόγγο Πα της μέσης.

D D D D E FE E G F G FED D F F E E DC D

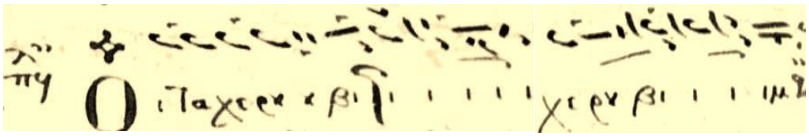

D D D D E F E E GF GFED D EF FE E DC D

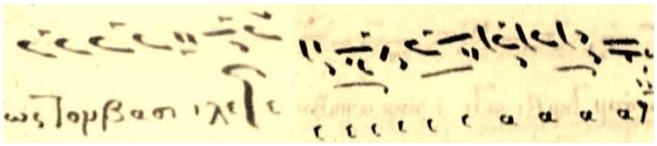

2. «γραμμή» λυγίσματος παρακλητικής, βαρείας και καταληκτικού λυγίσματος με απόδερμα μία τριφωνία πάνω από τη βάση του ήχου, στο φθόγγο Δι της μέσης και αντίστοιχα, μια τετραφωνία πάνω από τη βάση, στο φθογγό Κε της μέσης.

D D E FG a G a G GFGF G[157]

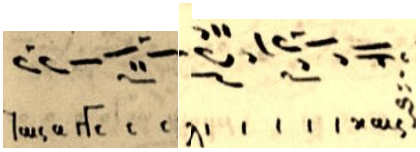

D EF G ab a a G a G α

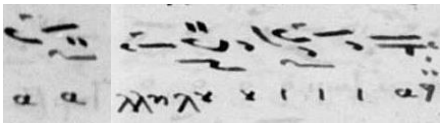

- Όμοιες/ παρόμοιες «γραμμές» στο «καλλωπισμένο» χερουβικό του Αντωνίου και στο συντετμημένο χερουβικό του ιδίου αλλά και στο χερουβικό του Π. Χρυσάφη, όλα σε πλ.α' ήχο.

---

[155] Απόκλιση από τη συνηθισμένη μορφή των στραγγισμάτων

[156] Μόνη διαφορά, η βηματική δίφωνη ανάβαση στο φωνήεν *ε (βασιλέα)* στη «γραμμή»1, αντί της υπερβατής ανάβασης στη συλλαβή *ρου (χερουβίμ)* στη «γραμμή» 2.

[157] Η «γραμμή» *ταις αγγελικαίς* είναι όμοια και στο συντετμημένο χβκ του Αντων. σε πλ. α' ήχ. και σχεδόν όμοια με το τρίτο *αλληλούια* του χερουβικού του Π. Χρυσάφη σε πλ. α' ήχο και με το *αλληλούια* του συντετμημένου χερουβικού του Αντωνίου στον ίδιο ήχο.

1. «γραμμή» βαρείας, λυγίσματος, έτερου παρακαλέσματος, αντικενώματος, παρακλητικής με έτερο παρακάλεσμα και ισό με διπλή. E GF GF G baGaG a F G a G G

α) χβκ Αντων. (καλλωπισμένο): 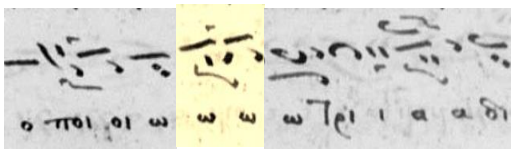

Ο Αντώνιος σχηματίζει αυτή τη «γραμμή» συνδυάζοντας τις θέσεις βαρείας και λυγίσματος από το συντετμημένο χερουβικό του σε πλ. α' ήχο και τις υπόλοιπες θέσεις από το χερουβικό του Π. Χρυσάφη στον ίδιο ήχο[158]. E GFGF G a F G a G G

β) χβκ Αντων.(συντετμημένο): 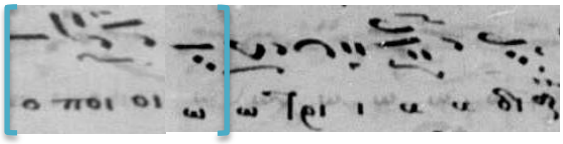

D D D EF G a ba a b G baGaG a FG a G G

γ) χβκ Π. Χρυσάφη : 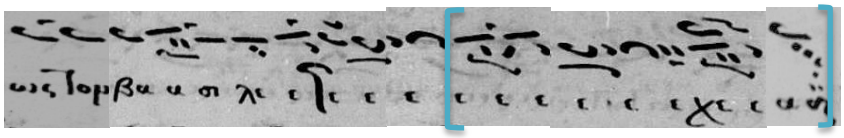

2. Από την ίδια «γραμμή» γ του Π. Χρυσάφη, ο Αντώνιος δανείζεται το τις θέσεις λυγίσματος και παρακαλέσματος, ως και το ίσο με κλάσμα, για να σχηματίσει την φράση *ως τον βασιλέα* με την προσθήκη ενδιάμεσης καταληκτικής θέσης λυγίσματος μια πενταφωνία πάνω από τη βάση του ήχου, στο φθόγγο Κε της μέσης[159].

D D D EF G a ba a b a a

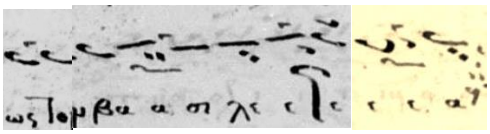

3. Οι θέσεις βαρείας και αντικενώματος στη λέξη *αοράτως* στο συντετμημένο χερουβικό του Αντωνίου αποτελούν, επίσης, μέρος της μελοποίησης της φράσης *τον τρισάγιον* στο καλλωπισμένο χερουβικό του. Αντίστοιχα, χρησιμοποιεί τις θέσεις ψηφιστού και αντικενώματος στη λέξη *τάξεσιν* από το συντετμημένο χβκ. του για

[158]Ουσιαστικά πρόκειται για τη «γραμμή» β, με παρεμβαλλόμενη τη θέση έτερου παρακαλέσματος.

[159] Ταυτόχρονα, η «γραμμή» μετά το ολίγο με διπλή ως τη μαρτυρία του Κε, υπάρχει αυτούσια στο χβκ. του Π. Χρυσάφη του α' ήχου. Τέτοιες ομοιότητες, εξυπηρετούν την εξήγηση. Βλ. οπ. π. στην εξήγηση του καλλωπισμένου χβκ. του Αντωνίου.

να μελοποιήσει τις συλλαβές *[προς]άδοντες* στο καλλωπισμένο χβκ. του. Επίσης, οι «γραμμές» των *[δορυ]φορούμενον τάξεσιν* και *[α]ποθώμεθα μέριμναν* είναι όμοιες[160].

α) χβκ Αντων. (καλλωπισμένο): F G a G G ab a a GG F G F E D

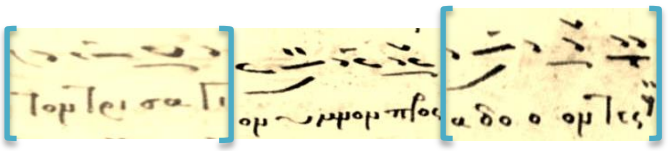

β) χβκ Αντων.(συντετμημένο): F G a G G F E F G ab a G F G F E D

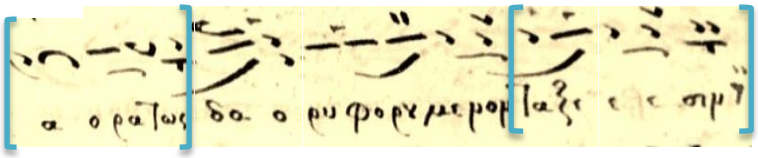

γ) χβκ Αντων. (καλλωπισμένο): F G ab a G F G F E D

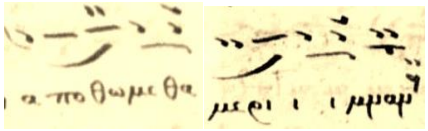

4. Για τον σχηματισμό της «γραμμής» *εικονίζοντες*, ο ιερέας δανείζεται από το συντετμημένο του χερουβικό, μέρος της μελοποίησης της λέξης *αποθώμεθα*[161] και τη θέση πιάσματος από τη λέξη *όλων*. Παρατηρείται πως σε αυτό το συνδυασμό θέσεων βαρείας, πελαστού με παρακλητική και τρομικό και της θέσης πιάσματος, προκύπτει η ίδια πορεία μέλους:

[160] Μόνη διαφορά οι δύο σύνδεσμοι στη συλλαβή *με* και η απουσία του γοργού από τη συλλαβή *ρι* στη λέξη *μέριμναν* (στο καλλωπισμένο χβκ. του Αντωνίου). Η ίδια «γραμμή» συναντάται και στο συντετμημένο χβκ του Αντων. σε α' ήχ. :

G a b a G F G F E D

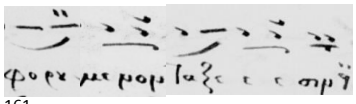

[161] Πρόκειται για ακριβή αντιγραφή της μελοποίησης στην αρχή της λέξης *αποθώμεθα* από το χβκ. του Π. Χρυσάφη στον ίδιο ήχο που διατηρεί και ο Αντων. Βλ. και στη σ. 236 του παρόντος.

F G a b aG F D

α) Χβκ Αντων. (καλλωπισμένο): 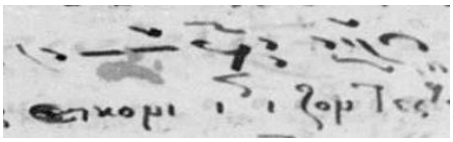 [162]

β) Χβκ Αντων. (συντετμημένο):

F G a b aG G FE G F G F F a G F

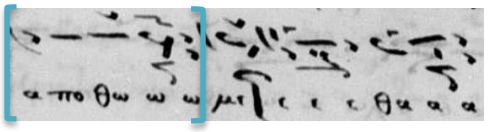

F G a G F D

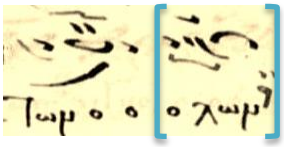

5. Επίσης, Ο Αντώνιος χρησιμοποιεί τις ίδιες θέσεις ψηφιστού και αντικενώματος από τη λέξη *ύμνον* του συντετμημένου του χερουβικού για την μελοποίηση μέρος της λέξης *όλων* στο καλλωπισμένο του χερουβικό[163].

α) χβκ Αντων. (καλλωπισμένο): D G FE D C

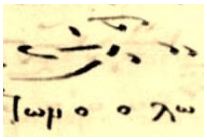

β) χβκ Αντων. (συντετμημένο): G FE D C

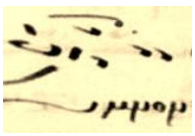

Όπως γίνεται φανερό, ο Αντώνιος αντλεί υλικό για την προσωπική του σύνθεση από σύνδυασμούς θέσεων που συναντώνται στα χερουβικά του πλ. α' ήχου του Π. Χρυσάφη και στο δικό του συντετμημένο χερουβικό. Επίσης, ανατρέχοντας και στην παραπάνω απόπειρα εξήγησης του καλλωπισμένου χερουβικού με βάση την εξήγηση του Χουρμουζίου,

---

[162] Επίσης, η ίδια σχεδόν «γραμμή» εντοπίζεται στον πλατυσμό της λέξης *προσάδοντες* στο χβκ. του Π. Χρυσάφη σε πλ. δ'. Βλ. στη σ. 353 του παρόντος. Εικάζεται πως η εξήγηση του Χουρμουζίου σε αυτό το σημείο θα μπορούσε πιθανά να χρησιμοποιηθεί και εδώ, μιάς και η «γραμμή» της προηγούμενης λέξης *μυστικώς*, καταλήγει στο φθόγγο Δι της

F G a b aG F D

μέσης: 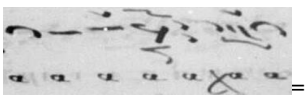 = 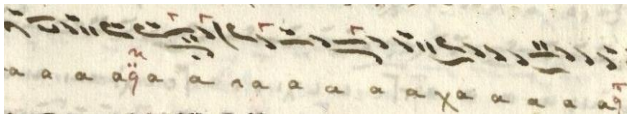

[163] Η διαφοροποίηση εντοπίζεται στην αντικατάσταση της πεταστής από ολίγο στο καλλωπισμένο χβκ.

εντοπίζονται θέσεις όμοιες/ παρόμοιες και στα χερουβικά του Π. Χρυσάφη του α’ και πλ. δ’ ήχου. Ουσιαστικά, ο Αντώνιος χρησιμοποιεί υλικό από τα διατονικά χερουβικά του Χρυσάφη, κατάλληλο και για την εξήγηση του καλλωπισμένου χερουβικού του.

Ωστόσο, χρησιμοποιεί αρκετους συνδυασμούς θέσεων που δεν συναντώνται στα χερουβικά του Π. Χρυσάφη, και επακόλουθα, ούτε στην εξήγηση του Χουρμουζίου, ακόμη και στην προκύπτουσα εξήγηση του συντετμημένου χερουβικού του σε πλ. α’. Ιδιαίτερη προτίμηση φαίνεται να δείχνει σε θεσεις αντικενώματος, σε κάποιες περιπτώσεις εναλλάξ με θέσεις ψηφιστού, ενώ δεν λείπουν κάποιες θέσεις λυγίσματος, ελάχιστες παρακαλέσματος και μια θέση ομαλού. Τέτοιες «γραμμές» παρατείθενται χωρίς εξήγηση, καθώς χρειάζεται περαιτέρω διερεύνηση για να αναδειχθεί το υποκρυπτώμενο σε αυτές μέλος.

- Περί των καταλήξεων στο καλλωπισμένο χερουβικό του Αντωνίου – Μακροδομική απεικόνιση.

Σύμφωνα με τις καταλήξεις, το μέλος οδηγείται από τη βάση του ήχου, το φθόγγο Πα της μέσης, στην τετραφωνία, το φθόγγο Δι της μέσης και στη πενταφωνία, δηλ. το φθόγγο Κε της μέσης, την παλαιά βάση του α’ ήχου. Επίσης, χρησιμοποιούνται ενδιάμεσες στάσεις του μέλους στη τετραφωνία[164], ως σκαλοπάτι για την κατάληξη είτε στην πενταφωνία, είτε στη βάση του ήχου. Το μέλος εκτείνεται από το βομβό, το Νη της μέσης, ως την επταφωνία του, το Νη της νήτης και χρησιμοποιούνται ως καταληκτικές οι θέσεις λυγίσματος, αντικενώματος ή ψηφιστού, πιάσματος και στραγγισμάτων.

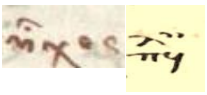

D	D	D	D
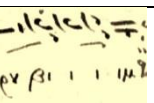	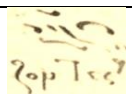	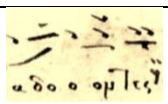	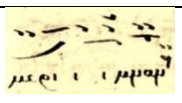

[164] Χωρίς μαρτυρία, μόνο με αργία (διπλή ή απόδερμα)

a	a	D	D
ـا	ـ	ـ	ـ
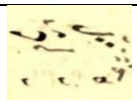	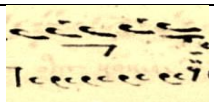	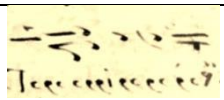	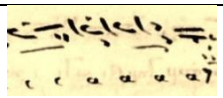

D	G	D	a	D
ـ	ـ	ـ	ـا	ـ
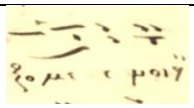	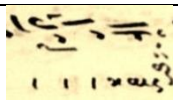	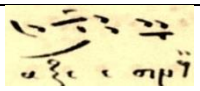	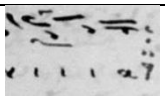	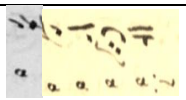

ΗΧΟΣ ΠΛ. Β΄

¤

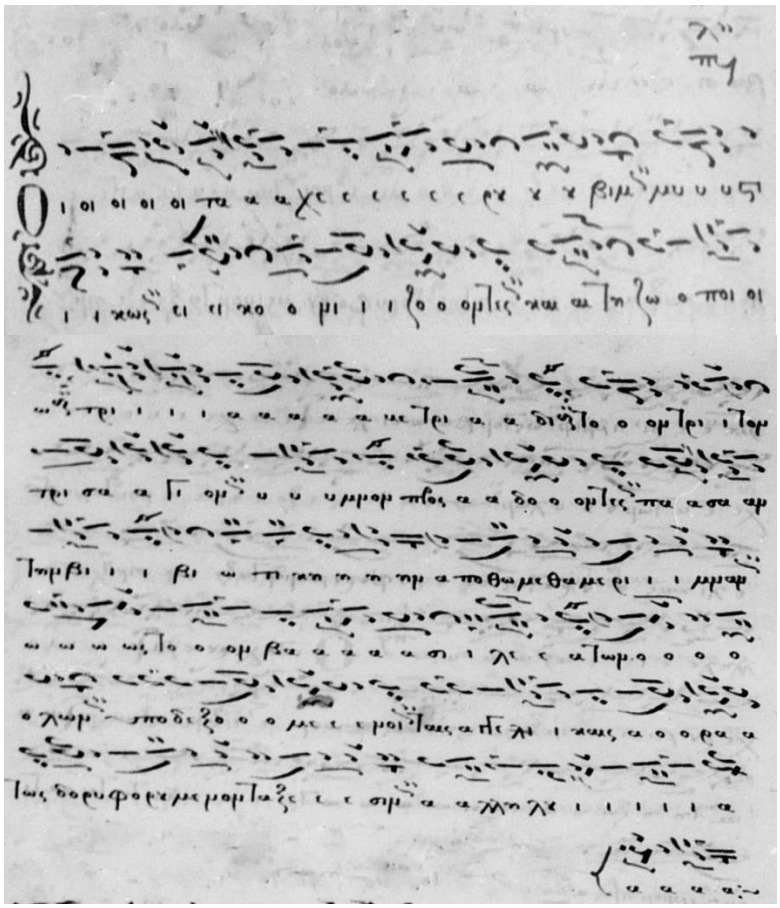

Εξήγηση πλ. β΄ ήχου

Π. Χρυσάφης

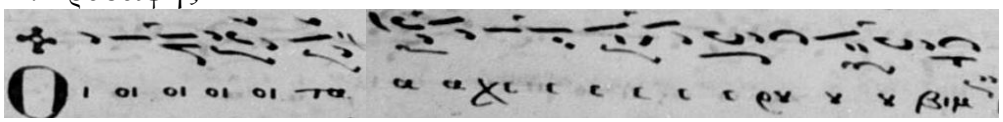

Χουρμούζιος

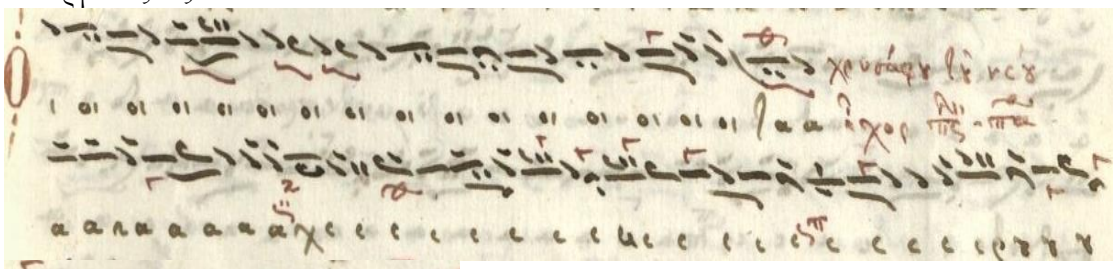

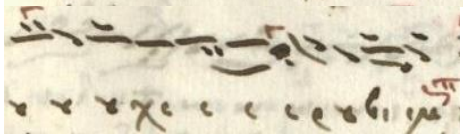

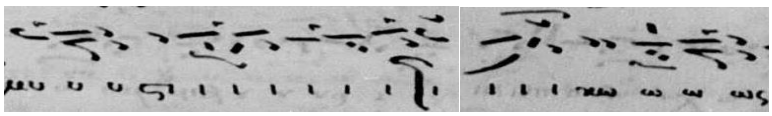

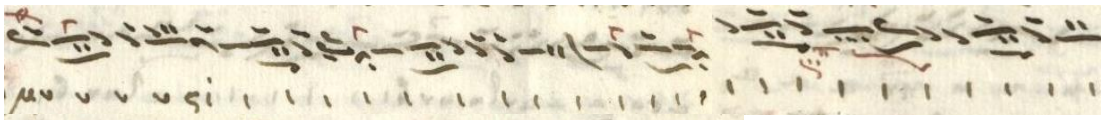

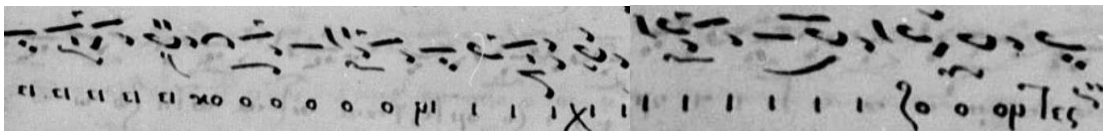

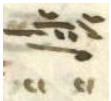

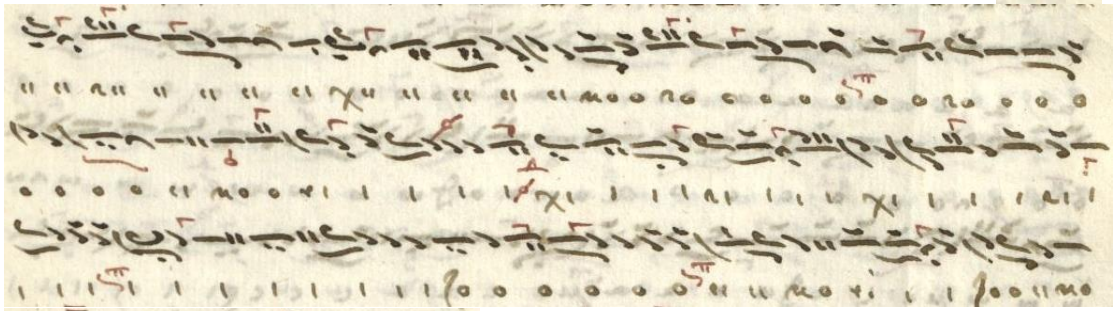

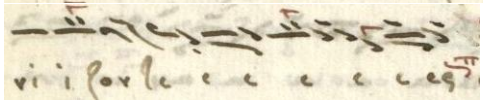

εξήγηση πλ. β′ ήχου

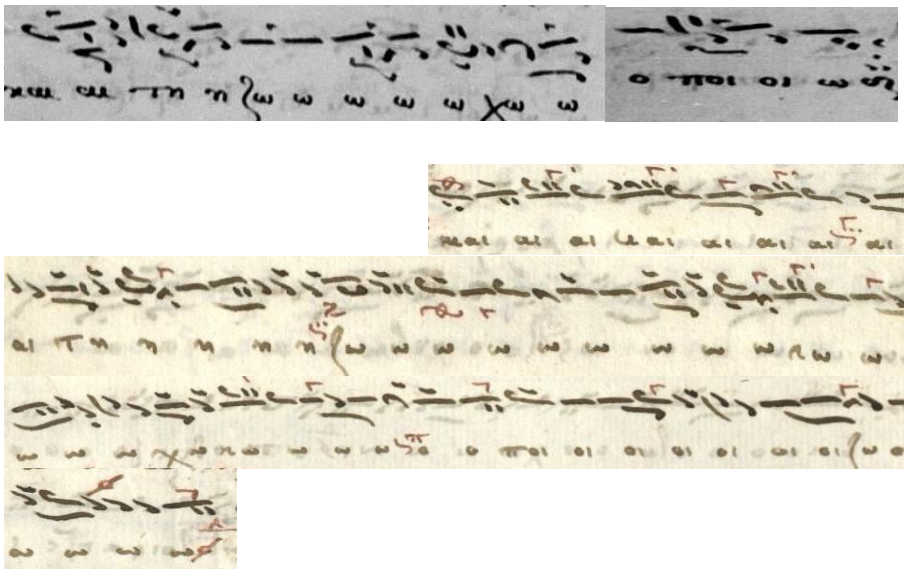

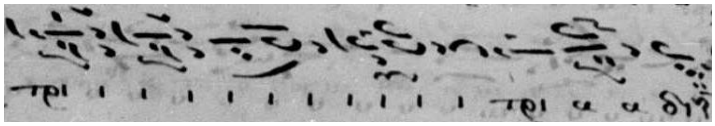

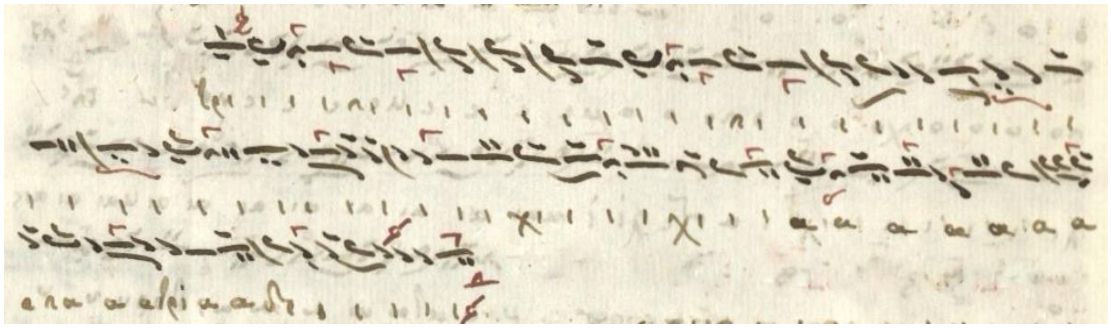

εξήγηση πλ. β′ ήχου

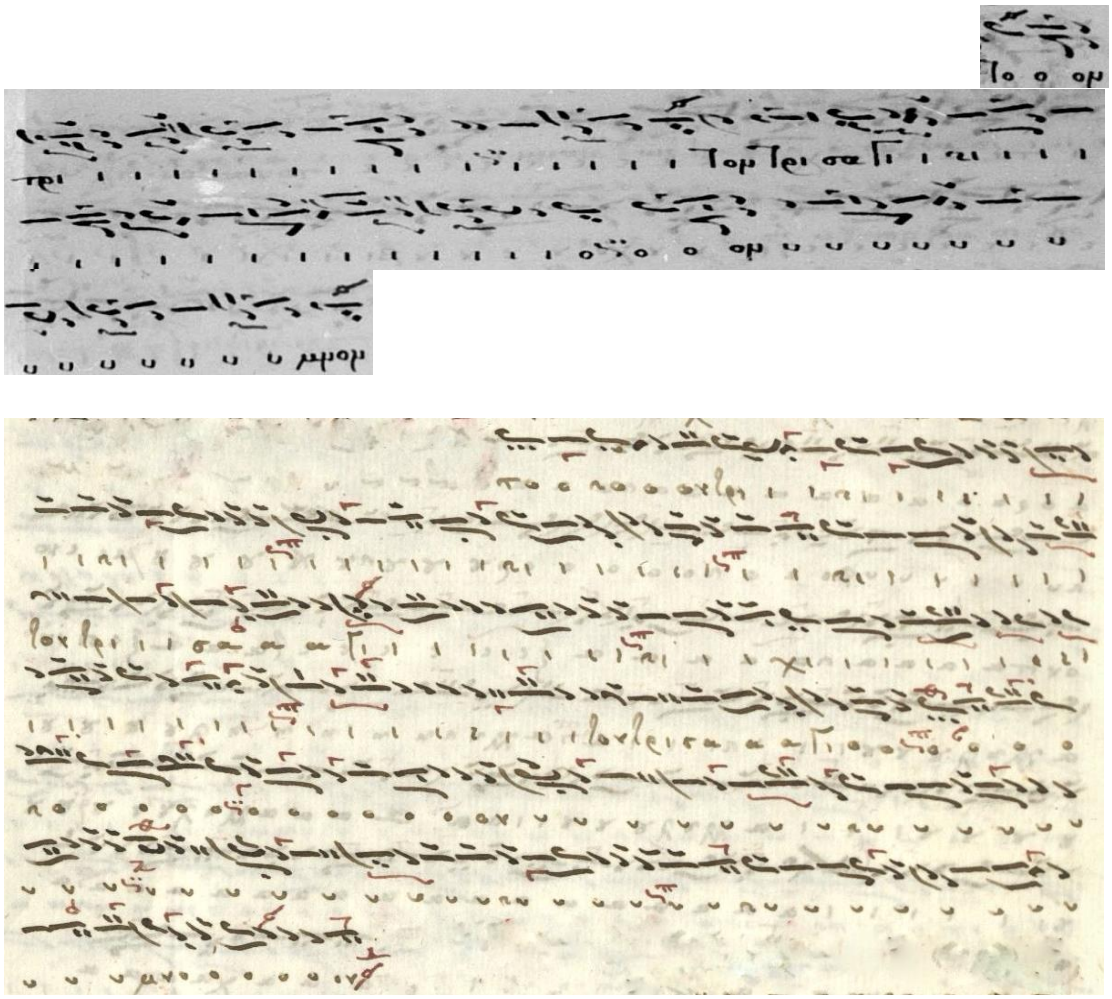

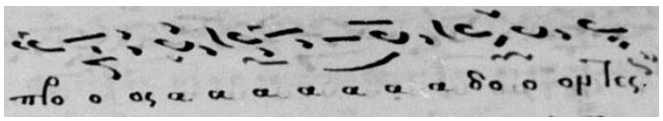

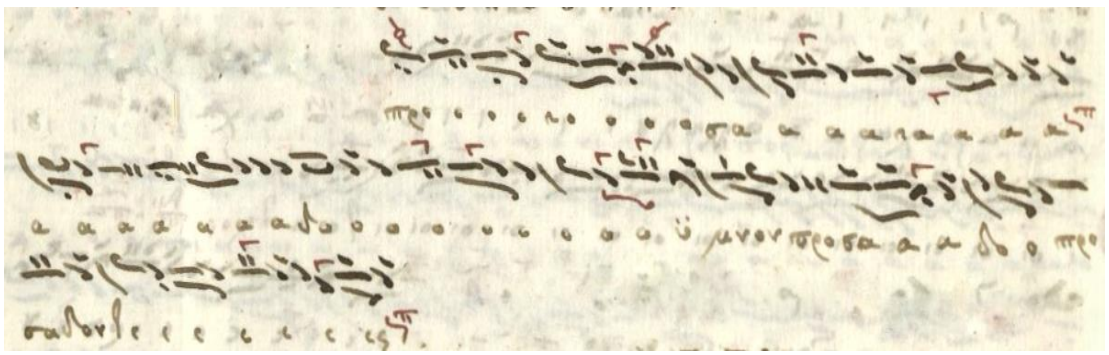

εξήγηση πλ. β′ ήχου

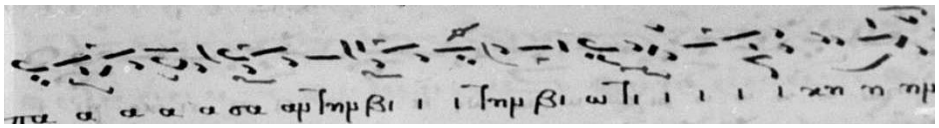

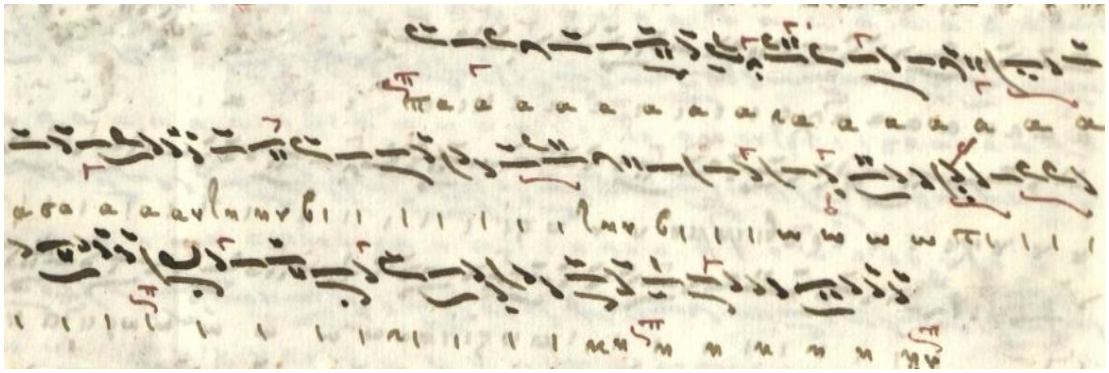

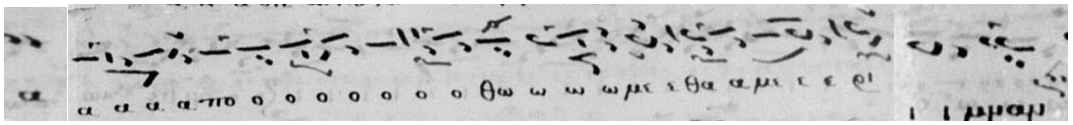

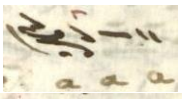

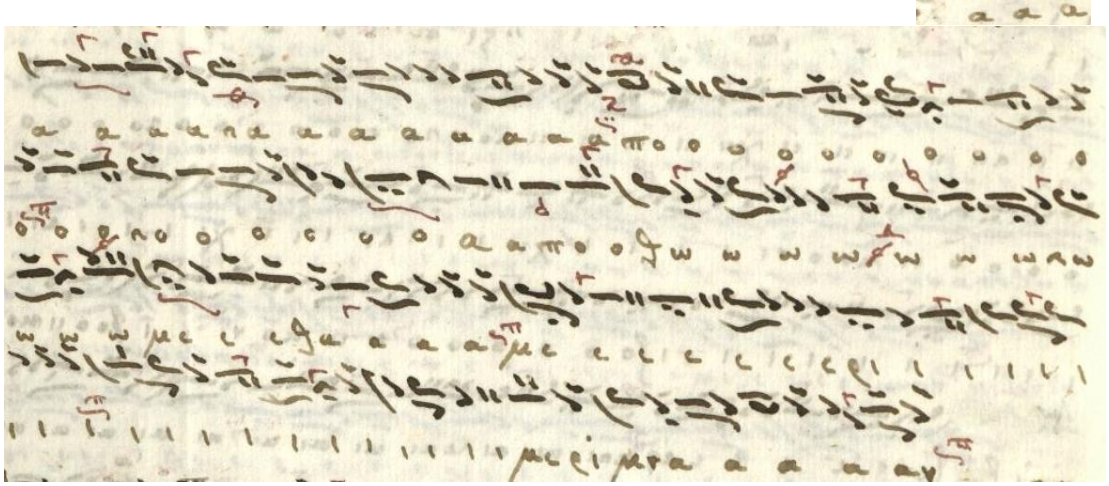

εξήγηση πλ. β΄ ήχου

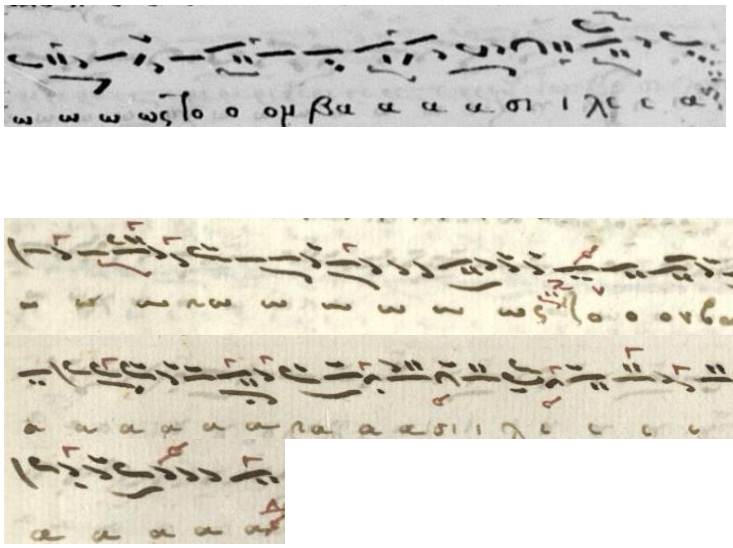

εξήγηση πλ. β′ ήχου

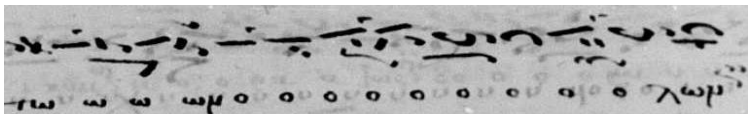

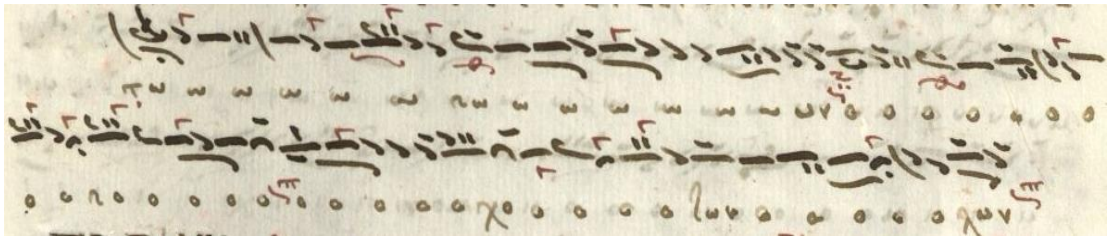

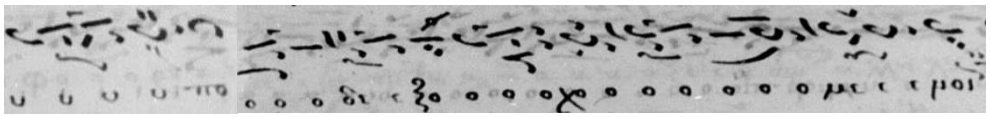

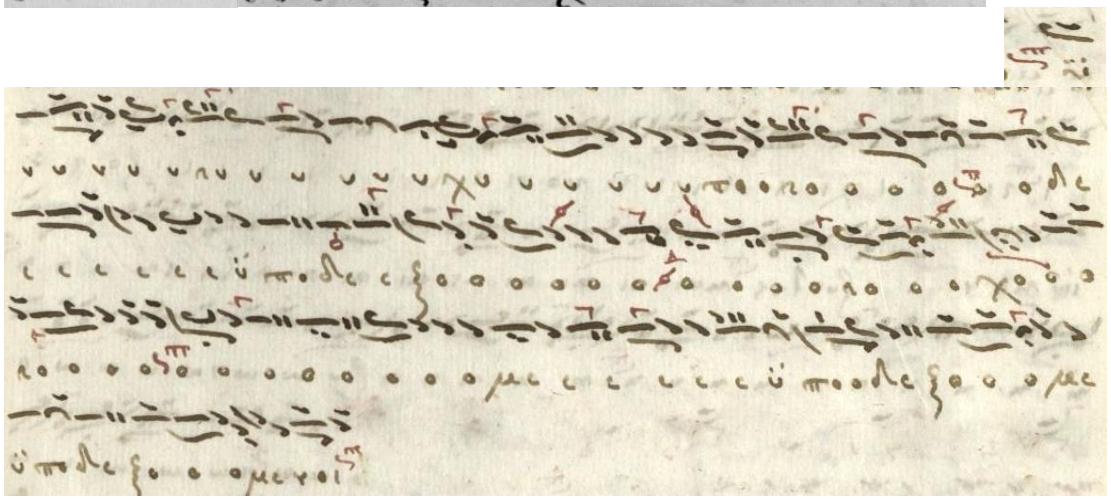

εξήγηση πλ. β′ ήχου

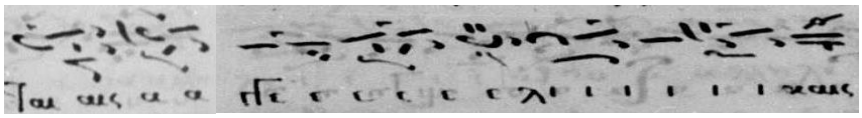

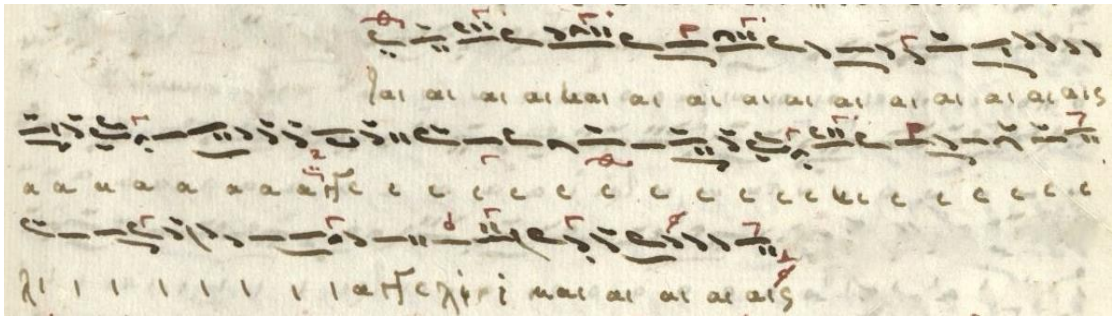

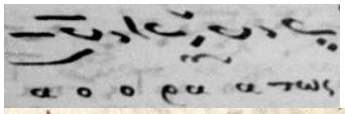

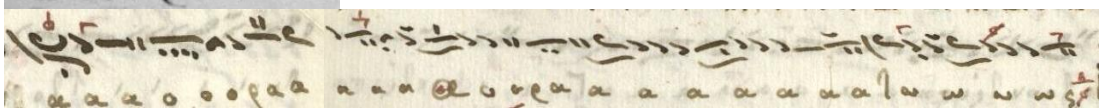

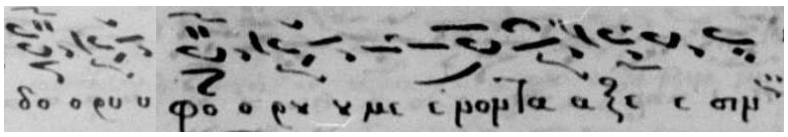

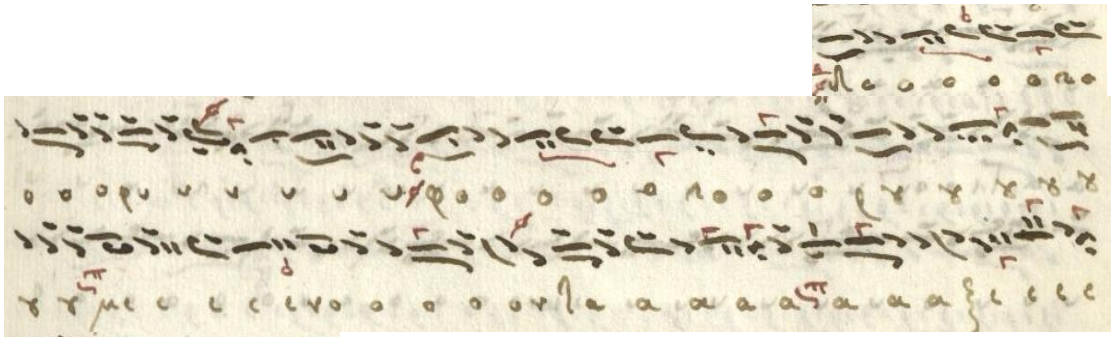

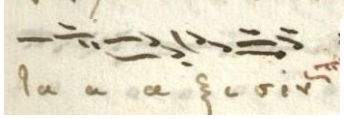

εξήγηση πλ. β΄ ήχου

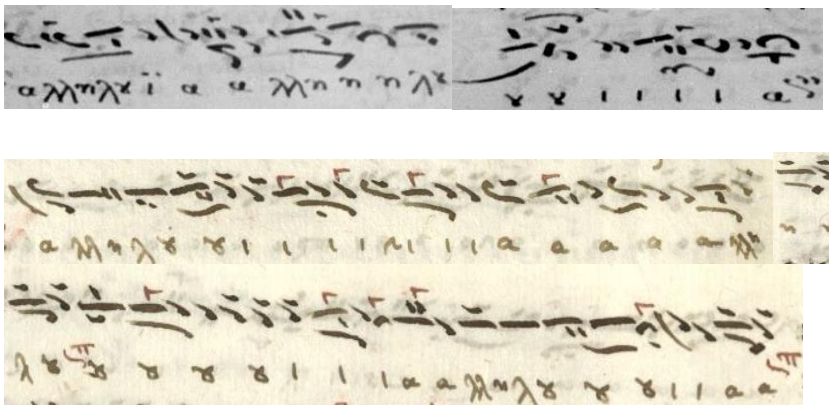

Σύγκριση πλ. β΄ ήχου

Π. Χρυσάφης	Αντώνιος ιερέας
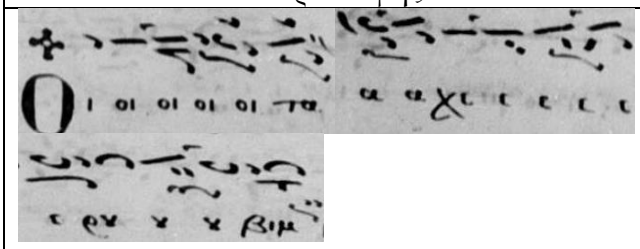	C D E D DC DC CB CB C D 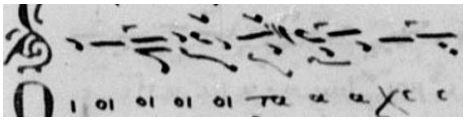 F EDED E C DE F D 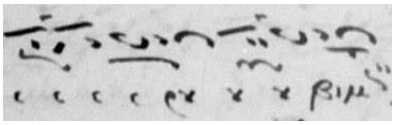

Χουρμούζιος

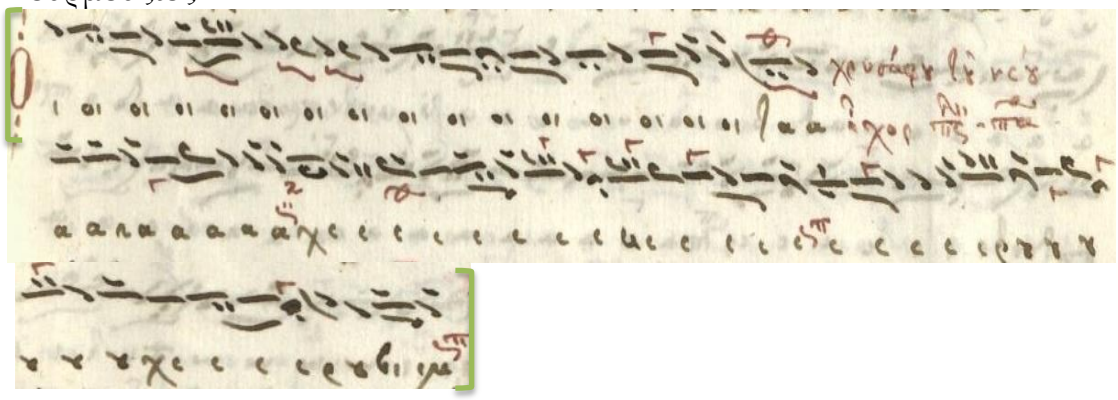

σύγκριση πλ. β΄ ήχου

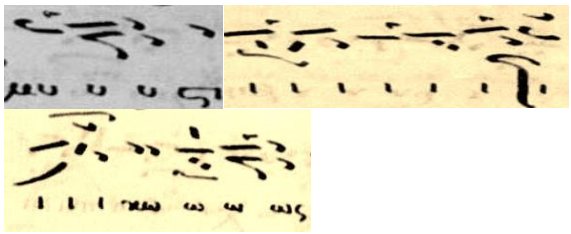

D E D C B C B A ,G

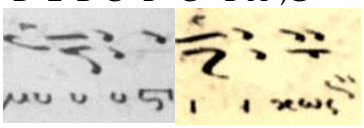

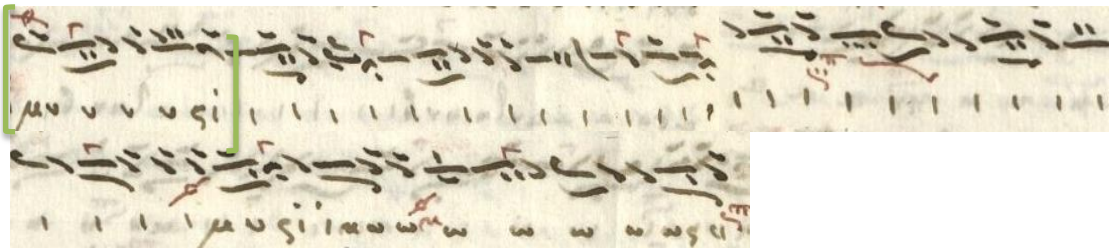

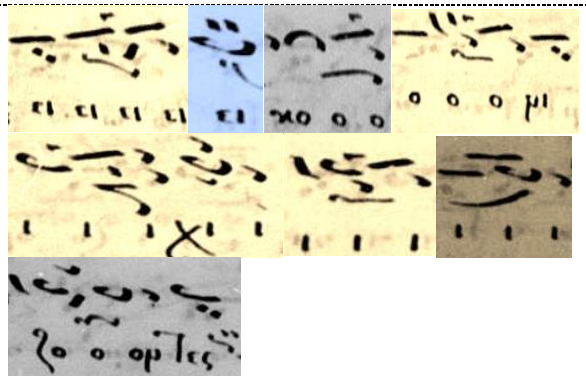

D E F D E D E G F

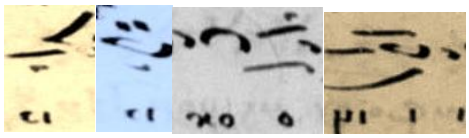

F E D E D D

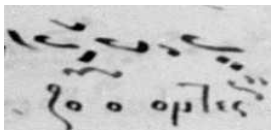

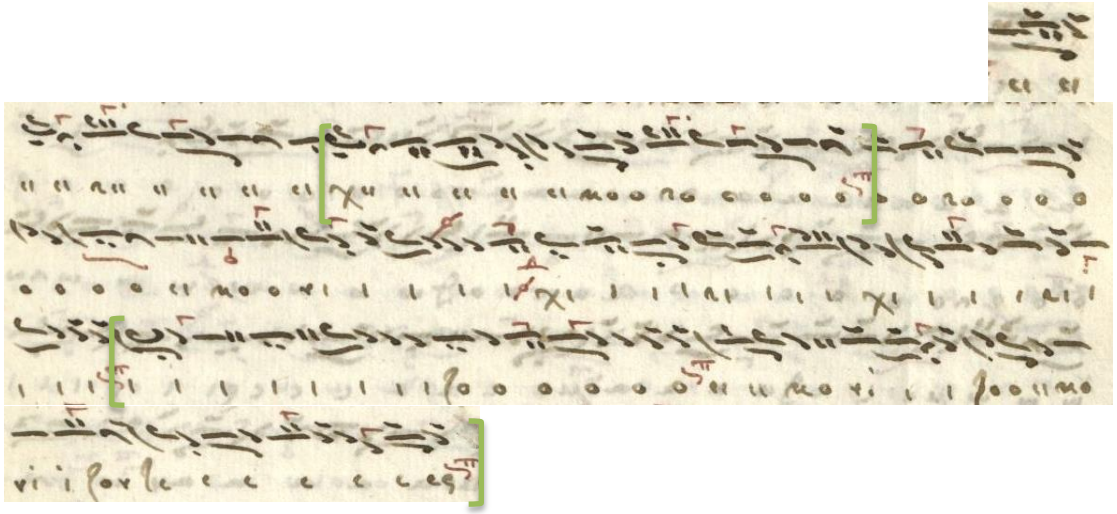

σύγκριση πλ. β΄ ήχου

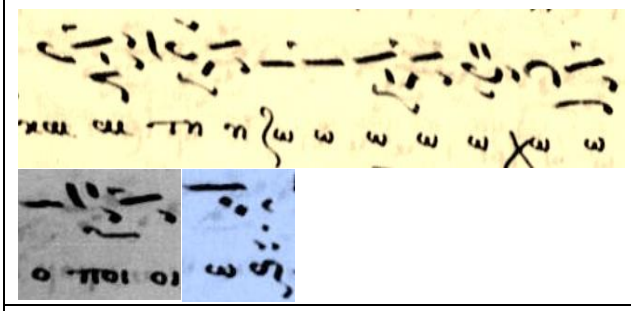

D E F D D E G F G F

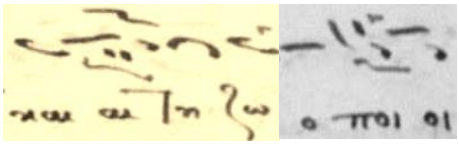

G

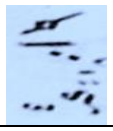

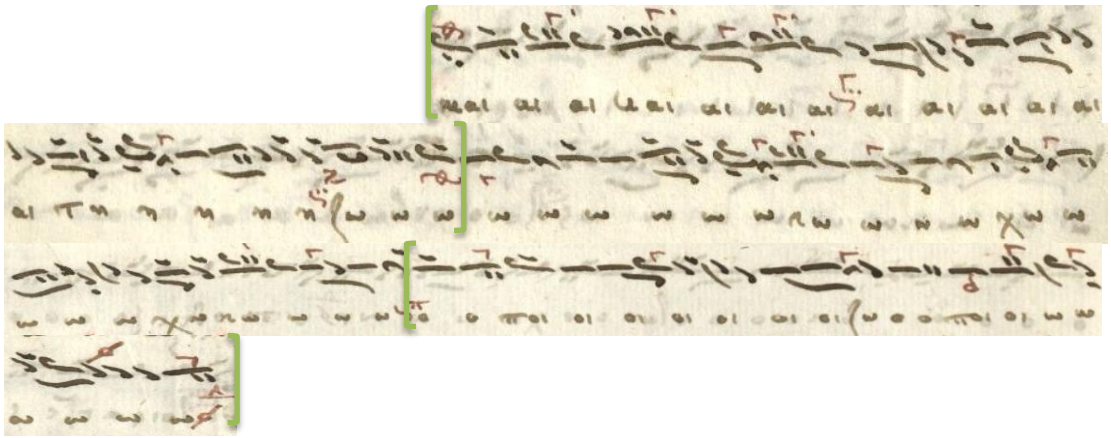

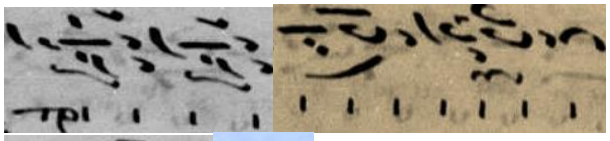

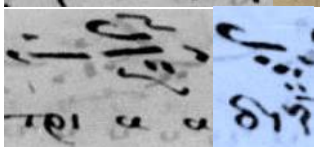

G c b a b a G a c b b a a F

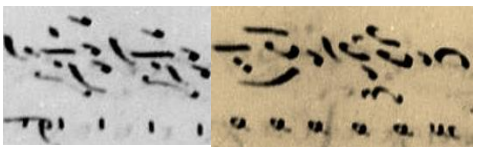

G a G G

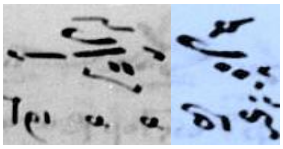

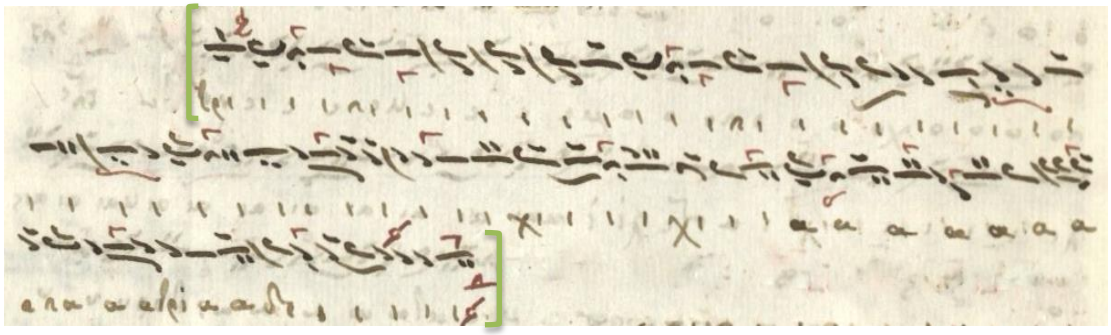

σύγκριση πλ. β΄ ήχου

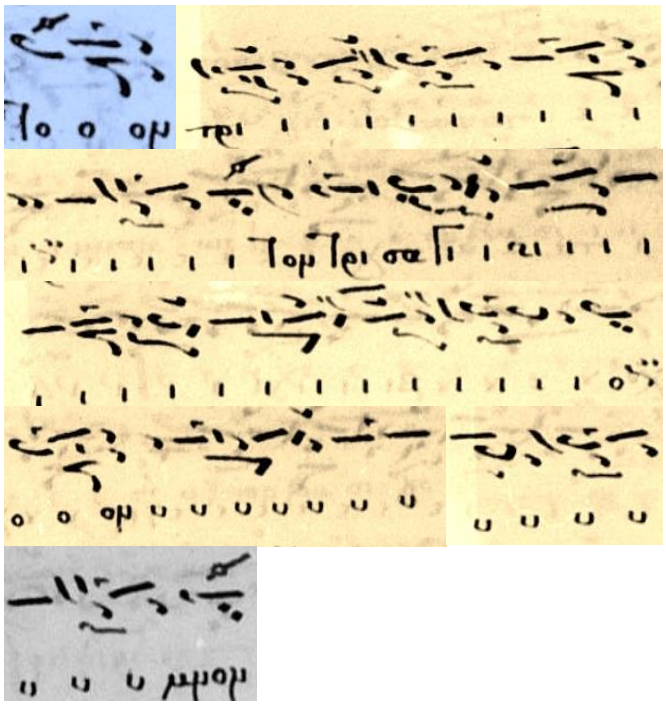

G a GF E E F D

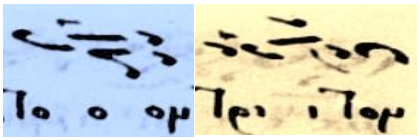

E G F F E ED D

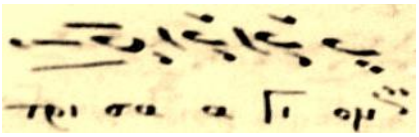

E GF GF G

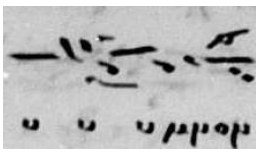

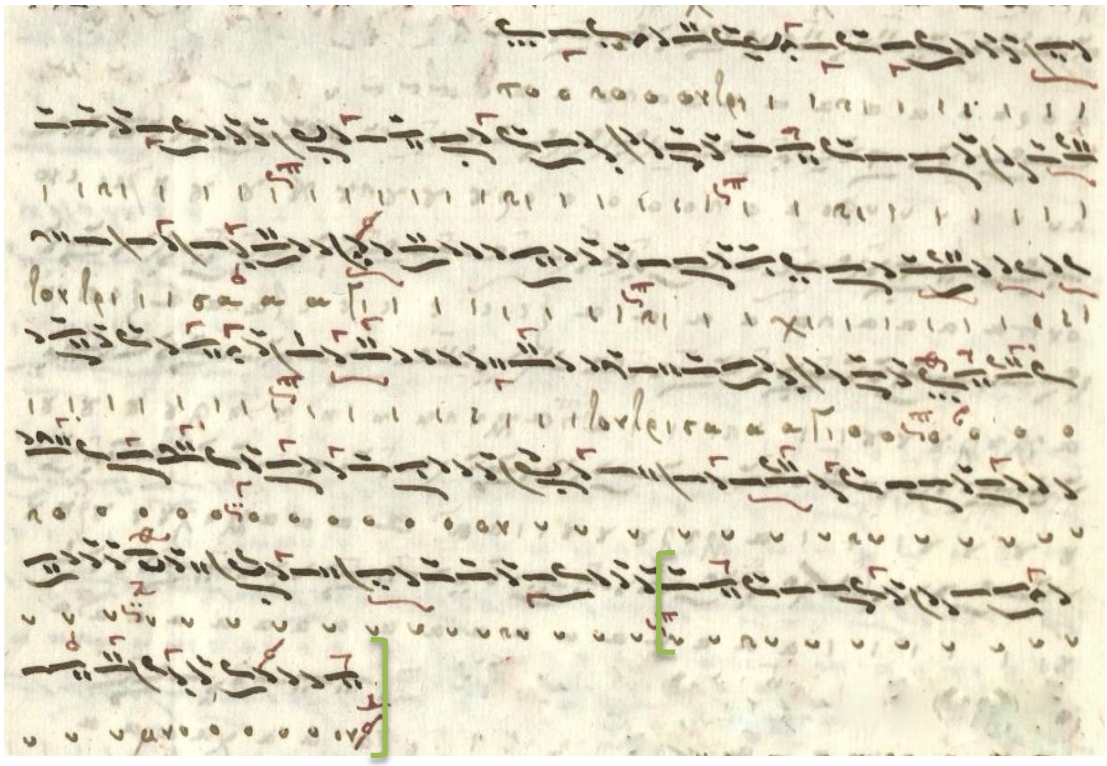

σύγκριση πλ. β΄ ήχου

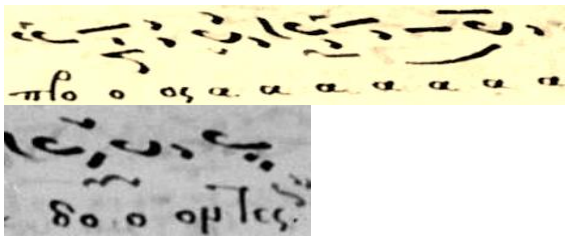

G G F F ED E D D

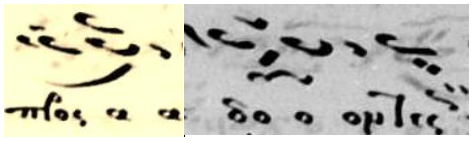

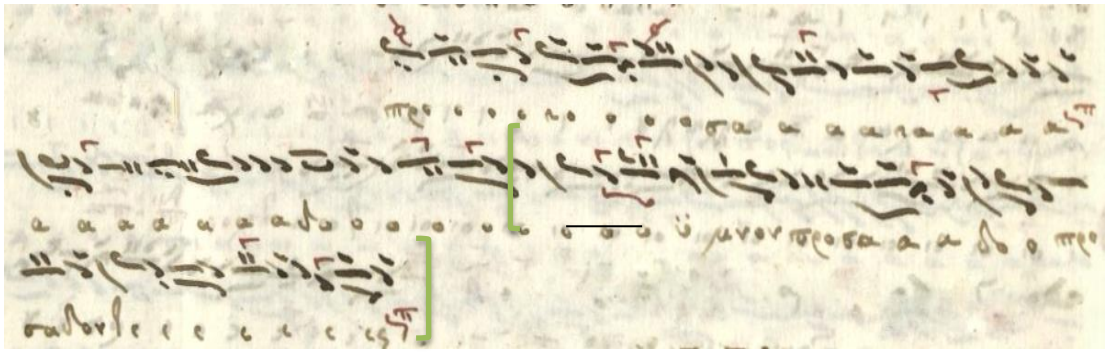

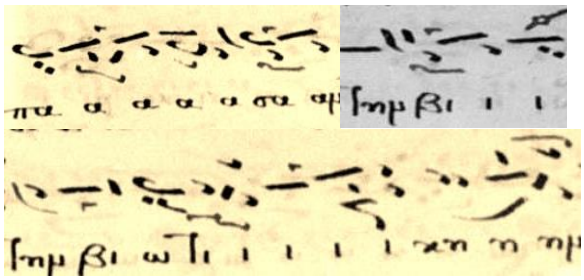

D F E EDED E GF GF G

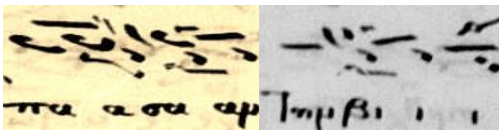

E FG ab b a GF G

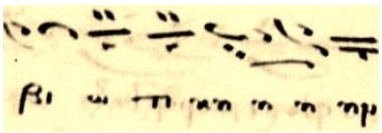

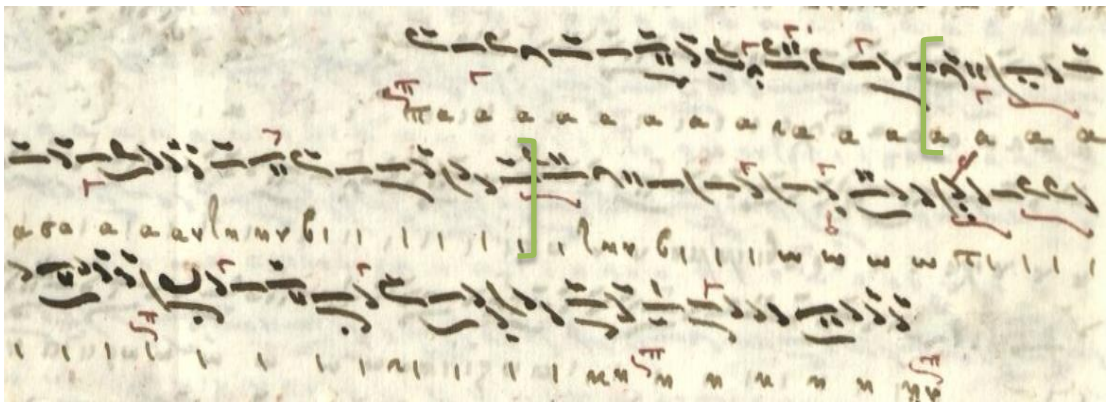

σύγκριση πλ. β΄ ήχου

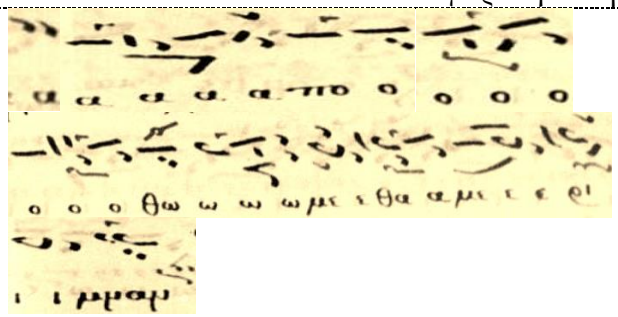

F G ab a G F G F E D

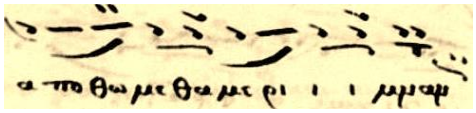

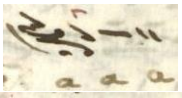

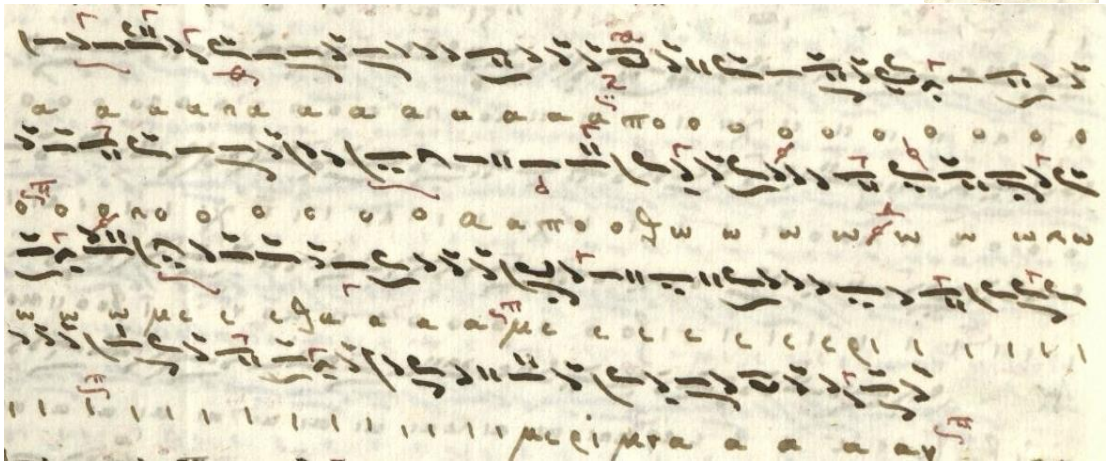

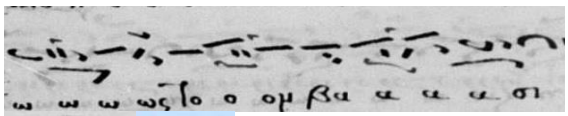

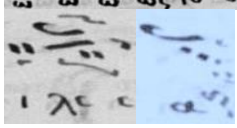

D ED EDCB C DE F G BaGaG a F

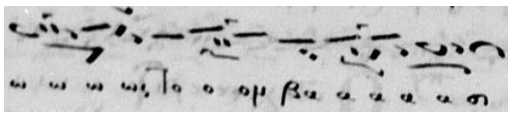

G a G G

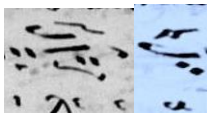

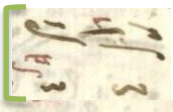

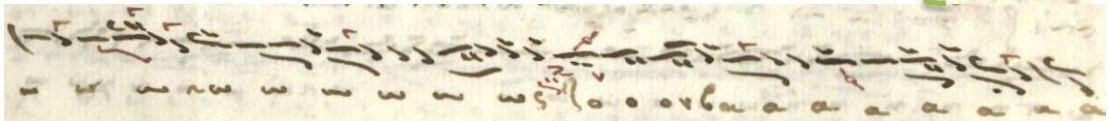

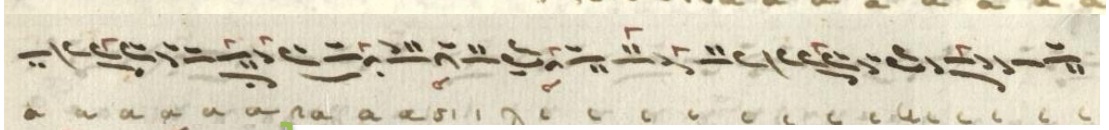

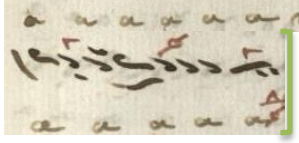

σύγκριση πλ. β΄ ήχου

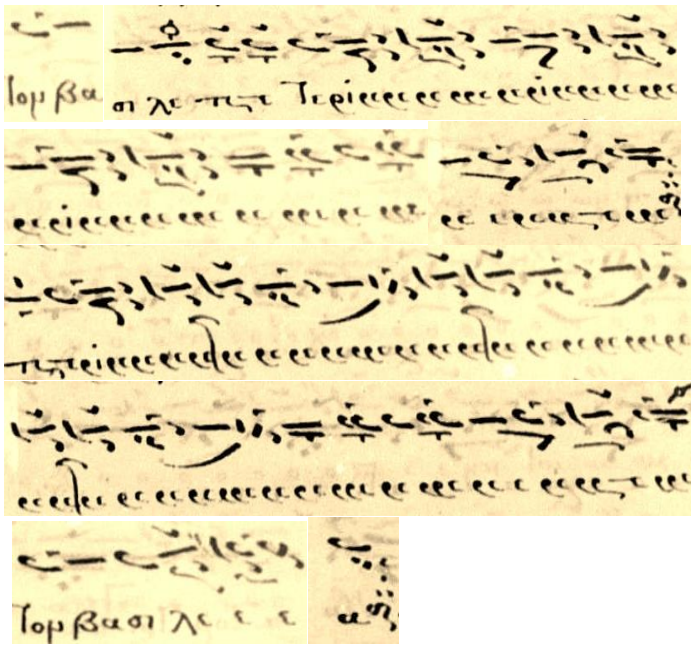

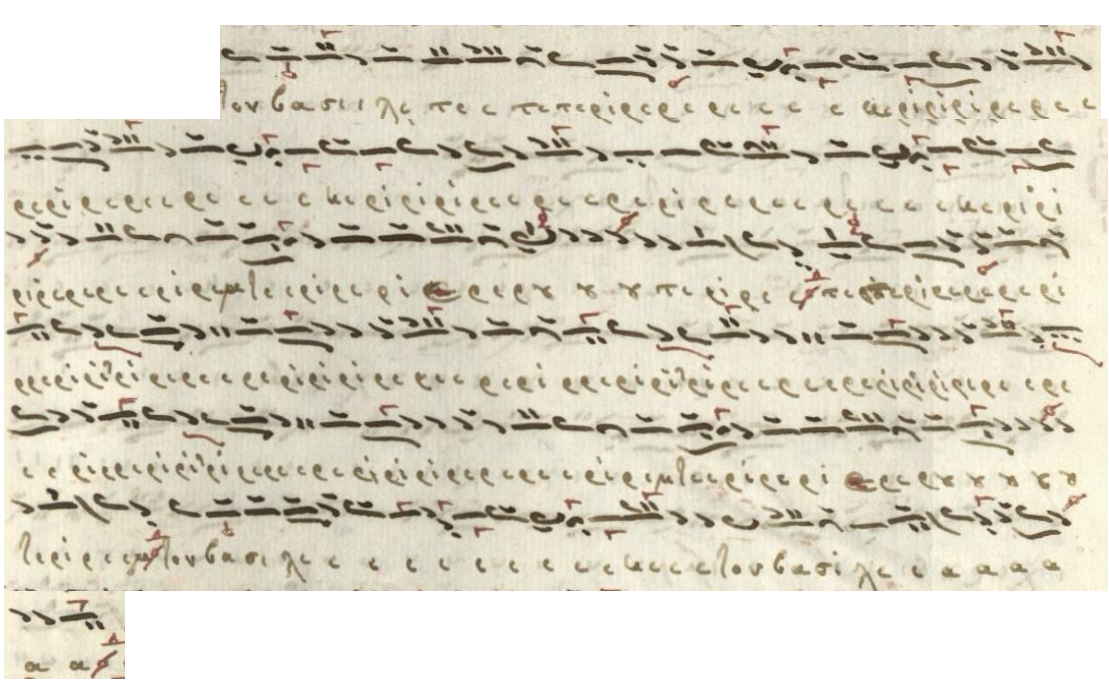

σύγκριση πλ. β΄ ήχου

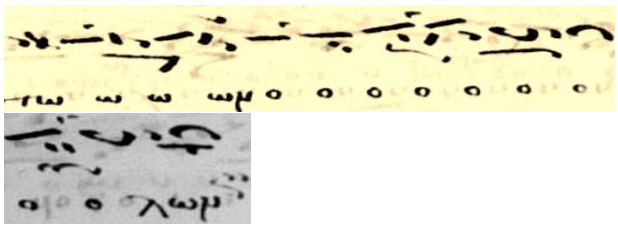

F G FE D C D E F D

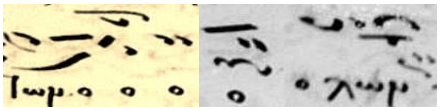

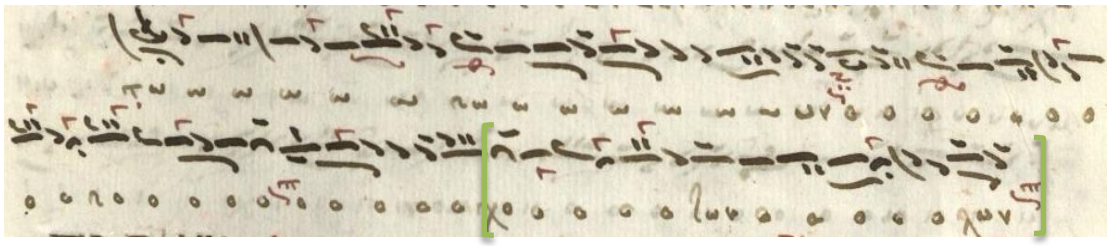

DD D E G F FEDE D D

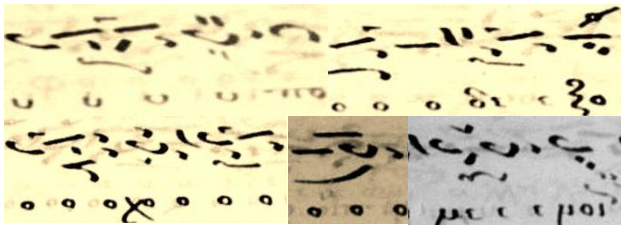

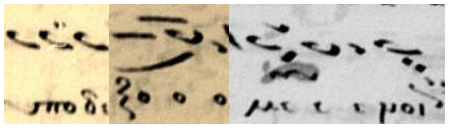

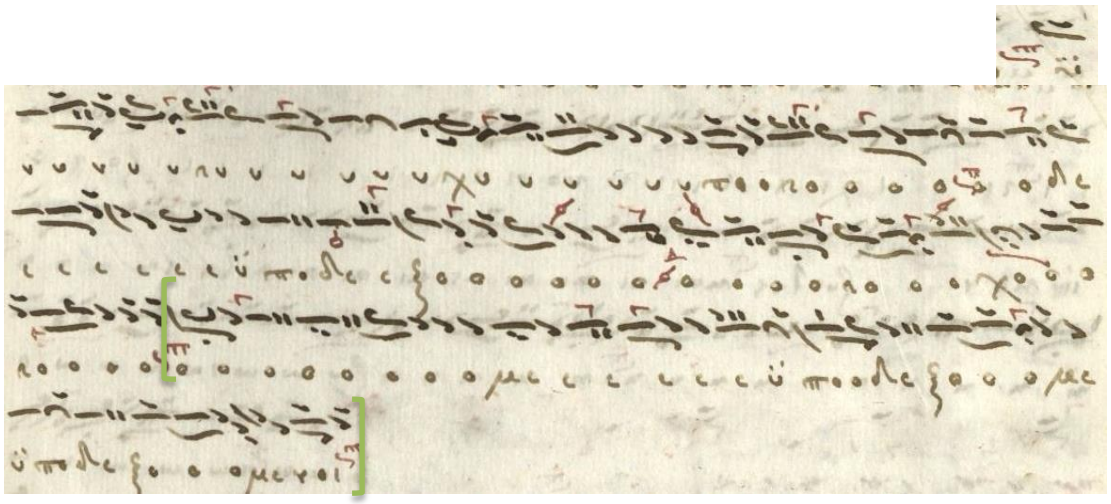

σύγκριση πλ. β΄ ήχου

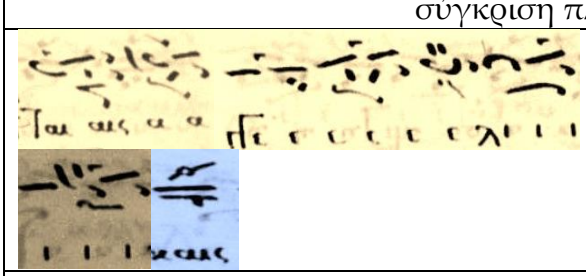

D D E G F G F G

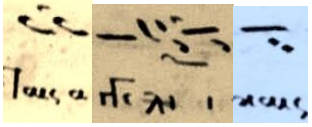

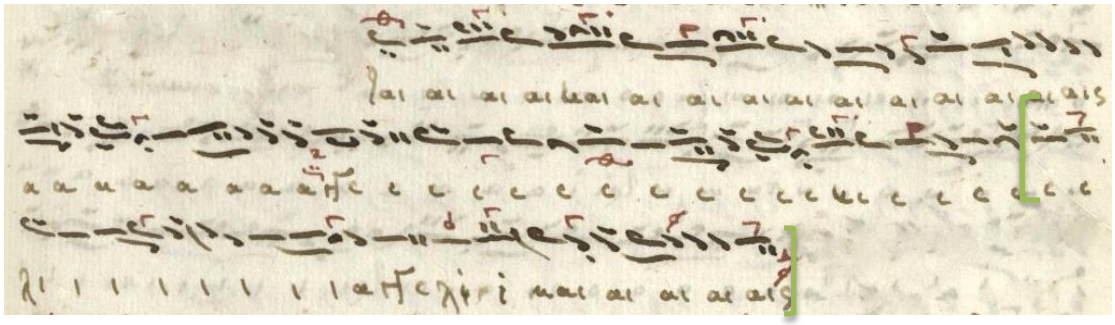

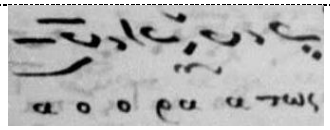

a b c b baGa G G

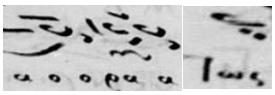

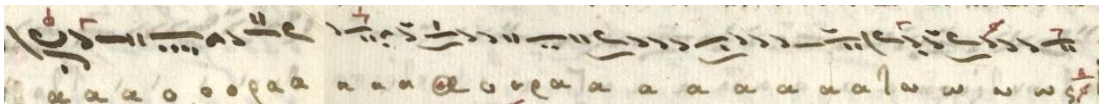

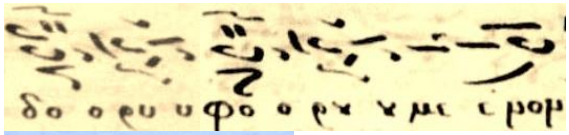

G F G ab a G F G F E D

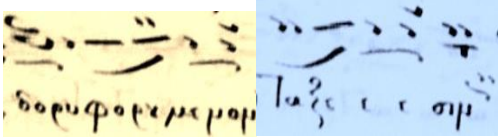

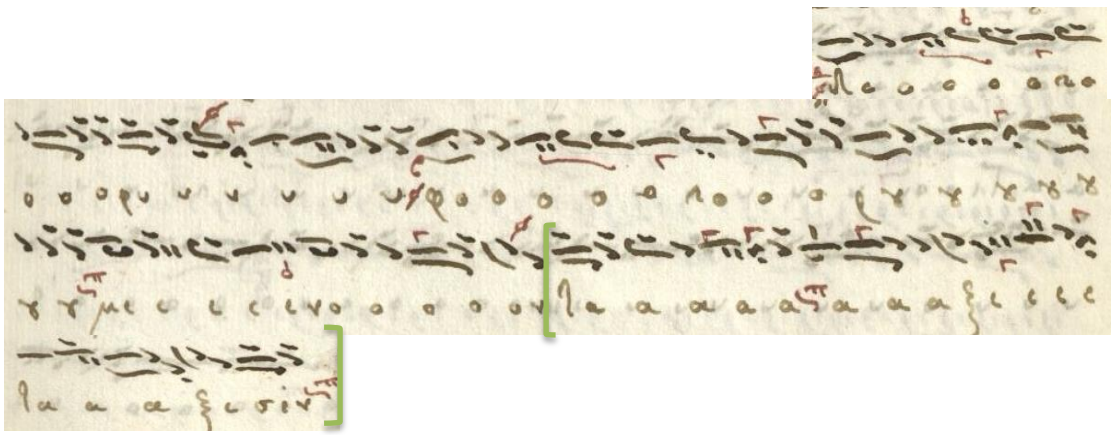

σύγκριση πλ. β′ ήχου

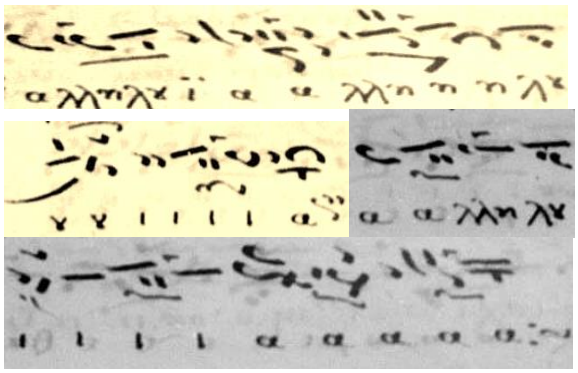

D E F F G a G F E F G a b b

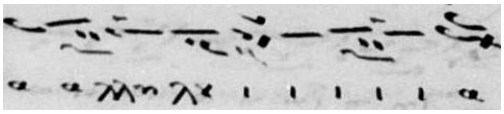

F E G F G

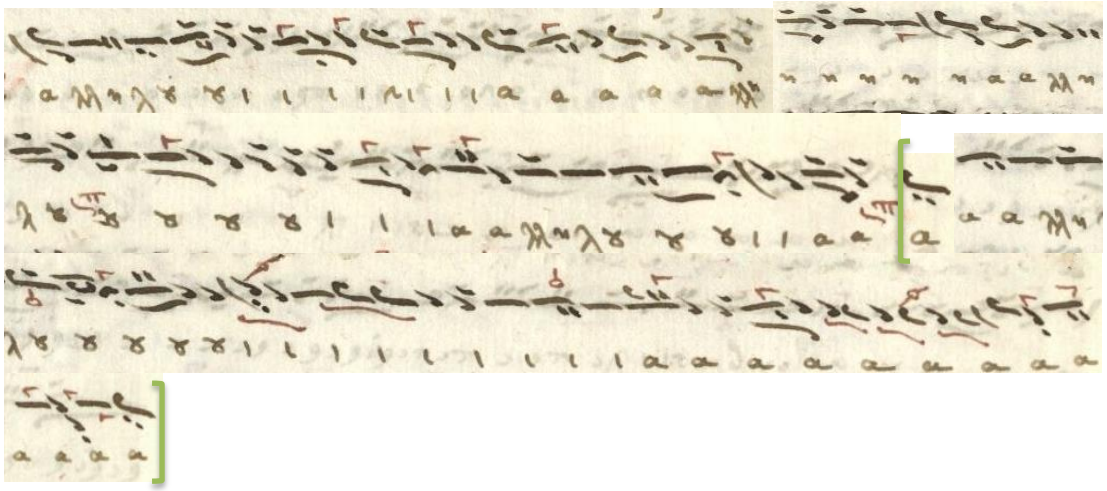

Εξήγηση πλ. β΄ ήχου

Αντώνιος

C D E D DC DC C BCB C D F EDED E C DE F D

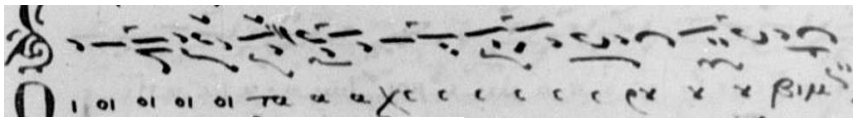

Χουρμούζιος

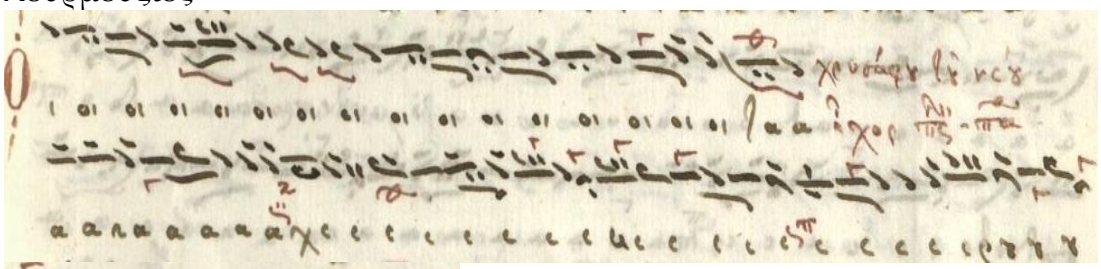

D E DC B C B A ,G

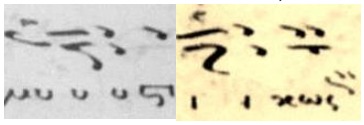

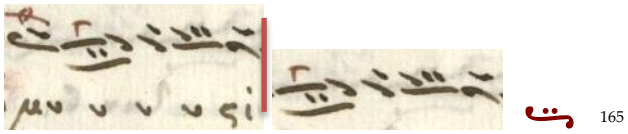

165

ι ι ι ι κως

[165] Χρησιμοποιήθηκε η θέση του τρομικού και για την εξήγηση του εκστρεπτού.

εξήγηση πλ. β′ ήχου

D E F D E D E G F F E D E D D

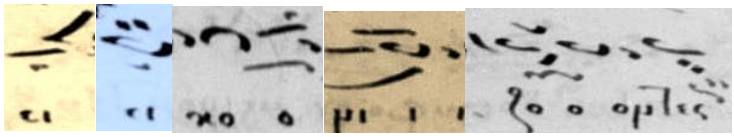

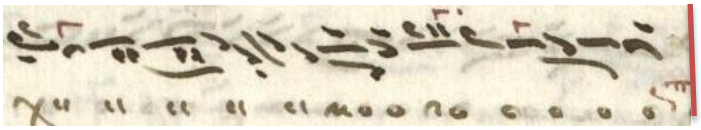

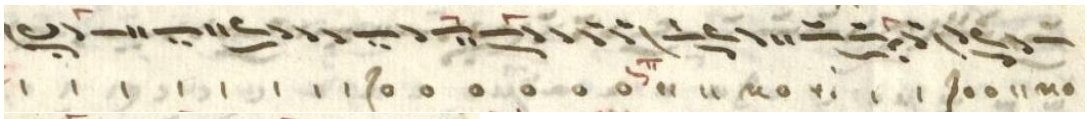

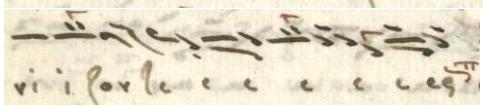

D E F D D E G F G F G

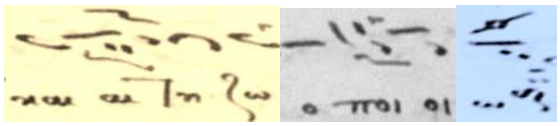

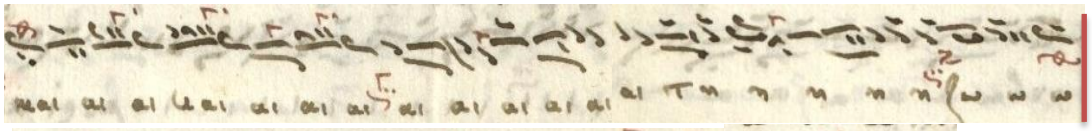

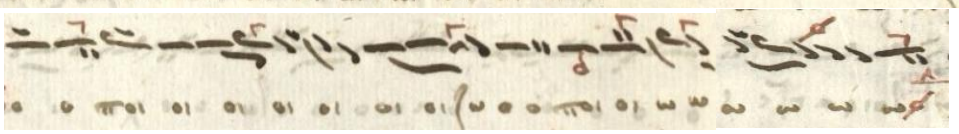

G c b a b a G a c b b a a F G a G G

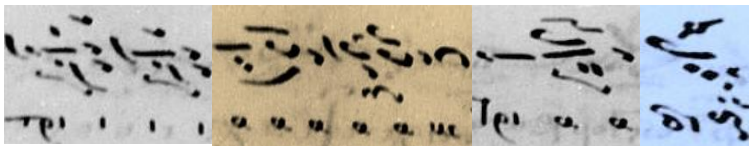

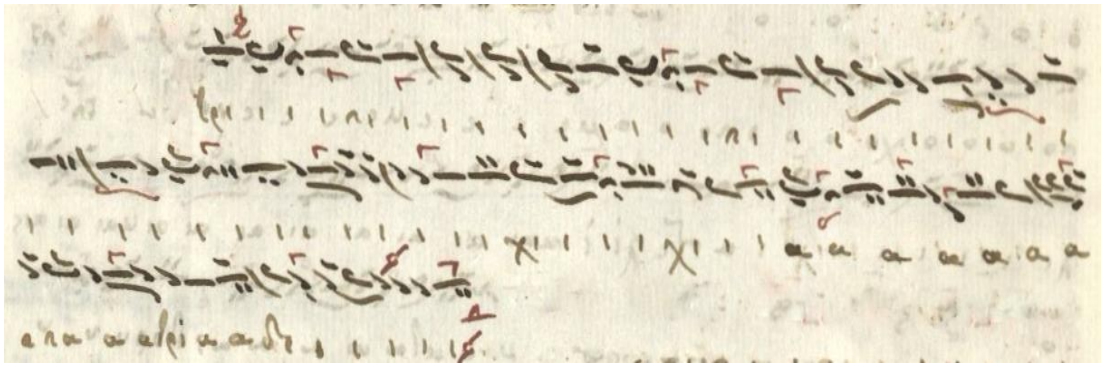

εξήγηση πλ. β΄ ήχου

G a GF E E F D D E G F F E ED D E GFGF F G

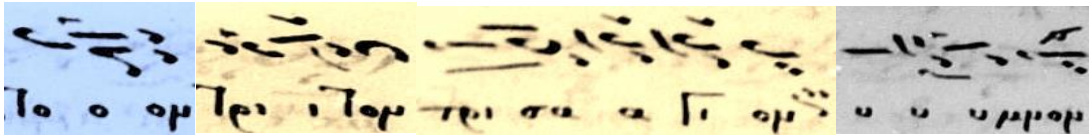

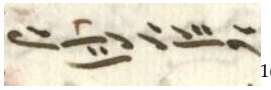

166

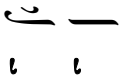

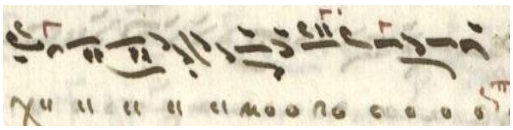

το ο ο ο ον τρι χι ι ι ι ι το ο ο ο ο ο ον

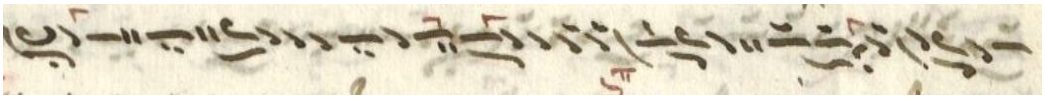

τρι ι ι ι ι ι ι ι σα α α α α α γι ι ι ι τον τρι ι σα α α

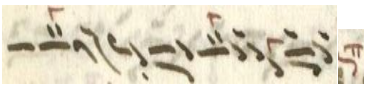

167

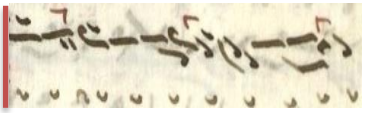

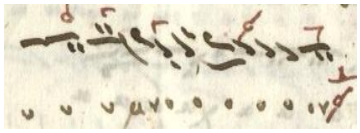

α α α γι ι ι ι ο ο ο ον

G G F F EDE D D

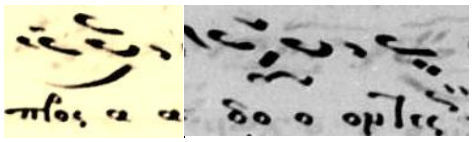

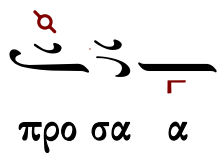

προ σα α

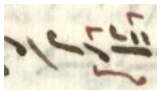

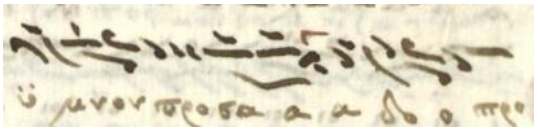

α α α

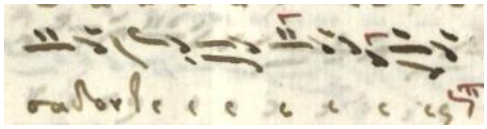

[166] Ακολουθείται η εξήγηση του «μυστικώς» χωρίς την φθορά β΄ ήχου. Βλ. ο.π.

[167] Σύμφωνα με την εξήγηση του «εικονίζοντες». Βλ. ο.π.

εξήγηση πλ. β΄ ήχου

D F E EDED E GFGF G E FG ab b a GF G

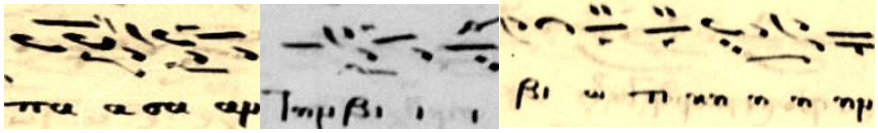

π

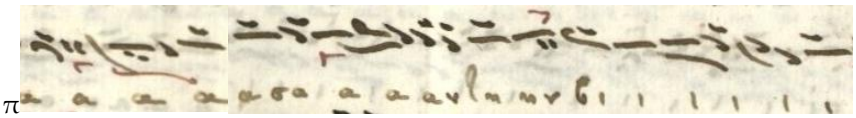

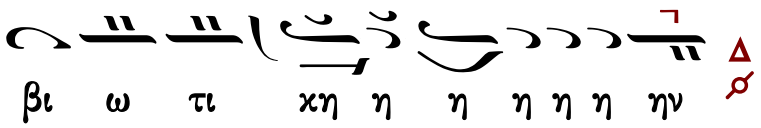

168

F G ab a G F G F E D

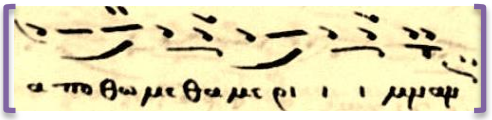

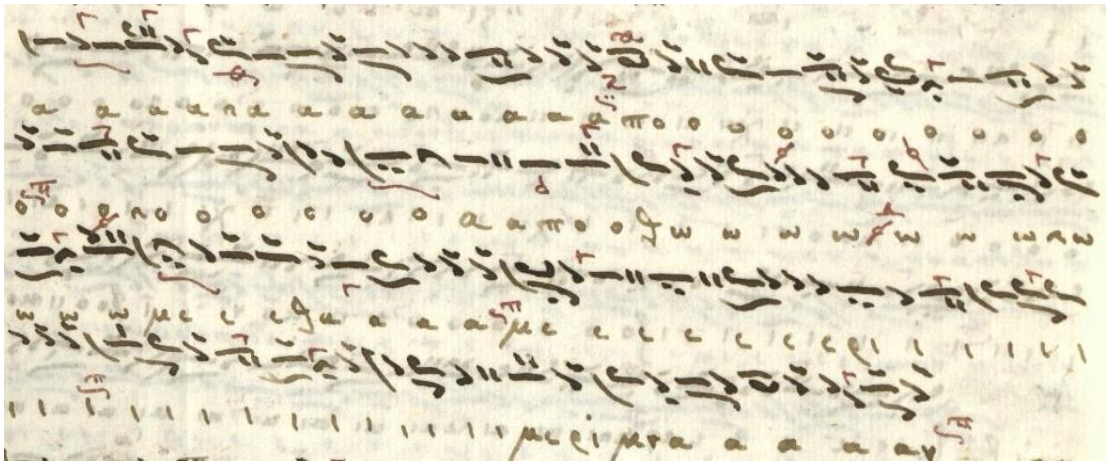

[168] Εξηγήθηκε με βάση την κατάληξη για το «ύμνον» 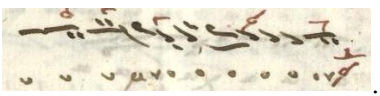 . Βλ. ο. π.

εξήγηση πλ. β′ ήχου

D E D EDCB C DE F G B aGaG a F G a G G

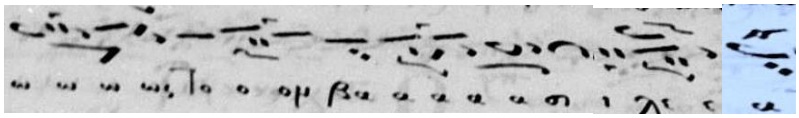

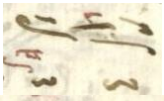

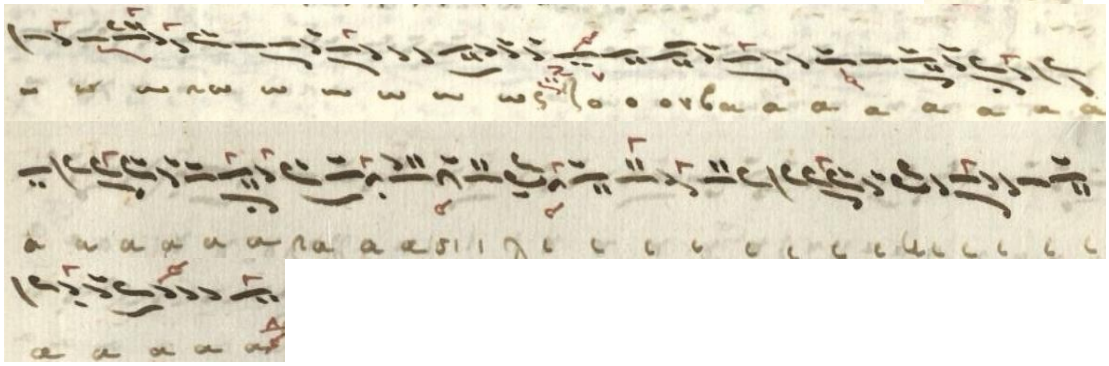

F G FED C D E F D

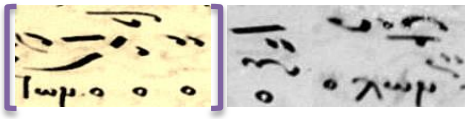

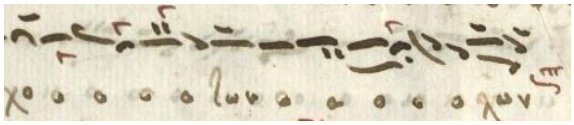

D D D E G F F EDE D D

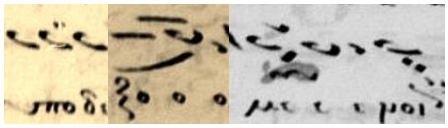

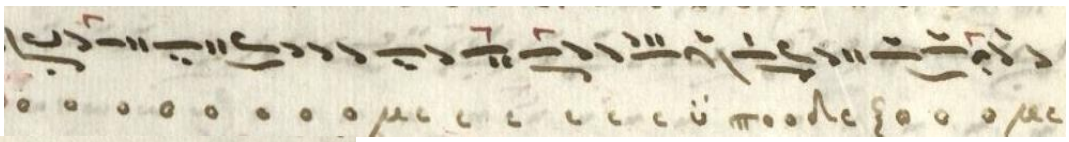

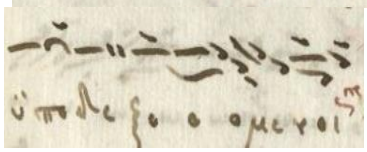

εξήγηση πλ. β′ ήχου

D D E GF G F G

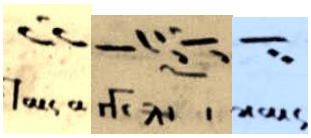

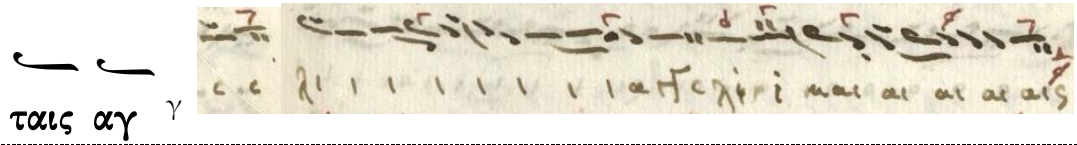

a c b b a GaG G

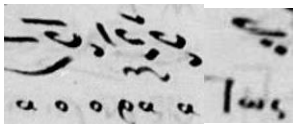

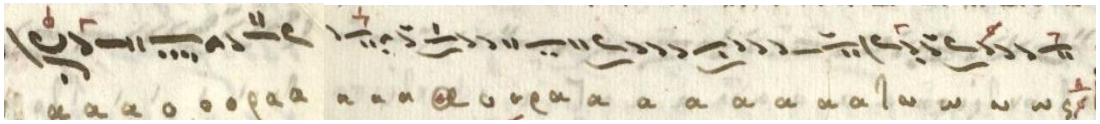

G F G a b a G F G F E D

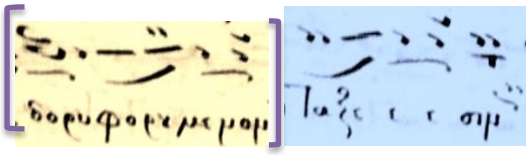

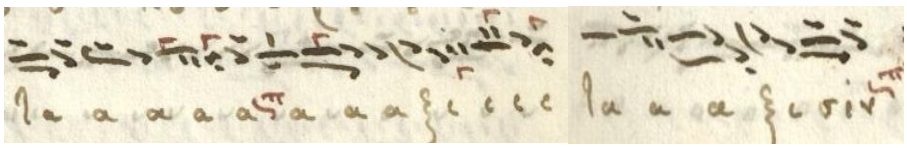

D E F G a G FE F Ga b b F E G F G

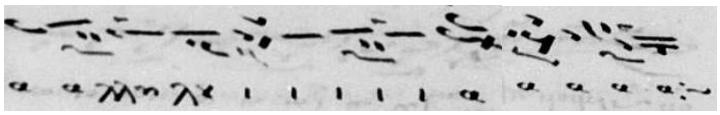

Ήχος πλ. β' – σχολιασμός

- Περιπτώσεις χρήσης όμοιων/ παρόμοιων «γραμμών» στο χερουβικό του Π. Χρυσάφη και η ενδεχόμενη διαφοροποίηση τους στη σύντμηση του Αντωνίου ιερέα.

1.«Γραμμή» έτερου παρακαλέσματος, αντικενώματος, κυλίσματος και αποδέρματος. Και στις δύο περιπτώσεις το μέλος καταλήγει στη βάση του ήχου, στον φθόγγο Πα της μέσης.

C D F EDED E C DE F D

α) 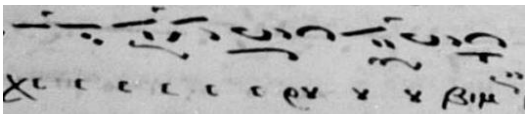

β) 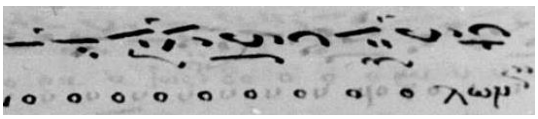

Ο Αντώνιος στον πρώτο στίχο του χερουβικού διατηρεί τη μελοποίηση του Π. Χρυσάφη χωρίς καμία αλλαγή.

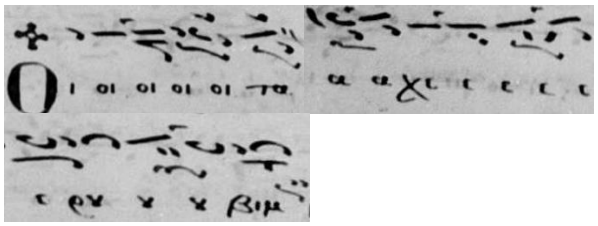

C D E D D C D C C B C B C D

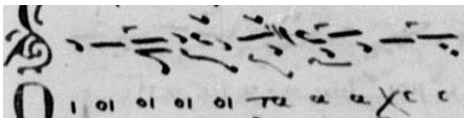

F EDED E C DE F D

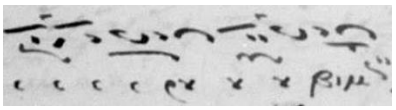

Στην περίπτωση 1β. ο ιερέας επιλέγει να κρατήσει την θέση κυλίσματος με απόδερμα, αλλά αντικαθιστά όλη την υπόλοιπη «γραμμή» με το συνδυασμό θέσεων ψηφιστού και αντικενώματος που χρησιμοποίησε και στη σύντμηση του χερουβικού του Π. Χρυσάφη σε β' ήχο. Πριν την κατάληξη στη βάση του ήχου, το μέλος κινείται σε περιβάλλον νενανω και κατέρχεται τέσσερις φωνές, στο φθόγγο Νη της μέσης μετά από κατάληξη σε χρωματικό άγια[169]. Για την εξήγηση αυτής της θέσης που χρησιμοποιεί ο Αντώνιος, σκόπιμο είναι να αναζητηθεί παρόμοια περίπτωση εξήγησης σε παρεμφερείς συνθέσεις.

[169] Βλ. στις σσ. 288- 291του παρόντος.

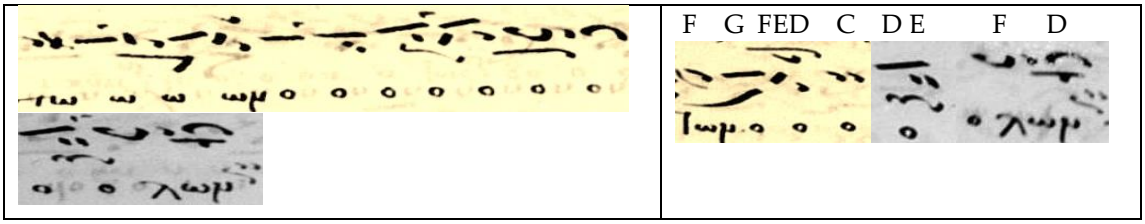

2. Εκτενής «γραμμή» αποτελούμενη από τρείς επιμέρους συνδυασμούς θέσεων στις περιπτώσεις 2α και β.

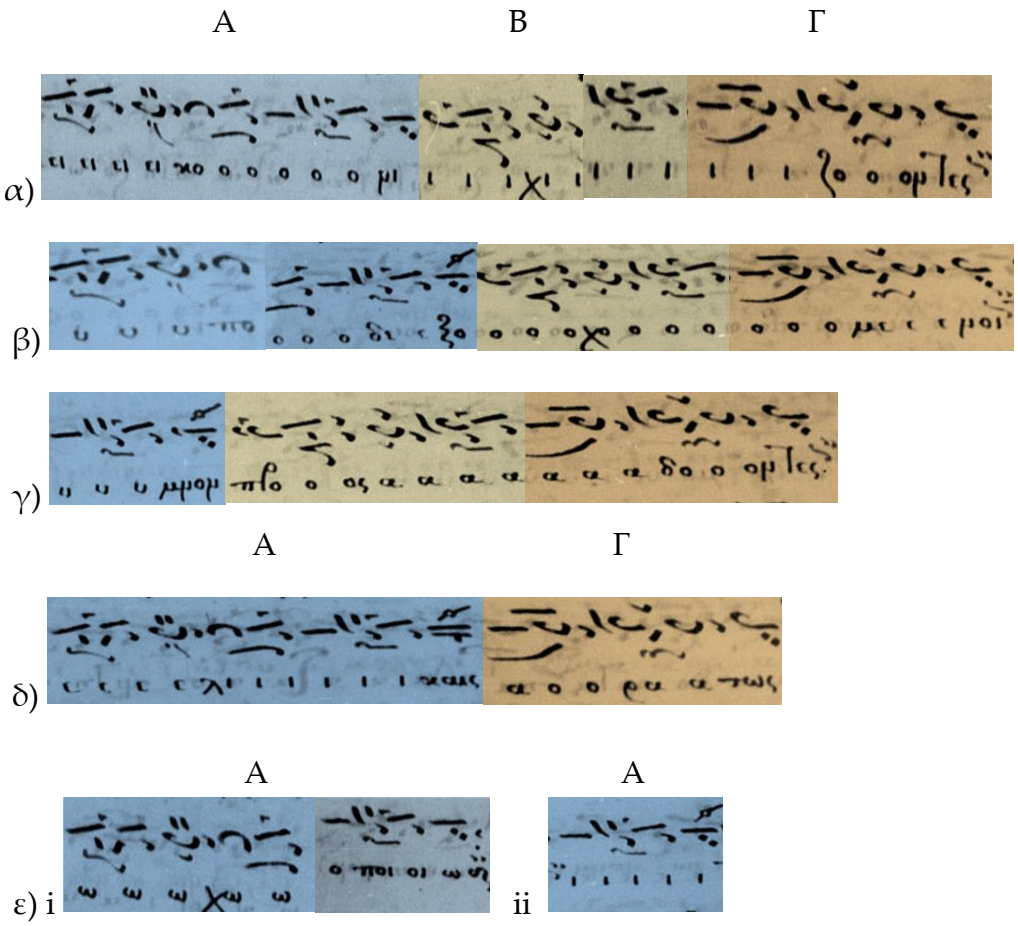

Ο πρώτος συνδυασμός περιλαμβάνει τις θέσεις έτερου παρακαλέσματος, πιάσματος, αντικενώματος, βαρείας και λυγίσματος. Ο δεύτερος, τις θέσεις τρομικού, βαρείας και λυγίσματος, ενώ ο τρίτος, τις θέσεις αντικενώματος, βαρείας και καταληκτικού κυλίσματος. Παρατηρείται ότι στην περίπτωση γ χρησιμοποιούνται μόνο οι θέσεις της βαρείας και του λυγίσματος από τον συνδυασμό Α. Επίσης, στην περίπτωση δ παραλείπεται ο συνδυασμός Β, ενώ οι περιπτώσεις του ε περιέχουν μόνο το συνδυασμό θέσεων Α, ή μέρος αυτού. Στις περιπτώσεις α, β, και γ, το μέλος καταλήγει στη βάση του ήχου, στον φθόγγο Πα της μέσης.

Συγκεκριμένα, στην περίπτωση α, ο Αντώνιος αναδιαμορφώνει τη «γραμμή» διατηρώντας την θέση αντικενώματος από τον Α συνδυασμό και από τον Γ συνδυασμό τη θέση ψηφιστού και την καταληκτική θέση του κυλίσματος, αφαιρώντας με αυτό τον τρόπο και την ευφωνική συλλαβή *χι*, ώστε να μειωθεί ο πλατυσμό της λέξης *εικονίζοντες*.

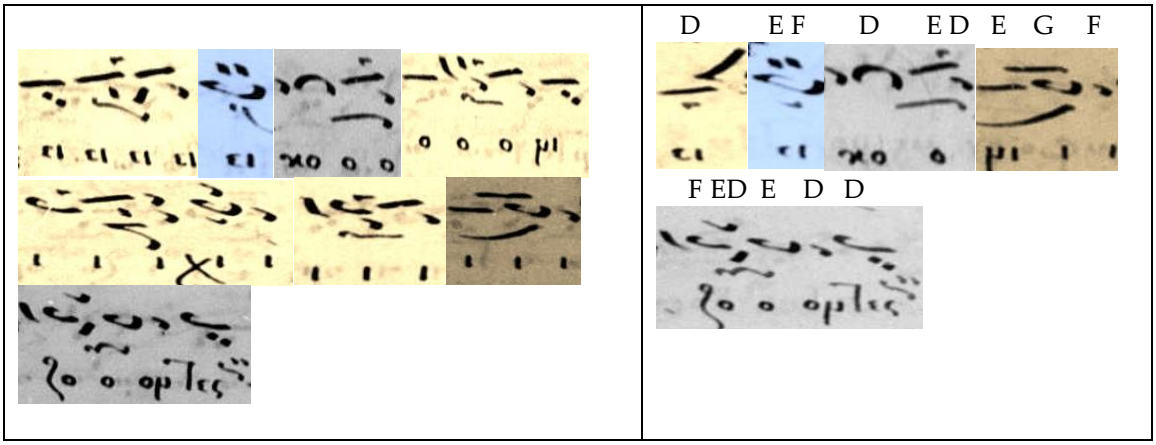

Παρόμοια και η μεταχείριση και της «γραμμής» β, όπου ο Αντώνιος διατηρεί μόνο το συνδυασμό Γ και αντικαθιστά τους συνδυασμούς θέσεων Α και Β από την τριπλή επανάληψη του ίσου. Με αυτό τον τρόπο, αποφεύγει και τη μετάβαση στο χρωματικό άγια με τη χρήση της φθοράς νενανω στο φθόγγο Δι της μέσης.

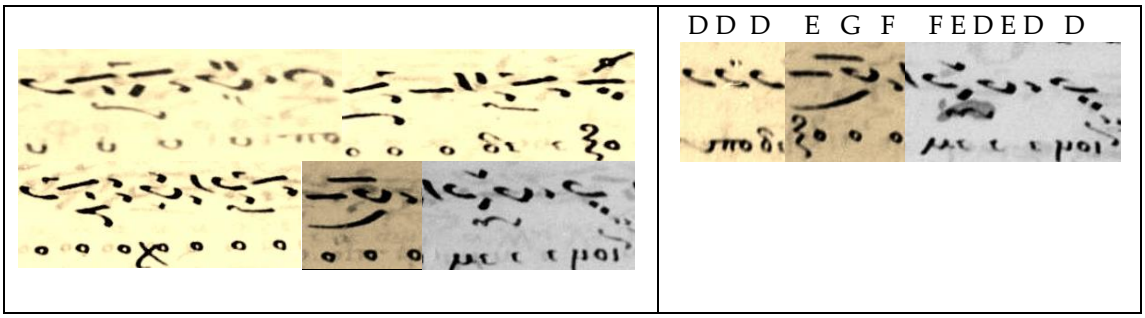

Στο στίχο *τον τρισάγιον ύμνον*, εντοπίζεται η περίπτωση ε. ii, με θέση βαρείας, λυγίσματος και φθορά νενανω, στο φθόγγο Δι της μέσης, που αντλήθηκε από τον συνδυασμό θέσεων Α και αφορά στο πλατυσμό της συλλαβής *τρι*. Ο Αντώνιος προβαίνει στην περικοπή και αντικατάσταση της αναδίπλωσης της λέξης *τρισάγιον* από θέση βαρείας σε ελαφρό, θέση ψηφιστού και καταληκτικά διπλά στραγγίσματα στον φθόγγο Πα της μέσης[170].

[170] Ας σημειωθεί, σε αυτό το σημείο, πως ο Π. Χρυσάφης για να τονίσει μέρος της φράσης *τον τρισάγιον ύμνον*, χρησιμοποίησε την ίδια ακριβώς «γραμμή» που χρησιμοποίησε στον β' ήχο:

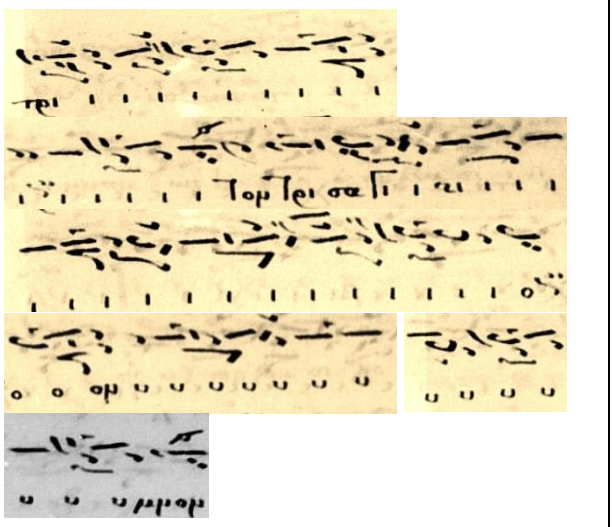

E E F D E G F FE ED D

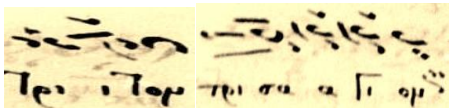

E GF GF G

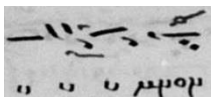

Στον ίδιο στίχο εντοπίζεται και η περίπτωση γ με καταληκτική θέση λυγίσματος από τον Α συνδυασμό, πάλι με φθορά νενανω στον ίδιο φθόγγο Δι της μέσης που <u>παραμένει</u> στη σύντμηση του Αντωνίου. Η γραμμή γ περιλαμβάνει επίσης, τους συνδυασμούς θέσεων Β και Γ που αφορούν στη μελική μεταχείριση της λέξης *προσάδοντες*, τους οποίους ο Αντώνιος αντικαθιστά με θέση αντικενώματος, ενώ διατηρεί τη καταληκτική θέση κυλίσματος στην βάση του ήχου.

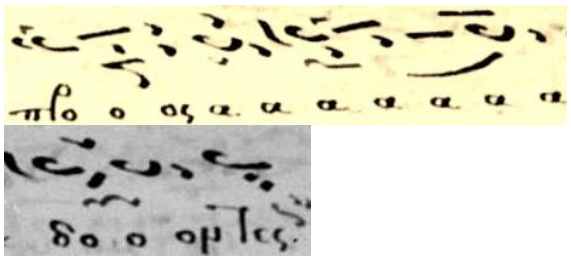

G G F F ED E D D

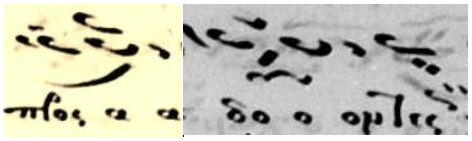

Ο Αντώνιος, στη περίπτωση δ που αποτελείται από συνδυασμούς θέσεων Α και Γ διατηρεί από τον συνδυασμό Α τις θέσεις βαρείας και λυγίσματος χωρίς τη φθορά νενανω και αυτούσιο το συνδυασμό Γ. Η πορεία του μέλους καταλήγει σε χρωματικό άγια και για τη λέξη *αοράτως*, όπως

πλ. β′ 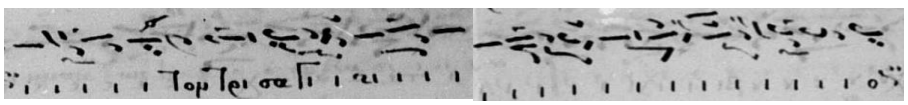

β′ 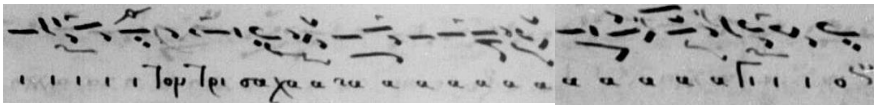

φαίνεται και από την εξήγηση του Χουρμουζίου[171] και γι αυτό ίσως να μην θεωρήθηκε απαραίτητη η σημείωση της φθοράς στην απόληξη της λέξης *αγγελικαίς*.

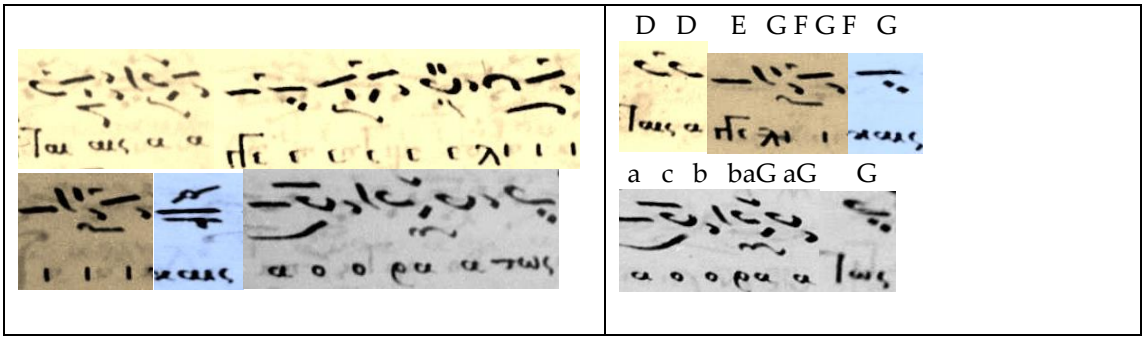

Στη φράση *και τη ζωοποιώ*, εντοπίζεται η περίπτωση ε.i, από τον Α συνδυασμό θέσεων. Στη σύντμηση του Αντωνίου διατηρείται μόνο η θέση βαρείας και λυγίσματος με την προσθήκη της φθοράς νενανω, ενώ όλη η προηγούμενη «γραμμή» αντικαθίσταται από το συνδυασμό θέσεων παρακλητικής και έτερου παρακαλέσματος.

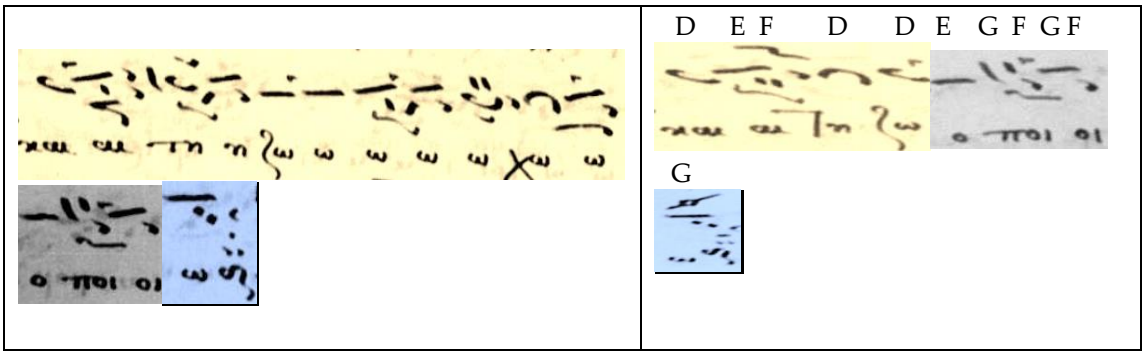

Επισημαίνεται πως η ίδια αυτή θέση χρησιμοποιείται και στη μελοποίηση της λέξης *τριάδι*, αλλά ως καταληκτική, με αντικατάσταση του ολίγου από ίσο και του ελαφρού με στήριγμα την απόστροφο, από σκέτη απόστροφο και προσθήκη της φθορά νενανω[172]. Επιπροσθέτως, ο

171

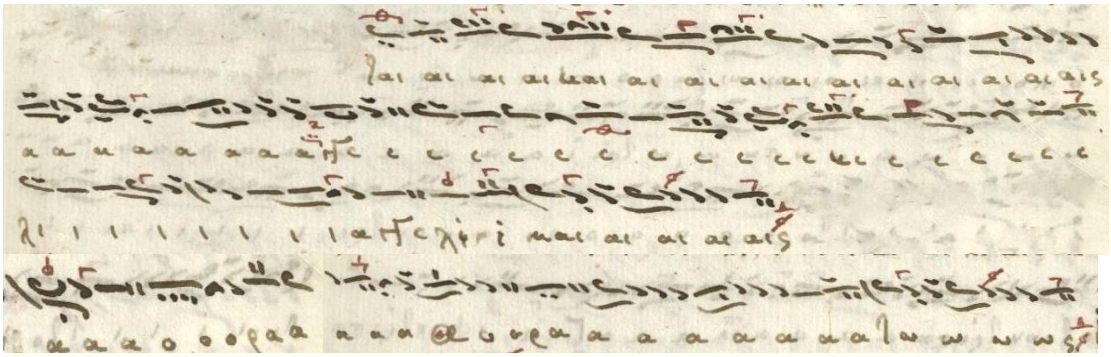

[172] Η ίδια θέση χρησιμοποιείται και στο στίχο *ως τον βασιλέα*. Η γραμμή μεταφέρεται αυτούσια στη σύντμηση του Αντωνίου με προσθήκη της φθοράς νενανω.

Αντώνιος αντιγράφει ως έχει τη «γραμμή» του Π. Χρυσάφη και τονίζει διαφορετικά τη λέξη περιορίζοντας την επανάληψη του φωνηέντου *ι* με την προσθήκη της συλλαβής *νε*. Ίσως από τις ελάχιστες φορές που προσθέτει έστω και μια ευφωνική συλλαβή στο ποιητικό κείμενο και αυτή, χρησιμοποιώντας τις ίδιες θέσεις με τον νέο Χρυσάφη[173].

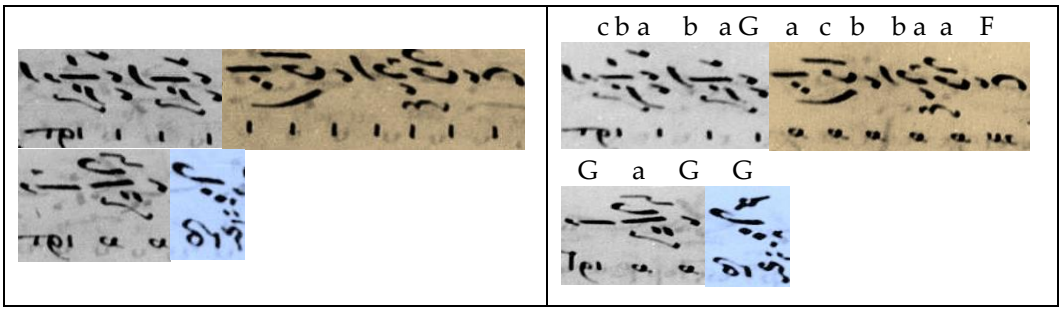

Σε γενικές γραμμές, στη σύντμηση του Αντωνίου διατηρούνται οι ίδιες καταληκτικές θέσεις του Π. Χρυσάφη στις απολήξεις των στίχων και ως εκ τούτου η εξήγηση του Χουρμουζίου ταιριάζει απόλυτα, όπως συμβαίνει στις περισσότερες τέτοιες περιπτώσεις και για τα χερουβικά του Αντωνίου. Ωστόσο, οι διαφοροποιήσεις θέσεων που επιλέγει ο Αντώνιος σε αυτό το χερουβικό[174] και συγκεκριμένα στις φράσεις *αποθώμεθα μέριμναν* και *δορυφορούμενον τάξεσιν* φαίνεται να επιζητούν μία διαφορετική εξηγητική μεταχείριση[175].

G F G a b a G F G F E D

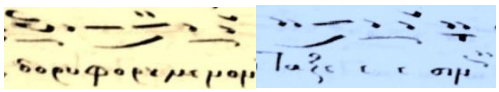

F G a b a G F G F E D

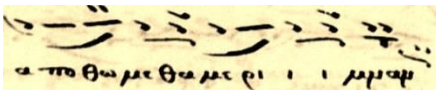

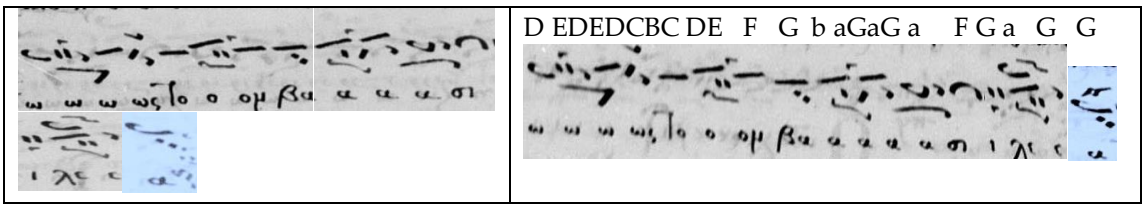

[173] Με αυτό τον τρόπο ίσως να φαίνεται η πρόθεση του και η προσπάθεια του να συντομεύσει το μέλος με σεβασμό στη μελοποίηση του μεγάλου μελουργού.

[174] Εκτός της φράσης *των όλων* που αναφέρεται παραπάνω.

[175] Διευκρινίζεται εδώ, πως η εξήγηση του Χουρμουζίου για την λέξη *τάξεσιν* δεν απέχει πολύ από την εξήγηση που επιζητούν οι θέσεις αντικενώματος και ψηφιστού στη σύντμηση του Αντωνίου. Βλ. σ. 297 του παρόντος. Επίσης, σύμφωνα με εξήγηση του Χουρμουζίου (σε κράτημα) η ίδια θέση αντικενώματος 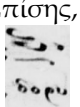 εξηγείται ούτως: 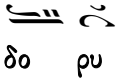

. Βλ. Αναστασίου 2005: 483. Βέβαια, αυτό είναι μια μόνο ένδειξη, καθώς θα πρέπει να συνυπολογίζονται παράγοντες όπως ο ήχος, το γένος μελοποιϊας, η πορεία της μελωδικής γραμμήςκ.λ.π. για να επιχειρηθεί μια εξηγητική πρόταση.

- Περί των καταλήξεων στο χερουβικό του Αντωνίου – Μακροδομική απεικόνιση - Ομοιότητες και διαφοροποιήσεις «γραμμών» [176].

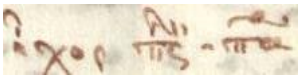

D	,G	D	G	G

D	D	G	D

D	D	D	G

Η καταληκτική θέση κυλίσματος εμφανίζεται σε αυτό το χερουβικό με δύο παραλλαγές. Η πρώτη με βαρεία πριν το κύλισμα και ισότητα με διπλή μετά από αυτό και κατάληξη στη βάση του ήχου, στο φθόγγο Πα της μέσης για τις μετοχές *εικονίζοντες, προσάδοντες* και *υποδεξόμενοι* : 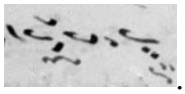 . Εδώ ο Αντώνιος διατηρεί την τεχνική της απόδοσης του Π.

[176] Υστερα από αντικατάσταση «γραμμών» του Π. Χρυσάφη, όπως παρουσιάστηκαν παραπάνω.

Χρυσάφη χωρίς καμία διαφορά. Η θέση συναντάται συνήθως σε συνδυασμό με θέση ψηφιστού, ακόμη και ως ενδιάμεση θέση, ενώ στην περίπτωση α, προηγείται και θέση αντικενώματος[177].

D E F D E D E G F F E D E D D

α) 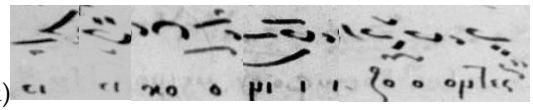

G G F F E D E D D

β) 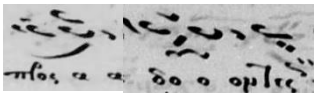

D D D E G F F E D E D D

γ) 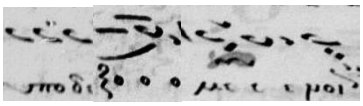

Η δεύτερη παραλλαγή καταληκτικής θέσης κυλίσματος συνδυάζεται με θέση αντικενώματος και ελαφρό με απόδερμα στη βάση του ήχου στις λέξεις *χερουβίμ* και *όλων*[178].

F E D E D E C D E F D

α) 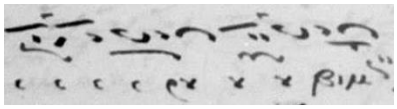

F G F E D C D E F D

β) 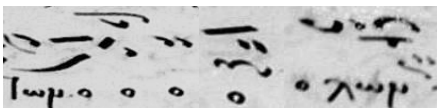

Επίσης, αυτή η δεύτερη παραλλαγή συναντάται και ως ενδιάμεση θέση στη λέξη *τριάδι* (σε συνδυασμό με τη θέση ψηφιστού που προηγείται) με κατάληκτική θέση το συνδυασμό της παρακλητικής με το έτερο παρακάλεσμα στη τετραφωνία, στο φθόγγο Δι της μέσης, με φθορά νενανω[179]. Η ίδια καταληκτική θέση χρησιμοποιείται και για τη λέξη *βασιλέα*, χωρίς μαρτυρία και με κατάληξη στον ίδιο φθόγγο, με μόνη διαφορά την απουσία της θέσης κυλίσματος, αλλά τη διατήρηση της θέσης αντικενώματος[180].

---

[177] Συναντάται επίσης στη λέξη *αοράτως* με κατάληξη στο φθόγγο Δι χωρίς όμως μαρτυρία: a c b baGaG G

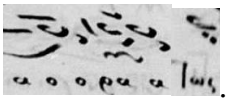 .

[178] Στη περίπτωση α προηγείται θέση έτερου παρακαλέσματος, ενώ στη β συνδυάζεται θέση ψηφιστού με τη θέση αντικενώματος.

[179] Δηλ. το γνωστό χρωματικό άγια που χρησιμοποιεί ο Π. Χρυσάφης στα χβκ του.

[180] Σύμφωνα με την περίπτωση α, *[χε]ερουβίμ*, αυτής της δεύτερης παραλλαγής.

c b a b a G a c b b a a F G a G G

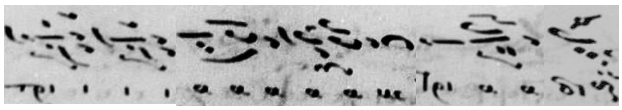

D E D ED B C DE F G BaG aG a F G a G G

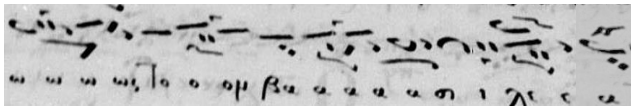

Η θέση του λυγίσματος[181] χρησιμοποιείται επίσης ως καταληκτική σε νενανω, δηλαδή πάλι σε χρωματικό άγια, και έπεται καταληκτική θέση αντικενώματος με απόδερμα στον ίδιο φθόγγο Δι της μέσης, χωρίς φθορά νενανω. Έτσι διαμορφώνεται μια εκτενής «γραμμή» που ο Αντώνιος είχε χρησιμοποιήσει και στο συντετμημένο χερουβικό του σε δ' ήχο, χωρίς τη μετάβαση στο χρωματικό γένος[182].

D F E EDED E GF GF G E FG ab b a GF G

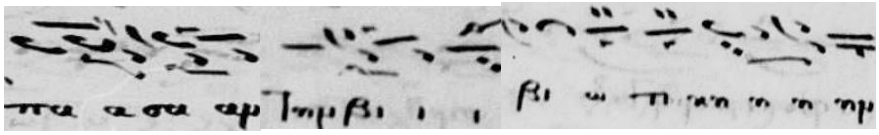

Όσο για την κατάληξη στο Δι της υπάτης, ο ιερέας φαίνεται να θέλει να τονίσει ιδιαίτερα τη λέξη *μυστικώς* ακολουθώντας την τεχνική της μίμησης προς τα νοούμενα, κατά τον Π. Χρυσάφη στο χβκ. του β' ήχου, σε αντίθεση όμως, με την εδώ μελοποίησή του που το μέλος ουσιαστικά περιστρέφεται γύρω από τη βάση του ήχου.

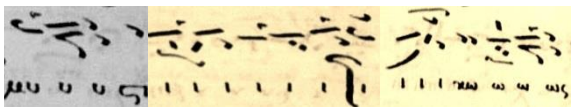

D E DCB C B A ,G

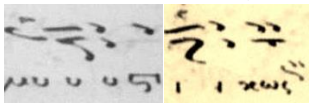

Τέλος, το μέλος καταλήγει στη βάση του ήχου Πα της μέσης μετά την εναλλάξ συναπτή παράθεση θέσεων ψηφιστού και αντικενώματος, τις συνήθεις«γραμμές» που επιλέγει ο Αντώνιος για την αντικατάσταση

[181] Θέση καταληκτικού λυγίσματος σε νενανω, όπως και το αντίστοιχο χβκ του Π. Χρυσάφη (βλ. Καραγκούνης 2003: 346) συναντάται και στο *αλληλούια*. Βλ. παρακάτω στο κεφάλαιο για τα εφύμνια.

[182] F E F E E D E D E G F G F G E F G a b b a G F G

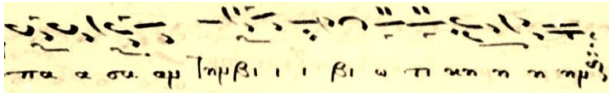

της μελοποίησης του Π. Χρυσάφη στους συγκεκριμένους στίχους. Στην περίπτωση α προηγείται βαρεία και απόστροφος, ενώ στη β ίσο με πεταστή και αντικένωμα[183].

F G a b a G F G F E D

α) 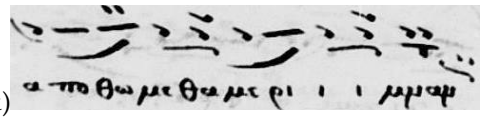

G F G a b a G F G F E D

β) 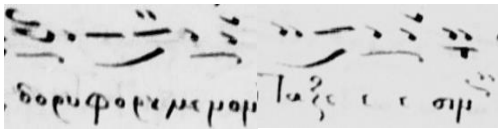

[183] Βλ. οπ. π. στο σχολιασμό του ίδιου ήχου.

ΗΧΟΣ ΒΑΡΥΣ

¤

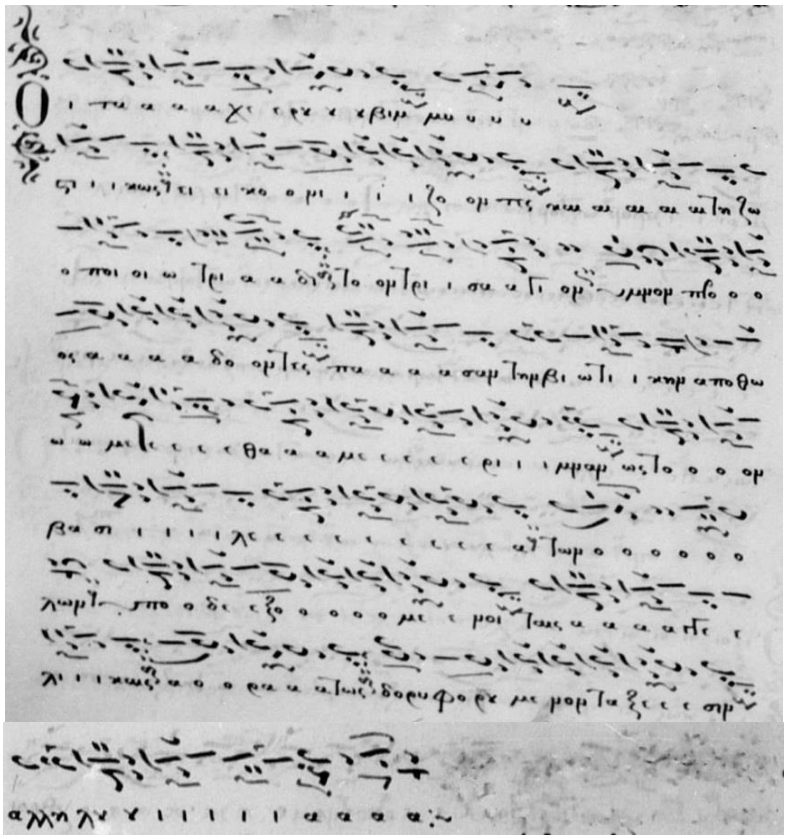

Εξήγηση βαρέος ήχου
Π. Χρυσάφης 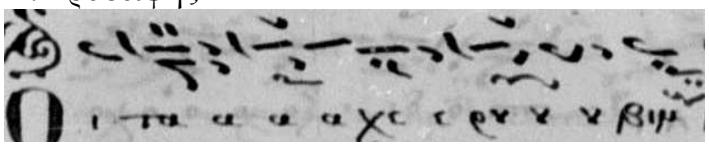 Χουρμούζιος 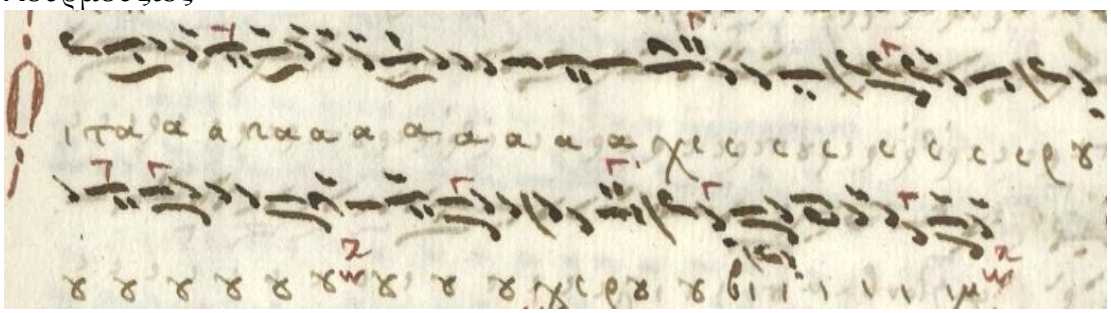

εξήγηση βαρέος ήχου

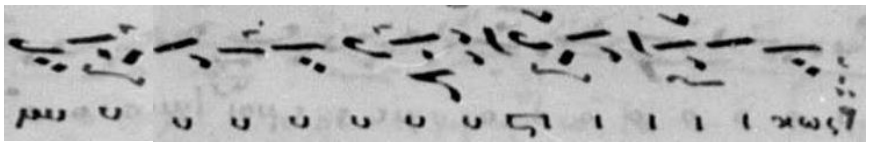

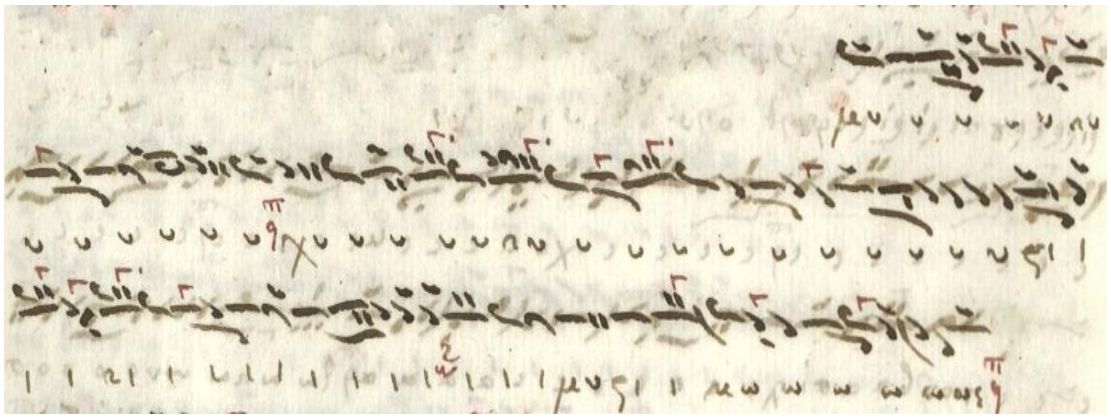

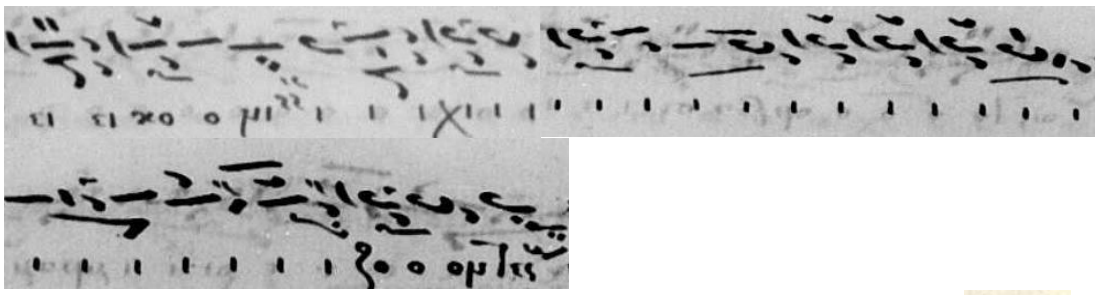

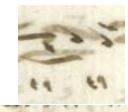

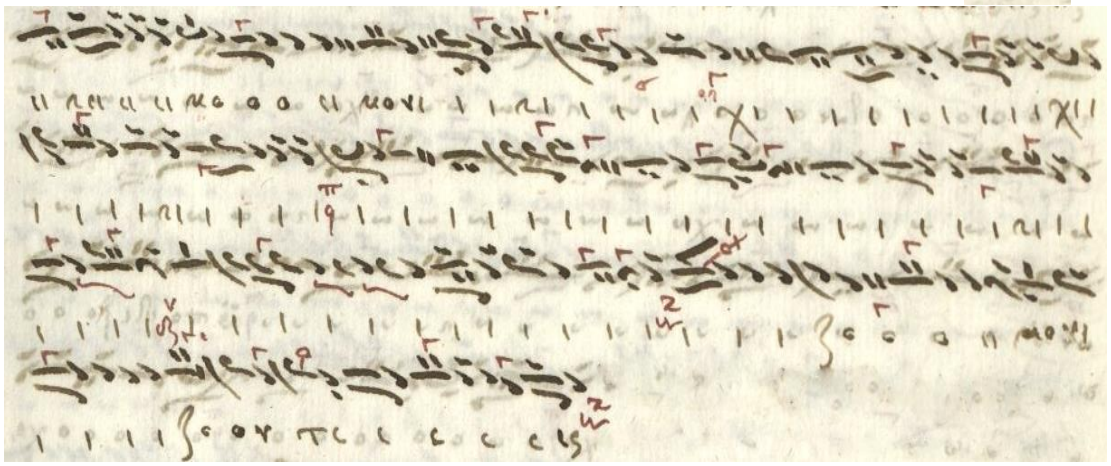

εξήγηση βαρέος ήχου

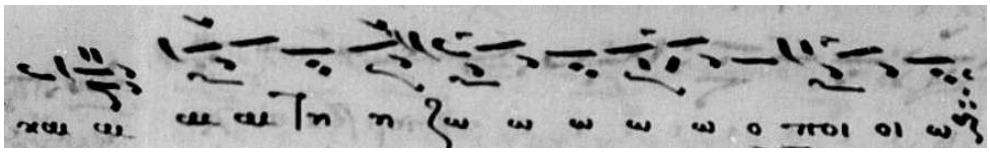

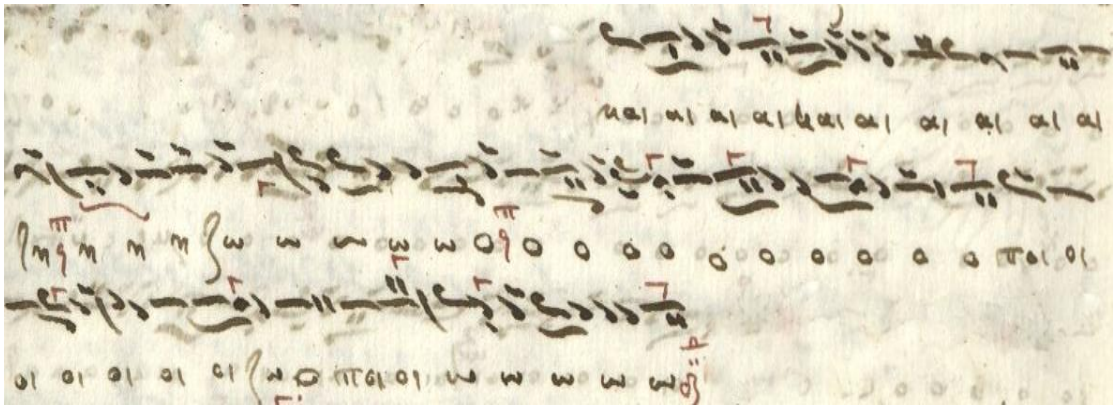

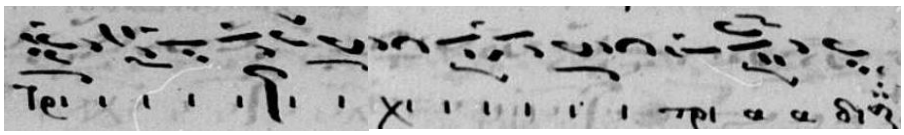

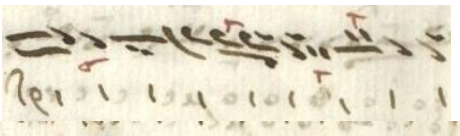

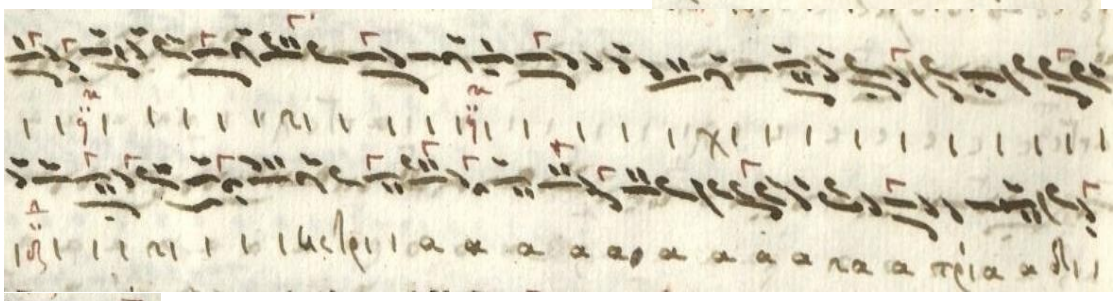

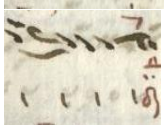

εξήγηση βαρέος ήχου

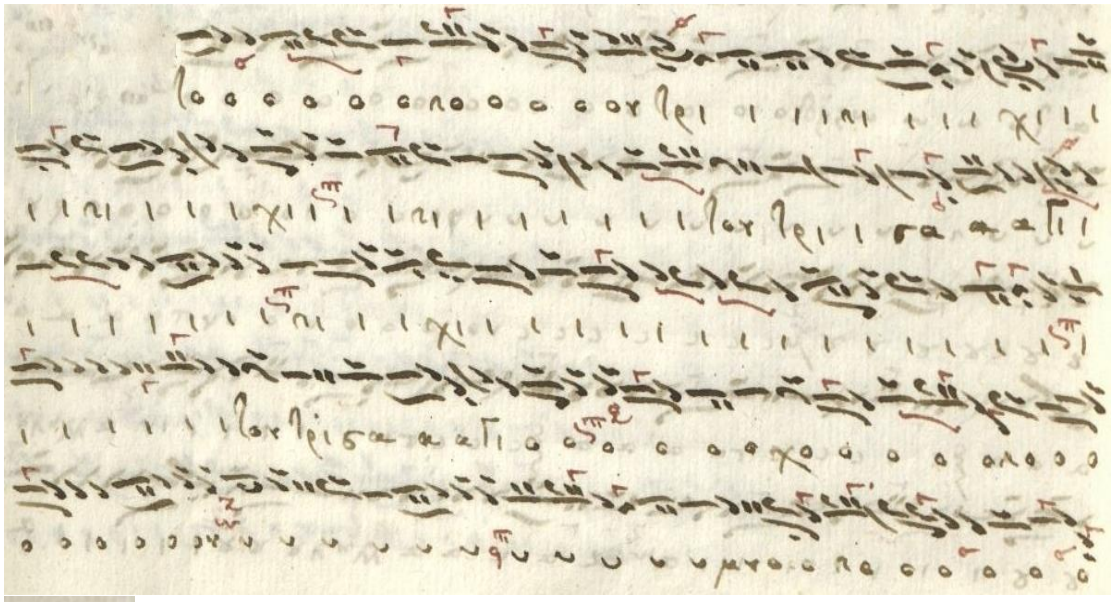

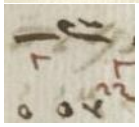

εξήγηση βαρέος ήχου

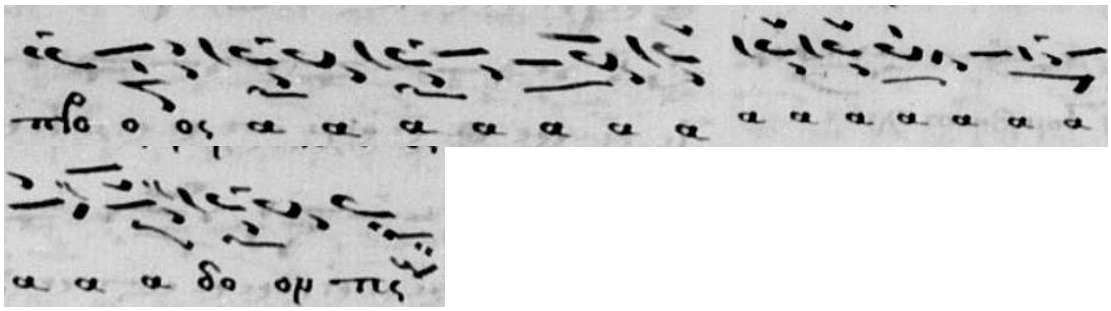

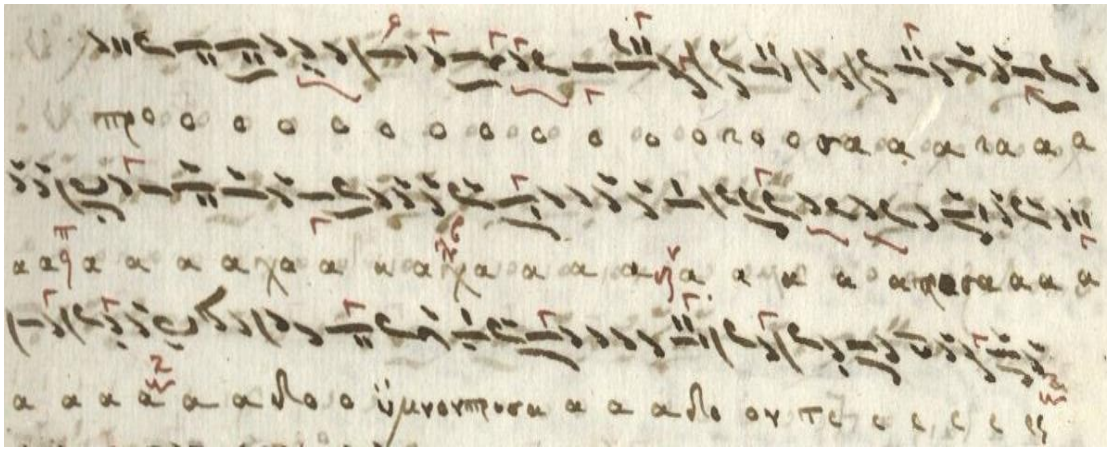

εξήγηση βαρέος ήχου

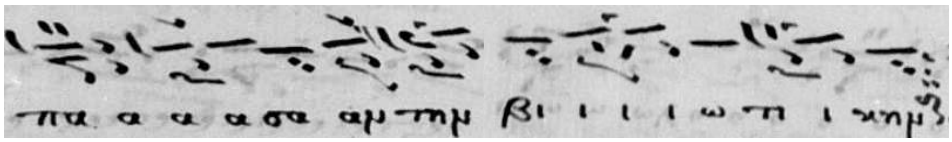

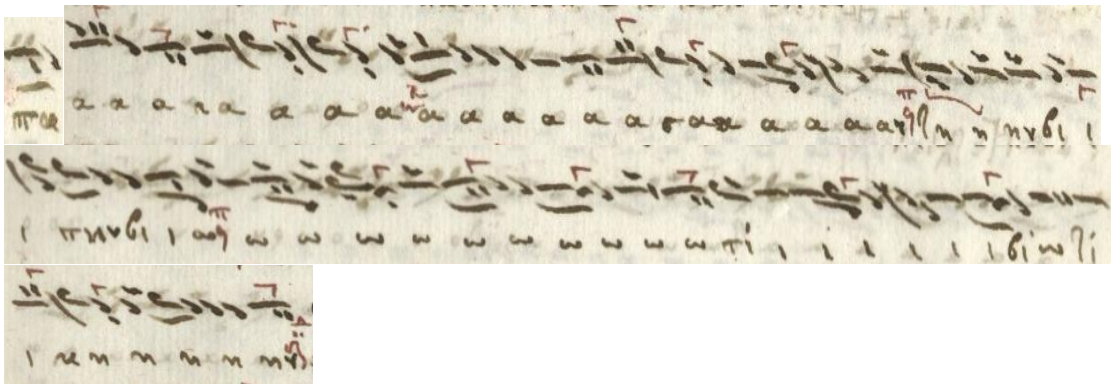

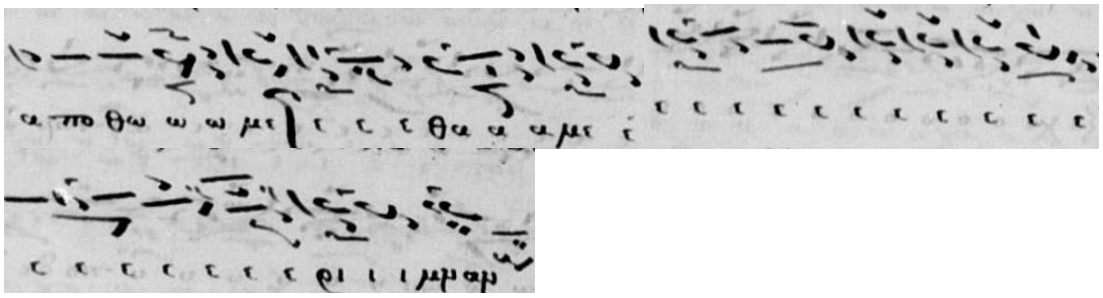

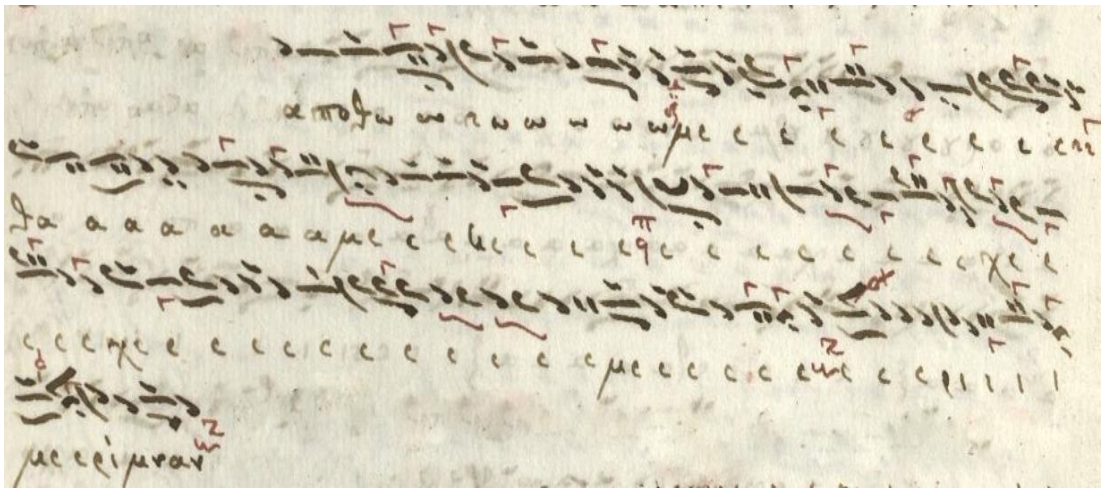

εξήγηση βαρέος ήχου

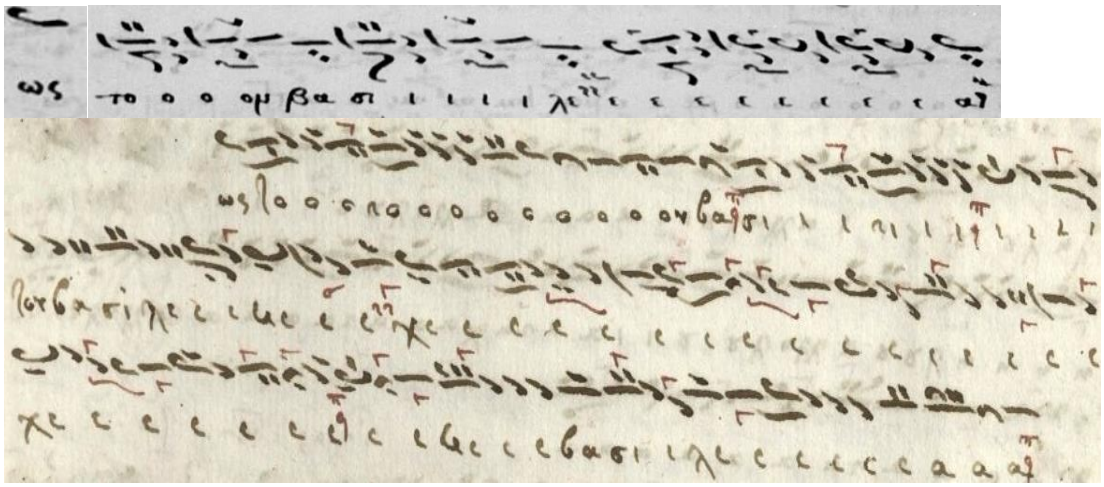

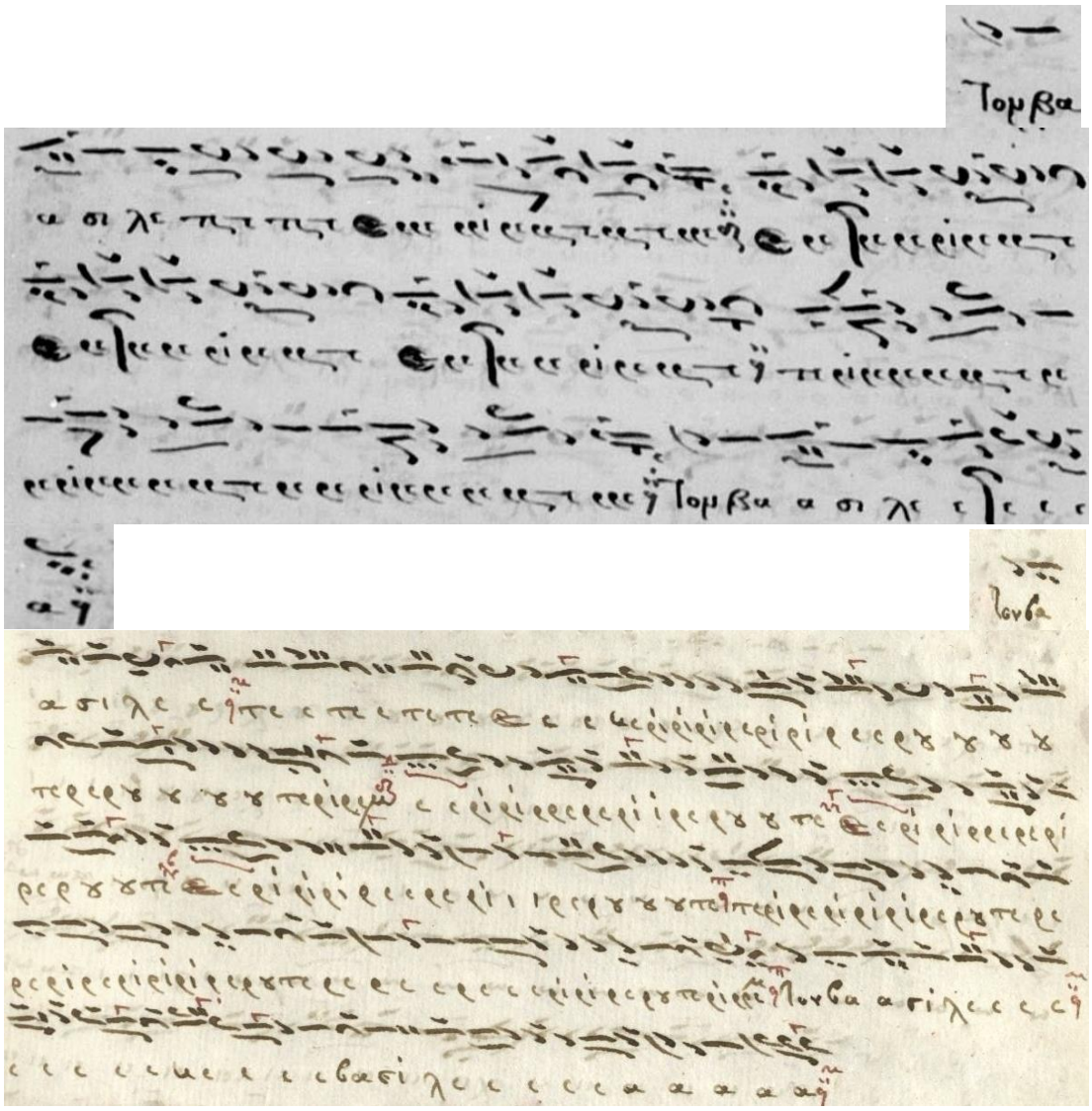

εξήγηση βαρέος ήχου

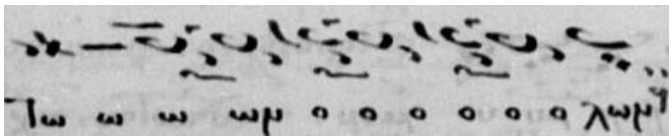

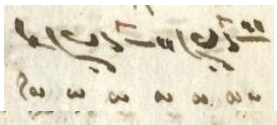

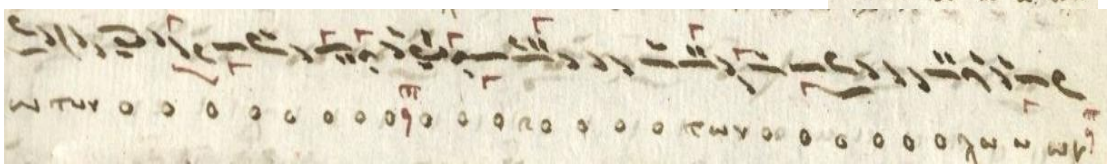

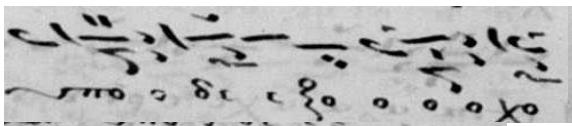

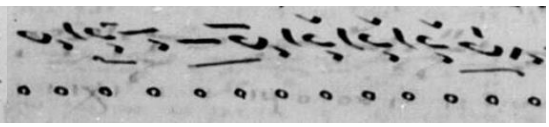

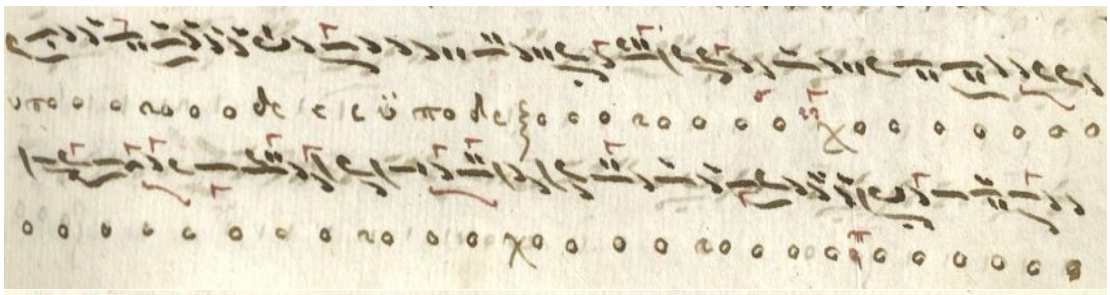

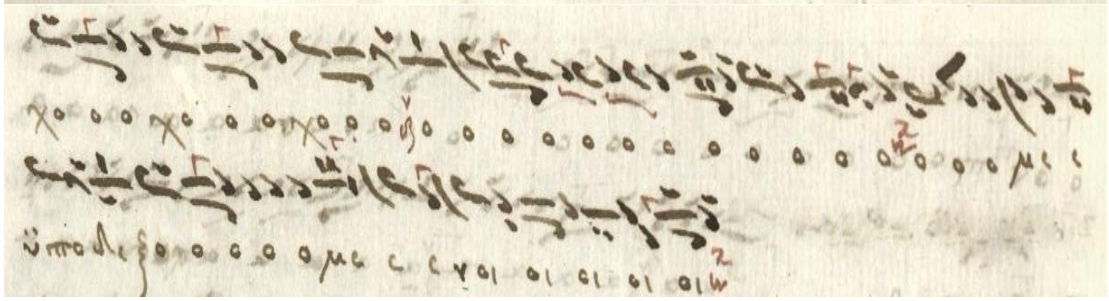

εξήγηση βαρέος ήχου

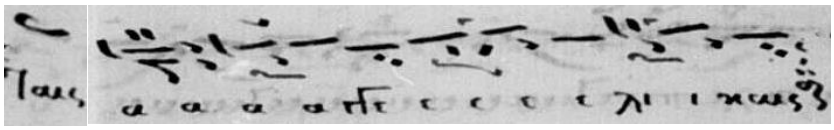

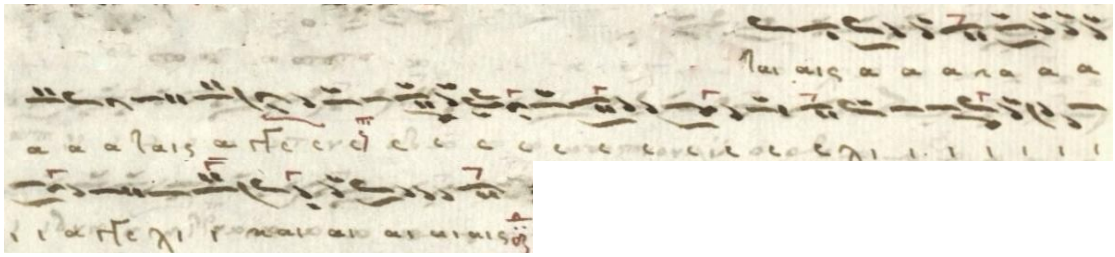

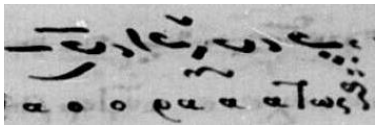

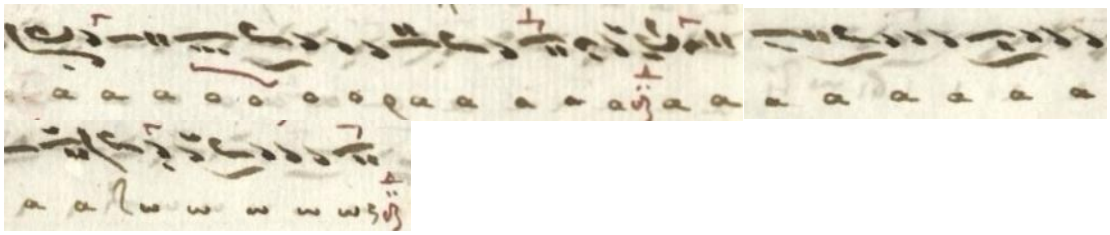

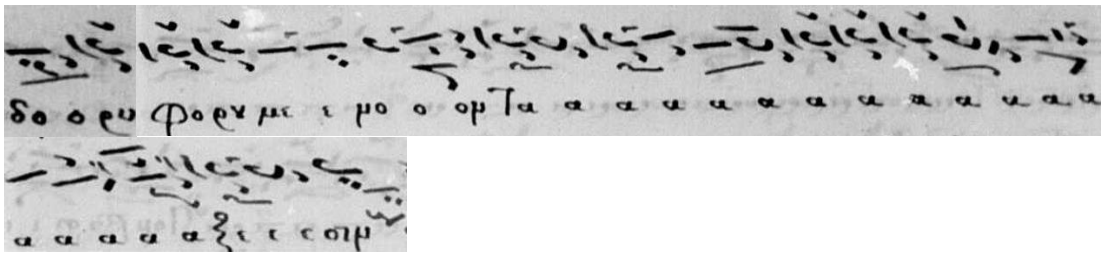

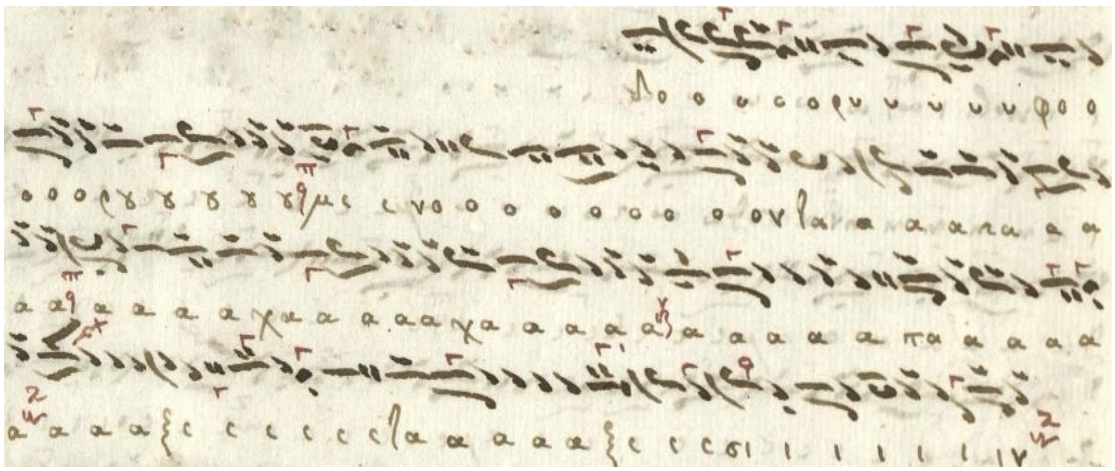

εξήγηση βαρέος ήχου
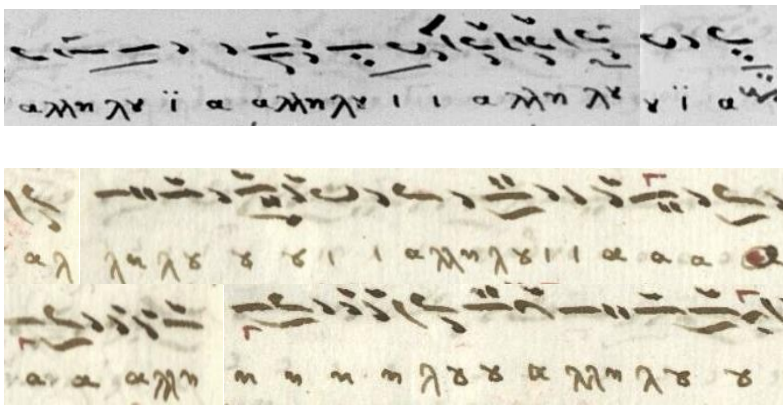
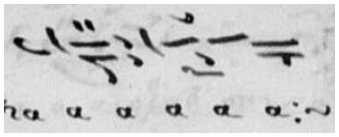
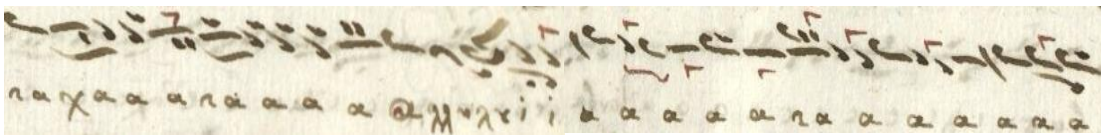

Σύγκριση βαρέος ήχου

Π. Χρυσάφης

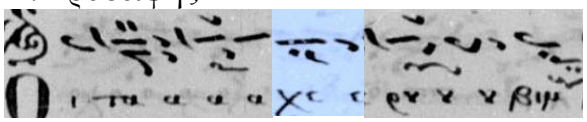

Αντώνιος

B CDCB CB C D C DCBCB

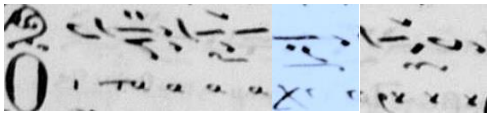

B

Χουρμούζιος

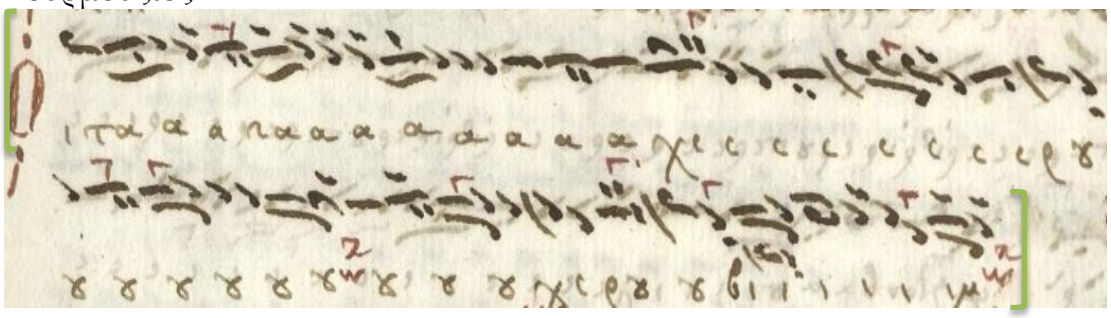

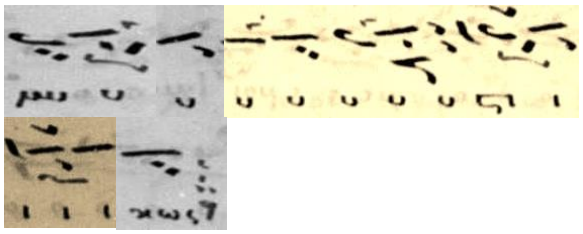

B DCB CB C B C D

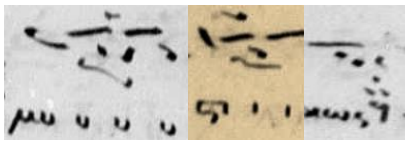

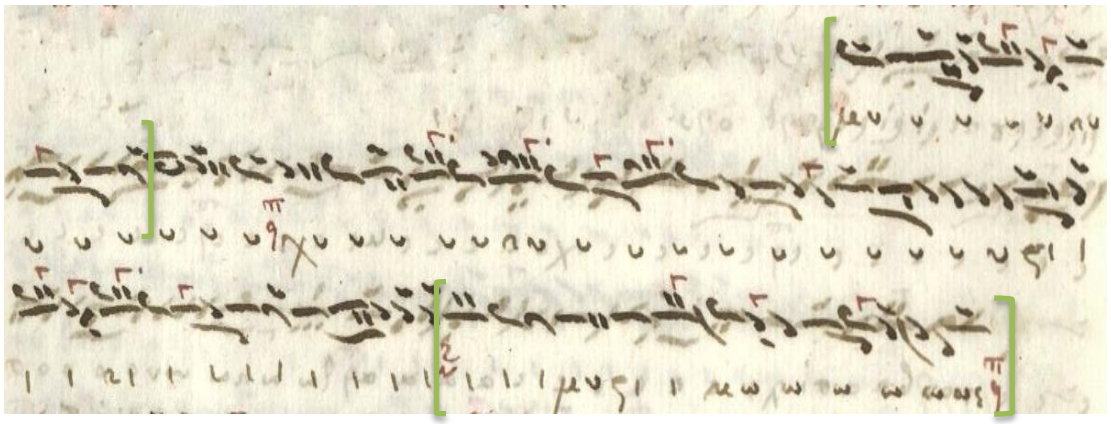

σύγκριση βαρέος ήχου

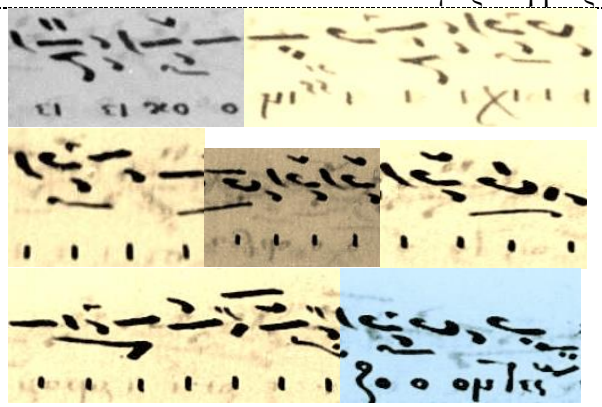

EF E D E D E G F F E E D

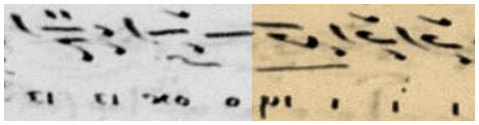

C B C B B

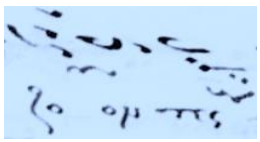

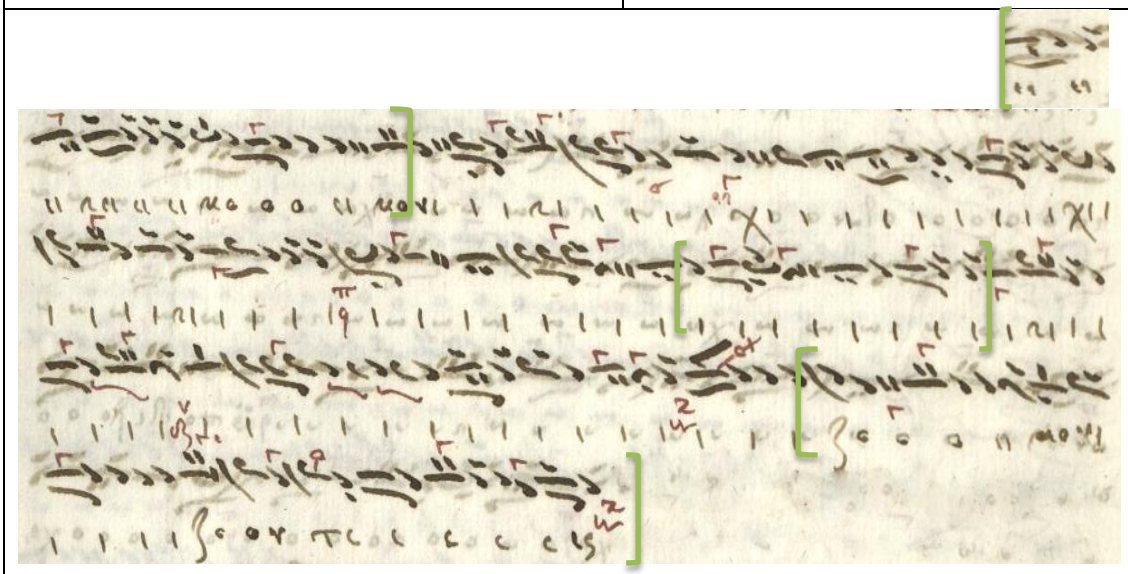

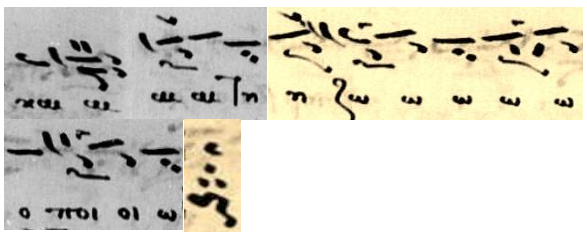

B CDCB CB C D D E GF GF G

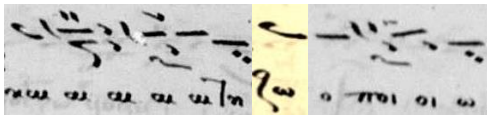

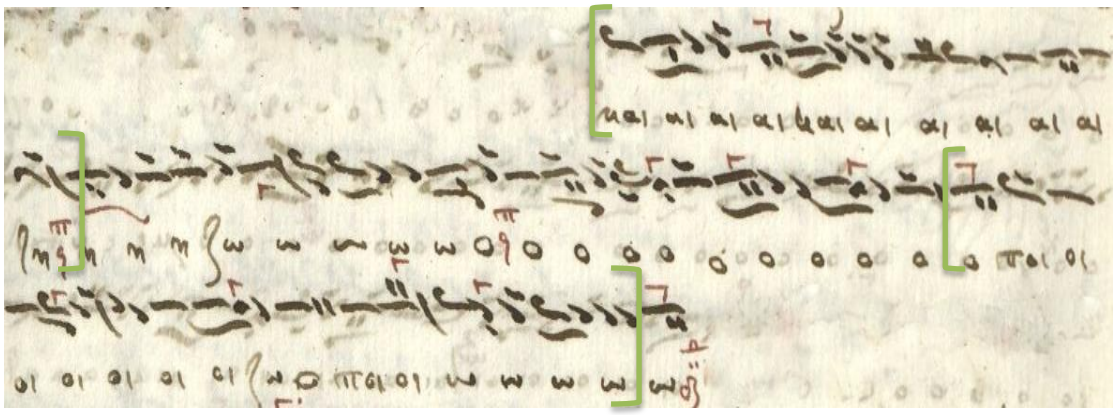

σύγκριση βαρέος ήχου

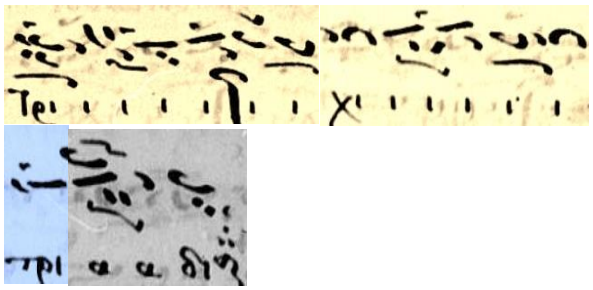

F G a G G

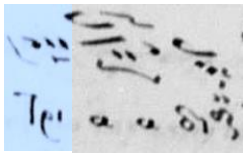

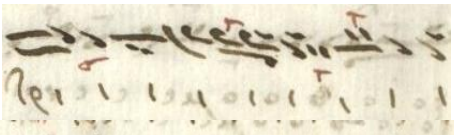

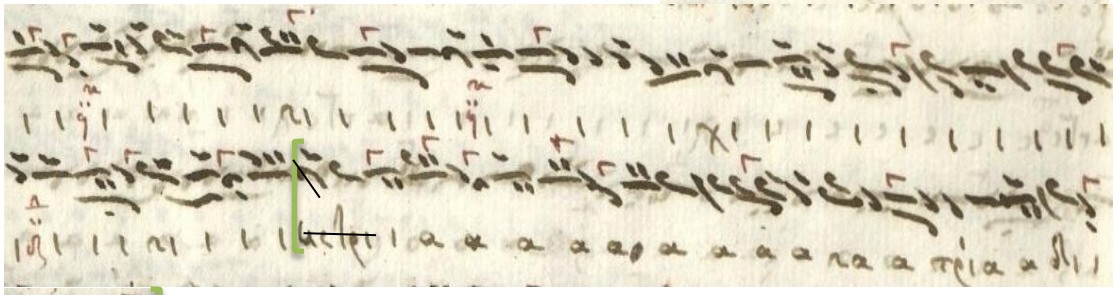

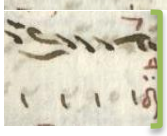

σύγκριση βαρέος ήχου

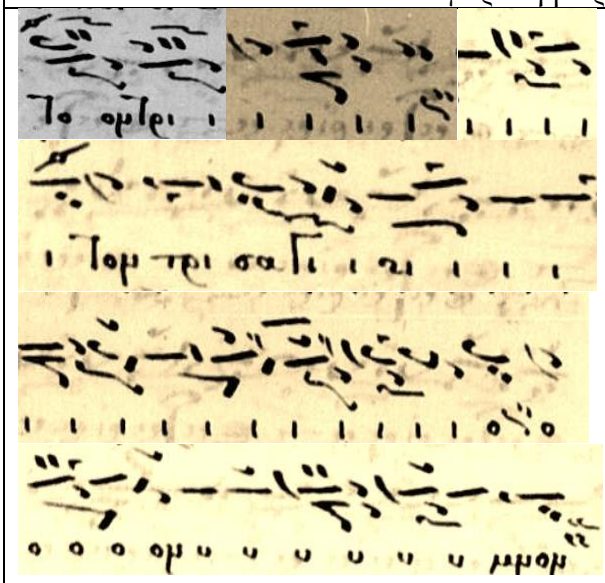

G a G FG F E GFE D

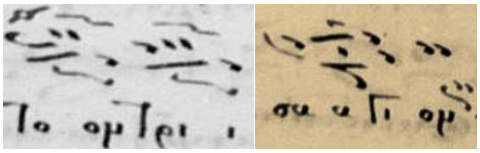

G D

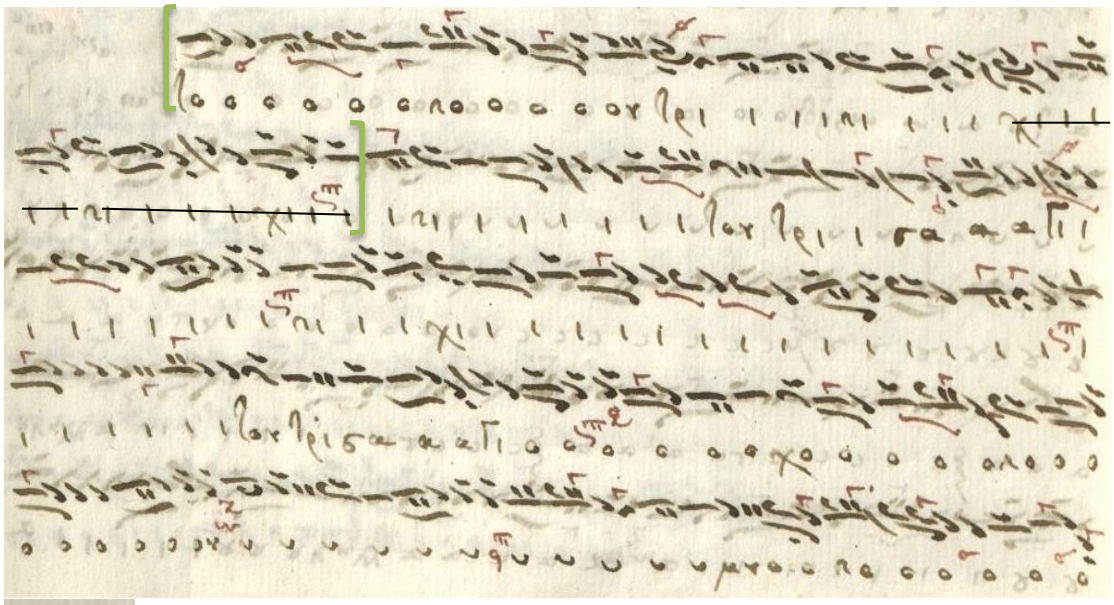

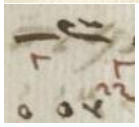

σύγκριση βαρέος ήχου

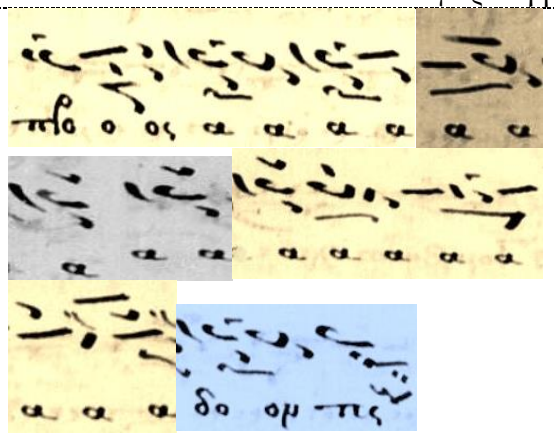

E F ED E D E G F F E E D

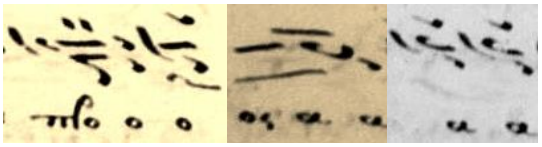

C B C B B

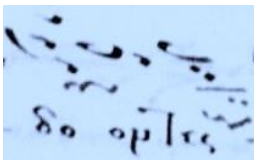

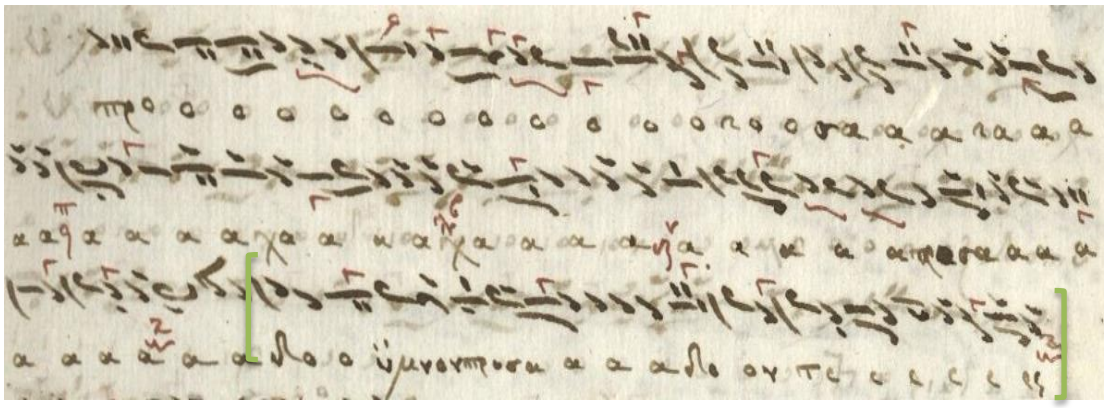

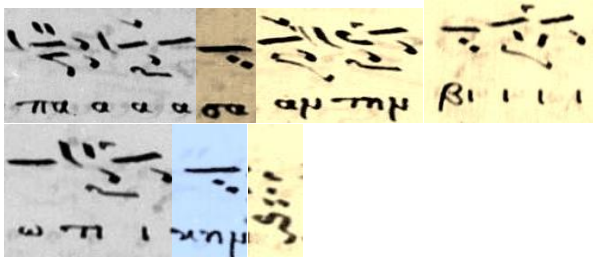

C D C B C B C C D D D E G F G F

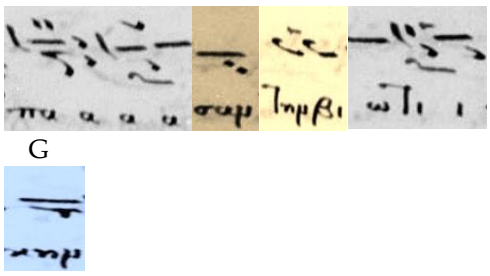

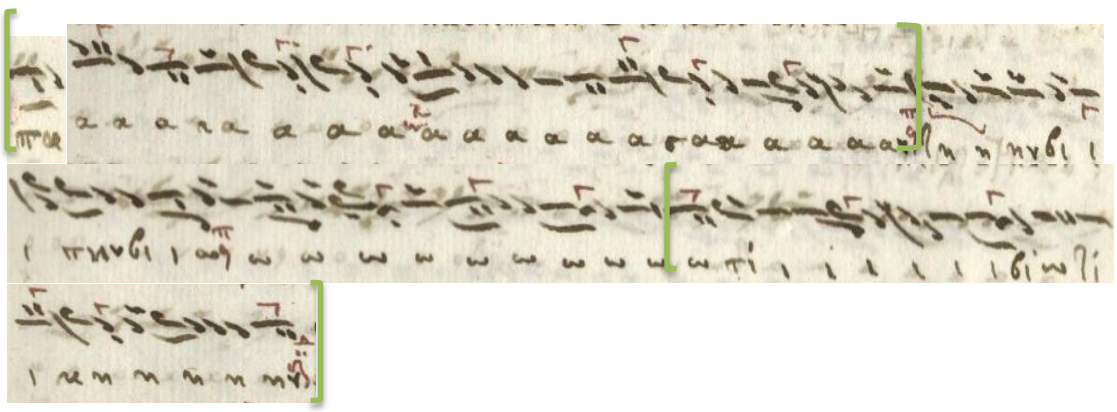

σύγκριση βαρέος ήχου

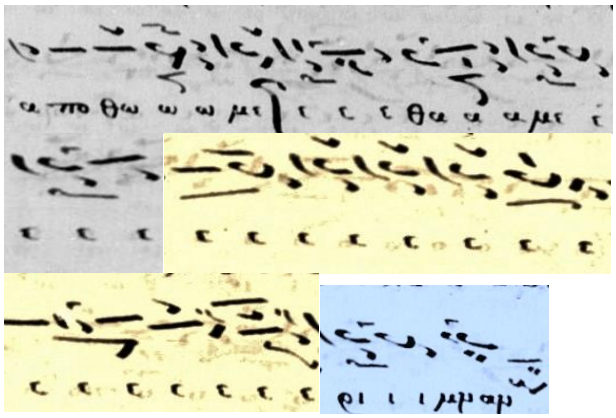

F G a b aG GFE GF G F

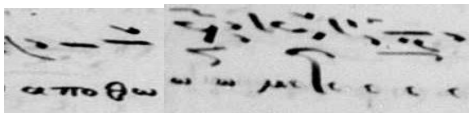

F a GF FEFE EDED

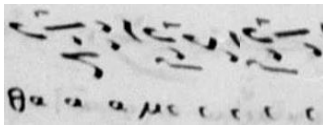

C B C B B

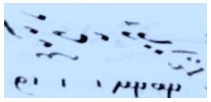

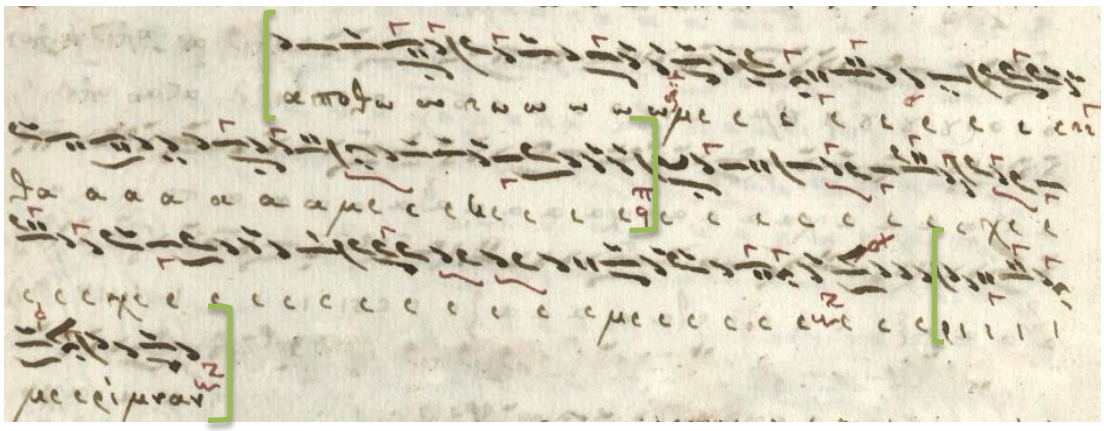

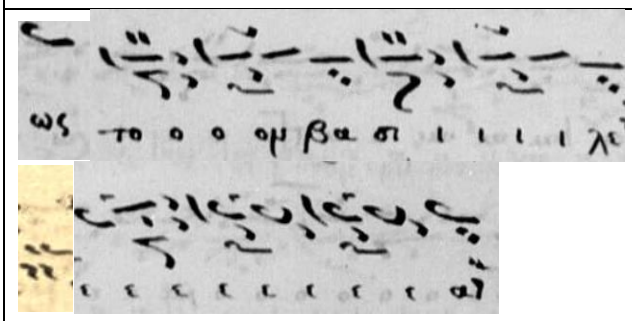

B CDCB CB C D EFED ED E F

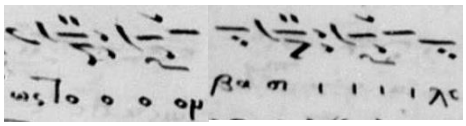

F aGF FEFE EDED D

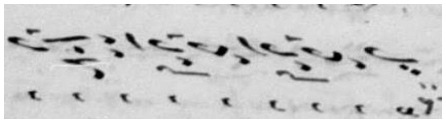

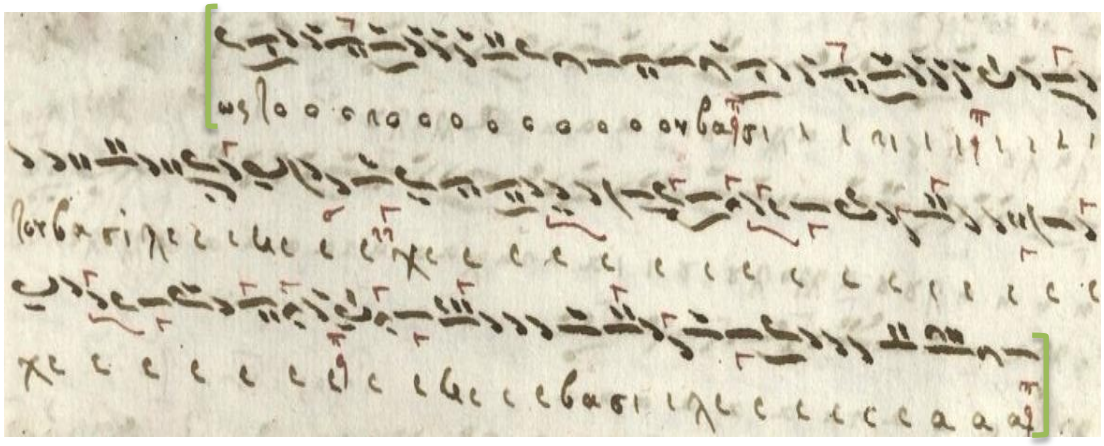

σύγκριση βαρέος ήχου	
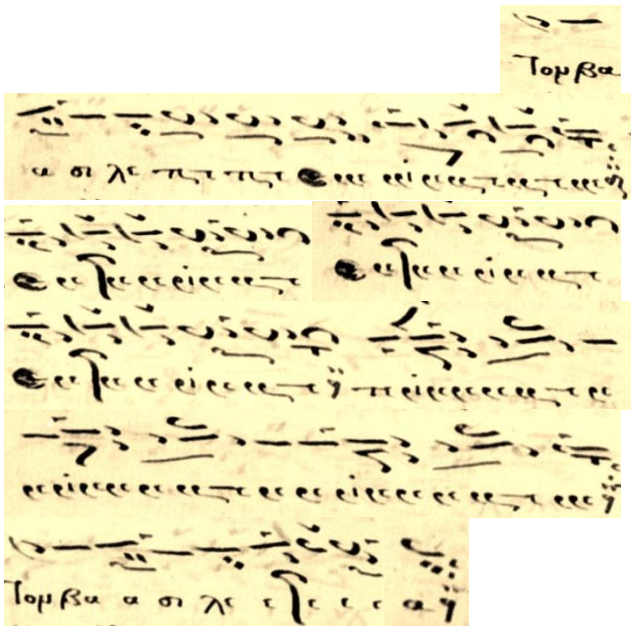	
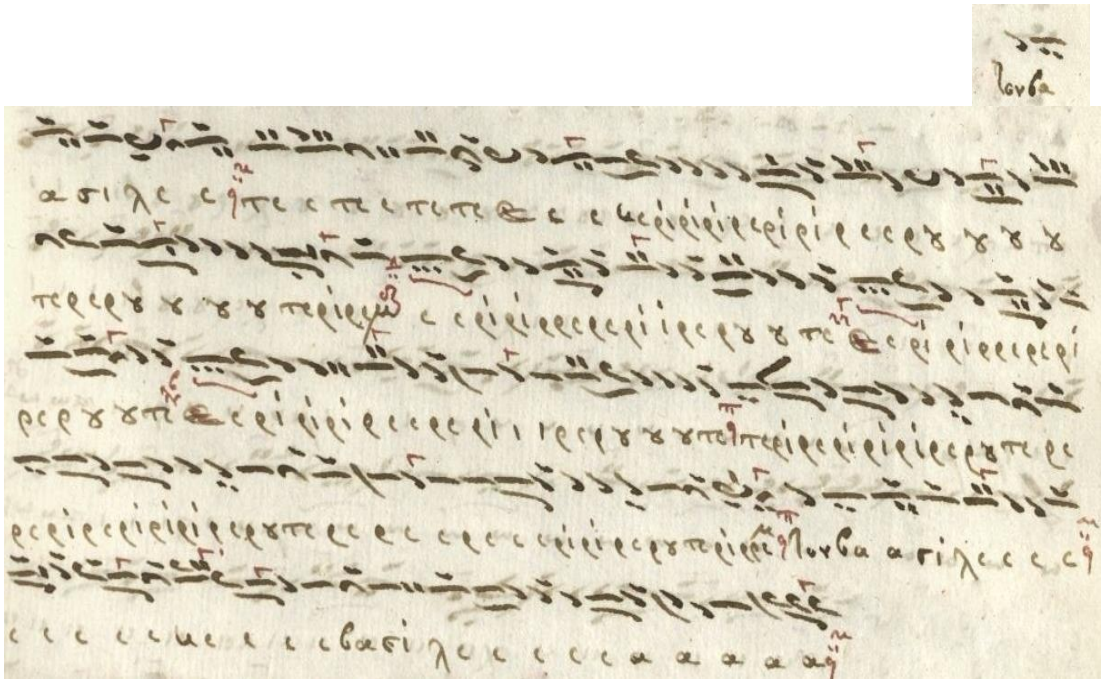	

σύγκριση βαρέος ήχου

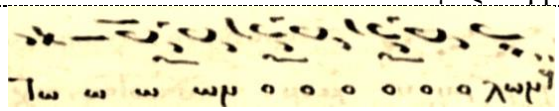

D GFED C DE F D

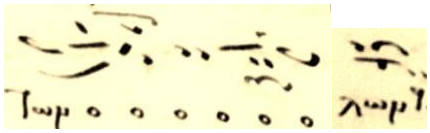

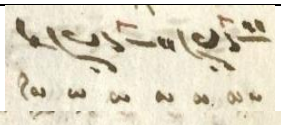

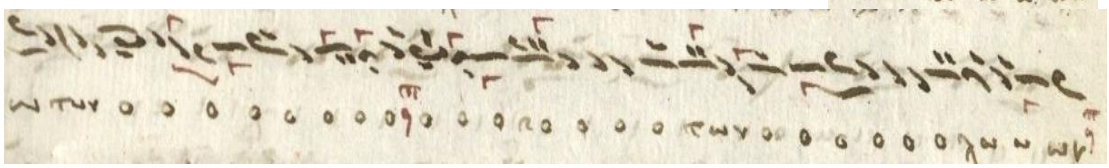

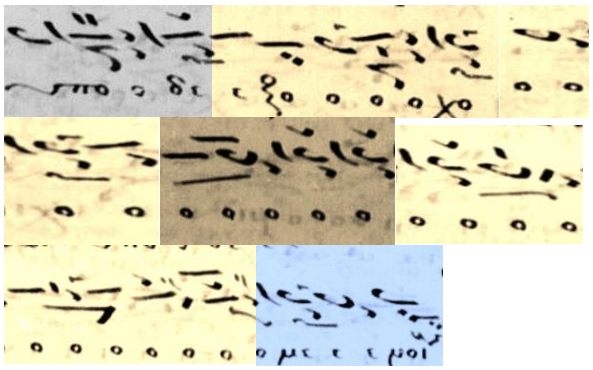

D EFED E D E G F F E E D

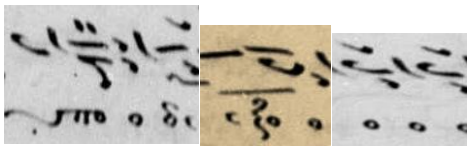

CB C B B

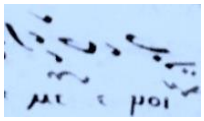

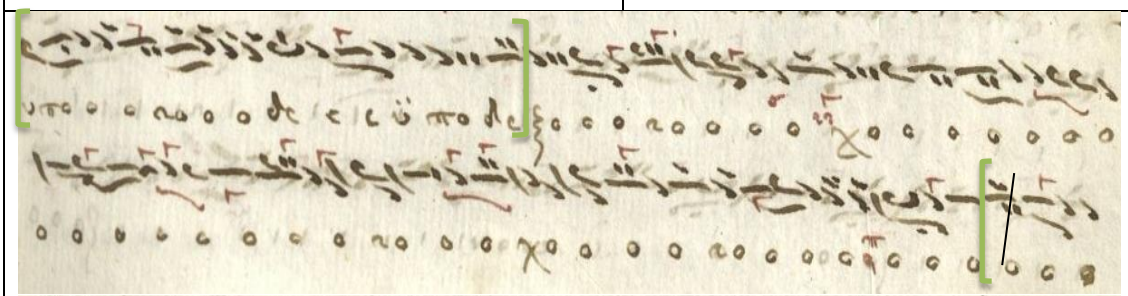

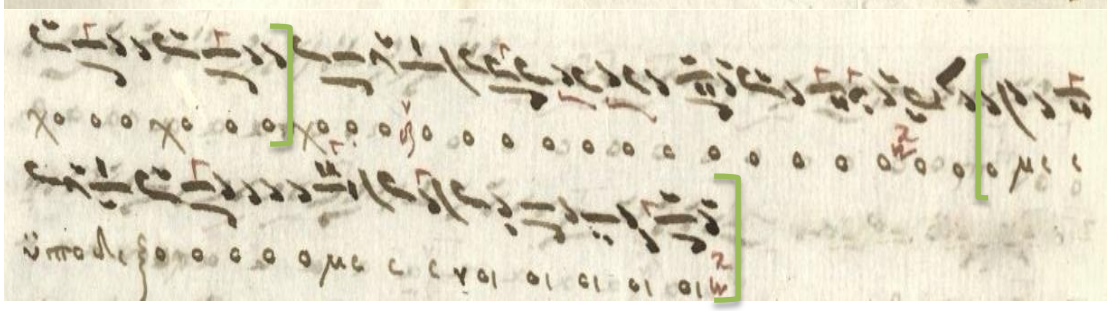

σύγκριση βαρέος ήχου	
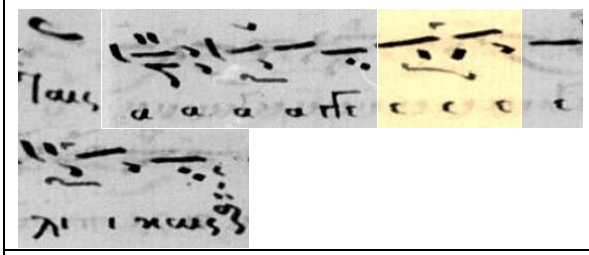	B CDCB CB C D E G F G F G 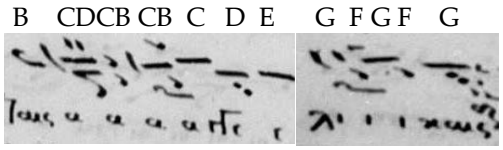
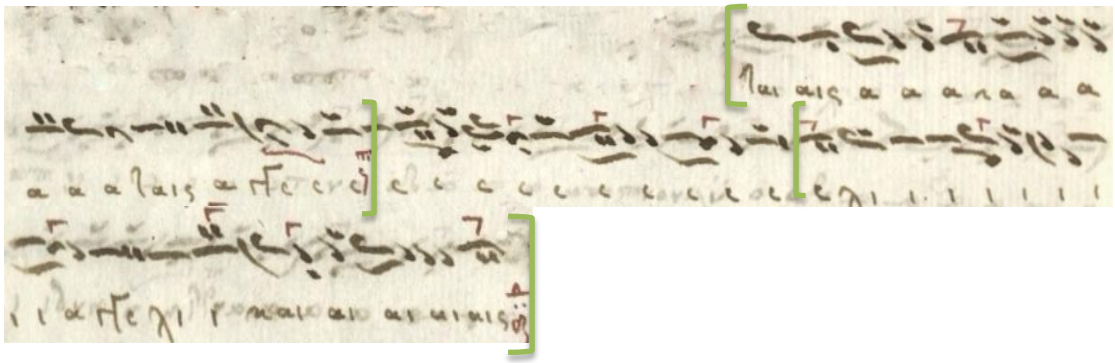	
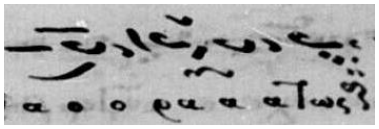	a c b b aG a G G 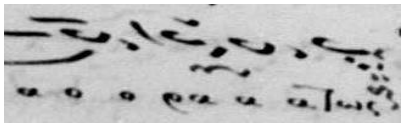
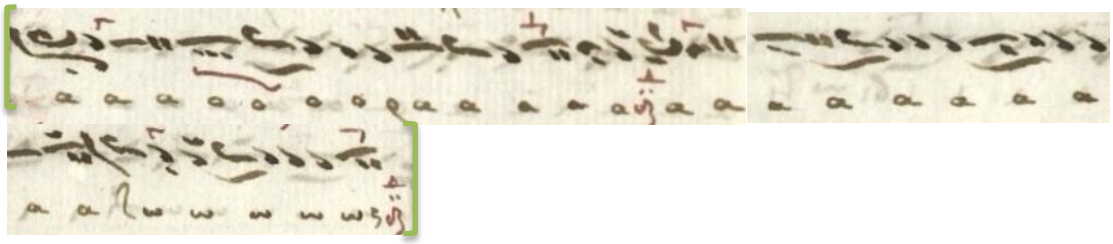	

σύγκριση βαρέος ήχου

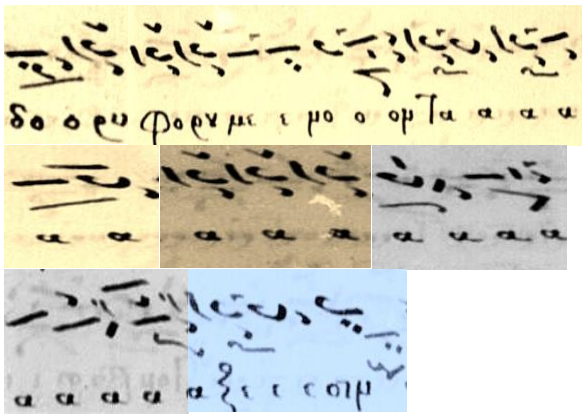

G F G a G GF FE ED

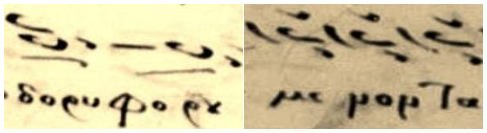

C B C B B

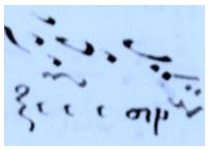

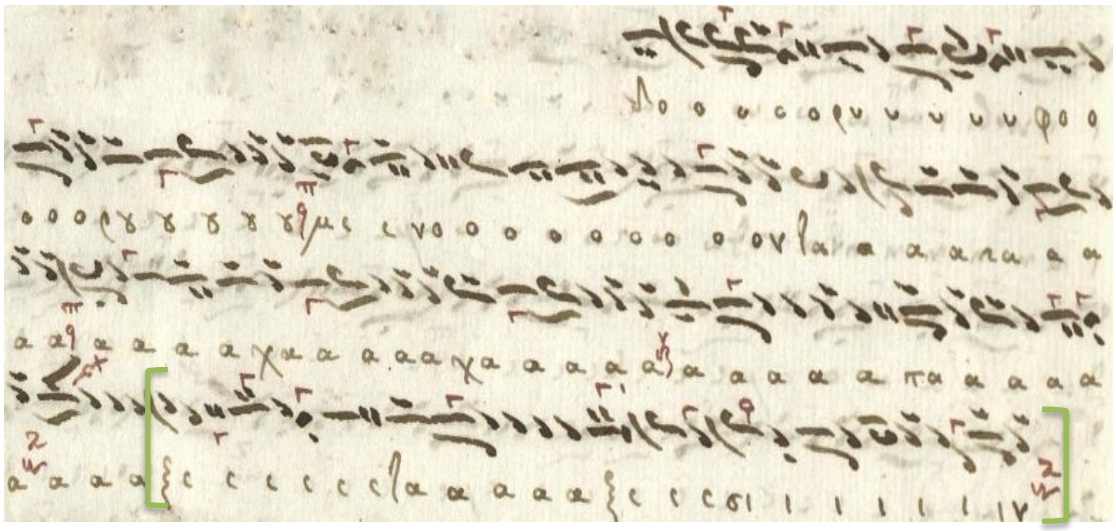

σύγκριση βαρέος ήχου	
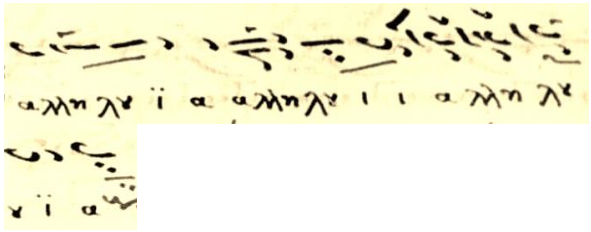	
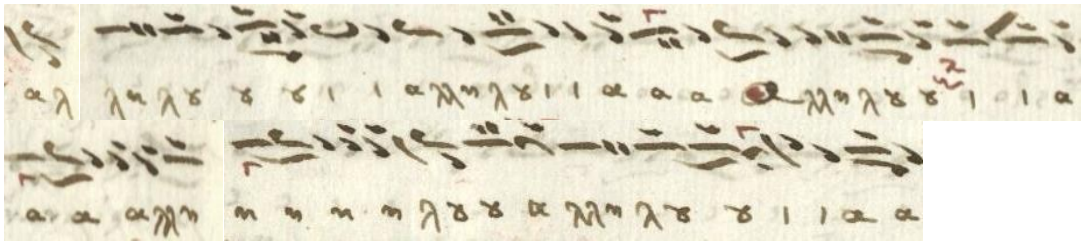	
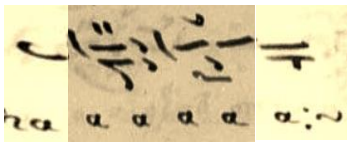	B BCDCB CBC D E F F ED E D 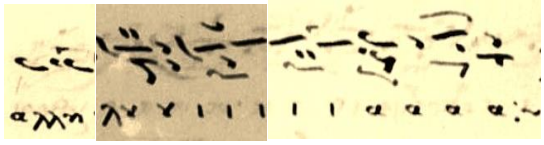
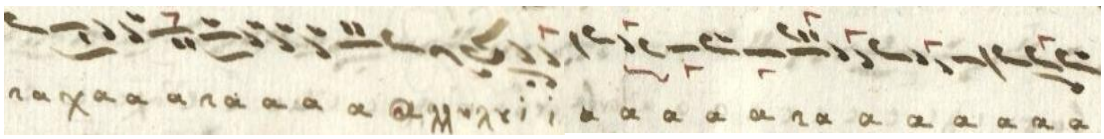	

Εξήγηση βαρέος ήχου

Αντώνιος

B CD CB CB C B C D CB CB B

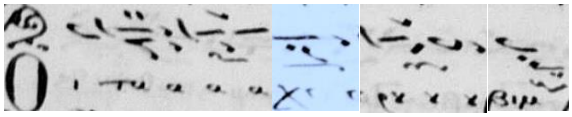

Χουρμούζιος

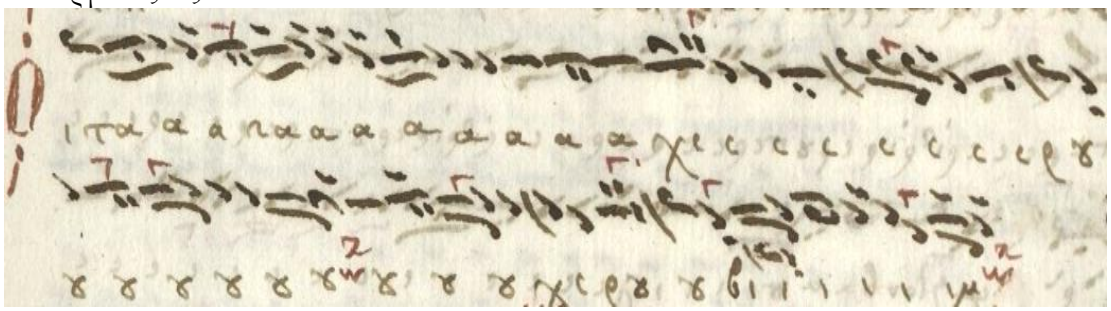

B DCBCB C B C D

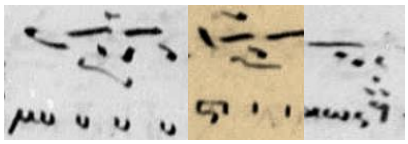

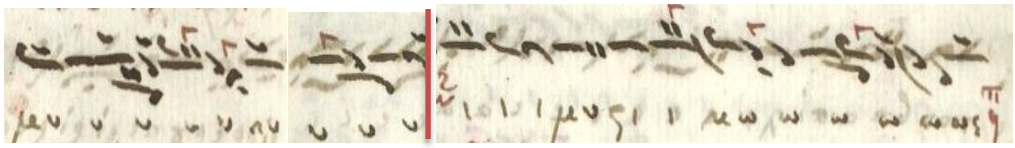

EF ED E D E G F F E E D C B C B B

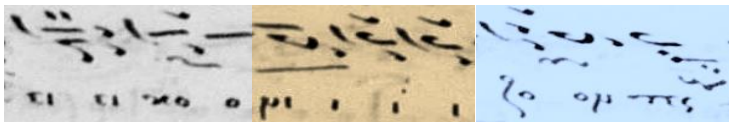

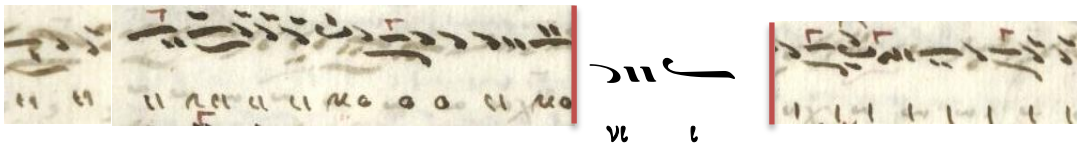

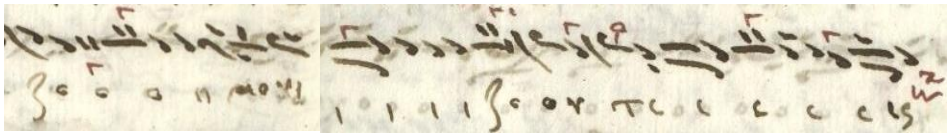

εξήγηση βαρέος ήχου

B CDCB CB C D D E GF GF G

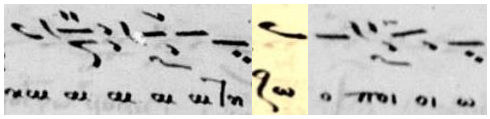

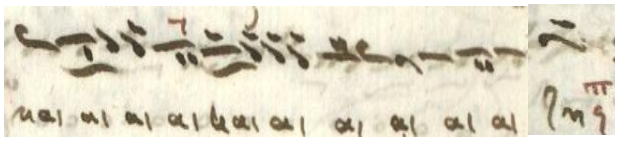

ζω ο

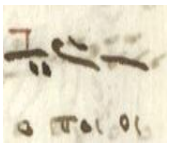

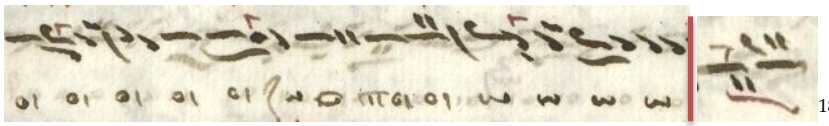

184

ω ω

F G a G G

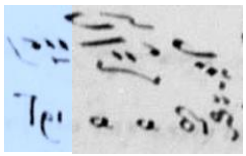

τρι

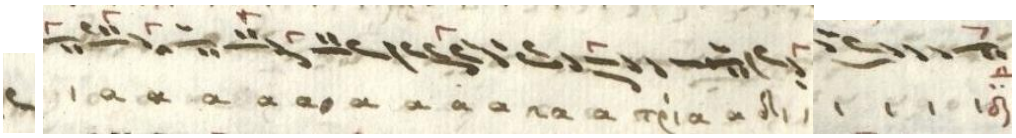

ι

---

184 Σύμφωνα με μέρος της εξήγησης της λέξης *βιωτικήν* σε πλ. α΄ ηχ.: 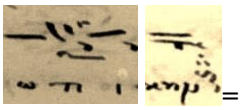 =

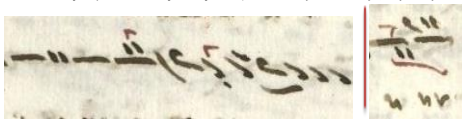

. Βλ. στη σ. 246.

ω τι ι ικη η η η η

εξήγηση βαρέος ήχου

G a G F G F E G FE D G D

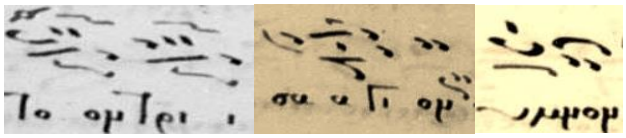

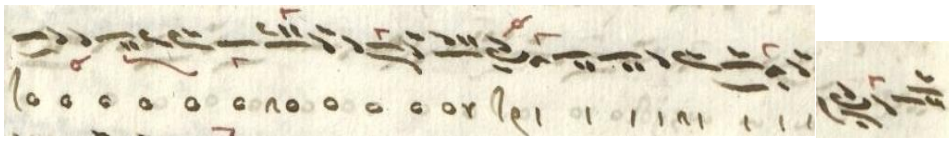

σα α α

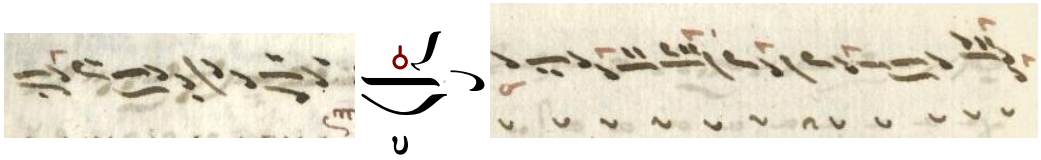

α α α α α γι ο ον [185]

E F E D E D E G F F E E D C B C B B

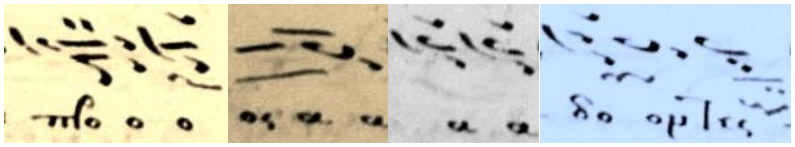

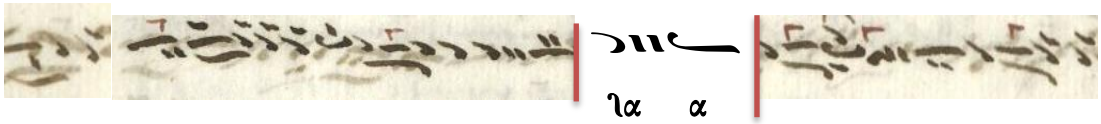

προ ο ο ο ο ο σα α α α α α α α α α α α α α α α

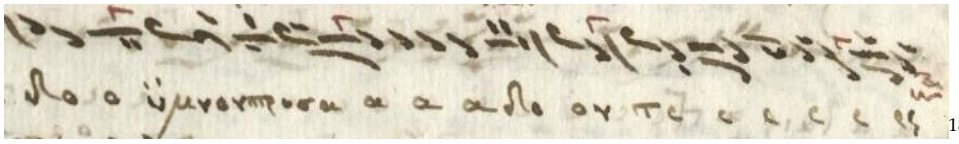

[186]

[185] Σύμφωνα με την εξήγηση του α′ ηχ. για την ίδια λέξη: 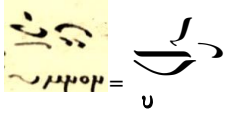 =

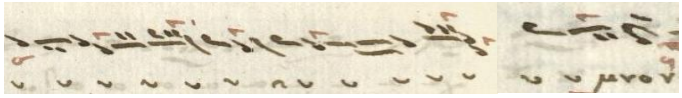

[186] Εξηγήθηκε όπως το «εικονίζοντες». Βλ. ο. π. στη σ. 332.

εξήγηση βαρέος ήχου

CDCB C B C D D D E GF GF G

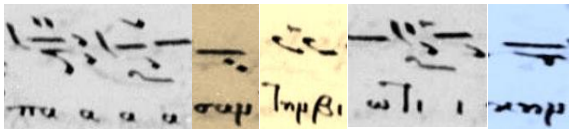

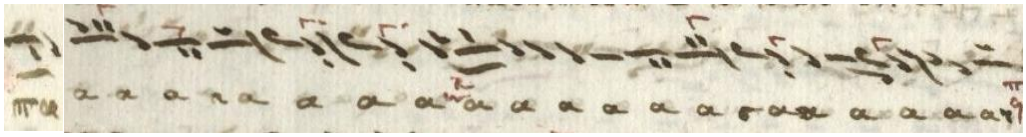

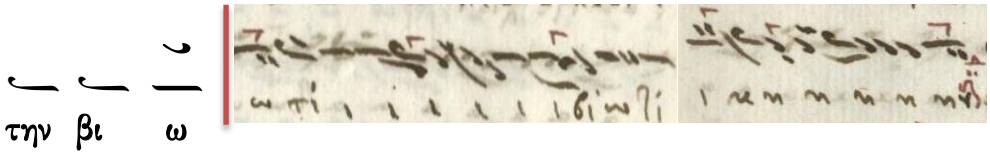

F G a b a G GFE G F G F F a G F F E F E EDED C B C B B

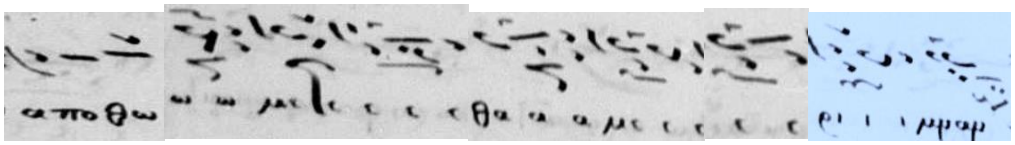

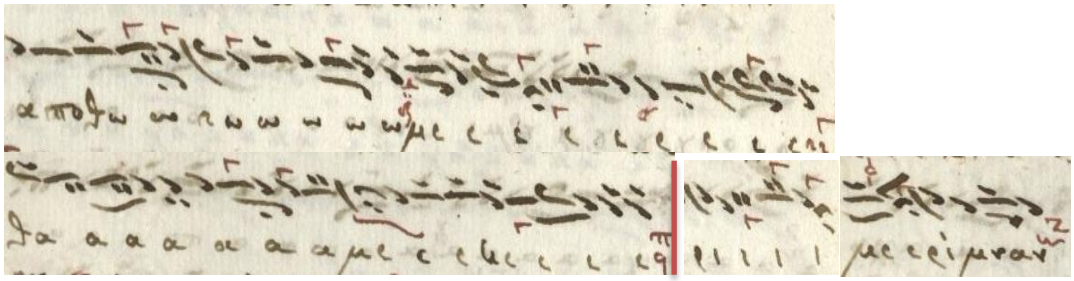

B CDCB CB C D EFED E D E F F a GF F E F E E D E D D

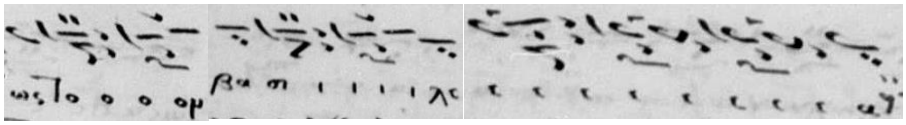

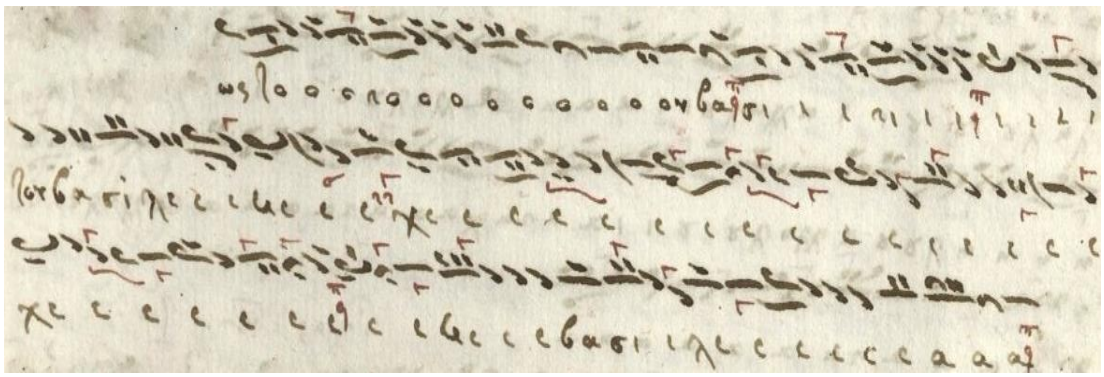

εξήγηση βαρέος ήχου

D GFED C DE F D

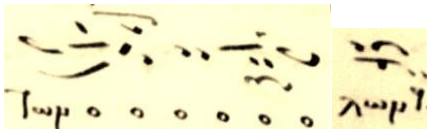

των

o o o o o o o o

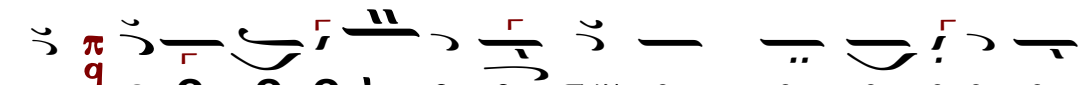

λω

187

ω ων

D EFEDED E GF FE ED CBCB B

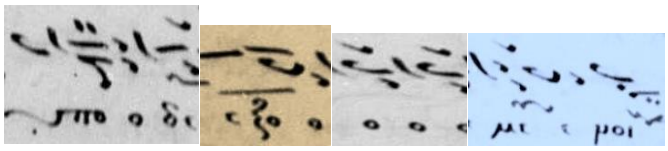

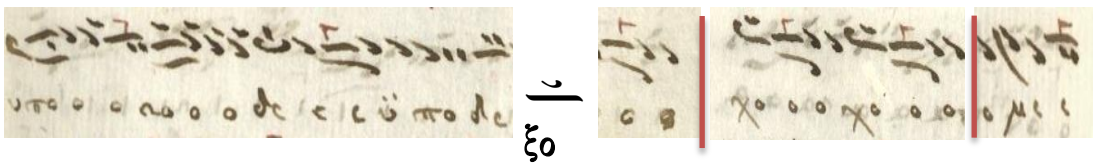

ξο

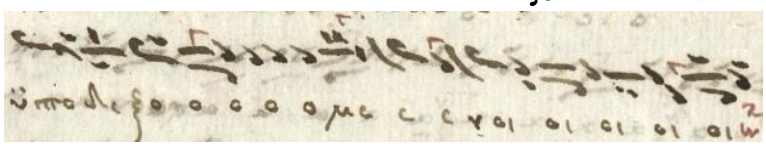

[187] Σύμφωνα με μέρος της εξήγησης για το «αποθώμεθα» 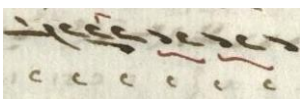 & την κατάληξη του «μυστικώς» 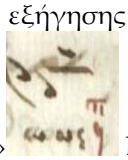 Βλ. στη σύγκριση βαρέως ήχου.

εξήγηση βαρέος ήχου

B CDCB CB C D E GFGF G

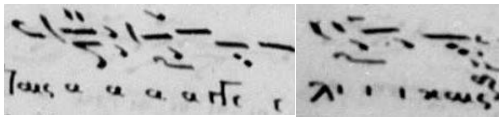

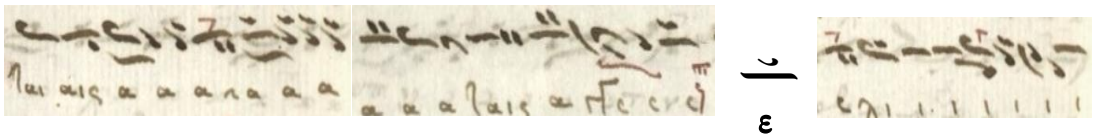

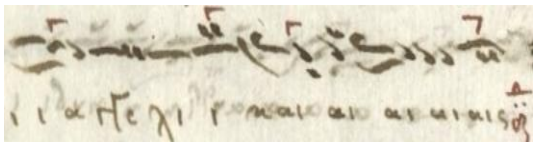

a c b b aG a G G

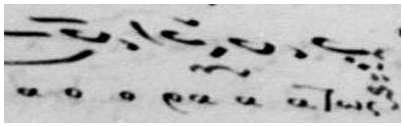

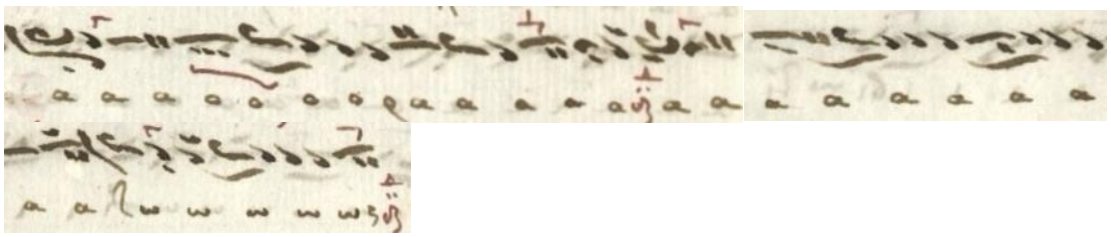

G F G a G GF F E E D C B C B B

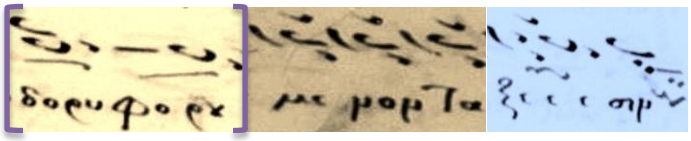

με ε ε ε νο ο ο ον τα α α α α

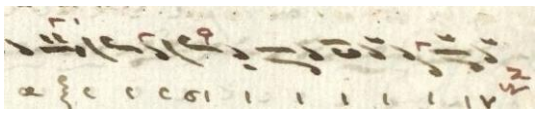

188 Πιθανή εξηγητική προσπάθεια με βάση την κατάληξη του «αποθώμεθα μέριμνα»

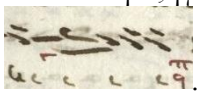

. Βλ. ο. π.

εξήγηση βαρέος ήχου

B B CDCB CB C DE F D C E D

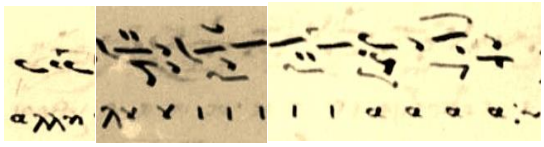

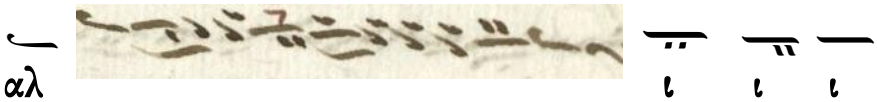

αλ ι ι ι

λη λου ου ου ου ου ου ου ι ι ι

α α α α α α

Ήχος βαρύς – σχολιασμός

- Περιπτώσεις χρήσης όμοιων/ παρόμοιων «γραμμών» στο χερουβικό του Π. Χρυσάφη και η ενδεχόμενη διαφοροποίηση τους στη σύντμηση του Αντωνίου ιερέα.

1. Εκτενέστατη «γραμμή» που διατρέχει το χερουβικό αυτό[189] σε ήχο βαρύ διατονικό, αποτελούμενη από τρείς συνδυασμούς αλληλουχιών θέσεων. Συγκεκριμένα ο Α, αποτελείται από θέσεις βαρείας, τρομικού, βαρείας και καταληκτικού λυγίσματος, ο Β από θέσεις βαρείας, τρομικού, βαρείας και λυγίσματος σε διπλή συναπτή παράθεση ψηφιστού, τριπλών στραγγισμάτων, αντικενώματος, ομαλού, πιάσματος με έτερο παρακάλεσμα, βαρείας και καταληκτικού λυγίσματος. Επίσης, ο συνδυασμός Γ1 αποτελείται από τις θέσεις πιάσματος με έτερο παρακάλεσμα, βαρείας και λυγίσματος και ο Γ2 από τις θέσεις έτερου παρακαλέσματος, βαρείας και λυγίσματος.

α) i

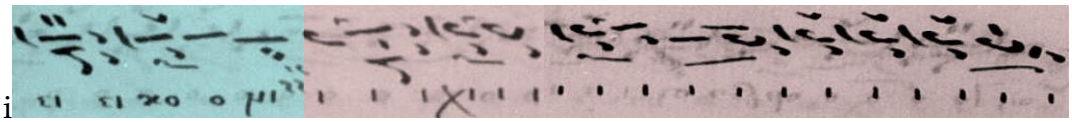

ii

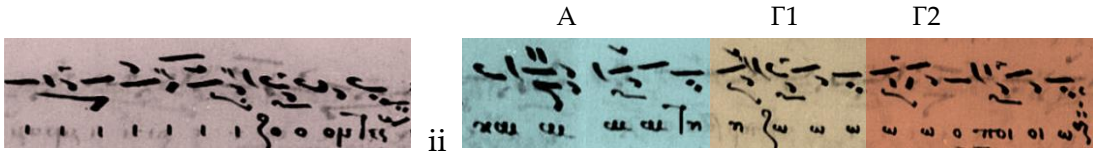

β) i

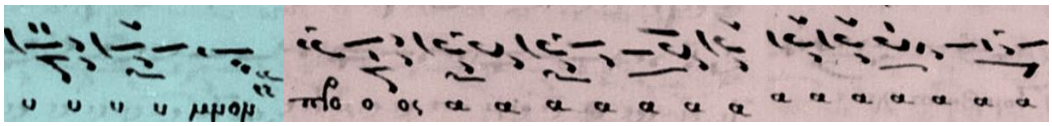

ii

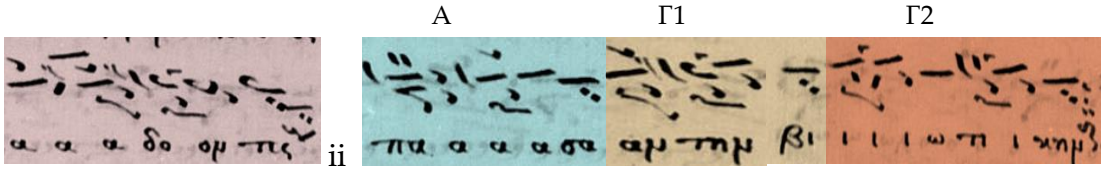

γ) i

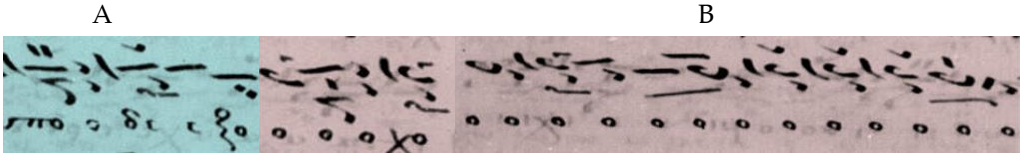

[189] Σύμφωνα με τις τεχνικές της επανάληψης και της απόδοσης. Βλ. Αναστασίου 2005: 432, 437.

A Γ2

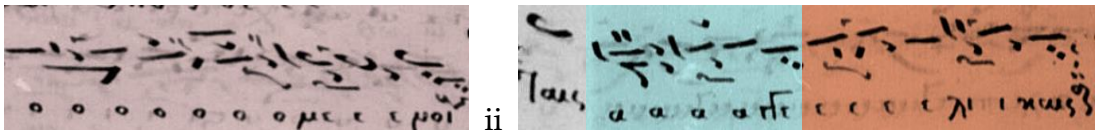

ii

δ)

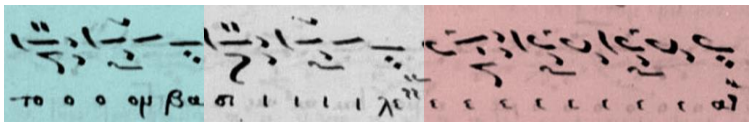

B

ε) i

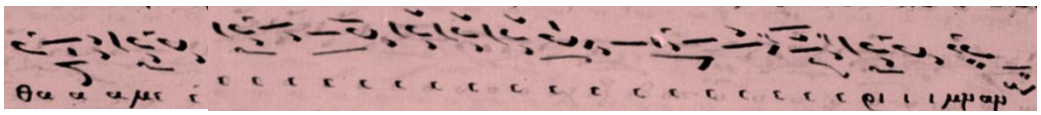

B

ii

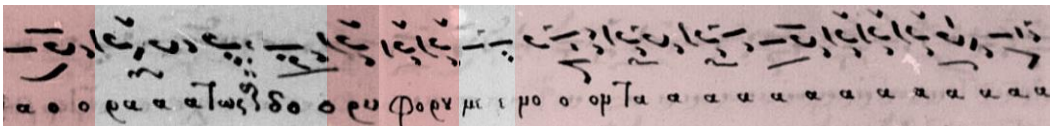

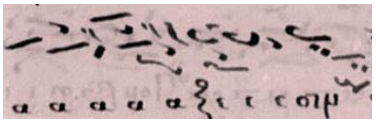

iii

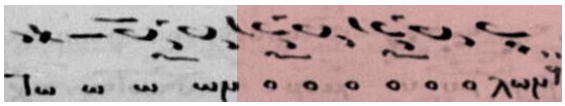

Εξετάζοντας τις αλληλουχίες θέσεων σε σχέση με τη σύντμηση του Αντωνίου, διαπιστώνεται πως ο ιερέας διατηρεί αυτούσιο τον Α συνδυασμό θέσεων στις περιπτώσεις α) ii, β) ii, γ) ii και δ και τη θέση λυγίσματος από τον Γ2 με τη διπλή στο τελευταίο ολίγο. Μόνο στην περίπτωση β) ii η διπλή αντικαθίσταται από απόδερμα. Σε όλες τις περιπτώσεις εκτός από την δ, το μέλος καταλήγει σε άγια, στο φθόγγο Δι της μέσης.

Αναλυτικότερα, στη περίπτωση α)ii, όλος ο συνδυασμός θέσεων Γ1 αντικαθίσταται από ένα ίσο και αφαιρείται η θέση έτερου παρακαλέσματος από το Γ2 ,ενώ παραλείπεται και η διατονική μαρτυρία.

α) ii

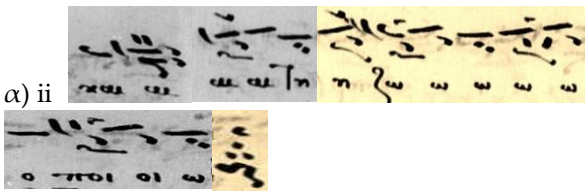

B CDCB CB C D D E GF GF G

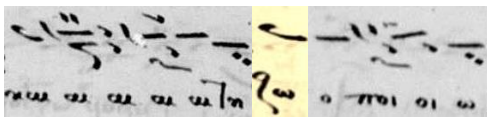

Η ίδια ανακατάστρωση του μέλους ισχύει και στη περίπτωση β) ii, με δύο ισότητες και μικρή διαφοροποίηση στο ποιητικό κείμενο.

β) ii 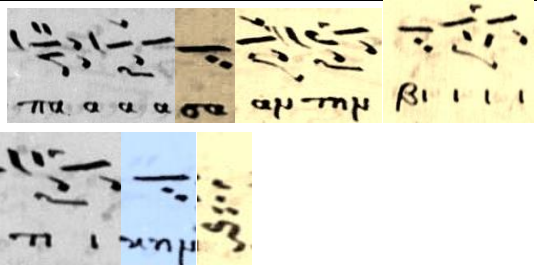	CDCB C B C D D D E GF GF 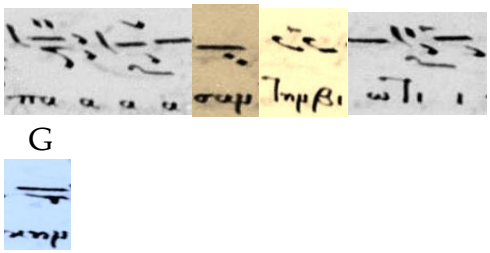 G

Στην περίπτωση γ) ii αφαιρείται μόνο η θέση έτερου παρακαλέσματος.

γ) ii 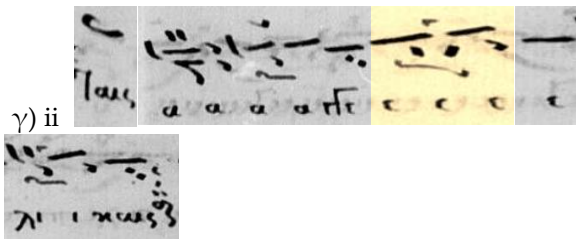	B CDCB CB C D E GF G F G 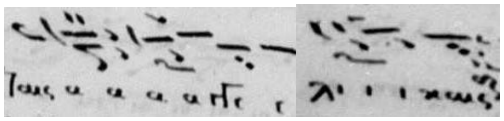

Στην περίπτωση δ, ο στίχος αντιγράφεται πιστά, με μόνη αλλαγή την παράλειψη της μαρτυρίας του γ' ήχου καθώς το μέλος καταλήγει στη διφωνία, στο φθόγγο Πα της μέσης[190].

Στις περιπτώσεις α) i, β)i[191], γ) i, ii, ε) ii το ποιητικό προσαρμόζεται «προς το σύντομον», απαλλαγμένο από ευφωνικές συλλαβές και αναδιπλώσεις λέξεων. Τούτο επιτυγχάνεται καθώς από τον συνδυασμό θέσεων Β διατηρείται η θέση ψηφιστού και τα τριπλά στραγγίσματα και η καταληκτική θέση λυγίσματος αντικαθίσταται από θέση κυλίσματος με κατάληξη στη βάση του ήχου, στο φθόγγο Ζω της υπάτης. Ακόμα, διατηρείται μέρος του Α συνδυασμού θέσεων[192], ανάλογα με την περίπτωση. Συγκεκριμένα, στην περίπτωση α) i από τον συνδυασμό Α αφαιρείται το ολίγο με τη διπλή και η μαρτυρία του φθόγγου Γα.

[190] Βλ. στη σ. 326 του παρόντος.

[191] Αφορά στο Β συνδυασμό θέσεων. Βλ. παρακάτω, για τη μελοποίηση της λέξης *προσάδοντες*.

[192] Ο συνδυασμος Α χρησιμοποιείται και στο καταληκτικό αλληλούια που αντιγράφει ο Αντώνιος.

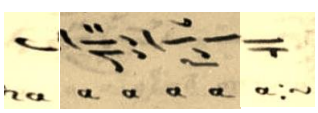	B B CDCB CB C DE F D C E D 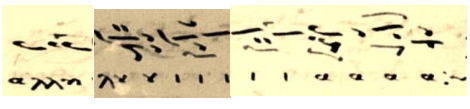

α) i

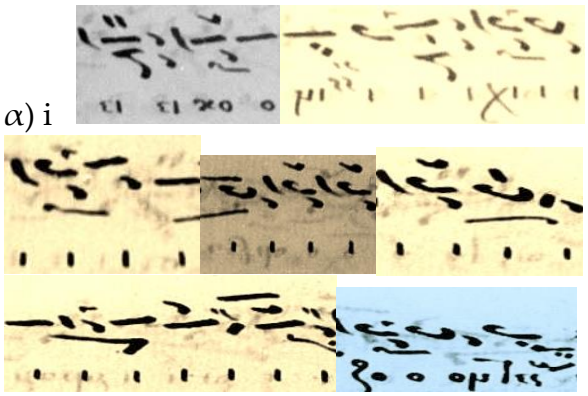

EF ED E D E G F F E E D

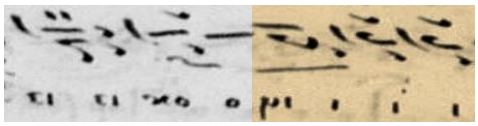

C B C B B

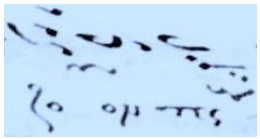

Στην περίπτωση γ) i πάλι από τον συνδυασμό Α, αποκόπτονται τα δύο ολίγα (το δεύτερο με αργία) από τη θέση λυγίσματος.

γ) i

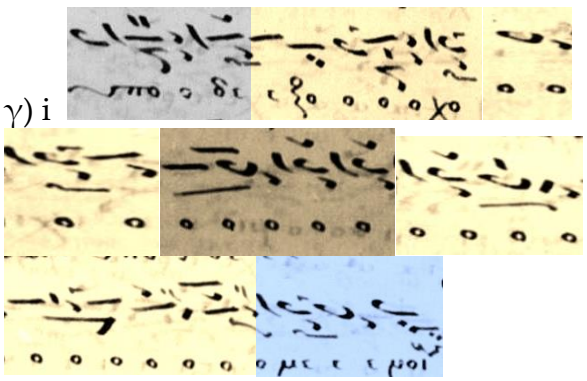

D E F E D E D E G F F E E D

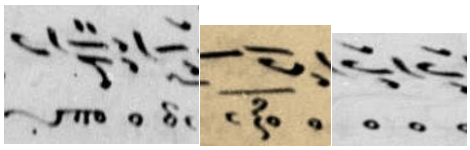

C B C B B

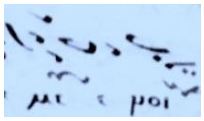

Το ίδιο ισχύει και για την περίπτωση β)i και συγκεκριμένα για τη μελοποίηση της λέξης *προσάδοντες* με τη διαφορά πως οι θέσεις του συνδυασμού Α δεν προϋπήρχαν στο μέλος του Π. Χρυσάφη έτσι ώστε να αντιγραφούν και να αποκοπούν τα δύο ολίγα όπως στην προηγούμενη περίπτωση γ) i. Αντιθέτως, ο Αντώνιος ενσωματώνει αυτές τις θέσεις αντικαθιστώντας έτσι τις θέσεις του τρομικού και των δύο λυγισμάτων (από τον συνδυασμό Β) που είχε χρησιμοποιήσει ο Π. Χρυσάφης.

β)i B

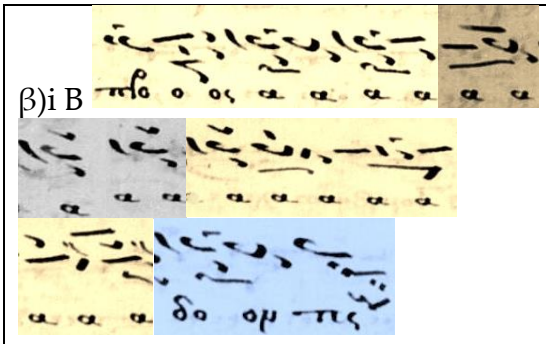

E F E D E D E G F F E E D

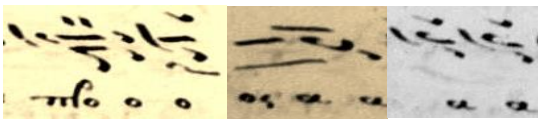

C B C B B

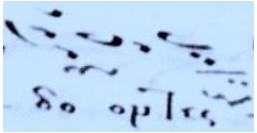

Στην περίπτωση ε) ii που αποτελείται μόνο από θέσεις του Β συνδυασμού, η διαφορά έγκειται στην αντικατάσταση μέρους της «γραμμής» Β μόνο

από ίσο και θέση αντικενώματος. Η υπόλοιπη «γραμμή» του Αντωνίου παραμένει ίδια.

ε) ii

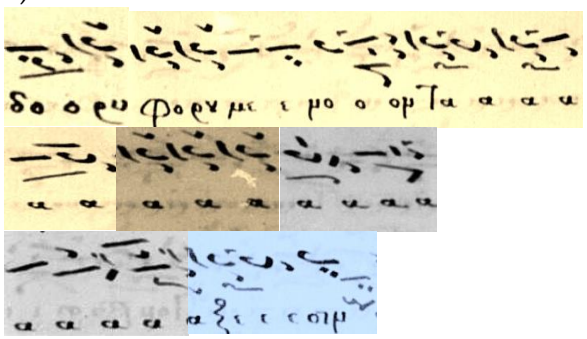

G F G a G GF FE ED

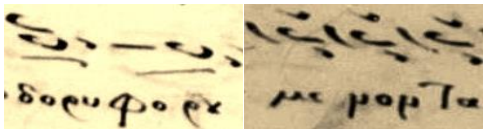

C B C B B

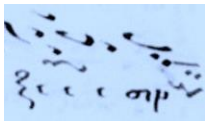

Η συντμητική τακτική του Αντωνίου διαφοροποιείται στη περίπτωση ε) i. Εδώ, όχι μόνο δεν αντιγράφονται η θέση ψηφιστού και τα τριπλά στραγγίσματα, αλλά αντιθέτως κόβονται και ακολουθεί η γνωστή καταληκτική θέση κυλίσματος αντί της καταληκτικής θέσης λυγίσματος που χρησιμοποιεί ο Π. Χρυσάφης.

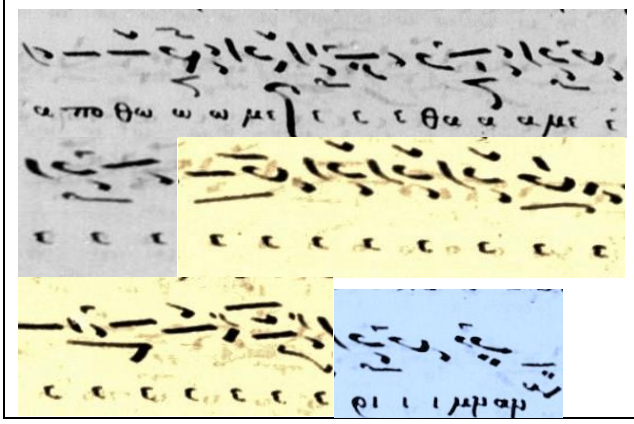

F G a b a G GFE G F G F

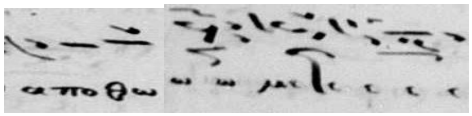

F a G F F E F E E D E D

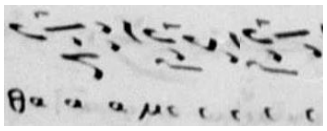

C B C B B

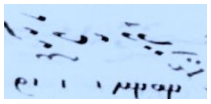

Στη φράση *τον τρισάγιον ύμνον* είναι εντυπωσιακή η περικοπή της «γραμμής»[193] προσωρινής μεταβολής στο χρωματικό γένος (μετά τη μαρτυρία του Γα) και η αντικατάσταση της από μία μόνο θέση αντικενώματος, ελαφρό με συνδέσμους και κατάληξη δύο φωνές πάνω από τη βάση του ήχου, στο φθόγγο Πα της μέσης. Εδώ, η θέση

[193] Πρόκειται για την γραμμή του πλ. β' ήχου 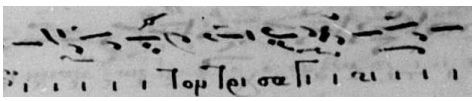 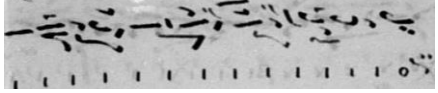 που από τη θέση ομαλού και έπειτα, είναι όμοια με το συνδυασμό θέσεων Β αφού υπάρχει αλλαγή γένους στο μέλος.

αντικενώματος συναντάται στο χρωματικό γένος οπότε η εξήγηση της μάλλον χρήζει περαιτέρω μελέτης.

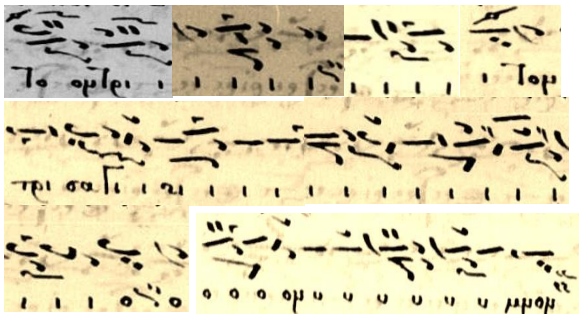

a G F GF E G FE D

G D

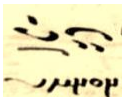

Όπως και εδώ[194],έτσι και στη φράση *των όλων*[195] ο Αντώνιος παραδίδει τη δική του πρόταση μελοποίησης.

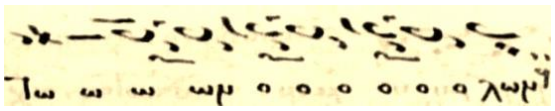

D GFE D C DE F D

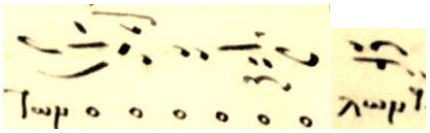

[194] Ο Αντώνιος έχει χρησιμοποιήσει την ίδια θέση για την ίδια λέξη, *ύμνον* στον πρώτο ήχο, όμως η εξήγηση της εδώ απαιτεί διαφορετική μεταχείριση σύμφωνη με τη συμπεριφορά του βαρέος ήχου.

[195] Για την πρόταση εξήγησης βλ. ο. π. στην εξήγηση Αντωνίου και Χουρμουζίου.

❖ Περί των καταλήξεων στο συντετμημένο χερουβικό του Αντωνίου – Μακροδομική απεικόνιση - Ομοιότητες και διαφοροποιήσεις «γραμμών» [196].

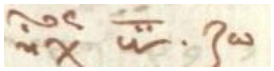

B	D	B	G	D
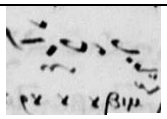	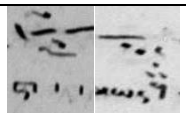	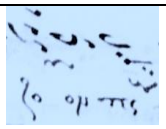	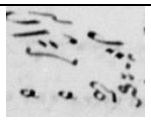	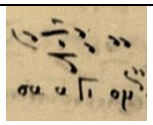

B	B	D	D
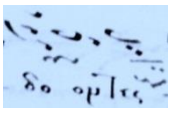	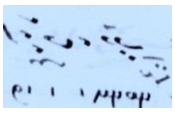	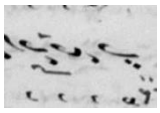	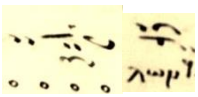

B	G	G	B	D
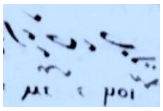	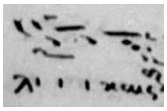	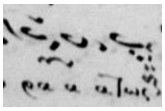	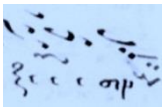	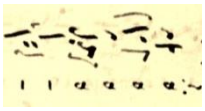

Όπως και στο χερουβικό του πλ. β' ήχου, έτσι και εδώ, συχνή είναι η χρήση της καταληκτικής θέσης του κυλίσματος και μάλιστα στις δύο εκδοχές που σχολιάστηκαν παραπάνω. Δηλαδή, πρωτίστως την περίπτωση βαρείας, κυλίσματος και ίσου με διπλή που χρησιμοποιείται στις λέξεις *χερουβίμ, εικονίζοντες, προσάδοντες,μέριμναν, αοράτως, υποδεξόμενοι* και *τάξεσιν*. Ευκρινώς, προκύπτουν οι εξής περίπτωσεεις:

[196] Ύστερα από αντικατάσταση «γραμμών» του Π. Χρυσάφη, όπως παρουσιάστηκαν παραπάνω.

1. α) «γραμμή» βαρείας, τρομικού βαρείας, ψηφιστού, διπλών στραγγισμάτων, βαρείας και τρομικού στη βάση του ήχου, στο φθόγγο Ζω της υπάτης[197]. Παραλλαγή αυτής απότελεί η περίπτωση β, όπου η θέση τρομικού και λυγίσματος αντικαθίσταται από θέση αντικενώματος. Στη λέξη *αοράτως*, υπάρχει μόνο η θέση ψηφιστου και το καταληκτικό κύλισμα, ενώ στη περίπτωση γ, οι θέσεις ψηφιστού και στραγγισμάτων έχουν αντικατασταθεί από θέση αντικενώματος με κράτημα. Στην περίπτωση δ, όλες οι θέσεις πριν το καταληκτικού κυλίσμα (Β), είναι όμοιες με αυτές που αφορουν την καταληκτική θέση λυγίσματος που σχολιάζεται παρακάτω[198].

EF ED E D E G F F E E D C B C B B

α) 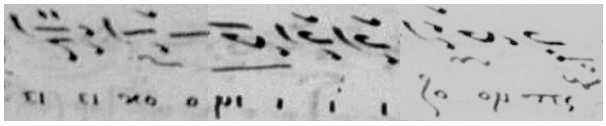

EF EDE D E G F F E E D C B C B B

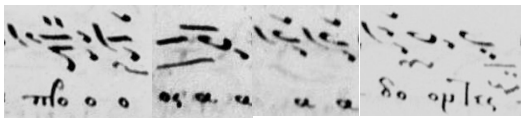

D EF ED E D E G F F E E D C B C B B

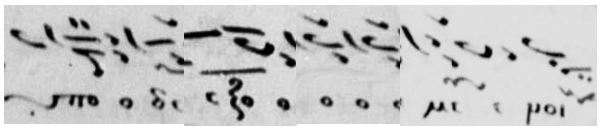

G F G a G G F F E E D C B C B B

β) 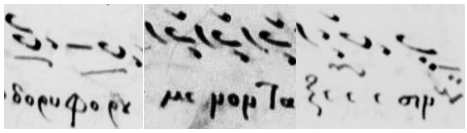

a c b b a G a G G

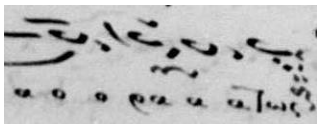

B C D C B C B C D C D C B C B B

γ) 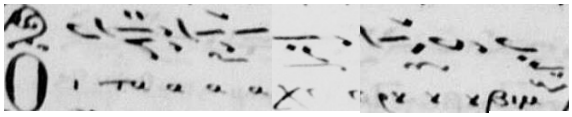

[197] Εκτός της μελοποίησης στη λέξη *αοράτως* που καταλήγει στο φθόγγο Δι της μέσης. Ας σημειωθεί πως η ίδια γραμμή 1.α, συναντάται στο συντετμημένο χβκ. του Αντωνίου σε πλ. β' ήχ.

[198] Αφορά στην περίπτωση 2 στη σ. 347.

F G a b a G GFE G F G F F a G F F E F E EDED CB C B B

δ) 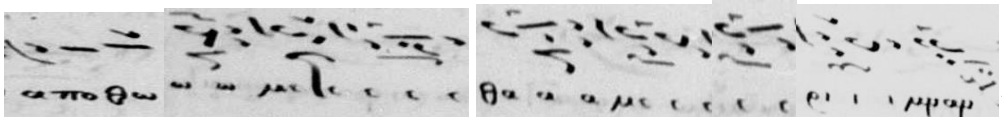 [199]

A B

Η δεύτερη εκδοχή καταληκτικού κυλίσματος χρησιμοποιείται μια φορά στη φράση των *όλων* και συναντάται και στο συντετμημένο χερουβικό του Αντωνίου σε πλ. β' ήχο[200].

D G FE D C DE F D

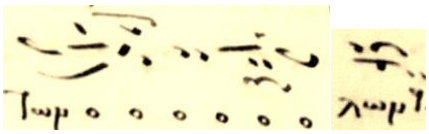

2. Η καταληκτική θέση λυγίσματος συναντάται στις λέξεις *μυστικώς*, *βασιλέα* και *αγγελικαίς*. Στην περίπτωση α, προηγείται της καταληκτικής θέσης λυγίσματος θέση έτερου παρακαλέσματος, στις περιπτώσεις β)i, ii το λύγισμα εντοπίζεται <u>είτε</u> και ως θέση ενδιάμεση, <u>είτε</u> πιο συχνά, ως θέση καταληκτική διαμορφώνοντας «γραμμή» αποτελούμενη από θέσεις βαρείας, τρομικού, βαρείας, λυγίσματος, βαρείας και λυγίσματος στο φθόγγο Δι της μέσης. Η «γραμμή» β) iii είναι σχεδόν ίδια με την β)ii αλλά, με καταληκτική τη θέση παρακλητικής με έτερο παρακάλεσμα σε άγια. Στη «γραμμή β)iv παρεμβάλλεται και θέση εκστρεπτού και η «γραμμή» επεκτείνεται με θέσεις τρομικού και διπλή συναπτή παράθεση λυγισμάτων, το δεύτερο καταληκτικό στη διφωνία του ήχου, το φθόγγο Πα της μέσης.

B DCBCB C BC D

α) 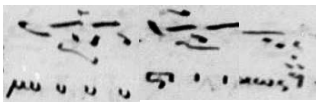

B CDCB CB C D E G F G F G

β) i 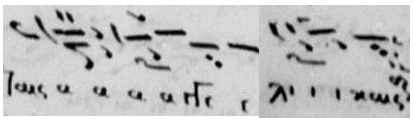

CDCB CB C D D D E GFGF G

ii 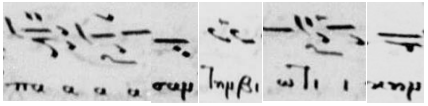

B CDCB CB C D D E GFGF G F G a G G

iii 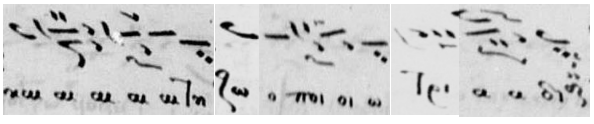

[199] Το Α τμήμα της «γραμμής 1.δ) συναντάται και στο συντετμημένο χβκ. του Αντωνίου σε πλ. α' ήχο, στον ίδιο στίχο.

[200] Βλ. όπ. π. στο σχολιασμό του πλ. β' ήχ.

B CDCB CB C D EFED ED E F F a GF F E FE E D E D D

iv 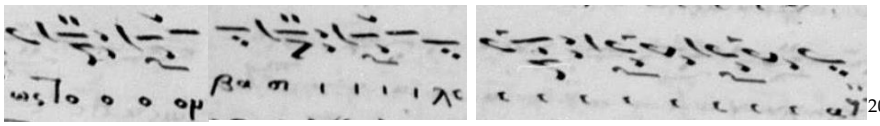 [201]

A B

Τέλος, μια φορά χρησιμοποιεί ο Αντώνιος τη θέση τρομικού ως καταληκτική στη διφωνία, στο χρωματικό γένος, στο φθόγγο Πα της μέσης.

Αυτό το συντετμημένο χερουβικό δομείται σχεδόν εξ' ολοκλήρου με βάση την τεχνική της επανάληψης και της απόδοσης κατά μίμηση του χερουβικού του Π. Χρυσάφη στον ίδιο ήχο και η εξήγηση του καλύπτεται στο μεγαλύτερο μέρος της από την εξήγηση του Χουρμουζίου.

[201] Το Β μέρος της «γραμμής» είναι ίδιο με το Β μέρος της περίπτωσης 1.δ) που αναφέρεται παραπάνω στην αρχή της σ. 347.

ΗΧΟΣ ΠΛ. Δ΄

¤

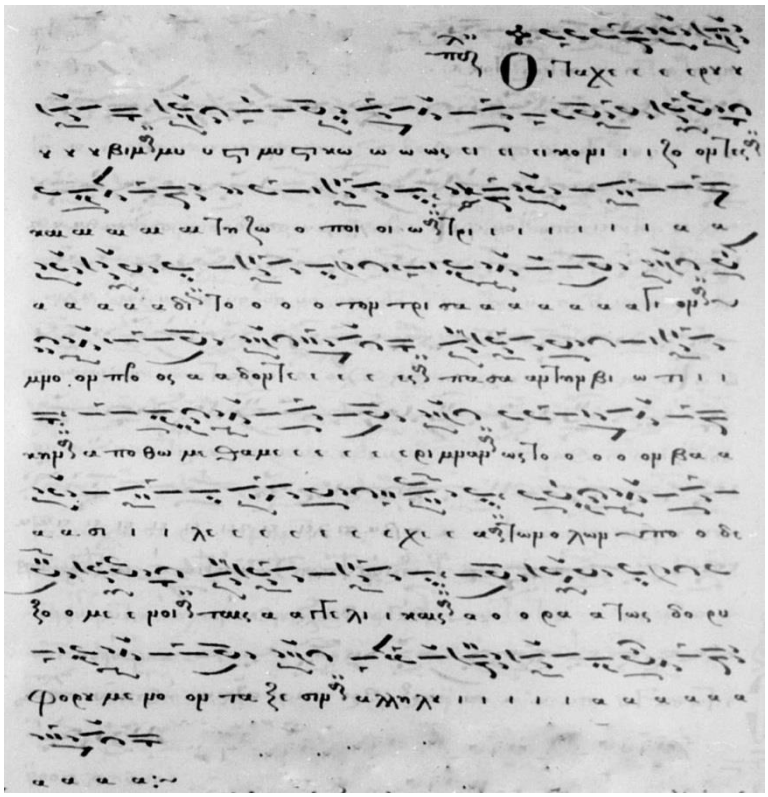

Εξήγηση πλ. δ΄ ήχου

Π. Χρυσάφης

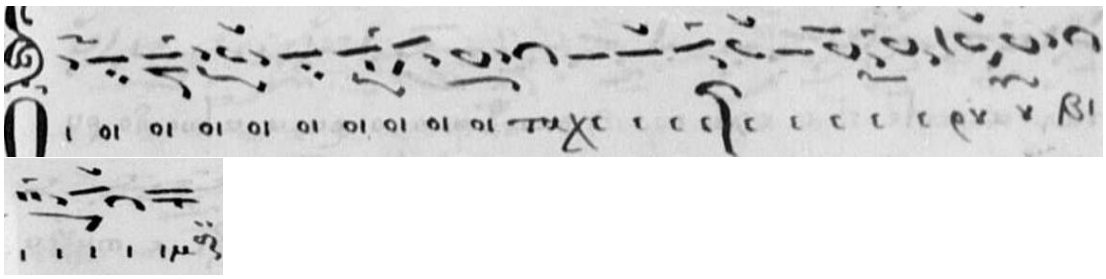

Χουρμούζιος

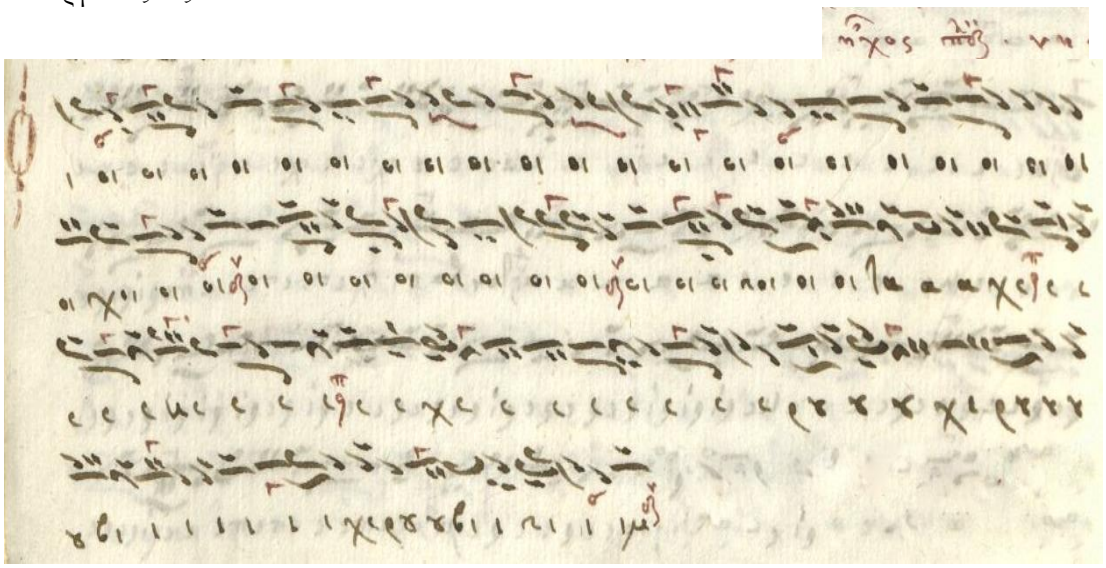

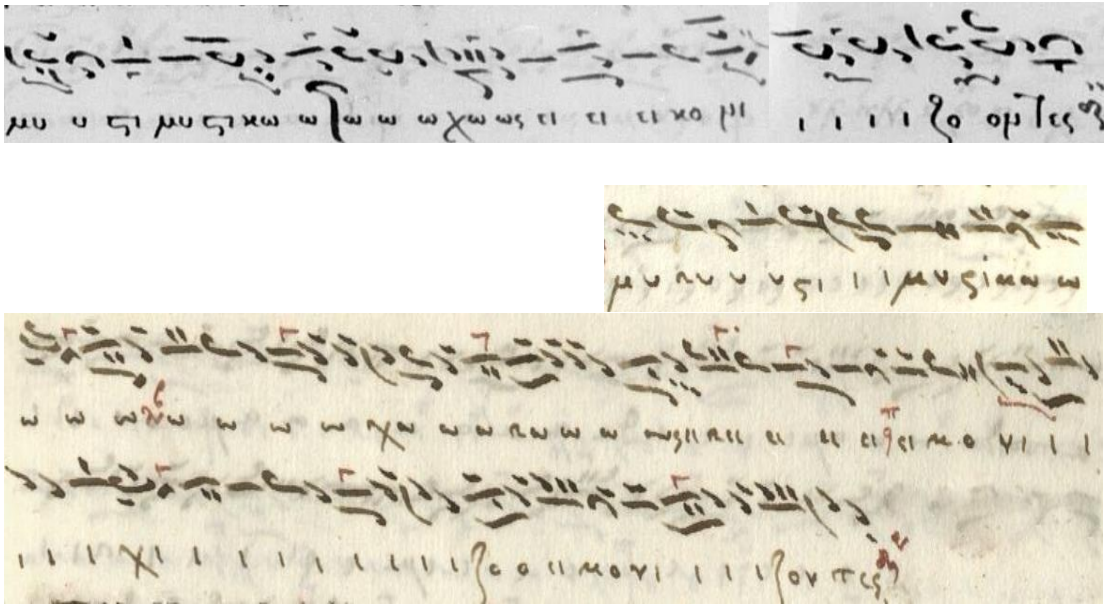

εξήγηση πλ. δ΄ ήχου

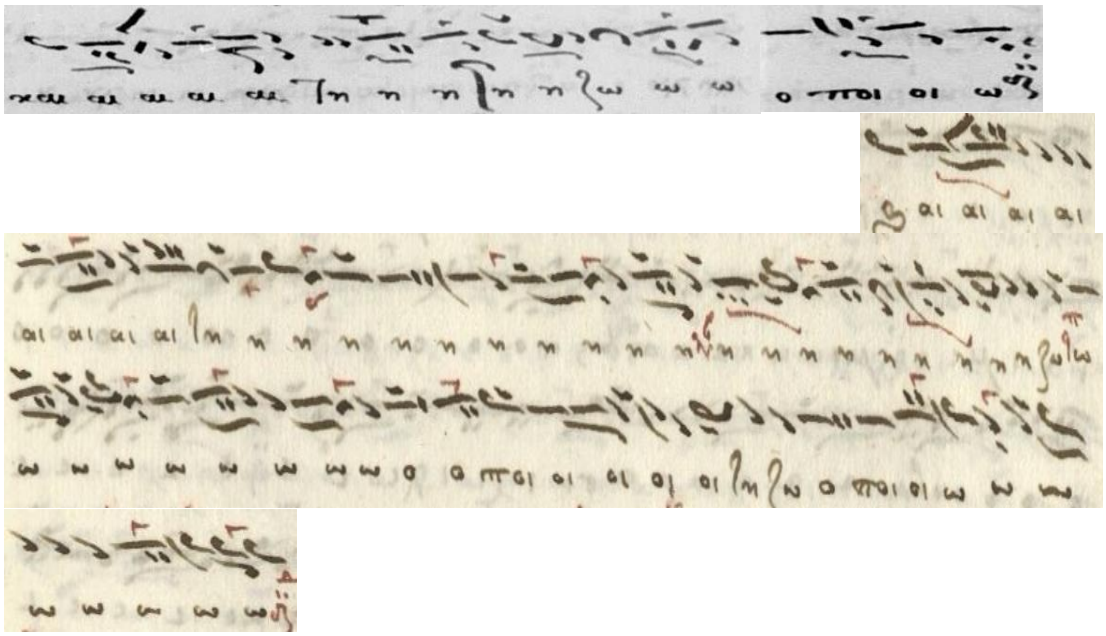

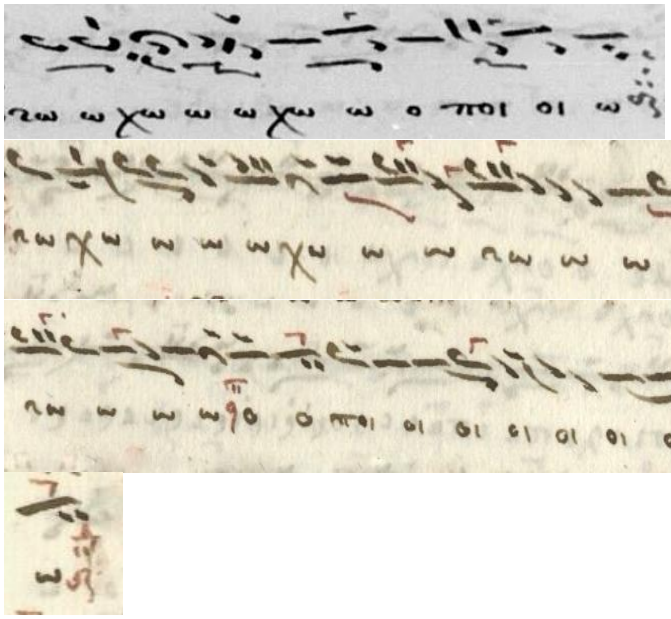

εξήγηση πλ. δ΄ ήχου

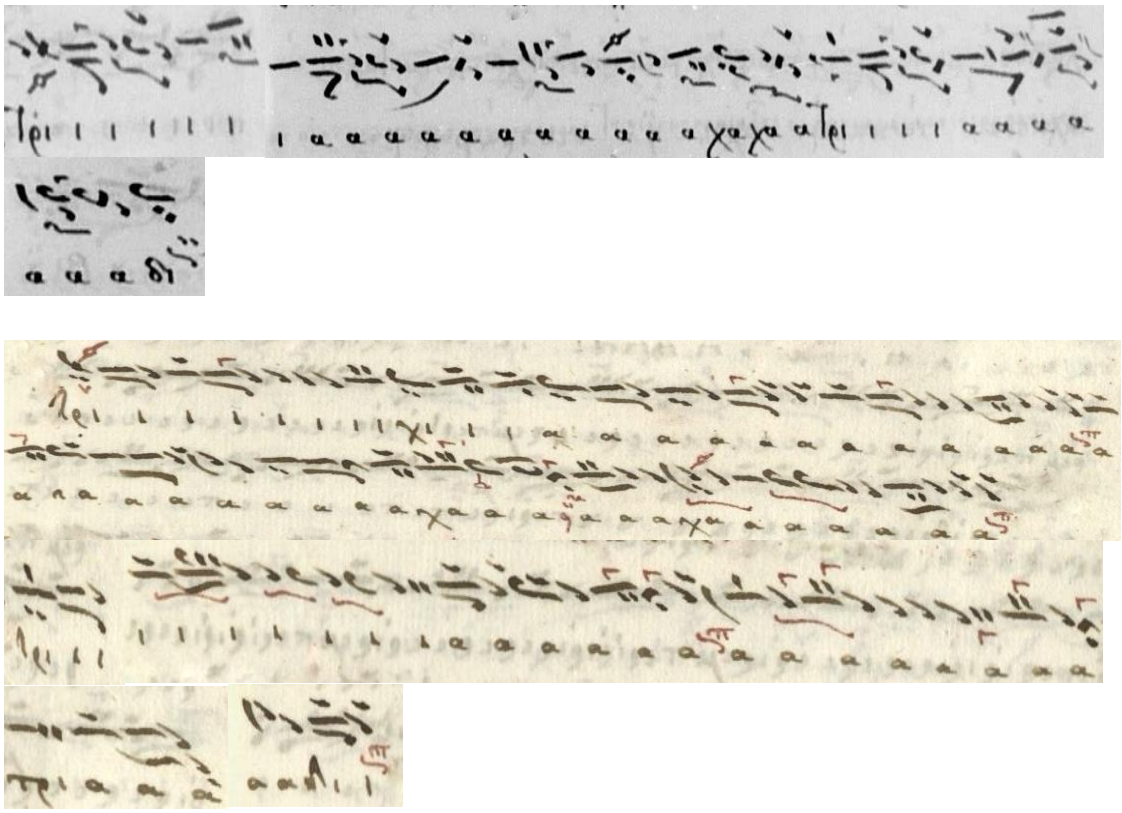

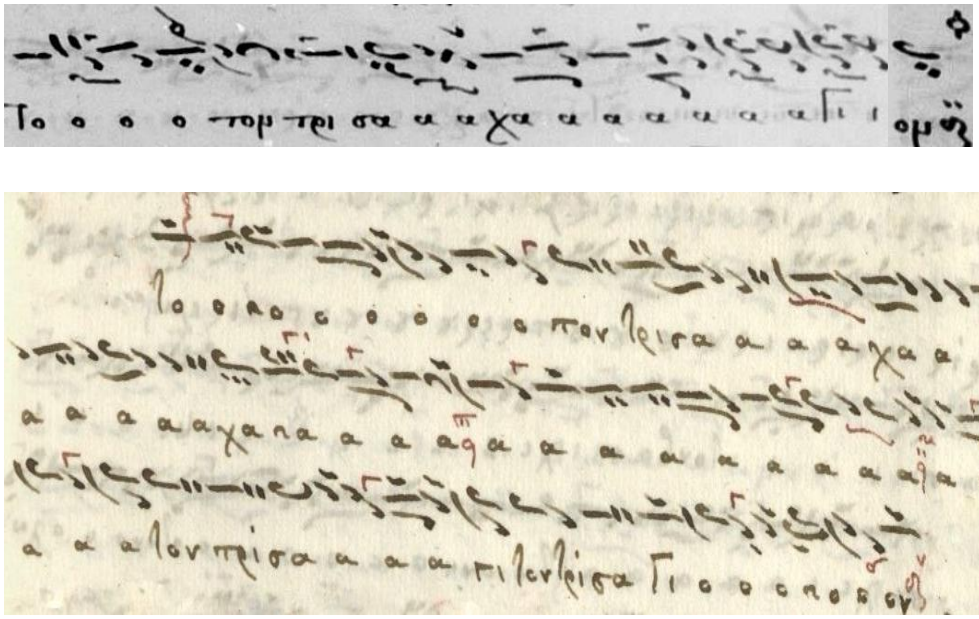

εξήγηση πλ. δ΄ ήχου

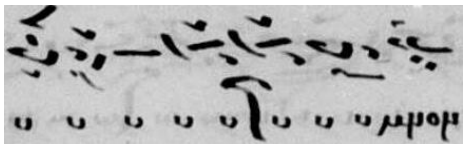

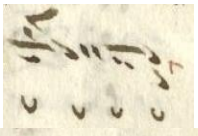

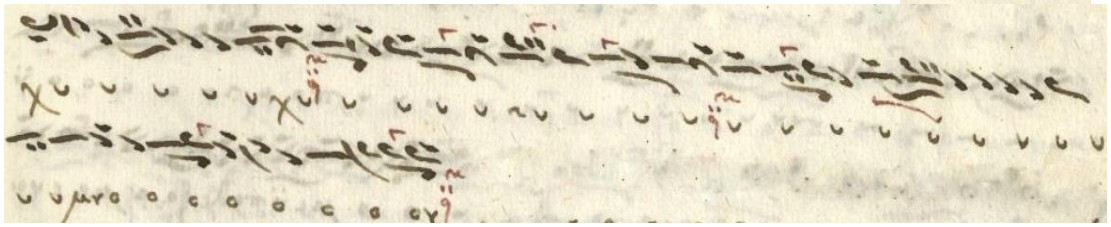

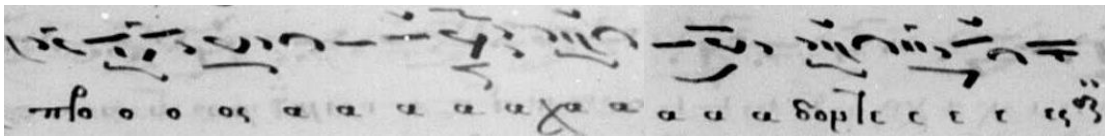

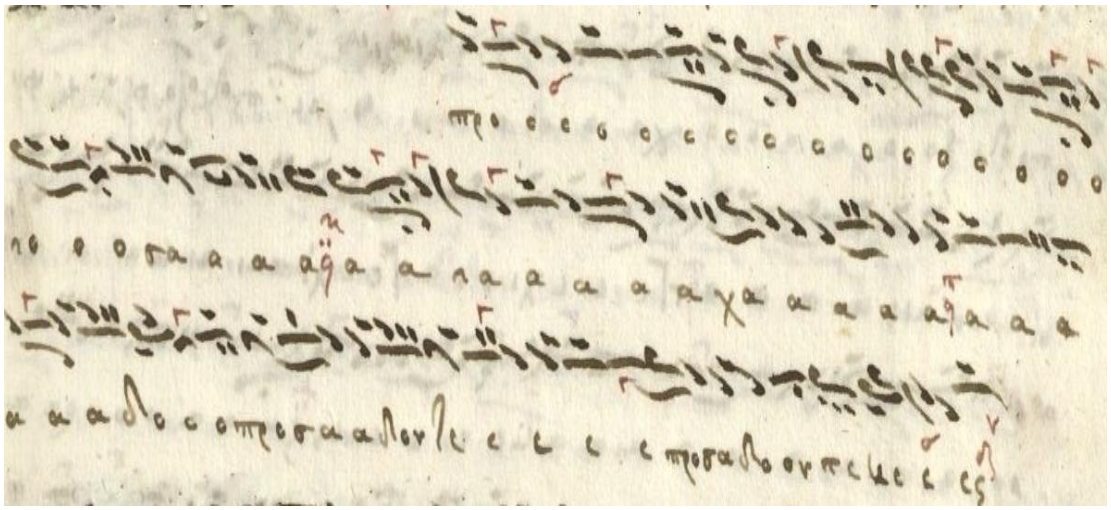

εξήγηση πλ. δ΄ ήχου

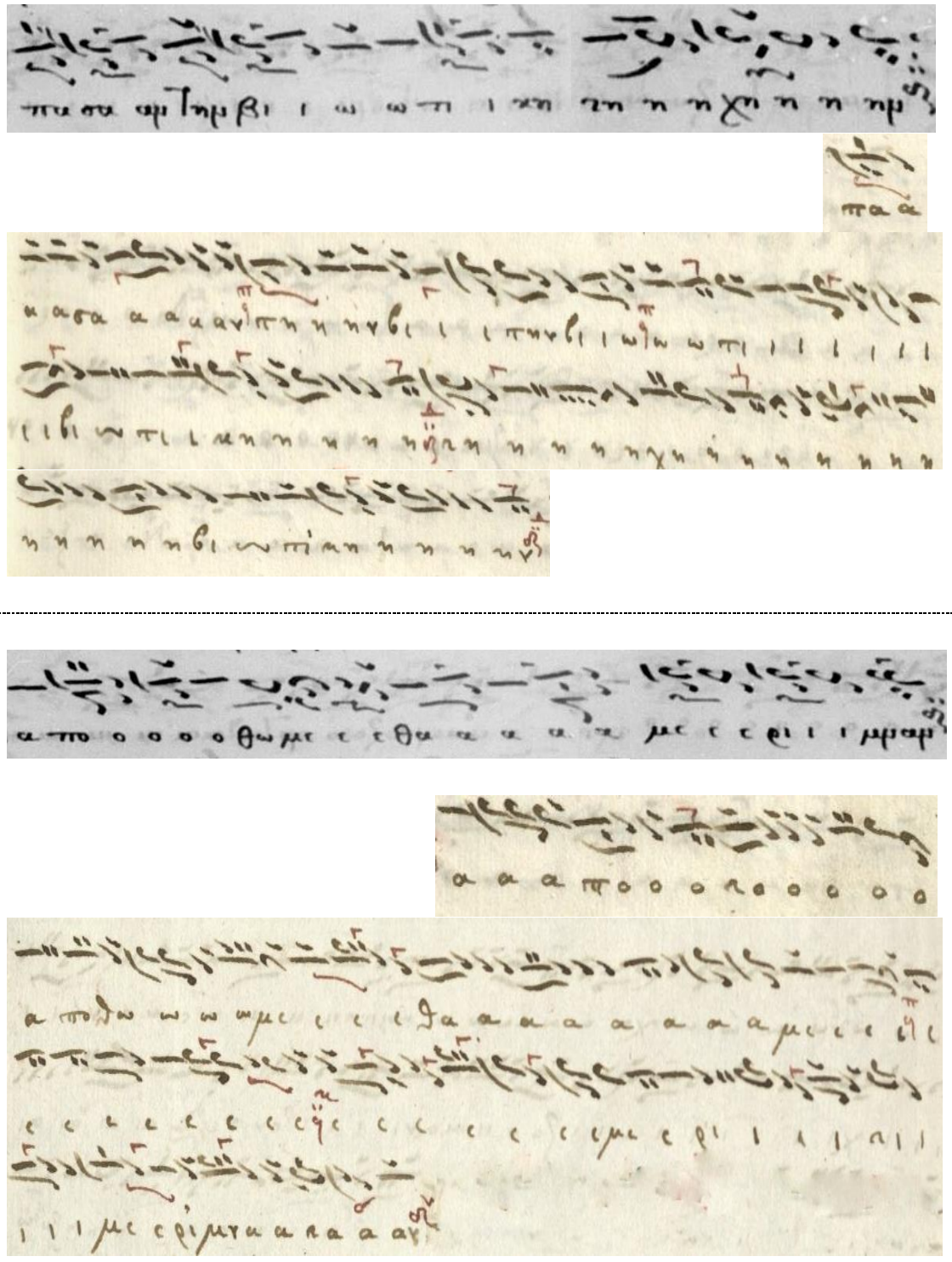

εξήγηση πλ. δ΄ ήχου

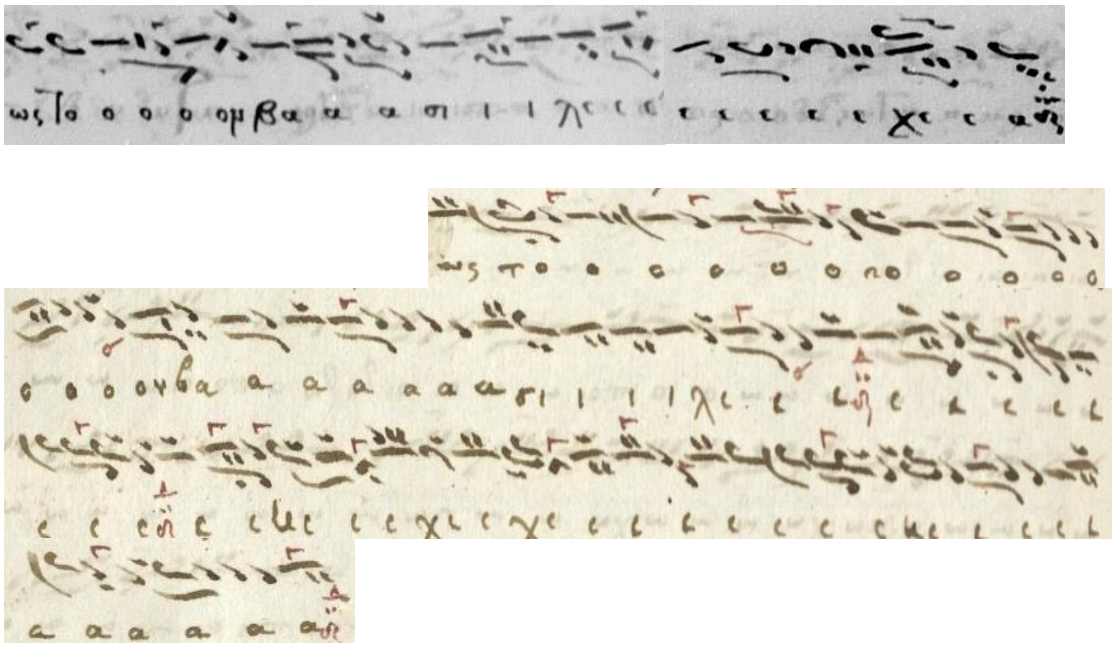

εξήγηση πλ. δ΄ ήχου

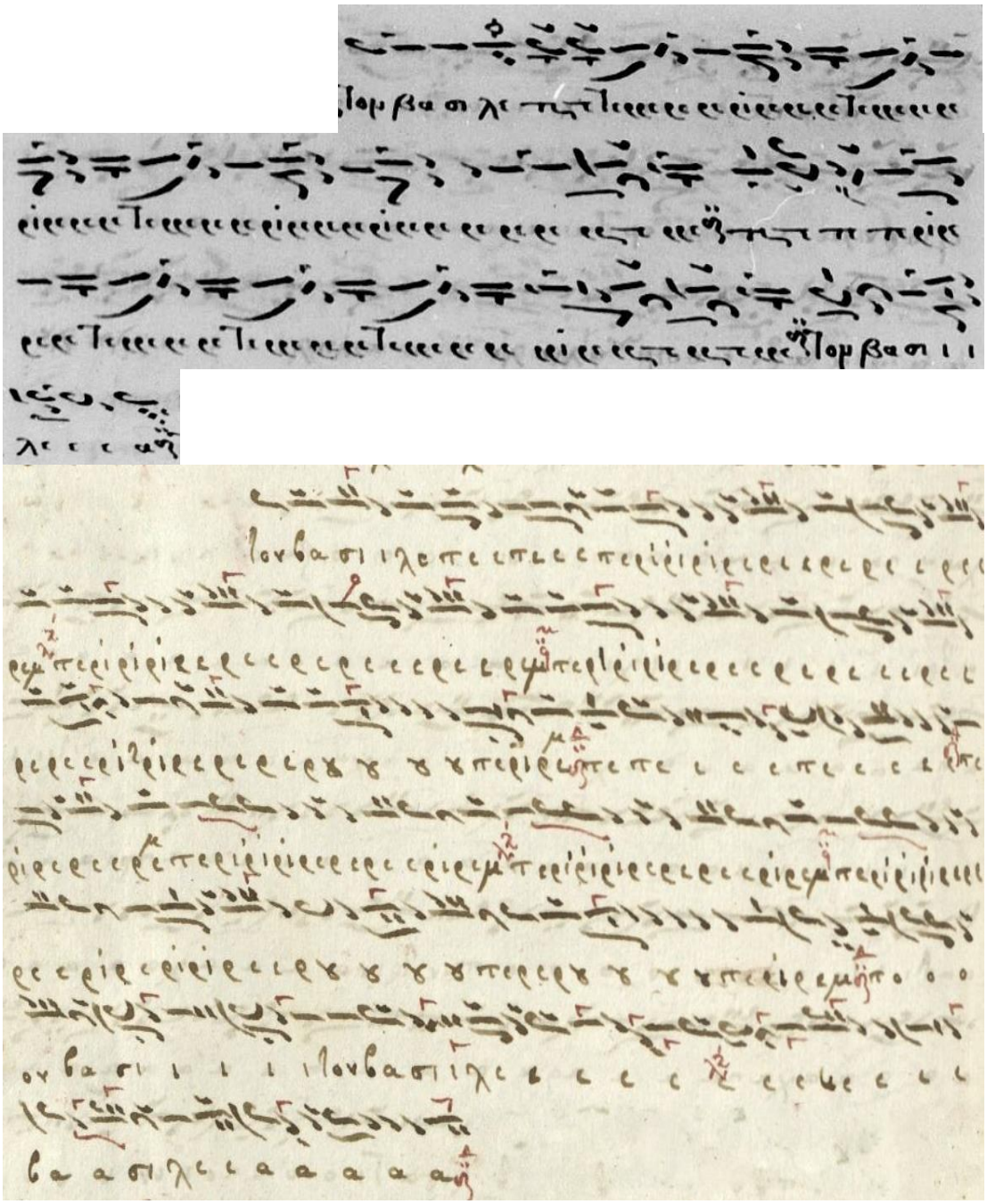

εξήγηση πλ. δ΄ ήχου

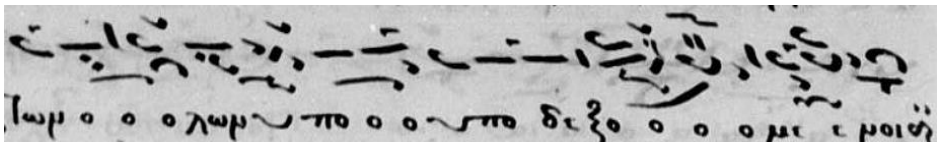

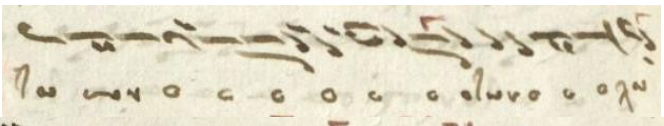

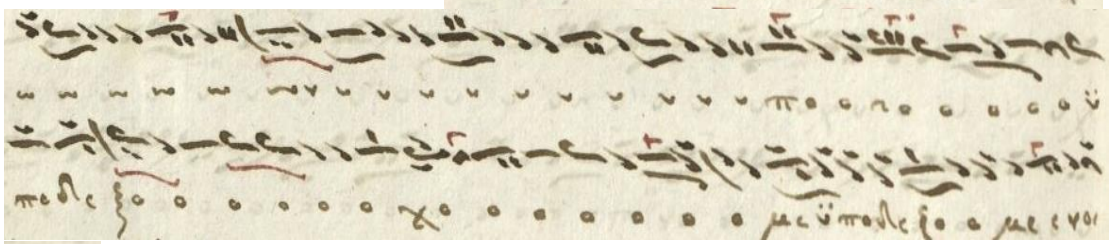

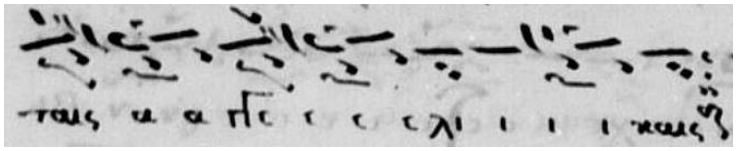

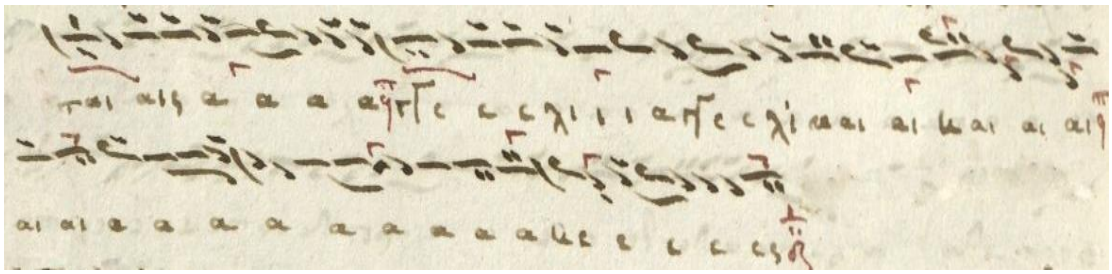

εξήγηση πλ. δ΄ ήχου

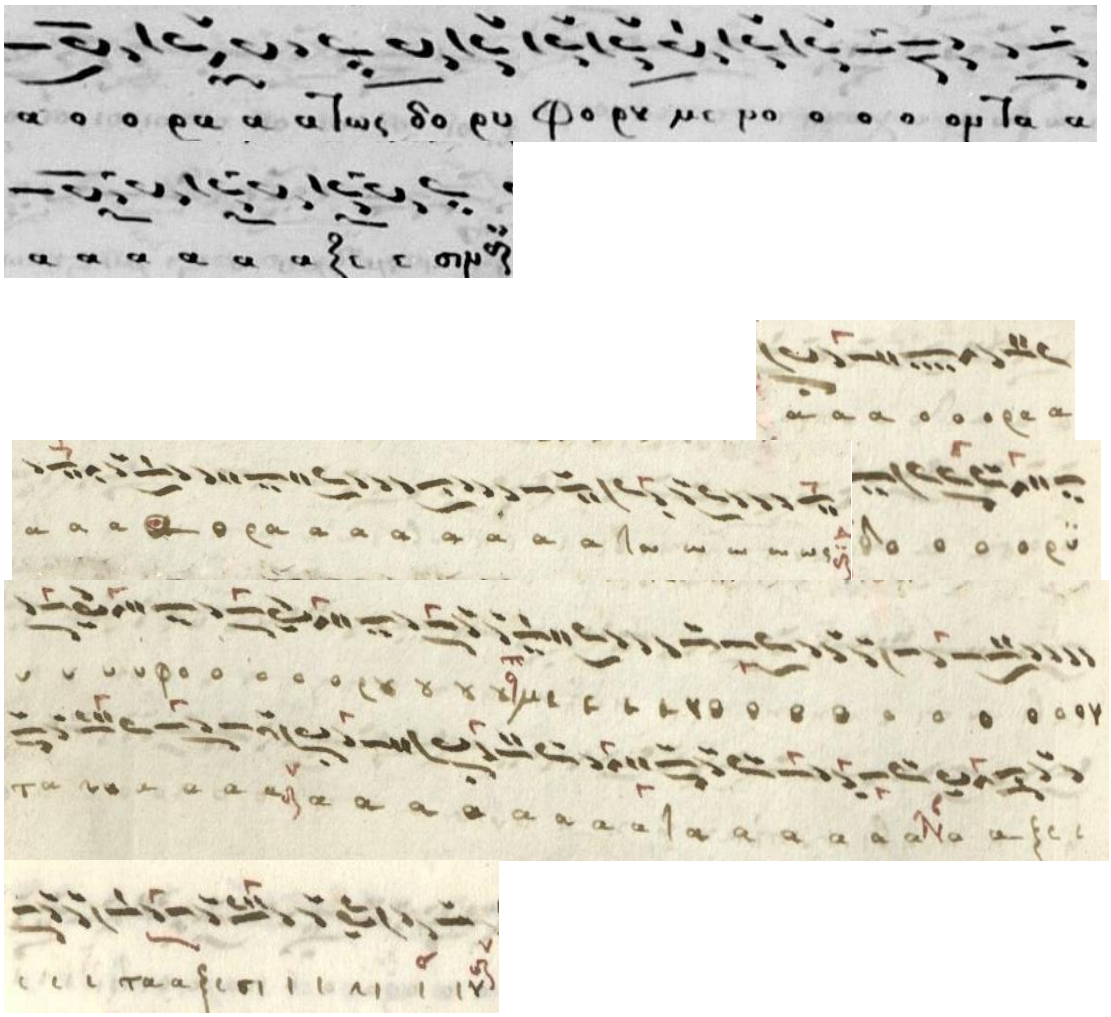

εξήγηση πλ. δ΄ ήχου

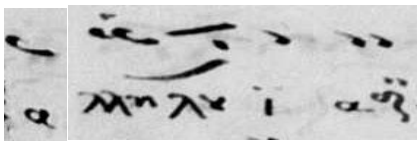

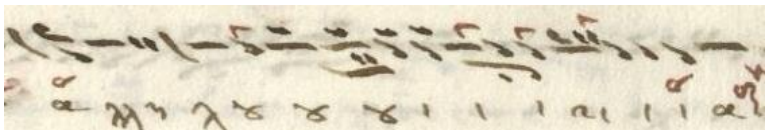

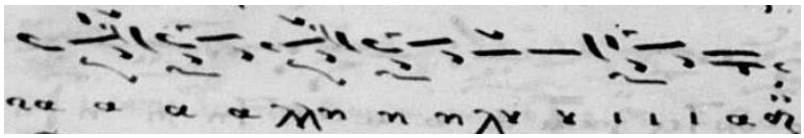

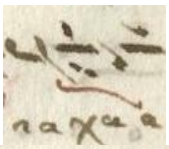

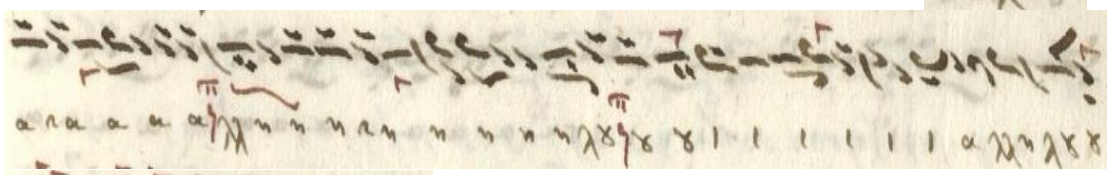

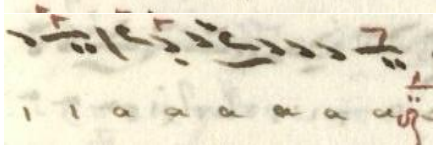

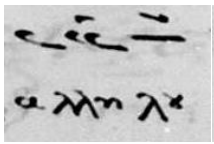

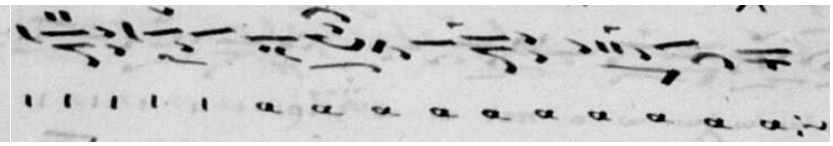

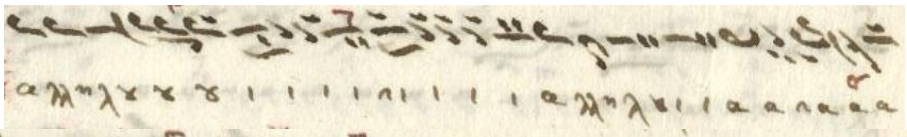

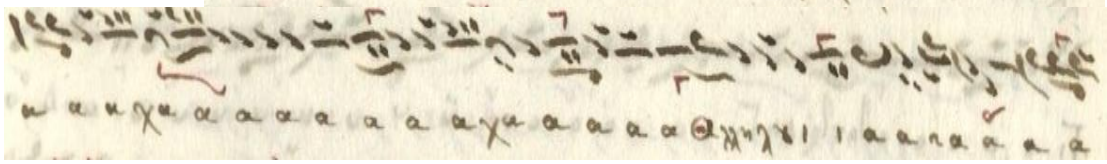

Σύγκριση πλ. δ΄ ήχου

Π. Χρυσάφης

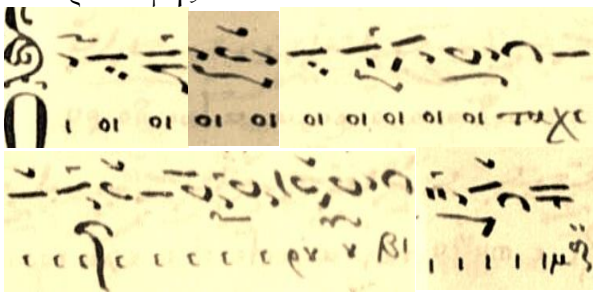

Αντώνιος

C C C D C C B C B A

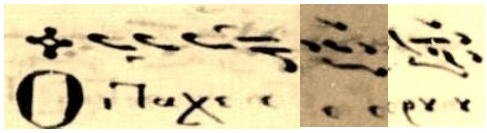

B A B C

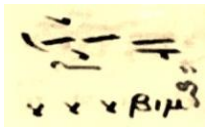

Χουρμούζιος

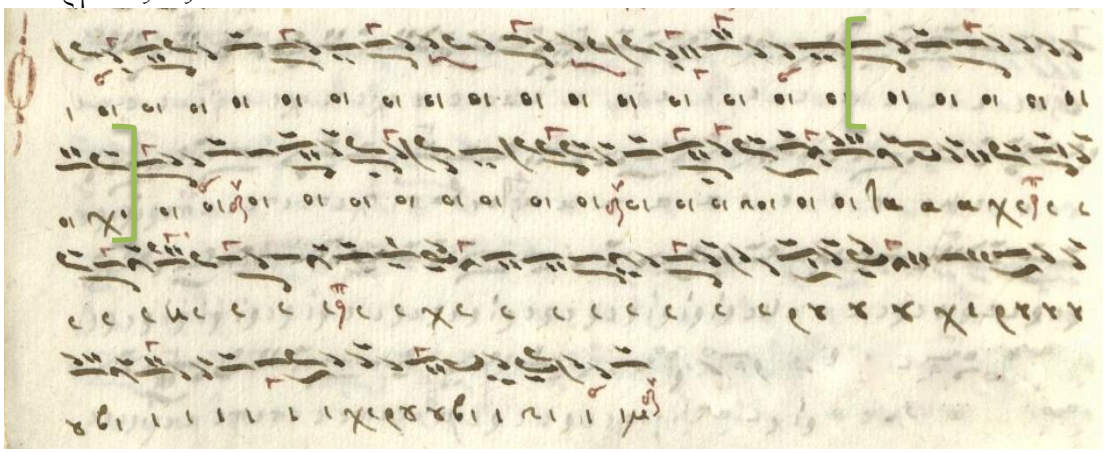

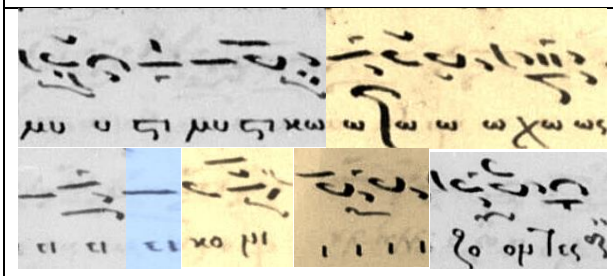

C ,G C D F E F E F E D C D E D E

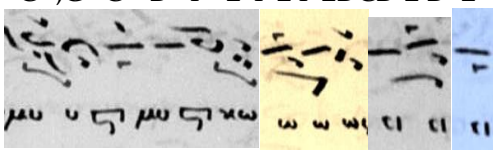

E G F G F F E E C

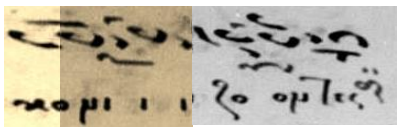

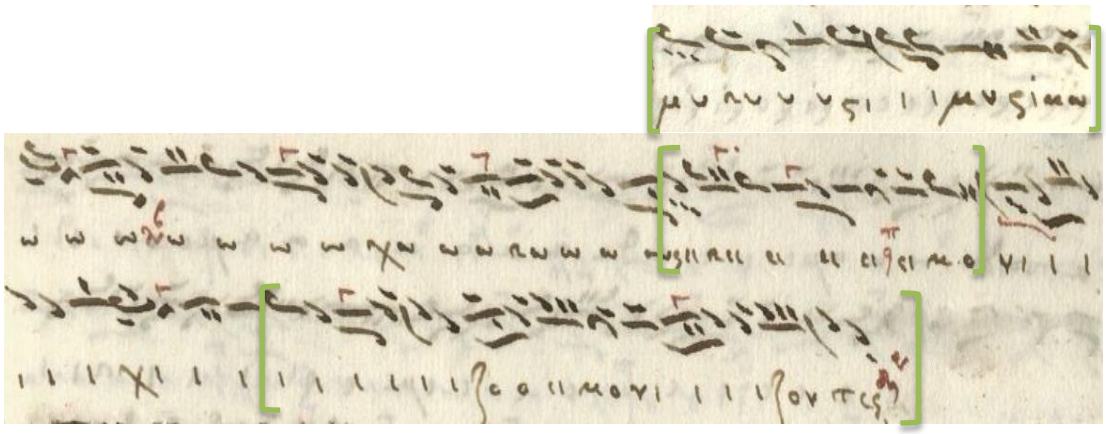

σύγκριση πλ. δ′ ήχου

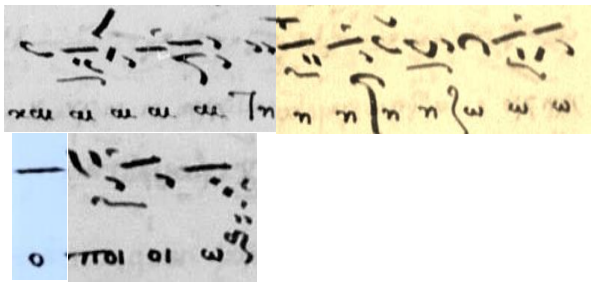

C G FED E F E D C C E

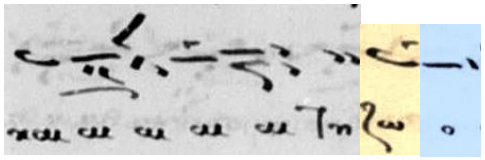

G F G F G

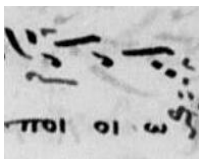

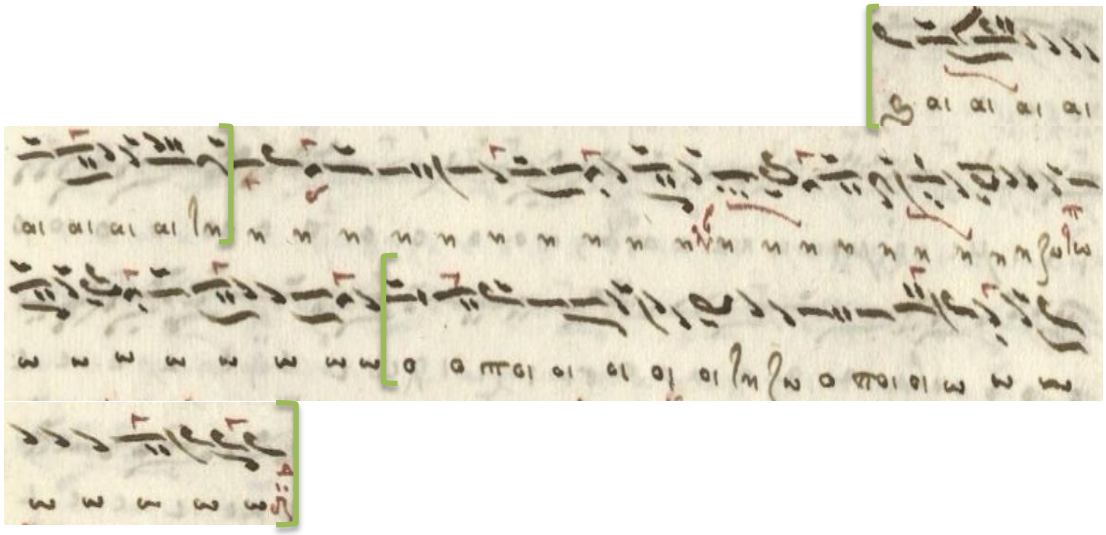

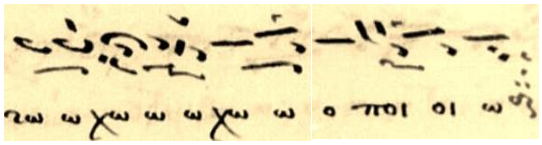

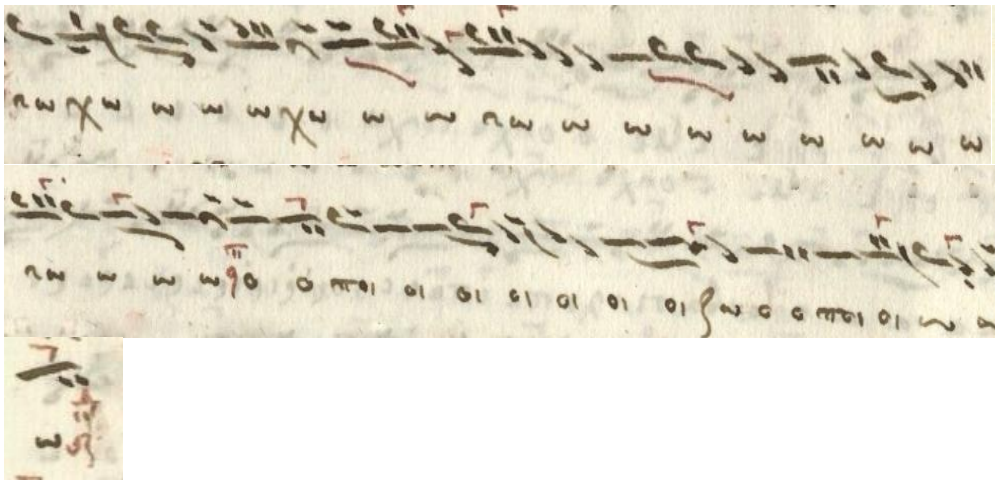

σύγκριση πλ. δ΄ ήχου

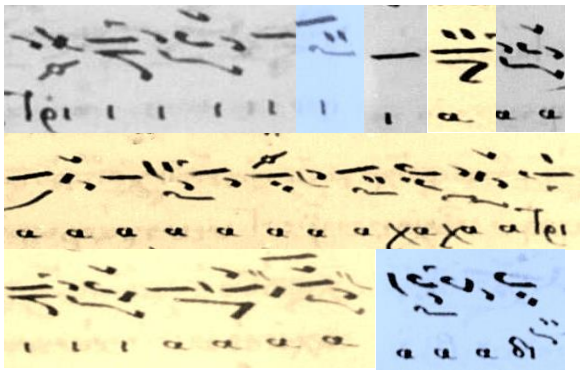

C D C C B C DE F G a G G F

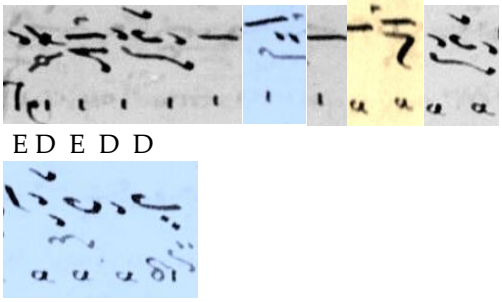

E D E D D

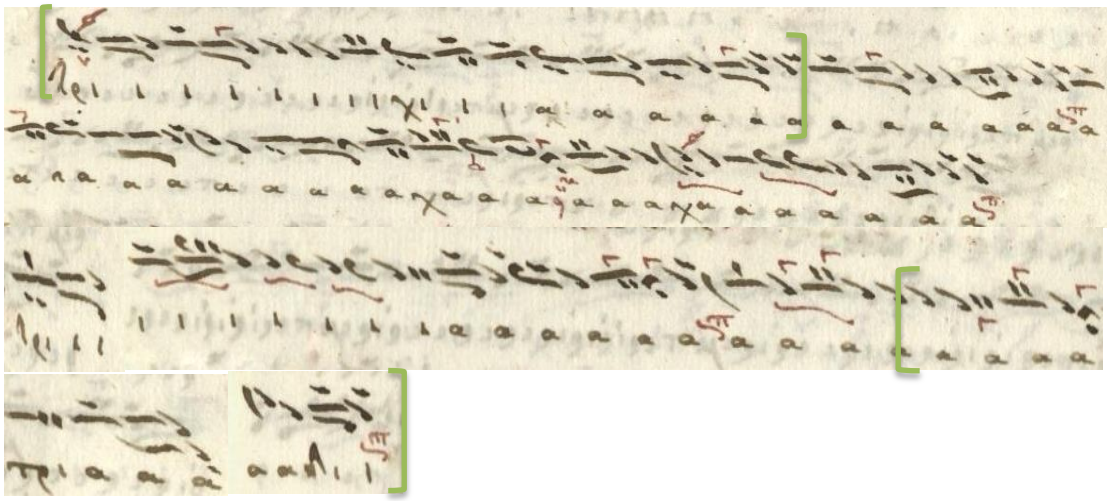

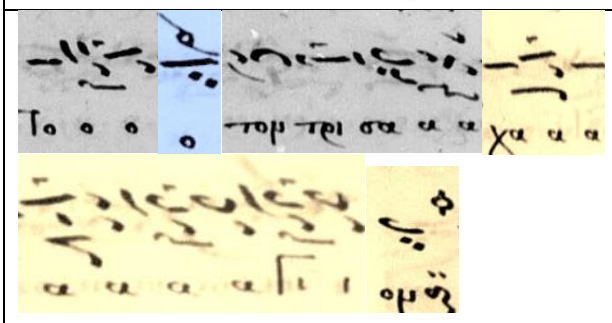

E GFG F G E G G FEDC

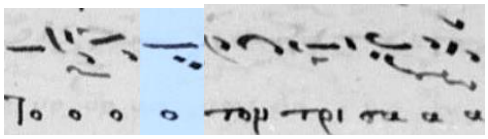

D E G F E C

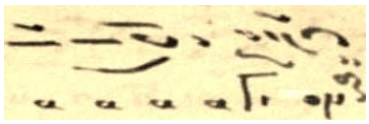

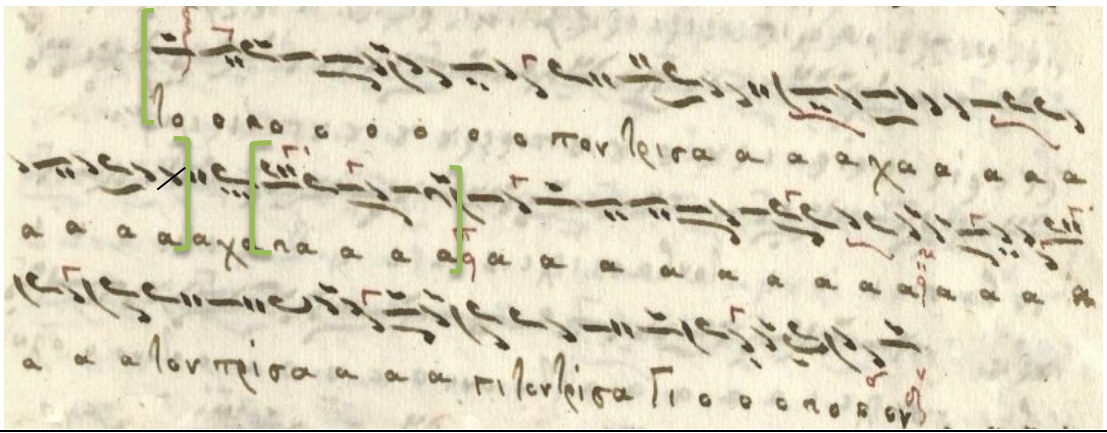

σύγκριση πλ. δ΄ ήχου

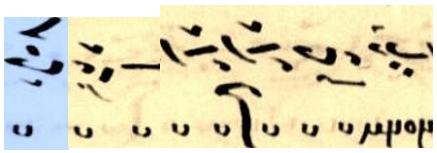

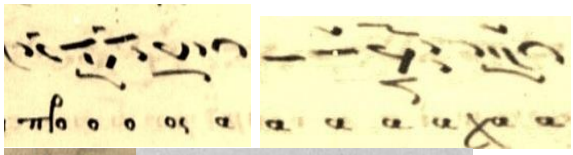

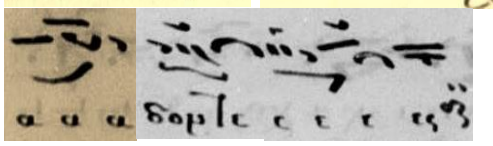

c G F E D C

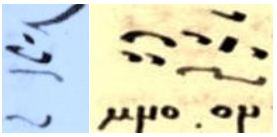

D E G F E C D C D B C

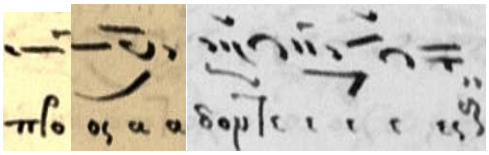

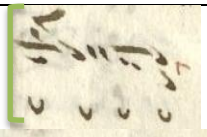

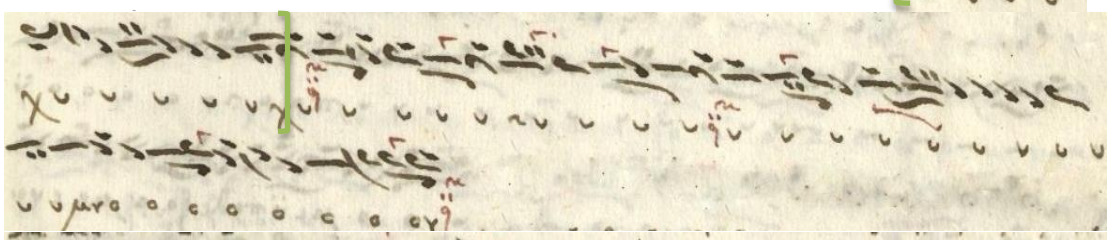

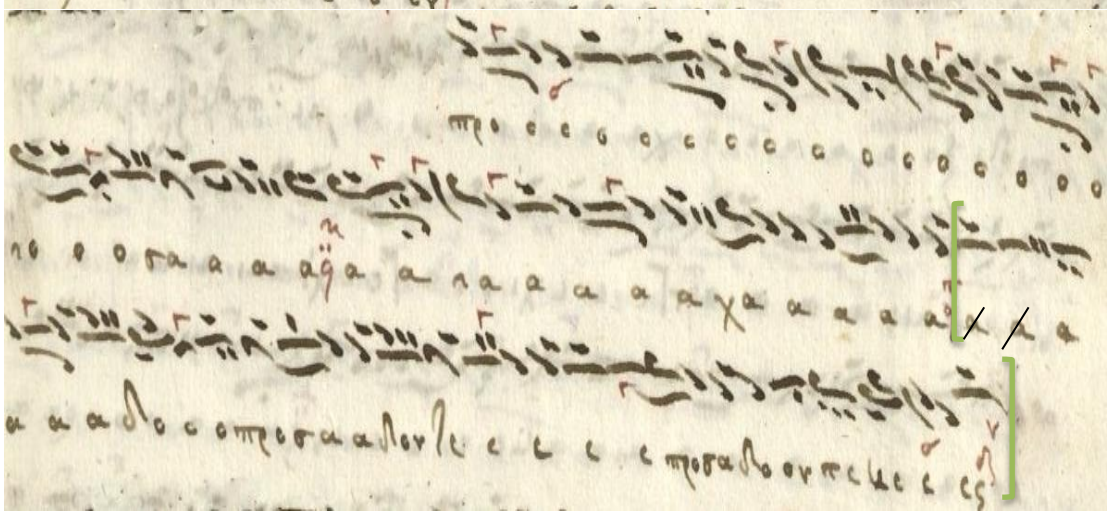

σύγκριση πλ. δ΄ ήχου

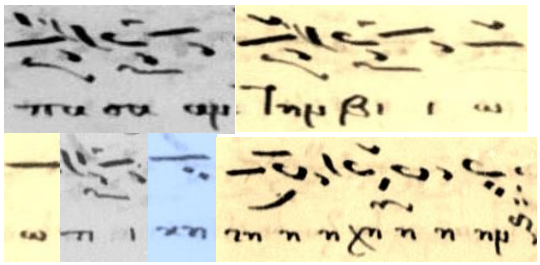

F E E D E D E C E G F G F

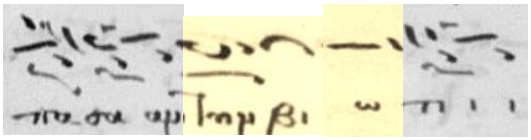

G

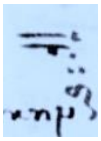

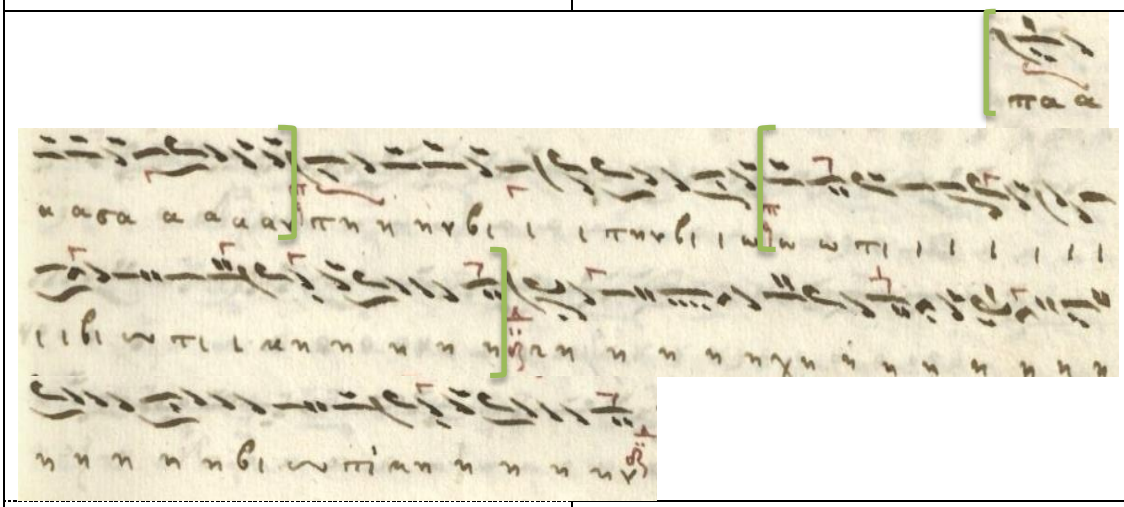

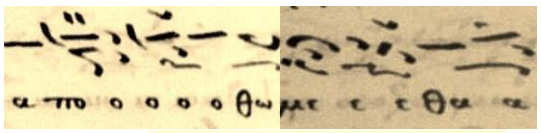

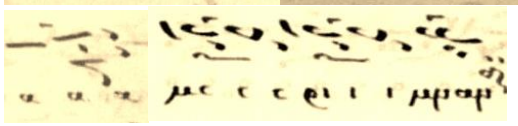

a b c G F E D C D E D E G F

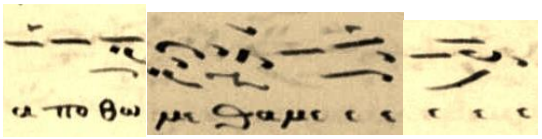

E C

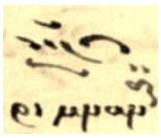

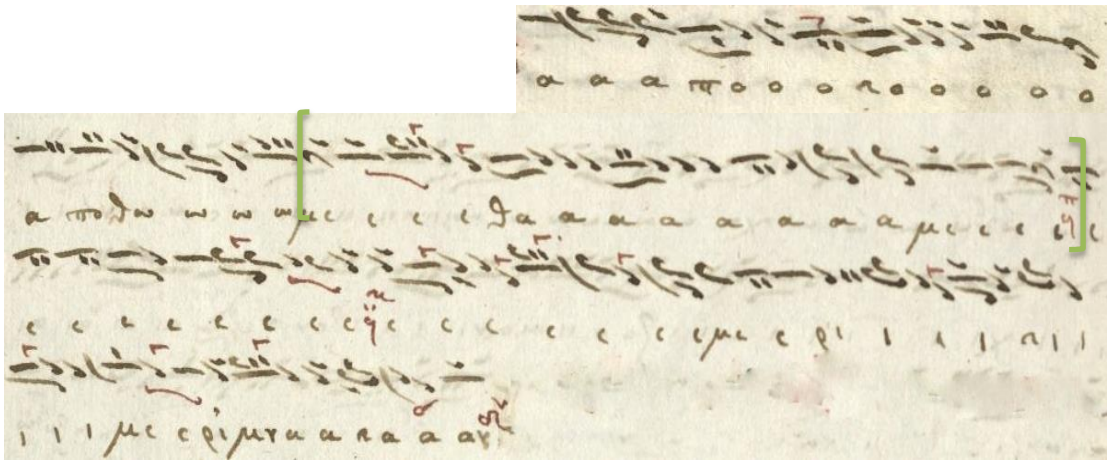

σύγκριση πλ. δ΄ ήχου

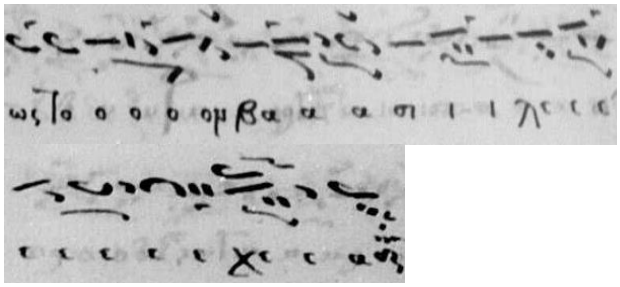

C C E D E D C B C D C C B C

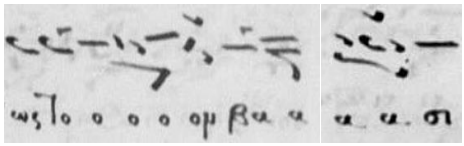

D E F G b a G a G a F

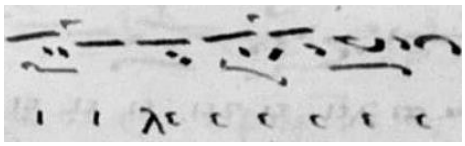

G a G G

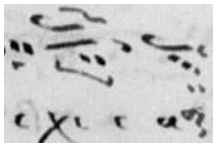

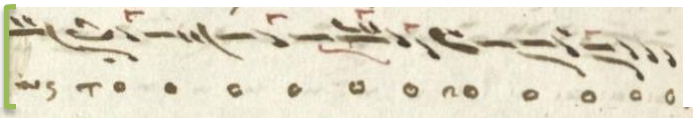

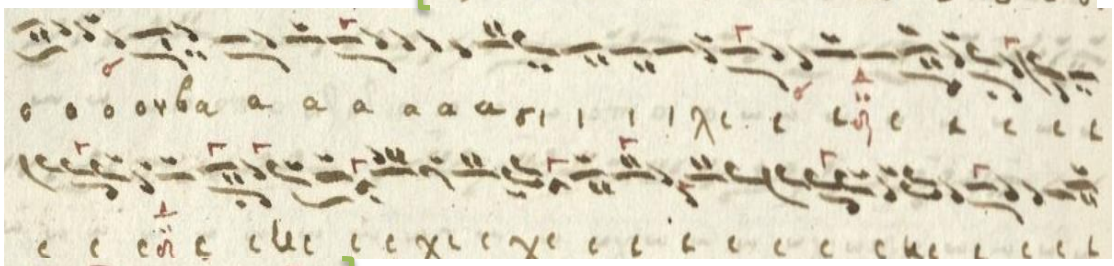

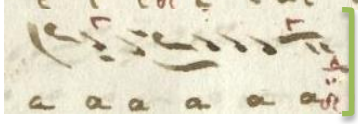

σύγκριση πλ. δ΄ ήχου

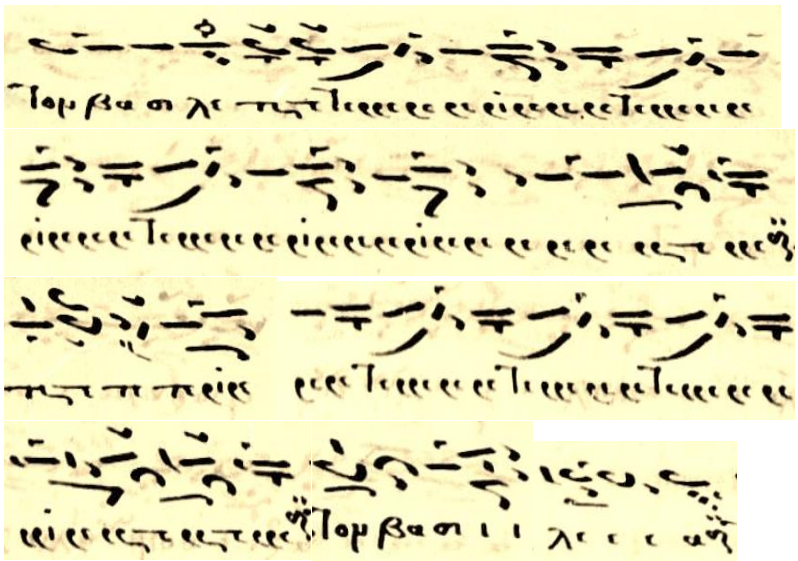

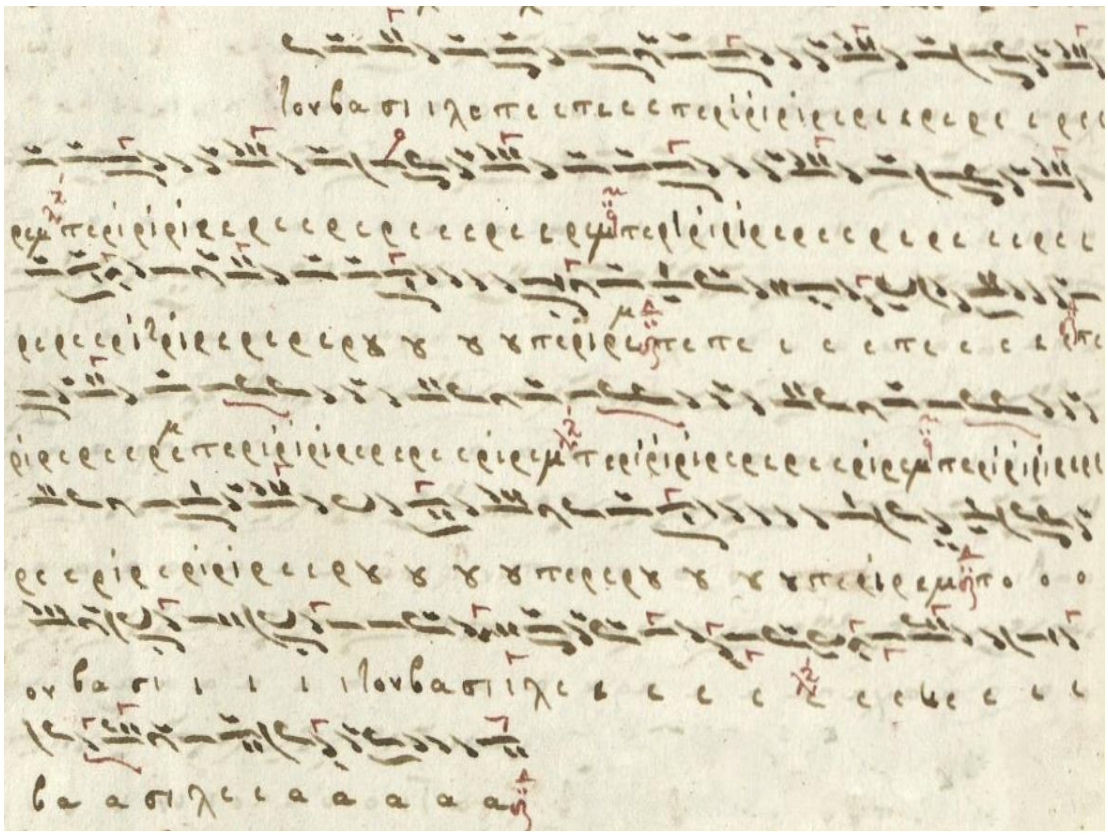

σύγκριση πλ. δ΄ ήχου

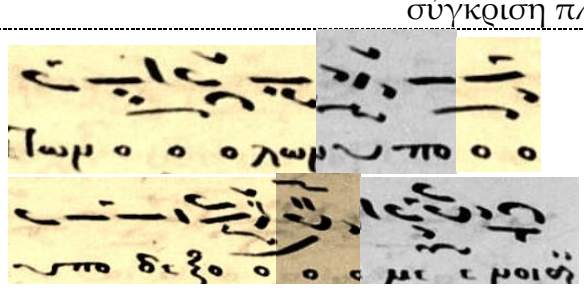

G c G FEDC D E D E F G F

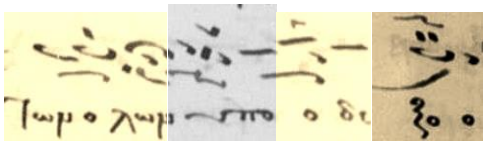

F E E C

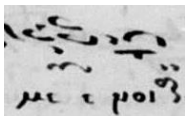

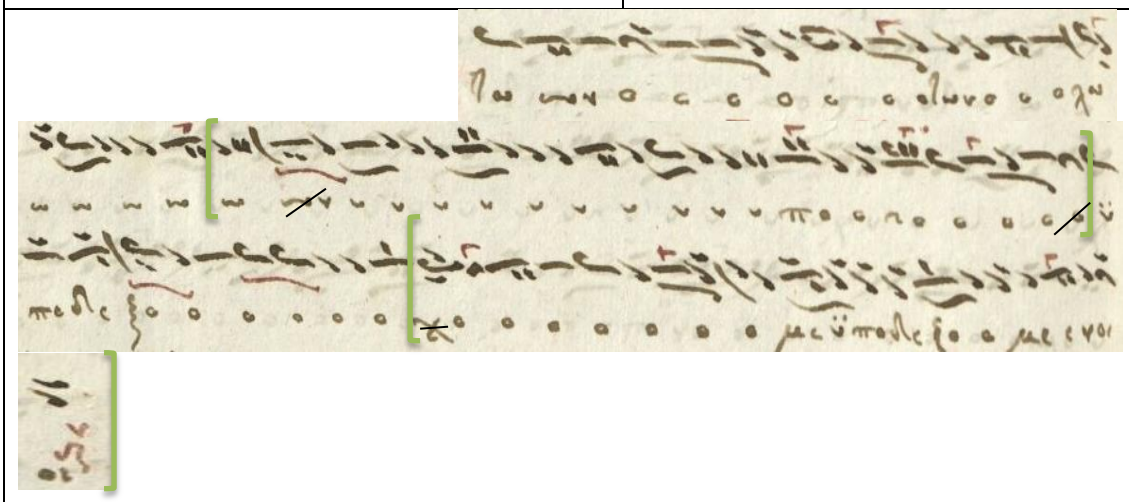

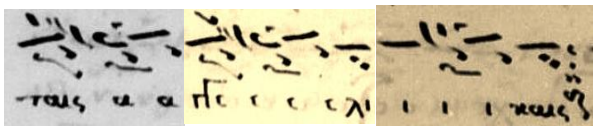

F E E D E D E G F G F G

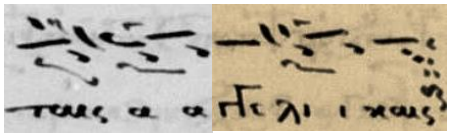

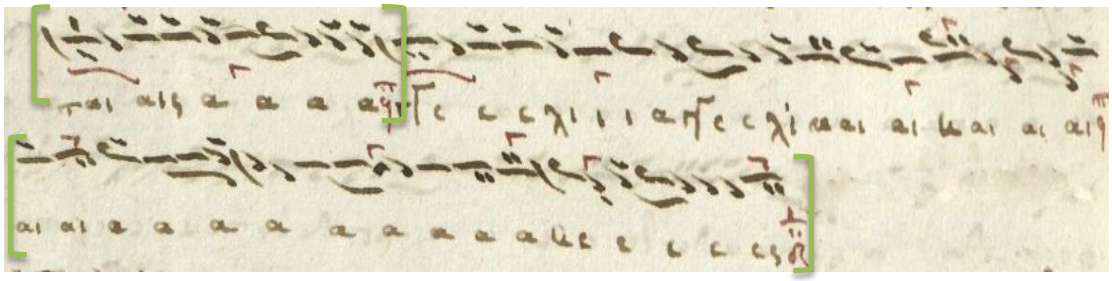

σύγκριση πλ. δ΄ ήχου

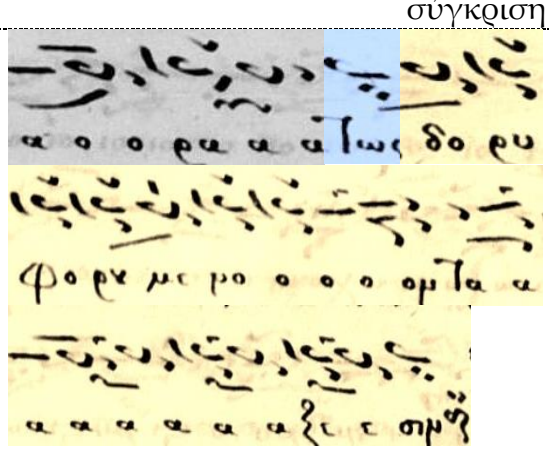

a c b baGa G G E E

G G F EDC D E G F E C

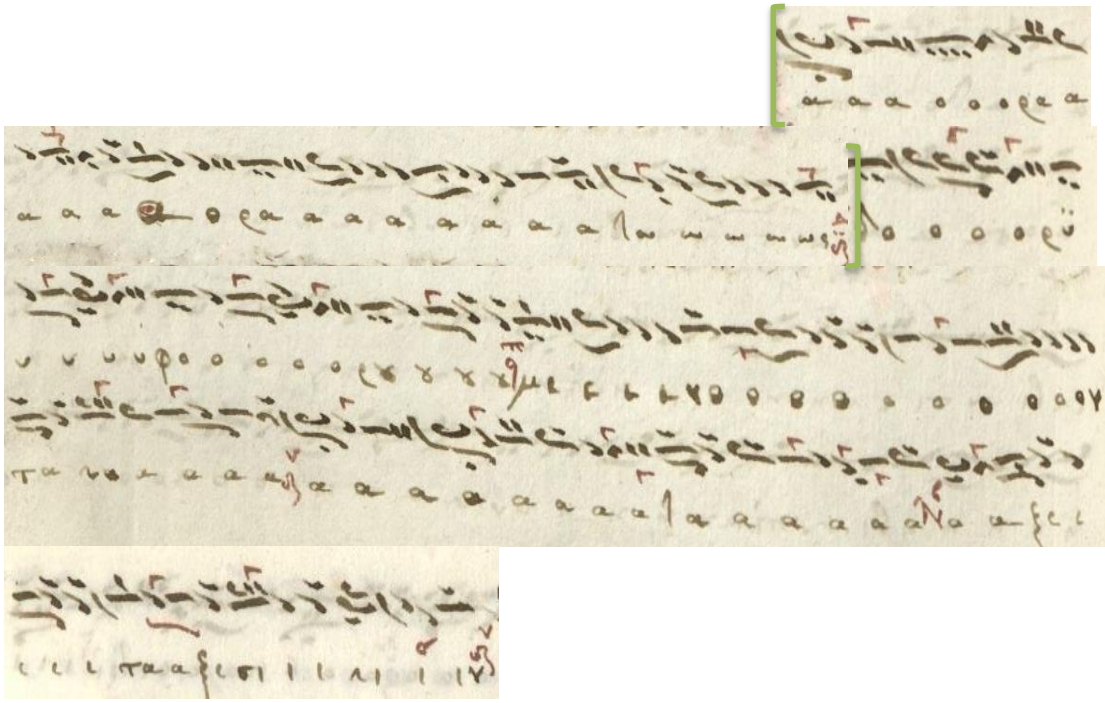

σύγκριση πλ. δ′ ήχου	
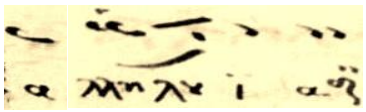	
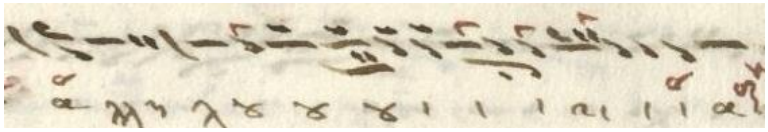	
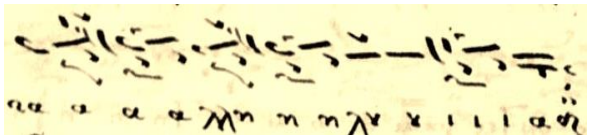	
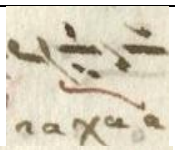 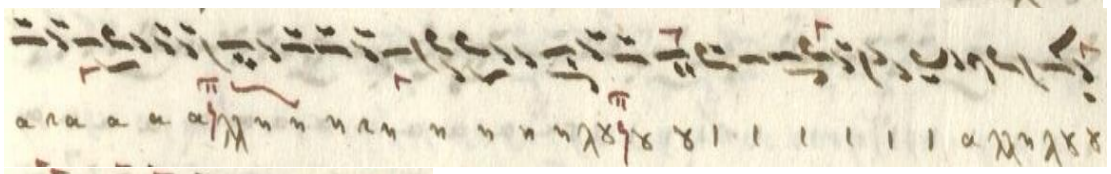 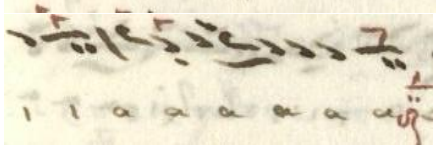	
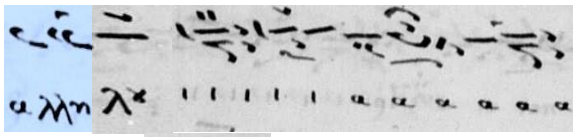 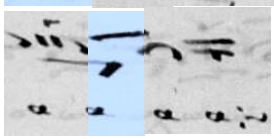	G G a bcba ba b c GFED E FED 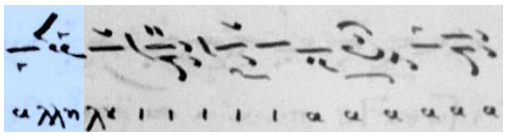 C D C D ,B C 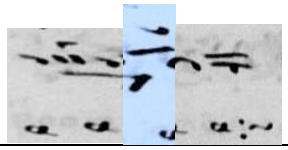
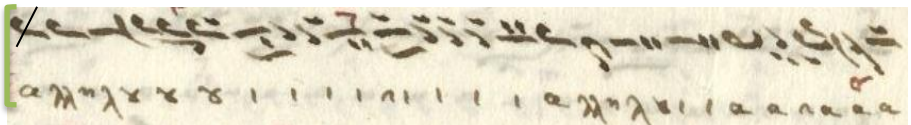 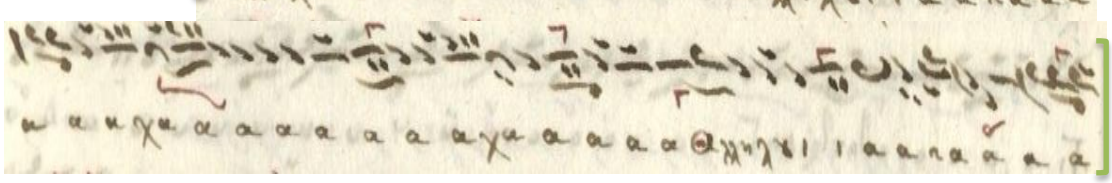	

Εξήγηση πλ. δ΄ ήχου

Αντώνιος

C C C D C C C B A B A B C

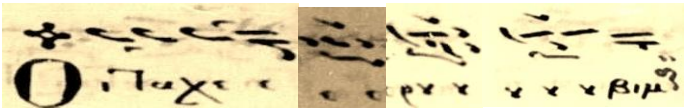

Χουρμούζιος

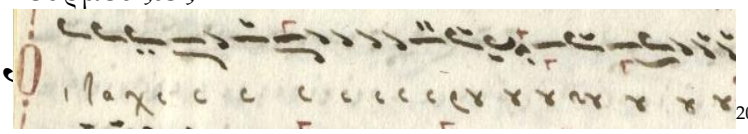 [202]

ου ου ου χε ε

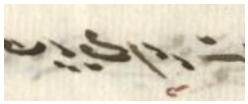

ε ρου β ι ι ιμ

C ,G C D F E F E F E D C D E D E E G F G F F E E C

C G F E D E F E D C C E G F G F G

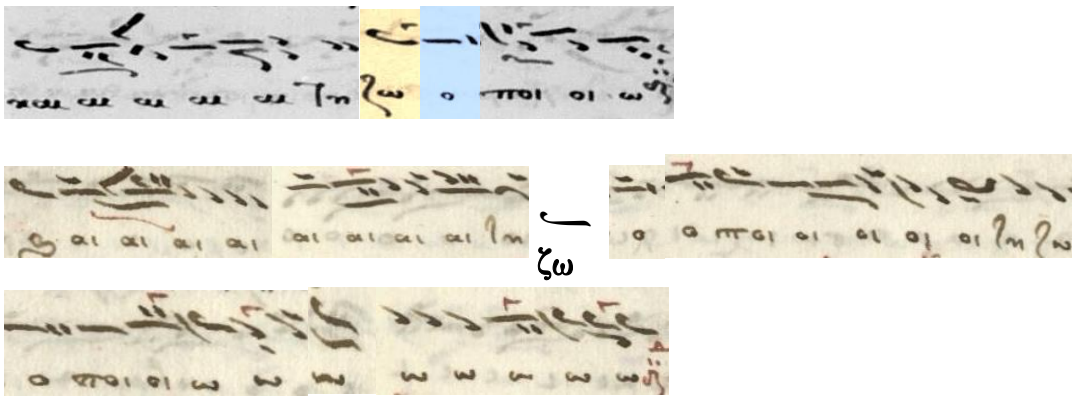

[202] Βλ. σ. 149, την εξήγηση του *χερουβίμ* στο γ΄ ηχ. 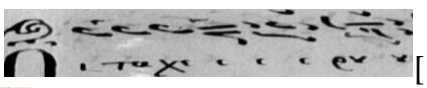 […]= 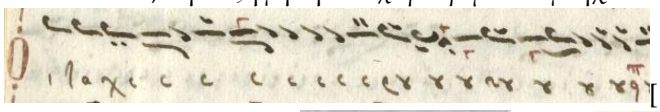 […]. & μέρος της εξήγησης για το *τριάδι* στο βαρύ, σ. 313, 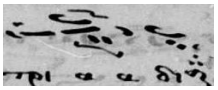 = […] 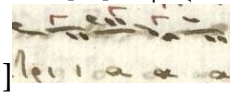 κ.λ.π.

εξήγηση πλ. δ΄ ήχου

C D C C B C D E F G a G G F E D E D D

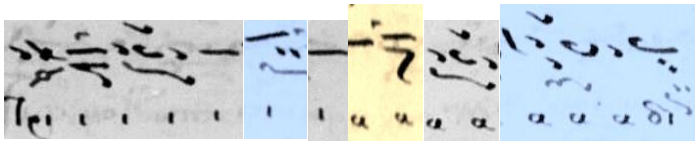

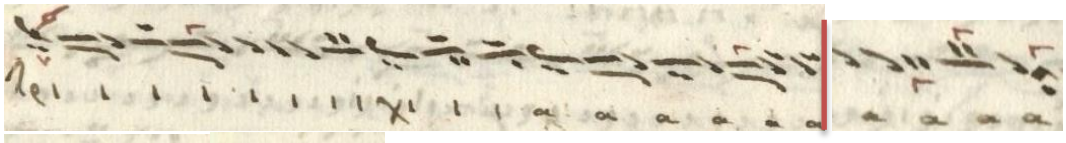

E G F G F G E G G F E D C D E G F E C

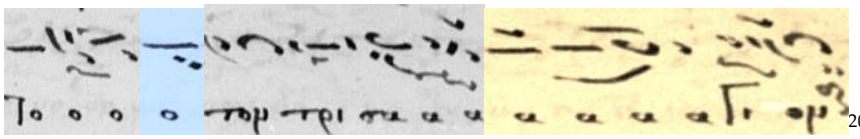

203

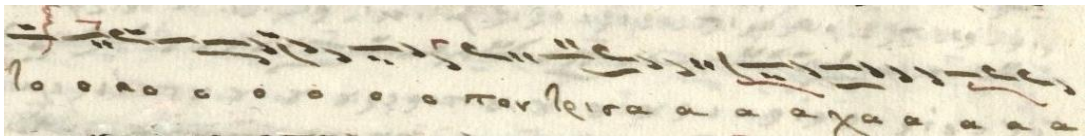

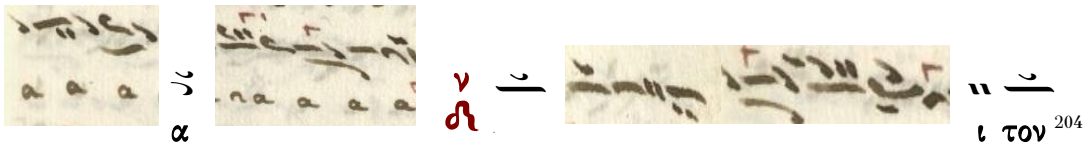

α α α α α α α α α α γι ι

ι τον 204

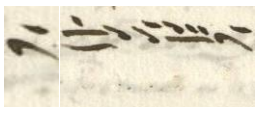

τρι σα α α γι ον

203 Σύμφωνα με την εξήγηση για το «προσάδοντες» για την οποία βλ. ο.π.

204 Αντί του .

εξήγηση πλ. δ΄ ήχου

c G F E D C D E G F E C D C D B C

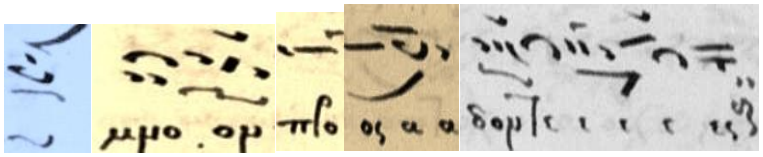

ο ο ο ο ο ο ο ο ο ο ο ο ο

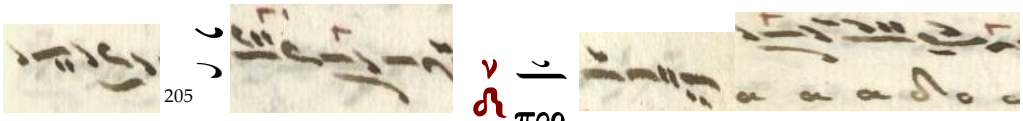

ο ο ο ο ο ο ο ο ο ον ο ο σα

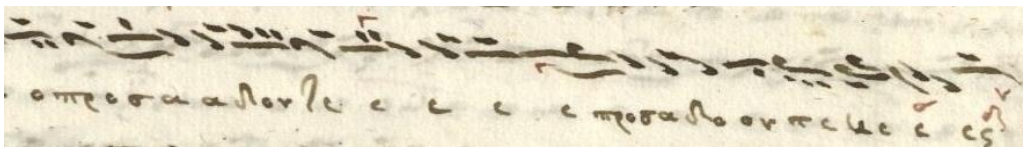

[205] Σύμφωνα με την εξήγηση για το «τρισάγιον»: 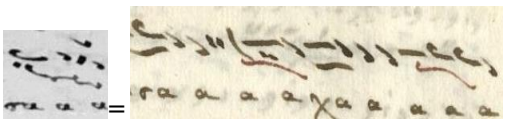 [...] 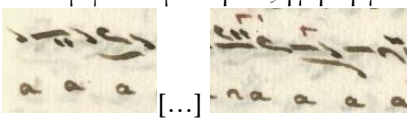

εξήγηση πλ. δ΄ ήχου

F E E D E D E C E G F G F G

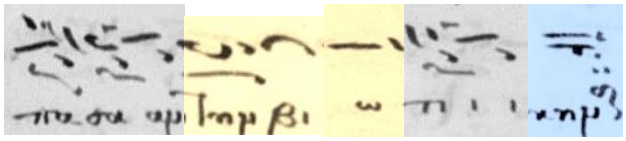

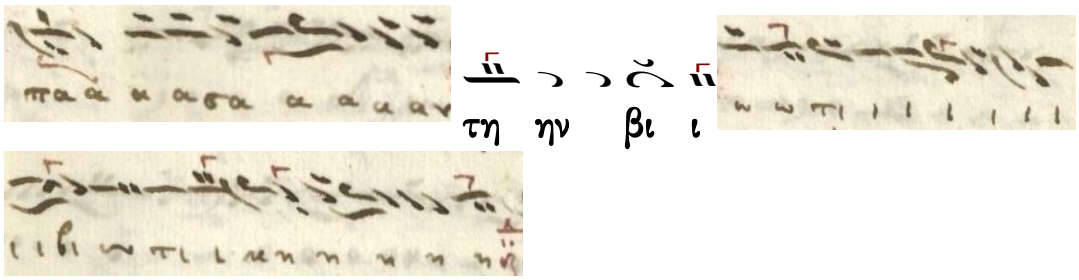

a b c G F E D C D E D E G F E C

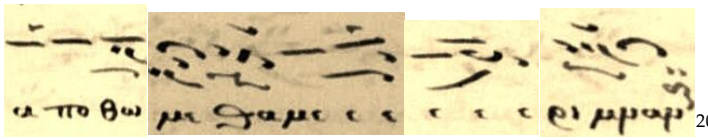

206

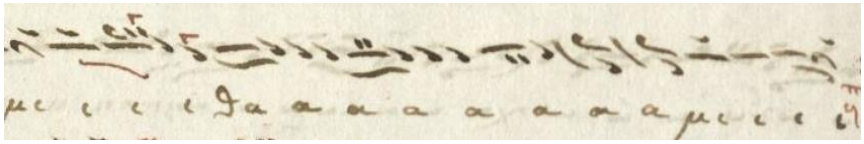

ε ε ρι ι ι ι χι ι ι ι με ε ε ρι μναν

206 Για την κατάληξη βλ. ο.π., την εξήγηση για το *τρισάγιον*.

εξήγηση πλ. δ΄ ήχου

C C E DE DC B C D C C B C DE F G b a G a G a F G a G G

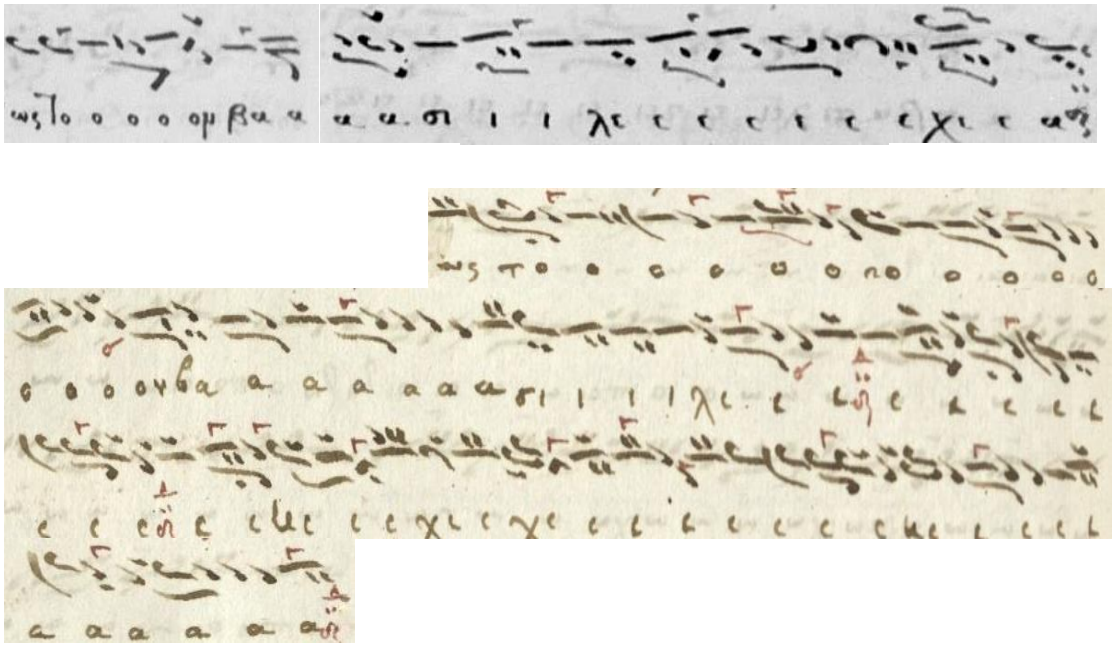

G c G F E D C D E D E FG F F E E C

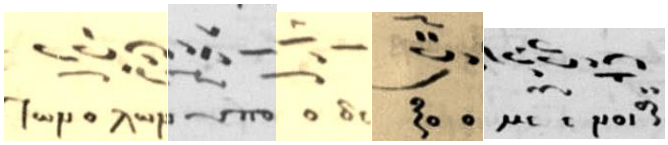

των ο λω ν

υ υ

δε ε ε

ξο

F E E D E D E G F G F G

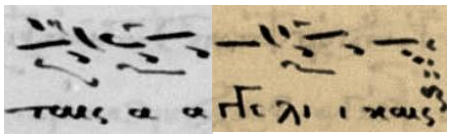

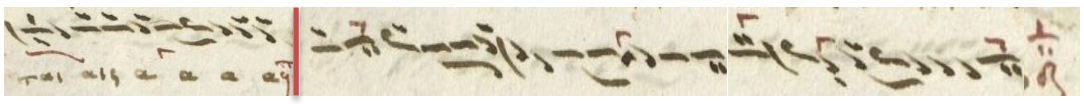

γγε λι ι ι ι ι α γγε ε λι και αι αι αι αις

εξήγηση πλ. δ΄

a c b b a G a G G E E G G F E D C D E G F E C

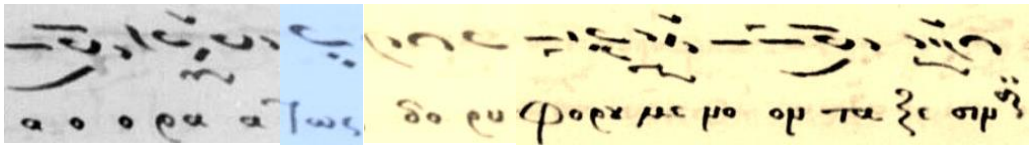

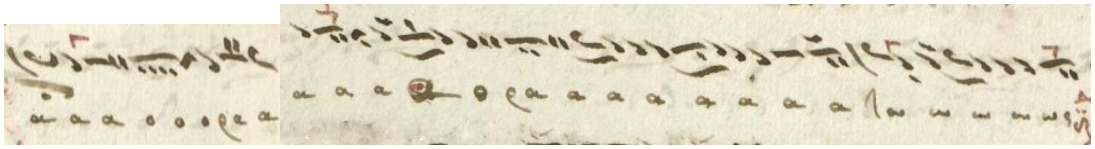

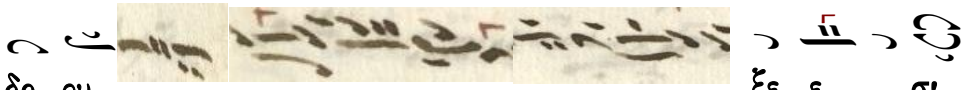

δο ρυ φο ο ρου ου ου ου με ε ε νον τα α α ξε ε σι

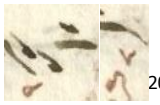

207

ι ιν

G G a b c b a b a b c G F E D E F E D C D C D B C

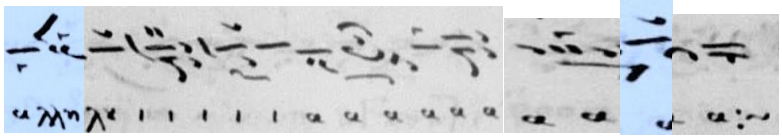

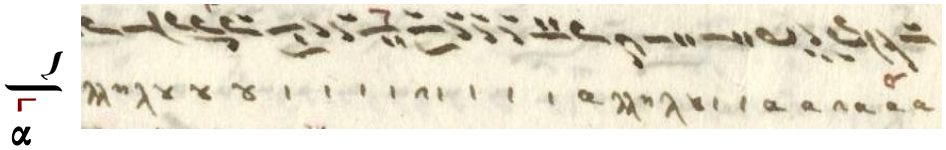

α

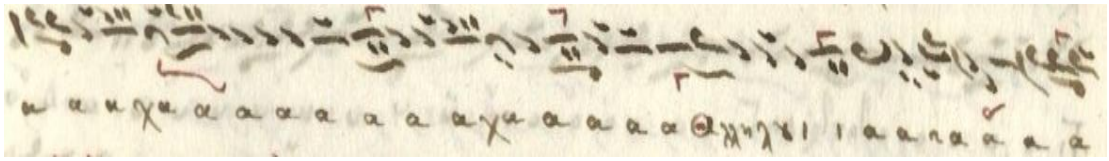

---

207 Σύμφωνα με τμήμα της εξήγησης για το «προσάδοντες». Βλ. ο. π. [προ]

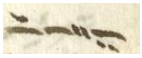

ο ο σα

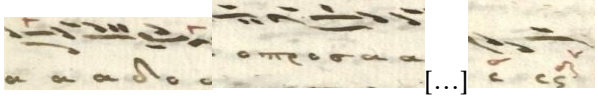

[…]

.

Ήχος πλ. δ' – σχολιασμός

- Περιπτώσεις χρήσης όμοιων/ παρόμοιων «γραμμών» στο χερουβικό του Π. Χρυσάφη και η ενδεχόμενη διαφοροποίηση τους στη σύντμηση του Αντωνίου ιερέα.

Η τεχνική της επανάληψης όμοιων «γραμμών» δεν χρησιμοποιείται με τέτοιο εμφανή τρόπο όπως στο χερουβικό του Π. Χρυσάφη σε ήχο βαρύ. Η μελοποιητική του τεχνική μάλλον μοιάζει με αυτή του β' ήχου, με ποικίλες εναλλαγές στους συνδυασμούς θέσεων που χρησιμοποιούνται ανά στίχο, με κοινό, όμως, παρονομαστή τις καταληκτικές θέσεις σύμφωνα με την τεχνική της απόδοσης. Έτσι, όμοιες/παρόμοιες «γραμμές» εντοπίζονται στα εξής σημεία:

1. Η «γραμμή» αποτελείται από εναλλάξ αλληλουχία θέσεων πιάσματος με έτερο παρακάλεσμα, βαρείας, λυγίσματος (Α), θέσεις βαρείας και λυγίσματος (Β) και θέσεις αντικενώματος, βαρείας και καταληκτικού κυλίσματος (Γ) σε άγια, τέσσερις φωνές πάνω από τη βάση του ήχου, στο φθόγγο Δι της μέσης.

Α Β Γ

α) 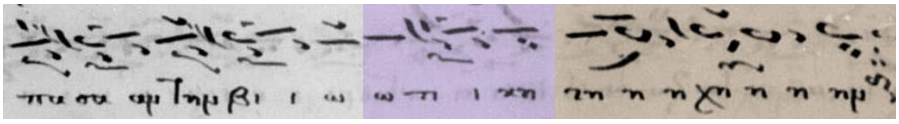

β) 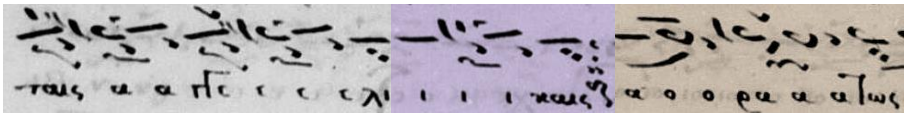

γ) 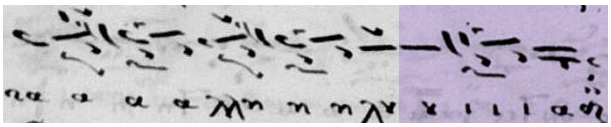

Στην περίπτωση α, η δεύτερη αλληλουχία πιάσματος με έτερο παρακάλεσμα, βαρείας και λυγίσματος του Α και το ολίγο από το Β, αντικαθίσταται από θέση αντικενώματος. Η επόμενη θέση λυγίσματος καθίσταται καταληκτική, αφού περικόπτεται ο πλατυσμός της λέξης *βιωτικήν* χωρίς να αλλάζει το τονικό ύψος. Τέλος, ο Αντώνιος αλλάζει τη διπλή στο ίσο με απόδερμα.

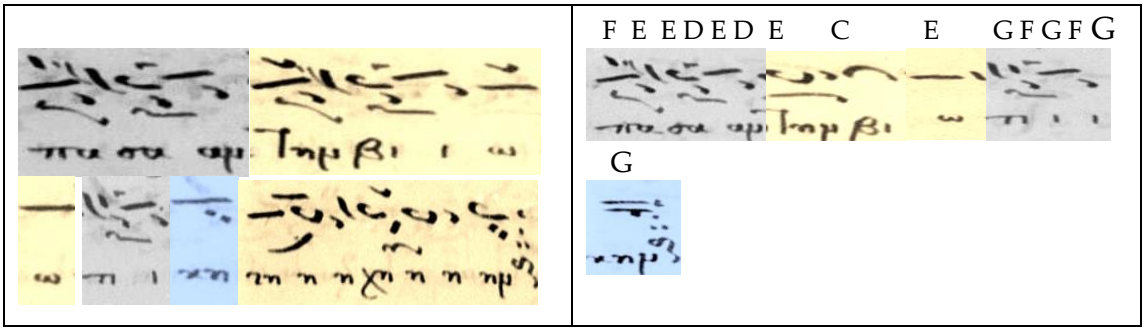

Και στην περίπτωση β αφαιρείται η δεύτερη αλληλουχία θέσεων πιάσματος, βαρείας και λυγίσματος και παραμένει η κατάληξη ως έχει, με θέση βαρείας και λυγίσματος πάλι σε άγια. Στο ίδιο τονικό ύψος καταλήγει και η λέξη *αοράτως* χωρίς αλλαγή στη μελοποίηση από τον Αντώνιο.

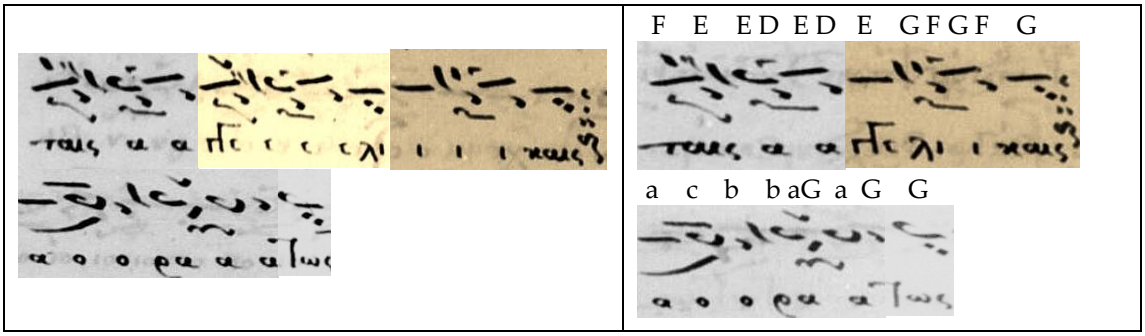

Τέλος, η γραμμή του δευτέρου *αλληλούια* στην περίπτωση γ αποκόπτεται εξ' ολοκλήρου στο χερουβικό του Αντωνίου[208].

Ακόμη, καταληκτικές θέσεις κυλίσματος με διαφορετική, όμως, σύνθεση φωνητικών σημαδιών παρατηρείται στις παρακάτω «γραμμές» δ και ε.

Δ Α ΣΤ Γ

δ) 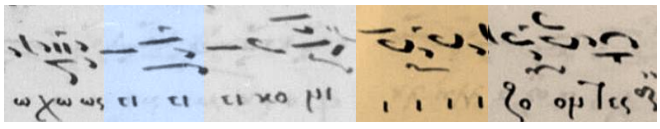

Δ Γ

ε) 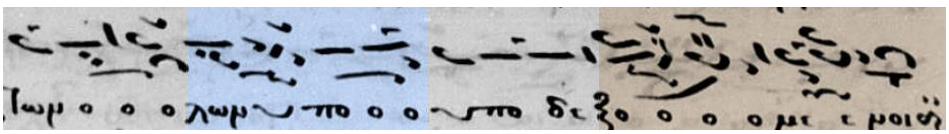

«Οι γραμμές» περιλαμβάνουν συνδυασμούς θέσεων από τα Δ, Α, ΣΤ και Γ. Και στις δύο περιπτώσεις η κατάληξη γίνεται στη βάση του ήχου, στο

[208] Βλ. στη σ. 369 του παρόντος.

φθόγγο Νη της μέσης. Στη περίπτωση δ, ο Αντώνιος αφαιρεί τον πλατυσμό της λέξης *μυστικώς* και τη θέση <u>πιάσματος</u> με έτερο παρακάλεσμα (Α), ενώ διατηρεί τη θέση λυγίσματος πριν το κύλισμα.

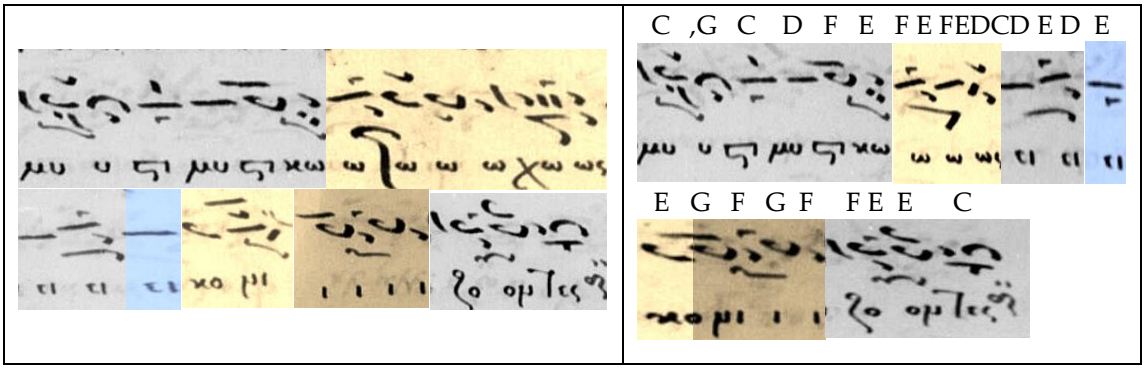

Αντίστοιχα, στην περίπτωση ε, διατηρεί την θέση συνάγματος και αντικενώματος (Δ) και την θέση παρακλητικής με ψηφιστό πριν το κύλισμα.

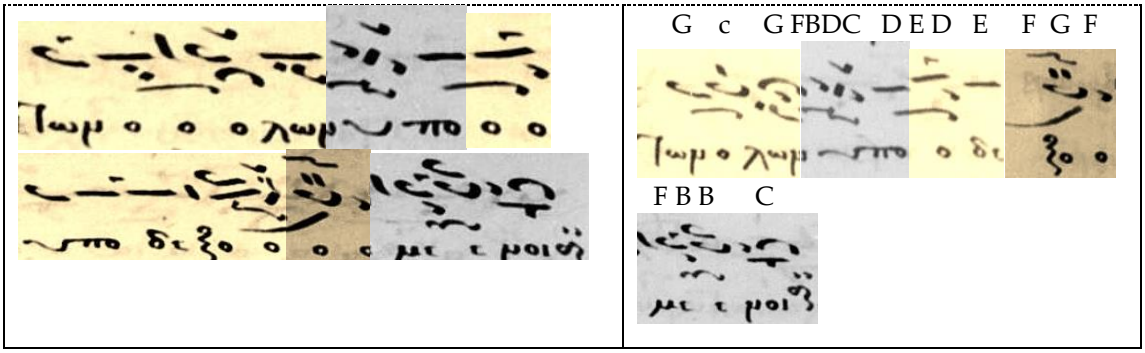

2. Οι επόμενες «γραμμές» έχουν κοινές θέσεις βαρείας, λυγίσματος (Γ), συνάγματος, αντικενώματος και τρομικού (Δ) για τη περίπτωση γ), βαρείας και λυγίσματος ακόμη και σε διπλή συναπτή παράθεση (Ε) ή και διπλοπέταστου (ΣΤ) για τις υπόλοιπες περιπτώσεις.

α)

Γ Δ Γ

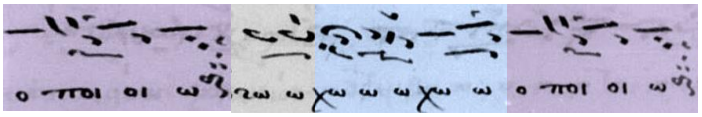

β)

Γ Δ Ε

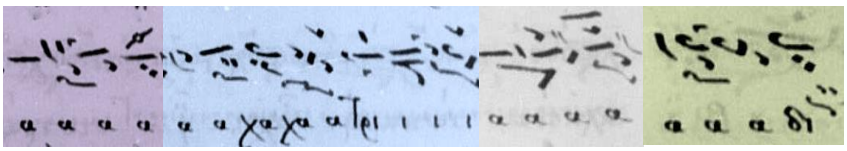

Γ Δ Ε

γ) 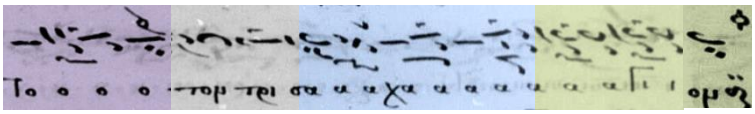

Γ Δ Ε

δ) 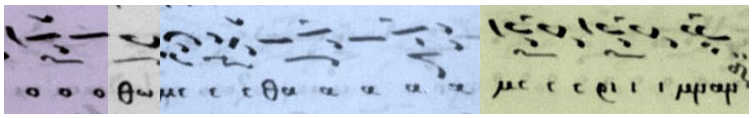

Δ Ε

ε) 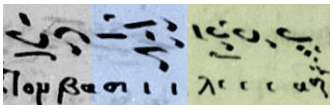

Δ ΣΤ Ε

στ) 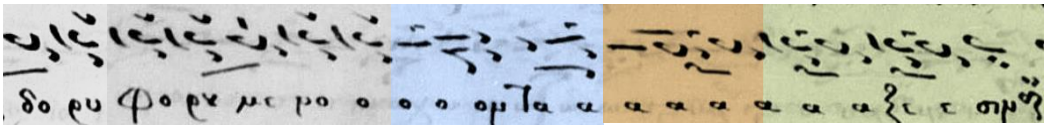

Αναλυτικότερα, η θέση Γ στην περίπτωση 2.α είναι η κατάληξη της φράσης *και τη ζωοποιώ* σε άγια, στο φθόγγο Δι της μέσης. Η θέση αντικενώματος και τρομικού στην αρχή της φράσης αντιγράφονται από τον Αντώνιο. Οι θέσεις λυγίσματος, παρακαλέσματος, αντικενώματος και έτερου παρακαλέσματος μαζί με το ολίγο, αντικαθίστανται μόνο από ίσο και δίφωνη υπερβατή ανάβαση. Έτσι, αποκόπτεται ο πλατυσμός της λέξης *ζωοποιώ*.

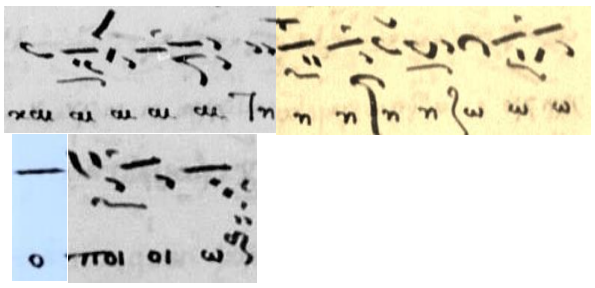

C G FE D E F E D C C E

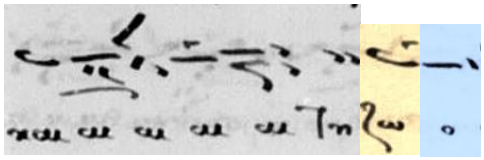

G F G F G

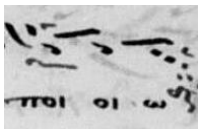

Οι επόμενες «γραμμές» 2.β ως και στ έχουν κοινή καταληκτική θέση λυγίσματος (Ε) όχι όμως στον ίδιο τόνο ή και γένος σε όλες τις περιπτώσεις.

Συγκεκριμένα, η γραμμή 2.β αποτελεί μέρος της μελοποίησης της λέξης *τριάδι* που αποκόπτεται και αντικαθίσταται από την καταληκτική θέση

κυλίσματος στο φθόγγο Πα της μέσης, μεταβολή στο χρωματικό γένος με φθορά νενανω και κατάληξη στην επιφωνία[209] του ήχου. Μάλιστα, η ίδια γραμμή συναντάται στο χερουβικό του Π. Χρυσάφη σε ήχο πλ. β'[210].

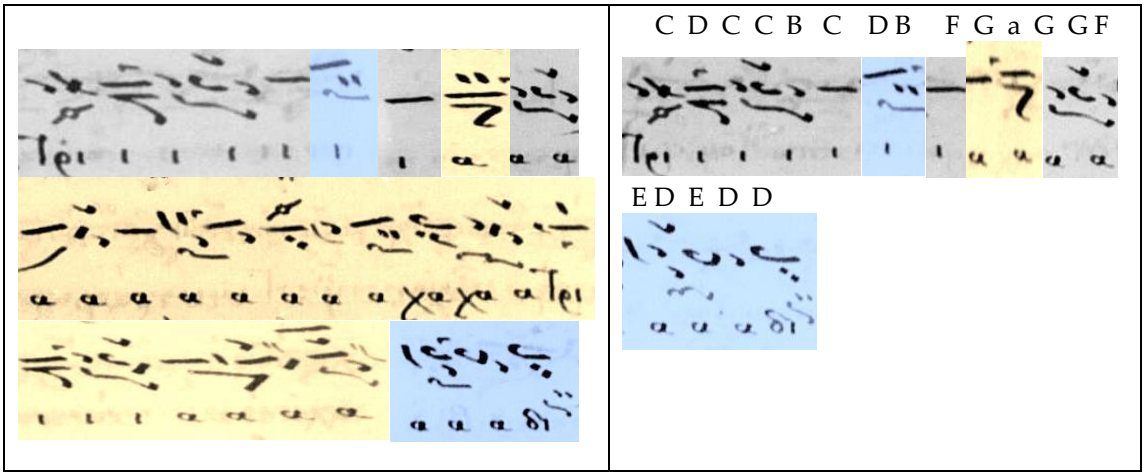

Ακολουθεί μέρος του επόμενου στίχου στην περίπτωση 2.γ και επιστροφή στο διατονικό γένος με φθορά νανα και κατάληξη στη βάση του πλ. δ' ήχου στη φράση *τον τρισάγιον*. Ο Αντώνιος αντιγράφει τις θέσεις στα (Γ) και (Δ) ως και τη θέση συνάγματος και αντικαθιστά τις υπόλοιπες θέσεις του (Δ) και (Ε) από θέση ψηφιστού και καταληκτική θέση πιάσματος με έτερο παρακάλεσμα στη βάση του ήχου, το φθόγγο Νη της μέσης. Καθώς η θέση αυτή συναντάται προηγουμένως στη λέξη *προσάδοντες* με κατάληξη στον ίδιο φθόγγο, με βάση την οποία προτάθηκε και η εξήγησή της, εικάζεται πως ο Αντώνιος θεώρησε ως πλεονασμό την τοποθέτηση της φθοράς δ' ήχου και νανα[211].

[209] Ως *μονόφωνος* του πλ. δ' κατά τον Απόστολο Κώνστα. Βλ. Αποστολόπουλος 2002: 272.

[210] 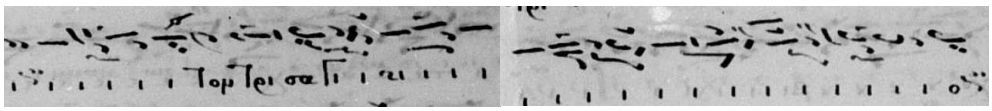

[211] Στο μέγα ίσο του Κουκουζέλη ανθολογείται η ίδια αυτή διαδοχή αντικενώματος και πιάσματος με το έτερο παρακάλεσμα στην ίδια κατάληξη, δηλ. στο φθόγγο Νη στο διατονικό γένος. Βλ. Ψάχος 1978: 186.

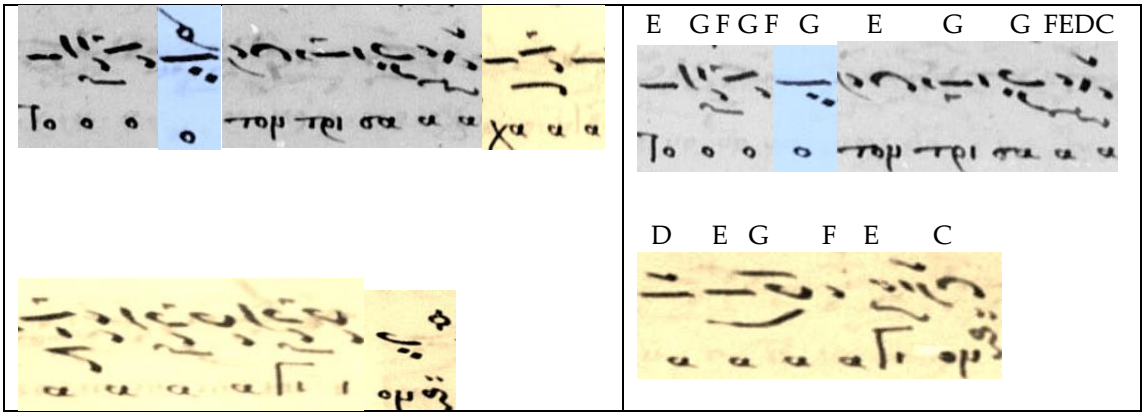

Η ίδια ακριβώς αντιμετώπιση ισχύει και για την περίπτωση 2.δ με τον Αντώνιο να χρησιμοποιεί σχεδόν τις ίδιες θέσεις όπως και παραπάνω (στην αρχή της σύντμησής του αντί βαρείας και λυγίσματος επιλέγει θέση αντικενώματος με κράτημα), και την ίδια κατάληξη.

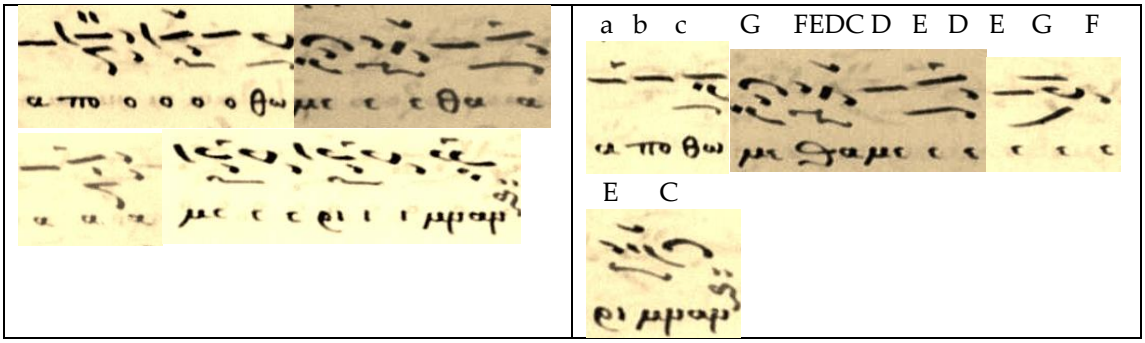

Την ίδια κατάληξη και την ίδια «γραμμή» (από την θέση βαρείας με ελαφρό και εξής) χρησιμοποιεί ο Αντώνιος για την αντικατάσταση της «γραμμής» 2. στ του Π. Χρυσάφη. Παρατηρείται εδώ πως η «γραμμή» του νέου Χρυσάφη περιλαμβάνει τις θέσεις ψηφιστού και στραγγισμάτων μοιάζοντας αρκετά με τη μελοποίησή του για την ίδια λέξη, *δορυφορούμενον*, στο χερουβικό του σε ήχο βαρύ[212].

212 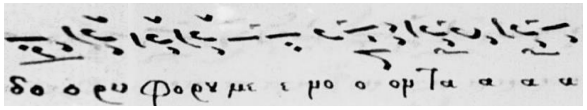

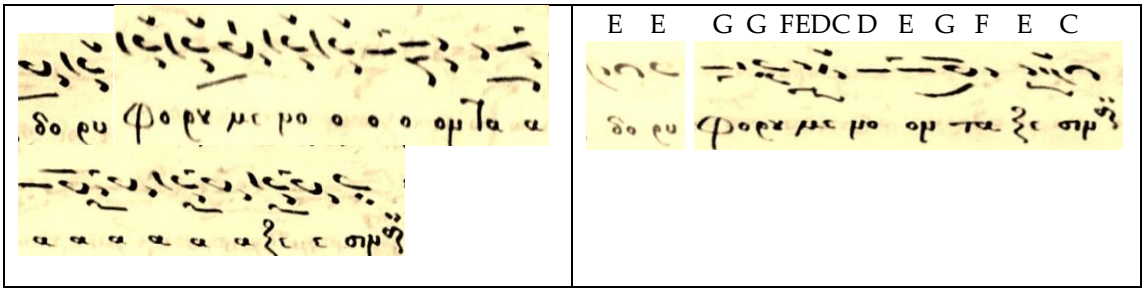

Όσο για την περίπτωση 2.ε, η κατάληξη είναι στο φθόγγο Δι της μέσης (άγια). Αυτός ο συνδυασμός θέσεων παραλείπεται στο χερουβικό του Αντωνίου.

3. Η καταληκτική θέση του ομαλού χρησιμοποιείται από τον Π. Χρυσάφη στις ακόλουθες «γραμμές». Και στις τρείς περιπτώσεις, η κατάληξη γίνεται στη βάση του ήχου, στο φθόγγο Νη της μέσης.

ΣΤ Γ

α) 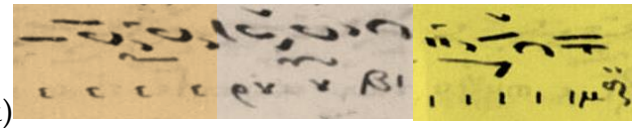

Γ

β) 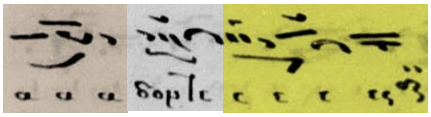

Β Δ

γ) 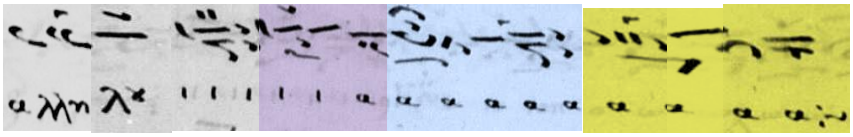

Στην περίπτωση 3.α), φαίνεται η απόληξη της εκτενής «γραμμής» *Οι τα χερουβίμ* που περιλαμβάνει θέσεις λυγίσματος, βαρείας, κυλίσματος και ομαλού. Ο Αντώνιος συντομεύει τη «γραμμή» που άρχεται με τη γνωστή εναρκτήρια θέση της παρακλητικής αντικαθιστώντας την με ισοφωνία[213]. Επίσης, αντικαθιστά την καταληκτική θέση του ομαλού με θέσεις βαρείας και λυγίσματος ενώ διατηρεί την αργία του αποδέρματος.

[213] Αναστασίου 2005: 413.

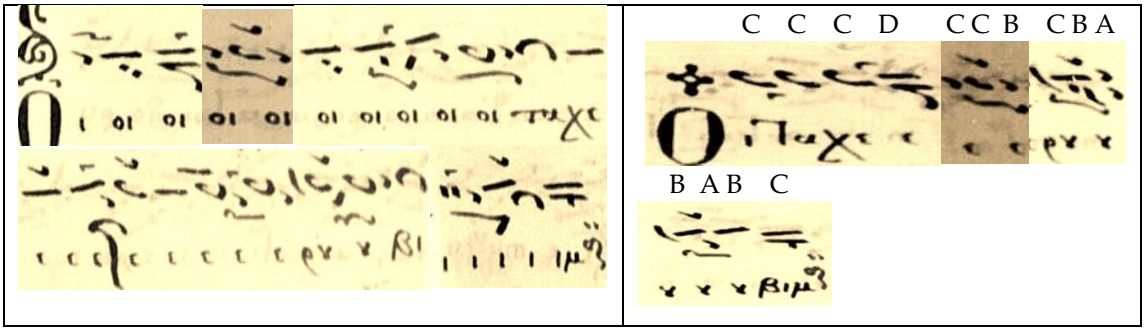

3.β): Η μελική «γραμμή» της λέξης *προσάδοντες* ολοκληρώνεται με τις θέσεις ψηφιστού, πιάσματος και ομαλού χωρίς καμία διαφορά στο χερουβικό του Αντωνίου. Η διαφορά από τη μελοποίηση του Π. Χρυσάφη έγκειται στην αποκοπή του πλατυσμού της λέξης.

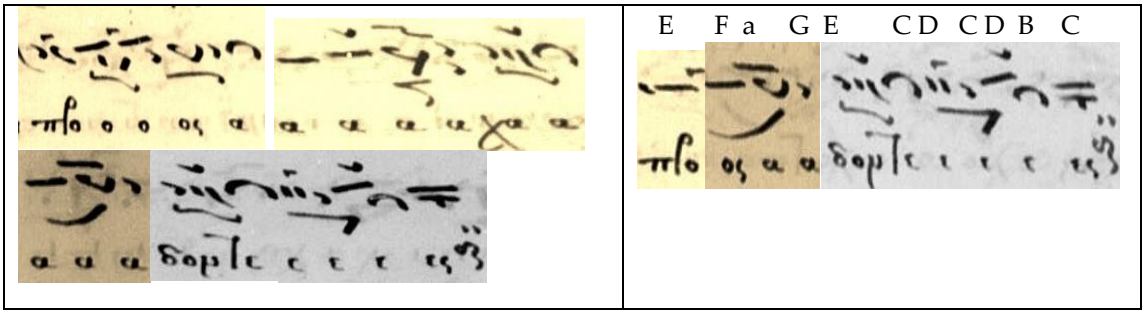

3. γ): η «γραμμή» του τρίτου *αλληλούϊα* αντιγράφεται από τον Αντώνιο και διαφέρει μόνο στη τετράφωνη ανάβαση που επιλέγει ο ιερέας, αντί της ισότητας στη «γραμμή» του Π. Χρυσάφη. Επίσης, προσθέτει το κλάσμα στην ανάβαση της μιας φωνής.

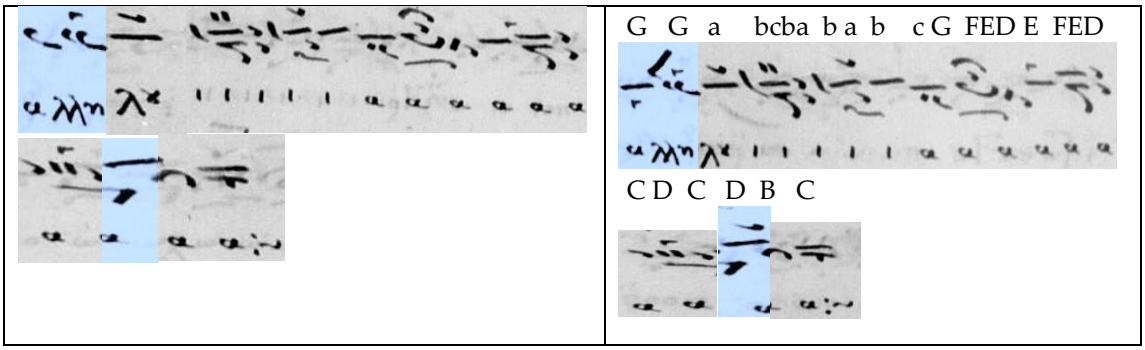

Σχετικά με την εξήγηση του χερουβικού του Αντωνίου, άξια παρατήρησης είναι η επιλογή της θέσης λυγίσματος για την κατάληξη του πρώτου στίχου *Οι τα χερουβίμ*, αντί της συνηθέστερης, για τον πλ. δ' ήχο, θέσης

κυλίσματος[214]. Επίσης, διαπιστώνεται πως η ίδια μελοποίηση συναντάται και στον πρώτο στίχο, στο χερουβικό του Αντωνίου του γ' ήχου[215]. Ως εκ τούτου, ο Χουρμούζιος ακολουθεί την ίδια εξήγηση και για τους δύο ήχους γ' και πλ.δ', ως και τη θέση έτερου παρακαλέσματος[216]. Επίσης ο Χουρμούζιος δίνει την ίδια εξήγηση με τον Γρηγόριο πρωτοψάλτη για τη θέση του πιάσματος με έτερο παρακάλεσμα 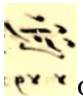 στο οκτάηχο κοινωνικό του Πέτρου Μπερεκέτη[217]. Αφού οι εξηγήσεις ταυτίζονται, η θέση αυτή θα μπορούσε να εξηγηθεί σύμφωνα με την οδηγία των δύο μεγάλων διδασκάλων. Ανατρέχοντας ακολούθως στο χβκ. του Π. Χρυσάφη του δ' ήχου, στο στίχο *τον τρισάγιον ύμνον προσάδοντες* το μέλος κινείται στο περιβάλλον του νεάγιε, του πλαγίου δηλ. του δ' ήχου, με καταλήξεις στον Νη της μέσης. Εντός αυτής της μελικής μεταχείρησης, εντοπίζεται θέση λυγίσματος με κράτημα στον Νη' της νήτης, στην άνω επταφωνία του πλαγίου[218] εξηγημένη από τον Χουρμούζιο. Παρά το ότι το μέλος στο στίχο *Οι τα χερουβίμ* που εξετάζουμε καταλήγει στη βάση του πλ. δ' Νη της μέσης με κίνηση ως και τον φθόγγο Κε της υπάτης[219], με βάση τα

---

[214] Άλλωστε και ο Π. Χρυσάφης αυτή τη θέση χρησιμοποιεί στο χβκ. του πλ. δ' Πρόκειται για συνηθισμένη θέση σε καταλήξεις ιδίως σε α', πλ.α' και δ' ήχου. Βλ. και στο Αποστολόπουλος 2002 : 250.

[215] F F F G F F E F E D E D E F

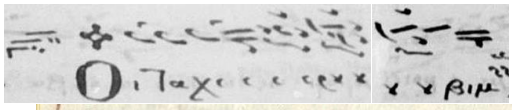

[216] 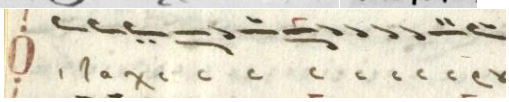

[217] Η Εξήγηση του Γρηγορίου: = 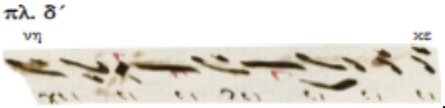 .
Η εξήγηση αυτού του κοινωνικού βρίσκεται στον κωδ. ΕΒΕ- ΜΠΤ 744. Βλ. Τύμπας 2018: 21, 27.

Η εξήγηση του Χουρμουζίου στο χβκ. του γ' ήχου: 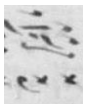 = 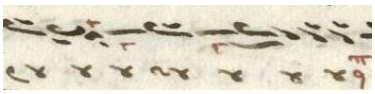

a b a b c

[218] Η εξήγηση του Χουρμουζίου στο εν' λόγω σημείο είναι η ακόλουθη: 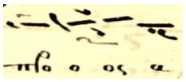

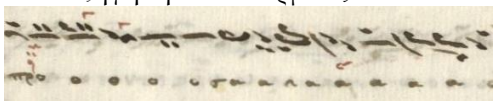

[219] Το μέλος του Π. Χρυσάφη παρουσιάζει συμπεριφορά πρώτου ήχου σε πολλά σημεία (τροχός). Βλ. Αποστολόπουλος 2002: 279.

προλεγόμενα, μια υπόθεση εξήγησης πιθανά θα μπορούσε να διαμορφωθεί ως εξής:

C C C D C C B C B A B A B C

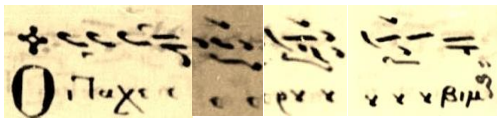

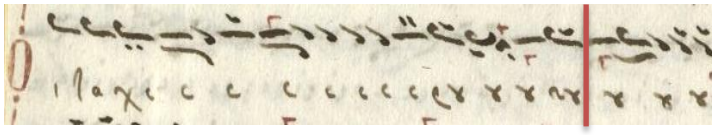

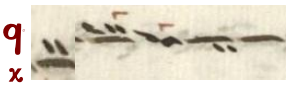

ου ου ου χε ε

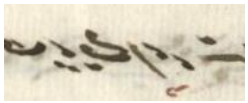

ε ρου β ι ι ιμ

- Περί των καταλήξεων στο συντετμημένο χερουβικό του Αντωνίου – Μακροδομική απεικόνιση - Ομοιότητες και διαφοροποιήσεις «γραμμών» [220].

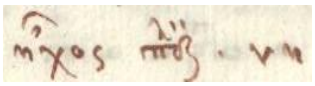

C	C	G	D	C	C

G	C	G	C	G	C	C

[220] Υστερα από αντικατάσταση «γραμμών» του Π. Χρυσάφη, όπως παρουσιάστηκαν παραπάνω.

Ετσι όπως διαμορφώνεται το συντετμημένο χερουβικό του Αντωνίου διακρίνεται μία εκτενής «γραμμή» αποτελούμενη από θέσεις (βαρείας ή αντικενώματος) συνάγματος, αντικενώματος, ψηφιστού και καταληκτικού πιάσματος με έτερο παρακάλεσμα, όπως φαίνεται στις περιπτώσεις α,β και γ[221]. Στην περίπτωση δ προστίθεται καταληκτική θέση ομαλού, ενώ η «γραμμή» ε διατηρεί την ίδια κατάληξη παρά το ότι υπάρχουν διαφορετικοί συνδυασμοί θέσεων[222]. Σε όλες τις περιπτώσεις το μέλος οδηγείται στη βάση του ήχου, το φθόγγο Νη της μέσης.

a b c GFEDC D E D E G F E C

α) 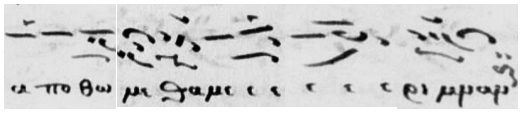

E E G GFEDCD E G F E C

β) 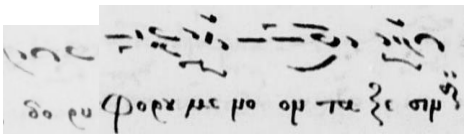

E G GFEDC D E G F E C

γ) 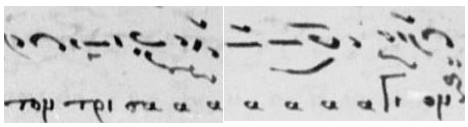

c G F EDC D E GF E C D C D B C

δ) 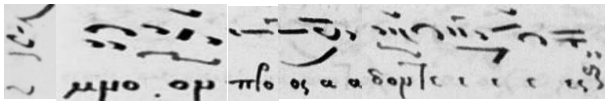

G G a bc ba b a b c G FED E FEDC D C D B C

ε) 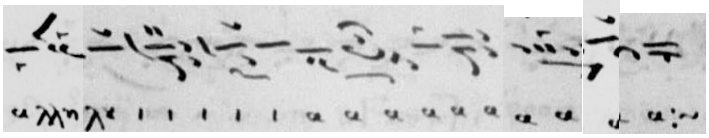

Η ομοιότητα των επόμενων γραμμών έγκειται στις καταλήξεις στην τετραφωνία του ήχου, στο φθόγγο Δι της μέσης. Συνδυασμοί θέσεων πιάσματος με έτερο παρακάλεσμα, βαρείας, λυγίσματος (ή και

[221]Η ίδια «γραμμή» με την προσθήκη παρακλητικής στη θέση ψηφιστού και με καταληκτική θέση κυλίσματος αντί πιάσματος στη βάση του ήχου, εντοπίζεται στους στίχους *των όλων υποδεξόμενοι*: G c G FBDCD E D E FG F FB B C

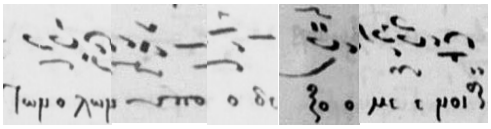

[222] Βλ. ακολούθως στο σχολιασμό των εφυμνίων.

αντικενώματος), βαρείας και του καταληκτικού λυγίσματος συναντώνται στις περιπτώσεις 2.α) και β). Στην περίπτωση γ) συναντώνται οι θέσεις αντικενώματος, τρομικού, βαρείας και το καταληκτικό λύγισμα.

Αντίθετα, στις περιπτώσεις 3)α και β) μπορεί οι θέσεις τρομικού και έτερου παρακαλέσματος να είναι κοινές, όμως η γραμμή 3α) ολοκληρώνεται με θέσεις βαρείας, πιάσματος με έτερο παρακάλεσμα, βαρείας και του καταληκτικού λυγίσματος στη βάση του ήχου, ενώ αντίστοιχα η β), με θέσεις βαρείας και καταληκτικού κυλίσματος στην επιφωνία του ήχου, το φθόγγο Πα της μέσης.

FE ED E DE C E GFG F G

2.α) 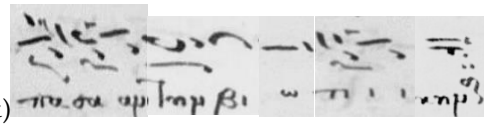

F E E D E D E G F G F G

β) 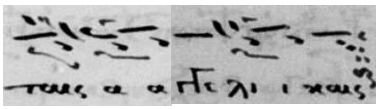

C GFEDE F ED C C E G F G F G

γ) 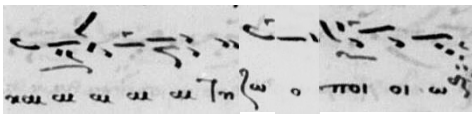

C C C D C C B C B A B A B C

3.α) 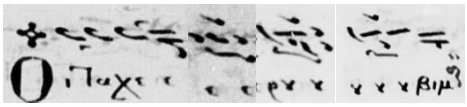

C DCCB C DE F G a G G F EDED D

β) 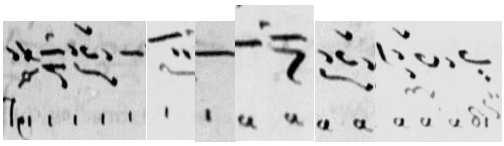

❖ Το εφύμνιο «*αλληλούια*» στα χερουβικά του Αντωνίου ιερέα

Σχολιασμός - ομοιότητες και διαφορές

Ο Π. Χρυσάφης χρησιμοποιεί την παρακάτω «γραμμή» για να πλατύνει το τελικό φωνήεν *α* του τρίτου εφυμνίου στα χερουβικών του *α'*, *β'* και *πλ. β'* ήχου 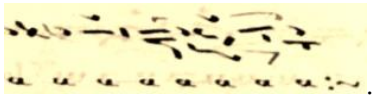 . Ο Αντώνιος χρησιμοποιεί αυτή τη «γραμμή» προσαρμόζοντας την στα εφύμνια των σύντομων χερουβικών του σε ήχο *β'* και βαρύ, ως εξής:

- Ήχος *β'*

G a b c d c b a G F G a b b a G F a G

Στο εφύμνιο του *β'* ήχου αντικαθιστά τη δίφωνη υπερβατή *ανάβαση* με βηματική (κεντήματα με ολίγο συνοδεία λυγίσματος) και παραλείπει το τρομικό από το επόμενο [ολίγο ή οξεία?].Ακόμη, αντικαθιστά με κράτημα το κλάσμα στο ίσο και το έτερο παρακάλεσμα με αντικένωμα. Η τελίκη συνδυαστική θέση αντικενώματος με ομαλό διατηρείται ως έχει.

- Ήχος βαρύς

B B C D C B C B C D E F D C E D

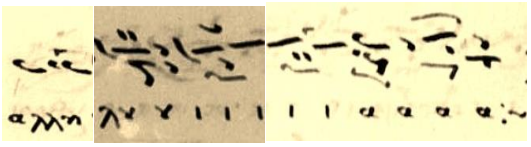

Την ίδια «γραμμή» πλην της αρχικής βαρείας με απόστροφο χρησιμοποιεί και στο εφύμνιο του βαρέος ήχου με τη διαφορά ότι διατηρεί το έτερο παρακάλεσμα και επιλέγει το κρατημουπόροο κάτω από το ίσο. Με αυτό τον τρόπο, χρειάζεται μόνο μια απόστροφο για να δηλώσει την τρίφωνη κατάβαση.

Αντίθετα, για να σχηματίσει τα εφύμνια των χερουβικών του σε *α'* και *πλ. α'*, ο Αντώνιος αντικαθιστά την παραπάνω ίδια «γραμμή» του Π. Χρυσάφη 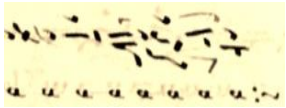 με θέση έτερου παρακαλέσματος στην

απόστροφο με κλάσμα και διπλή και με ολίγο με απόδερμα 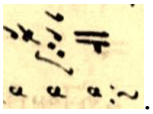 . Οι υπόλοιπες αλλαγές που πραγματοποιεί για να προκύψουν τα εν λόγω εφύμνια είναι οι εξής:

- Για τον α' ήχο, αντικατάσταση των θέσεων της παρακλητικής και του αντικενωκυλίσματος από ολίγο με κράτημα και από τις θέσεις βαρείας και τρομικού στο τρίτο *αλληλούια* του Π. Χρυσάφη στον ίδιο ήχο.

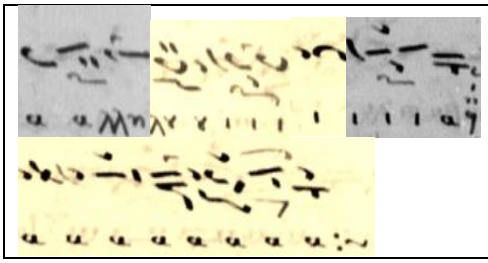

D E F F G a G a G F G F G a D C D

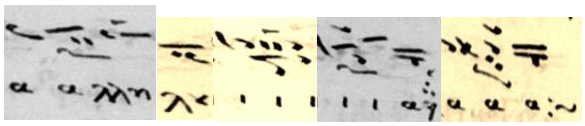

Ταυτόχρονα, το ίδιο αυτό τρίτο εφύμνιο του Π. Χρυσάφη του α' ήχου μετατρέπεται στο τρίτο εφύμνιο του χερουβικού του πλ. α' του Π. Χρυσάφη με την περικοπή της θέσης κυλίσματος[223].

Π. Χρυσάφης, ήχος α', τρίτο εφύμνιο.

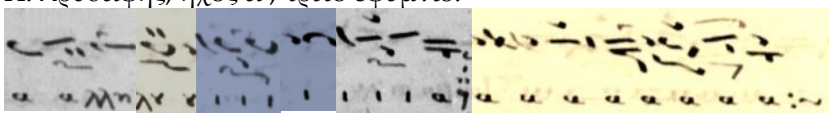

Π. Χρυσάφης, ήχος πλ. α', τρίτο εφύμνιο.

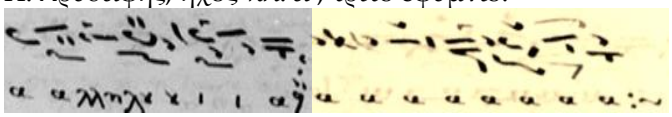

- Για τον πλ. α' ήχο, δεν απαιτείται καμία άλλη αλλαγή, πλην της αντικατάστασης που προαναφέρθηκε.

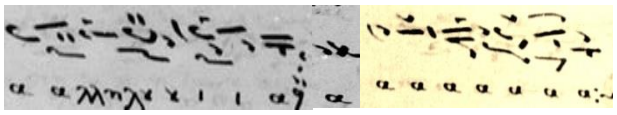

D E F G b a a G a G G

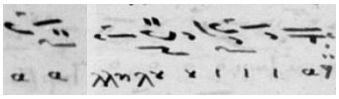

D C D

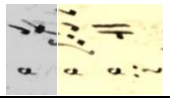

[223] Επισημαίνεται πως το ίδιο εφύμνιο χωρίς τον εν λόγω πλατυσμό είναι το δεύτερο εφύμνιο στο χβκ. του Π. Χρυσάφη σε δ' ήχο.

Για το σχηματισμό των εφυμνίων στα χερουβικά του δ′ και πλ. β′ ήχου, η γνωστή μας πιά «γραμμή» του Π. Χρυσάφη 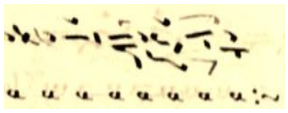 παίρνει τις εξής μορφές σύμφωνα με την εκδοχή του εφυμνίου του β′ ήχου:

G a b c d c b a G F G a b b a G F a G

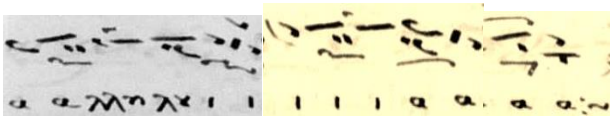

G G c b a b d c b a G F G a b b F E G F G

- Για τον δ′ ήχο[224]

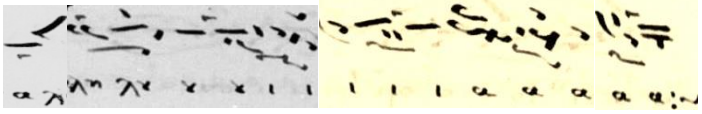

D E F G a G F E F G a b b F E G F G

- Για τον πλ. β′

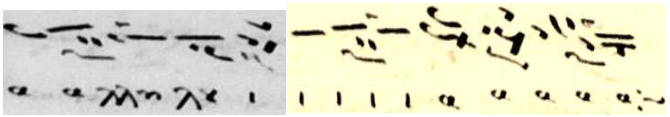

A B

Παρατηρείται πως το πρώτο μέρος του εφυμνίου (Α) στον β′ ήχο συγκροτείται από θέση λυγίσματος, ολίγο με κράτημα και θέση συνάγματος. Στη περίπτωση του δ′ ήχου προηγείται τετράφωνη υπερβατή ανάβαση και θέση αντικενώματος αντί της θέσης λυγίσματος. Η υπόλοιπη «γραμμή» παραμένει ίδια.

Συγκρίνοντας τώρα τον β′ ήχο με τον πλ. β′, η μόνη διαφορά που παρατηρείται ανάμεσα στα δύο πρώτα μέρη του εφυμνίου είναι η αντικατάσταση της θέσης συνάγματος στον β′ ήχο από θέση σείσματος.

Εν συνεχεία, η μόνη διαφορά που εντοπίζεται ανάμεσα στους ήχους δ′ και πλ. β′ στο δεύτερο μέρος του εφυμνίου (Β) είναι η αποκοπή της βαρείας και η αντικατάσταση της αποστρόφου από ολίγο στον πλ. β′ ήχο, διαφορά που δεν εντοπίζεται ανάμεσα στους ήχους β′ και δ′.

Στο (Β), η διαφορά ανάμεσα στον β′ ήχο και στους δ′ και πλ. β′ είναι η αντικατάσταση της θέσης αντικενώματος στην ισότητα με κράτημα από ίσο με κούφισμα, θέση έτερου παρακαλέσματος με κρατημοϋπόρροο και καταληκτική θέση λυγίσματος με απόδερμα.

[224] Η μόνη διαφορά στα εφύμνια του δ′ ήχου των δύο συνθετών είναι η αντικατάσταση της ισότητας στο μέλος του Π. Χρυσάφη με τετράφωνη υπερβατή ανάβαση από τον Αντώνιο, κάτι που ισχύει και για το χβκ. του πλ. δ′ του Αντωνίου.

Σχετικά με το εφύμνιο του δ' ήχου, παρατηρείται αρχικά η ίδια τετράφωνη υπερβατή ανάβαση με το εφύμνιο του δ' ήχου και οι ίδιες θέσεις τρομικού και λυγίσματος με τον βαρύ ήχο. Ακολουθούν οι θέσεις αντικενώματος, τρομικού και ομαλού, διαφοροποιόντας αρκετά τη «γραμμή» από αυτές των προηγούμενων εφυμνίων, μοιάζοντας όμως με άλλες «γραμμές» που εκτέθηκαν παραπάνω, στο σχολιασμό για τον πλ. δ' ήχο.

Ήχος βαρύς

B B C D C B C B C D E F D C E D

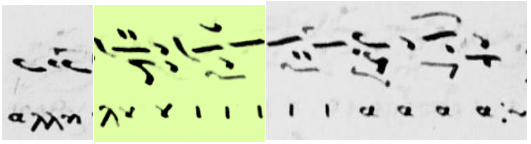

Ήχος πλ. δ'

G G a b c b a b a b c G F E D E F E D C D C D B C

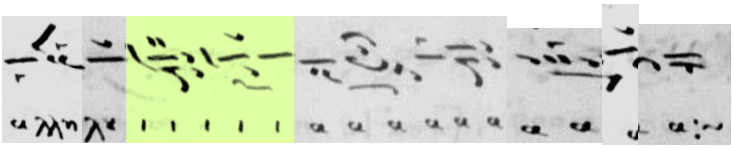

Τέλος, το εφύμνιο του γ' ήχου ξεκινά με ισότητα και λύγισμα κατώ από ολίγο με κεντήματα όπως συμβαίνει και στα εφύμνια των ήχων α', πλ.α', β' και πλ. β'.

Ήχος γ'

F G a b c b a G a b a G F b a c b a G F E F

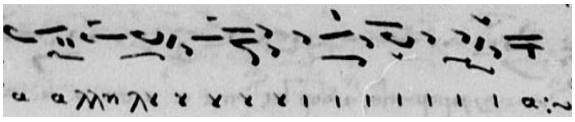

Επίσης, καταλήγει με τη θέση συνάγματος (και απόδερμα) που συναντάται στο πρώτο τμήμα του αλληλούια του β' ήχου: G a b c d c b a G

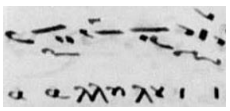

Ειδικότερα, ο συνδυασμός θέσεων τρομικού, αντικενώματος και συνάγματος του εφυμνίου του γ' ήχου συναντάται και στο στίχο *αποθώμεθα μέριμαν* στο χβκ. του ίδιου ήχου του Αντων. που προέκυψε

από την παράλειψη τμήματος της μελοποίησης για τον ίδιο στίχο από τον Π. Χρυσάφη[225].

a b a G F b a c b a G F E F

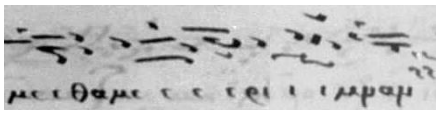

- **Παρατηρήσεις για την εξήγηση των χερουβικών του Αντωνίου ιερέα**

Ο Αντώνιος επιλέγει κάποιες όμοιες θέσεις/ «γραμμές» για τη μελοποίηση συγκεκριμένων στίχων που δεν καλύπτονται από την εξήγηση του Χουρμουζίου για τα χερουβικά του Π. Χρυσάφη. Πρόκειται α) για θέσεις που δεν συναντώνται στα χερουβικά του Π. Χρυσάφη και άρα δεν έχουν εξηγηθεί από τον Χουρμούζιο. Για αυτές τις περιπτώσεις, θα πρέπει να αναζητηθεί η εξήγηση τους σε παρόμοια μέλη άλλων διδασκάλων όσο γίνεται εγγύτερα στη περίοδο ακμής του Αντωνίου, β) για θέσεις ή εκτενείς «γραμμές» που συναντώνται σε συγκεκριμένο γένος στα χερουβικά του Π. Χρυσάφη και ο Χουρμούζιος παραδίδει την εξήγηση τους για το συγκεκριμένο γένος. Η χρήση μιάς τέτοιας εξήγησης σε διαφορετικό γένος εύλογα μάλλον δεν μπορεί να θεωρηθεί κατάλληλη καθώς οι συνδυασμοί των θέσεων και κατά συνέπεια η πορεία μέλους διαφοροποιούνται όχι μόνο ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες του κάθε γένους, αλλά και των ήχων που ανήκουν σε αυτό.

Στη περίπτωση του Αντωνίου, τα χερουβικά του σε α’, β’, γ᾽ και πλ. δ’ ήχο φαίνεται να καλύπτονται από την εξήγηση του Χουρμουζίου για τα χερουβικά του Π. Χρυσάφη στους αντίστοιχους ήχους. Ωστόσο, φαίνεται ότι δεν ισχύει το ίδιο για κάποιες θέσεις/ «γραμμές» στα χερουβικά του ιερέα σε δ’, πλ. β’ και βαρύ ήχο, καθώς και στα δύο χερουβικά του σε πλ.α’ (συντετμημένο και καλλωπισμένο), με τις περισσότερες ανεξήγητες θέσεις στο καλλωπισμένο του χερουβικό. Ειδικότερα, ανεξήγητες διατηρήθηκαν οι παρακάτω θέσεις στα εξής χερουβικά:

[225] Βλ. οπ. π. στο σχολιασμό του γ’ ήχου.

- δ′ ήχου

E E E G F GF F E E E G G FGF F E E

Από τις ελάχιστες φορές που ο Αντώνιος επιλέγει κατάληξη σε διαφορετικό φθόγγο από αυτόν που είχε επιλέξει ο Π. Χρυσάφης. Παρόμοια «γραμμή» με διπλοπέταστο και βαρείες συναντάται και στο συντετμημένο χερουβικό του α′ ήχου, στη λέξη *αοράτως* αλλά με κατάληξη όχι σε Βου (λέγετο), αλλά σε Δι της μέσης:

a c b c b b a b a a G a G G

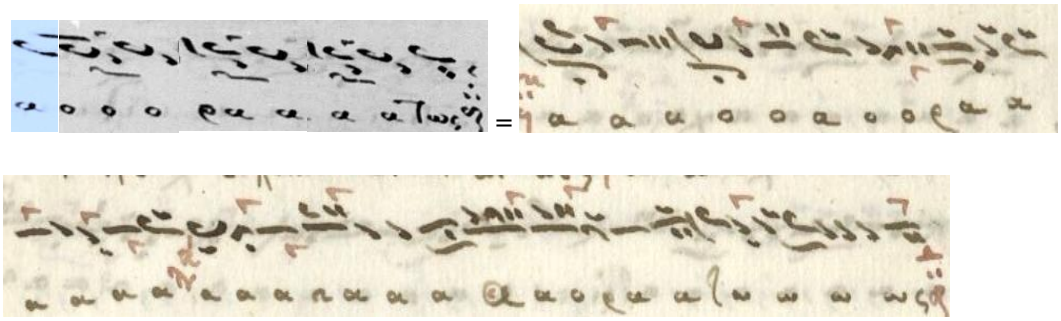

- πλ. α′ ήχου (συντετμημένο)

D D E F E

1. 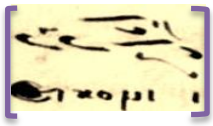

Παρόμοια θέση πιάσματος συναντάται στο συντετμημένο χερουβικό του δ′ ήχου, αλλά με διαφορετική πορεία μέλους:

b a a G a G G

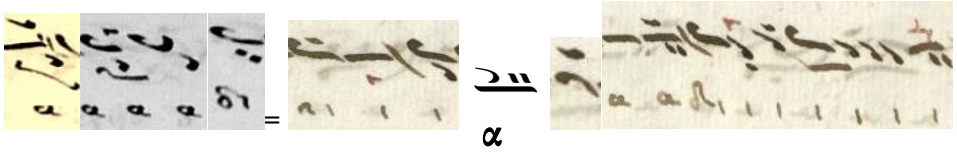

F G a G

2. 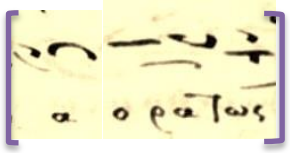

Συναντάται παρόμοια θέση στη λέξη *προσάδοντες* του πλ.α' ήχου (συντετμημένο) με κατάληξη στη βάση Πα του ήχου.

E F G D

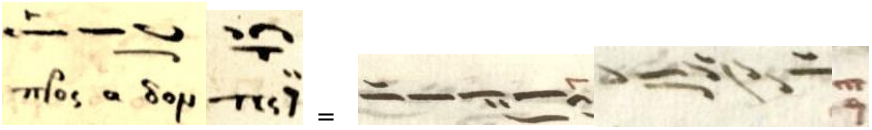

προ σα α α α δο ον τε ε ες

G F E F G ab a G F G F E D

3. 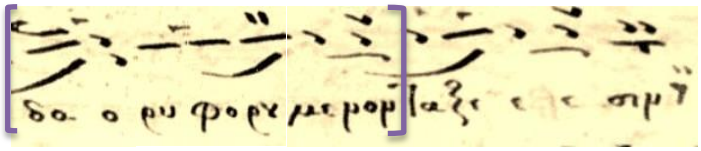

Το μεγαλύτερο μέρος της «γραμμής» είναι ίδιο και στον α' ήχο και η πορεία του μέλους είναι κοινή.

a G a F G ab a G F G F E D

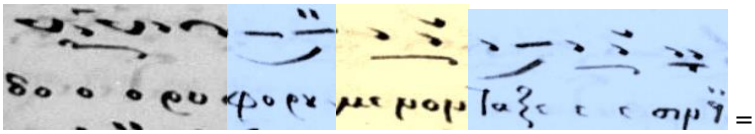

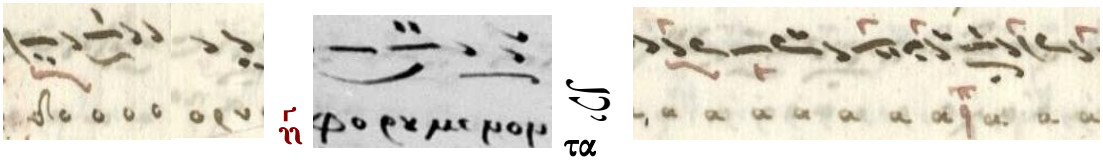

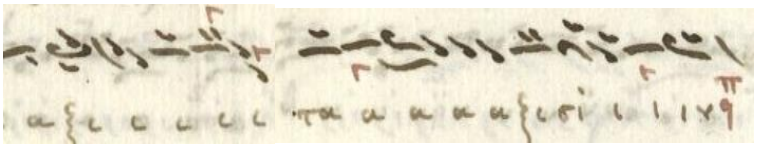

καταγράφουν μια θέση με περισσότερα σημάδια σε κάποιο σημείο της σύνθεσης, ως ένα είδος ερμηνείας της, και αλλαχού να την γράφουν μόνο στενογραφικά[226] και β) την τάση να καταγράφουν μόνο τα φωνητικά σημάδια μιας θέσης, φαινόμενο όχι σπάνιο αφού σε πολλές περιπτώσεις το περιεχόμενο της ήταν τόσο γνωστό ώστε απλώς να εννοείται.[227]

Η ίδια «γραμμή» συναντάται στη φράση *αποθώμεθα μέριμναν* στους ήχους πλ.β' και πλ.α' (στο καλλωπισμένο χερουβικό του Αντωνίου) και στη φράση *δορυφορούμενον τάξεσιν*[228], επίσης στην καλλωπισμένη σύνθεση του ιερέα. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, παραμένει χωρίς εξήγηση.

- πλ. α' (καλλωπισμένο)

D DD DE FE E GFGFED D F FE EDCD

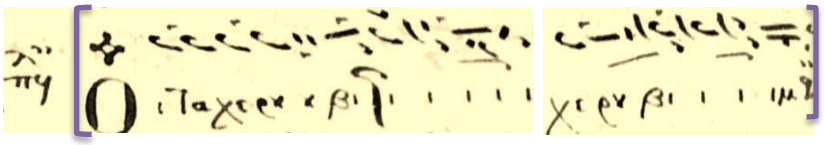

D D D DE FEE GFGFEDDEF FE E DCD

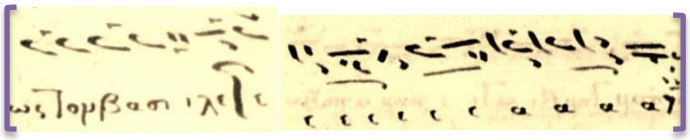

DGFGFGF GF FEFEEDED FF G a G G ab a aG G F G F E D

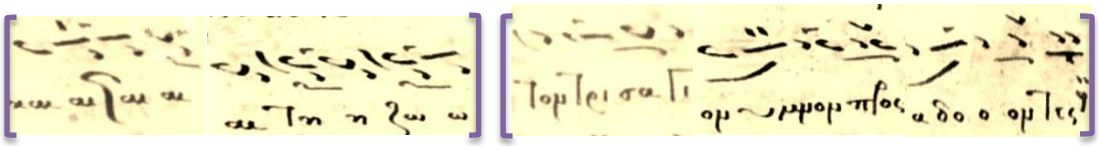

F G ab a G F G F E D a a a a a a a

b aG b aG F E F G F E D C D C DCBC D E G F E D

[226] Κατά την προσφιλή συνήθεια μεγάλων διδασκάλων όπως ο Π. Χρυσάφης ή αργότερα ο Π. Πελοποννήσιος. Βλ. Ψάχος 1917: 215

[227] Ψάχος 1917: 55. Βλ. και στο Αποστολόπουλος 2002: 303.

[228] Βλ. παρακάτω, στη σ. 429- 30.

D D E F G a Ga G G F G F G

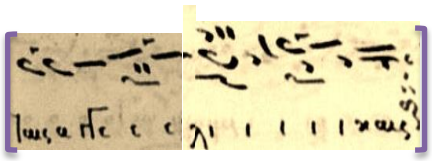

Η ίδια γραμμή χρησιμοποιείται στον γ΄ ήχο.

F F F G a b cd c c b c b c

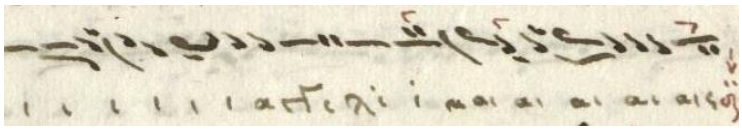

G G c b a G G F G ab a G F E G F E D

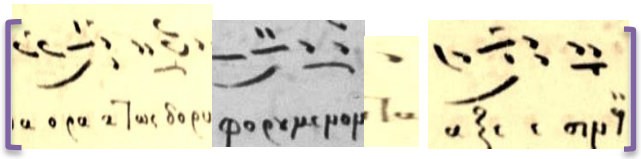

- πλ. β΄ ήχου

F G ab a G F G F E D

1. 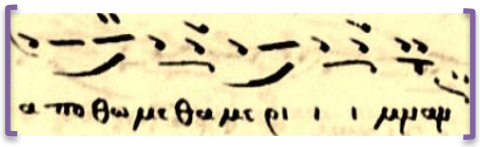

G F G ab a G

2. 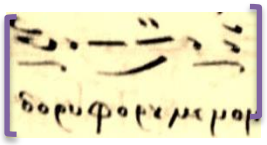

F G FE D C

3. 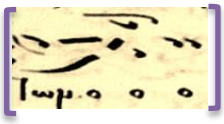

Η θέση 3 εντοπίζεται σε βαρύ ήχο και μάλιστα με κατάληξη στη διφωνία του:

D G FE D C DE F D

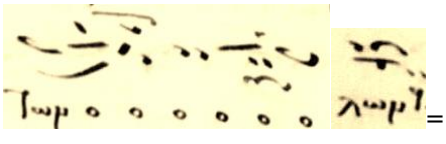

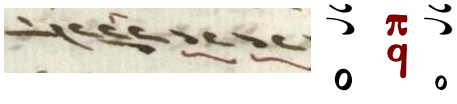

o o o o o o o o

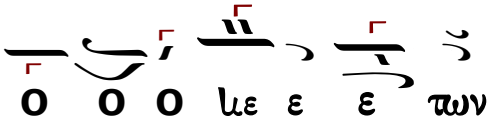

κ.λ.π.

- επίσης σε β’ ήχο

a G a G G c ba G F

= […]

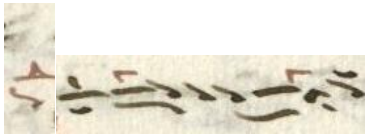

κ.λ.π.

υ υ υ υ μνο ο ο ον

Και στις δύο παραπάνω περιπτώσεις, γίνεται κατανοητό πως το ιδιαίτερο ήθος κάθε «γραμμής»[229] και οι ιδιαιτερότητες του κάθε ήχου επηρεάζουν την εξήγηση.

- βαρέος ήχου

G F G a G

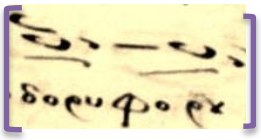

Αξίζει να σημειωθεί πως αντίθετα με τα χερουβικά του Π. Χρυσάφη, στα χερουβικά του Αντωνίου, εξαιτίας της σύντμησης, το φαινόμενο της μελοποίησης συγκεκριμένων στίχων με την ίδια «γραμμή» δεν εμφανίζεται με την ίδια συχνότητα. Παρακάτω, παρουσιάζεται ενδεικτικά η περίπτωση της λέξης *αοράτως* η οποία εμφανίζεται μελοποιημένη με τον ίδιο συνδυασμό θέσεων σε πέντε ήχους:

- σε β’ ήχο

d f e e dc d c c

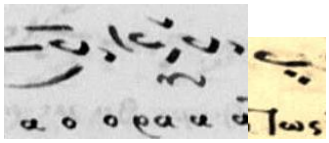

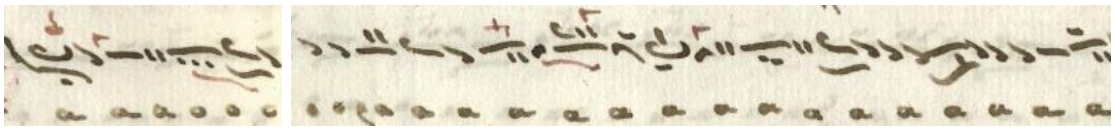

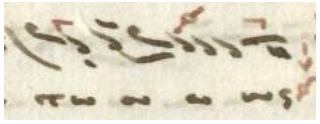

[229] Αποστολόπουλος 2002: 235.

- σε δ′ ήχο

a c b b aG a G G

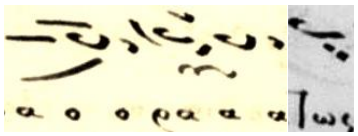

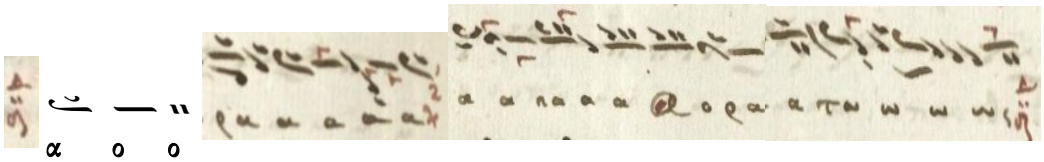

- σε πλ. β′ ήχο

a c b b a G a G G

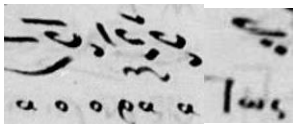

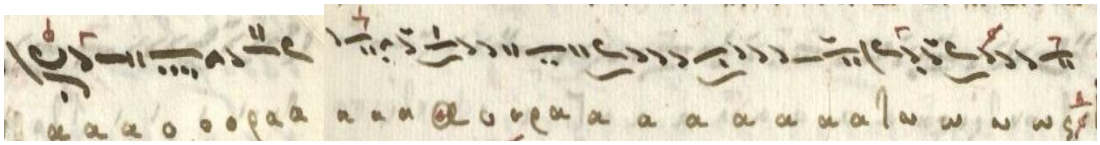

- σε βαρύ ήχο

a c b b aG a G G

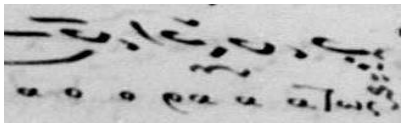

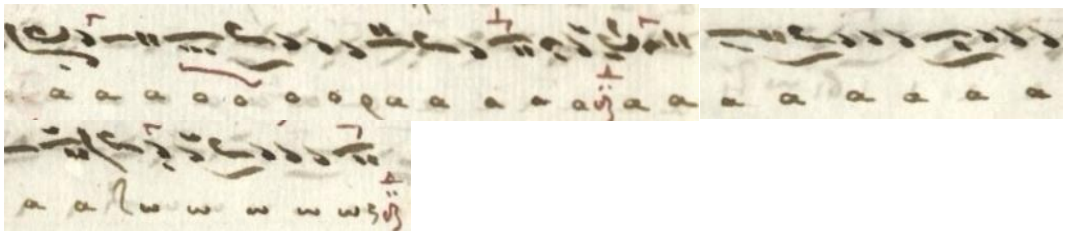

- σε πλ. δ′ ήχο

a c b b aG a G G

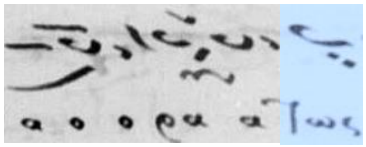

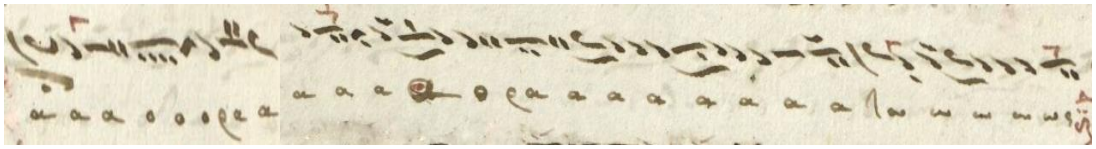

Παρομοίως, η ίδια θέση αντικενώματος χρησιμοποιείται για τη μελοποίηση της λέξης *ύμνον* σε τρεις περιπτώσεις:

- σε α′ ήχο

D G D

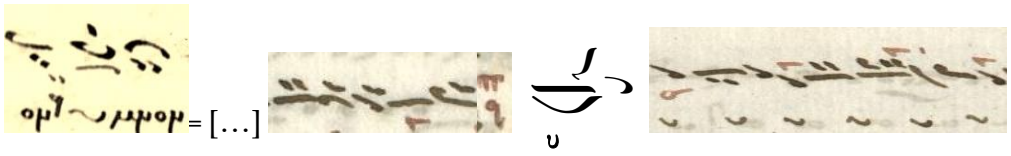

γι ο ο ο ον

- σε γ′ ήχο, με κατάληξη α′ ήχου, ως μέσου του γ′ ήχου

D G D

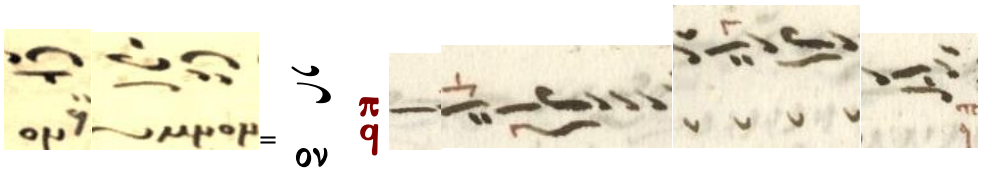

υ υ υ υ υ υ μνο ο ον

- σε ήχο βαρύ, με κατάληξη στη διφωνία του ήχου, στο φθόγγο Πα της μέσης

G D

α γι ο ον

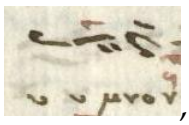

αλλά και για τη μελοποίηση της λέξης *πάσαν* και στα δύο χερουβικά του Αντωνίου σε πλ. α′ ήχο, με την ίδια εξήγηση:

G D D D

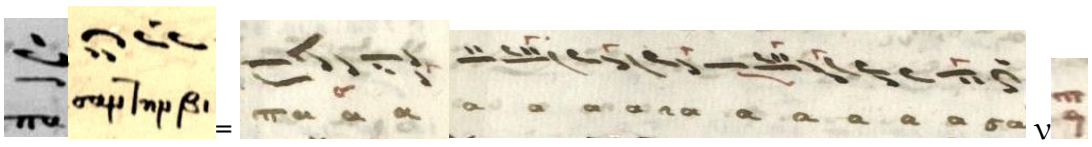

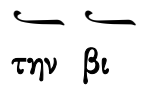

κ.λ.π.

- **Συμπεράσματα από την συγκριτική μουσικολογική εξέταση των κατ' ήχο χερουβικών των Π. Χρυσάφη και Αντωνίου ιερέα.**

Ως επι το πλείστον, ο Αντώνιος επικεντρώνεται στη σύντμηση των χερουβικών του μεγάλου διδασκάλου Π. Χρυσάφη, ενώ η καλλωπιστική του δράση, περιορίζεται στον καλλωπισμό του χερουβικού του πλ. α' ήχου που αποδίδεται σε αυτόν[230]. Παρόλα αυτά, η προσεκτικότερη παρατήρηση της μελοποιητικής του τακτικής στα σύντομα, εκ του Χρυσάφη του νέου, χερουβικά του και στο «καλλωπισμένο» του χερουβικού και η τάση της πέμπτης περιόδου εξέλιξης του χερουβικού ύμνου για συντήρηση και επεξεργασία (σύντμηση ή καλλωπισμός) της υπάρχουσας ψαλτικής παράδοσης[231], θα μπορούσαν να οδηγήσουν στα εξής συμπεράσματα: α) ως καλλωπισμός δεν νοείται πλέον ο μελικός πλουτισμός της ήδη υπάρχουσας παράδοσης ή η πρωτότυπη δημιουργία εκτενών συνθέσεων π.χ. με τριπλό αλληλούια ή εκτενές κράτημα όπως παραδίδεται ο χερουβικού ύμνου στην εποχή του Π. Χρυσάφη[232]. Αντιθέτως, ο καλλωπισμός του Αντωνίου με τη σημασία που είχε κατά την τέταρτη περίοδο εξέλιξης του χερουβικού ύμνου, είναι υποτυπώδης (περιλαμβάνει μια αναδίπλωση της λέξης *χερουβίμ*, ένα πολύ μικρό κράτημα και το μονό εφύμνιο *αλληλούια*). Αντλεί υλικό από το χερουβικό του Π. Χρυσάφη και το δικό του συντετμημένο στον ίδιο ήχο, ενώ δεν λείπουν και δάνεια από τα χερουβικά του Π. Χρυσάφη σε α' και πλ. δ' ήχο. Άρα, ο καλλωπισμός του Αντωνίου «δεν είναι τίποτε περισσότερο από την ούτως ή άλλως επιλογή και αρμογή των μελικών θέσεων»[233] με βάση το ποιητικό κείμενο σε μία πολύ απλή, σχεδόν πρωτόγονη μορφή.

---

[230] Απλή λεπτομέρεια θα μπορούσε να θεωρηθεί η παρεμβολή της ευφωνικής συλλαβής στο χβκ. του πλ. β' ήχ. Βλ. σ. του παρόντος.

[231] Καραγκούνης 2003: 419.

[232] Βέβαια, όπως προαναφέρθηκε, πολλές είναι οι περιπτώσεις παράλληλης μελοποίησης και συντομότερων χβκων, τάση που εγκαινίασε ο Π. Χρυσάφης μιάς και η ανάγκη για συντομότερη ψαλμώδηση ήδη είχε κάνει την εμφάνιση της. Την εποχή του Αντωνίου αυτή η τάση γίνεται ακόμη πιο έντονη οδηγώντας σε ακόμη μεγαλύτερη συντόμευση του χβκου ύμνου.

[233] Καραγκούνης 2003: 703.

Από την άλλη, η σύντμησή του γίνεται και πάλι με βάση την επιλογή των αρμοδίων θέσεων που όμως διατηρούν τον μελωδικό πυρήνα και τη δομή του εκάστοτε χερουβικού του Π. Χρυσάφη και το «απαλλάσσουν» μέσω της περικοπής των αναδιπλώσεων του κειμένου ή των ευφωνικών συλλαβών του, δηλ. στην ουσία μέσω της περικοπής θέσεων, από τον εκτενή καλλωπισμό της προηγούμενης, τέταρτης περιόδου. Ως αποτέλεσμα, κόβονται ενδιάμεσες καταλήξεις που χρησιμοποιούσε ο Π. Χρυσάφης για να υποστηρίξει τον καλλωπισμό του χερουβικού του και προκύπτει ο βασικός σκελετός της σύνθεσης που αποτελεί και το εκάστοτε συντετμημένο χερουβικό του Αντωνίου. Τεχνικές της μελικής επεξεργασίας όπως η απόδοση, η επανάληψη, η πεττεία, η μίμηση προς τα νοούμενα κ.λ.π. που τόσο αριστοτεχνικά χρησιμοποιεί ο Π. Χρυσάφης διατηρούνται από τον Αντώνιο όπου κατά την κρίση του αυτό είναι εφικτό, χωρίς να τον αποπροσανατολίζουν από το στόχο του να παραδώσει ένα χερουβικό πιο σύντομο αλλά σεβόμενο τις όποιες μεταβολές γένους ή μεταθέσεις τονικότητας έχει επιλέξει ο μεγάλος δάσκαλος.

Μελετώντας λοιπόν το μηχανισμό σύντμησης του Αντωνίου γίνεται αντιληπτό πως καθίσταται πράξη μαεστρίας όχι μόνο η επιλογή των θέσεων ή εκτενέστερων «γραμμών» που θα περικοπούν, αλλά και η γεφύρωση του κενού που τυχόν αφήνει η κάθε περικοπή είτε μέσω της χρήσης άλλων κατάλληλων θέσεων, ή/ και φωνητικών σημαδιών είτε ίσως απλώς με μετρικές παρεμβάσεις μέσω της χρήσης των κατάλληλων αργιών/ συντομιών.

Εκτός των άλλων, η συγκριτική μελέτη των χερουβικών των δύο μελουργών αποτελεί εξαιρετική σπουδή πάνω στην εξήγηση αφού επιτρέπει στον άγουρο μελετητή, όπως η γράφουσα, με οδηγό την εξήγηση του Χουρμουζίου, να εντοπίσει την εξήγηση κάθε θέσης και να παρατηρήσει πως αυτή διαφοροποιείται ανάλογα με τις θέσεις με τις οποίες συνδυάζεται και με το γένος και τον ήχο στο περιβάλλον των οποίων λαμβάνει χώρα αυτός ο συνδυασμός. Ακόμη και η βαθμίδα του τετραχόρδου επηρεάζει το μέλος μιας θέσης αφού όλες οι βαθμίδες αποτελούν τη βάση κάποιου ήχου και ενσωματώνουν την γνωριστική του ιδέα[234].

Από τη στιγμή που πολλές θέσεις ή «γραμμές» της σειράς χερουβικών του Π. Χρυσάφη διατηρούνται στα σύντομα χερουβικά του

[234] Κρητικού 2004: 286.

Αντωνίου μεγάλο μέρος της εξήγησης τους υποκρύπτεται σε λανθάνουσα μορφή στην εξήγηση του Χουρμουζίου για τα χερουβικά του νέου Χρυσάφη. Παρά το γεγονός αυτό, σε συγκεκριμένα σημεία των συντετμημένων χερουβικών θεωρήθηκε σκόπιμο να μην προταθεί κάποια εξήγηση αφού κατά τον Χρύσανθο «… οι ειρημένοι χαρακτήρες και αι υποστάσεις, όταν αλλάζωσι τόνους, ήλλαζον και την δύναμιν αυτών˙ οίον το παρακάλεσμα άλλο μεν μέλος έγραφε εν τω τόνω του Πα, άλλο εν τω τόνω του Βου˙ και τα λοιπά»[235].

[235] *Στο ίδιο.*

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

¤

Στα πλαίσια αυτής της διπλωματικής εργασίας επιχειρήθηκε η συγκριτική εξέταση των χερουβικών των Π. Χρυσάφη και Αντωνίου ιερέα με σκοπό σε πρώτο επίπεδο τον εντοπισμό από μορφολογικής άποψης των ομοιοτήτων και διαφορών ανάμεσα στις δύο σειρές χερουβικών μέσω των οποίων μπορεί να κατανοηθεί η τεχνική της σύντμησης που ακολουθεί ο Αντώνιος. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, παρατηρώντας την εξήγηση που ακολούθησε ο Χουρμούζιος για τα χερουβικά του Π. Χρυσάφη, επιχειρήθηκε μια πρόταση εξήγησης των συντετμημένων χερουβικών του Αντωνίου όπου αυτό κατέστη δυνατό με βάση τις ομοιότητες θέσεων ή εκτενών «γραμμών» με τα αντίστοιχα χερουβικά του Π. Χρυσάφη.

Όπως συμβαίνει συνήθως σε κάθε έρευνα, καθώς διευρύνεται το πεδίο της, προκύπτουν νέα ζητήματα που ζητούν απαντήσεις κεντρίζοντας το ενδιαφέρον του ερευνητή. Έτσι και στη σπουδή αυτή, για να εξηγηθούν τα σημεία που δεν καλύπτονται από την εξήγηση του Χουρμουζίου (τα περισσότερα από αυτά στο καλλωπισμένο χερουβικό του Αντωνίου) χρειάζεται περαιτέρω έρευνα για τον πιθανό εντοπισμό της εξήγησης τους σε ομοειδείς συνθέσεις άλλων μελουργών όσο το δυνατόν πιο κοντά στην εποχή του Αντωνίου.

Εκτός αυτού, εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση των δύο χερουβικών του Α. Ραψανιώτη αφού η μελέτη τους πιθανά θα μπορούσε να βοηθήσει στην εξήγηση των χερουβικών του Αντωνίου. Μια τέτοια ερευνητική προοπτική που με πολύ χαρά προτίθεμαι να συνεχίσω, μάλλον ξεφεύγει από τα χρονικά όρια της παρούσας εργασίας και ως μια εξαιρετικά γόνιμη διαδικασία ευελπιστώ να βοηθήσει εμένα και τον κάθε ενδιαφερόμενο στην ουσιαστικότερη κατανόηση της εξήγησης του μεταβυζαντινού μέλους.

Δίνοντας στο παρόν πόνημα ένα επιβεβλημένο τέλος, δεν μπορώ παρά να αναφερθώ στον Αντώνιο ιερέα, που ως πρωτοπόρος της σύντμησης, εγκαινίασε την πέμπτη περίοδο εξέλιξης του χερουβικού ύμνου παραδίδοντας τα σύντομα χερουβικά του, με την ευχή αυτές οι συνθέσεις του να ξαναβρούν τη θέση τους στη λατρεία.

¤

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. ΠΗΓΕΣ

Χειρόγραφοι μουσικοί κώδικες

- ***ΑΓ. ΟΡΟΥΣ***

Ιερά Μονή Αγίου Παύλου

25	αι. ΙΗ′ (β′ μισό)	
36	αι. ΙΗ′ (α′ μισό)	
37	αι. ΙΗ′ (β′ μισό)	
42	αι. ΙΗ′ (μέσα)	
98	αι. ΙΗ′ (1740- 1750)	
132	αι. ΙΗ′ (1774)	χφ. Δημητρίου Λώτου Χίου

Ιερά Μονή Βατοπεδίου

1280	αι. ΙΗ′	
1287	αι. ΙΗ′	
1312	αι. ΙΗ′	
1379	αι. ΙΖ′	
1436	αι. ΙΗ′ (1771)	χφ. Γαβριήλου
1437	αι. ΙΗ′ (1763)	χφ. Ιωάσαφ Βατοπεδινού
1521	αι. ΙΗ′ (β′ μισό)	χφ. Ανατολίου Θύτη
1524	αι. ΙΖ′	

Ιερά Μονή Γρηγορίου

17	αι. ΙΗ′ (τέλη)	
19	αι. ΙΗ′ (τέλη)	
22	αι. ΙΗ′ (τέλη)	
24	αι. ΙΗ′ (1736)	χφ. Γερμανού ιερομονάχου Αγίας Τριάδας Ολύμπου

30	αι. ΙΗ′ (β′ μισό)	
31	αι. ΙΗ′ (β′ μισό)	
34 [35]	αι. ΙΗ′ (τέλη)	
35 [38]	αι. ΙΗ′ (μέσα)	
37 [41]	αι. ΙΗ′ (αρχές)	
39 [46]	αι. ΙΗ′ (α′ μισό)	
43 [47]	αι. ΙΗ′ (α′ μισό)	

Ιερά μονή Διονυσίου

571	αι. ΙΘ′ (1807)	χφ. Δαμασκηνού Αγραφορενδινιώτου
575	αι. ΙΗ′ (1764)	χφ. Ιωάννου Πρωτοψάλτου;
578	αι. ΙΗ′ (β′ μισό)	
579	αι. ΙΗ′ (1742)	χφ. Θεοδοσίου εκ Ναυπλίου
632	αι. ΙΘ′ (α′ μισό)	
739	αι. ΙΗ′ (τέλη) – ΙΘ′ (α′ μισό)	

Ιερά μονή Δοχειαρίου

321	αι. ΙΗ′ (μέσα)	
335	αι. ΙΘ′ (α′ μισό)	
338	αι. ΙΗ′ (1767)	χφ. Δημητρίου Λώτου
339	αι. ΙΗ′ (1768)	χφ. Δημητρίου Λώτου
348	αι. ΙΗ′ (β′ μισό, περί το 1780)	χφ. Ανθίμου ιερομονάχου
350	αι. ΙΗ′ (τέλη)	χφ. Απόστολου Κώνστα Χίου
353	αι. ΙΘ′ (αρχές)	χφ. Ανθίμου ιερομονάχου
356	αι. ΙΘ′ (αρχές)	χφ. Ανθίμου ιερομονάχου
363	αι. ΙΗ′ (β′ μισό)	
368	αι. ΙΘ′ (περί το 1810)	
376	αι. ΙΗ′ (περί το 1750 - 1755)	

380 αι. ΙΗ′ (μέσα)

384 αι. ΙΗ′ (τέλη) χφ. Απόστολου Κώνστα Χίου

385 αι. ΙΗ′ (1774) χφ. Παϊσίου ιερομονάχου

401 αι. ΙΗ′ (δ′ τέταρτο)

407 αι. ΙΗ′ (μέσα)

410 αι. ΙΗ′ (1729 και περί το 1780)

Ιερά μονή Ιβήρων

949 αι. ΙΖ′ (τέλη)- ΙΗ′ (αρχές)

960 αι. ΙΗ′ (1768)

967 αι. ΙΗ′ (α′ μισό)

968 αι. ΙΗ′ (1724) χφ. Αντωνίου οικονόμου

983 αι. ΙΗ′ (1762) χφ. Θεοκλήτου μοναχού

987 αι. ΙΗ′ (μετά το 1731)

997 αι. ΙΗ′ (τέλη)

998 αι. ΙΗ′ (μέσα)

1003 αι. ΙΗ′ (α′ μισό)

1026 αι. ΙΗ′ (τέλη)

1028 αι. ΙΗ′ (β′ μισό)

1032 αι. ΙΗ′ (β′ μισό)

1035 αι. ΙΗ′

1039 αι. ΙΗ′ (1748) χφ. Ιγνατίου ιερομονάχου

1076 αι. ΙΗ′ (τέλη)

1082 αι. ΙΗ′ (α′ μισό - μέσα)

1091 αι. ΙΗ′ (αρχές)

1104 αι. ΙΖ′ (1675) χφ. Αντωνίου ιερέως

1117 αι. ΙΗ′ (τέλη)

1118	αι. ΙΗ′ (1746)	χφ. Συμεών ιεροδιακόνου
1132	αι. ΙΗ′ (β′ μισό)	χφ. Θεοδούλου μοναχού
1140	αι. ΙΗ′ (β′ μισό)	
1147	αι. ΙΗ′ (β′ τέταρτο)	
1160	αι. ΙΗ′ (τέλος α′ μισού)	
1164	αι. ΙΗ′ (α′ τέταρτο)	
1195	αι. ΙΗ′ (περί το 1725)	χφ. Αντωνίου οικονόμου;
1206	αι. ΙΗ′ (μέσα)	
1236	αι. ΙΗ′ (τέλη)	χφ. Δαμασκηνού Αγραφορενδινιώτη
1244	αι. ΙΗ′ (γ′ τέταρτο)	
1250	αι. ΙΖ′ (περί το 1675-1685)	χφ. Μπαλάση ιερέα
1252	αι. ΙΘ′ (1801)	χφ. Δαμασκηνού Αγραφορενδινιώτη
1257	αι. ΙΖ′ (1683)	χφ. Αντωνίου ιερέως
1262	αι. ΙΗ′ (τέλη)	
1268	αι. ΙΗ′ (γ′ τέταρτο)	
1271	αι. ΙΖ′ (β′ τέταρτο)& ΙΗ′ (τέλη)	
1273	αι. ΙΗ′ (μέσα)	
1275	αι. ΙΗ′ (τέλη)	
1276	αι. ΙΗ′ (γ′ τέταρτο)	χφ. Πέτρου Πελοποννησίου;
1286	αι. ΙΗ′ (αρχές)	χφ. Αθανασίου Θεσσαλονικέως
1289	αι. ΙΗ′ (α′ μισό)	
1297	αι. ΙΗ′ (1739)	χφ. Μελχισεδέκ ιεροδιακόνου Παντοκρατορινού
1299	αι. ΙΗ′ (β′ τέταρτο)	
1978	αι. ΙΗ′ (β′ τέταρτο)	

Ιερά μονή Καρακάλλου

216	αι. ΙΘ′ (1819)	
217	αι. ΙΗ′ (β′ μισό- τέλη)	
230	αι. ΙΘ′ (1821)	χφ. Απόστολου Κώνστα του Χίου

Ιερά μονή Κουτλουμουσίου

405	αι. ΙΗ′ (β′ τέταρτο)	
407	αι. ΙΗ′ (α′ μισό)	
415	αι. ΙΗ′ (μέσα)	
434	αι. ΙΗ′ (γ′ τέταρτο)	
435	αι. ΙΗ′ (τέλη)	
437	αι. ΙΗ′ (1757)	χφ. Χρυσάνθου ιερομονάχου
446	αι. ΙΗ′ (1757)	χφ. Θεόκλητου μοναχού εκ Γάνου

Ιερά μονή Κωνσταμονίτου

95	αι. ΙΗ′ (μέσα)	χφ. Θεοδούλου μοναχού, μαθητή Σεραφείμ Λαυριώτου

Ιερά μονή Μεγίστης Λαύρας

491	αι. ΙΗ′	
509	αι. ΙΗ′	
512	αι. ΙΗ′	
519	αι. ΙΗ′	
523	αι. ΙΗ′	
589	αι. ΙΗ′	
590	αι. ΙΗ′ (1741)	χφ. Αγαπίου
1015	αι. ΙΗ′	
1024	αι. ΙΗ′ (1788)	χφ. Σεραφείμ Προηγούμενου Ι. Μ. Μεγίστης Λαύρας

1229 αι. ΙΖ′

1230 αι. ΙΗ′

1250 αι. ΙΗ′

1437 αι. ΙΗ′

1440 αι. ΙΗ′

1442 αι. ΙΗ′

1455 αι. ΙΗ′ (1777) χφ. Ζαφειρίου ψάλτου εξ Ιωαννίνων

1648 αι. ΙΗ′ χφ. Ανανία προηγούμενου Ι.Μ. Μεγίστης Λαύρας

Ιερά μονή Ξενοφώντος

104 αι. ΙΗ′ (τέλη)

106 αι. ΙΘ′ (περί το 1840)

114 αι. ΙΗ′ (μέσα)

123 αι. ΙΗ′ (β′ μισό) χφ. Δαμασκηνού Αγραφορενδινιώτη;

137 αι. ΙΗ′

140 αι. ΙΗ′ (τέλη)

144 αι. ΙΘ′ (1808) χφ. Αναστασίου Κωνσταντίνου

150 αι. ΙΗ′ (1763;)

153 αι. ΙΗ′ (τέλη)

154 αι. ΙΗ′ (β′ μισό)

156 αι. ΙΗ′ (τέλη)

157 αι. ΙΗ′ (β′ μισό)

Ιερά μονή Ξηροποτάμου

278 αι. ΙΗ′ (α′ μισό)

288 αι. ΙΘ′ (αρχές) χφ. Δαμασκηνού Αγραφορενδινιώτη

291 αι. ΙΗ′ (α′ μισό)

309 αι. ΙΗ′ (1789) χφ. Δαμασκηνού Αγραφορενδινιώτη

313 αι. ΙΗ′ (1794)

317 αι. ΙΗ′ (αρχές)

320 αι. ΙΗ′ (1741) χφ. Κωνσταντίνος εκ Σινώπης

362 αι. ΙΗ′ (1725) χφ. Χριστοδούλου ιερέως

366 αι. ΙΗ′ (μέσα)

370 αι. ΙΗ′ (1758) χφ. Μιχαήλ ψάλτη του Αγ. Ιωάννου

373 αι. ΙΗ′ (β′ μισό)

380 αι. ΙΗ′ (1759) χφ. Λαυρεντίου ιερομονάχου

388 αι. ΙΗ′ (β′ μισό)

Ιερά μονή Παντελεήμονος

927 αι. ΙΗ′ (β′ μισό) χφ. Δαμασκηνού Αγραφορενδινιώτη

952 αι. ΙΗ′ (β′ μισό)

954 αι. ΙΗ′ (μέσα)

958 αι. ΙΗ′ (1767) χφ. Μακαρίου Παλαιολόγου Πάτμιου

967 αι. ΙΗ′ (αρχές)

969 αι. ΙΗ′ (περί 1730 - 1750)

980 αι. ΙΗ′ (β′ μισό)

984 αι. ΙΗ′ (μέσα)

985 αι. ΙΗ′ (β′ μισό)

994 αι. ΙΗ′ (μέσα)

996 αι. ΙΗ′ (α′ μισό)

972 αι. ΙΗ′ (μέσα) χφ. Ιγνατίου ζωγράφου & ιεροψάλτου

1002 αι. ΙΗ′ (β′ μισό)

1007 αι. ΙΗ′ (μέσα - β′ μισό)

1012 αι. ΙΗ′ (1768) χφ. Μιχαήλ Δράκου

1019 αι. ΙΗ′ (περί τα 1720- 1740)

1271 αι. ΙΖ′ (τέλη) – ΙΗ′ (αρχές)

Ιερά μονή Σταυρονικήτα

164 αι. ΙΗ′ (1749) χφ. Νικηφόρου ιερομονάχου εν Αγίω Όρει

168 αι. ΙΗ′ (αρχές) χφ. Ζαχαρία ιερομονάχου

234 αι. ΙΗ′ (μέσα - β′ μισό)

Ιερά Σκήτη Αγίου Δημητρίου

42 αι. ΙΖ′- ΙΗ′

Ιερά Σκήτη Αγίας Τριάδας Καυσοκαλυβίων (Βιβλιοθήκη του Κυριακού)

56 αι. ΙΗ′ (1732)

59 αι. ΙΗ′

- ***ΜΕΤΕΩΡΩΝ***

Ιερά μονή Αγ. Στεφάνου

19 αι. ΙΗ′ (β′ μισό)

23 αι. ΙΗ′ (α′ μισό)

55 αι. ΙΗ′ (1733) χφ. Αθανασίου ιερομονάχου & ηγούμενου της Λαύρας; από την Κρήτη

65 αι. ΙΗ′ (1744) χφ. Γερμανού ιερομονάχου

127 αι. ΙΗ′ (γ′ τέταρτο) χφ. Δανιήλ Πρωτοψάλτη;

Ιερά μονή Μεταμορφώσεως

92 αι. ΙΗ′ (1772) χφ. Γαβριήλ ιεροδιακόνου εξ Αθηνών

118 αι. ΙΗ′ (αρχές)

282 αι. ΙΗ′ (αρχές) χφ. Αντωνίου ιερέα και οικονόμου της Μ.Χ.Ε.

340 αι. ΙΗ′ (περί το 1775)

363 αι. ΙΗ′ (τέλη)

479 αι. ΙΗ′ (γ′ τέταρτο)

❖ ***ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΒΛΑΤΑΔΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ***

2 αι. ΙΗ′ (μέσα)

4 αι. ΙΗ′ (1748) χφ. Γερμανού ιερομονάχου Ι. Μ. Αγίας Τριάδος Ολύμπου

❖ ***ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΛΕΙΜΩΝΟΣ ΛΕΣΒΟΥ***

251 αι. ΙΗ′ (μέσα)

❖ ***ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΟΛΥΜΠΙΩΤΙΣΣΑΣ***

205 αι. ΙΗ′

208 αι. ΙΖ′

210 αι. ΙΗ′

❖ ***ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΗΛΙΟΥ ΥΔΡΑΣ***

628 αι. ΙΗ′ (1767) χφ. Μακαρίου Παλαιολόγου Πάτμιου

❖ ***ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΟΡΟΥΣ ΣΙΝΑ***

1266 αι. ΙΗ′ (μέσα)

1267 αι. ΙΗ′ (τέλη)

1279 αι. ΙΘ′ (α′ τέταρτο)

1289 αι. ΙΗ′ (τέλη)

1305 αι. ΙΗ′ (α′ μισό)

1307 αι. ΙΗ′ (1768) χφ. Μιχαήλ Δράκου Ανδριανοπολίτη

1310 αι. ΙΗ′ (1757) χφ. Προκοπίου ιερέως του εξ Ιωαννίνων

1319 αι. ΙΗ′ (β′ μισό) χφ. Παναγιώτου Αναγνώστου

1441 αι. ΙΘ′ (1802) χφ. Δημητρίου Λώτου

1446 αι. ΙΗ′ χφ. Προκοπίου ιερέως του εξ Ιωαννίνων

1458 αι. ΙΗ′ (αρχές)

1485 αι. ΙΗ′ (τέλη)

1525 αι. ΙΗ′ (1763) χφ. Παναγιώτου Δημητρόπουλου

❖ ***ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΣΟΥΡΩΤΗΣ***

22 αι. ΙΗ′ (περί το 1770) χφ. Κυρίλλου ιερομονάχου

❖ ***ΙΕΡΑΣ ΣΚΗΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΙΜΙΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ***

6 αι. ΙΗ′ (β′ μισό - τέλη)

7 αι. ΙΗ′

❖ ***ΕΘΝΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ***

893 αι. ΙΗ′ (1747) χφ. Δαβίδ ιερέως Σκοπελίτη

921 αι. ΙΗ′

925 αι. ΙΖ′- ΙΗ′

926 αι. ΙΗ′ (1792) χφ. Ευθυμίου ιερομονάχου

931 αι. ΙΗ′

936 αι. ΙΗ′

953 αι. ΙΗ′

972 αι. ΙΗ′ (1786)

2216 αι. ΙΗ′ (β′μισό)

2217 αι. ΙΗ′ (α′ μισό)

2175 αι. ΙΗ′ (τέλη)

2220 αι. ΙΗ′ (1745) χφ. Γερμανού ιερομονάχου Ι. Μ. Αγ. Τριάδος Ολύμπου

2222 αι. ΙΗ′ (1736) χφ. Γερμανού ιερομονάχου Ι. Μ. Αγ. Τριάδος Ολύμπου

2225 αι. ΙΗ′ (α′ μισό) χφ. Αναστασίου Ραψανιώτη

2301 αι. ΙΘ′ (1809) χφ. Γρηγορίου ιεροδιακόνου εκ Φουρνά;

2619 αι. ΙΗ′

2839 αι. ΙΗ′ (α′ μισό)

3009 αι. ΙΗ′ (1761) χφ. Χρυσάνθου ιερομονάχου

Συλλογής Μετοχίου Παναγίου Τάφου Κωνσταντινουπόλεως (ΜΠΤ)

704 αι. ΙΘ′ (περί το 1827) χφ. Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος

705 αι. ΙΘ′ (1829) χφ. Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος

804 αι. ΙΗ′ (τέλη)

822 αι. ΙΗ′

- ***ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ***

Ιεράς μονής Αβραάμ

58 αι. ΙΗ′ (1720) χφ. Αντωνίου ιερέως

95 αι. ΙΗ′ (1714) χφ. Αντωνίου ιερέως

99 αι. ΙΗ′

129 αι. ΙΗ′ (1719) χφ. Αντωνίου ιερέως

Παναγίου Τάφου

146 αι. ΙΗ′ (β′ μισό)

324 αι. ΙΗ′ (τέλη)

360 αι. ΙΗ′ (μέσα)

395 αι. ΙΘ′ (αρχές)

494 αι. ΙΗ′ (τέλη)

501 αι. ΙΖ′ (τέλη)- ΙΗ′ (αρχές)

548 αι. ΙΖ′ (1685) χφ. Αντωνίου ιερέως

586 αι. ΙΗ′ (αρχές)

619 αι. ΙΖ′ (τέλη)

632 αι. ΙΗ′

- ***ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΚΥΠΡΟΥ (ΛΕΥΚΩΣΙΑ)***

44 αι. ΙΗ′

- ***ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ***

Συλλογής Παναγιώτη Γριτσάνη

34 αι. ΙΖ′- ΙΗ′

- ***ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΨΑΧΟΥ***

8 αι. ΙΗ′

24 αι. ΙΗ′ (τέλη)

36 αι. ΙΗ′ (τέλη)

41 αι. ΙΗ′ (τέλη)

50 αι. ΙΗ′

51 αι. ΙΗ′ χφ. Γρηγορίου πρωτόπαπας Χαλδείας

58 αι. ΙΗ′ (μέσα)

77 αι. ΙΗ′ (μέσα)

101 αι. ΙΗ′ (1733) χφ. Θεοδοσίου Σμύρνης

103 αι. ΙΗ′ (α′ μισό)

105 αι. ΙΗ′ (τέλη) χφ. Μιχαήλ ιερέα

108 αι. ΙΗ′ (μέσα)

110 αι. ΙΗ′ (μέσα)

138 αι. ΙΘ′ (αρχές)

- ***ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΡΕΘΥΜΝΟΥ***

6 αι. ΙΗ′ (τέλη)

- ***ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΡΙΟΥ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ (ΑΠΘ)***

61 αι. ΙΗ′

- ***ΛΟΝΔΙΝΟ - ΒΡΕΤΑΝΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ***

Add. 36744 αι. ΙΗ′ (1728-1734) χφ. Αντωνίου ιερέως & οικονόμου της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας

Hirsch III 695 αι. ΙΗ′ (1746) χφ. Γερμανού ιερομονάχου της Μονής Αγίας Τριάδας Ολύμπου

- ***ΟΞΦΟΡΔΗ - ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ BODLEIAN***

Gr.Liturg.f.5 αι. ΙΗ′ (τέλη)- ΙΘ′ (αρχές)

- ***ΕΘΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ***

Paris Supplement Grec

1333 αι. ΙΗ′ (1783) χφ. Δημητρίου Λώτου του Χίου

- ***ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ PRINCETON***

Princeton Greek MS

5 αι. ΙΗ′ (μετά το 1736)

- ***ΑΡΧΕΙΟΥ ΡΩΣΙΚΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ***

59 αι. ΙΖ′ (1684) χφ. Αντωνίου ιερέως

Β. ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

Αναστασίου, Γρηγόριος Γ. (2005) *Τα κρατήματα στην Ψαλτική Τέχνη.* Αθήνα: Ίδρυμα Βυζαντινής Μουσικολογίας- Μελέται 12.

Αποστολόπουλος, Θωμάς Κ. (2002) *Ο Απόστολος Κώνστας ο Χίος και η συμβολή του στη θεωρία της μουσικής τέχνης. Μουσικολογική θεώρηση από έποψη ιστορική, κωδικογραφική, μελοποιητική και θεωρητική.* Αθήνα: Ίδρυμα Βυζαντινής Μουσικολογίας- Μελέται 4.

Γιαννόπουλος, Εμμανουήλ Στ. (2016) *Η ψαλτική Τέχνη. Λόγος και Μέλος στη Λατρεία της Ορθόδοξης Εκκλησίας.* Τόμος Β'. Εκδόσεις Κυριακίδη.

__ (2008) *Τα χειρόγραφα βυζαντινής μουσικής - Αγγλία. Περιγραφικός κατάλογος των χειρογράφων ψαλτικής τέχνης των αποκειμένων στις βιβλιοθήκες του Ηνωμένου Βασιλείου.* Αθήνα: Ίδρυμα Βυζαντινής Μουσικολογίας.

__ (2005) *Ταμείον χειρογράφων Ψαλτικής Τέχνης.* Θεσσαλονίκη: Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών. Επιστημονικαί Πραγματείαι – Σειρά Φιλολογική και Θεολογική, αρ. 20.

__ (2004) «Ο Άνδριος μελοποιός Αρσένιος ο Βατοπαιδινός ''ο μικρός,,» στο: *Άγκυρα. Δελτίο της Καϊρίου Βιβλιοθήκης Άνδρου 2.* Άνδρος.

Ευστρατιάδης, Σωφρόνιος & Αρκάδιος, ιεροδιάκονος (1924) *Κατάλογος των εν τη ιερά μονή Βατοπεδίου αποκειμένων κωδίκων. Αγειορίτικη Βιβλιοθήκη.* Τεύχος Α'. Paris.

Καραγκούνης, Κωνσταντίνος Χαρ. (2003) *Η παράδοση και εξήγηση του μέλους των χερουβικών της Βυζαντινής και μεταβυζαντινής μελοποιΐας.* Αθήναι: Ίδρυμα Βυζαντινής Μουσικολογίας – Μελέται 3.

Kotzabassi, S. & Patterson Sevsenco, N. (with the collaboration of Skemer Don C.), (2010) *Greek manuscripts at Princeto, Sixth to Nineteenth Century: Adescriprtive catalogue.* New Jersey: Princeton University Press.

Κρητικού, Φλώρα Ν. (2004) *Ο Ακάθιστος ύμνος στη βυζαντινή και μεταβυζαντινή μελοποιΐα.* Αθήνα: Ίδρυμα Βυζαντινής Μουσικολογίας- Μελέται 10.

Μαρτίνος, Αθανάσιος. (1963) *Θρησκευτική και ηθική εγκυκλοπαιδεία.* Τομ. Β'. Αθήναι

Μπαλαγεώργος, Δημήτριος Κ. (2014α) *Τα χειρόγραφα βυζαντινής μουσικής, - Ιεροσόλυμα. Κατάλογος περιγραφικός των χειρόγραφων κωδίκων βυζαντινής μουσικής των αποκειμένων στην Πατριαρχική βιβλιοθήκη των Ιεροσολύμων.* Τόμος Α' [υπό έκδοση].

__ (2014β) *Τα χειρόγραφα βυζαντινής μουσικής – Σινά. Κατάλογος περιγραφικός των χειρόγραφων κωδικών βυζαντινής μουσικής των αποκειμένων στην βιβλιοθήκη της ιεράς μονής του όρους Σινά.* Τομ. Β' [υπό έκδοση].

__ (2003) *Ο Θεόδουλος μοναχός και το έργο των συντμήσεων.* Αθήνα: Γραφικές τέχνες «Φοινίκη».

Μπαλαγεώργος, Δημήτριος Κ. & Κρητικού, Φλώρα Ν. (2014) *Τα χειρόγραφα βυζαντινής μουσικής – Σινά. Κατάλογος περιγραφικός των χειρόγραφων κωδίκων βυζαντινής μουσικής των αποκειμένων στην βιβλιοθήκη της ιεράς μονής του όρους Σινά.* Τόμ. Β' [υπό έκδοση].

__ (2008) *Τα χειρόγραφα βυζαντινής μουσικής – Σινά. Κατάλογος περιγραφικός των χειρόγραφων κωδίκων βυζαντινής μουσικής των αποκειμένων στην βιβλιοθήκη της ιεράς μονής του όρους Σινά.* Τόμ. Α'. Αθήνα: Ίδρυμα Βυζαντινής Μουσικολογίας.

Παπαδόπουλος - Κεραμεύς Α. (1963) *Ιεροσολυμίτικη Βιβλιοθήκη: ήτοι κατάλογος των εν ταις βιβλιοθήκαις του αγιωτάτου αποστολικού και ορθοδόξου πατριαρχικού θρόνου των ιεροσολύμων και πάσης Παλαιστίνης αποκειμένων ελληνικών κωδίκων.* Τομ. Ε'. Culture et Civilisation, Bruxelles.

__ (1963) *Ιεροσολυμίτικη Βιβλιοθήκη: ήτοι κατάλογος των εν ταις βιβλιοθήκαις του αγιωτάτου αποστολικού και ορθοδόξου πατριαρχικού θρόνου των ιεροσολύμων και πάσης Παλαιστίνης αποκειμένων ελληνικών κωδίκων.* Τομ. Α'. Culture et Civilisation, Bruxelles .

Πατάπιος, μοναχός Καυσοκαλυβίτης (2005) *Κατάλογος των χειρόγραφων κωδίκων του Κυριακού της Σκήτης Αγίας Τριάδος Καυσοκαλυβίων.* Εκδοτικός οίκος Αντων. Σταμούλη.

Σκουβαράς, Ευάγγελος Α. (1967) *Ολυμπιώτισσα . Περιγραφή και ιστορία της μονής. Η βιβλιοθήκη και τα χειρόγραφα. Κατάλογος των κωδίκων. Αναγραφαί και χρονικά σημειώματα. Ακολουθία Παναγίας της*

Ολυμπιωτίσσης. Έγγραφα εκ του αρχείου της μονής (1336-1900). Αθήναι: Κέντρον ερεύνης του μεσαιωνικού και νέου Ελληνισμού.

Στάθης, Γρ. Θ. (2016) *Τα χειρόγραφα Βυζαντινής Μουσικής. Τα πρωτόγραφα της εξήγησης εις την νέαν μέθοδον σημειογραφίας. Περιγραφικός Κατάλογος των ιδιοχείρων πρωτογράφων κωδίκων εις την Νέαν Μέθοδον αναλυτικής σημειογραφίας (1814-1815) της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής των εξηγητών τριών Διδασκάλων Χρυσάνθου εκ Μαδύτων Γρηγορίου Πρωτοψάλτου Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος.* Τόμος Α' Τα προλεγόμενα. Αθήνα: Ίδρυμα Βυζαντινής Μουσικολογίας.

__ (2015) *Τα χειρόγραφα βυζαντινής μουσικής - Άγιον Όρος. Κατάλογος περιγραφικός των χειρόγραφων κωδίκων βυζαντινής μουσικής των αποκειμένων εν ταις βιβλιοθήκαις των ιερών μονών και σκητών του Αγίου όρους.* Τόμ. Δ'. Αθήναι: Ίδρυμα Βυζαντινής Μουσικολογίας.

__ (2008α) *Οι αναγραμματισμοί και τα μαθήματα της βυζαντινής μελοποιΐας.* Αθήναι: Ίδρυμα Βυζαντινής Μουσικολογίας – Μελέται 3.

__ (2008β) «Πέτρος Μπερεκέτης – ο βίος» στο: *Φάκελος μαθήματος- Ιστορία της βυζαντινής και μεταβυζαντινής Ψαλτικής Τέχνης*. Αθήνα: Τμήμα Μουσικών Σπουδών.

__ (2008γ) «Η εξέλιξη της εκκλησιαστικής μουσικής στη μεταβυζαντινή περίοδο» στο: *Φάκελος μαθήματος- Ιστορία της βυζαντινής και μεταβυζαντινής Ψαλτικής Τέχνης*. Αθήνα: Τμήμα Μουσικών Σπουδών.

__ (2008δ) *Η εξήγησις της παλαιάς βυζαντινής σημειογραφίας και έκδοσις ανωνύμου συγγραφής του κώδικος Ξηροποτάμου 357 ως και επιλογήε της Μουσικής Τέχνης του Αποστόλου Κώνστα Χίου εκ του κώδικος Δοχειαρίου 389 με μια προσθήκη από τον κώδικα ΕΒΕ 1867, ζ' έκδοση.* Αθήναι: Ίδρυμα Βυζαντινής Μουσικολογίας – Μελέται 2.

__ (2006) *Τα χειρόγραφα βυζαντινής μουσικής – Μετέωρα. Κατάλογος περιγραφικός των χειρογράφων της Ελληνικής ψαλτικής τέχνης, βυζαντινής και μεταβυζαντινής, των αποκειμένων εις τας βιβλιοθήκας των ιερών μονών των Μετεώρων.* Αθήνα: Ίδρυμα Βυζαντινής Μουσικολογίας.

__ (1993) *Τα χειρόγραφα βυζαντινής μουσικής – Άγιον Όρος. Κατάλογος περιγραφικός των χειρόγραφων κωδίκων βυζαντινής μουσικής των*

αποκειμένων εν ταις βιβλιοθήκαις των ιερών μονών και σκητών του Αγίου Όρους. Τόμ. Γ'. Αθήναι: Ίδρυμα Βυζαντινής Μουσικολογίας.

__ (1976) *Τα χειρόγραφα βυζαντινής μουσικής – Άγιον Όρος. Κατάλογος περιγραφικός των χειρόγραφων κωδίκων βυζαντινής μουσικής των αποκειμένων εν ταις βιβλιοθήκαις των ιερών μονών και σκητών του Αγίου Όρους*. Τόμ. Β'. Αθήναι: Ίδρυμα Βυζαντινής Μουσικολογίας.

__ (1975) *Τα χειρόγραφα βυζαντινής μουσικής – Άγιον Όρος. Κατάλογος περιγραφικός των χειρόγραφων κωδίκων βυζαντινής μουσικής των αποκειμένων εν ταις βιβλιοθήκαις των ιερών μονών και σκητών του Αγίου Όρους*. Τόμ. Α'. Αθήναι: Ίδρυμα Βυζαντινής Μουσικολογίας.

Τολίκα, Ολυμπία Ν. (1993) *Επίτιμο εγκυκλοπαιδικό λεξικό της Βυζαντινής Μουσικής της ανά τον κόσμο ελληνορθόδοξης Εκκλησίας*. Αθήνα.

Τύμπας, Πολύκαρπος Αθ. (2018) *Το ''εις τους οκτώ ήχους ψαλλόμενον'' κυριακό κοινωνικό Πέτρου του Μπερεκέτη: μια μοτιβική σπουδή στις ανά ήχους εξηγητικές διαφοροποιήσεις ενός ενιαίου μελικού αρχετύπου.* Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία. Πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών *Βυζαντινή Μουσικολογία*. [παραχώρηση του συγγραφέα].

Χαλδαιάκης, Αχιλλεύς Γ. (2014) *Βυζαντινομουσικολογικά. Μελοποιΐα*. Τομ. Γ' . Αθήνα: Άθως.

__ (2005) *Τα χειρόγραφα βυζαντινής μουσικής- Νησιωτική Ελλάς- Ύδρα*. Τομ. Α'. Αθήναι: Ίδρυμα Βυζαντινής Μουσικολογίας.

Χατζηγιακουμής, Μανόλης Κ. (1980) *Μουσικά χειρόγραφα Τουρκοκρατίας 1453 – 1820. Συμβολή στην έρευνα του νέου Ελληνισμού*. Αθήνα: Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος.

__ (1975) *Μουσικά χειρόγραφα Τουρκοκρατίας (1453 - 1832)*. Τομ. Α'. Αθήναι.

Ψάχος, Κ. Α. (1978) *Η παρασημαντική της βυζαντινής μουσικής, ήτοι ιστορική και τεχνική επισκόπησις της σημειογραφίας της βυζαντινής μουσικής από των πρώτων χριστιανικών χρόνων μέχρι των καθ' ημών. Έκδοσις Δευτέρα επαυξημένη. Μετά εκτενούς βιογραφίας και εισαγωγής συνταχθείσης υπό του επιμεληθέντος την έκδοσιν Γεωργίου Χατζηθεοδώρου καθηγητού μουσικής*. Αθήναι: Κουλτούρα.

❖ *Διαδίκτυο*

Bibliotheque Nationale de France. *Supplement Grec 1333* [προσιτό στην διαδικτυακή διεύθυνση: https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b11004100n.r=supplement%20grec%20music?rk=493564;4 (προσπελάστηκε 10/10/2017)] στην διαδικτυακή πύλη για τα ψηφιοποιημένα χειρόγραφα της Εθνική Βιβλιοθήκης της Γαλλίας.

Συλλογή Μουσικών Χειρογράφων Κ. Α. Ψάχου [προσιτή στην διαδικτυακή διεύθυνση: https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/frontend/el/browse/1455095 (προσπελάστηκε 2/4/2018)] στην διαδικτυακή πύλη ''Πέργαμος'', την ενιαία πλατφόρμα ιδρυματικού αποθετηρίου/ ψηφιακής βιβλιοθήκης του ΕΚΠΑ.

Φωτόπουλος, Κωνσταντίνος, «Χερουβικό Αντωνίου ιερέως, Οικονόμου, ήχος α', εξήγηση Φωτόπουλου Κων/νου» [προσιτή στην διαδικτυακή διεύθυνση: http://www.sholeionpsaltikis.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=148%3Axxerouviko-antoniou-ierews-oikonomou-ixos-a-exigisi-kwnnou-fotopoulou&catid=54%3Atmima-palaiogra (προσπελάστηκε 24/ 10/ 2017)] στην διαδικτυακή πύλη Σχολείον Ψαλτικής.

__ «Χερουβικό Αντωνίου ιερέως, Οικονόμου, ήχος α', εξήγηση Φωτόπουλου Κων/νου» [προσιτή στην διαδικτυακή διεύθυνση: http://www.sholeionpsaltikis.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=100%3Aeksigiseis&catid=54%3Atmima-palaiografias-eksigiseis&Itemid=100&lang=el (προσπελάστηκε 24/10/2017)] στην διαδικτυακή πύλη Σχολείον Ψαλτικής.

Τέλος και τω Θεω δόξα.